

CORNELL
UNIVERSITY
LIBRARY

CORNELL
UNIVERSITY
LIBRARY

40 Num
with their
bodies of
quinted in
39 And
and kept
came, ch
the cit
38
Glas
and in
37
helped. *corriga*
10. with the Lo
Mera. fought
36
into
him, and
man all
by force
gas and
was on
3 An
re and
33. VV
mea:
went forth
32 q
salem, as
friendly
31 They
their adu
them, and
04 21. with that the
30 But w
which lie
29 q. For
thousand
enemies, the
which with
28 But w
and darts,
there was
men kept
great multitu
Ephraim
30
and
30
without
words
27 So
death, in
brethren
cause bec
with mu
of Doli. b he
24 And wh
and men
33
d

CORNELL
UNIVERSITY
LIBRARY

S

CORNELL
UNIVERSITY
LIBRARY

171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682

Witchcraft

BF

1520

C57

1607

MAGIAE
OMNIFARIAE,

Vel potius,

UNIVERSAE NATVRAE
THEATRVM:

IN QVO A PRIMIS RERVM PRINCIPIIS
arcessita disputatione, vniuersa SPIRITVVM &
INCANTATIONVM natura, &c.
explicatur.

Auctore D. STROZZIO CIGOGNA, Nobili Vi-
cetino Theologo, Philosopho & LL.
Doctore clarissimo:

Ex Italico latinitati donatum opera & studio
CASPARI ENS L.

COLONIAE,
Sumptibus Conradi Butgenij.

ANNO M. DC. VII

Sub signo Arboris,

B644824
250

INDEX CAPIT- ULI, LIBRI PRIMI.

CAPVT PRIMVM.

DE vniuersi huius architecto & fabricatore, qui Deus est: deque impio Atheistarum & Sadducæorum qui Deum & Spiritus esse negant, error. pag. 1

Cap. II. Deum vniuersi huius conditorem, vnum esse & solum. 13

Cap. III. Quid Deus sit, humana intelligentia comprehendere non posse. 32

Cap. IV. Quod nomen admirabili huius vniuersi Architecti cōpetat: vbi subtilis quædam Scoti opinio examinatur. 44

Cap. V. De tribus vniuersi huius regionibus, deque admirabili ordine quo omnes eius partes continentur. 50

Cap. VI. De mundi origine & primis eius principiis: vbi Thaletis, Anaximenis, Hipparchi, Heracliti, Anaxagoræ, Leucippi, Diodori, Democriti, & Epicuri opiniones recensentur, & de atomis quid sentendum sit, disputatur. 58

Cap. VII. Quid alij nonnulli ex antiquis philosophis de Mundi principiis senserint, Pythagoras in primis: vbi de numeris Pythagoricis agitur, & Aristotelis, Platonis, ac Theologorum sententiæ explicantur. pag. 66

Cap. VIII. Quibus rationibus atque argumentis Aristoteles atque Plato Mundi æternitatem adstruere conati sint; quæque sit inter vtrumque dissensio. 74

Cap. IX. Duo Aristotelis & Platonis falsa principia siue axiomata refutantur: vnum, Deo ad mundi fabricationem materia opus fuisse: alterum, Dei operationes Naturæ necessitate obligari. 84

I N D E X

- Cap. X.** Argumenta Aristotelis & Platonis ad mundi æternitatem adstruendam allata rationibus è philosophia petitis cōfutantur, & vtriusque erroris fontes aperiuntur. 71
- Cap. XI.** Alijs rationibus atq; argumentis demonstratur Mundi hoc Theatrum ab omnipotente illo architecto à nouo ante annum 3365. esse constructum. 104
- Cap. XII.** Contra eos qui plures vno mundos esse statuerunt; deque ea cælorum reuolutione quæ Annus magnus, & vertens, & mundanus à veteribus philosophis dicta fuit. 116
- Cap. XIII.** De Cabalistarum atque Origenis, quoad Mundi durationem atque restaurationem, paradoxis; vbi simul docetur quid Cabala sit, & antiquissima aliquot temporum apud Chaldaeos atque Aegyptios monumenta explicantur. 129

LIBRI SECVNDI.

- Cap. I.** De Sadduceorum, Epicureorum, & veterum Peripateticorum, Spiritus atq; Angelos esse negantium, opinione. 139.
- Cap. II.** De Platonis Spiritus esse proficientis opinione, deq; nouem naturæ intelligibilis ab eodē constitutis gradibus: deque Socratis dæmonio. 143
- Cap. III.** De alijs veterum quorundam Philosophorum paradoxis, omnia spiritibus plena esse, deque eorum concordia & discordia bonos atque malos affectus promanare; eosque mortales esse. 154
- Cap. IV.** Spiritibus esse, rationibus Philosophicis & naturalibus probatur. 164
- Cap. V.** Epicureorum, Sadduceorum ac Peripateticorum rationes, quibus inducti, Spiritus vel Angelos esse negarunt, refelluntur. 182
- Cap. VI.** Quid Angeli & Spiritus sint: & primum de eorum opinione qui spiritus corporcos esse senserunt. 188

Cap.

CAPITULUM.

Cap. VII. Spiritus incorporeos esse quum rationibus philosophicis tum Theologorum auctoritate probatur; quæque in cōtrarium allata sunt, argumenta solvuntur. 195

Cap. VIII. Quando, & ubi Spiritus à Deo creati sint, & quomodo omnes boni fuerint: simul impij Manichæi & Priscilliani hæreticorum errores confutantur. 206

Cap. IX. Quis fuerit primus Angelus à Deo conditus, quantaque splendoris excellentia præditus: quomodo idem Deo rebellavit: & quod fuerit illud inter Angelos prælium, deque Luciferi casu. 213

Cap. X. Quot Angeli de cælo ceciderint, quotque in eo remāserint: simul de numero eorum in vniuersum, & præcipuis qualitatibus Doctorum quorundam opiniones recensentur. 223

Cap. XI. De tribus Hierarchiæ cælestis ordinibus, deque eorū gubernatione & officio tã in cælo quã in terra: de quatuor Angelis ad quatuor cæli Plagas & super quatuor ventos collocatis, de cælestiū orbium spiritibus: quas intelligentias philosophi appellant. 231

Cap. XII. Rabbīnorum aliquot Hebræorum & Cabalistarum de septē Angelis in conspectu Dei stantibus & eorū officio: de duodecim Angelis Zodiaci signa regentibus, deque quatuor elementorum præsidibus, opiniones, sententia item Athanasij, & Romani Concilij Decretum commemorantur. 236

Cap. XIII. De conuenientia quam habent nouē chori angelici cum sphaeris cælestibus. Et primum de similitudine quam Seraphim cum primo mobili, Cherubim cum cælo octauo siue stellato, Throni cum Saturno, Dominationes cū Ioue, virtutes cum Marte habent. 241

Cap. XIV. De similitudine & Sympathia quam habent Potestates cum sole, Principatus cum Venere, Archangeli cum Mercurio, Angeli cum Luna. 254

Cap. XV. Putidæ Mahumetis de Angelis & cælestibus.

I N D E X

bus spiritibus in Alcorano descriptæ fabulæ & liria, summaque eiusdem inscitia narrantur.

LIBRI TERTII.

- Cap. I. De eminentia & diuersis gradibus Dæmoniorum: & primum de magno rege Lucifero, quæ figura: de nominibus principum aliquot infernalium: & quomodo & quatenus alter alteri inferrare possit.
- Cap. II. De admirabili, quo dæmones vtuntur, intelligendi modo; de eorum scientia; de modo & materia corporum quæ interdum assument.
- Cap. III. De spiritibus Incubis & Succubis, de quorum cum viris & fœminis carnali commistione generatione.
- Cap. IV. An spiritus corpora transferre possint: de eorum agitur velocitate, quæ multis exemplis declaratur.
- Cap. V. Dæmones nullam in cælos & stellas habere potestatem: de sex spirituum generibus; & primum de ijs qui Ignei dicuntur, additis aliquot exemplis 328.
- Cap. VI. De spiritibus aërijs, eorumque prodigijs: multa exempla.
- Cap. VII. De spiritibus Aquaticis; de Fatis siue & fatalibus sororibus, Sibyllis & Nymphis alioquin Dominabis bonis & nocturnis, alijsque: & eorum effectibus.
- Cap. VIII. De terrestribus Spiritibus, quæque ad ea pertinent: & primum de Genijs, Laribus, aut domesticis, quos profana antiquitas olim vocauit.
- Cap. VIII. De admirandis Geniorum, Larium & milium spirituum effectis, quibus diuinos sibi honores conciliare studuerunt.
- Cap. IX. De ijs terrestribus spiritibus qui spectant

CAPITVM.

Alaſtores, dæmonia meridiana, &c. dicuntur: vbi iterum varia exempla. 392

Cap. X. De Syluanis, Satyrijs, Faunis, Folettis, ſiue Fatuellis, Paredris, alijsque ſpiritibus familiaribus: vbi multa iterum exempla. 392

Cap. XI. De ſpiritibus ſubterraneis & Lucifugis; vbi quæſtio, vtrum ij Theſauros hominibus commonſtreant, aut pecuniam ſuppeditent, diſcutiuntur, & exemplis illuſtratur. 424

LIBRI QVARTI.

Cap. I. De pacto dæmonum cum magis & ſagis. & primum de pacto implicito ſiue tacito: vbi multa iterum exempla. 438

Cap. II. De magna dæmoniaca, an aliqua ſit: de Magiæ diuiſione, quam nonnulli afferunt, in Magiam albam ſiue Theurgiam, & Magiam Nigram, vel potius Necromantiam, aut Goetium; deque modo quo magi antiquitus uſi, multis additis exemplis. 455.

Cap. III. De fundamento magiæ dæmoniæ, pactæ ſcilicet cum dæmonibus expreſſo: de character ſiue ſigno quo magi inſigniuntur: de malis ſpiritibus, qui annulis, vitris, alijsque rebus inſuſos ſe ſimulant. 475

Cap. IV. De nocturnis magorum ſagarumque cæribus, quos obeunt à dæmonibus aſportati: de ſpurciſſimis voluptatibus quibus à diabolo deluduntur: de modo vnguenti magici faciendi. 485

Cap. V. An dæmones corpora hominum in alias ſpecies transformare, ac ſexum mutare queant. 496

Cap. VI. An magi artibus ſuis ſufficere poſſint, vt beſtiæ vel res inanimatæ loquantur; item vt homo non ſentiat, vel vt longiſſimo tempore dormiat, aut in ediam perferat. 518

Cap. VII. An dæmones poſſint homini vitam prolon-

INDEX CAPITVM.

longare, & senibus iuuentutem reddere, aut mortuos resuscitare.

Cap. VIII. De alijs quibusdam effectis mirabilibus ac ridiculis, quibus maligni spiritus homines malas artes atque incantationes allicere student, que malo & tristi magorum exitu & fine.

Cap. IX. De modo discernendi, apparitiones vtrum à bonis aut à malis sint spiritibus.

Cap. X. De incertitudine humanæ scientiæ, & sacre scripturæ veritate.

F I N I S.

MAGIAE OMNIFARIAE,

Vel potius

VNIVERSAE NATVRAE
Theatrum.

*De vniuersi huius architecto & fabrica-
tore, qui Deus est: de q̃ impio Atheista-
rum & Sadduceorum qui Deum
& Spiritus esse negant;
errore.*

CAPVT I.

DEVM esse, vniuersi huius —
mundi opificem atque ar-
chitectum, dubium esse no-
mini potest: nec vel dispu-
tatione ad hoc intelligen-
dum, vel ad probandum ar-
gumentis, vel ad persuaden-
dum auctoritate est opus.

Ipsū enim diuinum numen sui notitiā quū
in omnibus alijs rebus, tum præcipuē in homi-
num animis ita inapressit, vt firmitus argumen-
tum quam ex nostra ipsorum conscientia sumi
non possit. Nam quis ex omni hominum nume-
ro vbi oculos ad cælum conuerterit, & stella-

*Deum esse
hominū te-
statur con-
scientia.*

A

rum

2 DE SPIRIT. ET INCANTA.

rum tum fixarum, tum errantium pulchritudinem & splendorem contemplatus fuerit, Deum esse negare auserit? Solem mihi quis intueatur, coeli illam faciem inextinguibilem, diei effectorem, lucisq̃ue dispensatorem; tum noctilucā Lunam, argenteo colore diuerſas figuras repræſentantem: qui etſi varijs adeoque contrarijs motibus cientur, conſtantiffimè tamenviciffitudines cōficiunt anniuerſarias, & admirabilem ſeruant ordinem & concentum. Cernatur Terra vniuerſa, veſtita floribus, herbis, arboribus, beſtiarum cicurum & ferarum plena, locata in mundi media ſede, ſua gravitate ſtabilis ſuiſque in ſentibus cōglobata, neque in hanc neque in illā partem diuergens. Adde huc impendentium montium altitudines, vallium profunditates, immenſitates camporum, ſylvarum veſtitus viridiſſimos, vaſtitates litorum, inacceſſas rupium aſperitates, gelidas perennitates fontium, liquores perlucidos amnium, ſtagnantes paludum & æſtuariorum aquas, ſuauiſſimum decurrentium riuulorum ſtrepitum & murmur, quorum commoditatibus res omnes hominum mirum in modum adiuuantur, & venuſtate ſpēctantium oculi & animi mirificè afficiuntur. Quis non obſtupescat mare intuens, continuis fluctibus ac ventis agitatū, cuius nec diſſuens æſtus in aridum ſe effundit, nec immenſitas terram operit; ſed litore & exiguis arenarum collibus tamquam obicibus cluſum continetur. Cuius mēs tam tarda tamq̃ue bruta ſit, quę non ſtatim à tantæ tamq̃ue admirabilis rerum omnium pulchritudinis atque ordinis aſpectu ad diuini alicuius numi-

numinis, quod hæc omnia fecit, mouet, regit, & gubernat, cognitionem & sensum feratur? Quis verò in seipsum descendens, suamque ipsius fabricam contemplatus, non veluti mundi quoddam videt compendium, & vt Græci appellârunt, Microcosmum? Ecce tibi corpus habile & ad omnes motus accommodatum; ecce animam per se omnis motus expertem, sola tamen voluntate & nutu motus omnes regentem: cuius quum opera & effectus sensibus obuij sint & expositi; natura tamen & essentia nec mortalibus oculis aspici, nec intellectus vi comprehendipotest. Annon harum omnium rerum tanta est admirabilitas, tanta tamque excellens præstantia, quæ vel inuitos fateri cogat, esse diuinum aliquod & præpotens numen, quod hæc omnia operetur, & infinita sua sapientia immensam hanc mundi fabricam tueatur & gubernet. Hermes Philosophus dicere solebat, non quidem humanæ intelligentiæ angustijs Deum capi, manibus tamen quodammodo contrectari posse, vt potè cuius apertissima vestigia omnibus in rebus impressa cernantur. Idem Iamblichus affirmat his verbis: *Deos nos quodammodo concipere possumus, nec tamen cognitione propriè aliqua, sed quodam quasi contactu, qui omni cognitione certior est.* Auicenna, quamuis ex barbara gente, eum inter stultos & amentes habendum putat, qui Deum noscere se neget. *Quicumque, ait, Deum aut Numen non agnoscit, non tantum ratione caret, sed etiam sensu.* Eloquentiæ fons & parens Cicero negat quidquam intelligere eum, qui oculos ad cœlum erigens, eiusque incredibilem

*Hermes
Trismegistus.*

Iamblichus

Auicenna.

*Cicero de
natura De-
orum lib. 1.*

4 DE SPIRIT. ET INCANTA.

splendorem intuens, non intelligat statim diuinam esse quandam mentem, vniuersi huius praesidem & gubernatricem. *Quid enim potest esse tam apertum*, inquit, *tamq̃ perspicuum*, quum *cælum suspeximus*, *cœlestiaq̃ contemplati sumus*, quam esse aliquod Numen præstantissima mentis quo hæc regantur? Et paullo post: *Esse igitur Deos ita perspicuum est*, ut id qui neget, *vix eum sana mentis existimem*. Idipsum Aristoteles passim in

Aristotel.

1. Metaph.

3. & 7.

Physic.

libris suis testatum fecit, esse scilicet Deum à quo omnia fluant. & inter cetera quodam in loco ita argumentatur: *Contingit aliquid dare secundum speciem quod simul mouet & mouetur, & aliquid quod tantum mouetur*; ergo erit dare aliquid quod tantum mouet & non mouetur. Sed quid opus est verbis? quum nulla gens tam remota, nullum hominum genus tam immane tamque barba-

Religio & cultus Dei semper apud homines fuit.

rum reperiatur, quod non Dei aliquam, quamuis in diuerso religionis cultu, animo informata habeat notionem. Age, vniuersas gentes & nationes ab oriente ad occidentem, ab austro ad septemtriones perlustra, excute prætorum omnium sæculorum monumenta: nuspiam non sacrorum ritus, religiones, sacrificia, lustrationes, templa, fana, delubra, Græcorum, Chaldæorum, Indorum, Arabum, Persarum, ac ceterarum quantūvis moribus efferatarum gentium deprehendes: adeò ut verum sit, ubicumque homines vinq̃ vitam egerint, ibidem quoque Dei opinionem & religionem quandam viguisse, consulam quidem illam, variam & discrepantem, in eo tamen, quod Deus sit, consentientem. Cretenses, Libyci & Idzi Iouem adorârunt,

Carcha-

PRIMAE PARTIS LIBER I. 9

Carthaginienſes, Argiui & Myceni Iunonem di-
uinis honoribus coluerunt, Thebani Herculem,
Bœotij Charites, Iſidem Aegyptij, Thebani &
Arabes Bacchum, Iones, Delphij & Rhodij A-
pollinem, Venerem Cyprij, & inprimis Paphi-
ciues; Athenienſes & AEtoli Mineruam, Im-
brani & Therafiani Vulcanum, Itali & Thraces
Martem, Solem Scythæ, Proſerpinam Siculi, Pri-
apum Helleſponti accolę, Elei Plutonem, Bœo-
tij Muſas, Latonam Delphij, Saturnum Rhodij,
Oſiridem Aegyptij, Neptunum Lacones, Aſia-
tici Nemefin, Fortunam Attici, Eleuſij Cererem,
Ariſteum Arcades, Cupidinem Colchi, AEſcu-
lapium Epidaurij, Ephēſij Dianam, Phryges Cy-
belem pro numine habuerunt: tanta deniq; Deo-
rum Dearumq; multitudo ab Ethnicis fuit in-
troduc̃ta, vt eorum numerum triginta milia ex-
cedere Heſiodus ſcribat, quos hoc loco recenſe-
re aut enumerare tædiolum minis & moleſtum
foret. Ceterum hi omnes populi vt diuerſa nu-
mina coluerunt, ita diuerſis quoque ſacris & ſa-
crificijs ſunt uſi. Saturno humana hoſtia fiebat;
Soli equus immolabatur, Vulcano ignis, Veneri
turtur, agnus niger Proſerpinæ, Cybelæ ſiue De-
ûm matri primitiæ, Dianæ cerua, Fauno capra,
anchora Fortunæ, Gratijs farina, Herculi & Ne-
ptuno taurus, anſer Iſidi, Ioui bimæ pecudes &
ſpumantes vino & ſanguine paterę, Iunoni agna
candida, Latonæ lana, Priapo aſinus, teſtudo
Mineræ, Nemefi lingua, Muſis hafta, bos Oſiri-
di, Plutoni aurum, Cereri porca, caper Baccho,
gallus AEſculapio, ſagittæ Cupidini, mel Ari-
ſteo, hecatombe Apollini offerebatur: & vt

*Dij qui ab
antiquis
populis col-
li.*

*Præſcorum
ſacrificia.*

6 DE SPIRIT. ET INCANTA.

summatim dicam, quanto plures Dij, quanto plures ac magis diuersæ sacrificiorum commemorantur species, tanto firmitus est argumētum, hanc communem omnium pæne gentium opinionem non à consuetudine & vicinorum populorum commercijs promanâsse, sed ab ipsa natura animis hominum insitam esse atque innatam, Rei tam manifestæ nihilominus tamque indubitato principio & superioribus sæculis reperti sunt qui obloquerentur, fidemque derogarent, homines vecordes atque amentes, atque utinam hodie quoque non superessent, qui Deum esse negant, ac mundum æternum esse, & casu quodam ex seipso, homines verò tamquam mulcas aut scarabæos è terra natos affirmare non dubitant, hæcque impietates alijs ineptis & friuolis cōmentis cumulant, de quibus merito illud Psalmographi vsurpari potest: *Dixit insipiens in corde suo, non est Deus:* ac proinde nec angelos nec dæmonas esse credunt, animæ etiam immortalitatem inficiantur: nec quidquam aliud boni norunt quam quo corpus iuuatur, & cupiditates, ad instar brutorum animantium exsatiâtur, illud Epicuri in ore habentes:

*Impia a: be
ist arum o-
pinio.*

*card. lib. 2. Lude, bibe, & comede, atq; tuum mortalibus expla
De cons. Deliciis animus: post mortem nulla voluptas.*

In quibus illud sane mirum est, quod quū præter mundana nihil spirent, loquantur aut sentiant, in his tamen illud videre aut cōtemplari nolint, quod & omnibus maximè est cōspicuum, quod-

*Deum esse
vnde possit
intelligi.* que adeo clarissima diuini numinis indicia præfert. Nam si à rebus inferioribus ad sublimes, à terrenis ad cœlestes; ab vniuersis ad singulares
ascen-

ascendamus, nullam profectò reperiemus rem tam excelso tamque illustri loco positam, quæ non ad designandam nobis diuini numinis præsentiam quodammodo se demittat, nullam tam paruum tamque abiectam quæ creatoris sui magnitudinem non ostendat. Quatuor omnino in hac inferiori mundi parte res sunt, è quibus vitæ, sensus ac rationis ducta videntur principia, Terra scilicet, Aqua, Aer & Ignis, è quibus res omnes quæ sunt, quæque mouentur, & sensu ac ratione præditæ sunt, constant & sustentantur: in his ipsis tamen quatuor elementis nihil aliud deprehenditur quam nuda quædam essentia, omni vita, sensu & motu destituta, adeò vt à nihilo, vt ita dicam, aut ab ipsa priuatione parum absit eorum natura. Arboribus & plantis vegetandi tantum est facultas, quàm dicta elementa conseruant, alimentum terra, aere & aqua humorem suppeditante. Animalia præterquam quod sunt & viuunt, sentiunt quoque, & itidem ab elementis vitam sumunt, ab igne calorem, ab aere spiritum, à terra, aqua & plantis alimenta quibus vita eorum sustentatur. Sequitur homo, vita, sensu, & ratione præditus. hic vtitur elementis, manducat plantas, dominatur animalibus, & intelligentiæ acrimonia res abditas & obscuras, tam in cœlo, quàm in terra percurrit & rimatur. Quis tam ab omni humanitate est alienus, nisi fortè in ipsis terræ cauernis editus, & glande ac filiquis inter feras educatus, qui non facilè pulcherrimum hunc rerum omnium ordinem peruidere, atque inde pro certo colligere queat, necessariò esse quendam qui hæc omnia,

*Aristot. 2.
 4.
 Metaphys.
 text. 5.*

*Hominis res
 omnes ser-
 uant.*

8 DE SPIRIT. ET INCANTA.

*Mundus sine
Deo consi-
stere ne-
quit.*

condiderit, architectum, spiritum cuius natura omnia gubernentur, dominum cuius imperio omnia contineantur? Nam quis dixerit, cuius sapientia gradus quos videmus in rebus omnibus constituti, & res inferiores superioribus sint subiecte? Illud fortasse dices, res quæ sunt originem, vitam, sensum & motum à seipsis habere. Sed quid ais? cuius vi, quomodo, aut quando factum est isthoc quod factum dicis? Hoc saltem consideremus, quantopere res vnaquæque libertatem expetat, & seruitutem auersetur. Cur igitur elementa, quorum tanta vis est, tantaque amplitudo, non primum sibi elegerunt locum? unde illud est, quod tantillis stirpibus & animalibus subiacent & vtrò inferuiunt? Quam vero causam dicemus, cur hominibus nobis in elementa, plantas, animalia, atque adeò omnia hæc inferiora imperiū debeatur? non illud vides quod vel manibus palpari potest, esse quendam vniuersi huius rectorem, ordinis magistrum, & velut in magna aliqua familia patrem rerumque omnium dispensatorem, cuius iussu elementa seruiant, animalia his vtantur, omnia verò tam hæc quam illa homini ad Dei imaginem & similitudinem facto, obedientiam præstent, & vsum præbeant? Et quoniam res ipsa nos in hanc disputationem induxit, velim mihi heic dicant impij illi qui Deum esse negare audent, vtrum prius fuerit, esse vel non esse, sentire vel non sentire, *utrum prius* ratiocinari vel non ratiocinari? Certè dubium *esse vel non* non est, non esse prius fuisse quam esse: siquidem & nos olim non fuimus, & patres nostri suos quoque progenitores, & aui nostri atavos

ac tri-

actritauos suos habuerunt: & sic deinceps. Eodem modo plantarum videmus originem & finem; animalium iuuentutem & senectam, vitam & mortem: semperque omnibus in rebus finis certissimum est principij signum. Fateri igitur necesse est fuisse aliquando tempus, si modo tempus dici potest, quo nec mundus, nec elementa, nec animalia, nec homines vlli fuerint: quæ quum omnia iam præsentia cernantur, illud quoque negari non potest à vi quadam externa hæc esse producta: quandoquidem ex nihilo nihil fieri vmquam potest, & inter nihil & quamcumque rem, etiam minimam, infinitum est interuallū; infinitum vero interuallū nō nisi ab infinito repleri potest: ex quo sequitur harum rerum omnium causam effectricem potentia infinitam esse: quæ sanè alia nulla esse potest, quàm infinitus ille, sempiternus & rerum omniū præpotens Deus. Quid? numquid elementa (superflua hæc fortassis, non tamen iniucunda videatur disputatio) contrarijs inter se qualitatibus pugnant, dum calor frigori, siccitas humiditati aduersatur? Atqui rerum omnium quarum contrariæ sunt qualitates, altera alteram perimit & corrumpit: non tamen hoc faciunt elementa; nec enim ignis aquam consumit, nec aqua ignem extinguit; sed hæc & alia in vno eodemque corpore conuenienter temperata, incrementa ei largiuntur. Omnino igitur tam admirabilem rerum inter se pugnantium concentum ab eccellente aliqua & diuina manu profectum esse oportet: quum experientia testetur nec citharam, nec neruos quantumvis bene accommodatos &

Elementorum concentus

*Orbium ce-
lestium con-
suetas.*

*Casus &
fortuna
quid.*

intentos vllum edere sonum, nisi citharoedi di-
gitis pulsantur. Cœlum dein videamus, tot stel-
lis insignitum, tot circulis distinctum, in quibus
quum tot tamque varij, atque etiam aduersi mo-
tus deprehendantur, omnes tamen sine vlla of-
fensa aut perturbatione cursus suos constanti &
perpetuo ordine absoluunt. At forsân coelestes
hæsphæræ, vt placuisse nonnullis video, casu
aliquo moventur. O stolidum & cæcum vul-
gus! si casu moventur, etiam aliquando casu cō-
sistent: quum casus siue fortuna nihil aliud sit
quam perturbatio, & vt ita dicam, exorbitatio
quædam communis naturæ. Cœli vero neque
vmquam constiterunt, neque consistunt, sed cur-
sus suos singuli constantissimè faciunt: non
igitur à casu sed anima intelligente reguntur. Sed
videor mihi audire quosdam illud oggannien-
tes, errantia illa sidera siue Planetas à se ipsis mo-
ueri. An vero ignoratis, fatui, nihil à seipso mo-
ueri; & si quid ab alio moueatur, ne in infinitum
fiat progressus, necessum esse, ad certum tandem
quoddam principium perueniri? Atqui motus
principium quies est: id quod manifestum est in
horologijs, in quibus radius tibi horam designat,
hora ad primam rotam, prima ad secundam, se-
cunda ad tertiam te ducit, donec tandem ad vl-
timam, & ab hac ad ipsum artificem perueniatur,
qui interea dum horologium mouetur, nul-
lo defatigatur labore, sed suauiter quiescit.
Terram intuemur tanta colorum varietate or-
natam, luxuriantem herbis & plantis, infi-
nitis animalium generibus refertam; ma-
te & flumina piscibus abundantia videmus

serem

aerem tot volucrum agmina pennis secantia
quotidie aspicimus: omnia hæc denique & sin-
gula in suo genere ita perfecta deprehendimus,
vt nec ipsius Momi iudicio ad eorum pulchri-
tudinem quidquam vel addi vel detrahi possit.
vnde vero hæc omnia exstiterunt? an ex elemen-
tis? Quis vero fieri potest, vt elementa vitæ ac
sensus expertia, hæc quibus ipsa carent alteri
communicârint? A sole forsân sunt generata.
cur igitur quum hic ipse singulis diebus homi-
num hanc & animalium sedem lumine suo illustret
& calore foueat, nunquam tamen hominem aut
animal procreare videtur? Ex seipsis, inquis, na-
scuntur? Audio, sed antequam nata fuerunt, aut
quando nascuntur, vbi latebant? Frumentum an in
grano occultabatur, aut ex sua ipsius herbescente
viriditate exstitit? Vbinam locorum animalia
à seipsis generantur? atque illa magnane sunt an
exilia? Vtrum prius fuit, gallina an ouum? Et
quandoquidem vnum sine altero, pecudes sine
herbis, herbæ sine terra, terra sine coelo, viuere
ac vim suam exserere non potest: horum quid
primum quid vltimum fuit in generatione?
An res omnes in vno momento repente ex-
stiterunt? qui vanissimus fuit, multorum ho-
minum error. Quod si omnia vno momento
prognata sunt; vnde hæc tanta in rebus aduersan-
tibus sibi mutuo concordia? vnde aut e qua na-
tura tot res emortuæ spiritum hauserunt? vnde
idem rebus tam discrepantibus consilium vt vno
& eodem partu in lucem voluerint prodire? At-
que hæc quidem quæ hæctenus diximus satis fir-
mo argumento sunt esse vim quandam secundis-

simam

DE SPIRIT. ET INCANTAT.

*Præter
supra huma
nam menti
alia.*

*Homo sue
ipsius mentis
naturam
ignorat.*

*An Deus
ideonon sit,
quia oculis
noncernitur.*

simam & inexhaustam summamque & singula
rem sapientiam, quæ res omnes à se creatas, &
tam mira varietate distinctas, tam certis ordinibus
ac concordia legibus constrictas teneat & gu
bernet. Porro, quis hominum est, qui suam ip
sius mentem & intelligentiam considerans, non
credat præter hanc nostram aliam quandam vim
esse, huic nostræ conformem? Etenim si in nobis
qui minima quædā mundi sumus particula, ratio
est & intellectū inesse cognoscimus; annon impu
dētia sit negare vllā alibi similē intelligēdi facul
tatē reperiri? si nos illud scimus ratione & intel
ligentia præditos nos esse, quæ verò qualisve sit
illa natura, aut vnde descenderit, nescimus: an
non necessitas ipsa fateri nos cogit, esse intelli
gentiam quandam hac nostra superiorem, cuius
beneficio nos & cetera intelligamus, & quæ ea
dem in nobis ipsis intelligat, quæ quidem in
tellectu aut cognitione nostra nobis compre
hendere datum non sit? Sed eosdem illos fidei &
religionis expertes homines magno conatu nu
gas maximas deblaterantes audire mihi videor,
quæ sane bilē mihi sæpe, sæpe etiā risum mouent.
Aiunt: ecquid causæ est cur Deum esse credamus
quem nunquam vidimus? ô stolidi! nunquid vi
so flumine animus vester & cogitationes ad fon
tem & caput quantumuis longe dissitum rapiun
tur? Quis est qui arborem aspiciens, non statim
radices subterraneas & semina mente concipiat?
Cur igitur nō vltius ad eum qui semini vigorē
dedit, & flumini cursum, proceditis? Fac nouum
illum orbem, qui paucis ab hinc annis aperiri &
lustrari coepit, adhuc in abdito latere; nostros
vero

PRIMAE PARTIS LIBER I. 13

vero homines in talem aliquā inhospitā insulam
delatos, mapalia videre & casas, quamuis iuncis
& stramine tectas: annon homines illeic habi-
tare omnes vno statim ore pronuntiabunt? certi
quippe, nec abietis nec fagi sponte, multo mi-
nus bruti alicuius animantis opera tale quid cō-
strui posse. Et vos stulti, qui quamprimum in
lucem hanc editi estis, tot tantaſque res aspici-
tis, quæ nec ab vllō animalium, nec ab ipso ho-
mine fabrefieri queunt, non sublatis ad cœlum
manibus quam maximum exclamabitis, spiri-
tum aliquem præpotentem supra nos esse, qui
hoc tam pulchrum theatrum, tot pulcherrimis
partibus & humanæ manus artificium longissi-
mè superantibus, distinctum condiderit, con-
fessit? Quod si illud tantum creditis quod vide-
tis; velim illud mihi dicatis, an non in plantis
vim quandam crescendi inesse habeatis persua-
sum? Si ita est: vbi eam vidistis? In animalibus
numquid & crescendi & mouendi est facultas?
At quando eam vos oculis estis cōtemplati? An-
non in homine & vegetandi, & sentiendi, & in-
telligendi vis, qua & seipsum & alia cognoscit,
deprehenditur? At quibus vos corporis lumini-
bus eam vsurpâstis? Ne igitur, ne, inquam, re-
rum veritatem externis oculorum aut quibusuis
alijs sensibus metiamini; sed effecta & tam stu-
penda naturæ miracula, tam pulchrum rerum
omnium ordinem & concentum, tam mirabi-
lem ex hoc nostro & illo altero hemisphærio
constitutum globum contemplati, Deum esscha-
rum rerum omnium fabricatorem, ore atque a-
nimo consentite. Quod si aliquid ijs tribuitis
quos

14 DE SPIRITU ET INCANTATIONE

*Quos in munda-
do sapientes
Deum falsi
sunt & in-
uocauerunt.*

*Diagoras
Atheistarum
princeps
Deum esse
fateretur:*

*Ridet et
u corum de
astros.*

*Euhemerus
cur athens
habitas.*

quos antiquitas sapientes appellauit, quales fuerunt apud Indos Brachmani, apud Persas Magi, apud Græcos Philosophi, intelligetis profecto hos omnes Deum esse ita firmiter persuasum habuisse, ut ab eius nomine rerum omnium initium sumenda sibi existimarent. Pythagoras sane, Plato, Orpheus, Homerus, Hesiodus, Theognis, & innumeri alij libros & carmina sua diuina ab inuocatione numinis auspicantur, eiusdemque nomen in ijs frequentissime usurpant. Sed quid de his dico? Si quid apud vos, ô Athei, principis vestri & antesignani Diagoræ valet auctoritas, librum ipsius euoluite, in quo hæc verba statim in principio & fronte inscripta leguntur: *Quod à Numine summo reguntur omnia.* Et quoniam is, ut nôtis, ad sectam vestram stabiliendam & verbis & factis illud euincere conatus est, Deum non esse: Herculem è ligno factum, præsentibus suis discipulis in ignem coniecit, his ei verbis illudens: *In hoc decimotertio agone, ut quondam Eurystheo, mihi inferuias oportet.* Non videtis miser, paucos illos Academix & scholæ vestræ conditores non tam Deum negare quam fictis illis gentium Deastris & idolis illudere voluisset quemadmodum tribulium vestrum vnus, Aegyptiorum Deos subsannans, in hæc verba erupit: *Si Dijs sunt, cur plangitis? si mortui, cur adoratis?* Euhemerum quoque Atheum habitum & nominatum antiqua monumenta testantur, quod originem & prosapiam gentilium Deorum litteris comendasset, eosque veros fuisse homines, reges & heroas, verissimis historijs demonstrasset; quorum quâ magna esset apud populû virtutis existima-

tio,

tio, ludi primū & spectacula ipsorum meritis &
 honori, mox delubra etiā & aræ consecratę sunt,
 & diuini honores habiti. Ab his fictitiōrū Deorū
 irrisoribus rudis illa & cæca Sadducæorum secta *Sadducæo-*
 descendit, quæ saluatoris & Apostolorum tem- *rum impius*
 poribus vixit, cuiusque sectatoribus persua- *error.*
 deri non potuit, Deum, aut Angelos, aut dæ-
 monas esse, aut animam esse immortalem. Quo-
 circa quum Christum audirent de Patris sui in-
 comprehensibili magnitudine, de electorum
 gloria & æterna felicitate, de reproborum pœ-
 nis deque mortuorum resurrectione differen-
 tem, subdolo animo tentandi gratia, quæ-
 stionem illam de muliere quæ septem viros in
 hoc sæculo habuerat, quem eorum illa in altero
 sæculo maritum esset habitura, proposuerunt:
 quibus respondens Christus, crassissimæ eos ig- *Matth. 22*
 norantiæ & inscitie arguit, quibus nec scriptu-
 ræ veritas nec Dei virtus sit perspecta. Et sane
 fieri non potest, vt homo prudentia & doctri-
 na instructus in tam absurdum tamque enor-
 mem errorem prolabatur. Vnde Christus Sad-
 ducæos ignorantes appellat, quod viderint qui-
 dem & forte veluti per transfennam inspexerint,
 non vero diligenti trutina in timore Domini
 expenderint, ac propterea non intellexerint
 sacras scripturas. His merito annumerari posse
 videtur Theodorus Cyrenæus, qui argumentis *Theodori*
 è sua Philosophia depromptis Deum non esse pro *Cyrenæi*
 bare conatus, vniuersæ Peripateticorū scholæ *opinio*
 deridendum se suasque ineptias & sibilis explo- *argumenta*
 dendum propinavit. Sic enim argumentabatur: *refutatio.*
 Si Deus est, animal erit, quandoquidem aliter
 sensi-

26 DE SPIRIT. ET INCANTATIONE

sensibus uti non potest; si sensibus utitur, mutationi est subiectus; si mutationem sentit, corrumpetur; si corrumpitur, interibit, & aliquando non erit: quæ absurditas ut vitetur, melius est confiteri & credere, Deum non esse. ô inauditum Philosophi acumen, non, mihi crede, veruecum patria nati! Sed aliud quæso multo politius, multoque argutius audiamus. Si, inquit, Deus corpore caret, anima quoque carebit; si anima caret, omni actione erit destitutus sine corpore præditus est, mutationi erit obnoxius: quapropter ne illud fateri cogamur Deum nihil agere posse, aut ullam aliam eiusmodi imperfectionem ei attribuamus quæ mutationem secum importet, satius est statuere, Deum non esse, quasi vero anima sine corporis adminiculo per se sola nihil possit operari, ac non actio omnium corporis sit moderatrix. O miser & pusillus terræ vermis! non vides intellectum tuum ignorantiae tenebris ita esse obfuscatum, ut à bestiarum natura non multum absit? Merito igitur in te illud Xenophanis quadrabit, dicentis: si bruta pingendi tenerent artem simile sibi depictura foret; siquidem animal nihil se maius aut sublimius considerare potest. Hæc & similia puerilia argumenta sunt incondita Atheorum turbæ, quæ risu magis & ferula quam solutione egeant, etiam mediocriter in litteris versatus facile intelligit. Quocirca qui hæc aliaque diligenter apud animum considerat, aliud inde concludere non potest, quam fuisse istos homines indoctos, malos, libidinis & vitiorum plenos, sicarios, sceleratos & diabolicos, qui

Xenophanis dictum.

Athei quales sunt.

PRIMAE PARTIS LIBER I. 17

qui in seipsis Naturam flagitiose violarunt, quod nec Dei nec animæ suæ ullum respectum & curam habuerunt; utque hominibus persuaderent omnia scelera licita esse, hanc opinionem in vulgus spargere animisque imprimere conati sunt, cum corpore animam intermori, nec esse supremum aliquem scelerum & flagitiorum vindicem: à qua tamen opinione hos ipsos non multo post internus sensus & conscientiae vis abducit. Testatur enim experientia homines eiusmodi quantumvis atrocissimis sceleribus coopertos, procedente ætate, ac sæpe in mortis limine ad se redire, & conscientia perterritos, Deum requirere & desiderare. In hac veluti peccati tempestate & conscientiae terrore, si quid sinistri aut necopinati eis obijciatur, & vel ab armis, vel igni aut aqua vitæ periculum ingruat; tremantibus membris, iunctis manibus, sublati in coelum oculis videas eos lachrymabiles preces fundere, & salutem suam Deo immortali anxijis votis commendare. iidem si in morbum fortè inciderint, quam expallescunt! quanto horrore omnia viscera ipsorum permeante corripuntur! deposita tandem & conclamata valetudine, in limine mortis iam versantes, quam cupide, quæso, omnem speciem numinis arripiunt, & quamcunque cuiuscumque religionis umbram amplexantur! Philosophorum coryphæum Aristotelem videamus, qui quum in Originum libro (qui Geneseos nomine inter Sacras scripturas inscriptus est) à discipulorum aliquo oblato, verba ista legisset: *In principio creavit Deus cælum & terrā:* ipse vero ex falsis humanæ Philosophiæ principijs mundi æternitatem assereret: Auferte, inquit,

Atque quoque Deum fatentur.

Aristot. S. scripturae libros con-

18 DE SPIRIT. ET INCANT.

Picus lib. 6 librum fabulis refertum; quippe qui multa dica-
exam. c. 9. nihil probet. Quid sit? Morti proximus, quum
in seipsum descenderet, ac quid de se post mor-
tem futurum esset cogitaret, qui animam morta-
lem esse haecenus credidisset; tremens atque an-
xius in haec verba erupisse legitur: *Fæde in hunc*
Aristote- mundum intraui, anxius vixi, perturbatus egre-
lis exiis. dior, quod vadam nescio. causa causarum (vel, ut
alii habent) *Ens entium miserere mei.* Videtis, o-
Cardan. in pinor, quod angustiarum summus hic Philoso-
dialogo phus redactus sit, qui humanæ sapientiæ opini-
De morte. one inflatus, quum nihil nescire se existima-
ret, sacras scripturas nec legere voluit, nec intel-
ligere sategit; suam tamen hac in re stultitiam
ad quam opinionis errore ficta absolutæ erudi-
onis persuasio ipsum perduxerat, in extremi
spiritu est confessus, ac nimis serò deplorauit.

DEVM vniuersi huius conditorem, vnum
esse & solum.

CAPVT II.

VE M A D M O D V M natura ma-
gistra persuasum habemus, esse
tissimum & immortalem Deum
cuius numine vniuersa huiusmodi
di fabrica condita sit, & eiusde-
nutu regatur: ita illud quoque credere ac firmi-
sime tenere debemus, eundem Vnum esse & So-
lum. Quam in sententiam eleganter ita scribit
Lactant. li. Lactantius: *Perfecta est in homine sapientia, si*
2. c. 9. dini- *Deum esse vnum, & ab ipso facta esse vniuersa co-*
nar. Iustis, *gnoscit.*

gnoscat. Fuerunt enim antiquis temporibus, ut supra quoque attigimus, qui Deorum pluralitatem introduxerunt, ut in Græcorum fabulis legitur, & in sacris litteris de Baale idolo Danielis consilio & sapientia euerso, itemque de Aegyptiorum idolis: quorum omnium origo ad stupidissimi vulgi ruditatem, astutissimorum sacerdotum auaritiam, vel ad nugacissimorum poetarum nugas, ineptias & mendacia est referenda: qui reges ac principes suos, aut alios fama celebres sibi percharos viros, diuinitatis titulo ornare non dubitarunt. Hos ritus Aeneas, ut nonnulli existimant, cum Dijs suis penatibus primus in Italiam intulit; qui inde ad populum Romanum eiusque reges deriuati, inoleuerunt, ut videre est in Romulo, Numa Pompilio, Carmenta, Iulio Cæsare, alijs, quibus inter cœli indigetes relatis, diuini honores sunt decreti. Testatur hoc post homines natos sapientissimus rex Salomon in libro Sapientiæ his verbis: *Superuacuitas enim hominum hac adinuenit in orbem terrarum, & ideo breuis illorum finis est inuentus. Acerbo enim luctu dolens pater citò rapti sibi filij fecit imaginem, & illum qui tum quasi homo mortuus fuerat, nunc tamquam Deum colere cœpit, & constituit inter seruos suos sacra & sacrificia, deinde interueniente tempore, conualescente iniqua consuetudine, hic error tamquam lex custoditus est; & alia quæ sequuntur.* Id ipsum Cicero homo Ethnicus fatetur, inquiring: *Suscipit autem vita hominum consuetudoque communis ut beneficijs excellentes viros in cœlum fama ac voluntate tolleret. Hinc Hercules, hinc Castor, hinc*

Deorum multitudo apud præcos: unde.

Sapi. c. 14.

80 DE SPIRIT. ET INCANTA.

*Arist. li. 2
Physic.*

Poëux, hinc AEsculapius, hinc Liber. Et paullo inferius: Accesserunt, inquit, etiam Poeta, & compositis ad voluptatem carminibus in cælum eos sustulerunt: quod malum à Grecis ortum est quorum leuitas instructa dicendi facultate & copia, incredibile est quantas mendaciorū nebulas excitauerit. Et si vero è priscis Philosophis quidam duo æterna & infinita Principia posuerunt, hoc fundamento innixi, quod vna res naturalis à pluribus vna causis deriuari possit; & omnis fere antiquorum Philosophorum schola Naturæ principia contraria esse dicat, vnum vero si-
bi ipsi contrarium esse nequeat: opinio tamen hæc ad veras Philosophiæ leges examinata consistere aut locum habere nullo modo potest. Qui enim duo Naturæ faciunt principia, hæc absurditate implicantur, vt fatendum ipsis sit, duo actu infinita esse eodem tempore: ac proinde neutrum infinitum erit, siquidem duo infinita vno solo maiora erunt. Præterea si numero diuisa sint, vnum alterius vires ac potestatem non habebit, inulto minus, propter ipsorum æqualitatem, alterum altero erit superius: sed quum contraria sint, vt i supra dictum est, & viribus æqualia; illum vniuersi concentū disturbabunt, & naturæ concordiam soluent: nec vlla vis erit his maior aut superior, quæ furentia inter se compescere, & in concordiam redigere queat. Adhæc fieri non potest, vt duo sint in rerum Naturæ principia, infinita sapientiâ & potentia prædita: quod etiam si contra omnium sobrie philosophantium decreta concedatur; vnum tamen modò aptum erit naturæ & mundi huius rebus

rebus tuendis ac procurandis, alterum vero inutile erit, planeque superuacaneum: quod in Naturâ locum non habet, quæ non modo non appetit quod superfluum est, sed etiam fugit & auersatur. Quocirca nemo fuit vñquam, nec, cre *Deorum mul-*
do, iam est vllus homo mentis ac rationis com- *tudo im-*
pos, qui non intelligat, vñum solum esse Mon- *becillitatis*
archam, vñum solum mundi effectorem & *argumenti*
gubernatorem: quandoquidem Deorum velle multitudinem asserere, nihil aliud est quam con-
fiteri Deos imbecilles esse, nec potentiam habe-
re infinitam, quum vnus solus suis ac proprijs viribus, sine aliorum opera & auxilio vñuersum hoc regere non possit. Deum igitur, qui sempiterna mens est, omnibusque numeris perfectis-
sima & consummatissima virtus, vñum solum *Vñus solus Deus.*
esse oportet: quum absoluta & perfecta virtus siue potestas in se ipsa suam propriam habeat stabilitatem ac solidum robur: solidum vero ac stabile illud sit cui nihil detrahi, & perfectum *Perfectum quid.*
cui nihil addi potest. Quis igitur negare ausit eum regem esse potentissimum, qui in mundum vñuersum habet imperium? idque tanto iustius & verius dicetur, quando in eiusdem potestate res sunt omnes, omnesque mundi opes & thesauros solus ipse possidet. Atqui si plures reges mundum inter se partiantur, dubium non est, quin nemo vnus omnes sit opes habiturus, & singulis aliquid ad summam potentiam defuturum sit: quum imperium ipsorum certis terminis sit circumscriptum, & opes in multas partes diuisæ. Eodem modo, si plures Deos esse concedamus, illud quoque concedamus necesse est, non

summam ipsorum esse potentiam, quum tantum quisque habeat virium quantum alter; perfecta verò virtutis & potentiae natura in eo tantum esse possit in quo sunt omnia, non in quo tantum exigua quaedam pars est totius. Quod si Deus perfectus est (ut certè est perfectissimus) non potest sane esse nisi vnus, utpote in quo sunt omnia. quanto igitur plures erunt Dij, tanto minores erunt & imperfectiores, quum omnia in multis esse non possint. Lactantius libro 1. diuinarum Institutionum, eorum stultitiam qui Deos sibi Deasque fingunt perstringens, ita loquitur: Isti qui Deos asserunt videant quomodo huic respondeant argumento. Si duo sunt sexus Deorum, sequitur concubitus; & si coeunt, & domos habeant necesse est. nec enim carent virtute ac pudore ut hoc promiscue aut inpropatulo faciant, sicut muta videmus facere animalia. si domos habent, consequens est & ut vrbes habeant, & quidem auctore Nasone qui ait:

Lactantius
lib. diuin.
Inst. c. 16.

Plebs habitat cunctis locis: à fronte potentes
Coelicolæ clarique suos posuere penates.
Si habent vrbes, & agros igitur habebunt. Iam quis non videat quæ sequantur? arare illos, & colere: quod quidè victus causa sit. ergo mortales sunt. Quod argumentum retrouersum idè valet. Si enim agros nō habent, ne vrbes quidè, si vrbes nō habent, ne domos quidem; si donibus carent, ergo & concubitus; si concubitus ab his abest, & sexus igitur femineus: in diis autem videmus & feminas esse (ut Palladem, Iunonem, Venerem, alias, tam multas ut Hesiodus Deorum ac Dearum triginta milia ponat) ergo dii non sunt. Quis igitur tam
obcu.

obtuso est tamque hebeti ingenio, qui non videat, & quasi manibus palpet, Deorum pluralitatem merum esse & ridiculum hominum malè feriatorum ac diuinarum rerum imperitorum figmentum, immò purum putum mendacium? Philosophorum parens Mercurius Trismegistus vnum solum Deum confessus est his verbis: *Vnus Deus, una unitas radix est omnium quæ sunt. sine hac nihil fieri potest, nihil factum est.* Pythagoras Samius, qui vt magnam sibi doctrinæ & sapientiæ opinionem conciliaret, animorum in alia corpora transmigrationem, quam *μετεμψυχωσις* appellauit commentus est, aliasque à cōmuni hominum sensu abhorrentes leges discipulis suis obseruandas, vt de vitando fabarum & eorum quæ sanguinem habent esu, proposuit; nihilominus, teste Cicerone, hoc in ore frequenter habere solebat: *Deus est vnus, non, vt plurimi censent, extra administrationem mundi, sed totus in toto.* Huius quoque discipulus Philolaus vnum solum esse Deum professus est, inquit: *Vnus est Deus, princeps vniuersi, qui semper est singularis, immobilis & sui similis.* Peripateticorū princeps Aristoteles idem multis locis non affirmat tantum, sed rationibus etiam è Philosophia & Natura petitis demonstrat, à multis motus speciebus ad primum mobile atque motorem ascendens. Hunc libro Metaphys. II. primum & vni cum appellat principium: *A primo, ait, principia dependet cælum & tota natura.* Et alibi: *Etiam bonum vniuersi consistit in principio primo, ad quod omnia ordinantur.* Idem VIII. Physicorum magis perspicuis verbis vnum solum esse Deum asse-

*Mercurius
trismegis-
tus.
Pythagor.*

Philolaus.

*Aristoteles
lib. 6. Phys.*

Metaph. 2.

uerat. Sic enim inquit: *Primus motor tantum vnus est & aternus.* Et alio loco: *Entia nolunt male disponi, nec est bonum pluralitas principantiū. vnus ergo princeps.* Quin hic de quo loquimur Philosophus illud non tantum pro indubitato habuit, vnum solum scilicet esse Deum, sed scribit etiam hanc sententiam veteres sapientes ita mordicus tenuisse, vt Zeno dixerit, eiusdem esse stupiditatis dicere Deum non esse, aut plures vno

Theophrastus in Metaph. & li. de saporib.

Simplicius.

esse. Theophrastus quoque ait: *Diuinum principium vnum, quo & existunt omnia & consistunt.* Alexander Aphrodisiensis in libro de Providentia ita scriptum reliquit: *Deus vnus omnibus prouidet, & quacumque vult potest.*

Simplicius huic sententiae ad stipulatus, *Discendum, ait, ante omnia, vnum esse Deum, omnia regere, omnibus prouidere; quidquid vero faciamus, dicamus, cogitemus, nihil eum latere posse.* Et Seneca quum de immatura morte differeret, significare volens

Vide Laet. diuin. Inst. lib. 1. ca. 4.

quamquam multis ipse locis deorum appellatione vsus sit, vnum tamen & solum esse Deum, *Non intelligis, inquit, auctoritatem ac maiestatem iudicis tui? Rector is orbis terrarum, cœliq; & deorum omnium Deus, à quo ista numina quæ singula adoramus & colimus, suspensa sunt? Idem in exhortationibus: Hic quum prima fundamenta molis pulcherrima iaceret, & hoc ordiretur quo neque maius quidquam nouit natura neque melius, vt omnia sub ducibus suis irent, quamuis ipse per totum se intederat, tamen ministros regni sui Deos genuit.* Diuinus Plato ad Dionysium scribens, *Vin' tu scire, inquit, quando ego vel iocularia vel seria ad te perscribam? principium inspicere litterarum*

Plato E. p. 13.

rum

rum mearum, quod si ductum sit ab vno solo Deo, seria me agere; sin à pluribus, iocari me tecum existimato. Apud Damascenum Græcum auctorem hæc de Deo scripta leguntur: *Vnus producit omnia, vnus colitur silentio; ut sol eminus videtur obscure, & quo propius eo obscurius, proxime vero omnem omnino apprehensionem tollit.* Apud Iamblichum ista: *Vna est omnium causa, vnus Deus omnium Dominus, à quo solo peti debet omne bonum: ipse omnis contemplationis finis est, nec aliud est contemplari quam à multitudine ad unitatē abstrahi.* Vnitas porro Deus ipse, princeps omnis veritatis, felicitatis, substantia, principiorum denique ipsorum. Proclus quum ostendere vellet Deum vnum tantum esse, ceteros vero qui dii etiam nominantur ab hoc creatos, eoque deos dici quod vmbra quandam in seipsis & imaginem habeant bonitatis, inquit: *Quis ille rex omnium Deus vnicus, qui ab omnibus separatus est, & omnia nihilominus ex se producit? qui omnes fines ad se conuertit, finis finium, causa prima operationum, & auctor omnis boni? si Platoni credis, nec explicari nec percipi potest. Itaque prima hac simplicitas rex ipse est, princeps & exsuperantia omnium rerum, qui omnes supereminet causas, quique eam deorum substantiam creauit, cui aliqua boni species inesse videtur.* Simplicij de diuinæ essentia unitate loquentis hæc sunt verba: *Omne pulcrum à prima & præcipua diuina pulcritudine, omne verū à diuina veritate, omnia principia ab vno principio.* Et alio loco: *Bonum omnium scaturigo est & principium, omniaque ex sese producit, prima, media, vltima. vna bonitas producit multas bonitates*

Damasc.

Iamblich.

Desectā

Pythagora

Proclus.

Simplicius

in Ariani

Epictetum.

tates, una unitas multas unitates, unum principium multa principia. Unitas autem, principium, bonum, Deus, unum & idem sonant quia scilicet Deus prima est rerum omnium causa, in qua cetera rerum singularium principia consistunt, ipseque est causa omnium causarum, bonitas omnium bonitatum, Deus omnium Deorum.

Porphyrus
cap. 21.

Porphyrus lib. II. De Abstinencia
& in libro quem fecit De Occasione idem sentit, Deum nempe unum esse: & in libello quo Plotini magistri sui vitam descripsit, eundem huius opinionis assertorem facit, dicere solitum Deum in sua unitate multitudinem generasse vel produxisse, sic ut illa ipsa multitudo subsistere non possit, si unitas illa non semper una maneret. Ad alios Deos quod attinet, eos ex seipso aut esse aut alios beatos facere posse idem negat, sed mortalium tantum respectu beatos quodammodo dici, in quantum scilicet lucem illam intelligibilem, id est, Deum, contemplantur, cuius lucis reuerberatione & participatione efficiantur & maneant beati. Cicero quum multis alijs locis, tum precipue libro II. De Natura Deorum, inter vnici æterni & immortalis Dei & eorum qui dii dicuntur naturam magnam esse discrepantiam docet, quum hi creati sint ille increatus; hi debiles & infirmi, ille omnipotens; hi Naturæ legibus subiecti, ille Naturæ conditor & moderator. Sic enim scribit: Natura

Cicero li. 2.

De Natura

Deorum.

est natura Deorum prapotens atque excellens, quidem ea subiecta est ei necessitati vel natura, quæ cælum mariæ terraque reguntur. Nihil autem præstantius est Deo; ab eo igitur necesse est Mundum

regi. milli igitur est natura obediens & subiectus.
 oetarum antiquissimus Orpheus, qui primus *Orpheus.*
 eorum nomina & genus inuenisse dicitur, te-
 amento suo Deum fatetur vnum esse, immor-
 alem, omnipotentem, inuisibilem, commu-
 nem omnium creaturarum patrem, belli & pa-
 cis auctorem, gubernatorem Mundi, qui aureum
 thronum in coelo, in terra vero scabellum pe-
 dum suorum habeat, qui dextram suam ad fines
 usque immensi Oceani exporrigat, sub quo mon-
 tes altissimi, spaciosissimæ valles, & profundis-
 simæ turbulenti maris abyssi contremiscant. Sed
 uuat ipsum audire canentem:

Solum autem aspice Mundi regem formatorem.
 Vnus utiq; est, ex se natus, ex q; vno genita omnia.
 Inter est autem ipsis, nec vllus ipsum
 Intuetur mortalium; ipse autem omnes videt.
 Hic post bonum malum mortalibus tribuit,
 Et bellum sauum, & dolores lachrymabiles:
 Nec quisquam est alius prater magnum regem.
 Eum autem non video: nubes enim circumtegit.
 Omnib. enim mortalib. mortales pupilla in oculis;
 Infirmi quæ sunt ad videndum Iouem omnia cu-
 rantem.

Is etenim in coelo ex alto constitutus est
 In aureo throno, terramque pedibus calcatur.
 Manum autem dextram ad sinem Oceani
 Vnde quaq; porrigit, circum autem tremunt mon-
 tes ingentes,

Et fluuij, & abyssus canis & truci maris.

Alio quoque loco Deum vnicum, creatorem,
 patrem

8 DE SPIRIT. ET INCANTAT,
patrem & dominum omnium Deorum his ve-
sibus describit:

*Itaque vnà cum toto intra Iouem olim comp-
cta erant*

*Æther immensus, & cœli splendida sublimitas
Omnes immortales beati Dij Deaque.*

Subiungit:

*Iuppiter rex, Iuppiter idem omnium pater &
parens,*

*Vnapotestas, vnus Deus erat magnus dominus
omnium:*

*Vnum regale corpus in quo hac omnia voluūt
Aqua, ignis, & terra, & ather, noxq; & dies.*

Phocylides. Idem de vnitae Dei Phocylides sentit, canens:
Vnus est Deus, sapiens, potens & beatus.

Sophocles. His consentit Sophocles tragœdiarum scriptor.
Græcorum reprehendens idololatriam.

*Vnus, inquit, reuera, vnus est Deus,
Qui cœlum fabricauit, & terram longam,
Marisq; truces tumores & ventorum impetu
Mortales vero multi corde deuy
Statuimus anima damna,
Deorum simulacra ex lapidibus & lignis
Ex auro eboreve facta:
His sacrificia solemniaq; pulcra
Facientes, pietatem retinere putamus.*

August. li. B. Augustinus splēdidissimum omnigenæ erudi-
4. Decinit. tionis lumen in libro De Ciuitate Dei, loquens
Dei. de priscis gentilium dijs, concludit, quamuis a-
pud Romanos Ceres, Bacchus & alij in magna
fue.

fuerint veneratione, tamen non absoluta ac per
se existentia numina sed potius vt magni & vni-
us Dei ministros fuisse adoratos. *Vsqueadeone,*
inquit, *maiores nostros cacos & insipientes fuisse*
credendum est, vt Bacchum, Cererem, Pana &
ceteros Deos putarint? immo vnum Deum crede-
bant, cuius illa munera, illa functiones essent. AE-
gyptij, quibus nulla vmquam gens magis super-
stitiosa fuit, & idololatricis cultibus dedita, in
hieroglyphicis suis tamen, vt refert Iamblichus,
& in templis vnicum portis appingebant Io-
uem, terribile telum siue fulmen manu tenen-
tem; eratque illud vnum ex religionis ipsorum
dogmatis, Deum vnum esse. Sibyllarum oracu-
la etsi inter doctos ambigitur à bonone an ma-
ligno spiritu inspirata sint, in hoc tamen certe
nihil habent erroris quod vnum Deum confi-
tentur, his verbis: *Vnus Deus solus est supra om-*
nem maiestatem, ingenitus, omnipotens, inuisibi-
lis, omnia ipse videns, ipse autem non videtur ab
omni carne mortali. Delphicus ille Apollo, per
quem diabolus loquutus est, à Theophilo quo-
dam interrogatus, vnum esse Deum negare au-
sus non est, quamuis in hoc mentitus sit, quod
is ipse Apollo & ceteri Dij Angeli tantum &
huius quædam pars essent. *Vnus, ait, per se geni-*
tus, non doctus, sine matre inconcussus, cuius no-
men sermone nullo capi potest, in igne habitans. Hic
Deus: *paruula autem Dei portio nos Angeli sumus,*
Ipse Deus per os antiquorum Patrum & Pro-
phetarum sui vnitatem reuelare voluit, sicut in
Deuteronomio legitur: *Quoniam Dominus ipse*
est Deus, & non est alius præter vnum. Et paullo
infe-

Iamblich.
De myste-
rijs Egypti
orū. c. 37. 38
Sibylla.

Apollo Del-
phicus.

Deuterom.

Psalm. 85. inferius: *Audi Israel, Domine Deus noster Deus unus est.* Et regius propheta ac psalter, *Deus unus est.* inquit, *qui mirabilia facit solus, & si ei non est inter Deos.* Atque hoc illud est, quod

Exo. c. 20.

*Maniche-
orū opinio
de duobus
principijs
suo Djs.*

Deus in exodo Israelitis prohibuit ne quicumque
lium Deum adorarent. *Ego sum Dominus Deus tuus,*
*qui eduxi te de terra Aegypti, de domo matris
nitutis: non habebitis Deos alienos coram me.* Quibus
omnibus efficitur eos qui plures Deos faciunt, quique
Deum esse plane negant, vno eodem stultitiae & detestandae ac damnabilis impietatis,
ab omni scientia & ratione abhorrentis crimine teneri: quo equidem, si quae haec
nobis ex ipsis Naturae & rationis principijs disputata sunt,
in animum demitterent, terna quoque animorum suorum
sensa excurrerent, facile se expedire possent. Quis enim
mentis homo ferre possit illud asserentem quod olim nonnullis
placuit, duos esse Deos, bonum unum, alterum malum,
unum boni, alterum mali dispensatorem, tenebrarum unum &
notum alterum diei & lucis dominum, unum caloris, alterum
frigoris auctorem? nam quis non & puluerulentae aestatis
feruorem, & glacialis hyemis frigus & gelu sensit? quis
nescit tam notum & tenebras ad quietem & virium refectum
nem, quam diei lucem ad faciendum opus ceteraque
quae mortalium fert vita peragenda esse necessariam?
Numquid vidimus ex eo quod malum est ingens saepe
bonum provenisse; aut contra quod pro bono habebatur,
mali ac sempiterni doloris causam fuisse? Plura addere non
libet, merito minus ad tam friuola atque inepta argumenta
respon-

PRIMAE PARTIS LIBER I. 3

respondere ad quorū vel mentionē quibus minimū salis est in pectore nauseant, nedum vt citra molestiā sēpius ea repeti ferre possint. In hac de qua hactenus disputauimus Dei vnitate, veneranda illa inest personarum Trinitas, cuius mysterium omni humani ingenij & naturali rationis capacitate maius, sub velo inenarrabiliū altissimi Dei secretorum abditum semper latuit & retrusum, nec à nobis vlla vi ingenij erui aut inuestigari vmq̃a poterat, sine luce diuinæ gratiæ præeunte. Sed Deo immortalī laus sit & honor æternus, qui rem ad salutem nobis tam necessariam per os Prophetarum, immo v-nigeniti sui filij reuelauit, ac diuinæ cognitionis luce animos nostros collustrauit: de quo beneficio incomparabili Apostolus in epistola ad Hæbreos scribit, & nos suo loco agemus.

*Trinitatis
mysterium
revelatum*

Quid

*Quid Deus sit, humana intelligentia
comprehendi non posse.*

CAPVT III.

DEVM esse extra omnem di-
putationis aleam ponere, ac
vel minimum quidem ambigere
debemus; ita quid vel qualis ille
sit assequi nequaquam possumus.

siquidem nos finiti & mortales quum simus, il-
lud quod infinitum est intellectus nostri imbe-
cillitate comprehendere nequimus. Inde illud
est quod de Simonide legitur: de quo quum qua-
siuisset tyrannus Hiero, quid Deus esset, de-
berandi causa sibi diem vnum postulauit. quum na-
ex eo postridie quaereret, biduum petiuit: quum na-
sapientius duplicaret numerum dierum atque Hiero
quaereret cur ita faceret, Quia quanto, inquit,
diutius considero, tanto mihi res videtur obscu-
rior. Eandem ob causam diuinus Philosophus
Plato numquam quid Deus esset pronunciare vo-
luit, vt Macrobius refert his verbis: Sic Plato

*Simonidis
de Deo re-
sponsum.*

*Macrobius li.
1. de somnio
Scipionis.*

*Thomas. 1. par
9. 1. ar. 7.
Lactatius.*

Socrates.

quum de Deo loqui esset animatus, dicere quid sit
non est ausus, hoc solum de Deo sciens, quod sciri
qualis sit ab homine non possit. Idem quoque S.
Thomas affirmat, Deum scilicet quid sit sciri, aut
certa diffinitione comprehendendi non posse. La-
ctantius in libro De ira Dei inquit: Deus tantus
est, vt ab homine non possit aut verbis enarrari, aut
sensibus aestimari. Sociates apud Xenophontem
praecipit, non debere quemquam exquirere
qui

PRIMAE PARTIS LIBER I. 33:

qua forma Deus sit: idemque Plato, quem paulo ante citauimus in Timæo scriptum reliquit.

Plato.

Tantam esse Dei maiestatem, ut nec lingua aut verbis exprimi, nec animo capi queat. Sanctus

vir Hieronymus in epistola quadam quum do-

Hieronymus.

cuisset non anxie inquirendum esse in Dei essen-

vel potius

tiam, subiungit: Si putas in hoc (altissimo diuinæ

Rufinus in

essentiæ mysterio) omni indagationis genere v-

ter epistol.

tendum, prius tibi propone qua nostra sunt: quæ si

Hieronymus

consequenter valueris expedire, tunc à terrestribus

Tom. 9.

ad cælestia, & à visibilibus ad inuisibilia properato.

capit. 19.

Expedi primo si potes, quomodo mēs qua intra te est

generet verbum, & qui sint in ea memoria spiritus:

quomodo hac quum diuersa sint actibus & rebus unū

tamē sint substantia vel natura, & quū è mente pro-

cedant, nunquam tamen ab ipsa separentur. Et si has

quāuis in nobis & anima nostra substantia habeatur,

tamē tanto nobis occulta videntur quanto aspectus

corporeo inuisibilia, &c. scito adhuc diuinæ essentiæ

mysterium tanto esse differentius & eminentius

quanto creator creaturis potentior, quanto artifex

opere suo præstator, quanto ille qui semper est eo qui

ex nihilo cœpit esse nobilior est. Credendus ergo De-

us, non discutiendus. Hinc est quod Theologi tam

veteres quam recentes multo facilius Deum per

Dei defini-

negationem quā affirmationem describi, hoc est,

tiones per

facilius quid Deus non sit, quam quid sit intelligi

negatione.

posse affirmant: ut Deus non est cœlum, non est

aqua, non est terra, non est aer, non est ignis, non

stella, non sol, non luna: Deus non mutatur, De-

us non mouetur, Deus non habet principiū, Deus

C

non ha-

non habet finem: & alia infinita, quibus omnibus descriptionibus nihil aliud innuitur, quam eam esse Dei, primi rerum omnium & altissimi Motoris naturam atque substantiam quæ sit supra & ultra res omnes. Nec sane vlllo alio modo hominum mente capi aut describi Deus potest.

*Hieron. e
pist. 1.*

apposite S. Hieronymus in eadem illa epistola scribit, Deus, inquit *secundum quod eum describere potest humana mens, natura ipsius vel substantia quæ est super omnia appellatio est.* Idem fuit eorum consilium, eademque sententia, qui Deum per affirmationem, sed ijs verbis quibus superiores omnes effertur descripserunt: quandoque

Deus quomodo vocibus affirmatiuis describatur.

dem Natura hæc creata ad Dei Naturam comparata, improprie Natura dicitur, cuius tantum umbram quandam ostendit, vt idem Hieronymus eleganter inquit: *Vna est sola natura quæ vera est. id enim quo subsistit non habet aliud sed se est: cetera quæ creata sunt, etiamsi videntur esse, non sunt; quia aliquando non fuerunt & potest transsum non esse quod non fuit. Deus solus qui æternus est, qui exordium non habet, essentia nomen vterque tenet.* Quamobrem omnes illæ definitiones ac

*Plato in
Timæo.
Ari 1. & 2.
Metaph.*

voces quas veteres ac recentes Deo attribuerunt, nihil aliud sunt quam epitheta quædam, quibus res naturam omnem excedens significatur: vt illa Platonis in Timæo descriptio: *Deus est summum bonum, supra omnem substantiam omnemque naturam: quod cuncta expetunt, quum ipse sit plena perfectionis & nullius societatis indigens.* Et illa Aristotelis: *Deus videtur omnibus esse causa & principium motus.* Et alibi: *Primus motor est actus purus sine omni potentia, substantia sine omni*

acci-

PRIMAE PARTIS LIBER I. 35

accidenti, simplex sine omni compositione. Idem suavis-
simis numeris & verbis canit Boetius Sene- Boetius lib.
rinus, in eleganti illo De Consolatione libello: 3. Metro 9.

O qui perpetua mundum ratione gubernas,
Terrarum cœlique sator, qui tempus ab aeo
Ire iubes, stabilisque manens das cuncta moueri.

tu namque serenum,

Tu requies tranquilla prijs, te cernere finis,
Principium, vector, dux, semita, terminus idem.

Et alio loco:

Sedet interea Conditor altus,
Rerumque regens flectit habenas,
Rex, & dominus, fons & origo,
Lex & sapiens arbiter aequi.

Idem Me-
tro 6.

Ibidem:

Hic est cunctis communis amor,
Repetuntque boni sine teneri:
Quia non aliter durare queant,
Nisi conuerso rursus amore
Resluant causa qua dedit esse.

Cicero in primo libro De Natura Deorū, postquā Cicero De
grauibus & disertis verbis, pro ea qua pollebat Na-
& ingenij acrimonia & summa eloquētiæ facul- Deorum.
tate, demonstrauit Deum diffiniri non posse, ut-
pote qui sub nullo rerum genere contineatur,
sed omnibus sit superior, nec è genere & diffe-
rentia aut vlla alia re sit compositus, sed actus sit
purus & simplicissimus, hanc ob causam, inquit, Veterū opi-
multos diuinam essentiam ijs vocibus, quæ om- nōs, quid
nem naturæ rationem & vim excedunt, desig- Deus sit.
nare voluisse. Alios igitur opinatos, Deum esse

36 DE SPIRIT. ET INCANTAT.

Mentem vniuersi; alios, esse res omnes quæ videntur quæque non videntur; alios censuisse, animum esse per naturam rerum omnem intentum & comeantem, ex quo omnium animalium quæ nascerentur vita deriuaretur; alios existimasse mentem esse quamdam infinitam, quæ se ipsam moueat: alios aliud. Causa vero ob quam hoc difficilis est Dei diffinitio, hæc est, quod quoniam intellectus noster multò sit angustior quam quod Dei magnitudinem capere, multoque obtusior quam qui eiusdem splendorem peruidere possit, ut D. Apostolus Ioannes testatur, inquiens: *Quem nemo vidit umquam:* & D. Paullus: *Quem nullus hominum vidit, nec videre potest:* fit ut nonnullis alijs vocibus appellare eum possimus quæ alijs quibus infinita ipsius excellentia & altitudo supra omnia significatur. Deum enim cognoscere secundum essentiam soli Deo proprium est peculiare, Angelis per similitudinem, hominibus per speculum, id est, speciem quandam aliorum rerum, ut supra à nobis est explicatum. Hæc Paullus de mysterijs & arcanis Dei loquens, scribit: *Inuisibilia Dei à creatura mundi per eam facta sunt conspiciuntur.* Quamobrem sanè quod Deus sit cognoscere nequimus, nisi per speculum procedendo scilicet à creaturarum aspectu ad Creatoris contemplationem. S. Gregorius hoc speculum intuens, inque eo admirabile permi & æterni Motoris naturam contemplatur. Ponamus, inquit, ante oculos mentis quæ illa natura sit quæ tenet omnia, implet omnia, circumspicitur omnia, superexcedit omnia, sustinet omnia, nec alia ex parte sustinet atque alia super

*Ioan. ep. 1.
Paul. 1. ad
Tim.*

*Thom. 1.
par. 9. 56.*

*Paul. ad
Rom.*

*Gregor. super
Ezech.
homil. 17.
& Moral.
lib. 2. c. 12.*

excedit, neque alia ex parte implet, atq; alia circumplectitur: sed circumplectendo implet, implendo circumplectitur, sustinendo superexcedit, superexcedendo sustinet.

Idem alibi: Deus, ait, manet intra omnia, ipse extra omnia, ipse supra omnia, ipse infra omnia. Superior est per potentiam, inferior per sustentationem, exterior per magnitudinem, interior per subtilitatem, sursum regens, deorsum continens, extra circumdans, interius penetrans. nec alia ex parte superior, alia inferior, aut alia ex parte exterior atq; alia manet interior, sed unus idemq; totus ubique praesidendo sustinens, sustinendo praesidens, circumdando penetrans, penetrando circumdans: unde superius praesidens inde inferius sustinens, & unde exterius ambiens inde interius replens: sine inquietudine superius regens, sine labore inferius sustinens, interioris sine extenuatione penetrans, exterius sine extensione circumdans. Est itaque inferior sine loco, est amplior sine latitudine, & subtilior sine extenuatione. Et libro xvi. Moralium, indicare volens 16. Moral.

Deum totum vno eodemque temporis momento in omnibus esse locis, Creator, inquit, omnium Deus pater omnipotens ubique est, & ubique totus est. In parte non est, quoniam ubique est, & tunc minus inuenitur quando is qui ubique totus est in parte quaritur. Dominus & Saluator noster Iesus Christus, quum discipulos docuisset Patrem à nemine videri posse nisi à filio, ut maiestatem eius & omnipotentiam veluti in speculo rerum creaturarum conspiciendam ipsis proponeret, his verbis usus est: Ne iurate per caelum, Matth. 5.
quia thronus Dei est; neque per terram, quia eius

pedum est scabellum Certum est igitur, alius-
 mum & inuisibilem Deum reuelare se nobis alio
 modo quam eo qui à natura non formatus, se
 ab ipso liberrime esset electus, noluisse. sic Ise-
 elitis in candida columna, interdum in co-
 lumna ignis, aliàs alio modo apparuit. Ac pro-
 fecto valde absurdum sit hominem, qui ut o-
 nes animi & corporis neruos intendant, vel vnu
 cubitum ad staturam suam & corporis modum
 addere non potest, intellectus sui decempe-
 ditam Dei essentiam metiri, aut balbutiente
 lingua numen inenarrabile exprimere velle;
 sed hoc ei satis sit quod sciat, Deum fontem es-
 se & auctorem omnis boni, eique gratias agere
 quod vitam ipsius munere, atque in primis
 tionem concessam habeat, nec inter muta anima-
 lia relatus sit: quod Thales Milesius, vnus eo-
 rum qui septem Græciæ sapientes dicuntur, le-
 gisse legitur, Deo gratias agere solitus ob tri-
 præcipue beneficia, quod inter Græcos, non in-
 ter barbaros, quod mas non femina, quod ho-
 mo, non bestia natus esset. Hinc doctissimus Boe-
 tius in libro De Consolatione his verbis homi-
 num in res cœlestes inquirentium curiositatem
 retundit: *Non fas est* inquit, *homini cunctas diu-
 ni operis machinas vel ingenio comprehendere, vel
 explicare sermone: hoc tantum perspexisse sufficiat
 quod naturarum omnium conditor Deus idem et
 bonum dirigens cuncta disponat.* Quare non est
 etiam mente plura scire velimus quam scire no-

Matth. 6.

*Thaletis
Milesij di-
scipulus.*

*Boet. li. 4.
prosa 6.*

*Deus ad a-
nimam salu-
tandam, esse*

bis conueniat: sed illud firmiter credamus, De-
 um ea omnia quibus animæ nostræ salus proci-
 dari potest & debet, manifestasse; ea vero quæ ad
 curio-

curiositatem tantum spectant, quæque diuinæ
 essentiaæ arcana continent occultasse. Quid enim
 voluptatis asserre nobis queat earû rerû inuesti-
 gatio quas scire nō possumus, & quas si vel maxi-
 me scire possemus, nihil otamen euaderemus quā
 nunc sumus beatiore? Quam in sententiā egre-
 gie loquitur lacteus ille Latinæ eloquentiaæ fons
 Lactantius libro 11. Diuinarum Institutionû. Deus
 inquit, *veri patris officio functus est: ipse corpus
 effinxit, ipse animam qua spiramus infudit: illius est
 totum quidquid sumus. Quomodo id effecerit si nos
 oporteret scire, docuisset: sicut docuit cetera quæ co-
 gnitionem nobis & pristini erroris & veri luminis
 attulerunt. Idem, Deus, ait, sola nos scire voluit
 qua interfuit hominem scire ad vitam consequen-
 dam; quæ vero ad curiosam & profanam cupidi-
 tatem pertinebant, reticuit, ut arcana essent.
 Quid ergo queris quæ non potes scire, nec, si scias,
 beatior fias? Et paullo inferius: Vnde autem vel
 quomodo Deus hac duo principalia ignem & a-
 quam vel accenderit vel eliquauerit, solus scire
 potest qui fecit. Illud nobis iussit quod Deus
 hanc sui perfectam cognitionem & diuinæ lucis
 aspectum iustis & electis reposuit, ut ea tum
 quando deposita terrestri hac sarcina è corpo-
 ris vinculis euolauerint, fruantur, in æternæ
 beatudinis societatem assumti. Vnde Paulus A-
 postolus, gentium doctor & electum vas Dei,
 non ignorans terreno hoc carcere quo in mise-
 riarum hac valle detinemur, mentes nostras
 compeditas teneri, huiusque mundi tenebris
 intellectum ita obnubilari, ut Deum, nisi
 quatenus in admirando huius mundi theatro*

*ria omnia
 nobis reue-
 lauit.*

Lact. c. 12.

*Lact. lib. 2.
 ca. 9.*

Idē ca. 10.

*Iusti Deū
 videbunt
 & quando.
 Paulus
 mori deside-
 rat, & qua-
 re.*

rebusque creatis se veluti per transfennam aut
speculū representare voluit, cognoscere aut vi-
dere nequeat, sæpenumero abiecta corporis mo-
le ad coelum euolare desiderauit, inquit: *Cupio
dissolui & esse cum Christo.* Eadem cogitatione
motus Franciscus Petrarcha Poeta sui sæculi ce-
leberrimus idem votum in diuinis suis carmini-
bus non semel repetit:

Petrarcha.

Aprasi, inquit, la prigione ou'io son chiuso.

Hunc ò hunc aperi quo iam sum carcere clau-
sus.

Et alio in loco:

*Ond io piu volte ho chieste à Dio quell ale
Per le quai dal mortale*

Carcer nostro intelletto al Ciel fileua.

Id est:

Hanc ego sæpe quidem optaui diuinitus ala-
Quæ mentem hanc animumque solutum
carcere tetro

Tollat humo, & coeli vehat ad ter lucida
regna.

*Deus quo-
modo anti-
quis Patri-
bus conspi-
ciendum se
præbuerit.*

*Vadianor.
sen Ambro-
pomorphi-
tarū bare-
s.*

Et si verò in sacris literis legimus Deum sæ-
pe antiquis illis Patribus apparuisse; non tamen
propterea existimandum est Deum visibilem
fuisse. *Sicut enim sonus* (verba sunt B. Ange-
stini) *quo auditur sententia in silentio intelligenti
constituta, non est hoc quod ipsa: ita & species qui
visus est Deus, in natura inuisibili constitutus, non
erat quod ipse.* Scribit Epiphanius, Vadianos qui
postea Anthropomorphitæ dicti sunt, credidisse
Deum corpus habere, in eoque cōspiciendum se
præbere; cui errori causam præbuit quod sen-

sibi

sibus plus quam menti tribuerent, neque animo
 perspicerent quæ à sensibus erant remota; dein-
 de etiam quod in Genesi legissent, primū homi-
 nem, qui anima & corpore constat, ad imaginē &
 similitudinē Dei fuisse creatū: præter alia multa
 sacrae scripturae loca, quibus Deo eadē quæ ho-
 minibus membra aliaque adscribuntur. Hæresis
 hæc iam olim, ut Augustinus testatur, reiecta
 fuit & damnata. Si enim Deus corpore esset cir-
 cumscriptus & inclusus, finitus sane esset, nec
 omnibus locis præsens esse posset; ex materia
 etiam & forma esset compositus, & accidenti-
 bus subiectus: quæ omnia utpote imperfectionis
 in his rebus inferioribus indicia, à Deo sempi-
 terno, immortalī, omnipotenti, inuisibili &
 perfectissimo quam longissimè absunt. Hinc Pau-
 lus Apostolus exclamat: *Beatus, solus potens, rex regum, & dominus dominantium, qui habet immortalitatem & lucem habitat inaccessibilem, quem nemo hominum vidit, sed nec videre potest.* Et alibi: *Regi saeculorum inuisibili & immortalī, soli Deo honor & gloria* Quod vero in sacris li-
 teris membra, vel etiam alij affectus Deo attri-
 buuntur, ut quod gaudere, quod irasci dicitur,
 non ita intelligendum est quasi Deus è mem-
 bris sit compositus, aut quod reuera irascatur,
 vadat, ascendat, descendat, & quæ sunt eiusmo-
 di in Deum cadant: sed accommodat se Spiritus
 sanctus intelligentiæ nostræ imbecillitati, ut tan-
 tō facilius Dei potestatem, visum, scientiam,
 iudiciaque incomprehensibilia intelligere quea-
 mus. *Quare Deus*, inquit Ambrosius, *non ira-*
scitur, sed quod dicitur irasci eo fit ut peccati
surpi-

Genes. 8.

Psalm. 32.

Esaia 25.

Ad Eph. 2.

Qua ratio-
 ne S. scrip-
 turamēbra
 Deo tribu-
 nt.

Ambr. lib. De Noc & Arca. turpitudine demonstretur. Verba ipsius hæc sunt. Non irascitur Deus quasi mutabilis, sed irascitur, ut exprimat peccatorum nostrorum ac-

bitas, quæ diuinam meruit offensam: tamque eorumque increuerit culpa, ut etiam Deus quimaturaliter non mouetur, aut ira, aut odio, aut passione vlla prouocatus videatur ad iracundiam. Idem Encherius scribit, inquit: Vbiunque scriptura sparsim per diuinos libros in Deo motus animæ seu humana membra describit, id est, caput, capillos, oculos, palpebras, aures, & cetera membra, siue motus animæ, id est, iram, fauorem, obliuionem, pœnitentiam, recordationem & alia his similia: nõ carnaliter iuxta historiam à recte intelligentibus scienda sunt, sed spiritualiter omnia de Deo intelligenda & confitenda. Quocirca credi non debet Deum visibiliter ab antiquis illis Patribus fuisse conspectum, quomodo à beatis mentibus aspicitur, utcumque multis locis in sacra scriptura eis apparuisse, cumque eis colloquutus esse dicatur: ut quum primum nostrum & communem omnium parentem Adamum ita affatus. Crescite & multiplicamini, &c. quumque eum euocatum inobedientiæ, quod veritæ arboris fructum comedisset, coarguit, & conuietum paradiso profligat: quando cum Noa sermonem habet, mandans ei ut Arcam construatur in qua suosque ad restaurandum hominum genus, contra diluuium totius orbis exitio immissum, tueri posset: quum Abrahamo promittit, In semine ipsius omnes gentes benedictum iri: quum se magno illi Prophetæ Moyse, colloquia cum ipso miscens, aliquando in rubi ardentis, interdum colum-

columnæ, nonnunquam ignis, mox alia specie in monte Sinai atque alibi videndum præbuit: sed verius est formas illas sub quibus Deus apparuit & in quibus loqui auditus est, angelorum opera & ministerio per voluntatem & virtutem diuinam, secundum operum significationes quæ Deus ad nos erudiendos demonstrare voluit, effectas, ut doctissime disputat Augustinus lib. III. & IV. De Trinitate. *Augustino.* Hieronymus Cardanus, vir scientiarum varietate & ingenij viuacitate admirabilis, *Hierony. Cardanus.* in libello quem De Deo & vniuerso scripsit, postquam multis rationibus ac testimonijs comprobauit Deum esse humano ingenio incomprehensibilem, nec de eo quidquid aliud sciri posse quam hoc quod causa sit singularis, vnus solus Deus, origo, fons & principium rerum omnium, immensitasque vnica, & summa perfectio, qui nihil aliud quam seipsum contempletur; tanta luce quantæ ipse solus est capax, tanta claritate ut hemisphærium vtrumque, vicinas & remotissimas tam cœli quam terræ regiones collustret: immobilis, expers omnis varietatis, tanto splendore quantum ne momentum quidem temporis mortales oculi sustinere possent, essentia subtilissimæ, semper quietus (res enim quarum substantia immenso quodam modo subtilis est, vel semper mouentur, ut cœli, vel semper quiescunt, ut intellectus: Deus vero intellectus non est, sed multo quid præstantius, potentius, & dignius) hæc, inquam, quum Cardanus de Deo dixisset, tandem disputationem ita concludit: *Quæris ergo quid Deus sit. si scire. Deus essem: nam Deum nemo nouit, nec quid sit quisquæ scit, nisi solus Deus.* *Quod*

*Quod nomen admirabili huius vniuersi
Architecto competat: ubi subtili
quadam Scoti opinio exa-
minatur.*

CAPVT IV.

*Vocis Deus
etymologia*

*Deo nullū
nomen pro-
priè conue-
nit.*

STATIVS auctor est, mundi huius conditorem DEVM esse dictum à dando fortean, quippe qui omnibus humana vita eget cōmodis & præsidia largiatur: vel à voce dei sit, per antiphrasin, quod ei nihil rerum omnium defiat: vel à Græca voce Θεός quæ à θεόμας vel θεοπέω quod est *video*, descendit, quum Deo cūlū nihil effugiat: vel à θεόμας id est, *timeo*, voluti quem mortales omnes timere debeant & venerari. Vtut sit, non sane proprium hoc est æterno illi Motori nomen: nec vllum in vniuersi rerum natura inuenitur quod naturali diuinæ maiestatis essentia conforme sit: idque adeo Deus occultum semper esse voluit, vt ne Moyse quidem, quo aliàs pænè familiariter vtebatur, reuelauerit. Quærenti enim quid esset, *Ego*, inquit, *sum qui sum*: quæ verba Hebræi in magna semper habuerunt veneratione, nec ea cuiquam licebat pronūciare nisi sacerdotibus, idque ipso diebus tantum quorum præ ceteris solemnitas celebrabatur. Quare mortalium sapientissimus Solomon, non inueniens dignum vocabulū quo incognitū hunc Architectū exprimeret,

quasi stupore quodam defixus, exclamat: *Quod* *Prover. 3*
nomen eius? quasi diceret: ecquod vsquam no-
 men, quam vocem reperiemus, quæ diuinæ eius
 naturæ à nostra mente & sensibus retrusæ &
 abditæ, respondeat? Idem sentit Hieronymus *Cardanus*
 Cardanus, quum scilicet quid Deus sit sciri non *lib De uni*
 possit, multo minus proprium eius nomen sciri *uerse.*
 posse: siquidem nomina plerumque à natura, vi
 & proprietatibus rerum nobis cognitarum su-
 muntur; ac propterea quum quid sit Deus igno-
 remus, non ei nos proprium aliquod & compe-
 tens nomen dare posse, nisi nostra imagina-
 tione confictum. Scotus quidem, cui meo qui- *Scotus qua*
 dem iudicio, vel præcipua acerrimi inter mor- *le nomen*
 taleis ingenij laus debetur, omnia conatus est, *Deo tribu*
 omnia excussit, omnia rimatus est, vt nomen ali- *ar.*
 quod inueniret, quo Deus quid esset conti-
 neretur, cui has diuinas proprietates, vel quasi
 proprietates attribuit, sapientiam, bonitatem,
 iustitiam, misericordiam, & his similes. ac tan-
 dem infert nomen hoc & conceptum esse, *Ens* *3. dist. 1. q. 2*
infinitum; asseritque ex omnibus nominibus quæ
 sempiterno illi Monarchæ ab hominibus in hac
 terra tribui possunt, hoc maxime naturale esse,
 eiusque essentię conuenientissimū. cuius quidem
 ille suæ opinionis hanc affert rationem, quod nul-
 lum aliud præter vnum hoc nomen reperiatur,
 quo dictæ illæ proprietates siue attributa omni-
 bus numeris absoluta comprehendantur, vt sum-
 ma sapientia, summa bonitas, summa potentia,
 summa iustitia, & alia id genus: nec vllū esse An-
 gelum, animam vel spiritum, multo minus cor-
 pus aliquod tam in coelo quam in terra eius na-
 turæ

turæ aut perfectionis cui superiora illa tribui possint, nisi id vnum quod hoc *Entis infiniti* conceptu ac nomine significatur, vtpote quod etiam maiorem denotet perfectionem quam *Summi boni* vox, quum magis sit simplex. Quare, inquit vox *Infinitum*, non est velut attributum aut propria quædam Entis affectio, nec earum rerum quibus Infinitum conuenit, nec talis quidditas de qua Infinitum prædicatur, quippe quum Infinitum intrinsecus sit Entis modus. Quando ergo dicitur *Ens Infinitum*, non conceptus aliqui per accidens ex subiecto & attributo compositus, sed conceptus in se ex subiecto in certo perfectionis gradu, qui Infinitas est, efformatur. Contra *Ens* & *Bonum* duæ sunt formalitates, quæ coniunctæ conceptum efficiunt ex subiecto & attributo compositum: quandoquidem Bonitas vna est ex Entis proprietatibus siue attributis. Verum è duabus his vocibus *Ens infinitum*, conceptus è duabus formalitatibus, inimo simplex vna ex formalitate conceptus efflorescit, qui est, Subiectum in gradu suæ perfectionis intrinsecum. Eum autem tali exemplo idem Scotus declarat. Quemadmodum, inquit, quando dicitur Albedo intensa, è duabus his vocibus non gignitur conceptus per accidens qui ex subiecto & attributo sit compositus, sed simplex tantum, vnā tantum quidditatem, vnā tantum formalitatem importans, quæ scilicet est Albedo perfecta, sine alterius formalitatis mistura: econtra quando dicitur Albedo visibilis, conceptus formatur per accidens, è duabus formalitatibus compositus, albedine nimirum, quæ subiectum, & visibilitatem.

bilitate, quæ attributum est: eodem modo quan-
 do dicimus, Ens Infinitum, nullum subinferi-
 mus misturam aut compositionem, sicuti quan-
 do dicitur Ens Bonum, Ens Verum, Ens iustum,
 & siquid tale est: siquidem Bonum, Verum, Iu-
 stum, non sunt de quidditate eius cui attribuun-
 tur Entis; & propterea cum subiecto coniuncta,
 diuersas cum ipso res miscent, ita ut è duabus
 rebus vna mista & per accidens composita coa-
 escat. Atqui Infinitas nullius in toto mundo sub-
 iecti passio est vel proprietas, sed intrinsecus
 quidam Entis modus est, eidem coherens: ideo-
 que Infinitas Entitati coniuncta nullam impor-
 tat subiecti & attributi contemperationem siue
 coniunctionem, sed, ut sæpe iam dictum est, sim-
 plicem efformat subiecti ad quod Infinitas per-
 tinet, conceptum. Quare nobilissimus hic est
 Entis Infiniti, omniumque qui in rerum natura
 ipsiã reperiuntur, simplicissimus atq; perfectis-
 simus cõceptus, quippe qui plures res virtute sua
 includit quam omnibus alijs cõceptibus quibus
 Dei notitia quodammodo adumbratur, conti-
 nentur. Nam quemadmodum ENS virtualiter
 includit Verum & Bonum; ita ENS Infinitum
 includit Bonum Infinitum, & Verum Infinitum:
 imò omnes perfectiones simpliciter sub Infi-
 nito comprehenduntur. Quocirca ut ad talem
 aliquem conceptũ perueniamus quo sublimis il-
 le rerum omniũ architectus, cuius cognitio sub
 sensum non cadit, nec per phantasiam intellectui
 contemplanda proponitur, quodãmodo signifi-
 cetur, oportet, inquit idem, rerum creatarum at-
 que aspectabilium genera euoluere animoque
 percur-

*Ens i-n-fi-ni-
 tũ simpli-
 cissimũ est
 quod Deo
 tribui possit
 nomen.*

percurrere, ut sunt species Boni, Summi, Actus
 quæ simul iuncta conceptum talem formant
 Summum bonum actualissimum, qui Enti In-
 finito tribuitur, quod est Deus: siquidem esse su-
 mum bonum actualissimum, nulli creaturæ
 competit; eoque semper conceptus perfecti-
 sum à summi speciebus sumuntur, ut Summa
 bonitas, summa sapientia, summa potentia,
 sic deinceps in alia omni perfectione: quod quod-
 dem Summum non comparate sed absolute ac-
 cipitur, nihilque aliud innuit quam rem cuius
 natura reipsa est ut ab alio excedi vel superari
 nequeat: quod nisi esset, conceptus illi cum Deo
 non reciprocaretur vel cōuertibiles essent. Quia
 propter talis conceptus in quo, tamquam per
 altissima descriptione, æternus ille Monarcha
 cognoscatur, hac demum ratione formabitur,
 omnes perfectiones in Summo veluti vnam
 vocem collectæ pronuncientur, Deoque attribu-
 buantur, ut apposite tradit Dionysius. Omnes
 enim res perfectionem aliquam & excellentiam
 denotantes, quæcunque vel intellectus vel im-
 aginationis vi queunt apprehendi, in Deo perfecti-
 ssimæ sunt, eique merito attribuendæ; eon-
 tra illæ quibus nota quædam defectus vel im-
 perfectionis inest, ut in Dei naturam minime
 cadunt, ita procul ab eius descriptione sunt ab-
 gaudæ. His igitur Entis Infiniti vocibus Summa
 Veritas, summa Bonitas, summa Iustitia, sum-
 ma Misericordia, summa Sapientia, summa po-
 tentia, summa Benignitas & Beneficentia, sum-
 ma Clementia, summa Intelligentia, summa Im-
 mortalitas, summa Immobilitas, summa In-
 variabilitas.

*Dionys. in
 Lib. de divi-
 nitatibus
 nominibus.*

riabilitas, summa Amabilitas, summa Desiderabilitas, summa Intelligibilitas, summa Stabilitas, summus Actus, summum Actiuum, summus Motor, summa causa, summa Essentia, summa Substantia, summa Natura, summus Spiritus, summa Simplicitas, summum Præmium, summa Delectatio, summa Pulcritudo, summa lucunditas, summum Refrigerium, summa Quies, summa Securitas, summa Beatitudo, quidquid denique Boni, quidquid laudabilis aut perfecti sub intellectum hominis aut imaginationem cadit, comprehenditur atque vnà exprimitur, aded vt hic conceptus cum Dei natura conuerti possit, eamque omnium perfectissimè, quantum eius in hac mortalis vitæ imbecillitate fieri potest, describat & cognoscendam proponat. Atque hæc quidem Scoti fuit opinio, in qua demonstranda mirum est quantopere subtile eius & acutissimum ingenium defudârit. Atqui ea vno isto, quod supra paucis perstrinximus, refelli potest, omnibus scilicet his vocabulis & conceptibus species significari earum rerum quæ supra naturâ positæ à nobis cognosci non possunt. Cuius rei causa est intellectus nostri imbecillitas, ad immensam illam & incomprehensibilem supremi Architecti altitudinem comparata, & vt vno verbo dicam, nostra ignorantia. Quum igitur intellectus noster magni huius atque admirabilis rerû vniuersitatis magistri naturâ capere nequeat: quid mirum si aliud ipsi congruens nomen inuenire aut cōminisci non possimus, quam id quo quod summum est & omni perfectione perfectissimum significatur? Melius igitur est

*Scoti opin.
refellitur.*

10 DE SPIRIT. ET INCANT.

*Humana
sapientia
pars estque
dam nesci-
re velle.
Iob. ca. 5.*

& tutius tam vasti maris, in quo nullus est exitus, oram tantum legere, nec plus velle sapere quam homini conueniat, vt ne nosmet ipsos in exitium præcipitemus. Sic enim Deus per os Iobi loquitur: *Comprehendam sapientiam & astutia eorum*: quasi diceret, Toti orbi manifestum faciam, eorum omnium sapientiam quæ coelum digito tangere sibi videntur, quique intellectus sui decempeða Dei ac naturæ immensitatem metiri volunt, meram esse ignorantiam & peruersam animi obstinati persuasionem, quam illi in profundam errorum abyssum tandem præcipitentur. Nunc vero, demonstrato vniuersi huius architecto, principia eius & partes iam videmus, quantum quidem nobis ad vim Incantationum ac mirabilia Spirituum & Naturæ opera intelligenda satis erit.

*De tribus vniuersi huius regionibus,
deque admirabili ordine quo om-
nes eius partes conti-
nentur.*

CAPVT V.

SAPIENTISSIMVS ille mundi fabricator, quum opus specie pulcherrimum omnibusq; modis absolutum moliretur, incertas illud partes diuisit, eas vero innumerabilibus ornamentis distinctas, admirabili catena atque nexu inter se colligauit. Est vero

PRIMAE PARTIS LIBER I. 51

vniversitas hæc in tres amplissimas regiones ab ipso distincta, quarum prima supracœlestis est, altera cœlestis siue ætherea, tertia elementaris. Primam angelis & beatis mentibus Deus assignavit esse domicilium; secundam planetis ac stellis ordinavit; tertiam hominibus atque animalibus inhabitandam concessit. Harum iterum prima luce fulget incredibili; tertia tenebris obfuscatur; secunda vtrumque tenebras & lucem, æquali ratione temperat & dispensat. In prima Deus immortalitatem posuit & stabilem operationem; in secunda vitam stabilem & loci atque operationum mutationem; in tertia alterationem continuam, & vitæ cum morte permutationem. Primam creavit è diuinæ mentis natura; secundam è corporibus omnis corruptionis expertibus est fabricatus; tertiam è rebus caducis & fragilibus coagmentauit. In hac tertia regione idem Deus quatuor collocauit elementa; in secunda illa cœlesti itidem quatuor; ac totidem in prima illa supracœlesti. Quatuor infimæ huius partis elementa sunt, Terra, Aqua, Aer, Ignis; cœlestis siue æthereæ, Luna, Mercurius, Venus, Sol; supracœlestis, Angeli, Archangeli, Principatus, Seraphim. Terram Deus in infima mundi parte immobilem iussit consistere; coelum continuo motu ferri; supracœlestis vero naturis vim intelligendi dedit. Eiusdem munere Aqua hæc inferior naturæ calorem suscipiat, cœlestis pascit, supracœlestis fecundat. Eiusdem ordinatione Aer hic inferior vitæ præbet spiraculum & meatum, cœlestis gaudium & latium, supracœlestis omne bonum. Eiusdem

*Mundus in
tres regio-
nes distin-
ctus.*

*Quatuor
elementa
in omnib.
mundi re-
gionibus.*

52 DE SPIRIT. ET INCANT.

Exod. c. 16.

*Taberna-
culum Mo-
saicū mun-
di figura.*

dispositione Ignis hic inferior vrit, cœlestis v-
uificat, supracœlestis amore accendit. Aiunt v-
teris legis consulti theatrum huius vniuersi
Dei pictum, & in tabernaculi illius quod fi-
ri supra Mose iussit, figura demonstratum atque
repræsentatum fuisse. Et hoc enim tribus con-
stabat partibus, quæ exactè tribus illis quas di-
uimus mundi regionibus respondent. Vt enim
inferior hæc sublunaris globi pars ob continua-
rerum corruptibilium mutationem & elemen-
torum alterationem, vitæ ac mortis, ortus atque
interitus sentit vicissitudinem: ita prima quoque
tabernaculi pars aperto aëri, tecto omni carente
solis, ventorum, niuis ac pluuiarum iniuriis
rat exposita, in quam homines boni & mali, iusti
& iniusti, sacri & profani veniebant, quoque
omnis generis animalia adducebantur, in quo-
rum immolatione miserum vitæ atque mor-
ternebatur spectaculum. e contrario quemad-
modum duæ illæ regiones siue templa, cœlestis
scilicet & supracœlestis, extra omnem visum
iuriæ positæ sunt aleam, nec vlla alterationis
peccati labe, postquam superbus ille Lucifer
supera illa sede deturbatus est, sunt cõtaminatæ
ita ceteræ duæ tabernaculi partes contra omnia
ventorum, imbrium, æstus ac frigoris iniurias
tecto defendebantur, sic vt omnibus eiectionibus
in eis omnia munda essent, candida & pura.
Et quemadmodum cœlum sanctum quidem
sed hoc multò sanctior Angelorum est chorus
ita harum partium altera Sanctum, altera
Sanctum sanctiorum dicta fuit. Deinde sicut
supra hæc regio terrestris, quem Mundum inferiorem

orem vocamus, hominibus atque animalibus
 domicilium præbet; qui vero hoc superior est
 Mundus coelestis clarissima septem errantium
 stellarum luce radiat; supremus vero qui su-
 pra omnes est coelos, plenus est angelico-
 rum spirituum: ita in prima tabernaculi parte
 homines atque animalia versabantur; secunda in
 qua candelabrum erat cum septem luminaribus
 accensis positum, multo fulgore coruscabat; ter-
 tia vero omnium sanctissima Cherubinum alas
 imagines continebat. Quemadmodum Mosaicum il-
 lud tabernaculum decem habuit cortinas; sic tri-
 um mundi partium singulae decem gradibus sunt
 distinctae. Sublimis illius & supracoelestis tem-
 pli gradus decem hi sunt: Angeli, Archangeli,
 Principatus, Throni, Dominationes, Virtutes,
 Potestates, Cherubini, Seraphini, Deus: coele-
 stis vero decem sunt orbes siue coeli, Lunae, Mer-
 curij, Veneris, Solis, Martis, Iouis, Saturni, coe-
 lum stellatum, crystallinum & empyreum. De-
 cem vero in sublunari hac regione hi numeran-
 tur gradus: Elementa, Mistæ, Impressiones, Her-
 bae, Fructus, Arbores, Plantae, Bestiae, Vermes,
 Animalia & Materia prima. Et sicut in sacro il-
 lo Tabernaculo quinquaginta erant circuli, qui
 totidem annulis cortinarum inserti, mirabili
 ordine omnem illam machinam continebant:
 eodem modo vniuersa hæc mundi fabrica, cate-
 na quinquaginta veluti annulis siue iuncturis cõ-
 stante, à Deo colligata cernitur. Harum coniun-
 ctionum viginti sunt vniuersales, vnde triginta
 particulares, vna vero generalissima. Viginti v-
 niuersales sunt, Vnitatis in seipsa, partium cum

*Mundi ra-
 gionum de-
 ni gradus.*

*Catena
 mundi qua
 & qualis.*

partibus, essentia cum essentia, proprietatis cum
 essentia, formae cum subiecto, transmutantis
 transmutato, artis cum subiecta materia, par-
 tis separabilis cum toto, partis inseparabilis
 toto, causae cum effectu intrinseco & semini
 causae cum effectu à suo principio dependens
 causae extrinsecae cum effectu, causae intrinsecae
 cum effectu, causae finalis primariae cum effectu
 causae finalis secundariae cum effectu, effectus
 primarij cum causa, effectus secundarij cum
 causa, speciei cum specie, mediij cum extremo
 corruptibilis denique cum incorruptibili. Ve-
 detriginta particulares coniunctiones sunt in
 detriginta trium Mundi regionum gradus, de-
 cem terrestres, decem coelestis, novem vero
 praecoelestis; tricesima vero est generalissima
 la coniunctio Mundi cum factore, siue Dei cum
 rebus vniuersis. Gradus hi omnes particularis
 inter se inuicem sunt connexi, quorum conside-
 ratione mens hominis non voluptate tantum se-
 gulari afficitur, verum etiam in summam rapit
 admirationem. Nam inter materiam primam
 & elementa chaos est, inter elementa & mixta
 sunt impressiones; inter saxum & terram creta
 est, inter terram & metalla margaritae & alia
 mineralia, inter saxum & plantam coralia, inter
 plantam & animalia zoophyta vel plantanimi-
 tia (quae sensu & motu praedita, alimentum per
 radices saxi inherentes ad se trahunt) inter ani-
 malia terrestria & aquatilia lurae, castores, to-
 stodines & cancri fluminales, inter aquatica &
 volatilia pisces sunt volantes, inter animalia &
 hominem cercopitheci sunt & simia, inter bruta

animantia & naturam intelligibilem siue puras
 intelligentias, homo. Porro omnes rerum omni- *Decem ordi-*
 num essentiae sub decem his generibus compre- *num reru*
 duntur. Primum compositum est ex materia pri- *genera.*
 ma & accidente, vt cinis: secundum ex materia,
 accidente & forma, vt elemēta: tertium ex duo-
 bus elementis, vt vapor & ascensio, quorum ille
 aqua & aere constat, hæc aeris & ignis naturam
 habet: quartum ex tribus elementis, vt nubes;
 quintum ex quatuor elementis cum forma natu-
 rali unitis, vt metalla & lapides: sextum ex cor-
 pore animato, vt plantæ: septimum è vita & sen-
 su, vt bestię: octauum è vita, sensu & intellectu,
 vt homo: nonum, ultra intellectum, multo sub-
 tilioris est & inuisibilis essentiae, vt angeli: deci-
 mum vero omnem naturæ cursum & leges super-
 greditur, quo genere vnus Deus æternus & im-
 mortalis continetur. Similiter videmus omnia
 signa coelestia contraria vno quodam signo tam-
 quam sequestro & arbitro inter se conciliari: in-
 primis vero inter nouem angelorū choros, quan-
 tum ad mysteria & arcana attinet, harmonia est
 admirabilis & stupendus ordo, vt infra latius à
 nobis explicabitur: nunc ad grande hoc Mun-
 di theatrum primis veluti lineamentis
 designandum hætenus dicta suf-
 ficere existimamus.

De Mundi origine & primis eius principijs: ubi Thaletis, Anaximenis, Hipparchi, Hæracliti, Anaxagoræ, Leucippi, Diodori, Democriti & Epicuri opiniones recensentur, & de atomis quid sentiendum sit, disputatur.

CAPVT VI.

*Deus solus
omniscius.*

Error Aristotelis.

VE Madmodum Deum cognoscere, animoque talem qualis est comprehendere impossibile est, nisi ipse qui perfectam diuinæ essentia habeat cognitionem, Deus sit: illud quod essentia, potentia, magnitudine, sapientia, æternitate & bonitate infinitum est, nisi ab infinito capi potest. Is vero vnus est, immensus ille & æternus Motor, præter quem creaturarum quidquam sapere aut scire potest, siquidem nemo alius est quam Deus qui rerum omnium causas reddere queat, ad quod infinitum requiritur scientia, quæ nec in homines, nec in angelos, nec in vllam denique creaturam cadit. Hinc illud est quod Aristoteles libro I. Metaphysicorum, de intelligentijs disputans, veritatem ob humani ingenij imbecillitatem vix ac ne quidem cognosci posse ait. Sed vt hic idem omnium hominum (in genere) ignorantiam opinor me perspectam habuit, ita suam ipsius ignorantiam. Eodem enim libro dicit, Rationem vbi ratio non sit quæ

fit quærendam non esse: quæ sane verba tanti vi-
 ri doctrina & sapientia minime digna sunt, qua-
 si scilicet quidquam sine ratione fieret: quin ar-
 rogantiam sapiunt, plane intolerabilem, affirmā-
 tis potius in rebus quæ videntur rationem non
 esse quando ea non apparet, quam suam ignoran-
 tiam fateri volentis. Neque enim vlla res est quæ
 magis ad Dei laudem amplificandam pertineat,
 quam nostræ incitiae confessio: id quod D. Apo-
 stolus Paullus indicare voluit, ad Corinthios ita
 scribens: *Si quis videtur esse sapiens in hoc seculo,*
stultus fiat ut sit sapiens. Sapientia enim huius mū-
di stultitia est apud Deum. E contrario summam
 Deo faciunt iniuriam, qui intellectus sui imbe-
 cillitatem non agnoscūt. Quamobrem perfectis-
 simum illud patientiæ exemplar Iobum, post-
 quam multa cum amicis de arcana Dei volunta-
 te & obscuris factorum causis disputasset, iam-
 que ad ipsum veri fontem penetrasse se se arbitra-
 retur, Deus his verbis increpat: *Quis est iste sen-*
tentias inuoluens sermonibus imperitis? quasi di-
 ceret: Nam quod est istud os tam impudēs quod
 tam imperite de rebus diuinis disserere, aut quæ
 mens tam temeraria quæ arcana factorum me-
 orum tam confidenter rimari audeat? *Vbi eras,*
subiungit, quando ponebam fundamenta terra? in-
dica mihi si habes intelligentiam. Tandem multis
 enumeratis quæ in sole, luna, coelis, fulgure, ma-
 ri, tempestatibus, alijsque rebus è primæ creatio-
 nis ordine procedentia spectantur, miraculis, il-
 lud euincit, omnem quantaquanta est humani in-
 genij sapientiam à mera incitia atque ignoran-
 tia parum immo nihil abesse. Fuit quidem sum-

*Iobus à
 Deo repre-
 hensus &
 cur.*

*Aristotelis
 ignorantia
 & errores.*

*Aristotelis
errores.*

mo ingenio summaque doctrina præditus Aristoteles; eum tamen neque millesimam partem rerum quæ à natura inuolutæ sunt, tantis indagine comprehensam habuisse verum. Nam & in ijs quæ solo intellectu percipiuntur nihil aut parum eum vidisse, multi posteriorum temporum tam Philosophi quam Theologi monstrarunt; & in rebus naturalibus pulcherrima quædam nescisse, ipsa ratio euincit. Non enim vel per somnium ipsi in mentem venerunt cælorum numerus, in sacris litteris per dæmonem Tabernaculi cortinas adumbratus: quod eodem Tabernaculum typus fuit & expressum luti exemplar huius nostri quod describitur Theatri. Planetarum quoque ordinem finemque Aristoteles ignorauit: siquidem Veneri Mercurio supra solem locum attribuit, quæ inferiores esse Ptolomæi docent demonstrationes. Quid quod talis tantusque Philosophus tantum quidem stellarum motum accurate habuit cognitum; & de maris falsedine eiusque causam inuisit admodum disputauit. Quam ineptum quæ de fontium origine traditæ nasci eos dicunt aere intra terræ viscera & cauernas putrefactum potius resolutum. atqui vel illitterato oculo tot perpetuas fontium fluuiorumque scaturientes flectenti perspicuum sit, vniuersam huius mundi aerem resolutum mille annis tantæ aquæ gignere non posse, quantum vno die ex terra exit. Veram tamen causam atque originem facile erat reperire: quum fontes à mari non cus ac venæ à iocinore procedant. Similis sententia Scitiz Albertus cognomento Magnus Aristoteles

lem arguit in eo quod Iridem noctu conspici ne-
 gat: quod cum ipsa experientia pugnat, utpote
 quæ non semel nocturno quoque tempore visa
 est. Quod si insuper Aristotelis quam ad hoc pro-
 bandum attulit ratio vera sit; illud sequitur om-
 nem illam nubem unius esse & eiusdem coloris:
 quod non ita est, nec esse umquam potest. Plu-
 tarchus quoque in libro De placitis Philosopho-
 rum, & Galenus libro II. De placitis Hippocra-
 tis, cum multis alijs Aristotelis rationes quibus
 Mundi æternitatem adstruere conatus est, exa-
 gitant & deridiculo habent. Et sane est hæc sen-
 tentia quam primus inter omnes Philosophos
 Aristoteles architectatus est, manifestæ ignoran-
 tiæ & impietatis plena: ut suo loco planum fa-
 ciemus; & planissime D. Thomas Aquinas demô-
 stravit. Sed ut summa ceteroqui in Aristotele sa-
 pientię vis fuit; ita singularis quædam prudentia
 in omnibus eius scriptis elucet. Quotiescunque
 enim de rebus dubijs & obscuris loquitur, verba
 tam cautè temperat atque suspendit ut oracula
 fundere videatur, adeoque ad mentem eius ex-
 plicandam Oedipo ferè opus sit: uti ex primo
 Physicarum auscultationum, & libris De Anima
 manifestum est. Quæ quidem res tot tantisque
 commentarijs chartas oblinendi interpretibus
 occasionem dedit, dum illud in primis proba-
 re conantur animæ immortalitatem ipsi placuisse,
 quod ipsum tamen alij aiunt alij negant. Tan-
 tū vero abest ut Aristoteli omnia Naturæ arcana
 cognita fuerint, ut etiam, si Procopio credimus,
 quum causam peruestigare non posset cur ad Ni-
 choponti fretum aqua maris septenis de die vici-
 bus

*Aristoteles
 tunc in re-
 bus obscuris
 loquitur.*

Aristoteles bus cresceret, siue afflueret, ac totidem res
siue decresceret, in illud idem mare se præ
târit, exclamans, *Quoniam Aristoteles mare*
in mare e re non potest, capiat *Aristotelem mare.* Atque
præcipiat. de Aristotele à me dicta ita accipi velim, ne

Ignorantia
præcipua
caussa qua.

Philosopho
rū de Mun-
di principiis
diffensiones

quidquam auctoritati eius ac sapientia exist
tioni, quam diuinis sibi scriptis peperit, de
ham, sed vt planum faciam quā tam multæ
que præclaræ res eius qui omnium mortal
doctissimus habitus fuit, scientiam effuge
numquam fore vt nos solis ingenij nostri vi
adiuti, plenam & perfectam rerum omnium
turalium, nedum supranaturalium & coele
intelligētiam nisi diuinitus reuelatam conse
mur. Illud quidem certum est atque indubit
nihil esse quo hominum ignorantia magis
quam eorum arrogantiam qui ea quæ intelli
comprehendere nequeunt, credere recusant.
emplo nobis sunt antiqui Philosophi de
principijs Andabatarum more digladiantes.
mirum à vero eos aberrasse qui sola ratio
Mundi originem indagârunt: quæ quum
lateret quam vt humano ingenio erui pos
tem indecisam sub iudice reliquerunt. Th
Milesius, qui Apollinis oraculo sapientia
est iudicatus, Aquam vniuersi principium
quam opinionem, vt Aristoteles & Plutarch
bunt, ex eo hauserat quod videret omnia
semina atque alimenta humida esse, im
sum calorem naturalem humore sustētari
triri, eoque exhausto vna extingui, atque
animati corporis vnionem siue compositionem
solui. Idipsum veteres Poetæ videntur

PRIMAE PARTIS LIBER I. 61

voluisse quum Oceanum & Thetidem generationis auctores, ac sanctissimum Deorum iussu-
 andum per Stygiam paludem esse scripserunt,
 quasi videlicet is honor Aquæ veluti vniuersæ
 Naturæ principio, ac rerum omniū quæ orbis am-
 bitu continentur dignissimæ atque antiquissimæ
 deberetur. Anaximenes Anaximandri auditor ex
 ere vniuersa genita asseueravit, his inductus
 rationibus, quod Aer quamcumque impressio-
 nem, actionem aut qualitatem recipiat, & à na-
 tura aptus sit vt ex vna forma in aliam facilimè
 transmutetur: quod in ceteris elementis secus
 se habet. Eandem opinionem à magistro hausit
 Diogenes Apolloniates, qui hoc etiam addidit,
 ex aere condensato vel rarefacto diuersos esse
 mundos generatos. Hipparchus & Heraclitus
 Ephesus Ignem rerum omnium principium
 constituerunt: cui opinioni Archelaus quoque
 Atheniensis est adscriptus. Aiebant enim Ig-
 nem condensatum atque humectatum Aerem
 fieri, at vbi multo spissior factus fuerit, Aquam,
 tandem vero magis constrictum, Terram. sic vi-
 ce versa Terram rarefactam in Aquam conuerti,
 Aquam euaporatione in Aerem transmutari, Ae-
 rem purificatum in Ignis naturam transire: hoc
 que modo vnius huius elementi perpetua trans-
 mutatione rerum omnium orientium atque in-
 tereuntium ordinem quendam perpetuum con-
 stare, & nouum subinde mundum renasci. Idem
 Hipparcho Metapontio placuit: qui primatum
 hunc Igni ideo adscribendum putauit, quod om-
 nium elementorum nobilissimum esset & viu-
 cissimum, ac partibus minutissimis subtilissi-
 mis

*Aristot. 2.
 Metaphys.*

*Arist. 1. de
gener. tex. 1*

Aristot. 1.

Phys. 33. &

li. 3. 23. 3.

Phys. text.

15. & 3. De

anima, 4.

1. Metaph.

misque constaret, tum innatis viribus omnia
netraret, omnia produceret, omnia augeret,
omnia conseruaret, omnia denique ad perfecti-
onem reduceret. Anaxagoras Clazomenius
tas particulas minuras & similes principia
esse totius putauit: exempli gratia, carnem
cebat è multis carnis particulis esse cõpositam
sanguinem à sanguine deriuari, ossa ex ossibus
constari: quarum vt & ceterarum rerum
um particularum coadunatione totum con-
natur, & earundem separatione corrumpitur
atque intereat. Idem philosophus, particulas
alterius speciei particulas admisceri existi-
uit, vt in carne, quam puram putam esse carnem
negabat, sed carnem ideo dici assererat quod
huius substantia plures quam ex vlla alia par-
ticulas haberet: addens eandem esse in aqua, in
terta, auro, argento ceterisque fossilibus
nem. sed inprimis illud obseruatu dignum
quod idem asseruit dictas illas omnes par-
ticulas natura confusas ab intellectu quodam &
te tamquam optimo artifice separatas esse &
gestas Leucippus, Diodorus, Epicurus & De-
critus scholis suis Plenum & Vacuũ pro infinitis
rerum omnium principijs obtruserunt. Esse vero
aliquod Vacuũ in rerũ natura, his fere rationibus
probare conabantur. Aiebant, omne corpus pro-
pter sui magnitudinẽ locum requirere à quo
tum cõtineatur: hunc vero superficiem esse non
posse, quandoquidem superficies tangat tantum
& circumcirca veluti includat corpus. Locum
igitur nihil aliud esse quam vacuum. Argumen-
tum præterea è motu locali sumserunt: quem vt

nifi sensus omnis expers negauerit, ita si
 e vacuo fieri non posse illi autumabant. Si e- *Arist. li. 6.*
 am per locum fiat corporibus iam repletum, *Phys. tex.*
 reut à solidis corporibus impediatur, aut cor- *53.*
 as à corpore vi quadam propellatur, quo casu
 otus is naturalis dici non possit: sin quis affir-
 are velit, corpus vnum alterum penetrare, in
 ud multo absurdius & ab omni philosophia
 axime alienum incursum, vt plura corpora
 vno & eodem loco esse concedere cogatur.
 rum vero responsioni qui motum localem
 ri aiebant, non quod vacuum sit, sed quod
 oxima corpora ijs quæ mota sunt cedant, lo-
 mque alium occupent, & propterea conden-
 ntur ac constringantur, hoc modo occurrebāt.
 corpora ei quod mouetur vicina in seipsis con-
 ingantur, fatendum, esse aliquid in eis vacui
 ius beneficio condensatio illa vel compressio
 t: alioqui corporum illam penetrationem ad-
 ttendam, & sic statuendum plura corpora
 o & eodem loco includi: quod paullo ante
 imus cum omni ratione pugnare. Quod si
 is dixerit minime hanc ad stabiliendum Va-
 um satis validam esse rationem; sed corpora
 quod mouetur proxima ab alio impulsa rur-
 aliud impellere, ac sic deinceps vnum in al-
 ius locum cedere; hunc tali absurditate im-
 cabant, vt dicerent hac ratione ad omnem
 am minimæ rei motum totum hoc Vniuer-
 n motum iri, nihilo tamen minus vacuum
 ndum fore, in quod vltimo impulsu corpus
 cedat, ne in infinitum progredi aliquid, &
 e Mundo finito infinitus ac nullis terminis
 circum-

circumscriptus statuatur. Arbitrabantur
 per, si vacuum non esset fieri non posse
 totum corpus penetraret, & non alimentum
 cum verum etiam vitam omnibus & fin
 membris subministraret: nec ullam fore in co
 ribus ponderis differentiam, ut in auro ac
 nisi vnum plus alterum minus vacui hab
 Huic insuper tam præclaro principio alter
 iunxerunt, Plenum scilicet, quod vacui cõ
 aiebant. neq; enim agere & pati, mouere &
 ueri, tangere & tãgi vacuo, sed Pleno com
 Porro quum Plenum hoc pro principio p
 sent, idem corruptionis, alterationis om
 diuisionis expers esse affirmare coacti sunt
 pe quod alia ratione principium, & quide
 cuo oppositum esse non posset. Vt enim V
 planè omni caret corpore; ita Plenum s
 sine vlla Vacui parte, inalterabile, ind
 um, immutabile, æternum denique esse op
 ne eo mutato vel sublato, vniuersa hæc m
 fabrica soluatur. Pleno huic atomorum
 imposuerunt, qui nihil aliud sunt quam
 cula illa quæ in solis radijs videntur, & p
 etas omnes, ut illi volunt, habent condit
 Neque enim atomi, ut nomen ipsum fert,
 cari vel corrumpi queunt, nec vel coloris v
 quam alij mutationi sunt obnoxij. Idem
 in infinitum secari posse negabant: sed
 sentiebant, in omni corporis diuisione
 ad extremum aliquid quod nullum ampli
 mittat sectionem, perueniri, hoc vsi argu
 Omne corpus, inquiunt, aut ex nihilo, aut
 punctis, aut ex corpusculis minutis atque

Arist. 4.

Phys. text.

55.

Plenum.

Atomi.

quod est compositum. Ex nihilo vero aut punctis corpus esse conflatum (quum punctum nihil aliud sit quam id cuius pars est nulla) omnibus philosophorum legibus & decretis repugnat, ut suo à nobis loco explicabitur. restat ergo ut dicamus atomis constare, qui si in partes infinitas diuidi possint, & non tandem ad indiuiduum quid perueniatur, sequetur, omne corpus infinitas habere partes, ac propterea ipsum quoque esse infinitum: siquidem negari non potest vnumquodque corpus infinitas, quantumlibet minutas, partes continens, ipsum quoque infinitum esse. Quocirca iidem illi philosophi atomos numero infinitos esse voluerunt, dicentes, quæadmodum Vacuum nihil aliud sit quam spatium quoddam infinitum; ita Plenum quoque necessario infinitum esse, ut scilicet duo hæc principia æqualia sint, neque vnum altero (quod valde absurdum sit) maius dicatur. Etsi vero vna eademque omnium est atomorum natura: iidem tamen tria illis præcipue discrimina apposuerunt, quorum primum à loco sumitur, ut alij sint superiores alij inferiores, alij dextri alij sinistri; secundum ab ordine, ut alij sint anteriores alij posteriores: tertium à forma ut alij rotundi alij quadrati vel quæcunque; alia figura præditi dicantur. Hinc est quod Cicero Democritum atomorum læues alios, alios asperos, alios curuos, alios aduncos, alios rotundos alios angulatos, alios denique alia figura fabricantem introducit. Atque ex his quidem atomis diuersimode coniunctis Leucippus & Epicurus Mundum esse generatum crediderunt, non aliter quam è tribus & viginti litteris omnis omnium

*Atomorum
differèntia.*

*Cicer. 1. de
Natura
Deorum*

hominum sermo omnisque scriptura constat
conficitur: quin etiam eò absurditatis progre-
sunt ut dicerent, ex fortuito horum conce-

Aristot. 1. nulla cogente natura infinitos Mundos esse
Metaph. 8. ductos, rursusque è fortuita eorundem dimi-
1. de gener. ne destructum iri: ut paullo inferius ostendit
1021. 5.

*Quid alij nonnulli ex antiquis philosophis
de Mundi principijs senserint, Pytha-
ras imprimis: ubi de numeris Pytha-
goricis agitur, & Aristotelis,
Platonis ac Theologorum
sententia expli-
cantur.*

CAPVT VII.

PYTHAGORAS Samius & Ionius
mæon tantum Numeris tribue-
re, ut eorum viribus vniuersa pæ-
cta esse ac perpetuo contineri
uerarint, denario imprimis, non
credo, ob causam quod viderent apud omnes
quæ vbique sunt gentes numerationem ad
narium vlque procedere, eoque concludi
quandoquidem denarij virtus in quaternario
consistit, ab eoque dependet, utpote qui ex
nade, binario, ternario & quaternario
sumtis conflatus sit: quaternario etiam magis
vires adscripserunt, quem numerorum nobilissi-
mum & sanctissimum appellarunt, adeo
quando sanctissimum interponere iussurum
vellent, eo vterentur, tamquam in quo sancti-
tatem

his Naturæ consisteret. Erat vero iurisiurandi formula talis:

*Iuro per omnipotentem, anima qui tetrada nostra
Perpetuos fontes Natura, infudit habentem.*

De hac Pythagoræ opinione apud Diogenem Laertium hæc scripta exstant: In Pythagoricis commentarijs hæc nota sunt, Vnitatem esse principium omnium: ex Vnitate indefinitam dualitatem processisse, & tamquam materiam ei subiectam esse: ex monade porro & indeterminata dualitate numeros gigni, ex numeris puncta, ex punctis lineas, ex lineis planas figuras, ex planis solidas, ex quibus corpora coalescant: hæc quatuor esse elementa, Terram, Aquam, Aerem, Ignem, quæ per omnia se mutant & vertunt. Ex his constare Mundum, rotundum, animatum & intelligentem. Iidem (Pythagorici) animi nostri vim omnem quaternario comprehendendi censebant. monadem enim siue Vnitatem mentem esse, binario scientiam, ternario opinionem, quaternario sensum designari: quod quomodo intelligendum sit Plutarchus docet, & nos suo loco dicemus. Quaternarius vel etiam nouenarius ab iisdem Iustitiæ assignatur. est enim quaternarius primus cubicorum numerus, firmitatem denotans: nouenarius vero itidem primus est suam in seipso habens soliditatem; quidem è ternario tribus vicibus in se reuoluto ac multiplicato constat. Quare Iustitiam, quæ utramque harum partium, soliditatem scilicet firmitatem & æqualitatem contineat, duobus his numeris, quaternario scilicet & nouenario constare aiunt, quod quidem è vulgata Iustitiæ definitione manifestum fiat. Iustitia

*Iustitia
quo nume-
ro contine-
atur.*

DE SPIRIT. ET INCANT.

Inst. diuist.

Quinarius.

Quinarius.

Quinarius.

Septenari-

us.

stitia enim definitur, Constās & perpetua volun-
tas suum cuique tribuendi. Per constantem volun-
tatem, ecce tibi descriptam quaternarij
ditatem; suum vero cuique tribuere nonne
nouenarij paritate quam optime conuenit? Qu-
narium nuptialem appellabant, eam ob causam
quod quemadmodum matrimonij vinculis
& femina copulantur; ita hic è binario qui
minam, & ternario qui marem denotat, co-
positus sit. Septenario tempestiui, propo-
nati & naturalis nomen ijdem tribuerunt, quia
doquidem huius numeri virtute multæ res
omni rerum natura, sed præcipue in hominibus
producentur. Septimo enim mense hominibus
terro vitam accipit, & omnia corporis membra
atque organa perfectæ habet, quamquam
primum nono demum mense in lucem
post annos quoque septem dentes qui prius
merferant alijs aptioribus ad cibum solidum
scitibus cedunt, qui deinceps non nisi post
septenos annos, id est vicesimo primo ætatis
no mutantur, quo genas quoque, ut ait
bius, flore vestit iuuenta, idemque annus in
gum crescendi finem facit. Atque hinc illud
telligi potest quod Seneca ait, septimum
que annum ætatis signum imprimere: quod
men de maribus tantum intelligendum videtur.
Sed & hoc in eodem numero philosophi
seruarunt, quod nec ipse vllum eorum qui
cimum vique continentur numerorum ex
nat, nec ex ipsis formatus sit siue compositus.
narius enim duplicatus quaternariū, triplicatus
senarium, quadruplicatus octonarium, quinquaplicatus

ruplicatus denarium efficit: Ternarius bis sum-
 tus sex, ter, nouem facit: è quaternario dupli-
 cato octo, è quinario decem producuntur. Et si
 vero nec è senario, nec ex octonario, nec ex no-
 uenario quoque ullus primorum decem nu-
 merorum nascitur; sunt tamen ex illis generati
 siquidem è binario triplicato senarius, exque eo-
 dem quadruplicato octonarius efflorescit. Hanc
 ob causam iidem Pythagorici septenarium Mi-
 neruam appellârunt, quod, vt patrima illa vir-
 go sine matre nasceretur, atque instar castæ vir-
 ginis nullos gigneret ex se filios. Aristoteles au-
 ctor est, Pythagoricos duas præcipue ob causas
 Numeros omnium rerum principia esse credi-
 disse. harum primam esse: quod ab omnibus
 corporibus primi à sensu abstracti sunt ac separa-
 ti: posse enim numerum quemcumque animo at-
 que intellectu comprehendi ab omni corpore
 separatum; corpus vero nullum sine numero sub
 animi cognitionem cadere. alteram vero esse
 magnam illam similitudinem, conformitatem
 & communionem quam numeri cum rebus cre-
 atis habent: siquidem à Deo, vt itidem sacra scri-
 ptura testatur, omnia sub numero, pondere &
 mensura facta sunt. Existimabant insuper Pytha-
 gorici nouè esse in rerû natura corpora quæ cir-
 culari motu agitentur: septem scilicet planetas,
 coelum stellatum siue octauum, & terræ glo-
 bum, quem non minus quam coelum in gyrum
 circumagi atq; intra Ignis sphæram reuolui vo-
 lebât: cui quidem igni Vestæ nomen, atque inter
 omnia elementa tamquam nobilissimo principa-
 tum tribuerunt, Denario iidem aliud corpus na-

*Septenaria
 in CNT Mi-
 nerua dicitur
 esse.*

*Numeri
 quare pro
 prii prin-
 cipijs habentur.*

*Corpora
 naturalia
 9. secundum
 Pythagoricos.*

*Corpius
quod dena-
rio assigna-
tums.*

*Harmonia
orbium cae-
lestium.*

*Decem nu-
merorum
predica-
menta.*

*Sermo Py-
thagora.*

turale adscripserūt, quod *Antichthona* ipsi appel-
labant, id est terram huic nostræ oppositā, quam
motu cōtrario circumuolui aiebant, hoc insuper
addebāt; certum esse inter hæc omnia corpora ac-
descriptum interuallum, veluti solem duplo spa-
cio à terra longius quam Lunam abesse, Vene-
rem triplo, Mercurium quadruplo, & sic deinceps.
Iisdem persuasum erat musicam quamdam
harmoniam & concentum de sphærarum coelo-
stium conuersione procedere: & graueis qui-
dem sonos à motibus tardioribus, acutos vero
velocioribus efformari: è quibus inter se certara-
tione temperatis dulcissimam existerè harmo-
niam, qua vniuersi huius moles perpetuo con-
seruetur: hanc vero hominum auribus nō percipi,
quippe longo vsu ita familiarem vt nō sentia-
tur, magnitudine vero ita immensam vt omnem
excedat auditum. Denario quoque tamquam nu-
mero perfectissimo Pythagorici denas categori-
as siue genera bonorum ac malorum his opposi-
torum assignarunt. Sunt autem Bonorum hæc:
Finitum, Impar, Vnum, Dextrum, Masculum,
Quies, Rectum, Lumen, Bonum, Quadratum:
Malorum vero, Infinitum, Par, Multiplex, Sinis-
trum, Feminum, Motus, Curuum, Tenebræ, Ma-
lum, non Quadratum: quæ quidem omnia pro-
lixè à nobis quarta parte explicata sunt, vt & om-
nia quæ sermone illo Pythagoræ quem Syrianus
philosophus in commentario suo super librum
xiv. Metaphysicorum refert, continentur. Hu-
ius quidem sermonis tanta apud illos fuit aucto-
ritas ac veneratio, vt Sacrum appellarent, quod
numerorum ad denarium vsq; vires admirabiles

& nescio quæ arcana magister, cuius vel solius auctoritatem tanti faciebant ut ad quidvis persuadendum ea vna satis ipsis esset, complexus esset. Quare omissa in præsens longiori de his rebus disputatione quæ alterius loci sunt, opiniones heic tantum & placita antiquorum philosophorum de primis huius theatri fundamentis ac principiis indicare pergemus. Anaximander infinita rerum omnium principia posuit. Xenophanes Vnū omnia esse dixit, idque motu omni carere. Parmenides duo esse principia sine principijs tradidit, calorem & frigus, Ignem scilicet qui motum, & Terram quæ formam suppeditet. Empedocles Agrigentinus quatuor elementa æterna esse statuit, è Lite verò atq; Amicitia eorūdem res omnes esse procreatas. Plato & Socrates tria esse omnium rerum creatarum principia dixerunt, Deum, Ideam & Materiam. Zeno non plura quam duo admisit, Deum atque Elementa. Aristoteles pro principiis posuit materiam formæ appetentem per priuationem; quam ille veluti tertium duobus illis principium addit, parum sibi ipse constans. huic nonnulli hodie ex Aristotele philosophantium priuationi motum quemdam qui duo illa coniungat atque copulet substituerunt: qui sane quum è numero sit accidentium, substantiæ principium esse non possit. Hebræi principia dixerunt, Materiam, Formam & Spiritum. E Græcis quidam, Hesiodus in primis, atque inter Latinos Ouidius; Chaos finxerunt, id est omnium elementorum confusionem; quibus Demogorgonis manu digestis rebusque omnibus suo loco dispositis, admirabilis huius

*Anaxi-
mander.
Xenophan-
es.
Parmeni-
des.*

*Empedo-
cles.
Plato &
Socrates
Zeno.*

Aristoteli

*Corpus
quod dena-
rio assigna-
tum.*

*Harmonia
orbium coe-
lestium.*

*Decem nu-
merorum
predica-
menta.*

*Sermo Py-
thagoræ.*

turale adscripserūt, quod *Antichthona* ipsi appel-
labant, id est terram huic nostræ oppositā, quam
motu cōtrario circumuolui aiebant, hoc insuper
addebāt; certum esse inter hæc omnia corpora ac-
descriptum interuallum, veluti solem duplo spa-
cio à terra longius quam Lunam abesse, Vene-
rem triplo, Mercurium quadruplo, & sic de in-
ceps. Iisdem persuasum erat musicam quamdam
harmoniam & concentum de sphaerarum coele-
stium conuersione procedere : & graueis qui-
dem sonos à motibus tardioribus, acutos vero
velocioribus efformari: è quibus inter se certa-
tione temperatis dulcissimam existere harmo-
niam, qua vniuersi huius moles perpetuo con-
seruetur : hanc vero hominum auribus nō perō-
pi, quippe longo vsu ita familiarem vt nō sentia-
tur, magnitudine vero ita immensam vt omnia
excedat auditum. Denario quoque tamquam nu-
mero perfectissimo Pythagorici denas catego-
rias siue genera bonorum ac malorum his oppo-
sitorum assignârunt. Sunt autem Bonorum hæc
Finitum, Impar, Vnum, Dextrum, Masculum,
Quies, Rectum, Lumen, Bonum, Quadratum
Malorum vero, Infinitum, Par, Multiplex, Sin-
istrum, Femininum, Motus, Curuum, Tenebræ, Ma-
lum, non Quadratum : quæ quidem omnia pro-
lixè à nobis quarta parte explicata sunt, vt & om-
nia quæ sermone illo Pythagoræ quem Syrianus
philosophus in commentario suo super librum
x i v. Metaphysicorum refert, continentur. Hu-
ius quidem sermonis tanta apud illos fuit aucto-
ritas ac veneratio, vt Sacrum appellarent, quod
numerorum ad denarium vsq; vires admirabiles

& nescio quæ arcana magister, cuius vel solius auctoritatem tanti faciebant ut ad quidvis persuadendum ea vna satis ipsis esset, complexus esset. Quare omissa in præsens longiori de his rebus disputatione quæ alterius loci sunt, opiniones heic tantum & placita antiquorum philosophorum de primis huius theatri fundamentis ac principiis indicare pergemus. Anaximander infinita rerum omnium principia posuit. Xenophanes Vnū omnia esse dixit, idque motu omni carere. Parmenides duo esse principia sine principijs tradidit, calorem & frigus, Ignem scilicet qui motum, & Terram quæ formam suppeditet. Empedocles Agrigentinus quatuor elementa æterna esse statuit, è Lite verò atq; Amicitia eorūdem res omnes esse procreatas. Plato & Socrates tria esse omnium rerum creatarum principia dixerunt, Deum, Ideam & Materiam. Zeno non plura quam duo admisit, Deum atque Elementa. Aristoteles pro principiis posuit materiam formæ appetentem per priuationem; quam ille veluti tertium duobus illis principium addit, parum sibi ipse constans. huic nonnulli hodie ex Aristotele philosophantium priuationi motum quemdam qui duo illa coniungat atque copulet substituerunt: qui sane quum è numero sit accidentium, substantiæ principium esse non possit. Hebræi principia dixerunt, Materiam, Formam & Spiritum. E Græcis quidam, Hesiodus in primis, atque inter Latinos Ouidius; Chaos finxerunt, id est omnium elementorum confusionem; quibus Demogorgonis manu digestis rebusque omnibus suo loco dispositis, admirabilis huius

Anaximander.
Xenophanes.
Parmenides.

Empedocles.
Plato & Socrates
Zeno.

Aristoteles

mundi machina enitescere cœperit, atque hanc
 quam videmus formam acceperit atque orna-
 tum. Infinitum fere sit omnes aliorum opinio-
 nes recensere: quæ ut inter se valde discrepant,
 ita à veritate quam longissime omnes discedunt,
 adeo ut nemo ex omnibus illis fuerit qui rem ip-
 sam ut est attigerit atque explicarit. Causa vero
 præcipua erroris fuit, falsa sapientiæ persuasio,
 qua inflati illud quod ingenio maxime arrideret
 quisque sequuti alijsque persuadere conati sunt,
 quidquid cum eo pugnaret obstinate insuperha-
 bentes ac reiicientes. Illud quidem paret quo-
 dammodo, Stoicos in eo cum Peripateticis con-
 sentire; Deum primam esse vniuersi causam, ab
 eoque res omnes quæ in hoc continentur, deriva-
 ri. Quamuis enim tria à Platone principia posita
 sint, Deus scilicet, materia & forma: in Timæo
 tamē ac multis alijs locis idē Deum omnibus cau-
 sis superiorem facit, atque extra omnem causarum
 seriem atque ordinem habendum putat.
 Aristoteles quoque similiter demonstrauit, ne-
 cessario Deum esse primū à quo res omnes ceteræ
 dependeant ac deriuentur fontem atque prin-
 cipium. Quo quidem impius Manichæorum er-
 ror refellitur qui duo pari potestate principia
 statuerunt, vnum bonorum omnium & ordinis,
 alterum malorum ac confusionis auctorem; v-
 num mundi inferioris siue elementaris, alterum
 cœlestis ac bonorum spirituum conditorem.
 Quod quidem sine summa erroris atque impio-
 tatis nota nec dici nec credi potest. Qui enim
 plures vno Deos facit, verum quoque Deum
 vnā negat atque tollit. Ceterum de serie causa-

*Deus pri-
 ma Mundi
 causa, secū-
 dum quos.*

*Arist. Phy.
 6. 1. 8.*

*Theologo-
rū & Phi-
loſophorum
de Mundi
principio
diffenſiones.*

*Iuliani A-
poſtata per
uerſa opi-
nio.*

Genef. I.

*Mundus æ-
ternus ſe-
cundū Ari-
ſtotele &
Platonem.*

rum circa formam & perfectionem huius noſtri
theatri, magnæ ſunt inter Theologos & Philo-
ſophos diſſenſiones. Academici enim & Peri-
patetici Deum primæ intelligentiæ, hanc ſe-
cundæ, rursus illam tertiæ, ac ſic deinceps
donec ad ultimam perueniatur, cauſſam effi-
cientem eſſe dicunt. Quod quidem dogma Iu-
liano Imperatori, qui Transfuga ſue apoſta-
tæ nomine uſurpatur, Platonis & magiſtri ſui
Iamblichæ errorem ſequuto, eo in libro quem
contra Chriſtianorum religionem ſcripſit, pla-
cuiffe video; qui Chriſtianos eo nomine acerbe
irridet quod Deum omnium rerum quæ viden-
tur quæque non videntur, parentem crederent
atque effectorem. Atque hoc quidem ipſum cum
illis ſacræ ſcripturæ verbis optime conuenit;
In principio creauit Deus cælum & terram: qui-
bus mox vniuerſa rerum à Deo creatarum ſeries
ſubneſtitur. In eo quoque Stoici à Peripateti-
cis, & ab vtriſque Theologi diſſident, quod ad
vagi huius & ſtupendi theatri productionem
attinet, vtrum ſcilicet ab æterno à ſummo illo
architecto Deo fabricatum ſit, aut quum antea
non fuiſſet, aliquando eſſe cœperit. Princeps
Peripateticorum ſectæ Ariſtoteles quique eum
ſequuti ſunt Mundum hunc initium non habuiſ-
ſe, ſed temporis æternitate primo illi Motori
atque architecto æqualem eſſe, ſtatuerunt. Plato
quem Stoici ſequuntur, ſolam materiam & con-
fuſum illud chaos ab æterno fuiſſe, ſed Mundi
hanc diſpoſitionem pariumque coagmenta-
tionem atque ornatum à ſupero & præpotenti
illo numine certo quodam tempore effectum

*Mundus
ex nihilo
factus.*

censet: quamuis huius discipulus Plotinus magistro Mundi æternitatem placuisse persuadere conetur: quod tamen ita non est, siquidem ex ipsis quæ apud Platonem de mundi perfectione leguntur verbis temporale principium euinci potest. Theologorum vero omnisque fidelium schola pro indubitato habet, admirabilem hanc totius mundi machinam In principio temporis ab omnipotenti Dei manu ex nihilo creatam esse; de quo inferius erit dicendi locus.

*Quibus rationibus atque argumentis
Aristoteles atque Plato Mundi æternitatem adstruere conati sint;
quæq; sit inter utrumque
dissensio.*

CAPVT VIII.

MAGNVS ille philosophus Aristoteles vt æternum Mundum esse crederet hac præcipue ratione inductus videtur, quod eas in rebus huius creatis veluti notas quasdam impressas cerneret, quarum naturæ nihil magis quam principium habuisse, aut essentia, finem aliquando habituras, repugnare videretur. Ex hoc genere sunt materia prima, motus, tempus, Naturæ ordo, Dei immutabilitas, motus circularis, cœlorum natura, intelligentiarum perfectio, omnium nationum atque hominum consensus cœlos æternum esse Dei domicilium ac sedem

*Rationes
Aristotelis
de mundi
æternitate
unde sum-
se.*

sedem. Ad materiam primam quod attinet, idem philosophus generationis atque corruptionis omnis expertem esse, nec de nouo fieri aut restaurari posse affirmat. Si enim vmquam facta esset, ex alio quo omnino facta esse, quum ex nihilo nihil possit fieri. Si ex alio facta sit, illud ipsum & non hanc materiam fore primam: & quoniam progressus in infinitum extēdi nequit, necesse esse tandem ad materiam vere atque re ipsa primam perueniri, quę nunquam ex alio quo facta sit. Hinc igitur concludit materiam primam æternam esse, nec vllum temporis principium habuisse: & sic consequenter, mundum hunc ab æterno fuisse. Ex nihilo nihil fieri, præterquam quod commune est omnium philosophorum & antiquissimum axioma, Hermogenes sic probat. Si Deus, inquit, Mundum hunc effecit, aut ex seipso eum effecit, atque sic ipse pars eius fuerit: quod si tamquam verum admittimus, fatendum erit omne hoc quod factum sit quodque fiat imperfectum esse; siquidem necesse erit omnia esse vt ipse seipsum faciat, & non omnia esse, vt ex se ipso factus sit: sed si sit factum nihil erit, quippe quod iā olim & velut ab æterno fuerit; sin non sit non quoque fiet quū nihil ex nihilo deriuari queat. Idem argumentum ab eodem ad generationis & corruptionis perpetuitatem probandam adhibetur. Quum enim materia prima imperfectā admodum habeat essentiam, necesse est sub forma quadam substantiali eam contineri: quumque vnius essentię generatio alterius siue prioris sit destructio, negari non potest omnem generationem corruptionem aliquam

*lib. 1. Phys.
16x. 32.*

*Materia
prima.*

*Ex nihilo
nihil fieri.*

*Generatio
& corruptio.*

aliquam præcedere, & omnem corruptionem nouam subsequi generationem, sicut pulli generatio est oui corruptio: quod noster philosophus considerans omne ouum scilicet gallina, & micillim omnes gallinas ex ouo nasci, nec absolute horum alterum primum esse: generationis in vniuersum, ac sic totius Mundi inde colligit æternitatem. De motu idem ille argumentatur. In omni motu res quæ mouetur prior est, utpote subiectum. Si enim motus principium habet, necesse est primi motus subiectum, quod prius in eo esse diximus aut generatum aut sempiternum esse. Generatum esse nequit: siquidem quum generatio fine motu fieri nequeat, huius motus primus aliquando ac rursus hoc prior alius dabitur, atq; sic infinitum progressus fiet. Sin vero primi illius motus subiectum æternum sit, sed omni motu destitutum: credibile est vel in re mobili vel motore aliquod fuisse impedimētum, per quod fortiterit quo minus in omni illa sæculorum perpetuitate moueri potuerit, quo postea sublato moueri tandem aliquando cœperit. Atqui fine motu obstaculum hoc amoueri non potuit, & ante primum illum motum alius prior erit, quum dicere absurdum sit, illud efficiter, motum atque adeo ipsum Mundum æternum esse. Iam quomodo à Tempore idem probare conatur sit videamus. Nullum tempus, ait, sine Nunc quo præsens denotatur, esse potest. quod quidem nihil aliud est quam tēporis quoddam vinculum finis scilicet præteriti & initium futuri. Quare tempus nullum reperiri potest ante quod non alius

Motus.

Arist. 8.

Phys. 1. x. 4.

Subiectum

motu prius

Tempus

mensura.

motus.

aliud fuerit, & post quod etiam non aliud futu-
rum sit; nec instans aliquod assignari potest quod
primum sit temporis principium. Aeternum igitur
est, ut & motus, sine quo tempus esse ne-
quit, quippe qui huius sit mensura; & consequen-
ter tota hæc mundi machina, tamquam motus
subiectum, principio carebit. Præterea quum *Natura*
videret Aristoteles omnes res quas Natura mo- *dis ma-*
liretur optimo quodam ordine cuius illa admira- *gistra.*
bilis sane omnibus in rebus est magistra, esse
dispositas, omnem autem ordinem in certa pro- *s. Phys.*
portionem consistere: absurdum existimavit fa- *tex. 19.*
teri Deum innumerabilibus sæculis quasi igna-
uiter quiescere, ac non ita pridem de mun-
di conditione cogitationem suscepisse; nec
cum Natura satis convenire si quis nihil in-
teresse dicat, ante an postmodo Mundus à Deo
factus sit: pariterque talem ordinem insti-
tuisse, non esse Naturæ operationem. Quæ enim
secundum Naturam fiunt, simpliciter fiunt at-
que vno & eodem semper modo, ut in igne ma-
nifestum est qui sursum, & in terra quæ deor-
sum semper constantissime tendit. Quod si quan-
doque simplex ille & ceteroqui immutabilis Na-
turæ cursus rumpitur: causa nulla naturalis ap-
paret, ac vix vlla probabilis reddi potest ratio,
ut in monstris aliisque Naturæ, ut ita dicam,
peccatis. Huius vero quod mundus aliquando
conditus sit sententiæ, nec vlla causa apparet
naturalis, nec vlla dari potest ratio. Quapropter
sua ipsius naturâ mundus æternus est. Sed & à *Eod. si tex.*
Dei natura quæ ab omni mutatione quam lon- *53. & De ge-*
gissime abest, hunc in modum ratiocinatur. Quæ *ner. tex. 56.*
semper

Deus im-
mutabilis.

12. Metaph.
text. 30.

Motus cir-
cularis.

2. Phys.
text. 76.

semper vna eademque est natura, nullam vnquam sentit mutationem, sed vnum idemque minus siue operationem semper obit. Quum igitur Deus vnus idemque semper maneat, nec vllam habeat mutationem aut varietatem, aut ab æterno semper Mundum condidit, & in futurum condet, aut nunquam condidit neque porro condet. neque enim illud quis dicere potest, condidisse aliquando, aliquando non: quum facere & non facere diuersa sint, & in eius qui facit essentia varietatem denotent, quæ in Dei naturam nequaquam cadit. Quod satis ille firmum argumentum putat, cur credamus Mundum hunc æternum esse, neque vnumquam fieri coepisse. Sed & alterum ex eadem Dei natura argumentum ad Mundi probandam æternitatem submit. Diuinæ Maiestatis substantia, inquit, actus est simplicissimus, sine omni potentia: qui non vno atque eodem modo semper se haberet, sed interdum operaretur, interdum non operaretur, sequeretur, magni illius architecti naturam vtriusq; actus scilicet atque potentie capacem esse. Quod vt ab omni ratione est alienum; in eadem contentaneum videtur, Mundum ab æterno fuisse. A motu circulari idem probare conatur, cum cuius naturæ è diametro pugnat principium habere; siquidem nec terminum habet vnde incipiat, nec terminum in quo finiatur motus, sed idem semper in principio est, medio atque fine: vt in cœlorum motu videre est, in quibus quum rotundi sint, punctum quoduis principium, medium atque finis constitui potest, quandoquidem primus circuli motus principium

cipium est, medium & finis ipsius motus : qui
 primus motus si ortum habeat, generatio ipsius,
 quæ motus est, primus erit motus primi motus:
 quod valde est absurdum. Quocirca quum in mo-
 tum ortu progressus in infinitum non detur,
 necesse est dicere motum circularem primum
 motum esse, sempiternum, sine principio, medio
 & fine. A cœli itidem natura idem opinioni
 suæ stabilimentum quæsiuit, quod generatum
 esse negat, hoc argumento. Si, inquit, cœlum ge-
 neratum esset, corruptioni etiam esset obnox-
 ium: quandoquidem corruptionem contrarij gignit
 excessus, generatio etiam motus est à con-
 trario ad contrarium procedens. Cœlo vero ni-
 hil esse contrarium inde probat, quod omnis
 passionis atque mutationis quoad substantiam
 acqualitatem expers sit, atque inprimis rotun-
 da figura præditum, quæ ex omnibus contrarie-
 tati maxime aduersatur. Præterea sic argumen-
 tatur, optimam & perfectissimam intelligentia-
 rum dispositionem esse orbes suos siue circulos
 coelestes resque illis subiectas mouere. hac enim
 ratione bonitatem & perfectionem suam illis
 communicare: quod Bono ac Perfecto maxime
 proprium est; atque ex hoc fonte ceteræ causæ
 omnes, efficiens ac finalis, fluunt. Si igitur mun-
 dus ab æterno non fuisset: intelligentiæ per in-
 numerata sæcula ociosæ atque ita imperfectæ fuisset.
 Addit idem: Deum & Naturam ijs in rebus
 quæ fieri possunt semper id facere quod
 est optimum. atqui ut sit mundus, & quidem
 sempiternus, multo esse melius quam ut non sit
 aut aliquando intereat: idque esse ex earum re-
 rum ge-

*Cælum nō
generatum*

*1. De cælo.
10. 20.*

*Intelligenti-
arū per-
fectio.*

*s. Phys. 4.
2. 56.*

*Esse melius
quam non
esse.*

rum genere quæ esse possunt. Quod enim de
 uo factum sit, potuisse etiam prius, atque ab æ-
 terno fieri: quum Dei potentia non varietur,
 maior aliquando sit aliquando minor. Quem
 modum igitur melius est esse, quam non esse;
 melius etiam esse semper esse quam non semper
 esse: ac proinde melius esse ut Mundus semper
 sit atque fuerit, quam non semper sit aut fuerit.
 Tandem communem quoque hominum confes-
 sum Aristoteles ad probandam suam hanc o-
 pinionem adfert, vno ore atque animo fate-
 tum Cælum Dei esse domicilium atque sedem
 quod ut diuinę inhabitantis maiestati cōuenire
 oportere quoque ipsum, uti Deus æternus et
 æternum esse. Magnus sapientiæ magister Plato
 materiam primam æternam, Mundum vero
 nouo conditum esse censuit, quum philosophus
 se probare quam Mosaicis oraculis fidem habere
 re mallet. Ut vero scopulum illius antiqui phi-
 losophorum decreti, Ex nihilo nihil fieri, esse
 geret, Chaos ab æterno fuisse commentus est:
 que ita cum Hebræis in eo quod Mundū in prin-
 cipio temporis conditum fassus est, idem
 sit; cum Græcis vero in eo quod elementorum
 confusione æternitatem ac magnum illum Deus
 Demogorgonem adiunxit, qui rudem illam
 que indigestam molem separarit, atque eleme-
 ta suis quodque locis descripserit ac distin-
 xerit ut eleganter Ouidius his versibus canit:

Hanc Deus & melior litem Natura diremit.
 Nam cælo terras & terris abscidit vndas,
 Et liquidum spisso secreuit ab æthere cælum:
 Qua postquam euoluit cæoque exemit æternum

1. De cælo

22.

Cælum

Dei sedes.

Platonis de
 Mundi ori-
 gine opinio

PRIMAE PARTIS LIBER I 31

Dissociata locis, concordia pace ligauit.

Alia ratione motus Plato materiam æternam, mundum vero de nouo conditum esse statuit. Quia enim duas in Mundo res videbat, quarum prima materia est substantia quædam informis omnibus Theatri huius nostri partibus communis; altera vero formarum, tam secundum totum siue vniuersum quam secundum eius partes impressarum, diuersitas: hanc rerum formationem tam quoad totum quam singulas partes non potuisse ab æterno fluere, sed certum originis initium habuisse arbitratus est. Informe enim formato necessario prius esse: veluti ligneam spheram adspiciens proculdubio illud sibi statim imaginatur, lignum forma illa globi coelestis prius caruisse quam indutum fuisse: ita vt Mundi formatio nouitatem suam siue ortum, materia vero informis illius quod Chaos dicitur æternitatem demonstret. Eidem par quoque & iustum videtur, vt quemadmodum stupenda hæc Mundi machina patrem habet vniuersalem, immortalem scilicet Deum rerum omnium opificem, ita matrem quoque habeat omnibus sui partibus cõmunem, quæ chaos est informatum; atque horum vtriusque filius fetus mundus sit. Idem naturæ rationem hoc postulare ait, vt corpus formatum è materia informi factum sit; sic vt cœlum etiam, steillas, solem aliosque planetas, quorum tantam pulcritudinem suspicimus atque admiramur, omnia denique corpora in sublimari hac regione ex informi materia condita esse affirmare non dubitet. Hanc Plato nis opinionem ex antiquis philosophis nonnulli

*Mundus
cuius sit fili-
us.*

*Platonis a-
pinio ref. l-
litur.*

*Informes si
ne forma
non inueni
untur.*

*Aristoteles
Platonem re
prehendit.*

*Materia
prima Mū
do elemen
tariorum
communis.*

*Celum rō
b. et ma
teriam se
cundam.*

ita refutarunt. Naturæ quidem ordine informato tamquam subiectum re cuius subiectum est, prius esse fatentur; non tamen propter ea temporis ordine præcedere, quum informe sine forma subsistere nequeat, immo forma illud ipsum sit per quod informe reperiatur. Necessigitur esse ut aut materia & forma (id est, re omnes quæ hoc Mundo continentur) vel ab æterno sint, quæ Aristotelis est sententia; aut tamen hæc quam illa ex nihilo creata sit, quod Christiani & fideles omnes persuasum habent. Aristoteles materiam primam temporis quidem ordine forma priorem esse concedit; sed anterioritatem hanc, ut ita dicam, in potentia tantum, non vero ipso actu consistere affirmat. Idem magister sui Platonis sententiā alia ratione refellit, suam vero de materiæ ac formæ æternitate opinionem confirmat, hac scilicet, quod primam materiam non vniuerso Mundo sed huius tantum inferiori partem quæ ex quatuor elementis composita est, communem ponit. In hac materiam quidem primam æternam describit, nullam tamen ei formam æternam esse dicit, sed vnamquamque per generationem nouam fieri, rursusque aliam per corruptionem quasi renasci ait; atque ita multarum ac diuersarum formarum successione perpetuo generationis & corruptionis ordinem introducit, ita ut vnumquodque & denuo generabile, & denuo corruptibile. Quod ad celorum attinet naturam, idem Aristoteles Platonem in eo reprehendit, quod materiam eos substantialem habere existimaret: qua si essent prædicti, non minus quam cetera hæc corpora sublimiora

ria generationi atque corruptioni obnoxios fore
 putat. quapropter coelum, solem, Innam, cete-
 rasque stellas corpora aeterna esse, ac materiam
 motui locali non vero generationi aptam habe-
 re censet. Platoni quidem nihil minus credibile
 visum fuit quam materiam primam corporum
 coelestium non eandem esse quae mundi huius in-
 ferioris, quum nihil sit quo praedicta materia
 prima multiplicari, aut ab altera illa diuersa ef-
 fici possit. Quae illum ratio impulit ut diceret
 coelos esse materia informi de nouo factos esse, non
 secus quam mundum hunc elementarem. Quod
 autem coelorum materia non, uti elementorum,
 corrumpatur aut dissoluatur, id non eorum na-
 turae, sed Dei omnipotentiae ac muneri hanc eis
 praerogatiuam largientis, adscribendum. Sic
 enim in Timaeo loquitur: *Mundus, si ipsum in-
 tuearis corrumpi potest, quia quod compositum
 fuit dissoluitur tandem. At Mundum corrumpi
 Deus non vult. Meum autem consilium, inquis*

*Deus, plus potest ad immortalitatem
 sui quam natura ad interi-*

um.

*Caelū quae
 ratione in-
 corruptibili
 le secundum
 Platonem.*

*Plato in
 Timaeo.*

Duo

84 DE SPIRIT. ET INCANT.

Duo Aristotelis & Platonis falsa principia siue axiomata refutantur: unum Deo ad mundi fabricationem materia opus fuisse; alterum, Dei operationes Naturae necessitate obligari.

CAPVT IX.

Opinio Arist. et Platonis reprehensa.

ECENSITAE haecenus tam Aristotelis Mundum totum, quam Platonis Chaos siue materiam aeternam statuentis opiniones ab Hebraeorum synagoga expulsa, & ab vniuersa Christianorum schola impietatis damnatae, immo non ab omnibus tantum philosophorum ac theologorum familiis, verum etiam omnibus temporum nostrorum sectis repudiatae sunt: utpote quarum veritas & sacrorum librorum oraculis, & ipsius etiam Peripateticae philosophiae decretis repugnet. Quod si Aristoteles primum Mosis librum, Genesim titulus est, legens dicere ausus est, Platonem esse eo in libro quaesita quam inuenta, & ex inuentis pauciora firmata: quis neget verba haec quae Ioannes Franciscus Picus de libris Aristotelis quibus coelorum naturam explicare conatus esset scripta reliquit, multo plus rationis ac veritatis habere? Sunt vero haec: *Plura sunt in opere De coelo supposita quam probata, & ex his quae probantur pauciora validis argumentationibus communis*

Picus li. 6.

Exam. c. 9.

Entos

Error hic tanti Philosophi circa mundi æterni-
 tatem è duobus principijs siue axiomatis falso
 suppositis natus est, quorum vnum est Deum na- *Arist error*
 turæ quadam necessitate operari, ac veluti Io- *unde na-*
 nem in fabulis Adrastræ legibus teneri; alterum, *tus.*
 immortali huius theatri architecto materiam ef-
 fectum necessariam, nec sine ea quidquam ab ipso ef-
 fici posse. Quarum vtrique propositio quum
 falsissima sit, atque ipsius etiam Philosophiæ de-
 cretis aduersetur: facile quoque conclusionis
 falsitas elucet. Veræ enim demonstrationes, vt
 ipse docet Aristoteles, è veris propositionibus *2. Post A-*
 conficiuntur. Horum vero vtrumque, quod tã- *nalij 3.*
 quam totius disputationis fundamentum illi po- *Aristotelis*
 suerunt, à veritate abhorrere, vel manibus pal- *rationes*
 pari queat. Etsi enim in rebus his vilibus atque *solumuntur.*
 abiectis eum videmus ordinem constitutum, vt
 non nisi in aut cum materia quidquam operari
 possint; valde tamen absurdum immo impium
 sit Deum ipsum Naturæ à se conditæ legibus sub-
 iicere: immo nisi in Deum contumeliosi esse ve-
 limus, fatendum est Deum omnipotentem in
 operando admirabilioribus ac longè alijs vti ra-
 tionibus quam ijs quæ in elementis & eorum o-
 perationibus cernuntur, vt è diuerso hoc modo
 tanto melius conspici possit quantum inter infi-
 nitam rerum omnium creatoris atque incom-
 prehensibilem potestatem, & rerum creatarum
 vires certis limitibus circumscriptas interfit. *Deus Na-*
 Quare ridiculum est, vt inquit Algazel, Dei acti- *tura nō est*
 ones rerum harum inferiorum viribus metiri *subiectus.*
 velle: quamuis Auerroes Arabs hanc popularis *Algazelis*
 sui doctrinā præfractæ semper respuerit, quod in- *dictum.*

*Averrois
error.*

*Dei poten-
tia non est
materia
astricta.*

*Operatio
essentiam
sequitur.*

Arist. 2.

Mor. 6. 18.

genij sui angustijs illud non caperet, quomodo in ijs quæ Deus ageret atque operaretur nec materia nec vlla voluntatis novitas siue mutatio requireretur. Præterea illud considerandum est, si Deus nihil sine anteiacente materia operari aut struere posset, necessario affirmandum fore, summam Dei potentiam materia constringi ac finiri: quod rationi ac veritati valde repugnat, quis enim ille fuit qui hos limites atque regiones diuinæ omnipotentiae posuit? Non equidem hos, puto, Deus sibi ipse præscripsit, multo minus alius quispiam prior atque superior: neque materia ipsa facere hoc potuerit, quippe quæ, etiam ex ipsius Philosophi opinione, Deo posterior est. Nihil igitur absolutam Dei potentiam constringere potuit; eidemque sine vlla materia per modum creationis operari facile fuit. Operari enim esse sequitur, & qualis est cuiusque rei essentia, talis quoque eius est actio. Quare quum Dei natura atque essentia, non ab vlllo alio dependeat, & nihil ipso prius inueniatur aut præsupponatur: idem quoque in operationibus suis nullo præiacente indiget subiecto, sed ex nihilo facere aliquid, immo omnia potest. Et quemadmodum illa opinio omnium hominum animis insita est atque innata. Deum primum esse *Εἰς*, perfectum, à nullo dependens, *αὐτάρκεις*, solum sibi sufficiens, nullaque reegens: ita quoque negari non potest eundem suis ipsius viribus ad quæcumque opera edenda contentum esse, nec vlllo egere subiecto. Id quod alia etiam ratione probari potest. Nam Deus ad operandum aut materiam & subiectum requirit, aut carere eis potest.

Si ca-

Si carere potest, potest etiam ex nihilo aliquid formare: sin eis opus habet, materia prima à Deo nō procedit, vt in arte fieri videmus, quā ad operandū corpus naturale requirit, ac propterea corpus naturale ab arte nō dependet, itidēque in Natura, quā materia opus habet: ac proinde materia à Natura minime dependet. Quod si dicas vllam rem esse quā à Deo quoque non dependeat, non modo Aristotelis doctrinā repugnaueris, sed etiā diuinā maiestatis, qua res omnes complectitur, vim penitus eneruaris ac debilitaueris, vt doctissime disputat Eusebius, eorum errorem solidis rationibus demonstrans, qui existimant materiam à Deo non esse productam. Quin ipse quoque Aristoteles Deo creationē concedit, quando libro 12. ΤΩΝ ΜΕΤΑ ΤΟ ΠΥΤ. docet alium posse esse hominis producendi modum quam qui per semen fit. quamuis enim semen prius sit eo homine qui è semine illo nascitur; tamen si rem ipsam simpliciter consideremus, hominem semine priorem esse, vt & actus potentia, & perfectum imperfecto. Sed ipsius verba adscribam, quā sic habeant: *Semen ex alijs primis perfectis est, neque semen primum est, sed quod perfectum est. veluti hominem dicere quisquam posset semine priorem esse, non illum quidem qui ex eo generatur sed alium ex quo ipsum semen est.* Vnde quis recte collegerit, ad hominis tamquam hominis generationem semine opus non esse, quum homo semine simpliciter prior sit. Est igitur alius hominis producendi modus, is scilicet qui per viam creationis operatur. Insuper, si verum est quod pro indubitato ponit Ari-

*Arist. quo-
modo crea-
tione Deo
concedat.*

*Metaph. 12.
12. 40.*

*Infini-
tum
actu incre-
mentis ni-
hil.*

stoteles, Infinitum concedi non posse, nec actu in rerum natura inueniri: illud quod fatendum erit, Mundum in tempore liberrima Dei voluntate conditum esse: ~~quo~~ qui si ab æterno fuit, negari non poterit quin innumerabilibus illis & infinitis sæculis quæ nostrum hoc præcesserunt, infinitus hominū numerus fuerit, quod quidē (Infinitum dico) Aristoteles tam multis rationibus refellit. Quocirca in omni perfectorum animalium genere, quæ nō nisi per seminis propagationem nascuntur, necesse est tandem ad vnum primum perueniri quod factum sit per modum creationis, non generatum; nisi ipsa quoque Aristotelicæ philosophiæ decreta euertere velimus. Sed quid multis opus est verbis? Annon ipse Aristoteles libro 1. Metaphysicorum affirmat Deum omnium rerum causam esse? quo nihil verius dici ab eo potuit. Si enim extra Deum quidquam esset, equidem causam illud nullam, sed à se ipso esse suum habebit: quod fieri non potest, quum nihil vspiam sit quod non à Deo dependeat. Nunc iacto hoc tamquam veritatis fundamento, amplius dico, multas res esse quæ materiæ ac motus beneficio esse suum naturaliter à Deo accipere non potuerint, vt materiam primam, vt cœlos, vt intelligentias. verum est igitur per modum creationis à Deo accepisse. Nec Philosophum audio dicentem, materiam primam, sphæras cœlestes & intelligentias esse suum ab æterno à Deo habere: quandoquidem nec hoc creationem tollit, cuius vi ex nihilo aliquid producitur: tamque illud creari siue è nihilo gigni dicitur, quod ab æterno factum est quam

*Deus rerū
omnium
causa.*

*Quæ per
modū ma-
teriæ &
motus esse
suum non
habeant.*

etiam quod à nouo fit. Quid, quod Aristoteles
 ipse affirmat, omnes formas naturales, hominis *Arist. li. 5.*
 excepta, subiecto destitutas intermori quoque? *¶ 7. Met.*
 quod vero euanesceat atque in nihilum abeat, è ni-
 hilo quoque compositum esse oportet. Proin
 corruptio nihil aliud est quam formæ quæ in ni-
 hilo abest destructio, nec generatio aliud est quam
 formarum è nihilo productio: quod ita intelli-
 gendum est, formas eas non aliunde quam à cau-
 sa efficiente deriuat. Atque illud ipsum quod
 Ex nihilo nihil fieri vulgò dicitur, Aristoteles ad *Arist. 1.*
 materiam, non ad causam effectricem restrin- *Phys.*
 gendum alibi monet: similiterque Empedoclem
 reprehendit quod amicitiam, quam causam
 mundi efficientem statuerat cum materia con-
 fuderit. Alexander Aphrodisiensis ex nihilo for-
 mas produci apertè dicit: quæ si non è nihilo
 generarentur, Oporteret, inquit, ex aliquoigni:
 & sic generationis esse generationem. Quare quum
 forma vnum sit principiorum naturalium, quod
 non aliunde quam à seipso dependet (nam si ab
 alio subsistentiam haberet, principium non esset,
 ex ipsius Aristotelis doctrina) atque in nihilum
 resoluat: idem de materia dicendum erit, in
 nihilum scilicet abire, quum & ipsa tam Naturæ
 sit principium quam forma, ac per se ipsam non
 minus quam illa subsistat. Idem ab arborum, sax-
 orum, metallorum, atque ipsius terræ probatur
 materia, quæ ignis vi in cinerem conuertitur.
 Est vero cinis materiæ primæ non multum ab-
 similis, quum omnium rerum formis, omnium-
 que formarum semine siue principio pariter pri-
 uatus sit: ac quia corpus est tam quantitate
 quam

Cinis quid

*Corpus na-
turale an
in infinitū
diuidi pos-
sit.*

quam qualitate, colore scilicet, siccitate ac sal-
dine præditū, fateri sane oportet corpus esse na-
turale, materia atque accidentibus constans. Et
quoniam cinis idem in minuta corpuscula re-
soluitur, quæ philosophi atomos vocant; atomi
vero indiuidui sint, & quasi puncta, quæ à nihil
natura quam proximè absunt: dicendum sam-
fuerit materiam in nihilum conuerti. Et si vero
Aristoteles vult corpus omne naturale, non qui-
dem quatenus naturale, sed quatenus quantum
est, in infinitum diuidi posse, ne in nihilum ali-
quid resolui fateri cogatur: tamen in eo & se &
alios decipit Qui enim corpus ponit finita quan-
titate præditum ac duobus extremis circumscri-
ptum; non est dubium quin continue aliquid
auferendo atque diuidendo tandem ad finem
atque nihilum perueniat, quippe in eo quod fini-
tum est ac terminatum: alioqui illud absurdum
admittere cogetur, res finita magnitudine siue
quantitate circumscriptas in infinitum excresce-
re, & corpus actu finitum corpora actu infinita
comprehendere ac continere. Nec ad rem quid-
quam facit, immò ridicula admodum est quam
Aristoteles adfert distinctio, corpus naturale in
infinitum diuidi posse non quatenus sit natura-
le, sed quatenus quantum sit: quod perinde est
ac si dicat, animal in infinitum videre non in
quantum aures, sed in quantum oculos habeat;
qui quum finiti sint, animal quoque in infini-
tum cernere non poterit. eadem ratione quum
magnitudo siue quantitas quæuis finita sit; num-
quam erit vt, quantumuis sæpe multiplicata, in-
finita euadat. Et si vero Mathematici, qui animo

quan-

quantitatem à materia abstrahunt ac separant, omne corpus quantitate præditum in alijs corpora itidem quanta in infinitum necessario diuidi aiunt; alioqui si corpus mathematicum non in id quod quantum est diuidatur, dicendum in superficies diuidi, has in lineas, lineas in puncta; punctum vero, vt ab Euclide definitur, *id sit cuius pars nulla est*: itaque illud absurdi consequutur vt corpus suis constans partibus, è punctis quæ nullas habent partes, atque ita magnitudo è rebus omni magnitudine destitutis, & quantitas è re quantitatis experte conflata sit: semper tamen eos sapienter facere existimaui, qui è duobus inconuenientibus minus eligendum putant. Quare sicut minor est error dicere corpus naturale finitæ magnitudinis siue quantitatis, actu ipso in multa milia partium indiuiduarum secari posse, & non plures: ita non tam grauius errare censendus erit qui idem de corpore mathematico statuet, corpus scilicet in superficies diuidi, superficies in lineas, lineas in puncta, & fictandè in nihil. Quin etiam vix video quomodo Academici erroris reprehensionem effugere queant, qui corpus naturale à mathematico aliud ac diuersum esse statuerunt, ita vt tam hoc quam illud per se subsistat. Si enim corpus mathematicum propriam suam habet substantiam siue hypostasin, illam habebit vel in corpore sensibili, vel extra corpus sensibile. Si in corpore sensibili; corporum sequetur & dimensionum penetratio, nec vlla erit differentia. quod si extra corpus physicum existit, suamque ac propriam habet substantiam, necesse erit extra Mundum hunc

Corpus mathematicum an æquale.

*Deus natu-
re necessi-
tate non
obligatur.*

*Finis diui-
nae volun-
tatis quis.*

*Deus rerū
omniū cau-
sa efficiens*

hunc locum aliquem dari in quo corpora sine mathematica à corporibus physicis secreta, quia in hoc Mundo vacuum non reperiatur, sed omnia physicis corporibus sint repleta. Vnde facile intelligi potest, nullo in loco corpus aliquod exstare mathematicum, à physico corpore imaginatione quidem separatum. Iam alterum illud Aristotelis quale sit videamus, Deum eiusque operationes Naturæ necessitate illigantibus quo nihil fieri potuit à tanto philosopho absurdius, nec quidquam magis temere dicam an impiè contra diuinam maiestatem decerni. Primum enim illud certum est voluntatem vltimum suum finem necessario ac per se appetere, ceteras vero res non nisi quatenus ad vltimum illum finem viam sternaunt ac perducunt: quarum rerum ordo si eam habet necessitatem vt sine eo voluntas finem illum adipisci nequeat, equidem necessario illas quoque appetet; sin hæc ab eia abest necessitas, causa nulla est cur necessario ad illas voluntatem ferri dicamus. Atqui obiectum & finis diuinæ voluntatis aliud nõ est quam Dei bonitas & essentia, in qua ipse in omni æternitate æuum beatum agit, atque agere etiam poterat sine vlllo rerum creatarum adminiculo, quæ diuinæ bonitatis ornamentis, conseruationi atque augmentationi nec adiungere nec detrahere quidquam possunt. Quare quod Deum ad rerum creationem incitauit, non necessitas fuit, sed liberrima voluntas. Hoc inde confirmatur, quod negari non potest Deum causam esse efficientem omnium rerum. Quod igitur in rebus creatis boni est, multo perfectius idem mul-

multoque excellentius in Deo reperietur: quandoquidem, ut est apud Aristotelem, Propter quod vnumquodque tale est, illud magis est tale. Quare Deus perfecta bonitate gaudere ac frui volens, seipso fruatur, non vero rebus externis & imperfectis, quum in ipso omnia longè sint perfectissima, tamquam in eo à quo omnia dona, omnes thesauri, omnes perfectiones denique quas humanum ingenium imaginari sibi potest, deriuantur. Nec vlla argumentum hoc eger probatione, quum vel manibus palpari queat hominis ipsius voluntatem necessario ad beatitudinem ferri (Beatitudinis vero nomine comprehenditur omne id quod aliquo quocunque bonarum aut expetendarum rerum genere continetur, exclusa omni malorum contagione) nec potest hanc voluntas non velle, quum bonum ipsius sit obiectum, uti est: ceteras vero res eadem voluntas non necessario appetit, utpote in quibus vel species aliqua mali, vel certe non omne bonum reperiatur. Eodem modo Dei voluntas quum in sua ipsius essentia omne Bonum, immo bonorum omnium superabundantiam quandam infinitam habeat inclusam: credendum sanè est non posse hanc non ipsum velle, non vero creaturas, in quibus nulla perfecta bonitas sed deliberatio tantum & umbra quædam eius apparer. Ad illud vero quod iam dicturus sum quid responderi possit non video. Numquid manifestum est ex omnibus perfectionibus quibus natura hominum ornata est arbitrij libertatem non esse postremam? Quod si in Deo omnes quæ vspiam in creaturis sunt perfectiones multo excellentiores esse

Iacob. 2.

Beatitudo
quid.

Scotus in 1.
Sentent.
dist. 8. q. 5.

res esse credimus: cur non fateamur quoque voluntatis hanc libertatem in Deo creante versus res creatas, quam in homine creato versus creaturas, multo magis reperiri? Quid magis impium, magis etiam furiosum, quam homini liberam tribuere voluntatem, Deo adimere vel le? Subtilissimus Scotus demonstrare volens Deum in operando nulla Naturæ necessitate obligari, sed pura voluntate omnia gubernare, hoc inquit nisi teneatur, Philosophiam omnem eversum ac sublatum iri. Si enim verum est, in quo omnes Stoicorum, Peripateticorum & Theologorum scholæ consentiunt, Deum ENS esse simplicissimum & per se necessarium: illud quoque fatendum erit, etiamsi omnes creaturæ, omnia elementa, omnes cœli, omnes intelligentiæ, quidquid denique præter Deum est, auferantur atque tollantur, Deum tamen nihilominus suum ipsius esse habiturum, nec quidquam inde amissurum: alioqui Deum non fore ENS simplex atque omnino necessariū, si sublati elementis, cœlis, alijsque rebus nō esse possit. Quod si Deus creaturas necessario vult, non poterit non eas velle: & quia in Deo Esse atque Velle idem sunt, auferendo à creaturis voluntatem, à Deo quoque τὸ εἶναι siue existentia auferetur: vnde sequeretur Deum non esse ENS simpliciter, & in omnibus ac perfecte necessarium. Præterea, si Deus ex libera voluntate non potest agere; non poterit etiam ex nihilo aliquid creare. Quod enim è nihilo creari potest, indefinitum est & indeterminatum, vt etiam ipsum nihilum nulla omnino meta aut termino est definitum.

nitum: unde illud sequetur, si Deus voluntatis
 agat necessitate, indefinite semper atque indeter-
 minate acturum: quod non dicam falsum est,
 verum etiam impossibile. Si insuper Deus infi-
 nita virtute ac potestate est præditus; quæ agit,
 agit nulla Naturæ necessitate obstrictus. Quæ *Agens na-*
 consequentia sic probatur. Si Deus ex Naturæ *turale agit*
 necessitate agens tantum agit quantum potest, *quantum*
 necesse erit dicere, Deum qui infinitam habet *potest.*
 virtutem dum necessariò agit, infinite simul age-
 re, atque ita infinitos mundos, infinitos coelos,
 infinita maria, infinita animalia, infinitos ho-
 mines, aliaque infinita condidisse. Quum enim
 agens infinitum sit, proculdubio multo plura ef-
 ficere poterat quam hætenus effecit, multoque
 plura efficere potest, quam in dies singulos ef-
 ficat. Quod quum non fecerit nec faciat; vel ca-
 co manifestum sit, Dei omnes actiones à liberri-
 ma voluntate promanare, & ab omni necessita-
 te esse immunes. Unde horum alterum necessa-
 rio concedendum est, aut Dei omnes actiones
 atque opera à libera profluere voluntate, aut
 Deum non esse infinitæ virtutis atque omnipo-
 tentiæ: quorum hoc sine execrabili impieta-
 te atque sacrilegio ne cogitari quidem possit.
 Et profectò pro insano habendus est qui infini-
 tam Dei virtutem atque omnipotentiam nega-
 re ausit, quæ si non aliunde inde certe elucet
 quod & ex nihilo creare aliquid potest, ut infra
 dicemus; quam ad rem infinita sane virtus est ne-
 cessaria; & res omnes à se creatas conseruat &
 tuetur: ad quod certe non minor quam ad ipsam
 creationem requiritur potestas. Illud vero ad
 quod

*Dei virtu-
is nihil li-
mitare po-
test.*

quod nullo modo responderi potest, quodque omnem planè tollit dubitationem, hoc est, quod tale aliquid quod Altissimi virtuti limites aut terminos ponat, esse omnino nihil, immò nec cogitatione quidem fingi possit; quum Deus actus sit primus, & à nullo dependens. Idque philosophica ratione sic demonstratur. Quidquid finitur, aut intrinsecus finitur respectu principiorum essentialium, materiæ scilicet & formæ ut videre est in substantijs compositis quæ subiecti alteratione solvuntur; vel intrinsecus, respectu agentis, quod in substantijs simplicibus, ut in intelligentijs, locum habet. Atqui Deus omnipotens neutro horum modorum finiri potest, quum simplicissimus sit, & primum agens in omnibus rebus. Quare infinita eius est virtus atque potentia.

Postquam ergo abunde probauimus, Deum ex nihilo creare aliquid posse, nec eius actiones ulli necessitati subiectas esse, sed è liberrimæ voluntatis fonte promanare: iam hoc addamus, Fieri non posse ut res vlla æterna sit quæ causam sui primam habeat voluntariam. Quum igitur mundus causam primam habeat voluntariam, Deum videlicet: æternus profecto esse non potest: siquidem τὸ ἔναι ipsius siue existentia ab alterius arbitrio & voluntate dependet: quidquid vero ab alio voluntarie dependet, deferri aliquando potest, quo sane casu deficiat ac pereat necesse est: quandoquidem nulla res à se ipsa conseruari, ut nec creari, potest. Hinc est quod Auicenna & Alexander Aphrodisiensis affirmant, Mundum non modo à nouo creatum esse,

esse, sed etiam, si æternus sit, primam causam nullam fore. Auicennæ verba hæc sunt: *Creatura nihil est & ex nihilo. secundum esse quidem à prima causa est. prima autem causa nulla esse potest, si mundus sit æternus.* Quaminiò in rebus æternis nec prima nec secunda nec vltima causa dari potest; alioqui æternæ non erunt. Mundus verò primam habet causam, ergo non est æternus. Minor propositio Aristotelis est, multis locis ab eo usurpata, quibus primam esse causam affirmat. *A prima causa*, inquit alibi, *dependet cælum & tota natura.* Nunc porro Aristotelis argumenta, quibus Mundi æternitatem probare voluit, expendamus, & quam facile solui possint ostendamus.

*Arist. li. 2.
Metaphys.*

*Argumenta Aristotelis & Platonis ad
Mundi æternitatem adstruendam al-
larationibus è philosophia petitis
confutantur, & viriusque er-
roris fontes aperi-
untur.*

CAPVT X.

PRIMI argumenti quo materiæ primæ æternitatem probare voluit, antiquum hoc axioma, Ex nihilo nihil gigni, Aristoteles fundamentum posuit; vnde ita argumentatur. Si materia prima facta esset, omnino ex alia quapiam re facta esset, quum Ex nihilo nihil fieri

*Deus ex
nihilō aī
quā facere
potest.*

fieri possit: quæ tamen ratio falsissima est, siquidem Deus quæcumque vult etiam ex nihilo facere possit. Alter eiusdem error quem in secundo committit argumento, ex eodem fonte promanat. Quia enim materiam æternam esse præsupposuerat, fateri etiam necesse habebat formam quoque per generationem & corruptionem esse æternam: quandoquidem materia esse non possit, nisi sub aliqua forma. At negata materię æternitate, quam creatam esse à Deo dicimus, etiā hæc quam Aristoteles adfert de æterna generatione & corruptione ratio concidit. Non minus ab eo in eodē genere peccatur, quando materiā æternā facit: veterem enim philosophorū opinione innititur, nullā fieri posse productionem quæ non sit vel motus, vel motus socius & comes: quod tam facile negatur quam asseritur. Prima enim materia, primum mobile, omnisque stellati orbes & circuli cœlestes à nouo producti sunt, non motu aliquo physico siue naturali, & è præparato subiecto, sed creatione ex nihilo. Qua ratione illud itidem argumentum refellitur quo Cœlum æternum esse probare conatur, quia sit incorruptibile. pro fundamento enim hoc ponit, nihil posse generari nisi è subiecto & contrario: quod itidem falsissimum est, quum Deus quidquid vult ex nihilo creare possit; qua quidem in creatione nec subiectum, nec motus physicus, nec tempus, nec contrariorum compositio concurrunt, sed solum Dei verbum ad quæuis producenda sufficiens est, qui, vt scriptura loquitur, *dixit & facta sunt, mandauit & creata sunt.* Atque hæc Dei actio non tempore, aut temporis instanti sine

*Motus non
est æternus*

τὸ Νῦν mensuratur, quum mundus vna cum *Tempus an*
 tempore productus sit & creatus: nec ante id *& quando*
 tempus tempus fuit, sed sola æternitas. Simili *comparis.*

modo illud argumentum diluitur quo tempo-
 ris æternitatem voluit demonstrare, dum ait,
 præsens, quod est τὸ Νῦν siue Nunc, finem esse præ-
 teriti, & initium futuri: quandoquidem mo-
 tus æternitatem negando, simul illud negatur,
 τὸ Nunc intermedium esse siue vinculum inter
 præteritum tempus & futurum: nō aliter quam
 dicere lineam quampiā finitā esse cuius finis non
 apparet, idē est ac si dicas, omne punctū quod in
 illa sit linea esse principium & finē illius lineæ. Quo
 circa argumēti huius cōclusio inualida est, utpo-
 te in qua illud quod in quæstione versatur, utrum
 scilicet tēporis aliquod fuerit principium an non,
 assumitur. Quod si tēporis aliquod fuit initium, hoc
 certe intermedium inter præteritū & futurū esse
 non potuit, sed principium tantum est futuri. Quod
 vero philosophus ait, aut asserendam esse Mun-
 di æternitatem, aut eius architectum imbecilli-
 tatis atque imperfectionis esse damnandum, tum
 demum locum haberet, si Deus Optimus Maxi-
 mus Naturæ necessitate obligaretur: quod su-
 pra à nobis est confutatum, atque ostentum om-
 nia Deum agere atque operari ex arbitrio liber-
 rima voluntatis. Quare Dei actiones nequa-
 quam cum rebus naturalibus comparari debent.
 hæ enim iugo Necessitatis subiacent; illæ vero
 supra omnem sunt Necessitatem ac Naturæ le-
 gem, utpote eius qui ipsius Naturæ parens est &
 conditor. Et si vero cur tunc primum & non an-
 te Deus Mundum condiderit certa reddi ratio nō

*Dei & na-
 tura actio-
 nes differēs*

potest; non tamen recte inde quis inferat Mundum esse æternum: siquidem etiam aliarum rerum multarum causæ in occulto latet, quas tamē propterea non negamus, nec si quis velit, negare possit.

*Deus Mundum
dum condendo
an mutetur
an non.*

Nec bene argumentatur Aristoteles, quando ex Dei natura immutabili Mundi æternitatem veluit deducere. Ait enim, de nouo Mundum condere mutationem denotare ac varietatem in eius qui condit essentia. Deus enim qui per intellectum agit, effecta producit non ex sua essentia (alioqui enim res omnes diuinam habituræ sint essentiam; nec possit ipse immediatè causa esse & earum rerum quæ corpus habent & quæ carent corpore) sed secundum leges quas diuini intellectus sui norma præscripsit, & immutabili voluntate ab æterno stabilivit. Quocirca etiam si magni huius Theatri effector æternus sit, non tamen opus quoque illius propter æternum est: quum Deus ab æuo non æternum mundum facere, sed nouum ac primum quasi nascentem condere determinarit. Ratio vero à motu circulari sumpta, qua Aristoteles Mundum sempiternum esse persuadere nobis conatur, non dicam vana, sed risu profectò digna est. Quis enim nescit, motum circulem ratione mobilis quod in gyrum agitur consideratum, certam principij & finis in motu distinctionem non habere? Etenim quum corpus aliquod sphaerica figura mouetur totum vno tractu simul ac semel mouetur, ac rursus consistit, ita vt eius motus nec principium aliquod certum nec finis dari possit. Idem licet de annulo, de rota molari, deque omnibus ijs rebus dicere quæ in gyrum circumaguntur.

*Motus circularis an
Mundi æternitatem
demonstret.*

Verum

Verum in motu principium & finis considerari debent non ratione mobilis, sed motoris, Dei scilicet altissimi; qui in æternitatis suæ arcanis illud determinauit ac voluit, vt cœlorum cûrsus semel initium sumeret. hic vero circularis motus qui vniuersum hoc circumit, aut principium habuit cum cœlo ipso, aut à superna Intelligentia sumsit, quæ quidem quam primum cœlestis illi orbes à Deo conditi sunt, in eis circumuolendis potentiam suam exercere cœpit; ita tamen vt ad vnumquemque orbium sua appositâ sit & adiuncta Intelligentia, quæ illam moderetur & gubernet. Etiam si ergo motus circularis ratione orbis qui mouetur tertium aliquod principium non habeat, vnde initium sumat: habet nihilominus originem quoad spiritum mouentem, qui non semper orbem illum circumegit, sed à certo quodam principio circumagere illum cœpit. Iam quod Aristoteles communem hominum consensum ad probandâ Mundi æternitatem allegat, cœlum æterni illius Motoris domicilium esse statuentium, parui est momenti, actum demum valeret, si terminus ille Deus cœlo opus habuisset vel ad sui conseruationem, vel ad habitationem: sed quum idem ENS sit simplicissimum, & perfectè atque omnino necessarium, nec domicilio eget ad vsum, nec vlla pulchritudine ad ornatum, sed in sola sua ipsius essentia ab æterno omni bono ac perfectione fruatur ac gaudet. Non maius illud argumentum pondus habet quod a cœli natura, omnis mutationis atque alterationis experte, sumit Aristoteles. Hunc enim illud tantum efficitur, cœlum

*Deus an
cœlo opus
habeat.*

Cœli alterationis experte non probat Mundi æternitatem.

motu physico ingenerabile esse atque incorruptibile: non tamen inde recte quis concluderet à Deo per creationem non esse productum. Quod vero Deus idem opifex ac creator omnium rerum, & actus purus sine omni potentia dicitur, duobus modis intelligendum est; vno, respectu creatoris, altero, respectu rerum creatarum. Nam quoad creaturas, quis neget actum illum reipsa sine vlla potentia admistione agnoscit? At in Deo actus hic potentia expers considerari non potest nec debet, nisi secundum determinatam ipsius voluntatem. Quapropter facere aliquid quod ante non fuerit nullam varietatem aut mutationem in creatore, sed tantum in creaturis importat: atque inde dicitur Deus à nouo creare respectu scilicet rei quæ à nouo creatur, non autem creatoris in quo nulla omnino nouitas considerari potest. Sed & parum Aristotelis opinionem iuuat Intelligentiarum natura, quarum perfectionem in dispositione quadam orbis suos mouendi consistere dicit, quam si non semper exercitarint, dicendum imperfectas eas fuisse. hoc enim ita verum futurum erat, si talis Intelligentiarum dispositio Deo ad perfectionem & finem beatitudinis suæ consequendum necessaria fuisset. Deum vero qui per se solus atque absolute beatus atque seipso contentus est, finem aut vllam perfectam beatitudinis dispositionem in motu aliquo naturali qui ad creaturas, quarum ipse auctor est, respectum habeat, ponere voluisse, vel cogitare impium fit atque abominabile. Etiam si ergo nullæ fuerunt Intelligentiæ, nulli coeli, nulla terra, immo ne vna qui-

Deus quomodo dicitur actus sine potentia.

Deus sine creaturis idem semper.

quidem omnium creaturarum; idem tamen Deus fuerat, pari bonitate, pari beatitudine, pari perfectione qua iam est, sine ullo omnino detrimento. Quare ineptum est quod idem noster philosophus ait, melius esse Mundum semper fuisse quam principium aliquando habuisse: immò contrarium plane verum est, melius scilicet esse ut mundus in principio temporis à nouo conditus sit: non quod supremus ille architectus non æqualem semper & ad tanti operis effectum sufficientem habuerit potestatem; sed quod creaturæ repugnat æternam esse vti creator eius est, & concessa Mundi æternitate, multa absurda consequuntur, ut supra demonstraui-
 mus: quod denique ad manifestandam Dei gloriam Mundus conditus est, cuius ut & infinitæ eius potentia, voluntatis liberrimæ, & liberæ atque absolutæ à rebus creatis independentiæ multo plura ac præclariora signa in noua huius Mundi fabricatione quam omni illa Dei æternitate cernuntur. Atque hæc ad falsas illas duorum celeberrimorum philosophorum rationes confutandas dicta sunt.

*Melius mihi
 dū nouum
 existisse
 quam æ-
 ternum.*

Aljs

Alijs rationibus atque argumentis demonstratur Mundi hoc Theatrum ab omnipotente illo architecto à nouo ante annos 5565. esse constructum.

CAPVT XI.

BENE regius inquit Propheta Dauid, Mundum omnibus linguis omnibus gentibus ac nationibus ortus sui initium atque originem palam facere. Ac primum hoc in ipsis elementis conspicitur. Terra enim in Aquam transit, Aer in Ignem, ac rursus Aer in Aquam; & sic deinceps. Hæc vero permutatio sine tempore fieri non potest; tempus vero mensura est motus; iam vero ubi motus est & mensura, æternitas locum non habet. Mare placidum modo stat, modo fluctibus intumescit: modo Austrum modo Aquilonem sentit. Leuissimus aer interdum placide per apertos cœli campos discurrit; mox vero vehementi cum impetu à volante AEoli turba impulsus ruit atque agitur. Luna modo cornua præferens, modo globosum corpus ostendens, varietate sua mare modo auget modo minuit, ac seminibus terræq; frugibus vires infundit. Sol alter ille & maior Mundi oculus, luminisque dispensator, orbis sui maximi ambitum vicenis quaternis horis conficit, & modo recedens, tum autem ubi tropicum Capricorni attingit, & tamquam ad desideratam metam peruen-

*Vbi motus
ibi nulla
æternitas.*

Luna.

Sol.

peruenit, ad nos rursus accedēs, binas in singulis annis, ab extremo contrarias facit reuerſiones, quarū interuallo tum quaſi triſtitia quēdā cōtrahit terram, tum viciffim lætificat, vt cum cœlo hilarata videatur, fruges omnes ac terranaſcētia tam viua quam inanima, calore ſuo fouens & ad maturitatem perducens: inimō virtute ſua intima terræ, etiam montium altiffimorum viſcera penetrans, varia metalla, aurum in primis, miſerum humanæ auaritiæ fomitem, coquit ac perficit: tum tempora atque horas conſtantiffimo ſuo curſu diſtinguit. Quid de ceteris dicam ſtellis? quæ & ipſæ circa terram feruntur, & cum tempore curſus ſuos abſoluunt; cum tempore etiam in corpora hæc inferiora diuerſas influentias ac vires infundunt: adeo vt ea omnia quæ in cœlo admiramur, tempus producat, tamquam inſtrumentum. Vbicumque igitur inſtrumentum eſt, ibi neceſſe quoque eſt eſſe dominum qui eo vtatur, ſpiritum qui inuenerit, & artificem qui moderetur id & gubernet. Si præteritorum temporum monumēta euoluamus, compertiemus religionem & diuini Numinis cultum à Caino & Abele primū profluxiſſe, qui ſupremo illi Deo religioſe ſacra feciſſe legūtur, & Enochū primum fuiſſe qui modum ac ritum Dei inuocandi tradiderit, nec vllam antiquioris religionis memoriam exſtare: quod tamen omnino futurum erat, ſi Mundus non idem cum Adami creatione initium habuiſſet; quum eius ſtudium hominibus à natura ita inſitum ſit vt ea plus quam ipſa ratione à ceteris animalibus differamus. Si etiam litterarum characteres & mutua episto-larum commercia, hominum ſocietati tam com-

*Tempus
omniū Na-
turæ opera-
tionum in-
ſtrumen-
tum.*

*Religionis
initium.*

*Litteræ à
quo primū
inuenta.*

*Hierogly-
phica.*

*Scribendi
modus.*

moda atque fructuosa, à quo primum inuēta sint
scire quis velit, facile ei satisfieri possit. Primam
enim litterarum inuentionem antiquissimus scri-
ptor Philo Abrahamo assignat, eisque Chalda-
os, Assyrios & Phœnices vsos scribit. Harum
vsum postea Moses Hebræis tradidit; nouas de-
inde, si diuo Hieronymo credimus, Esdras inue-
nit, qui omnes fere Testamenti Veteris libros
descripsit. E Phœnicia in Græciā litteras intulit
Linus Chalcidensis; sed Cadmus Agenoris filius
nouas postea alioque caractere signatas com-
mentus est, sexdecim numero, quibus Troiano
bello Palamedes quatuor adiecit, & totidem
post hunc Simonides Melicus. Quid? nonne le-
gimus, Mennona quendam ante litterarum in-
uentionem AEgyptijs per animalium effigies scri-
bendi vsum, vt in obeliscis videre fuit, tradidisse?
Ex quo illud apparet Mundum tum adhuc
quasi nouum fuisse; hominesque postea demum
rem tam necessariam lōgo vsu adinuenisse. Con-
suetudo hæc per animalium effigies scribendi a-
pud AEgyptios eo vsque durauit quoad Mercu-
rius litterarum eis vsum dedit, is scilicet qui
quintus fuit, vt Lactantius scribit, cui in regno
Vulcanus Nili filius successit. In Latium vero Ni-
costratam, quæ Carmenta postea agnominata
fuit, Euandri Arcadis matrē, eas primum adue-
xisse constat. Certum quoque est in illis veluti na-
scentium litterarum primis incunabulis, ante-
quam charta inuenta esset, homines in palma-
rum folijs, postea in læuibus arborum, vt fraxi-
ni, platani, vlni ac simulium, corticibus siue
libris scribere consueuisse, ijs scilicet qui inter
lignum

lignum & exteriorem corticem, eximia subtili-
 tate, sunt intermedij. Postea tenuissimis è plum-
 bo folijs ac linteis etiam certo liquore, qualis pi-
 ctorum est sandaracha, præparatis, vti cœperunt:
 nec pennis, sed arundinibus aut calamis (vnde
 et hodieque pennis nomen manet) scribere sole-
 rant. Papyri quoque mentionem Plinius facit, *Plinius lib.*
 quæ fiebat ex frutice eius nominis, iuncis, quo- *3. cap. 12.*
 ad ramos, non multum absimili, qui in paludi-
 bus Aegypti & ad Nili, atque etiam Euphratis
 in Syria ripam nascitur. Papyrus vero hanc post
 Alexandri Magni victoriam, condita in Aegy-
 pto Alexandria ante chartarum vsum ab eo rege
 inuentam esse, M. Varro auctor est. Antiqui et-
 iam in quadratis tabulis cera læuigata obductis
 scribere consueuerunt; postea membranæ, quæ
 pelles sunt siue corium pecorum, & à membro-
 rum textu nomen habent, in vsum esse cœperunt,
 quas Varro Pergami primum inuentas esse per- *Varro li. 7.*
 tribet, vnde vulgo Pergamenæ dicuntur. atque
 harum vsus etiam nunc est, ac credo, semper
 erit, quod multo durabilior sit quam charta il-
 la qua hodie plurimum vtimur è linteis contu-
 tis facta: quamquam hæc, præsertim quæ è can-
 didis sit ac subtilibus linteis, multo commodior
 sit atque vsitatior, multo etiam viliori precio,
 utpote quæ passim sit, comparari possit. Victum
 etiam quo vno omnium hominum vita susten-
 tarur, idem à mortalibus inuentum, & non *Cibus apud*
 multa ante sæcula ad eam quam nunc videmus *antiquos*
 à pristina illa asperitate lautitiam redactum le- *quales.*
 gimus. Arcades enim ante glandibus, Tirin-
 thij & Argiui pyris, sicubus Athenienses, atque aliæ
 gentes

*Artium et
scientiarum
principia.*

*Mundi æ-
tates.*

*Prima mil-
lennia.*

gentes alijs fructibus victitasse perhibentur; do-
nec Ceres & Triptolemus panis è frumentorum
granis siue farina conficiendi modum common-
strârunt, panis inquam, quo non diuitum, non
pauperum mensæ hodie carere possunt. Quod si
Mundus ab æterno fuisset, atque hominum generas
semper exstitisset: quis credat cibû tam gratum
tamque salubrem, atque adeo ipsius vitæ comi-
tem, in sæculorum illa æternitate incognitum
mansurum fuisse? Omnium quoque artium &
scientiarû certa principia monstrari possunt: im-
mo paucos ante annos multę res pulcherrimæ &
ad vitam maximè vtilis inuentæ sunt. Eo qui-
dem tempore quo Orpheus & Linus vixerunt,
tanta hominum ruditas ac barbaries fuisse legi-
tur, vt per sylvas & solitudines vagarentur, nul-
lis scientiarum, nullis virtutum præfidijs instru-
cti: hos vero primos eloquentiæ vi cœtus ho-
minum coegisse, ita vt tum demum casæ ac do-
mus ædificari, vrbes condi, ac certis legibus
gubernari cœperint: ex quo satis patet tenerum
tum adhuc fuisse & nouum hoc mundi Thea-
trum. Idem è priscorum imperijs & opibus cõ-
ijcere licet, quæ primis illis temporibus in pe-
corum atque armentorum multitudine consiste-
bant. Vnde illud est quod omnes historici Mun-
di septem ætates, vt Hæbræi voluerunt, vel sex
ponunt, vt Eusebius & plerique scriptores an-
tiqui tradunt: qui omnes affirmant fuisse ali-
quod Mundi principium, primosque eius inha-
bitatores fuisse Adamum & Euam. Prima ætas
ab Adamo ad Noë vsque tempora numeratur, &
continet 1656. annos, secundum Philonis, Bedæ
& Hieronymi.

& Hieronymi supputationem, & communem
 Sacrae scripturae textum; secundum vero septua-
 ginta interpretes, Eusebium & alios historicos,
 bis mille ducentos septuaginta duos; secundum
 Alphonsum Aragoniae regem, bis mille octingen-
 tos octuaginta duos. Secunda aetatis in tium ab *Secunda*
 eo tempore sumitur quo Noe ex Arca primum *aet.*
 egressus est, ad Abrahami usque natiuitatem,
 ac fuit, ut Eusebius & Isidorus volunt, nongen-
 torum quadraginta duorum annorum, Hebraei
 vero ducentos tantum nonaginta duos ponunt,
 idque Philo & Iosephus volunt; sed Augusti-
 nus mille septuaginta duos ponit. Tertia aetas
 ab Abrahami natiuitate coepit, & in Dauidе, se- *Tertia*
 cundo Hebraeorum rege, definit: eaque, ut om- *aet.*
 nes vno ore consentiunt, nongenti quadraginta
 duo anni continentur. Quarta aetas a Davidis *Quarta*
 temporibus ad captiuitatem Babylonicam nume- *aet.*
 ratur, ac quadringentos octoginta quinque annos
 ut omnes vno ore consentiunt, includit. Quinta *Quinta*
 aetas ab eo tempore quo Nabuchodonosor Hie- *aet.*
 rosolymarum urbem vi cepit, ac Iudaeos Baby-
 lonem captiuos abduxit, usque ad Domini &
 seruatoris nostri Iesu Christi natiuitatem quin-
 gentis octoginta nouem annis comprehenditur.
 Sexta aetas est quae felicissimum illum Christi ad- *Sexta aetas*
 uentum est consequuta, in qua nos hodie viui-
 mus: quae eadem vltima erit, rebusque omnibus
 ac Mundo huic finem adferet, ut suo loco vide-
 bimus. Atque ita a mundi principio usque ad
 praesentem annum, qui est a nato Christo mille-
 simus sexcentessimus & sextus, anni quinquies
 mille quingenti sexaginta octo elapsi sunt. Scrip-
 turæ et-

NO DE SPIRIT. ET INCANT.

*Vrbium
origines.*

*Hierosoly-
ma.*

Roma.

Lutetia.

Neapolis.

Verona

Parma.

Ancona.

turæ etiam sacræ non diuifas tantum inter Nos
filios Mundi regiones, quæ ante diluuium de-
fertæ iacuerunt, testantur: immo omnium re-
gnorum atque vrbium primordia antiquis li-
terarum monumentis prodita sunt. Et Hiero-
solymas quidem, vt è præcipuis aliquor
commemoreimus, Canam condidit is qui Mel-
chisedech quoque appellatus, & sacerdos fuit
Altissimi: qui eo in loco templum primum ex-
struxit. Vrbis hæc primum Solyma dicta, & à Ca-
nanæis inhabitata vsque ad Dauidis regnum, qui
eiectionis Cananæis & Iebusæis, Hierosolymæ post-
ea ei nomen dedit. Initium vero habuit anno
millesimo nongentesimo vndequingagesimo
post Mundum conditum anno, annis bis mille &
duodecim ante Christum natum. Roma caput
Mundi à Remo ac Romulo & socijs eorū pastori-
bus, annis septingentis quinquaginta tribus ante
Christi aduentum condita fuit, vt ex Eusebio,
Plutarcho, Plinio & Cornelio Tacito videre li-
cet. Lutetia Parisiorū quæ Galliæ regum est me-
tropolis, vt Carion Historicus affirmat, post Tro-
iæ excidium à Paride est condita, qui vna cum
Aenea & Francone Hectoris Troiani filio in Gal-
liam, euerfa patria, venisse dicuntur. Neapolis,
quæ Parthenope etiam dicta fuit, à rege Diome-
de annis ante Christum natum mille centum &
quadraginta fundata est. Eodem tempore Ve-
rona originem habuit, vt scribit Sicardus epi-
scopus Cremonensis. Prima Parmæ fundamen-
ta Crisus Troianus, Pallantis comes, posuit. An-
conam vnde Marchiæ Anconitanæ nomen, Do-
lopes è Theffalia oriundi extruxerunt, annis an-
te Chri-

PRIMAE PARTIS LIBER I. III

Christum natum mille septuaginta quinque,
post Mundum vero conditum bis mille octin-
gentis octoginta sex annis. Taruisium à Troia-
nis ædificata est annis ab orbe condito bis mille
octingentis & nonaginta. Perusium a Vibio A-
chæorum duce circa annum bis millesimum non-
gentesimum initium sumsit. Pisa Græcis, Pisa
Arcadiæ vrbe profectis, originem debet. Flo-
rentiam Sillæ milites nonaginta ante Christum
natum annis condiderunt. Patavium originem
suam ad Antenorem Troianum refert, circa an-
num à Mundo condito quater millesimum octua-
gesimum primum ædificari cœpta. Aquileia,
quæ fere prima fuit & antiquissima Italiæ ciui-
tas, at in ruinis hodie iacet, Equilinum Troia-
num conditorem agnoscit, qui vixit circa an-
num ab orbe condito quater millesimum trecen-
tesimum octauum. Troia, vel potius Ilium, om-
nium quæ vnquam fuerunt, Homeri præsertim
carminibus, vrbiū celebratissima, à Troe cuius
pater fuit Erichthonius, auus Dardanus, primum
instaurata fuit, quū ageretur annus à prima Mun-
di creatione ter millesimus octuagesimus quadra-
gesimus tertius. Thebæ à Basiride, vt scribit Dio-
dorus, anno ter millesimo septingentesimo qua-
dragesimo, id est, centum annis ante, conditæ
fuerunt. Genuæ primum conditorem Paulus
Perusinus historicus Genuinum Phaetontis co-
mitem auctorem facit, eumque anno ter mille-
simo sexcentesimo nonagesimo secundo vixisse
scribit. Mitylenæ, Lesbii ciuitas, vt vult Eusebi-
us, à Xantho Iropi filio circa annum ter mille-
simum sexcentesimum octuagesimum nonum
origi-

Taruisium

Perusium.

Pisa.

Florentia.

Patavium

Aquileia.

Troia.

Thebæ.

Genuæ.

Mitylena.

Rhodus.

originem accepit. Rhodiorum ciuitatem, quæ toti Insulæ nomen dedit, Telchini & Cariaci cōdiderunt, vt est apud Pomponium, anno Mundi ter millesimo quadringentesimo quinquage-

Carthago.

simo nono. Carthaginis fundamenta, quæ de vniuersi orbis imperio cum Romā diu certauit (Tunetum hodie) prima iecit Dido, si Eusebius & Virgilio credimus, circa annum quater millesimu

Alba.

centesimum duodecimum. Albæ conditor Syluius fuit AENEÆ filius, anno quater millesimo

Syracusa.

centesimo septuagesimo sexto. Syracusæ nobilissima Siciliæ ciuitas, ab Archio quodam sub Pachyni promontorio conditæ sunt, Nicomedia

Nicomedia

vrbs Asiæ à Nicomede eius prouinciæ rege circa annum quater millesimum quingentesimum decimum quintum nomen simul & originem accepit.

Constantinopolis.

Byzantium, quæ Constantinopolis hodie, Eusebius scribit à Pausania Lacedæmoniorum rege, annis ante Christi incarnationem sexcentis sexaginta tribus, originem sumfisse.

Ostia.

Ostiam maritimam Italiæ ciuitatem non procul à Tiberis in mare influentis ostio, Ancus Martius eodem anno ædificare cœpit.

Narbona.**Tolosa.**

Narbona & Tolosa Galliæ vrbes à Toloso Troiano alijsque Aeneæ comitibus initium sumfere, trecentis duodeciginta ante Virginis partum annis. Eodem anno

Moguntiacum.

Moguntiacum Moguntius ex eadem gente exsul instaurasse creditur. Antiochiæ & Laodiceæ, quarum vna in Syria, altera in Phrygia sita est, pomœria Seleucus Antiochi filius descripsit.

Antiochia**Laodicea.****Treueris.**

Treuerim Galliæ Belgicæ quondam, hodie Germaniæ urbem, Abrahæ temporibus æqualem nonnulli scribunt, ita vt mille nongentis quadra-

dra

PRIMAE PARTIS LIBER I. 113

draginta septem annis ante Christum natum condita feratur. Celeberrima Venetiarum vrbs, vt *Venetia.*
 Riccobaldus Ferrariensis historicus narrat, ab
 Aquilera, Altini, Concordia, Brixia, Bergomi,
 Mediolani, Patauij, Vicetia & Verona ciuibus,
 cruentissimo bello durante latibula vitæ ac fortunis suis circa id litus quærentibus, condita
 est, anno reparatæ salutis quadringentesimo
 quinquagesimo sexto. Vicetia, Strozzi Ciconia *Vicetia.*
 qui Italica lingua opus hoc primum conscripsit,
 patria, conditores habet Gallos Senonas, vt &
 Verona, Brixia, aliæque eo in tractu ciuitates *Verona.*
 (sic enim Polycrates libro sexto scriptum reliquit) annis ante Christum natum mille centum
 & quadraginta. Bergomum Brenni milites an- *Bergom.*
 nis ante Christum natum trecentis quinquagin-
 ta condiderunt, vt Iustinus, Polycrates & Paul-
 lus Perusinus scribunt. Mantua initium & no- *Mantua.*
 men Manto dedit Tirefia vatis filia, post euerfas
 ab Alexandro Thebas. Placentia nomen & ori- *Placentia.*
 ginem à Placentulo quodam Troiano, si Bencio
 Alexandrino credimus, accepit, eo fere tempo- *Abba Pe-*
 re quo Debora populo Israelitico ius dixit. Al- *demontij.*
 bam Pedemontij urbem, vt idem Bencius auctor *Taurinum*
 est, Troilus quidam Troianus construxit. Tauri-
 num Gallia cisalpinæ urbem Phaeton solis fili-
 us Moſis temporibus exædificasse à Paulo Peru-
 ſino ſcribitur. Vercellas Gallia cisalpinæ oppi- *Vercella.*
 dum, teſte Sichardo, mulier quædam Troiana
 Venus nomine & Elicius eius filius, ante Troia
 excidium condiderunt. Lugdunum Gallia vrbs *Lugdun.*
 à Plancio Ciceronis diſcipulo Octauiani Augu-
 ſti tempore ædificari cœpta eſt, vt Euſebius ſcri-
 bit. Fer-

114 DE SPIRIT. ET INCANT.

Ferraria. bit. Ferrariam Gothi muris circumdederunt, eo tempore quo magnæ illæ Venetiæ originem sumserunt; nomine à ferro, quod tributum nomine Ræuennati ecclesiæ dependere solebat, indito. Alexandria Alexandrum Magnum conditorem agnoscit, ad æternam victoriæ memoriam ab eo rege exstructa, annis ante Christum natum, ut Iustinus vult, trecentis viginti. Paullo post hanc Antiochia Syriæ vrbs nobilissima condita est, Plinio auctore. Sed quid multis opus est exemplis? quæ infinita ferè adduci possint, si non hæc ipsa quoque fastidium lectori allatura metuedum esset. Verbo dicam, nullam esse in toto orbe terrarum urbem, nullum oppidum, cuius non origo & prima fundatio perhiberi possit. Quo argumento quid efficacius, quam coepisse aliquando Mundum, & paullatim tot populis infesum, totque urbibus excultum fuisse? Iam si ætium initia quærimus, nonne constat Grammaticam, omnium bonarum litterarum fontem, à Prometheo in Græcia inuentam, & à Crate Malote misso ad senatum ab Attalo rege, inter secundum & tertium bellum Punicum, studium eius Romæ illatum? Rhetoricam Tifias, Corax Syracusanus, & Gorgias Leontinus primi tradidisse dicuntur. Logicæ inuectores Cleanthes, Chrysippus, Daphita, Euthydemus, & Dionysidorus fuerunt. Memoriarum artem Simonides Melicus primus certis characteribus consignauit. Geometriæ fundamenta Euclides iecit. Musicæ Sappho Lesbia, vel, ut alij volunt, Therpsander aut Pithocles auctores feruntur. Medicinam Serapio, chirurgiam Apis rex Aegypti, Nauem

Noë, Lyram Mercurius, Arcas citharam, Piseus Tyrrhenus tubam inuenit. Vitium colendarum modum & vini vsum Bacchus hominibus tradidit. Astrologiæ repertor fuit Anaximander Milesius, picturæ Cleanthes. Leges primus tulit Rhadamanthus. Herbarum virtutem Chiron mortales edocuit. Horologium Thales excogitauit. Ciuitates muris Tharso primus cinxit. Turres Cyclopes primi excitârunt. Belligerandi artem Ninus; monetæ cudendæ, Aeginetæ tradidisse, alijs denique alia inuenisse dicuntur. Sed omnium veterum inuentorum artem duo superant à Germanis non ita multos ante annos reperta. Primum bombardæ siue tormenta bellica, quibus post hominum memoriam nihil terribilius ab humano ingenio excogitari potuit, vtpote non ad hominum tantum, verum etiam vrbium exitium factis. Alterum longè nobilius atque ad hominum vitam vtilius, immò diuinum planè inuentum Moguntia nobis dedit, artem scilicet typographicam à Ioanne Gutenbergo, equestris dignitatis viro ibidem repertam, ex qua magna librorum omnis generis copia ac disciplinarum omnium puritas ac perfectio ad nos manauit. Decimo sexto deinde anno, qui fuit salutis humanæ millesimus quadringentesimus quinquagesimus octauus, quidam Conradus nomine, homo itidem Germanus, Romam primo diuinam hanc artem in Italiam attulit: Volaterranus vero duorum fratrum mentionem facit, & liberos qui primi typis illis excusi fuerint hos nominat, D. Augustini De ciuitate Dei, & Diuinas Lactantij Firmiani Institutiones. Quid?

*Ars tor
mentaria.*

*Typogra-
phia inuen-
tum.*

nonne Hispani anno M. cccc. xvi. nouum orbem inuenerunt? contra Lucretij, Lactantij & Augustini opinionem qui Antipodas esse negarunt. Quibus omnibus argumentis Aristotelis de Mundi æternitate commentum vel potius somnium efficacissime refellitur. Neque enim vel medici iudicio atque ingenio præditus illud credere possit, homines tanta ingenij sollertia atque acrimonia tot sæculorum myriadibus, immò in illa, si Dijs placet, temporis æternitate non potuisse reperire ea quæ quater his mille, vel centum, immo decem retrò annis inuenit. Et sane quid aliud restat quam ut volandi, inuisibili modo ambulandi, vitæque in longissimum æuum producendæ ars excogitetur?

*Quarum
reuerſutio
reflet.*

*Contra eos qui plures vno Mundos esse
statuerunt; deque ea calorū reuolu-
tione quæ Annus magnus & uertens, &
mundanus à veteribus phi-
losophis dicta fuit.*

CAPVT XII.

NGENS profecto est humani ingenij confidentia, adeo ut cœlestia etiam quæque supra omnem naturam sunt rimari ausit, atque scire expetat quæ Deus inter arcana sibi reuerſauit. Quid mirum igitur, si tamquam alter Phaeton aut Icarus, cœlestis illius solis calore colliquefactis ac solutis pennis, in errorum

*Curiositas
in diuinis
rebus vi-
tiosa.*

mare

mare præcipitetur: & quum æternæ illius lucis
 currum regere ac splendorem ferre nequeat,
 Dei in se, fines sui muneris transgressus, concitet
 indignationem, ac fulmine ictus in perpetuæ
 damnationis tartarum deiciatur? Quæ enim
 hæc est amentia, hominem tanta corporis gra-
 uitate in imo hoc Mundi loco à Deo collocatum,
 omnibusque naturæ instrumentis ad volandum
 destitutum, è cera alas sibi fingere, eoque ascen-
 dere velle quo Deus ipsi aditum præclusit? Quid
 hoc aliud sit, nisi gigantum more, diuinæ vo-
 luntati bellum indicere? quo nihil fieri potest
 ab homine magis execrabile atque exitiosum.
 Hæc nihilominus humani ingenij temeritas e-
 iusdem nobilitatem atque altitudinem Dei mu-
 nere concessam, arguit: quæ si libero arbitrio
 regitur, à Deo traditur, atque ita Sata-
 norum fit mancipium; econtra si rectum teneat,
 sequæ totum vultu, omnia bona, atque ipsius e-
 atque gaudij fructum à Deo inquitur. Sic veteres illi philosophi ne videbatur
 quidquam inexcussum, immo probrosum non posse rerum
 rationes reddere, alium quemdam locum ultra
 magni huius Theatri confinia mentis cogitatio-
 ne sibi finxerunt, in quo plures sint Mundi ma-
 china, non minus quam hæc coelo ac terra con-
 stantes. Hæc opinio Anaximandri fuit & Anaxi-
 menis, antiquissimorum philosophorum: quam
 postea multi alij quoque, vt Diogenes, Leucipi-
 us, Democritus & Epicurus, amplexi sunt, ac

*Hominū te-
 meritas in-
 genij subli-
 mitatis in-
 dox.*

*Mundi an-
 plures.*

nonne Hispani anno M. cccc. xvi. nouum orbem inuenerunt? contra Lucretij, Lactantij & Augustini opinionem qui Antipodas esse negarunt. Quibus omnibus argumentis Aristotelis de Mundi æternitate commentum vel potius somnium efficacissime refellitur. Neque enim vel medici iudicio, vel ingenio præditus illud credere possit tanta ingenij sollertia atque acrimonia, ut in tantis myriadibus, immò in illa, si quis mundi æternitate non potuisse reuolueret, quater his mille, vel centum, immò annis inuenit. Et sane quid aliud, quod reuolandi, inuisibili modo ambulandi, longissimum æuum producenda ars.

*Quarum
rerum inuen-
tio reflet.*

*Contra eos qui plures vno Mundos esse
statuerunt; deque ea calorū reuolutio-
ne quæ Annus magnus & uertens, &
mundanus à veteribus phi-
losophis dicta fuit.*

CAPVT XII.

*Curiositas
in diuinis
rebus vi-
tiosa.*

NGENS profecto est humani ingenij confidentia, adeo ut cœlestia etiam quæque supra omnem naturam sunt rimari ausit, atque scire expetat quæ Deus inter arcana sibi reueruauit. Quid mirum igitur, si tamquam alter Phaeton aut Icarus, cœlestis illius solis calore colliquefactis ac solutis pennis, in errorum mare

mare præcipitur: & quum æternæ illius lucis
 currum regere ac splendorem ferre nequeat,
 Dei in se, fines sui muneris transgressus, concitet
 indignationem, ac fulmine ictus in perpetuæ
 damnationis tartarum deiciatur? Quæ enim
 hæc est amentia, hominem tanta corporis gra-
 vitate in imo hoc Mundi loco à Deo collocatum,
 omnibusque naturæ instrumentis ad volandum
 destitutum, è cera alas sibi fingere, eoque ascen-
 dere velle quo Deus ipsi aditum præclusit? Quid
 hoc aliud sit, nisi gigantum more, diuinæ vo-
 luntati bellum indicere? quo nihil fieri potest
 ab homine magis execrabile atque exitiosum.
 Hæc nihilominus humani ingenij temeritas e-
 iusdem nobilitatem atque altitudinem Dei mu-
 nere concessam, arguit: quod quidem si male à
 libero arbitrio regitur, à Deo in reprobum sen-
 sum traditur, atque ita Satanæ omniumque vi-
 tiorum fit mancipium; econtra vero si clauum
 rectum teneat, sequæ totum voluntati Dei subij-
 ciat, omnia bona, atque ipsius etiam æternæ vitæ
 atque gaudij fructum à Deo immortali conse-
 quitur. Sic veteres illi philosophi, quibus gra-
 ue videbatur quidquam inexcussum relinquere,
 immo probrosum non posse rerum omnium ra-
 tiones reddere, alium quemdam locum ultra
 magni huius Theatri confinia mentis cogitatio-
 ne sibi finxerunt, in quo plures sint Mundi ma-
 chinæ, non minus quam hæc coelo ac terra con-
 stantes. Hæc opinio Anaximandri fuit & Anaxi-
 meis, antiquissimorum philosophorum: quam
 postea multi alij quoque, vt Diogenes, Leucip-
 pus, Democritus & Epicurus, amplexi sunt, ac

*Hominū te-
 meritas in-
 genij subli-
 mitatis in-
 lex.*

*Mundi an-
 plures.*

multo ineptioribus delirijs cumulârunt: Mundos scilicet numero infinitos esse, maiores alios, alios minores; horum rursus alios sole & luna illuminari, alios cœleste corpus vel sidus nullum, alios plura quam in hoc nostro sint, habere: horum vero omnium magnam esse inter se discrepantiam. Alios enim crescere, alios contrahi ac minui, alios etiam omnibus plantis, animalibus atque habitatoribus esse destitutos. Sed omniû maxime ridiculum hoc est, quod hos mutua ruina & attritu, dum alter in alterum cadit, non aliter quam vitrea vasa, corrumpi ijdem affirmârunt. Metrodorus eò amentix progressus est vt dicere ausus sit, non minus ineptum esse cogitare in infinito vacuo vnum solum esse mundum, quam credere in agro aliquo spaciofo ac fertili vnâ tantum frumenti spicam reperiri. Eorundem commentum fuit Mundos hos ex atomis nasci. Quum enim atomos, vt supra diximus, pro rerum omnium principijs posuissent, qui per vacuum perpetuo moueantur: fortuito horum concursu non hunc vnum solum in quo nos habitamus, sed infinitos atque innumerabiles alios effici dixerunt, quorum nulli inter se sint æquales ac similes, nec tamen quidquam eis desit. Sed ne sine ratione insaniuisse viderentur, suam opinionem tali argumêto probârunt. Quia, inquiunt, infiniti numero sunt atomi, similiterque vacuum infinitum est, ac concursus ille atomorum, è quo generatio existit, accidentalis est siue fortuitus, non vero ab vlla causa efficiente proficiscitur: necesse erit, vt quemadmodum in hoc vacuo in quo Mundus est, is

est, is ipse Mundus natus est, ita in alia vacui parte ex alijs atomis coniunctis alius Mundus, ac rursus in alia alius efficiatur. Sic igitur quum toti infiniti, & vacuum infinitum sit; casu quoque infinitos mundos resque infinitas esse productas, in quibus perpetua sit generationis & corruptionis vicissitudo, eamque ita in æternum duraturam, sine vlla causa efficiente extrinseca, atque Naturæ ordine, sed casu tantum, atque, vt philosophi loquuntur, ex accidenti. Desirantium hæc somnia & imaginarias Chimeras multi è philosophis cordatiores refutârunt atque exterminârunt, vt Pythagoras Samius, Thales Milesius, Anaxagoras, Parmenides, Melissus, Heraclitus, Zeno Citieus: sed præ ceteris Plato eiusque discipulus Aristoteles, qui validissimis rationibus demonstrârunt vnum tantum esse mundum, eum scilicet quem nos inhabitamus. Harum aliarum sumptæ sunt à ridiculis absurdis atque inconuenientibus, quæ Mundi illam multipliciter consequutura erant; aliarum vero ex ipsius Naturæ fontibus haustæ sunt, quæ Mundi unitatem veluti digito monstrat atque irrefragabiliter euincit. Ac primum Mundum vnum tantum esse Mundi definitio euincit, quod scilicet id sit quo res omnes continentur, & extra quod nihil reperitur. Quod si extra Mundum hunc aliquid aliud est: non is profecto res omnes cõplectetur. Præterea, si plures essent Mundi, Mundus hic non vnius illius & solius architecti imago & quoddam veluti simulacrum, non totum sed pars, non perfectum quid sed imperfectum futurus erat. Quod si Naturæ vim ac ra-

Arist. 1.

Metap. 49.

Arist. 12.

Metap. 38.

tionem inspiciamus, fieri equidem nullo modo potest ut plures vno sint Mundi. Si enim præter hunc alij sunt, aut ex iisdem elementis quibus hic erunt compositi, aut ex ijs quæ alterius sine naturæ & qualitatis. Si elementa illa alterius sint naturæ; non illi re, sed nomine tantum huic nostro similes erunt. Sed nec illi alia natura præditi, neque ex alijs corporibus formati esse possunt, quum plura quam quatuor elementa esse nequeant, Terra videlicet, Aqua, Aer & Ignis; & si alij Mundi ex elementis & corporibus natura à nostris his discrepante constarent, multò plura sint elementa necesse est, quod fieri non potest. Plura vero quam quatuor elementa non esse, probatur ab eo quod quatuor tantum sunt species motus & non plures: primus qui sursum fit, simplex; secundus qui eodem fertur, non simplex; tertius qui deorsum fit, simplex; & quartus qui itidem deorsum fit, non simplex. Motus simplicis ascensionis eorum est corporum quæ simpliciter leuia sunt, ut ignis; motus ascensionis non simplicis in aere cernitur, qui etsi sursum quoque fertur, tamen ad ignis motum, qui multo leuius est elementum, comparatus, simplex quodammodo non est. Motus descensionis simplex terræ est, non simplex aquæ, quarum hæc etsi respectu aeris grauis sit, tamen ad terram comparata simpliciter grauis dici non potest. Idem à qualitatibus probatur, quæ plures quam quatuor non sunt, calor & frigus, siccitas & humor, quæ non nisi quatuor modis coniungi possunt, calor scilicet cum siccitate, vnde Ignis; calor cum humore, vnde Aer generatur; frigus

*Elementa
an plura
quam qua-
tuor.*

*Motus ele-
mentorum*

*Quatuor
primaqua-
litates.*

frigus cum humore, è qua copulatione Aquæ;
 & frigus cum siccitate, e qua Terra est concreta:
 neque vlla alia ratione qualitates hæ, vtpote si-
 bi inuicem contrariæ, commisceri queunt.
 neque enim fieri potest vt vnum idemque cor-
 pus eodem temporis momento calidum sit,
 & frigidum, aut siccum atque humidum.
 Quare quum singula elementa duas qualitates
 habere oporteat, ex vero non nisi quatuor illo-
 rum quos iam commemorauimus, modorum a-
 liquo coniungi possint; manifestum quoque est
 plura quam quatuor elementa non dari; & per
 consequens alios illos Mundos non nisi ex ijsdem
 quatuor elementis constare posse. Alios vero
 Mundos ex illis ijsdem quatuor elementis for-
 matos esse itidem impossibile est. Sicut enini
 hoc in Mundo elementa vel ad centrum tendunt,
 vt Terra, vel ad circumferentiam, vt Ignis: ita
 faciendum sane erit idem in alijs mundis fieri,
 vt scilicet terra ad centrum deorsum, ignis ad
 circumferentiam sursum feratur. Si igitur ter-
 ra atque ignis elementa omnibus in mundis v-
 namque eandem vim habent ac naturam, ad
 vnum idemque centrum atque circumferentiam
 tendant necesse est, alioqui non eadem sed di-
 uersa erunt. Quare vel circumferentia & cen-
 trum alterius vel huius mundi proprius erit ele-
 mentorum locus. Propriū vero ignis ac terræ locū
 esse huius mundi circumferentiā atque centrum,
 ex eorundē elementorum effectis manifesto col-
 ligere licet. Si enim centrum huius terræ non
 proprius esset terræ locus, numquam illa in eo
 consisteret, sed ad alterius mundi centrum fere-
 tur.

*Locus ele-
 mentorum
 proprius
 quæ & ubi*

*Elementa
ab vno mū
do ad aliū
transire
nō possunt.*

*Motus na-
turalis
quotuplex.*

tur. idem in igne futurum erat, qui itidem de-
serta huius mundi circumferentia ad illam alte-
rius prouolabit. Si igitur plures sunt mundi, terra
eorum ad huius cētrum, atque ignis ad huius cir-
cumferentiam tendet; atque ita vnus tantum mū-
dus efficietur. Vt vero elementa ab vno mundo ad
alterum transeant, fieri non potest. terra enim
vbi alterius mundi centrum deseruerit, & versus
hunc ire cōperit, circumferentiam petet, at-
ita fursum contra motum suum naturalem mo-
uebitur: similiter ignis ad circumferentiam illam
contendet, atque ita deorsum feretur, quod na-
turæ ipsius quam maxime repugnat. neque enim
idem corpus graue simul & leue vno eodemque
tempore esse potest. Quapropter quum vnum
tantum centrum sit ad quod grauia, & vna sola
circumferentia ad quam leuia ferantur, nec in
rerū natura vlla alia elemēta reperiātur nec reperi-
ri possint præter quatuor illa: recte cōcludimus
vnum tantum esse mundum, nec vno plures esse
posse, eū scilicet quem nos inhabitamus. Porro
non esse alium præter hunc Mundum alia ratio-
ne demonstrari potest. Nam quum vniuersus hic
Mundus extremi orbis circumferentia includa-
tur; necesse omnino est vt ex omnibus corpori-
bus sensibilibus ac naturalibus sit compositus, &
consequenter extra illam circumferentiam nul-
lum sit corpus: alioqui illud extra suum locum
naturalem futurum sit, qui intra circumferen-
tiam est & centrum: nec motu naturali ciebi-
tur, qui triplex tantum est; circularis quo cœ-
li, fursum atque deorsum, quo elementa mo-
uentur: qui motus extra circumferentiam illam
locum

locum non habent. Quocirca quum extra illam circumferentiam corpus non sit, multo minus locus erit; qui si ibi sit, vacuum admittendum erit, atque ita dicendum à Natura frustra aliquid effectum, quod de ea ne suspicari quidem licet, vt Aristoteles confirmat. Non ergo plures sunt mundi, sed vnus tantum isque perfectus reperitur, quemadmodum quoque vnus tantum isque perfectissimus auctor eius est, princeps & gubernator; extra quem nec locus est, nec vacuum, nec tempus. Locus non est, quum locus sine corpore esse nequeat: si vero corpus ibi non est, nec motus erit, si motus non est, tempus quoque excludetur, vtpote quod mensura est motus. Age tamen, si curiose nimis & hoc scire cupias quid extra Mundum sit, paucis indicabo. Id quod extra vltimam Mundi est circumferentiam non est in loco, nec eo opus habet; ideoque ab omni temporis, cetera omnia conficientis ac consumentis, iniuria tutum est, omnis mutationis, alterationis, passionis experts, & vt verbo dicam, æternum: vtpote quod à seipso vitam habeat sufficientissimam atque excellentissimam, principio ac fine carentem, à se solo dependens, immò à quo omnia creata sunt, à quo eadem dependent, deriuantur ac conseruantur. Hoc vero quid aliud sit quam immortalis, inuisibilis atque omnipotens ille Deus? In multis tamen horum philosophorum opinio ab aliorum placitis discedit. Aristoteles quidem acerrimus Naturæ indagator Mundum hunc, vti supra multis explicauimus, æternum esse, nec vumquam finem habiturum statuit. Mathematici quidam & Astrologi contra affirmârunt, Mundum, quâ-

*Extra Mân-
dum quid
sit.*

*An calor
motu act-*

*du destru-
atur & re-
nouetur.*

uis vnus sit & solus, tamen ante hunc alium fu-
isse, quo per diluuium vniuersale destructo, nō
multo post nouum restauratum & quasi ren-
tum esse, idque infinitis vicibus factum, ac por-
ro factum iri. Ratio ab ipsis allegata hæc erat.
Aiunt, causam huius à corporibus cœlestibus,
eorum motu, luce, varijs aspectibus & positi-
onibus, in quibus de tempore in tempus reperiu-
rur, proficisci: ac quemadmodum cœlestium
aliqua corporum coniunctio aut stellarum po-
sitiō atque exortus pluuias nonnumquam affert,
aliàs siccitatem atque incendium, interdū bel-
lum, sæpe pestilentix luem, aliaque eiusmodi
quorum hominum hanc tantē sedem quam vitam
plenam videmus; ita tam validam tamque po-
tentem dispositionem ac coniunctionem posse
contingere, cuius vi Ignis elementum exaspera-
tum totum ferè hunc Mundum comburat ac con-

Incēdium.

sumat, quod Incendium illi dixerunt; econtra
ab alijs aspectibus & siderum positionibus tan-
tam pluuiarum vim effusam, vt his auctum A-
quæ elementum magnam terræ partem obrue-
rit atque inundarit: atque hoc cataclyfma siue

Diluuium.

Diluuium appellârunt. Quia vero intelligebant
illud statim quæsitū iri, vnde deletō Mundo, noui
homines rurſus exstiterint, & à quo creati sint,
addiderunt, quando horum alterum factum sit,
numquam totam terram conflagraſſe, nec totam
aqua obrutam, sed partem eius aut montium iu-
gis atque altitudine, aut aquæ vicinitate ab vtro-
que periculo intactam mansiſſe, in qua pauci ho-
mines à fortuna reliqui facti, genus deinde mira
fecunditate propagarint, & in speluncis, syluis

*Homines
diluuiō su-
perſtites
quomodo*

& cām-

& campis vitam simplicem omnisque fraudis ac malitiæ expertem egerint; & sic Aureum illud sæculum, à Poetis tantopere celebratum, constituerint. Ijdem postea rerum ac coelorum præsertim aspectu atque admiratione capti, quos cursus suos æquabili varietate constantissime conficere, omniaque admirabili quodam ordine colligata esse longo vsu deprehenderant; & ipsius naturæ stimulis quæ sua sponte scientiæ appetens est, acti, causas rerum diligentiori investigatione perscrutari cœperunt, quam illius sæculi ruditas ferebat: horum posteri deinde, augescantibus tam malitiæ quam ingenij viribus, cœptam hanc scientiarum arcem tam maiorum inuentis quam proprijs ingenij opibus mirifice exornârunt, ac denum posteris exadificandam tradiderunt. Quantum vero temporis ab vno diluuiio aut incendio ad aliud diluuium atque incendium intercedat, non satis inter ipsos conuenit. Quidam enim septuaginta septem, alij quadraginta nouem, alij triginta sex, alij quindecim tantum annorum solarium milia ponunt: in hoc vero vna omnium est sententia, requiri, vt ad eundem locum, vnde semel profecta sunt, cuncta astra reuertantur, atque tum idem sit cœli status qui in præcedenti fuit diluuiio: quod illi tempus *Annum magnum* & vertentem etiam appellarunt. Hic apud Macrobiū ita describitur: *Mundani ergo anni finis est, quum stella oēs omniaque sidera à certo loco ad eundem locum reuertantur, vt ne vna quidem cœli stella in alio loco sit quam in quo fuit, quum omnes alia ex eo loco mora sunt, ad quem reuersa, anno suo finem*

Annus magnus quid.

Macrob. in somn. Scipionis.

nem dedere; ita ut luminaria quoque cum errantibus quinque in iisdem locis & partibus sint in quibus incipiente anno mundano fuerunt. Cicero idem paucioribus verbis exprimit: *Annus perfectus & absolutus perfecto numero temporis tum completum denique quum se octo ambitus confectis suis cursibus ad idem caput retulerunt, quumque eum per mensus est idem & semper sui similis orbis.* Neque heic stitit se horum hominum stulticia, sed longius progressa illud affirmare ausa est, omnes res, omnes actiones quas hodie ab imo ad summum cernere est, infinitis vicibus factas esse, & contigisse, rursumque infinitis vicibus redituras tam in ijs quæ substantialia quam quæ accidentalialia à philosophis vocantur: quum omnem etiam accidens à vera aliqua causa proveniat, quamvis causæ illæ magna ex parte abditæ sint nobisque incognitæ, Ex quorum opinione illud sequitur eos homines qui iam viuunt, præteritis quoque sæculis vixisse, futuris quoque eodem nomine, cognomine, patre, patria, opibus, amicitijs, paupertate, miserijs & calamitatibus, ceterisque rebus quas olim in vita experti sunt, victuros. Ne vero nihil dicere atque tam magni anni spacijs frustra Mundi terminos includere viderentur; pro veris, primis & immediatis causis earum rerum quæ velut in orbem redeunt ac recurrentes, in hæc inferiora superne defluunt, cursum & positum siderum posuerunt. Unde necessario hoc illis fatendum erat, quando idem coeli futurus sit cursus ac positus qui ante diluuium fuit, eadem quoque effecta productum iri. Quare auctor huius operis Stroz-

An homines ijdem superiorib. sæculis vixerint, & futuris viuent sint.

zius Ciconia, qui ætatis anno tricesimo septi-
 mo, salutis vero nostræ reparatæ anno millesi-
 mo sexcentesimo quinto Venetijs primū ista cō-
 scripsit; atque ego qui eadem eodem ætatis meæ
 anno, sed anno salutis post, Colonia Agrippinæ
 ex Italica lingua in Latinam transtuli, res eas-
 dem iisdem in locis eodem ætatis tempore iam
 conscripsimus, & futuris quoque sæculis post
 magni illius anni conuersionem conscribemus.
 Hæc tam absurda tamque ab omni ratione aliena
 opinio magni nominis philosophos habuit as-
 sertores, sed Platonem inprimis, qui affirmare
 non erubuit ante quindecim annorum milia se
 Athenis in eadem Academia docuisse, & post al-
 tera quindecim annorum milia iisdem discipulis
 atque in iisdem ædibus scholas habiturum. Pla-
 tonem vero ita sensisse, ex D. Augustini verbis
 probari potest, qui libro 12. De ciuitate Dei ita
 scribit: *Plato philosophus in vrbe Atheniensi in ea*
schola quæ Academia dicta est, discipulos docuit.
Ita per innumerabilia retro sæcula, multum proli-
xis quidam intervallis, sed tamen certis, & idem
Plato, & eadem ciuitas, eademque schola, iisdem-
que discipuli repetiti, & per innumerabilia deinde
sæcula repetendi sint. Absit, inquā, vt nos ista creda-
mus. Sed ridiculam hanc Platoniorum opinio-
 nem vel potius somnium vniuersa Peripatetico-
 rum schola explosit, & Aristoteles inprimis fal-
 sitatis conuicit. Etsi enim fatetur causas præci-
 puas maximeque vniuersales easdem semper
 manere: demonstrat tamen à causâ ad causâ
 descendendo, donec ad vltima in mundi hac
 infe-

Aug. li. 12.

De ciuit.

Dei. ca. 13.

inferiori parte effecta perueniatur, illarum tant
 necessitatem in tantum euanescere atque ex vi-
 timorum effectorum contingentia tantum pa-
 ticipare, vt ista effecta postquam semel transie-
 rint, à priuatione ad habitum non redeant, at-
 que in ijsdem indiuiduis atque ijsdem caducis
 ac mutabilibus condirionibus non amplius de-
 inde habeant locum. Sed & illa ratio quam Pla-
 tonici ab artium & scientiarum post incendium
 vel diluuium inuentione sumserunt, sine ratio-
 ne est. Præsupponunt enim, gentem illam quæ
 casu aut singulari quadam fortuna diluuium vel
 incendium euaserit, asperam fuisse, inexper-
 tam, sine monumentis atque vlla maiorum me-
 moria, cum omnibus quæ his è diametro ad-
 uersantur. Sed fabulæ huius ac delirij vanita-
 tem nulla vel vmbra veritatis vestitam, poste-
 ri non intellexerunt tantum, sed etiam deride-
 runt, inprimis Iudæorum Rabbini ac theo-
 logi, qui dogma hoc, ea scilicet quæ sunt quæ-
 que fiunt in hoc mundo à cursu & positu fide-
 rum, non à voluntate diuina, profluere ac
 gubernari, manifestæ vanitatis at-
 que erroris condemna-
 runt.

*De Cabalistarum atque Origenis quo-
ad Mundi durationem atque restau-
rationem, paradoxis; ubi simul docetur
quid Cabala sit. & antiquissima aliquot
temporum apud Chaldaeos atque AE-
gyptios monumenta expli-
cantur.*

CAPVT XIII.

RALMAM scientiam antiqui Iuda-
orum Rabbini, Eleasar, Moses AE-
gyptius, Simon, Ismael, Iodan,
Nachinan, alij, ceterarum gen-
tium philosophis concedere ne-
quaquam voluerunt. Quocirca ut eorum opinio-
nem qui per astrologiam ac philosophiam quid
Deus ante iacta Mundi huius fundamenta egerit
scire se professi sunt, irriserunt; ita nouo quo-
dam commento altioris eruditionis existimati-
onem conciliare sibi conati sunt, quo immensae
illius aeternitatis arcana è coelestibus disciplinis
hausta atque cognita sibi affirmarunt. Occul-
tam hanc scientiam *Cabalam* Hebraea lingua nú- *Cabala*
euparunt, quae vox Receptionem significat, quod *quid.*
scientia illa nullis litterarum notis consignata,
sed ex ore ac sermonibus ab vno ad alium deri-
uata & quasi per manus tradita esset. Huius pri-
mum illi auctorem Moysen faciunt, quem eam-
dem in monte Sinai, praeter leges quinque libris
inscriptas, ex ipso Dei ore accepisse aiunt, cum
I expresse

*Cabala à
quo primū
conscripta.*

Esdra 14.

expresso mādato ne scriptis eam consignaret, sed illis septuaginta tantum sapientibus qui ad legis custodiam electi erant, ore ac verbis communicaret; à quibus sic deinceps ea ad posteros propagata sit; tandem vero post captiuitatem Babylonicam ab Esdra Dei iussu septuaginta libris conscripta, quos tamen legere nemini præterquam sapientibus ad id munus electis, faserat. Rem vero ita se habere ex ipsius Dei verbis Esdram hoc modo alloquentis, probare conātur:

Reuelans reuelatus sum super rubum, & loquutus sum Moysi quando populus meus seruebat in AEgypto, & adduxi eum super monte Sina, & detinebam eum apud me diebus multis, & enarraui ei mirabilia multa, & ostendi ei temporum secreta & finem, & praecepi ei dicens: Hac in palam facies verba, & hac abscondes. Eodē in loco ista sequūtur. Exactis quadraginta diebus loquutus est Altissimus dicens; Priora quae scripsisti in palam pone, vt legāt digni atque indigni; nouissimos autem septuaginta libros conseruabis vt tradas eos sapientibus de populo tuo. In his enim est vena intellectus, & sapientia fons, & scientia flumen. Et feci sic. Porro Cabalæ huius beneficio Mosaicæ legis medullam altissimaque Dei secreta reuelata sibi doctores illi aiunt; atque ex ijs illud cognitum, infinitos à Deo per successionem continuam Mundos creatos, atque ab eodem rursus destructos ac dirutos, hanc scilicet regionem inferiorē quæ infra lunam est, septies millesimo, superiorem vero illam vnde quinquagies millesimo quoque anno. hoc insuper addiderunt, sex illis an-

Cabalistarū de Mundo opinio.

norum

norum de septem milibus Chaos in quatuor ele-
 menta diuisum res omnes nouas gignere ac pro-
 ducere, ijsque finitis in se rursus omnia collige-
 re; septimo vero millenario quiescere, ac mille
 illo annorum ocio ac quiete ad nouam germina-
 tionem vires colligere seque præparare; atque
 ita continuam quandam Mundorum successio-
 nem & hætenus fuisse & porro futuram; tan-
 dem vero septies renouato ac quasi renato hoc
 inferiori orbe, exacto quadraginta nouem mi-
 llium annorum cursu, ipso quinquagesimo mil-
 lenario coelos quoque solutum iri, omniaque in
 antiquum chaos & primam materiam reditura:
 tumque Deum omnibus beatis mentibus ac spi-
 ritibus ad se receptis, moli huius vniuersi con-
 fusæ quietem indulturum; postea vero pro im-
 mensa ipsius sapientia ac potestate, renouatis re-
 bus omnibus, multo pulchriorem Mundum mul-
 toque iucundiores conditurum. Atque hanc ob
 causam Angelorum creationis in sacra scriptu-
 ra vbi Mundi creatio describitur, non fieri men-
 tionem, quippe qui in Mundorum præceden-
 tium creatione immortales remanserint. Hinc
 etiam Salomonem in Sapientiæ libro materiam
 ante Mundi huius creationem cōfusam suppose-
 re, atque alibi dicere, *nihil esse sub sole nouum*. Ij-
 dem Rabbinī vt fidem facerent, paradoxa hæc ex
 ipsa Mosaiicorum librorum medulla esse sumta,
 cumque ijs optime conuenire, dixerunt sex illis
 creationis diebus sex annorum milia quibus
 Mundus duraturus sit, significari; septimum ve-
 ro diem quo Deus quieuisse dicitur, septimi mil-
 lenarij esse figuram, quo Mundus in antiquum
 chaos

*Cabalistæ
 quomodo
 s. scriptu-
 ra suam o-
 pinionem
 consi. mōt.*

chaos redactus ac destructus, ocium sit acturus, huius vero sententiæ rationem è regij psalterii prophetæ Dauidis verbis sumunt, qui mille annos in Dei conspectu vni diei æquales esse canit. Addiderunt: septem illas festi septimanas quadraginta diebus præcise inclusas, quibus populus Iudaicus memoriam suæ ex Aegypto egressi-
onis celebrauit, septem Mundi huius sublunaris in quadraginta nouem annorum milibus reuoluciones præfigurare; quinquagesimum vero sacrificij solemnem diem, quem Deus ipse eximium esse voluit ac celeberrimum ac sanctissimum vocauit, destructionem ac nonam huius totius vni-
uersi communicationem adumbrare. *Numerabis ergo, inquit Deus, ab altero die sabbathi, in quo obtulisti manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas vsque ad alteram diem expletionis hebdomadæ septimæ, id est, quinquaginta dies, & sic asseretis sacrificium nouum Domino.* Subiungit deinde: *Vocabitis hunc diem celeberrimum atque sanctissimum. omne opus serule non facietis in eo legitimum, sempiternum erit in cunctis habitaculis & generationibus vestris.* In eandem sententiam idem illud interpretantur quod Deus in Leuitici libro senis annis terram colere, septimo vero quoque anno ociosam relinquere Iudæos iussit. Sic enim ait: *Sex annis seres agrum tuum & sex annis putabis vineam tuam colligesq; fructus eius. septimo aut anno sabbathum erit terra requietionis Domini: agrum non seres & vineam non putabis.* Terræ vero per Chaos denotarunt quod Hebræis & Chaldæis illa voce dicitur: per senos annos quibus laborare & terram colere licebat, senos annos quibus res ge-

Leuit 25.

nerabiles producuntur; per septimū vero quietis
 ac cessationis, septimū millenariū intelligi dixe-
 rūt, in quo omniū elementorū cōfusio sit, omnes-
 que proprietates inter se commisceantur. Simili-
 ter quando Deus mandat, vt exactis septies sep-
 tem, id est, quadraginta nouem annis, quinquage-
 simus quisque qui Iubilæus dicitur, singulari
 religione multisque cæremonijs agatur, quin-
 quagesimum millenarium significari affirmant,
 quorū tam cœlestis illa quam sublanaris & infe-
 rior hæc mundi regio corruiura simul ac noua
 exoritura sit: eoque in sacra scriptura præcipi
 vt perfecta eo anno omnia quiete perfruantur,
 serui manumittantur, debitores nexu soluantur,
 terra non fodiatur, aretur aut pascinetur, fru-
 ctus communes sint, omnes denique possessio-
 nes, non obstante vllō pacto, ad pristinum do-
 minum reuertantur. Verba scripturæ sunt: *Nu-
 merabis quoque tibi septem hebdomadas annorum,
 id est, septies septem, quæ simul faciunt annos qua-
 draginta nouem, &c.* & paullo post: *sanctifica-
 bisque annum quinquagesimum, & vocabis remis-
 sionem cunctis habitatoribus terræ tuæ: ipse est enim
 Iubilæus. reuertetur homo ad possessionem suam, &
 vnusquisque rediet ad familiam pristinam: quia
 Iubilæus est & quinquagesimus annus.* Erroribus
 his de Mundi duratione ac successione, præter ea
 quæ hactenus à nobis adducta sunt, hominum
 ambitio maximè occasionem præbuit. Quum e-
 um quæuis gens generis sui origini à vetustate
 decus atque ornamentum quærere velleret, factum
 est vt infinito ferme præteriti temporis spacio,
 generis sui primordia describerent. Plato in Ti-

*Populorum
 quorundam
 antiquitas*

*Zoroaster.**Chaldeorum vetustas.**Vulcanus.**Aegyptiorum
vana im-
itatio.*

mæo è sacerdote quodam AEgyptio intellexisse se ait, AEgyptios annorum octo milium historia in monumētis habere consignatas. Eudoxus Zoroastrum sex annorum milibus Platone antiquiorem facit. Hermippus vero quinque annorum milibus aut bellum Troianum vixisse scribit. Chaldaei, ut Cicero scribit, quater centum septuaginta milium annorum memorias apud se existisse gloriati sunt: quod idem Diodorus Siculus testatur, qui Chaldaeos dixisse ait, stellarum cursus per quatercentum & tria annorum milia ad Alexandri Magni vsque tempora à se obseruatos, totidemque annorum apud se ephemerides extare. Vulcanum Laertius dicit Nili Aegyptij fuisse filium, & ab eius ætate ad Alexandri tempora spacium quater centum octo milium octingentorum sexaginta trium annorum intercurre: toto vero hoc tempore, quod in primis notatu dignum videtur, trecentas sexaginta tres solis, lunæ vero octingentas triginta duas eclipses siue defectiones contigisse, ab iisdem Aegyptijs memoriæ esse proditum. Modestius aliquanto Mela mentitur, AEgyptios iactare trecentos & triginta reges ante Amasim se habuisse; quorum omnium imperiorum tempora, ut in chronicis eorum siue annalibus proditum sit, tredecim annorum milibus includantur. Addit rem non minus ridiculam quam incredibilem, post Aegyptiorum gentem conditam stellas quater cursus suos complexisse, ac solem bis eo loco ubi exortus sit occidisse, atque aliud iter primo contrarium plane atque oppositum, ingressum esse. Ab iisdem memoriæ proditum est, intra Osiridis, Isis,

dis,

dis, & Alexandri Macedonis, qui Alexandriam in Aegypto condidit, tempora, decem annorum milia interfluxisse; quamquam alij viginti tria milia ponant. Deos quoque & Heroas in Aegypto paullo minus decem & octo annorum milibus regnasse iidem fabulantur: ex his vltimum fuisse Ochum, qui post Isidem regnum tenuerit. Post Deos & Heroas ab hominibus circiter decem & quinque annorum milia in eadem gente imperatum, ad centesimam scilicet & octuagesimam vsque Olympiadem, quo tempore in Aegypto Ptolemæus I. regnare coepit. Quid opus est verbis? Tam Chaldaeorum quam Aegyptiorum in prodenda generis sui origine ac vetustate incredibilis fuit ambitio atque vanitas, quæ eos homines qui de Mundi principijs scripsere, in multos errores induxit. Sed in his minus hoc mirum quam in Origene, qui itidem existimavit ante Mundum hunc alium fuisse, & post hunc alium fore, rursusque alium, perpetuo quodam ordine successionis. Sic enim ait: *Nobis autem placet & ante hunc alium fuisse Mundum, & post istum alium futurum. Vis discere quod post corruptionem huius Mundi alius sit futurus? Audi Esaiam loquentem: Erit cælum novum, & terra nova, quæ ego facio permanere in conspectu meo. Vis nosse quod ante fabricam huius Mundi in præterito fuerit? Asculta Ecclesiastem: quod est quod fuit? ipsum quod erit: & quod est quod factum est? ipsum quod futurum est: & non est omne novum sub sole quod loquatur, & dicat, Ecce hoc novum est. Iam fuit in sæculis pristinis quæ fuerunt ante nos. Atque hæc quidem de pluribus Mundis perpetuo*

*Origenis
error de
Mundi origi-
ne.*

*Origenes
Periarchib.*

quodam ordine sibi inuicem succedentibus opinio apta est ad refutanda illorum maledicta qui in concilio Niceno Spiridioni alijsque episcopis obiecerunt, valde absurdum videri, Deum in infinita illa æternitate ante quatuor vel quinque

Quid Deus ante conditum Mundum egerit

annorum milia demum Mundum hunc tam breui tempore duraturum condidisse. Quid enim antea egisse? aut quid tandem facturum esse? Quibus Spiridio respondit, æterni supplicij loca tam curiosis hominibus, ne nihil ageret, fabricatum esse. Verum enimvero theologi plerique omnes contra prædictam opinionem, vnum solum Mundum in principio temporis à Deo conditum, atque vniuersum hominum genus ab Adamo & Eua protoplastis esse propagatum, senserunt: idque ex ipso quoque sacræ scripturæ textu euinci potest, vbi dicitur: *In principio creauit Deus cælum & terrā.* Ac profecto de sententiæ huius veritate dubitare nefas omnino videtur. Qui enim Mundorum illam multipliciter allegant, quid aliud faciunt quam quod Deus occulta nobis esse voluit, cognitionem, inutili curiositate rimantur? sic videmus illud tempus quo Messias siue

Genes. 1.

Temporū quorundā cognitionem Deus sibi soli reseruauit.

Seruator noster in Mundum venturus esset, patriarchis & prophetis, quamuis id multis precibus ac lachrymis requirerent, Deum reuelare atque aperte ostendere noluisse. Similiter Dominus ac Deus noster Iesus Christus vltimum Mūdi diem, quo ipse ad iudicandos viuos & mortuos venturus est, discipulis indicare noluit; quamuis vehementer illi rogarent, idque multis ab eo

Matt. 24.

precibus contenderent, his verbis: *Dic nobis quan-*

quando haec erunt, & quod signum aduentus tui & consummationis saeculi? Qui etiam ut ostenderet quam grande illud esset secretum. De die, inquit, illa & hora nemo scit, neque angeli caelorum, nisi solus pater. Quocirca idem postquam a mortuis surrexisset, atque ab Apostolis rogatus esset quando regnum Israelis restauraturus esset, Patrem aeternum illius sibi temporis cognitionem Mat. 24. referuasse dicit. *Non est vestrum*, inquit, *nosse* Marc. 14. *tempora vel momenta quae pater posuit in sua potestate.* Ac profecto, ut disputationem hanc concludam, multo & modestius & securius illos facere arbitror, qui in res occultas tam anxie non inquirunt, nec mysteria excutienda sibi sed humiliter adoranda censent: quæ sane modestia longe Deo gratior est & acceptior quam arrogans humani ingenij curiositas, & nescio cuius coelestis eruditionis persuasio.

DE SPIRITIBVS ET INCANTATIONI- BVS

PRIMAE PARTIS LIBER II.

*De Sadduceorum, Epicureorum, & ve-
terum Peripateticorum, Spiritus atque
Angelos esse negantium, opini-
one.*

CAPVT I.

AM vt singulas huius nostri
Theatri partes obeamus, at-
que contemplemur, ordo
postulat, ac primum su-
pracœlestem illam, in qua
Deus est atque intelligentia
siue mentes beatæ. Et Dei
quidem naturam atque essentiam, quantum hu-
mani ingenij angustijs capi potest (etsi profecto
capi nō potest) priori libro aliquo modo expli-
cavimus, omisso tamē sanctissimæ Trinitatis my-
sterio, de quo alibi erit dicendi locus, vbi scili-
cet de Christo vero Deo atque homine agemus:
nunc vero ad substantias spirituales progredie-
mur, quæ vtrum essent vel minus, inter veteres
diu multumque disceptatum fuit, Neque sane le-
uis hæc

nis hæc est & parui momenti controuersia siue
 quæstio: siquidem è spirituum tam existentia
 quam essentia firmissimum argumentum sumi
 poterit, Animas nostras etiam corporis hoc de-
 structo domicilio victuras, immò immortales
 esse: sicut è contra si spiritus esse negemus, vix
 equidem illud vitabimus, quin Animas vna
 cum corporibus extingui fateamur. Et Angelos
 quidem esse ac substantias spirituales corporis
 expertes, communis omnium nationum, sapien-
 tum, ac legum consensus probat: hancque sen-
 tentiam non à Platone tantum profecta Acade-
 mia, verum etiam vniuersa Stoicorum schola am-
 plexa est. Epicurei tamen, Sadducei, atque è Pe-
 ripateticis quidam contra senserunt, quamuis
 Aristoteles, qua fuit singulari in rebus dubijs &
 obscuris prudentia, eam disputationem de indu-
 stria quasi refugerit, ne absurdi aliquid statuen-
 do doctrinæ laudem tot tamque erudite scripto-
 rum librorum ope partam perderet, vel minima
 etiam labe contaminaret. Verebatur enim, ne si
 spiritus esse statueret, neque id satis validis at-
 que apertis rationibus ex suæ philosophiæ de-
 cretis ostendere posset, discipulis esset risui, ac
 Sapientis nomen tantis laboribus acquisitum a-
 mitteret: sin contrariam opinionem esset sequu-
 tus, magistri ei Platonis, magnatum admodum,
 verenda erat auctoritas, qui inde quoque glo-
 riam nominis sui multum auxit, quod hanc de
 spiritibus doctrinam asseruit atque illustrauit.
 Quinimmo non nesciebat, si spiritus esse negare
 vellet, impietatis à plerisque omnibus, utpote
 qui hoc vno dogmate leges omnes, omnē religio-

*Anima im-
 mortalitas
 à spirituum
 essentia
 probatur.*

*Aristoteles
 de Spiritib.
 quid senserit.*

nem ad-

*Rationes
cur non sint
Spiritus.*

nem atque sacra funditus tollat, accusatum iri. Argumenta vero quibus illi Spiritus non esse persuadere voluerunt, diuersa sunt & varia. Primum illud fuit, quod dicerent, si Spiritus essent, animam eosdem, atque etiam membra ad huius actiones necessaria habituros, quæ non nisi ex elemento aliquo solidiori, vt aqua & terra, formari possint. quare futurum vt conspici quoque, nec minus animalia quam cetera dici possint. Porro existimabant, si Spiritus sint, fieri non posse quin magno sint numero; sique nocturna illa visa ac terribilia, atque admirabiles præstigia à Spiritibus profiscantur, quum omnes mundi prætes Spirituum plene sint, fore, vt vix aliud quidquam præter spectra, lemures, mormones, quæque terrorem hominibus afferunt, conspiciatur, ac quotidie multo plures effectus subitanei ac cæcis magis admirabiles atque inexpectati contra Naturæ cursum omni fere tempore omnibus hominibus eueniant. At spectra illa rara esse: quin etiam præstigias eiusmodi atque euenta magis causis naturalibus occultis quam ulli alij rei adscribi posse: quorum causæ quum occultæ nobis sint, ipsæque res inusitata, admirationem atque stuporem in animis gigni. Exempli gratia. fieri sæpe vt strepitu terreamur: at eum à sorice, felle aut cane excitari posse, aut opinionis ac phantasiæ errore fingi; sæpe etiam trabem siccitate vel humiditate abscedentem aut se mouentem gemiscere veluti; aut rem non visam prius ventoque commotam animum subito terrore ita complere, vt quod non est sibi imaginetur. Eodem

dem modo si lumen aliquod vel ignis nocturnus conspiciatur, vel eum à coelesti lumine accensum, vel hominum mathematices peritorum indutria atque arte excitatum. Neque enim nouum esse, vt ab eiusmodi hominibus, loca, tempora & constellationes atque in vniuersum Naturæ vires diligenter obseruantibus, illis imprimis qui Magiæ scientiam profitentur, res ijs omnino quibus Naturæ vires incognitæ sunt, admirabiles, ac quarum captus supra vulgi est ingenium, efficiantur. Sic homines quosdam male disposito corpore, luna decresciente grauissimis cerebri doloribus vexari; qui propterea Lunatici dicantur. Hæc Naturæ miracula quosdam Spirituum operationibus adscribere, eam ob causam vt tanto pluris à vulgo fiant; & quod volunt tanto facilius consequantur. Suo insuper errori e sacra scriptura præsidium Sadducæi quæsiuerunt, in qua quum ceteræ res omnes, coelum puta, terra, animalia, atque ipse homo creatæ legantur, nulla tamen Angelorum, quorum tantam nobilitatem, tantam sublimitatem esse illi volunt, creationis fit mentio, quam, si facta esset, Moses qui cetera tanta sedulitate persequutus est, nequaquam omisurus fuerit. Præterea quamuis è quibusdam legibus colligere liceat Spiritus esse; id tamen eò magis factum esse vt terrore quodam & religione homines ad pietatem obligarentur, eaque quæ sensibus capere nequeunt tanto facilius crederentur, quam villo aliquo alio respectu. Platonem quidem acceptam ab alijs opinionem hanc inter discipulos disseminasse, vt tanto excellentior atque ad-
mira-

Sadduceorum spiritus negantium argumenta.

*Stoici cur
spiritus esse
credide-
runt.*

*Peripate-
ticorum ra-
tiones cur
spiritus
non sint.
spiritus an
homines
iuvant.*

*Spiritus an
hominibus
noceant.*

mirabilior magister haberetur, utpote qui eas-
ret quæ alij nesciebant. Stoicos vero Socratis
quem plurimi faciebant, auctoritate impulsos,
sed in primis ut ostenderent esse in animis no-
stris diuini aliquid, Spiritus esse non abnuisse-
tum etiam quod animaduernerent opinione hac
vitam persuaderi multo iucundior, dum ea
tractantur quæ in vniuersum ad hominum ani-
mos oblectandos, sed maxime ad consolandos
afflictos, & à miseriarum, quibus non dico mul-
torum sed omnium hominum vita proposita est,
sensu abducendos mirificam vim habent. Atque
hanc potissimum causam fuisse cur Platonici
tam friuolum cōmentum, immò crassum men-
dacium asserere atque in vulgus spargere non
erubuerint, quod existimarent licere tale aliquid
comminisci quod nec ipsis nec alijs noceret, sed
multo magis utrosque iuaret. Peripateticorum
quoque nonnulli iisdem fere rationibus Stoicos
irrident. Aiunt, si spiritus essent, siue illi coele-
stes, siue terrestres, siue aerei dicantur, homini-
bus aut amicos aut inimicos fore. si amici sint,
aut diuitias, aut imperia, aut sapientiam largien-
do, aliquando aliquem hominum adiuturos: ho-
rum vero nihil fieri. imperia enim & opes indu-
stria, virtute ac fortitudine; scientiarum verò
atque artium cognitionem indefessis laboribus
atque vigilijs, tum singulari quadam ingenij fe-
licitate acquiri. Sin eos inimicos esse dicamus,
fieri non posse quin multas quotidie offensiones
homines ab eis accipiant, ij præsertim qui male-
dictis eos prosequuntur ac contemnunt, ut Epi-
curei, Sadducei, atque illi ipsi qui hoc argumen-
to vtun-

eo videntur Peripatetici. Atqui horum neminem
 ab eis vel occisum, vel præcipitatum, vel aliquo
 alio modo offensum compertum. Valde autem
 ineptum esse quod nonnulli afferant, etiam si
 hominibus inimici sint atque infesti, tamen ut
 corpuscula pusilla & tenuia, ita exiguas ad no-
 tendum homini vires habere. Hoc enim si vel
 maxime verum sit; quid verabit, inquirunt, quo-
 minus Spiritus saxum aliquod aut regulam sua
 sponte ad casum pronam de tecto in prætereun-
 tis Sadducei alicuius caput deicere possit? aut
 quum aquæ se crediderit, eum summergeat? aut
 in prærupto aliquo loco herentem, vento commo-
 to præcipitet? Quod si vel horum nihil efficere
 Spiritus queant; quum tamen ex Platonico-
 rum sententia animalia agere atque rapere possint, facile
 eis fore equum quem Sadduceus aut talis aliquis
 inscenderit, in furorem agere, atque ita sessorem
 effusum occidere. Horum vero nihil fieri: sed cõ-
 tra, si Sadduceus Angelomastyx in mansuetum,
 Platonius vero Spiritibus quotidie sacrificans
 in ferocem atque indomitum imponatur equum, non
 dubium fore quin Platonius ephippio excussus
 angulisque proculcatus adstantibus ludibrio futu-
 rus sit, Sadduceus vero suauiter ac sine periculo
 quò velit feratur. Quare Platonici in re tam du-
 bia atque obscura aut apertis argumentis proban-
 dum, esse Spiritus, aut hunc nodum soluendum:
 deinde eorum naturam verioribus ac solidiori-
 bus rationibus describendam. Quod quum tam
 ipsi quam Socrates facere hætenus neglexerint:
 facile intelligi quæ de Spiritibus à Platoniciis circũ-
 ferantur, meras esse atque inanes ocioforum homi-
 num

*An Spiritus
vocem
hominis
percipiant.*

num nugas. Socratem quidem & Platonem sibi
amicos, sed magis amicam esse veritatem: ne-
que se facturos ut vel Platoni, vel Socrati, vel
cuiquam alij gratificando, quidquam virtute,
in cuius studio vitæ omne tempus posuissent, in-
dignum committant. Illud denique adiunge-
bant, Platonica huius opinionis stultitiam om-
nibus esse manifestam è Magorum & eorum qui
Spiritus inuocant siue adiurant, actionibus. Hoc
enim paucis ac summissis verbis, quorum sonus
vltra viginti pedum intervallum vix percipi
queat, Spiritus euocare, seque ab eis auditores
profiteri: quod tamen nullo modo fieri possit.
Sic enim fatendum, aut Spiritus semper in om-
nibus esse locis, quod impossibile est, quum so-
lus Deus eodem tempore omnibus in locis præ-
sens sit; aut interna humani animi sensa solo in-
tellectu sine vlla præsentia & siue vllis verbis
ab eis cognosci. Perinde enim esse si quis excla-
met, nec tamen ob distantiam loci exaudiatur,
ac si taceat. Equibus atque alijs etiam rationi-
bus illud effici voluerunt, non esse Spiritus, aut
vllas mentes à corporibus separatas; sed om-
nem hominis felicitatem in rebus
terrenis & virtute con-
sistere.

*De Platonis Spiritus esse profitentis opi-
nione. deque nouem natura intelligibi-
lis ab eodem constitutis gradi-
bus: deque Socratis
demonio.*

CAPVT II.

PLATO quique cum eo faciunt, Plotinus, Porphyrius, Iamblichus & Proclus, Spiritus esse crediderunt, veterem Mercurij Trismegisti & Byti eius expositoris, quem vatem ipsi & prophetam nominant, & antiquorum Sacerdotum, ac postremo Socratis, qui annis quinquaginta ante Platonem vixit, opinionem sequuti. Nullum quidem Plato argumentum adfert quo Spiritus esse probet; sed tamquam rem certam atque indubitatam sumit: vel quod argumenta ad id probandum satis valida non habuit, vel quod omnium illi hominum, aut plurimorum saltem hac in re consensui tantum tribuit, vt peccare sibi atque ipsi veritati iniuriam facere videretur, si id quod ipsa natura quodammodo dictat rationibus probare, atque ita in dubiū reuocare veller. Quare vnus Socratis testimonio contentus, quem mori potius quam mentiri aut falsum dicere voluisse scribunt, nulla alia argumenta quaerenda sibi putauit. Idem Plato naturam intelligibilem nouem gradibus distinguit: in quorum

*Socratis
testimoni-
um.*

*Naturain-
telligibilis
gradus se-
cundum
Platonem.*

*Animarū
post mortē
locus.*

*Creatura
à Deo im-
mediate
creata, &
qualis.*

primo Deum, secundo Ideas quos Deos secun-
dos nominat, tertio Animas corporum coele-
stium quas Intelligentias vocant, quarto Ar-
changelos, quinto Angelos, sexto Dæmones,
septimo Heroas, octauo Principatus, & nono
Principes posuit. Hominum animas idem in nul-
lo horum graduum collocavit. Aiebat enim has
pro ipsarum qualitatibus vel virtutibus locum
sortiri, sic vt bonorum animæ ad Angelorum;
malorum & sceleratorum ad Dæmonum coetus
adscribātur. Platonici quidam, vt Hermias & Pro-
clus inter Deum & animam rationalem ingen-
tem creaturarum immediate à Deo productarum
numerum posuerunt, quarum alias intelligibi-
les, alias intellectuales dixere: quibus tamen no-
minibus Plato passim promiscue vtitur. Plotinus
vero, Porphyrius, atque etiam fere è Platonici
doctissimi quique, inter Deum & Mundi ani-
mam nihil aliud esse censent, quam creaturam
solam immediate à Deo productam, quam Dei
filium appellant. Hæc omnium Arabum, atque
in primis & Auicennæ, fuit opinio; nec ab ea
Aristoteles eiusque sectatores abhorruerunt.
Aiunt, creaturam hanc naturam esse incorpore-
am & intellectualem, ac quantum fieri in crea-
tura potest perfectam, neque Deum ultra hanc
quidquam aliud producere. Ab vna enim causa
perfectissima plures quam vnum effectum perfe-
ctissimum promanare, illudque quod perfectissi-
mum sit plus vno esse non posse: siquidem si duo
illa sint aut plura, necessario fatendum vnum eo-
rum altero plus aut minus esse perfectum; ac
si æqualiter essent perfectissima, vnum idem cum
altero,

altero, atque ita non plura sed vnum tantum futurum. Atque iccirco ijdem opinionis huius assertores affirmant, etiamsi Deus ab æterno atque immediate solam hanc creaturam produxerit, eundem nihilominus res omnes produxisse, quum in illa ipsa rerum omnium ideas atque formas produxerit. Ideam vero esse instar exemplaris & formæ quam magnus ille Architectus in mente sua habuit quando ad fabricandum hoc Vniuersum accessit. Ijdem voluerunt, ædificij formam quam artifex in mente sua habeat, veram magis esse magisque perfectam quam illud ipsum ædificium quod postea idem artifex è materia apta, saxis puta, lignis, & eiusmodi, construxerit. Præterea in Creatura illa tam perfecta solis, lunæ, stellarum, elementorum, animalium, hominum, totius denique Mundi ideam inesse dixerunt; quæ quidem idea, vt exempli gratia, solis aut lunæ, multo sit ipso sole ac luna perfectior; & sic in ceteris etiam rebus. Ex hac Mente vniuersum hunc Mundum sensibilem productum, eiusque esse imaginem & simulacrum ideale atque intelligibile. Quumque exemplar ad cuius imitationem factus est, perfectissimum sit supra omnes creaturas; ipsum quoque Mundum hunc sensibilem, quantum Natura eius fert, perfectum esse. Quoniam vero omne animatum perfectius est eo quod anima caret, & in primis illud in quo inest mens & ratio bruta animantia longissime antecellit: Platonici Mundo animam longe omnium animarum perfectissimam, vt suo loco explicabimus, tribuerunt. Plotinus, Porphyrius & Iamblichus quatuor creaturarum ratione prædi-

*Idea quæ
modo à
Deo prod-
ita.*

*Mundi ani-
ma secun-
dum Pla-
tonem.*

*Quatuor
creaturarū
ratione præ
ditarum
ordines.* tarum ordines fecerunt: quorum primus Deo-
rum est, secundus Dæmoniorum, tertius Hero-
um, quartus Hominum. Hos omnes mente ac
corpore præditos dixerunt; quarum illa in om-
nibus sit immortalis, hoc vero in Dijs cœleste,
in ceteris elementare: addentes, Deos quidem
absolute bonos esse; sed Dæmonum, Heroum
atque hominum partim bonos esse partim malos.
Dæmones. Bonos quidem dæmonas bonis hominibus con-
tra malignorum dæmoniorum insidias atque in-
sultus præsidio esse, & ad bene agendum eosdem
incitare. Inter Heroas & Animas Principatus ac
Heroas. Principes posuere; Dæmonia quidem generalia
Deorum mandata exsequi, Heroas vero homini-
bus, præcipue vero in quibus excellentes naturæ
dotes cum æterna nominis fama conspiciuntur,
Principes. adiunctos esse & præpositos, dixere. Principatus
regionibus ac prouincijs præesse; Principes eo-
rum quæ ad generationem pertinent curam age-
re. Præterea Spiritus omnes supra nominatos qui
sub luna habitent, vaporis aliquid habere, ani-
misque labeculam aliquam adpersam: omnes
vero oculorum sensui esse subiectos, Dijs exce-
*Herces
quid.* ptis, qui inuisibiles sint & incorporei. Heroes
Genij sunt, quorum frequens est apud Virgilium
mentio. Scribit Porphyrius magistrum suum Plo-
tinum sæpenumero à Deæ Isidis sacerdote Ro-
mam fuisse inuitatum, addita pollicitatione su-
um se ibi Plotino genium commostrarum: tan-
dem Plotinum eò profectum, à sacerdote vero
adhibitis consuetis cæremonijs Plotini Genium
excitum visibili ipsi forma apparuisse, tumque
sacerdotem alta voce exclamasse: *O beatum te
Ploti-*

Plotine! atque ex eo tempore Plotinum pro Ge-
 nio non heroa aliquem, sed Deum habuisse;
 Quantum ad Dæmoniorum aliorumque Spi- *Spirituum*
 rituum generationem attinet, idem Plato ait *generatio.*
 filios eos esse Deorum; eorum vero generati-
 onem explicari non posse. Addunt Platonici,
 omnes hos Spiritus a Deo creatos res suæ na-
 turæ similes appetere. Sic primis Dijs, Ange-
 lis & cœlestibus Mentibus grata esse pura so-
 lius mentis humanæ sacrificia: econtra Dæ- *Spiritus*
 monas aliasque Mentis impuras quæ nobiscum *qui quibus*
 conuersantur, maximopere victimis oblectari; *oblectantur*
 quæ vero vtriusque naturæ sunt participes, thu- *& terre-*
 ris incensi, aliarumque rerum corporearum, *antur.*
 quæ tamen puræ sint & odoratæ, oblationibus
 capi. Porro Spiritus hos siue Mentis subluna-
 res iidem aiunt rerum impossibilium maxime-
 que terribilium minas timere, vt sunt, cœlum
 scindere, Dæ Isidis secreta reuelare, totum
 Mundum comburere, de statu ipsas deturbare
 atque euertere: id vero fieri multas ob causas.
 Primum enim etsi verborum terribilium ac mi-
 nantium, quæ magnum quid ipsis videntur, te-
 norem percipiant, non tamen ita capaces esse
 vt intelligant res illas impossibiles esse, & exse-
 quutione maiores. *Habent enim*, vt Iamblichus
 loquitur, *intellectum similem artificis egregio, qui*
quidem verba intelligit, & ipse rem cui præest, op-
time administrare tractareq; nouit, ad alia tamen
stupidus est. Insuper quando eiusmodi minas
 perceperint, Deorum eas potentiam in memo-
 riam sibi reuocare, quos multum timeant: tum
 indignari vehementer vbi tale aliquid audie-
 rint.

rint, non aliter quam boni ac probi homines turpibus atque obscœnis sermonibus aures commodare non sistent, sed quamprimum sese proripiunt, etiamsi conuicia illa prohibere ac vindicare etiam facile possint. Tantopere vero Spiritus timere aiunt, ne secreta ipsorum reuelentur, ac quem tenent in mundi regiones principatus atque imperium disturbetur, ut vel ad minimum ea de re verbum, vtcumque difficilis factu videatur, contremiscant veluti, & propterea aufugiant. Platoniorum insuper fuit sententia, omnibus hominibus ubi primum editi fuerint in lucem, ex inferioribus his spiritibus aliquem esse appositum, eiusdem qualitatis cuius sunt loca illa per quæ anima in corpus descendens, cumque elementari corpore sese coniungens, transit: hunc animam cum corpore copulare ac continere, hunc docere hominem ac regere, & ad omnia bona opera tamdiu velut manuducere, quoad bonis & sanctis operibus illud meritum sit ut dæmonij loco vnum ex Dijs celestibus custodem habeat; non tamen à custodia abscedere dæmonium, sed ad Dei illius iussa paratum adstare, eiusque imperium exsequi, & in erudienda varijsque dotibus ornanda eadem illa anima, & malignis dæmonijs, hominem ad malum impellere, atque à Deorum obedientia auertere perpetuo satagentibus, profligandis. Placet insuper his Academicis, prædictos Spiritus custodes omnibus hominum actionibus assistere, atque eas videre; quin etiam cogitationes atque intima animi nostri sensa perspecta & cognita habere: tum animam corpore solutam co-

Spiritus animi humani manifestus secundum Academicos conueniens.

ram supremo iudice sistere, suoque testimonio factorum rationes quæ tum ab animis reposcantur, multum vel iuuare vel aggrauare. Scriptum etiam est apud Platonem, eosdem voce multis tam sanorum quam ægrorum, tam vigilantium quam dormientium animis prodesse: & in mortis articulo præsentibus adstare, animosque nostros diuinitate sua commouere atque replere. Hinc illud esse Platonici aiunt, quod multi in ipso mortis agone, anima iam migrare incipiente, nescio quid diuini ostendere ac præseferre solent, quod nostram superet capacitatem. Id Socrati accidisse, qui ad alteram vitam migraturus iam mortique vicinus filium, singulari tum modestia vitæque innocentia iuuenem, plane immutatum atque ad omnia scelera atque flagitia auersum iri prædixit: quod & euenit. Posidonius narrat, Rhodium quemdam morientem sex æquales nominasse, & dixisse qui primus eorum qui secundus, qui deinceps moriturus esset: atque euentum prædictionis respondisse. Pherecydes Syrus animam agens victoriam contra Magesios prædixit. Porphyrius opinatus est non vnum aliquem sed multos Spiritus siue Genios vni soli homini additos esse custodes, quorum alius valetudinem ipsius curet, alius formæ pulchritudinem loargiatur, alius pectus constantia & fortitudine muniat, & sic deinceps. At Iamblichus aliter sensit, valde absurdum existimans vni homini vnum non sufficere genium siue dæmoniū, quum hoc illo tanto subtilioris ac perfectioris sit naturæ. Alij Spiritus hos diuersæ qualitatis esse censent, æthereos scilicet, aereos &

Mons mortis vicina præstigia.

Pherecydes.

Porphyrii opinio de Spiritibus assistentibus.

Spirituum diuersitas

*Socratis
demoniū.*

aquaticos : eorum rursus alios esse Saturnios, alios Martiales, alios Iouiales, & sic deinceps. AEthereos siue Igneos ad contemplationem excitare, aërios ad vitæ communis negocia, aquaticos ad voluptatem ; Martiales fortitudinem, Iouiales prudentiam, Venereos libidinem in animis accendere, Mercuriales sapientiæ, Luminosos fecunditatis semina præbere, Saturnios malum dissuadere. Quare Socraticum illud demonium & ætherium fuisse siue igneum, & Saturnium; quippe quod contemplationi ac virtutis studio totus vacauerit, illudque semper egerit vt dissuaderet, suaderet vero numquam. Et profecto mira sunt quæ de eodem scripta leguntur: præsto semper Socrati fuisse, malum dissuasisse, à periculis reuocasse, replicasse præterita, præsentia exposuisse, reuelasse futura. Huius vocem audire se, & quoties vellet conspiciere quoque, Socrates ipse professus est. Idem Charmidi Glauconis filio exercitij causa ad Nemeam syluam profecturo, iter dissuasit: quæ sprete admonitione, vitam Charmides amisit. Quum eidem mensæ cum Timarcho assedisset, & Timarchus bis è conuiuio surgere volens, semperque à Socrate prohibitus, occulte tandem se subtraxisset, Niciamque interemisisset; quum ad mortem duceretur Timarchus, Clitomacho fratri confessus est eò moriendum sibi quod Socrati dicto audiens non fuisset. Idem etiam Socrates quum apud Delium male pugnatum esset Lachete prætore, fugeretque cum ipso Lachete: vt ventum est in triuium, eadem quæ ceteri fugere noluit. Quibus quærentibus cur non eadem

via

via pergeret, deterreri se à Deo dixit. Tum quidem ij qui alia via fugerant, in hostium equitatum inciderunt. Idem diuina præsagitione cladem exercitus in Sicilia, itemque mortem Neoni & Thrasyllo in militiâ contra Ioniâ & Ephesum proficiscentibus prædixit; multaque alia pericula huius dæmonij beneficio tam à se quam ab amicis depulit, quæ nimis longum sit hoc loco enumerare. Ex quibus illud colligere licet, verum Spiritum fuisse dæmonium hoc Socraticum, non vero, vt quidam opinantur, ipsius mentem, nam & vocem, vt diximus, emisit, & semper dissuasit; quod secus est in mente, quæ modo suadet modo dissuadet, pro rerum conditione. Sunt vero hæc ipsius verba quæ apud Platonem descripta exstant: *Adest mihi diuina quadam sorte dæmonium quoddam, à prima pueritiâ me sequutum. hoc enim vox est quadam, quæ quum sit, eius quod sit dissuasionem innuit, impellit vero numquam. Quod si quis amicorum aliquid mecum quandoque communicat, venitque vox, hoc illa dissuadet, nec facere sinit.* Alias multas Spirituum qualitates Plato enumerat, quas hoc loco recensere necessarium non putamus.

*Socratis
dæmonium
an mens
ipsius.*

De alijs veterum quorundam Philosophorum paradoxis, omnia spiritibus plena esse, deque eorum concordia & discordia bonos atque malos effectus permanere; eosque mortales esse.

CAPVT III.

Asclepiadis de spiritibus opinio.

MULTORVM inter antiquos philosophos fuit opinio, spiritibus res omnes plenas esse, atque ex eorundem concordia & discordia tam naturales quam accidentales effectus prouenire. Primus hæc Asclepiades medicus diuulgauit, qui in facienda medicina spiritum auctoris in arte illa conscribenda, spiritum medici, in præscribendo medicamento, spiritum pharmacopœi in componendo, spiritum ægroti in sumendo, spiritum denique herbarum atque aliarum medicinam aptarum rerum concurrere omnes in compositione ac mixtura illa, dixit: qui hoc modo vaiti, vbi corpus ægri subierint, malis eiectis spiritibus bonos restituant, ac concordia vinculo inter se colligent, vnde postea sanitas exsistat. Idem statuit Morbum vel infirmitatem nihil aliud esse quam spirituum discordiam, qui corpus etiam sanum ingressi, subito illud infirmum faciant. Discordia enim actos huc illuc diffugere, quumque in hominis corpore nutriendo minime consentiant, stupi-

Stupidum illud, ac mille doloribus plenum re-
 linquere; eaque mutua pugna carnem atque ossa
 ita contabescere, vt corpus tandem moriatur,
 spirituum alijs cibi siue nutrimenti vias interclu-
 dentibus, alijs corporis humores alterantibus;
 alijs vt igneis, sanguinem, alijs, vt aereis, flauam
 bilem siue choleram, alijs, vt terreis, pituitam,
 alijs, vt subterraneis, atram bilem inficientibus
 atque corrumpentibus; vnde grauissimi capitis
 dolores, vitia stomachi, neruorum contractiones
 vel spasmus, tremor, respirandi difficultas, renium
 ardores, febres, catarrhi, pestilentia, ac mille
 alia morborum genera oriantur. Quod si vero
 spiritus omnes, tam medici quam medicamenti,
 atque in quo ignei pariter sunt, aquatici, terre-
 ni, & alterius qualitatis, bene omnes inter se
 conueniant; quam primum corpore recepti fue-
 rint, malos spiritus, qui vel ex frigore, vel calo-
 re, vel humore, vel sicco morbum gignunt, ex-
 pellere, operasque mutuas in corpore nutrien-
 do, augendo, & ad pristinum sanitatem reducen-
 do tradere, idem auctor est. At si quandoque me-
 dici spiritus ignorantia quadam medicamentum
 eligere nesciant in quo spiritus apti sint ad eos
 spiritus qui ægrum corpus affligunt expellen-
 dos; fieri sæpe vt non tantum non conualescat æ-
 ger, sed etiam moriatur. Quare communem il-
 lam sententiam, qua dicitur, Medicum bonum
 sanum etiam esse oportere, inde natam es-
 se, atque hoc velle, quod Medici qui semper sa-
 nus fuerit perfecti sint spiritus, eoque perfecte
 omnia cognoscant quæ ad reconciliandos & sa-
 nandos spiritus in alio corpore inter se pugnan-
 tes, per-

*Medicus
 qualis esse
 debeat.*

*Pulchri cō-
poris perfe-
cti spiritus.*

*Confiden-
tia in me-
dicum agrū
sanat.*

*Achiba lu-
dæi opinio.*

tes, pertinent. Spirituum vero perfectionem pulchritudo atque amabilis corporis alicuius aspectus arguit: hincque est quod multi eos medicos qui distorto sunt corpore ac vultu deformis agunt, e contra vero eos eligunt qui decenti sunt membrorum compositione, & grato atque liberali aspectu. In pulchro enim corpore spiritus quoque habitant docti atque perfecti; in deformi vero rudes, insulsi, ignorantia alijsque vitijs pleni: qui non tantum non pristinā valetudinem ægro, verum etiam mortem sæpe, cum ægri spiritibus infeste confligendo, adferunt: e contrario vero perfecti medici perfecti spiritus infirmi spiritibus amice ac concorditer sese applicantes, & ipsos tandem in concordiam redigunt, & sic pristinae sanitatis sunt auctores. Quocirca fides illa siue confidentia, quam æger habet in medico, sanitatem ei sæpe adfert: diffidentia vero atque auersatio non morbum tantum in longum alit, sed vitam interdum ægri extinguit: cuius rei causa alia nulla dari possit quam mutua illa spirituum vel cōcordia vel dissidium. Rabbi Achiba & Cabalista ludæus in eadem est opinione, omnia scilicet spiritibus plena esse, qui omnia operentur. Eos in terra si concordēs fuerint semina producere, spicas fecundare, arbores folijs ac fructibus, terram floribus vestire, fructus percolare ac maturare; sin discordēs, herbis virorem, arboribus folia, floribus ornatum, omnibus donique terranascentibus vitam quasi auferre. Spiritus sapiētes, vniti ac concordēs faciunt scaturire fontes, currere flumina; stulti verò, insipientes ac discordēs eadem exsiccant, aquam turbidam, insipidam,

iam atque amaram immo mortiferam reddunt. Aeris puri ac fereni nulla alia causa, est quam spirituum in eo concordia; quorum eorundem discordia & conflictu idem obnubilatur, excitantur tonitrua, fulgura crebra micant, effunduntur imbres, venti ac procellae veluti turbine quodam feruntur, horribiles denique tempestates mortali animos terrēt. Et ut boni & concordēs spiritus sanitatem, vigorem, fecunditatem; ita mali & discordēs omnis generis morbos, tristitiam, abortus, sterilitatem, mortem denique afferunt. Spirituum discordia exsiccat plantas, herbas extinguit, occidit pisces, volucres deplumat, omnia denique ex elementis composita interimit. Magus Abram Auenzara & Rabbi Azariel quaerunt, unde fiat, ut saepe quis vno tantum hominis aspectu ita exardescat ut nihil fieri possit ardentius; sic ut non tantum benefacere ei, verum etiam filium, patrem aut fratrem sibi exoptet? Id a spiritibus proficisci aiunt, qui quum amici sint & conformes, tantopere mutua societate atque unione delectentur. Vice versa accidit nonnumquam ut quis ab altero ita abhorreat, ut nec aspiciere, nec quidquam commercij cum eo habere velit, non quod ab eo laesus, sed quod occulto illo spirituum dissidio ad odium eius incitetur, cuius amicitiam alij non modo non auersantur, sed & ultro atque vnicē expetunt. Quot iudices reorum aspectu ita iritantur, ut saepe nondum audita causa condemnandi eos occasionem quaerant atque optent? E contra quam multi alij iudicis munus, quum apud omnes honorificum, tum ad faciendam rem accommodatum, & tribunal

*Amor sub
tus unde
nascatur.*

*Indices vni
de ament
aut oderint
litigantes.*

*Principes
cur alios
plus alios
minus a-
ment.*

tribunal refugiunt, ne in eum quem amant sententiam ferre cogantur? quod si declinare nequeant; quàm dolent? adeo ut ipsi damnati videantur. quæ causa multos sæpe impellit ut gratia plus quam iustitiæ amori in iudicando concedant. Quoties fit ut principes nouitium aliquem aulicum diuitijs ac dignitatibus pene obruant, ac multorum annorum ministrum, qui capitis non semel pro hero periculum subiit, ne teruncio quidem iuuent? Poeta aliquis, philosophus, historicus aut alio in genere litterarum apprime eruditus poema aliquod aut librum ubi multorum annorum lucubrationibus conscripserit, & Principi alicui aut magnati dedicârit, operam atque oleum, quod dicitur, sæpe perdit, nec gratiam nec honorarium, quamuis à liberali ceteroqui principe, consequutus: econtra scurra aliquis & homo detriuius, ob ineptam inepte narratam fabulam, aut alium insulsum iocum, ingens ab eodem sæpe præmium reportat. Ecquæ rei tam inconuenientis tamque absurdæ causa est? Saturnij, illi inquiunt, spiritus, paupertatis amantes, qui in docto illo viro reperiuntur, nec ut diues fiat permittunt, sed Iouialibus Principis illius & natura sua beneficis Spiritibus sese opponunt, eosque iritant, indicantes, vile esse quod bonus ille vir offerat opus, non cuius fertur auctoris, sed supposititium & plagio compilatum, aut ab adulatione vel lucri spe profectum. At Mercuriales qui in altero illo sunt Spiritus, dum Principis Spiritibus opportune sese applicare student, facile gratiæ locum inveniunt, ac non beneuolentiam tantum, sed etiam dona

dona largissima eblandiuntur. Tandem, ut hoc concludam, iidem illi eò dementiae prolapsi sunt, ut dicerent omnem illam in hoc hoc Mundo varietatem, omnes euentus, quæque extra ordinem contingunt, à concordia aut discordia Spirituum promanare. Verum hæc opinio fabulosa est, & inepta, nec in Peripatetica aut Platonica etiam philosophia vllum habet fundamentum: immò qui statuerit discordiam & concordiam Spirituum causam esse generationis aut corruptionis in rebus elementaribus, aut rerum in hoc Mundo contingentium, contra fidem profecto peccarit. Verum quidem est, pluuias, grandines, tempestates, atque alia eiusmodi à Spiritibus excitari, id quod D. Augustinus quoque affirmat. Sic enim scribit: *Restat ea per angelica ministeria moueri, similiter ventos, pluuias, grandines, fulgura, tonitrua, tempestates, autas, iussu Dei per illos regi, qui dubitat, & ea sensibilia putat, hunc ratio stultum cum insensibilibus probat.* Idem Augustinus animalia Spirituum instigatione homini vel mansueta se præbere & subicere, vel eius imperium fugere ac deterectare ait. Hæc enim sunt ipsius verba: *Bruta quoque animalia & sibus humanis per illos obsecundare aut aduersari qui non credunt, aut illa per rationalem intellectum hac facere credunt, longè à ratione recedunt.* Et paullo inferius omnium rerum sensibilibum atque insensibilium operationum causam Spiritibus adscribit. Sic enim loquitur: *Sed & cuncta quæ in rebus insensibilibus vel creaturis sensibilibus geruntur per illos administrari qui ambigit, multum à luce veritatis desi-*

*Aug. li. De
cogn. vera
vii. c. 6.*

*Angeli Dei
ministri.*

*4. De ci-
uit. Dei, c.
24.*

*Spiritus si
ne Dei per-
missis nihil
agere pos-
sunt.*

*Aug. ser.
7. de temp.*

desipit. Sed idem monet, etiam si vim suam atque operationem Angeli in naturæ rebus omnibus exerant; non tamen pro auctoribus aut creatoribus, sed tantum pro ministris diuinæ voluntatis habendos. Ait enim: *Angeli autem quos Platonici Deos libentius appellant, etiam si adhibent vel iussi vel iniussi operationem suam rebus quæ gignuntur in mundo, tamen tam non eos dicimus creatores animalium, quam nec agricolas frugum atque arborum.* Neque enim spiritus vel boni vel mali quidquam agere aut efficere possunt sine permissione aut voluntate diuina; alioqui maligni spiritus omne hominum genus, immo omnes res à Deo creatas temporis inomento oppressuri sint ac funditus euersuri. Id ipsum testatur Augustinus, inquiens: *Sed nec boni angeli hæc, nisi quantum Deus iubet, nec mali hæc iniuste faciunt, nisi quantum iuste ipse permittit. nam iniqui malitia voluntatem iniustam, potestatem autem non nisi iuste accipit siue ad pœnam suam siue ad aliorum, vel pœnam malorum, vel laudem bonorum.* Et dæmones quidem instigare tantum & ad malum impellere, non vero humanam naturam cogere possunt, libero arbitrio à Deo donatam, quo voluntariè nobis vel exitum vel salutem possumus procurare. *Potest diabolus, inquit idem Augustinus, ad malum inuitari; non potest trahere. delectationem infert, non potestatem.* Hieronymus Cardanus in libro quodam de Dæmonijs tractans refert patrem suum Facium Cardanum, insignem incantatorem, spiritum coniurationibus ligatum triginta annorum spacio habuisse, eoque familiariter usum, deque spiritu natura accurate ab eodem edoctum, esse sci-

se scilicet eos mortales, quamuis longissimis vitæ spacijs hominem longè vincant. Inter alia narrat, sibi peractis solitæ coniurationis cæremonijs, domo egresso, quod fuit XIII. die Sextilis, anno MCCCCXCI. hora diei vicesima, septem homines sericis vestibus, pallijs Græcorum more, ceteroque amictu purpurei coloris vestitos, tum forma & statura humana augustiori, apparuisse. Ex his duos, ceteris, quantum videbatur, nobiliores, agmen præcessisse, vnum magnum admodum & rubicundo, alterum longe minorem & pallido colore. Coniectura ætatis ex facie sumpta, visos fuisse quadraginta circiter annos natos. Rogatos ab incantatore quiescent, respondisse aereos se esse homines, & vt homines nasci atque mori, magis tamen esse longæuos, sic vt trecentos quoque annos viuant. addebant, naturam ipsorum Dijs cœlestibus magis esse coniunctam & vicinam quam hominum terrestrium; esse nihilominus inter ipsos & Deos differentiam & interuallum quasi infinitum. Præterea, tanto hominibus esse vel beatiore vel miseriore, quanto hi brutis animantibus: nihil ipsos latere. Scire enim vbi thesauri & libri aliaque in occulto lateant; non tamen propterea horum quidquam hominireuelare audere, oblegem inuiolabilem ea de re inter ipsos constitutam. Celeberrimorum hominū qui in hoc Mundo vixerint genios infimo esse apud ipsos loco, eo scilicet quē inter homines equiso aut mediastinus aliquis tenet. Porro quum subtilissimo sint corpore & tenui admodum, parum vel emolumenti vel incommodi ad vitam hominum adferre posse, nisi quod spectris, laruis

& præstigijs homines quandoque perterrefciant. Scientiam tamen atque doctrinam, quæ in primis instructi sint, communicare nonnumquam. Gymnasia etiam apud illos esse siue Academias: alios ducentis, alios trecentis spiritibus erudiendis esse appositos. Ultra tres hoc incantatoris cum dæmonibus colloquium duravit, quo multa ac varia de Mundi huius structura ab eis est expiscatus. E prædictis illis duobus alter maior atque augustior Mundum ab æterno à Deo conditum negabat; alter econtra omnibus momenti creatum, atque adeo si vel vno momento creatio cessaret, totum statim dilapsurum affirmabat, multis locis ex Auerrois libris atque aliorum etiam qui tum nondum vulgati erant, neque etiam partim adhuc cogniti sunt, allegatis. Sed hanc de spiritibus opinionem, mortales scilicet eos esse, non primus Cardanus commentus est, sed ea antiquorum etiam philosophorum, atque in primis Platoniorum fuit. Rabbi Auot Nathan ait, dæmones tria habere cum hominibus communia, cibo atque potu, tum etiam Venere uti ac procreare, tandem mori. Similiter Porphyrius, Proclo teste, mortales esse dæmonas existimavit, & qui longissime, non ultra mille annos vitam producere. Idem Plutarchus in libro De oraculorum defectu scribit, spirituum vitam limitatam esse suisque terminis circumscriptam, qua de re mirabilem scribit historiam, videlicet Epithersem quemdam sibi narrasse, quum in Italiam nauigaret, & ad insulas Echinadas pervenisset, vesperti mari placido & tranquillo vocem esse auditam cuiusdam Thamum appellantis

Plutarchus De oraculorum defectu.

Era

Erat autem is Thamus gubernator navis Aegyptius, non omnibus vectoribus notus. qui quum
 his appellatus tacuisset, atque ad tertiam appellationem respondisset, eum cuius erat illa vox,
 summa vocis contentione ita loquutum esse: Vbi
 ad Palodes delatus fueris, nuntiato Pana magnum diem suum obijisse, qua voce audita, primum
 omnes qui in naui erant, metu perculsos esse ac
 perterritos; deinde consultasse vtrum praestaret,
 eive voci obtemperare, an totam rem negligere.
 Re inter eos communicata & consultando agitata,
 ad extremum placuisse, vt Thamus quod iussus
 esset faceret, maxime si tum quum ad locum illum
 peruenisset, malacia esset. itaque fecisse, &
 quam clarissima potuit voce proclamasse, magnum
 Pana obijisse. Vix dum clamandi finem fecerat, quum
 ingentem auditum esse non vnius, sed veluti copul-
 rium hominum gemitum. Hanc eandem ob causam
 multi crediderunt oraculorum defectum demonio-
 rum morti adscribendum: immo vt corporis, ita ani-
 morum vires senescere atque aetatis vitio debilitari:
 vade postea responsa dentur mutila ac plane nul-
 lius momenti. Pyrrho quidem regnante Apollinem
 Pythium ter filsimis versibus consulentibus respon-
 disse; postea vero soluta ac pedestri oratione, ea-
 que inelegante admodum atque imperfecta usum.
 Sed hi omnes profecto, tum praecipue Cardanus,
 egregie a demonibus decepti sunt. quum enim
 spiritus a Deo creati sint immortales, nunquam
 profecto intermoriuntur. Credibile est eodem tanta
 mendacia, praesertim quod ad mortem spirituum
 attinet, ab eis sparsa esse, vti animas quoque ho-
 minum mortales esse, miseris hominibus per-
 suade-

& præstigijs homines quandoque perterrefciant. Scientiam tamen atque doctrinam, quæ in primis instructi sint, communicare nonnumquam. Gymnasia etiam apud illos esse siue Academias: alios ducentis, alios trecentis spiritibus erudiendis esse appositos. Ultra tres hoc incantatoris cum dæmonibus colloquium duravit, quo multa ac varia de Mundi huius structura ab eis est expiscatus. E prædictis illis duobus alter maior atque augustior Mundum ab æterno à Deo conditum negabat; alter econtra omnibus momentis creatum, atque adeo si vel vno momento creatio cessaret, totum statim dilapsurum affirmabat, multis locis ex Auerrois libris atque aliorum etiam qui tum nondum vulgati erant, neque etiam partim adhuc cogniti sunt, allegatis. Sed hanc de spiritibus opinionem, mortales scilicet eos esse, non primus Cardanus commentus est, sed ea antiquorum etiam philosophorum, atque in primis Platoniorum fuit. Rabbi Auot Nathan ait, dæmones tria habere cum hominibus communia, cibo atque potu, tum etiam Venere uti ac procreare, tandem mori. Similiter Porphyrius, Proclo teste, mortales esse dæmonas existimavit, & qui longissime, non ultra mille annos vitam producere. Idem Plutarchus in libro De oraculorum defectu scribit, spirituum vitam limitatam esse suisque terminis circumscriptam: qua de re mirabilem scribit historiam, videlicet Epithersem quemdam sibi narrasse, quum in Italiam nauigaret, & ad insulas Echinadas pervenisset, vesperi mari placido & tranquillo vocem esse auditam cuiusdam Thamum appellantis.

*Plutarchus
de oraculorum
defectu.*

Erat

PRIMAE PARTIS LIBER II. 163

Erat autem is Thamus gubernator navis Aegyptius, non omnibus vectoribus notus. qui quum bis appellatus tacuisset, atque ad tertiam appellationem respondisset, eum cuius erat illa vox, summa vocis contentione ita loquutum esse: Vbi ad Palodes delatus fueris, nuntiato Pana magnum diem suum obiisse, qua voce audita, primum omnes qui in naui erant, metu perculsos esse ac perterritos; deinde consultasse vtrum praeſtaret, eive voci obtemperare, an totam rem negligere. Re inter eos communicata & consultando agitata, ad extremum placuisse, vt Thamus quod iussus esset faceret, maxime si tum quum ad locum illum peruenisset, malacia esset. itaque fecisse, & quam clarissima potuit voce proclamasse, magnum Pana obiisse. Vix dum clamandi finem fecerat, quum ingentem auditum esse non vnius, sed veluti copulatum hominum gemitum. Hanc eandem ob causam multi crediderunt oraculorum defectum daemoniorum morti adscribendum: immo vt corporis, ita animorum vires senescere atque ætatis vitio debilitari: vnde postea responsa dentur mutila ac plane nullius momenti. Pyrrho quidem regnante Apollinem Pythium terfissimis versibus consulentibus respondisse; postea vero soluta ac pedestri oratione, eaque inelegante admodum atque imperfecta vsum. Sed hi omnes profecto, tum præcipue Cardanus, egregie à daemonibus decepti sunt. quum enim spiritus à Deo creati sint immortales, nunquam profecto intermoriuntur. Credibile est eò tanta mendacia, præsertim quod ad mortem spirituum attinet, ab eis sparsa esse, vt animas quoque hominum mortales esse, miseris hominibus persuadere.

*O a n l a
e u r o b m u
s u e r i n t .*

suaderent: qui sane impius est atque abominabilis error. Cur vero oraculo cessarint ac plane veluti extincta sint, non alia causa est quam Christi Domini ac Saluatoris nostri aduentus, qui Satanæ atque idolis omnibus æternum silentium imposuit; tum principi dæmoniorum post excessum suum ex hoc Mundo, omne imperium ac potestatem nullo unquam tempore restituentiam ademit.

Spiritus esse, rationibus Philosophicis & naturalibus probatur.

CAPVT IV.

ERTVM est eum qui diligentia scrutina rem ipsam expenderit, de Spiritibus & Angelis quin sint ambigere nō posse. Etenim quum Deus incorporeus sit atque inuisibilis, atque in rebus corporalibus atque sensibilibus tot res intermedias produxerit, vti supra demonstrauimus: quis neget idem in rebus intelligibilibus ab eo factum? quæ & nobiliores sunt ac sublimiores, tum ad declarandam creatoris omnipotentiam aptiores. Quocirca valde ab omni ratione alienum fuerit, altissimum illum Deum tot modis totque creaturis homini nobilitatem suam ac magnificentiam demonstrare voluisse; se ipsum vero tam arcta atque angusta condicione obli-

ne obligasse, vt inter se & hominem nullum in-
 termedium animal rationale, homine multo
 perfectius, creârit, cuius opera in gubernanda
 hac Mundi machina vteretur. Sed quid opus est
 verbis, quum rerum ipsarum testimonia adsint?
 Coelos quidem tâta celeritate moueri videmus,
 quanta aliunde nisi à spiritu quodam & mente,
 proficisci non posset. Annon corpus hominis vi-
 demus regi, & bene quidem regi non posse, ni-
 si magistra ratio adsit? Quare si Deus tot spiri- *Cetera*
 tus siue intelligentias coelestes creauit quot cor- *caelestia*
 pora sunt coelestia, vt philosophi omnes conce- *quæ munda-*
 dunt, quæ diuersis, sed statis ac bene dispositis *antur.*
 cursoribus vniuersum hoc regunt, ac Dei volunta-
 tem suûque munus in conseruandis huius Mun-
 di rebus exsequuntur: credibile sane est etiam
 multos alios & quasi infinitos ab eo spiritus cre-
 atos esse, qui multo ipsi viciniore, & supra om-
 nes sphæras coelestes exaltati, incomprehensi-
 bilem illam gloriam & perfectam beatitudinem
 immensæ æternitatis contemplantur, atque ex
 hac diuinæ maiestatis contéplatione incredibile
 gaudiû percipiât. Quod si vt philosophis placet,
 res omnes anima dotatae sunt; fatendum quoque
 fuerit immensam aeris ab imo terræ globo ad lu-
 nam vsque pertingentis regionem itidem ani-
 matam esse. quare vel vnâ, vel plures animas
 habebit. Vnâ vero solam esse animam atque v-
 num tantum spiritum aeris, nemo sanus dixerit.
 nam si vnâ sola sit, ab vnâ quoque tantum parte,
 atque vno motu, non vero contrarijs motibus,
 quod fieri videmus, ciebitur. Primum enim mo-
 bile siue vltimum coelum ab ortu in occasum
 tendit

*Animal
motu cōtra
rio m.oueri
nō potest.*

*Aër Spiri-
tuum ple-
nus & cur*

tendit, omniaque secum circumagit, e contra luna ac reliqui planetæ huic quasi obnitent, occasu versus ortum feruntur. Idem in omnibus hominibus atque animalibus deprehenditur, quorum nullum eodem temporis momento contrario motu mouetur, nec moueri potest, neque enim dum progreditur, eodem tempore idem regredietur. quin ita omnes sentiunt philosophi, si ullū animal nasceretur, partes corporis siue membra ita diuisa habens, vt contrariis motibus ferri queant, subito id atque è vestigio moriturum; quum res hæc naturæ perfectioni plane repugnet, ac monstri plena sit. Ex quo patet aerem, quem in contrarias partes moueri videmus, à multis spiritibus siue naturis intelligentibus inhabitari, etiam si modum aut formam huius inhabitationis scire nequeamus. Quæ tamen ita disputantur, non quod spiritus illi in aere, sed in coelo empyreo creati sint, vt capite viii. amplius dicetur. Præterea illud quoque consideratione dignum est, si aer spiritibus careat, Deo vel potestatem vel voluntatem creandi illos defuisse. non potuisse Deum illos creare, impius sit atq; nefarius qui vel cogitare aufit; nō voluisse, à ratione abhorret. Quum enim Deus terram atque aquam, quarum spacia aeris respectu angusta valde sunt, tot tantisque animalibus, ac rebus vita ac sensu præditis ferme innumerabilibus repleuerit: quis sana mente dubitet quin in spacio hoc & immenso aeris campo, plus quam decem partibus terra atque aqua maiori, multæ ab eodem habitatorum legiones sint collocatæ? Quod nisi esset, idem larga aeris

gazeris spacia restrinxisset, econtra terræ atque aquæ pomœria veluti dilataisset, ac terminos, ut tanto melius viuentium animarum veluti copias innumerabiles possent capere, protulisset. Quod quum ille non fecerit, ipsa sane ratio euidenter ostendere videtur, aerem viuentium animarum plenum esse. Sed & hoc non leuis est momenti, cur spiritus esse credamus. Quum enim Deus ille sit æternus & incomprehensibilis, qui ut causa rerum omnium vniuersalis omnia regit & à nemine regitur; homo vero, plantæ, bestię, elementa, omnesque aliæ res sensibiles regantur tantum, non regant: statuendum sane videtur naturam quandam esse intermediam, quæ inferiora hæc gubernet, à superioribus vero gubernetur: quæ sanè alia nulla esse potest, quam mens quædam siue ratio intelligēs. Et quemadmodum in Natura corpora quædam sunt inanima, ut saxa, alia vero intellectum habent, ut homo; ita conueniens sane videtur ut intellectus sint siue spiritus corporibus carentes. Sed & spiritus esse somnia, ea præsertim quæ rerum futurarum vaticinium habēt, demonstrant. neque enim euentus tam apte rebus ipsis respondisset, nisi diuinitus per bonos aut malos spiritus, Deo permittēte immitterētur atq; representarentur. Plurimis exemplis antiqua historia referta est sapientissimorum hominum, veraciū ac minime superstitiosorum, Aristotelis, Platonis, Hippocratis, Galeni, Plinij, Socratis, Plutarchi, Diogenis Laertij, Themistoclis, Alexandri Aphrodisiensis, Titi Liuij, aliorum: è quibus aliquam multa recensere opera precium videtur.

*Somnia
Spiritus esse
demonstrant.*

*Somnium**Eudemi,*

Scribit Aristoteles Eudemum Cyprium familiarem suum iter in Macedoniam facientem Pheras venisse, quæ erat vrbs in Thessalia tumadmodum nobilis, ab Alexandro autem tyranno crudeli dominatu premebatur. in eo igitur oppido ita grauitè ægrum Eudemum fuisse, vt omnes medici diffiderent, ei visum esse in quiete egregia facie iuuenem dicere, fore vt breui conualesceret, paucisque diebus interiturum Alexandrum tyrannum, ipsum autem Eudemum quinquennio post domum esse rediturum. Atque ita quidem prima statim scribit Aristoteles consequuta, & conualuisse Eudemum, & ab uxoris fratribus interfectum tyrannum; quinto autem anno exeunte, quum esset spes ex illo somnio in Cyprum illum ex Sicilia esse rediturum, proeliantem eum ad Syracusas occidisse: ex quo ita illud somnium esse interpretatum, vt quum animus Eudemi ex corpore exæsserit, tum domum reuertisse videatur. Galeni pater somnio admonitus vt medicinæ studio filium applicaret, quum obtemperasset, quam præstantem dedit medicum? qui diuinis scriptis artem illam mirifice auxit atque exornauit. Idem Galenus acerrimos sentiens manus dolores, somnio commonefactus est vt venam siue arteriam quæ inter indicem est & pollicem incideret: quod quum fecisset, conualuit, vt ipse in libro De venæ sectione scriptum reliquit: qui idem alio somnio monitum De videndi ratione quoque scripsisse se testatur. Annon Sophocles quum ex æde Herculis patera aurea grauis surrepta esset, in somnis demonio monstrante, eum vidit qui furtum id fecisset?

*Galeni.**Sophocles.*

fecisset?

fecisset? quod semel ille iterumque neglexit: ubi idem sæpius; ascendit in Areopagum, detulit rem. Areopagitæ comprehendi iubent eum qui à Sophocle erat nominatus. is quæstione adhibita, confessus est, pateramque retulit: quo facto, fanum illud Herculis Indicis nominatum est. Quid vero Simonidis hoc quod sequitur somnio ad hanc de spiritibus quæstionem probandam inueniri potest certius? qui quum eorum quemdam proiectum mortuum vidisset, eumque humauisset, haberetque in animo nauem conscendere, moneri visus est ne id faceret, ab eo quem sepultura affecerat: si nauigasset, eum naufragio esse periturum. itaque Simonidem rediisse, perijsse ceteros qui tam nauigassent, magna cum eorum admiratione quibus Simonides rem antea aperuerat. Apud Cælium in historia scriptum est, Ptolemæum I. dum Alexandriam muris cingeret, à iuvene venustissimo atque igneo in somnis admonitum ut statuam è Ponto eò transferret. sic enim fore ut ciuitatis illius dinitiæ in immensum augeantur, ac in prospero diu maneat statu. neglecto primum somnio idem rex denuo & minacioribus etiam verbis, eadem de re est admonitus. Quare Timotheum quendam Atheniensem ad se accersiuit, exque eo quæsiuit cuiusnam dei putaret illam esse quam in Ponto quærere iuberetur, statuam. Is mercatorum quorundam relatu cognouisse se dixit, apud Sinopenses antiquissimum esse templum, inque eo Iouis cognomine Opulenti statuam, quam somnium fortasse innuerit. Somnij cura iterum dimissa, idem iuuenis magis terribili spe

*Simonidis.**Ptolemæi.*

*Arcadis
cuiusdam.*

bili specie regi in somnis apparuit. Quare perterritus, & Delphico oraculo edoctus, Iouis eam esse statuam, legatos ad regem eius locumise qui Iouis Opulenti statuam ab eo impetrarent. Qua denegata, eundem illum iuuenem qui Ptolemæo antea apparuerat, Sinopensium regi in somnis apparuisse, & non minas tantum, sed etiā grauissimum morbum inflixisse, ita vt coactus rem omnem ciuibus enarrarit, & quamuis uita tota ciuitate, Ptolemæi legatis honorificentissime ad nauim vsque deductis, prædictam statuam concesserit; cui aduectæ Alexandrini templum valde magnificum erexerunt. Aliud est non minus clarum apud Ciceronem perscriptum somnium. Quum duo quidā Arcades familiares iter vnā facerent, & Megaram venissent, alterum ad cauponem diuertisse, ad hospitem alterum. Qui vt coenati quieuerant, concubia nocte visum esse in somnis ei qui erat in hospitio, illum alterum orare vt subueniret, quia sibi à caupone interitus pararetur. eum primo perterritum somnio surrexisse, deinde quum se collegisset, idque visum pro nihilo habendum esse duxisset, recubuisse tum ei dormienti eundem illum visum esse rogare, vt quoniam sibi viuo non subuenisset, mortem suam ne inultam esse pateretur. se interfectum in plaustrum à caupone esse coniectum, & supra sterco iniectum; petere vt mane ad portam adesset prius quam plaustrum ex oppido exiret. hoc vero somnio eum commotum mane bubulco prelo ad portam fuisse, quæsisse ex eo quid esset in plaustro; illum perterritū fugisse, mortuum erutum esse, cauponem re patefacta poenas dedisse. Alexander

xander philosophus minime superstitiosus simile
 de se narrat, sibi scilicet nocte quadam matris ex-
 sequias in somnis visas esse; vnde magno cum do-
 lore multisque lachrimis expergefactus, rem so-
 cius narravit. postea notato tempore, eo ipso die
 matrem suam, quam vivere adhuc omnes absen-
 tes existimabant, sepultam esse, ex amicorum epi-
 stolis deprehendisse. Non minus notabile Syllæ
 fuit somnium, qui nocte quadam à somno exper-
 gefactus, percepta dæmonij voce (quod triste fuit
 apud Romanos mortis augurium) subito exsilu-
 it, conuocatisque amicis & cognatis sequenti ma-
 ne testamentum sine vlla mora scripsit, mortem
 non longe abesse, vtcumque sano adhuc vteretur
 corpore, certus. nec euentus defuit: siquidem is se-
 quenti nocte febris extinctus est. Socrates, vt apud
 Pausaniam est, ea nocte quæ diem illum quo Pla-
 to in scholam ipsius deductus est, præcessit, cyc-
 num cædidissimum, dulcissimo cantu omnem æ-
 rem vicinum mulcentem, in sinum suum aduo-
 lassè somniauit: at vbi primum puerum aspexit,
 somnio parentibus narrato, quid de illo speran-
 dum esset, verissimo euentu prædixit. Aspasia
 Hermotimi Phocensis pulcherrimæ formæ filia,
 à patre pauperculo in magna rerum omnium
 inopia educata fuit. Euenit vt puellæ in mento
 tumor quidam atque vlcus nasceretur, quod
 non faciem tantum ac formam deturpabat, ve-
 rum etiam incredibiles ei dolores adferebat.
 Quocirca à patre ad medicum, hominem do-
 ctum ac valde peritum, deductæ, idem spem
 pristinæ sanitatis fecit, postulata tamen ingenti
 mercede: quam quum pater exsoluere non posset,
 puellam

*Alexandri
philosophi.*

Syllæ.

Socrates.

Aspasia.

*Ælianus
lib. 12. var.
hist.*

puellam domum insanatā reduxit. Quæ quum
luctu ac doloribus plena incoenata cubitum cō-
cessisset, in somnis mulierem videre sibi visa est,
vt bono esset animo, & si sanari cuperet, sola
partes contusas vlceri siue tumori imponeret,
cohortantem. Id quum illa è somno excita fe-
cisset, breui non valetudinem tantum pristinam
recuperauit, sed etiam tantam formæ elegan-
tiam ac venustatē naçta est, vt à Cyro Persarum
rege, ac deinde ab Artaxerxe in coniugem ducta
sit, vt AELIANUS scribit. Plinius rem admiratio-
nis plenam, quæ suo tempore contigerit, recen-
set: mulierem scilicet quampiam somniasse ro-
sæ syluestris radicem, priori die in horto à se in-
uentam, & filio propinatam saluti fuisse. **¶** **¶**
de re ad filium in Hispania tum militantem sta-
tim ipsa perscripsit, vtque si quid morbi patere-
tur, eo pharmaco vteretur monuit. eo ipso tem-
pore quo matris litteras filius accepit, à rabido
cane morsus fuerat, iamque hydrophobia cor-
ripi & ad exitium vergere incipiebat: quum præ-
dicto potu hausto, ex orco quasi est reuocatus.

M. Artorij.

Duobus exercitibus, vno OCTAUIANI AUGUSTI &
ANTONIJ, altero CASSIJ & BRUTI, in campis Philip-
pici aduersa acie stantibus, ea nocte quæ præli-
um antecessit M. Artorius Augusti medicus in
somnia à MINERUA moneri visus est, diceret Au-
gusto ne prælio, quamuis æger, interesse detre-
ctaret. Sic enim fore non tantum vt conualescat,
sed etiam ingēs effugiat infortunium. Quod ubi
Augustus intellexit, statim è lectica in equum a-
scendit, & strenui imperatoris officio ac labo-
ribus perfunctus, & morbum discussit, & mortis

Sabell. li. 7.

Ennead. 4.

peri.

periculum euasit. Lectica enim ipsius à Bruti militibus, dominum ea vehi existimantibus, deprehensa & concisa est. Calpurnia Iulij Cæsaris vxor maritum in somnis vidit multis vulneribus confossum iacentem. vnde territa, multis precibus maritum obsecrauit ne sequenti die in curiam ingrederetur. cui quum non obedisset Cæsar, a Cassio & Bruto ceterisque coniuratis crudeliter est interfectus. Sfortia, vt Iouius refert, anno salutis M C C C C x v. pridie quam Orthona contra Braccium Aquileiam tum obsidentem moueret, sub ipsam auroram somniauit in rapidum flumen se delapsum, frustra auxilium ab ingentis staturæ viro, qualis S. Christophorus fere pingitur, in aduersa ripa stante, petere. Excitus, somniumque negligens, postridie dum puerum in flumen ad castellum Pescaram prolapsum iuuare vult, vnà cum equo tam alte cœno se immerfit, vt armorum pondere grauatus eluctari non posset, atque ita in stagno suffocatus perierit. Idem M. Antonio Torello Guastallæ Comiti accidisse legitur, qui eiusdem periculi in somno admonitus, quum somnium itidem contempsisset, ac sequenti die natationis gratia, qua multum delectabatur, in lacum, in quo complures ipsius comitum natabant, sese immisisset, prius aqua haustus perijt quam sociorum quisquam opem ei ferre posset. Alcibiadis quod à Probo, Iustino & Plutarcho scribitur somnium? qui paullo ante necem, à Tismenio & Bagoa à Critia summissis, ipsi illatam, visus sibi est in somnis amicæ esse amictus amiculo. is deinde quum proiectus esset inhumatus, ab omnibus que

*Calpurnia**Sfortia**M. Antonij
Torelli.**Fulgos. lib.
1. ca. 5.**Alcibiadis*

*Cræss.**Valer.**Max lib. 1.**cap. 7.*

que desertus iaceret, amica corpus eius suo textit pallio. Non minus admirabile fuit Cræssi quod apud Herodotum & Valerium Maximum exstat somnium. Nam è duobus filiis & ingenti agilitate & corporis dotibus præstantiorem imperijque successioni destinatum Atym, somniauit ferro sibi ereptum. Itaque quidquid ad euitandam denunciata cladis acerbitem pertinebat, nulla ex parte patria cura cessauit auertere. Solitus erat iuuenis ad bella mitti. domi retentus est. Habebat armamentarium omnis generis relorum copia refertum. id quoque amoueri iussit. Gladio cinctis comitibus utebatur, vetiti sunt propius accedere. euentum nihilominus somnium habuit. Quum enim ingentis magnitudinis aper vicinam regionem crebra cum agrestium strage vastaret, inuisitatoque malo regium imploratum esset auxilium: filius à patre extorsit vt ad eum opprimendum mitteretur. Dum ita acri studio interficiendi aprum omnes sunt intenti, Adrastus lanceam petendæ feræ gratia emissam in eum tristi errore detorsit: quo ictu exanimatus iuuenis somnio fidem fecit. Aterius Rufus eques Romanus, quum gladiatorium munus Syracusis ederetur, inter quietem retiarij se manu confodi vidit, idque postero die in spectaculo confessoribus narrauit. Incidit deinde vt proximo ab equite loco retiarius cum miryllone introduceretur; cuius quum faciem vidisset, idem dixit ab illo se retiario trucidari putasse: protenusque inde discedere voluit. Illi sermone suo metu eius discusso, causam exitij misero attulerunt. Retiarius enim in eum locum compul-

*Aterij Rufi**Valer.**Max. ibidē*

compulso mirmyllone & abiecto, dum iacem-
 tem ferire conatur, traiectum gladio Aterium
 interemit. Iulius Cæsar paullo antequam inter- *Iulij Cæsa-*
 sectus esset, ut Suetonius narrat, in somnis su- *ris.*
 pra nubes se vehi, & Iouis manum tangere sibi
 visus est. Q. Catulus per quietem Iouem vidit *Q. Catulu*
 in pueri cuiusdam manus Romani populi insigni-
 tia tradentem. alia deinde nocte eundem pue-
 rum vidit in Iouis gremio recubantem: quem
 quum Catulus detrahare vellet, à Ioue admoni-
 tus est ne puero vim faceret, quem ad salutem
 Romani Imperij tuendam reseruasset. Sequenti
 die quum idem Catulus in Octavianum Augu-
 stum tum puerum adhuc incidisset, statim hunc
 eum esse quem in Iouis gremio cubantem vidis-
 set, exclamanit. Cambysi, Persarum regi, ut *Cambyse*
 scriptum est ab Herodoto, Smerdis fratris regio
 solio insidentis, & capite sidera tangentis spe-
 cies in somnis oblata est. Quare metuens ne à
 fratre regno deturbaretur, Prexaspem ad eum
 occidendum misit. nihil tamen effecit. alius e-
 nim Smerdes magus, Cyri filium se ferens, reg-
 num occupauit: Cambyfes vero dum equum con-
 scendit, cultello in coxédice vulneratus, misera-
 biliter mortuus est. Amilcar dux Carthaginiesi- *Amilcaris*
 um quum oppugnaret Syracusas, inter somnium
 vocem audire sibi visus est nunciantem, futurum
 ut proximo die in ea vrbe coenaret. Latus igitur
 perinde ac diuinitus promissa victoria (sic enim
 aruspices interpretati fuerant) exercitum ad
 pugnam instruxit; in quo inter Siculos & Pœ-
 nos orta dissensione, Syracusani improuisa in ca-
 stra irruptione, castra oppresserunt, ipsumque
 captum

T. Atinij.

Cic. lib. 1.

De diuina.

Valer.

Max. lib. 1.

cap. 7.

Liu. 2.

Macrobi.

Saturn.

captum & vinctum Amilcarem intra moenia pertraxerunt. Aliud est apud Ciceronem, T. Liuium, Valerium Maximum, Plutarchum & alios Romanarum rerum scriptores, Atinij cuiusdam e plebe hominis tale somnium. Quum ludis vocatus bello Latino populus consedisset, seruus per circum, quum virgis caderetur, furcam ferens ductus est. Exin cuidam rustico Romano dormienti visus est venire qui diceret, præsultorem sibi non placuisse ludis, idque ab eodem iussum esse eum senatui nuntiare: illum non ausum, iterum esse idem iussum, & monitum ne vim suam experiri vellet. ne tum quidem esse ausum. exin filium eius esse mortuum. eandem in somnio admonitionem fuisse tertiam; tum illum etiam debilem factum, rem ad amicos detulisse: quorum de sententia lecticula in curiam esse delatum: quumque senatui somnium enarrauisset, pedibus suis magna cum omnium adspicientium admiratione, saluum domum reuertisse. Sexcenta alia eiusmodi exempla antiquis historiarum monumentis consignata proferre liceat, ut Ciceronis, Cyri, Phalaridis, Annibalis, Scipionis, C. Iulij Cæsaris, Augusti, Neronis, Pausaniæ, Themistoclis, Alexandri Magni, Xenophontis, aliorum, quibus referti sunt tam Græcorum quam Latinorum libri: sed hæc quæ commemorauimus sufficiunt ad demonstrandum, insomnia illa & visiones quarum apud SS. Patres Christianos frequens est mentio, non ab iisdem ad conciliandam mendacio fidem confictas esse, sed vere atque infallibiliter ita contigisse. vnde certo certius intelligi potest Angelos esse & spiritus,

ritus, mediæ inter nos & altissimum creatorem naturæ, quorum opera Deus ad consolandos bonos, malos reprimendos ac puniendos, ac gloriam suam declarandam vtatur. Vnum tamen facere non possum quin superioribus addam. id Hippocratis fuit medicorum principis, veritatis, si quisquam inter omnes scriptores, amantissimus ait, nocte quadam quum ob morbum Democriti amici plenus curarum cubitum iuisset, Aesculapium in somno sibi apparuisse, quem dextra apprehensum multis precibus obtestatus sit vt ad sanandum Democritum ire secum vellet, illum nihil sua præsentia opus esse dixisse, sed feminam profectionis comitem monstrasse. Illam manu ipsius apprehensa, quum non procul à foribus Democriti abesset, subito disparuisse, cum his verbis: Mane tecum Democritum inuisam. Rogatam à se quænam esset, Veritatem se esse dixisse, illam vero alteram, quæ non longe inde destiterat, Opinionem vocari, & apud Abderitas habitare. Expergefactus Hippocrates somnium sibi ita est interpretatus: non opus habere Democritum medico, quum Deus medicinæ ipse inde discesserit: Veritatem vero, Democritum sanum esse, apud ipsum Democritum, Opinionem vero, Democritum ægrotare, apud Abderitas reperiri. Hæc ipsius sunt verba: *Ego igitur, quum de somno surrexissem, mihi ipse somniū interpretatus sum, quod non indigeret medico Democritus, quādo sane ipse medēdi Deus inde discessisset, veluti qui medēdi occasiōē materiā non haberet. Sed ipsa quidē veritas, quod Democritus sanus sit, apud Democritū manet. opinio vero, quod Democritus ægrotet,*

Hippocratis somniū.

reuera apud Abderitas habitat. Atque hac vera esse, mi Philopœnen, credo, & sunt sane, & non contemnenda somnia, & maxime ubi ordinē cōseruant. Ea vero ita esse, experimento deprehensum est. Mirabitur fortasse aliquis, cur tot citatis ē profanis scriptoribus insomniorum exemplis, ea quę in sacris litteris, & alijs Christianorum autorum libris plurima perscripta leguntur, prætermittam. Sed eorū reprehensionem effugere volui qui dicere poterant, Christianorum esse omnibus simpliciter quæ S. scriptura continentur fidem habere; mihi vero incumbere vt alijs etiam rationibus id quod probandum suscepi ostendam, quo Christianę doctrinæ veritas tanto magis elucescat. Si quis tamē & hæc addenda censet; plurima ei tam ē veteris & noui testamenti libris quam SS. Patrum atque aliorum scriptis petere licet: vt sunt Eliæ, Iosephi, Nabuchodonosoris, Danielis, Dauidis, & aliorū insomnia, sed in primis Solomonis illud, quo Deo supplicans, toti Mundo admirabilem sapientiam est consequutus. Quid Euangelio? quam multa in eo diuina somnia memorātur? Iosephum Angelus in somno admonuit ne dubitaret B. Mariam virginem in sponsam acceptare, à Spiritu Sancto imprægnatam: eundem in somnis Deus iussit cum infante & Maria matre in Aegyptū fugere; deinde mortuo Herode in Iudæam redire. Magos qui ad recens natum Saluatorem ab oriente venerat, sanctus Angelus in somno deterruit ne Hierosolymas ad Herodem, sed per aliā viam in regionē suam reuerterentur. Complures aliæ visiones in iisdem passim libris leguntur, vt senis illius Simeonis, vxoris Pilati, Petri & Pauli Apostolorum,

*Curauctor
profanis
exemplis
vju.*

3. Reg. 6. 3.

Luc. 1.

Matth. 1.

Matth. 2.

Matth. 27.

rum, qui hoc modo & de rebus quibusdam coelestibus & diuinis edocti, & Angelorū ope ac ministerio ē carceribus educti & compedibus liberati sunt. Sed præter hæc a nobis allatas rationes alia sunt quæ Angelos esse & Spiritus euincunt: idque inprimis ex eorum operationibus aliisque prodigijs, quorum plenæ sunt historiae, intelligi potest. Iulij Cæsaris temporibus Victoriæ simulacrum ab eodem in templo Mineræ E-lidenſi positum & consecratum, humi deiectum atque euerſum est. Antiochiæ in Syria bis in muris tantus hominum clamor, equorum hinnitus, clangor tubarum atque arimorum sonitus est exauditus, ut vniuersa ciuitas hostem adesse iamque irruptionem tentare rata, ad arma repente sit excitata. Idem Ptolemaide contigiſſe legitur, nec tamen vllum hominem aut equum viſum. Pergami arma in adytis & subterraneis locis posita, sponte sonuerunt. Trallibus etiam in pavimento inter coagmenta lapidum in templo Victoriæ, ubi Cæsar statuam consecrarat, nata palma ostensa fuit. Quis hæc fecit nisi dæmonia? quæ Cæsaris magnitudinem præſagientia huiusmodi portentis Cæsari apud gentiles diuinos honores conciliare, atque ita in foedissimum idololatriæ cœnum miseros multo profundius immergere voluerunt. Eorumdem opera effectum est, ut equi Cæsaris, ab omni pabulo abſtinentes circa Rubiconis ripam tristes oberrarint, grandibus guttis, ut summus poeta ait, ora humectantes. Eisdem indicibus. Capuæ ab ijs qui sepulcra demoliti fuerat, in Capys a quo nomē & originē vrbs illa accepit, sepulcro tabula inuenta est cum hac inscriptione: *Quantum*

*Prodigia
à dem. nra
facta*

Antiochia

Pergami.

Trallibus.

*Cæsaris o-
qui lachry
mantur.*

*Capys se-
pulcrum.*

*Angeli &
eorum ope-
rationes è
S. scriptura
probantur.*

ne Quando ossa Capys detecta erunt, Iulo prognatum manu consanguineorum necabitur, magnisque mox Italia cladibus vindicabitur. Ijdem dæmones in ludis ab Augusto Cælaris honori post mortem consecratis, cometen, atque in eo stellam præfulgidam quasi animam Cælaris in cœlum delatam, falsi iactatores per septem continuos dies ostenderunt. Multa alia de spirituum operationibus ac præstigijs in medium adferri possent, vt de Apollinis atque Iſidis oraculis, quæ futura consulentibus prædicebāt, de Palladis simulacro, quod in vrbe Troia multo sudore inanauit, deque alijs omnem humani ingenij captum excedentibus prodigijs atque ostentis; sed & hæc ad id quod volumus probandum satis sunt. Quæ itidem in sacris litteris de eorum operationibus atque effectis scripta sunt omitto, vtpote quæ ita perspicua sunt vt omnem plane apud Christianos tollant dubitationem. Visibili enim forma Angeli passim apparuisse leguntur, vt Tobix filio, quem Angelus, cibū & potum vnā capiens, tam longo itinere duxit & reduxit, & præter alia multa beneficia patri ipsius cœco lucis vsum restituit. Non Angelus fuit qui vnâ nocte oēs Aegyptiorum primogenitos occidit? Cuius opera Danieli in leonum fouea sedenti cibus paratus fuit? Angeli profecto. Et Angelus fuit qui Lotho Sodomæ atque Gomorræ exitium nunciauit, vtque cum filiabus effugeret, monuit. Ad Abrahamum duo Angeli in hospitium diuerterunt, lotisque etiam pedibus manducarunt cum eo & biberunt. Angelus Balaa-mum absteruit ne in populum Israeliticum diras euomeret. Annon pythoniſſa spiritum sub Helisei

PRIMAE PARTIS LIBER II. 181

Helisei forma vi incantationis exciuit & videntum obtulit? Et Angelus, puto, fuit coruus ille qui prophetæ *Helix* latitanti victum apportauit. Iam paginæ fere omnes Noui Testamenti tam de bonis quam de malis Angelis loquuntur; vt de *Gabriele*, qui visibili forma *Mariæ* sempervirgini quod in matrem Dei electa esset, annunciauit; de eo qui Christum Saluatorem nostrum in horto orantem confortauit; de eo qui compedes *B. Petri* Apostoli pedibus decussit, eumque è carcere eduxit; de eo qui *Philippum* Apostolum vt eunuchum reginæ *Candaces* baptizaret, asportauit; de illis qui à mulieribus & discipulis Christum in sepulcro quærentibus, candido vestitu amicti visi sunt; deque alijs, quos enumerare nimis longum hoc loco foret. Quid dicam de immundis spiritibus? qui quum humana corpora diutorsissent, omnipotente Dei ac Domini nostri manu in Euangelica historia passim eiectione leguntur: vt ille qui mutus erat & surdus: vt illi qui miserum *Gergasenum* per montes & sylvas diu egerunt, atque ex homine exacti, porcos in mare præcipitarunt atque summeiserunt. Vt iam nihil dicamus de plebeijs quibusdam hominibus, & vernaculæ linguæ vix peritis, qui tamen nescio quo spiritu incitati, & varijs linguis loqui auditi sunt, & futura multa prædixerunt, & aliorum secreta reuelarunt: vt *Barth. Sibylla* in Speculo suo narrat de muliere quadam hariolatrice, quæ *Coroneæ*, in *Calabriæ* ciuitate, *Alphonso* *Aragonio* eius regionis Duci, ea omnia memoriter dicere potuit quæ pridie cum Venetorum legato solus tractarat. Ex quibus omnibus liquido constare

arbitror, Spiritus esse atque Angelos. quod si quis obstinate credere recuset; verendum sane fuerit, ne à teterrimis cacodæmonum legionibus in inferno cruciatus, magno id cum suo malo re ipsa experiatur.

Epicureorum, Sadduceorum ac Peripateticorum rationes, quibus inducti, Spiritus vel Angelos esse negarunt, refelluntur.

CAPVT V.

X ijs quæ hætenus à nobis dicta sunt, satis, puto, manifestus est Epicureorum, Sadduceorum ac Peripateticorum error, qui Spiritus non esse & ipsi crediderunt & alijs persuadere voluerunt. Nec vero ullius ponderis aut momenti sunt ab eis allatæ rationes. Quod enim dicunt, si Spiritus sint, necesse fore ut animam habeant & corpus, ac propterea visibiles sint: manifestæ falsitatis facile conuinci potest. Quis enim vel mediocriter in philosophia versatus nescit, substantiam reperiri intelligibilem, sine commistione aut applicatione elementorum? Nô minus friuolum est quod aiunt, si tantus esset Spirituum numerus, qui aerem ac cœlum repleret, fore ut laruis & præstigijs homines continuo terreantur. Idem enim qui res omnes creauit, eadem ita dispescuit ac distinxit, ut altera alteri nō sit impedimento, sed ut omnes pariter inter se con-

*Substantia
intelligēdi
incorporea*

*Rerum natura-
rum
quis.*

con-

consentiant, atque admirabilem efficiant concentum, ut in aquæ elemento videre licet, quod licet multo sit maius terra, non tamen eam inundat aut submergit, sed intra fines à supero illo opifice constitutos se continet, per ipsius terræ viscera heic fontem, illic fluuium, alibi riuum, vel etiam lacum, tam ad hominum commoda, quam Mundi huius inferioris ornatum ebulliens atque effundens. Quid mirum igitur, si Spiritus, quamuis magno numero, nec terrore aliquo nec incommodo afficere possint homines, etiam à quibus deridentur ac maledictis proscinduntur, quum vis eorum ac potestas terminos à diuina voluntate præfixos transgredi nequeat? Hinc est quod in Iobi historia Sathanas dicit, vniuersum se Mundum circuisse; non tamen dicit vlli creaturæ se nocuisse: ad quod ei non voluntas sed facultas defuerat. nec vero in Iob prius extendere manum ausus fuit quam à Deo id permissum esset, qui etiam heic certos ei limites posuit, ac primum in fortunas tantum potestatem dedit, quando ait: *Ecce vniuersa qua habet, in manibus tuis sunt: tantum in eum ne extendas manum tuam.* Denique quum hoc etiam Deus Sathanæ concessisset ut patientissime bonorum iacturam ferentis corpus quoque vexaret, ne animam ipsius tangeret mandauit. Vnde profecto liquet Luciferi ac satelitem ipsius potestatem certis limitibus à Deo esse circumscriptam: qui etsi vel vno momento Mundum vniuersum obire, tamen ne pilum quidem homini eripere, aut vlli creaturæ, nisi Dei permisso, nocere possunt. Quod si quandoque Deus permittit ut à Sathana aliquis torqueatur, non

Dei prouidentia.

Iob c. 1.

Sathana potestas à Deo limitata.

*Damones
quibus me-
dys utatur
ad nocen-
dū homini.*

*Angelorū
creationis
an in Ge-
nesi fiat
mentio.*

propterea cogitandum est id veneficarum, multo minus lunæ decrefcentis vi effici, quamuis homo vno tempore plus, alio minus exagitetur. Omnia enim temporum momenta inimicus spiritus capat & obseruat, quum ne seipsum prodatur, tum ut Lunam atque stellas, Dei, cui ipse rebellat, creaturas, infamia hac & probro, quasi homini noxia sint, aspergat. Præterea quum dæmones non quidquam nisi Naturæ vi operari atque efficere possint: hominis phantasiā augescēte vel decrefcente Luna, aut sub quocumque alio positu fidērum perturbant maxime atque infestant, eo scilicet tempore quo cerebrum maxime aptum est ac dispositum ad id quod imprimere ipsi cupiunt, recipiendum. Iam quod Angelorum creationis in libro Originum siue Genesi nulla sit mentio, parum quoque ad Sadduceorum ac ceterorum opinionem iuuandam valet. S. Augustinus dicit, sub Coeli ac Lucis vocabulis, non vero proprijs nominibus à Mose eos expressos, ad populum illum verba faciente cuius maior ruditas erat quam quæ incorpoream Angelorum naturam capere posset. Quinetiam si prudētissimus idem legislator Angelorum hanc omnis corporis expertem & quamdam quasi diuinam naturam explicasset; metus erat ne magnam ad idololatriam, ad quam populus ille sponte sua mirifice propendebat, fenestram ei aperiret. Quam enim facile inductus idem populus fuit ut vitulum, serpentē & ceterum, atque alia pro Deo adorarit? Quid quod ipsius Mosis verba, quamuis recte, Spiritus innuunt? Ait enim, Adamo & Eua in statu innocentiae paradysum adhuc incolentibus, fuisse creaturā quamdā rationa-

rationalem, omnibus animalibus à Deo supra fa-
 ciem terrę creatis, astutiores, à qua prima nostra *Gen. c. 3.*
 omnium mater decepta & ad peccatum illecta
 fuerit. Hæc quis alius sit quam Lucifer cum socijs
 suis & ministris? Ad id quod Peripatetici obijciūt,
 si Spiritus sint, non posse eos incantatorum verba
 percipere, nisi omni in loco semper eos adesse di-
 cere velimus (quod quum absurdum sit, immo
 impossibile, vana quoque esse quæ de Spiritu-
 um natura tradantur) facile responderi potest. Et
 si enim verum est Spiritus semper in omni loco
 esse non posse: tanta tamen eorum est velocitas vt *Spirituum*
 vno momento multa miliarium milia conficere, *velocitas.*
 ac breui temporis spacio vniuersum Mundum cir-
 cumire queant. Quocirca quum vno momento,
 quod sexagesima pars horæ est, omnia regna, om-
 nes provincias, omnes ciuitates obire, omnesque
 populos terræ globum inhabitantes visere pos-
 sint; mirum non est excipientibus ipsos atque in au-
 xilium vocantibus præsto esse, eorumque carmina
 atque execrationes audire. Et si vero tâta veloci-
 tas prima fronte impossibilis videatur, & huma-
 ni ingenij captu, ac proinde etiam fide maior sit:
 certa tamen est, ac non solum paullo ante citato
 Sathanz vniuersum orbem vno die circuisse se
 Deo respondentis exemplo, verum alijs quoque
 multis, quæ tam in S. scriptura quam doctorum
 virorum libris commemorantur, probari potest:
 vt scholaris illius quem Paullus Girlandus bre-
 uissimo temporis spacio in longinquam regionē
 alportatum affirmat; vt rustici cuiusdam, qui dia-
 bolo sub forma arietis insidens, ad eum locum vbī
 vacante ludos & choreas agitabāt, vnā cum vxore

re momēto fere tēporis deportatus fuit, vbi quā
 casu Dei nomen inclamasset, dictocitius veneficæ
 omnes disparuerunt, ipse vero sub nuce illa Bene-
 uentana, plus quam centum miliaribus à domo i-
 pfius distante, solus atque nudus relictus fuit;
 vt Simonis magi, vt Apollonij Tyanei, atque
 aliorum, de quibus infra dicemus, quos inferna-
 les illi spiritus ad quascumque voluerunt Mundi
 plagas subito deportarunt. Sed & rationibus i-
 dem naturalibus atque in sensus incurrentibus
 adstrui potest, maxime autem velocissimo cœ-
 lorum motu, de quo sine stupore ne cogitare
 quidem mens humana possit. Quis enim non ob-
 stupefcat octauam spheram vicenis quaternis
 horis ab intelligentia sua siue angelo circumvol-
 ui? qui circuitus amplius quam quadringentos
 septuaginta miliarium geometricorum, quæ sin-
 gula millenū sunt passuum, miliones comple-
 ctitur. Archimedes quidem & Ptolemæus ecce-
 tissimis principijs demonstrarunt, solem à terra
 distare mille centum & nouē terræ semidiamet-
 ris & dimidio. continet vero semidiameter tria
 milia septingenta & viginti miliaria, miliaria
 vero millenos, vt diximus, passus geometricos.
 terræ autem circuitus sexies id spacium siue mag-
 nitudinem, & quod excedit, septimam eius par-
 tem cōplectitur; sic vt in vniuersum à centro ter-
 ræ vsque ad solem supra duos miliones ducenta
 sexaginta quinque milia, quadringenta & octo-
 ginta miliaria numerentur. Heic quidem illi sub-
 stiterunt: at Arabes postea, Alfraganius, Alba-
 regnius & Thebit Campanus vterius progressi
 sunt, terramque ab octauo cœlo distare scripse-
 runt

*Cœlorum
 cursus ad
 mirabilis
 velocitatis*

*Terræ di-
 stantia à
 sole quāta*

runt viginti mille octoginta vno terræ semidia-
metris & duodeviginti minutis; qui faciunt su-
pra sexaginta quatuor miliones, octingenta tria
milia centū & octuaginta miliaria. Rabbi Ram-
bam maiorem distantiam ponit: sed quum de-
monstrationes Astronomicæ etiam sensu colli-
gantur, vt quod minus est sumamus, certum est
& verissimis rationibus à Ptolemæo demonstra-
tum, semidiametri ad arcum rationem eandem
esse quæ est 52. ad 60. & ex Euclidis quæ est libro
III. demonstratione sex circuli semidiametrihex-
agonum constituunt, ita vt semidiameter à cen-
tro terræ vsque ad octauum cœlum sexies in hoc
eodem cœlo reperiatur. Ita efficietur sexies sex-
aginta quatuor miliones octingenta tria milia
centum octoginta miliaria; & tanto plus in cir-
culo: qui sunt quadraginta octo gradus, si octo-
nos gradus pro vnoquoque circuli hexagono su-
mamus, vltra sex semidiametros, qui cū septima
faciunt viginti duos miliones trecenta quinquaginta
sex milia quadringenta & quinque milia-
ria: ita vt cursus octauæ sphæræ qui viginti qua-
tuor horis absoluitur, comprehendat quadrin-
gentos sexaginta miliones centum sexaginta qua-
tuor milia, trecenta octoginta quinque miliaria
Quare eadem sphæra in vno minuto siue momen-
to aut scrupulo, sexagesima scilicet horæ parte,
emietietur sexcenta sexaginta milia miliarium,
atque eo amplius, adfidentis Intelligentiæ siue
mouentis Angeli, quem Hebræi Cherubin appel-
lât ope. E quo facile perspicitur quam inepta
sit Peripateticorum argumētatio, incantatorum
voces à malignis spiritibus exaudiri posse negan-
tium

*Distantia
cœli octauæ
à terra.*

*Octauæ cœ-
li intelligen-
tia Cheru-
bin.*

tium, quod in omni loco esse non possint. Atqui momento transferre se queunt, idque sedulo faciunt, maxime ut apud eos sint qui animam & corpus ipsis deuouerunt: quos quidem adeo sollicitè obseruant, ut, quemadmodum D. Petrus Apostolus inquit, tamquam leones rugientes circumeant, quem deuorent quærentes.

Quid Angeli & Spiritus sint: & primum de eorum opinione qui spiritus corporeos esse senserunt.

CAPVT VI.

Quid Angeli sint, scire difficile.

VI D Angeli sint quæstio est valde obscura & difficilis admodum: utpote ad quam explicandam naturalis scientia vix quidquam, vel potius, si verum fateri volumus, nihil, sacrae vero scripturae parum adferunt adiumenti. Neque vero dubium est quin plura de Deo, ad significandam eius naturam & essentiam, quam de Angelis in sacra historia perscripta sint, eam scilicet ob causam, quod ad animarum salutem Dei cognitio multo magis necessaria nobis sit quam Angelorum. Et quoniam scientia nostra in rebus naturalibus ad intelligendas quodammodo res spirituales ab effectis ad causas procedit; Deus suam potius essentiam ac naturam in rebus naturalibus quam Angelorum, qui

opus sunt manuum ipsius, ostendere voluit, uti
superiori libro est à nobis demonstratum. Et si
vero lubrica est & difficilis praesentis quaestionis
explicatio; non tamen ab ea homines abstinue-
runt, sed quantum potuere ingenio coniectati
sunt, non argumentis quidem immediatis, cer-
tis & ad assentiendum necessarijs, sed probabi-
libus tantum & coniecturalibus: quae tamen ip-
sa contemni nequaquam debent. Praestat enim,
teste Philosopho, aliqua probabiliter nosse de re-
bus superioribus & caelestibus, quam de rebus in-
ferioribus multa demonstrare. Primum igitur di-
cimus, Angeli vocem non propriam eius sub-
stantiam denotare; si quidem quum quae vel qua-
lis res illa sit ignoretur, nomen quoque iuxta ig-
norari necesse est. Quod si naturam Angeli re-
spicimus, nihil aliud est, ut Ambrosius testa-
tur, quam spiritus; si vero munus atque officium,
Angelus recte dicitur, id est, nuncius & Dei le-
gatus, qui iussa eius ad homines, & horum vi-
cissim preces ad diuinam maiestatem perfert.
Novum tamen hoc nomen est, nec veteribus phi-
losophis cognitum, qui Spiritus non Angelo-
rum, sed Intelligentiarum & substantiarum sepa-
rarum, atque etiam Mentium nomine appel-
larunt; sicut econtra Platonici eos Spiritus, uti
supra diximus, qui supra lunam sunt, Deos, qui
vero infra, Demonas siue Daemonia nominarunt:
quod intelligi potest ex Apuleij libro cui titu-
lum fecit, De Deo Socratis, Spiritum illum innuens
Socrati familiarem, quem quod aethereum siue
coelestem & quidem Saturnium fuisse existima-
ret, propterea Deum appellat. D. Augustinus
Ango-

*Arist. Eth.
cap. 9.*

*Angelus
quid.*

*cap. 1. ad
Hebraeos.*

*August. sa-
per psalm.
102. jer. 1.*

*Intelligen-
tia.*

*Platonici
quomodo
Angelos no-
minarunt.*

*Aug. de
cogn. vera
vita ca. 6.*

Psalm. 3.

*Angelos
corporeas
esse quinā
statuerint.*

*Apulei. De
deo Socra-
tis.*

*Orig. c. 2. 3
periarchon*

*c. 8. eodem
libro.*

Angeli naturam descripturus, inquit: *Angelus autem spiritus est, substantia incorporea, inuisibilis, sensibilis, rationalis, intellectualis, immortalis: bonorum lucida & impassibilis; malorum tatra & passibilis.* Quare de Angelis scire aliud non licet, quam naturas quasdam esse siue substantias, omnibus his rebus inferioribus, atque etiam nobis ipsis præstantiores, nobiliores ac sublimiores: idque Theologi regij prophetæ Davidis testimonio confirmant, qui hominis nobilitatem ostendere volens, ad Deum inquit: *Minuisti eum* (hominem) *paullo minus ab Angelis.* quæ verba manifeste indicant, hominem sublimi Angelorum natura aliquanto esse inferiorem. Omnis quidem veterum sapientum schola censuit, esse in Mundo substantias quasdam perfectas & spirituales, quæ naturæ dignitate res alias omnes creatas antecellant: vtrum vero eæ corporeæ sint an incorporeæ, tam inter philosophos quàm theologos etiam quosdam grauis fuit controuersia. Apuleius inquit, Spiritus animalia esse animo passibilia, mente rationalia, corpore aëria, tempore sempiterna. Platoniorum Academia statuit, omnem hanc substantiarum seriem omnesque hos Spiritus corpus habere, excepta prima illa creatura immediate à Deo producta, de qua superius aliquid est dictum. Hanc opinionem multi etiam ex antiquis ecclesiæ Doctoribus amplexi sunt, & imprimis Origenes, qui fieri non posse ait, vt quidquam præter sanctissimam Trinitatem, Deum Patrem, Filium & Spiritum sanctum sine corpore possit subsistere. Et alio loco, Angelos non secus ac homines anima præditos

ditos esse, affirmat. Idem Tertullianus sentit in libro, *De carne Christi*. Id ipsum vero sacris quoque litteris contentaneum esse inquit, quando dicitur: *Videntes filii Dei filias hominum quod essent pulchrae, acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant.* Neque enim filios hos Dei, qui hominum filias uxores duxisse dicuntur, alios esse quam Angelos; nec facere hoc potuisse, si non e materia & forma fuissent compositi, ac corpus naturale unitum habuissent. Alias deinde addunt rationes. & primum, res omnes, inquit, quæ suprema cœlorum sphaera continetur, naturæ finitæ sunt: quum finitus circulus res infinitas includere non possit. Quoniam ergo Angeli & Spiritus in hoc Mundo includuntur, necesse est ut naturæ finitæ sint. quidquid vero finitum est, certos suos habet terminos quibus circumscribitur, & locum quo continetur; incorporeum autem nec terminos habet quibus circumscribatur, nec locum quo contineatur. Ex qua ratione concludere licet Angelos & Spiritus corpora habere. Præterea, omnis, inquit, substantia, præter unum Deum, potentiam habet finitam; omnis vero potentia finita distantiam habet terminatam: ex quo sequitur Angelos & Spiritus siue dæmonas locis terminatis ita contineri, ut nec ubique nec pluribus in locis uno & eodem tempore esse possint, ut Scotus & Damascenus affirmant. Hoc vero ita probatur. Si, inquit, vlla substantia finita uno eodemque tempore in pluribus esse locis queat, absurdum hoc sequeretur, rem unam & eandem eodem tempore quiescere simul & moueri; quod cōtra omnem

Genes. 6.

1. Argumentū, Angelos esse corporales.

2. Argumentum.

Scot. li. 2.

Sent. d. 2.

q. 11.

Damas. li.

2. ca. 16.

3. *Argumentum.*

nem est rationem, vt Aristoteles libro Physicarum Auscultationum IV. testatur. Tertium sequitur eorundem argumentum, quod tale est. Si, inquit, substantia finita nulla alia mera circumscribi, nec vllum alium terminum habere potest quam superficiem; superficies vero soli corpori est propria, ei que soli conuenit: fatendum sane fuerit, omnem substantiam finitam corpus habere: quo si careat, carebit etiam superficie, & consequenter infinita erit; nosque illud, quod supra præter & contra omnem rationem esse diximus, Mundo scilicet hoc qui finitus est, infinitum aliquid comprehendi, admittere cogemur. Quarto, sic argumentantur: Omne quod de loco ad locum mouetur, necesse est vt primum spacium se minus, deinde sibi æquale, tandem vero se maius transeat. atqui substantia incorporea, vtpote indiuisibilis, nec spacium se minus, nec æquale, nec maius transire potest. quod enim indiuisibile est, nec magnum nec paruum, nec maius nec minus dici potest. Fateri igitur oportet quidquid de loco ad locum mouetur, corpore esse vestitum: & quum Angelus moueatur, & de loco in locum transeat, corpus habeat necesse est. Nec vero vlllo modo mens humana illud assequi & intelligere potest, quomodo Angelus de loco in locum se trāsferre queat, si medium interuallum non transeat. Quoniam ergo locus diuisibilis est, vt philosophiæ decreta volunt; Angeli quoque tam boni quam mali diuisibiles erunt, & per consequens corporeis: alioqui sequeretur, locum non esse locum, & corpus non esse diuisibile. In hanc sententiam, Spiritus

4. *Argumentum.*

*Arist. li. 2.
De anima
cap. 4.*

ritus

ritus scilicet corpore esse præditos, à Porphyrio, Iamblichò, Psello, Aristotele, Plotino, Philopono, Olympidoro, Alexandro, Ammonio, Apuleio, Gaudenzio Merula; & ex nostris Theologis à Tertulliano & alijs defensam, Augustinus quoque ire videtur, præsertim in Homilia quadam, ubi ita loquitur: *Constat quod omnis spiritus sit corpus & corporalis natura.* Et in Commentarijs super Genesim daemones corpora habere aperte dicit. *Angelis malis*, inquit, *mutata sunt in casu corpora in deteriore qualitate aeris spissioris.* Et alibi: *Tenuia Angelorum corpora in deteriora & spissiora transformata sunt*, quibus ab igne pati possent. Gregorius etia Angelos animalia ratione prædita vocat. Et Damascenus inquit: *Omne creatum comparatum ad Deum, qui solus est incorporeus, crassum & materiale inuenitur: solus autem incorporeus & immaterialis est Deus.* Scotus vero, *Angelus*, ait, *nec ubique nec in loco infinito esse potest, nec in minimo, sed in adequato substantia, qua maiorem habere non potest.* Si ergo Spiritus in loco est, corpus habeat necesse est; quandoquidem locus (quod ab Aristotele pro naturali atque indubitato principio vel axiomate est positum) corporum est proprius. Quare nec locus sine corpore (sic enim vacuum introduceretur) nec corpus sine loco dari potest. Atque hinc dicunt aliqui argumentum ad æternam atque infinitam Dei essentiam demonstrandam sumi posse, quod Scotus nondum se reperire potuisset affirmat. Quum enim, ut supra dictum est, substantia incorporea infinita sit, Deus vero solus sit incorporeus; idem quoque solus

*August in
Genesim.
lib. 3. de
lib. arb.*

*Scot. lib. 2.
d. 2. q. 6.*

*Arist. li. 3.
Phys. c. 5.*

*Scot. lib. 1.
Sent.*

*Infinita
Dei essentia*

etiam quod
deprobatur

solus erit infinitus. Similiter, quum sola substantia simplex sit infinita, Deus vero substantia sit simplicissima: necesse est ut idem solus sit infinitus. Deum vero simplicissimam esse substantiam sic probatur. Si Deus composita est substantia, ex alio principio se superiori compositus erit; siquidem ut nihil à se ipso fit, ita nihil ex se ipso componitur. Deo autem nihil est superius, sed solus ipse est independens; quumque infinitus ipse sit, omnia quoque in se habet infinita, ut vitam, potentiam, sapientiam, bonitatem, atque omnia eiusmodi quæ Deo tribui possunt. Quia insuper Deus simplex est substantia, indivisibilis etiã est, immobilis atq; immutabilis; si indivisibilis, nõ est in eo prius aut posterius; si prius aut posterius non habet, infinitus erit, æternus, immutabilis & omnipotens. Sed ad rem. Spiritus corpus habere D. quoque Ambrosius, Lactantius Firmianus & Basilus censuere. Et hic quidem Angeli substantiam spiritum aereum, siue ignem immaterialem appellat. Eiusdem dogmatis in Concilio Niceno II. episcopus Thessalonicensis assertor fuit, Basilij, Nestorij, Athanasij, atque etiam vniuersæ Ecclesiæ, quæ eam sententiam semper amplexa sit, auctoritatem allegans, tum eum gentilem reprehendens qui Dæmonas pingendos esse negabat; quod Angeli et corpora non haberent è materia tam crassa, ut corpora sensibilia, sed multo tenuiora & subtiliora, & æria vel ætherea. Idem sentit Rupertus Abbas. Alia etiam ratione eadem opinio confirmatur. Quum enim cacodæmones æterno infernalis ignis supplicio crucientur, corpus habeant

*Ambr. l. de
Arca. c. 4.
Lact. divin
inst. 2. c. 3.
Basil. li. de
S. Sancto,
ca. 6.
Lib. De ec
clesiæ dog. c.
12. 13.*

PRIMAE PARTIS LIBER II. 195

habeant oportet. Quod nisi esset, quomodo ignis materialis & sensibilis in purum putum Spiritum agere, eique nocere possit? *Corpus enim*, secundum philosophorum, vel ipsius philosophiae decretum, *non agit nisi in corpus*. Complures denique Theologi, inprimis S. Gregorius, Angelos locum capere atque occupare, eoque circumscribi posse statuerunt; quod sane fieri non posset, si essent incorporei, quum proprium sit corporis, ut aliquoties est repetitum, in loco esse. Ex quibus rebus omnibus Angelos & Spiritus corpore esse à præpotente illo rerum omnium effectore circumdatos, atque ex materia & forma compositos, tam Theologi quam philosophi supra nominati concluderunt.

*Demonstratio
in inferno
cruciantur*

Spiritus incorporeos esse quum rationibus philosophicis tum Theologorum auctoritate probatur; quæque in contrarium allata sunt argumenta solvuntur.

CAPVT VII.

CONTRARIAM huic opinionem Dion. lib. sequutus est Dionysius Areopagita, qui apertè docet Angelos corpore & materia omni carere. Idem Damascenus libro suæ Theologiæ Damasc. II. affirmat: qui etsi Angelos corporeos esse, si lib. 2. scilicet cum diuina essentia comparentur, quodammodo

*Angelos
incorporeos
esse qui sen-
serint.*

*Naz. l. sue
Theo. in fi.*

*Gregor. 4.
mor. ca. 9.*

*Chryf. hom
22. super
Genes.*

*Angelus
quomodo
ab Alberto
M defini-
tus.*

dammodo sentire videtur; non tamen simpliciter corpus, sed tantum cum actu potentiam, mutabilitatem atque essentiam finitam eos habere, atque in loco determinato esse dicit; quæ res à Dei natura quam longissime absunt, utpote qui plane est immutabilis atque infinitus, cuiusque magnitudo nullo loco circumscribi potest. Hanc eandem opinionem, Angelos scilicet esse incorporeos, Nazianzenus & Gregorius tenuerunt, quorum hic affirmat Angelos merè esse spirituales. Sed multo apertius sententiam hanc tuerur B. Chrysostomus, eorum opinionem irridens, qui locum illum Genesios, *Videntes filii Dei*, &c. interpretantes, per filios Dei Angelos intelligunt; qui, ut ipse dicit, quum Spirituales sint & incorporei, generare non possunt. Idem alio loco in epistolam 1. Pauli ad Corinthios, itemque 44. homilia super Matthæum affirmat. Eandem opinionem sequuti sunt D. Thomas Aquinas, Augustinus Niphus, Hugo de S. Victore, Scotus, S. Bonaventura, Thomas Argentinensis, Marsilius, Alexander Alexandri, ac fere omnis SS. Theologiæ Doctorum schola. nec dubium quin hæc eadem opinio, Angelos scilicet corporis omnisque materiæ expertes esse, ex Aristotelicæ philosophiæ fundamentis multo certius ac facilius quam superior illa defendi possit. Albertus Magnus Angelum ita definit: *Angelus substantia est intelligibilis, liberi arbitrij, Deo ministrans, immortalis, non per naturam, sed gratiâ.* Idem colligere licet ex rationibus à Philosopho lib. 12. Metaphys. allegatis, ubi affirmat, si essentiæ illæ vel substantiæ quæ cœlestia corpo-

corpora mouent, corporeæ essent, exque proprij corporis virtute ac vi orbes illos mouerent; sequi, virtutem illarum finitam esse; & continuo labore fractam & defatigatam deficere posse: vnde futurum tandem sit vt cœlestium corporum motus non ita continuus sit, nec ita bene ordinatus. Frustra vero est si quis respondere velit, corpora Intelligentiarum cœlestium incorruptibilia esse, neque vniquam defecisci aut defatigari posse. Hic enim, si Angelos corporeos esse asserat, suo ipsius iugulabitur gladio. Si enim corpus habet, aereum id est aut igneum: id quod ipsi affirmant. si aereum vel igneum: quomodo corruptionis aut defatigationis erit expertus? Præterea, vt Thomæ sectatores volunt, corpus impassibile non est tale vt cum forma intelligibili vniri queat; nisi dicere velimus formam esse suam à materia accipere, non materiam à forma: quod valde est absurdum. Aliæ multæ sunt rationes, quibus Angelos incorporeos esse probari potest. Aut enim corpus habebunt membris atque organis distinctum, quale hominis est; aut sine organis, confusum. Si organa habent & mēbra; sensibus quoque ad cognitionē consequendam vtentur, tum passionibus ac perturbationibus subiacebunt (neque enim vltus aliorum membrorum vsus esse videtur quam vt sensibus inseruiant) & per consequens corruptibiles ita erunt & ex contrarijs compositi. Si quis dicat, corpora hæc ab omni corruptione esse immunia, vtpote quæ numquam ab Angelis laxata sint: ei respondeo tanto miseres esse Angelos, & quam ipse homo sit peiori conditione;

Intelligentiarum corpora an incorruptibilia.

Corpus impassibile vniri nequit cū forma intelligibili.

Angeli incorporei credendi.

*Angeli cor
porum homi
nibus mi
seriores.*

tione; siquidem perturbationes illas sensuum numquam remittere poterunt; atque iccirco ubi scientiam acquisierint, corpora deponere cupient, vt continuum corporalium alterationum veluti æstum quemdam & reciprocationem effugiant: quod equidem nullo modo de ipsis dici potest. Si dicas Angelorum corpora confusa esse & sine certa organorum, vt Bodinus vult, distinctione rotunda, quadrata, aut alterius figuræ; alia non minora inconuenientia sequentur. neque enim talis figura digna erit substantia spiritali; quin etiam plane superflua erit atque inutilis. non Angelis seruiet ad intelligendum; siquidem eorum intelligentia imperfecta erit, quoties corporis beneficio à rebus eam emendicare cogentur; multo minus tale imperfectum corpus Angelis vllum vsum præbebit ad mouendas res Mundi inferiores. Si enim corporis ope ac beneficio alia corpora mouerint, necesse est vt prius sua ipsorum corpora mouerint; siquidem omne corpus quod mouet, mouetur. Quare proprium corpus ita mouebūt, vt aut illud informet, quemadmodum anima corpus humanum, aut quemadmodum motor extrinsecus mouet rem mobilem. Prius si admittimus, necesse est dicamus, Angelum corpus habere certis organis ac membris conformatum & distinctum; nullum etiam inter Angelum & hominem erit discrimen, siquidem vterque è corpore & spiritu intelligente sit compositus. Altero concesso, Angelus proprio corpore nihil indigebit; quandoquidem eadem ratione qua veluti motor corpus proprium mouet, immediate quoque res inferiores

*Angelus
tamquam*

feriores mouere poterit, & sic primum illud cor *moto corp-*
 pus frustraneum erit atque inutile; immo pro- *pore assiste-*
 prium a Angeli corpus dici non poterit, quum ad *re nequeat.*

eius substantiam non pertineat. Huc accedit,
 quod si Angelos corporibus esse præditos dica-
 mus, ea aut solida erunt & dura, aut mollia &
 fluxa. Mollia esse siue tenera & liquida dici non
 potest, quum hoc sit imperfectionis signū; immo
 faciendū erit, facile eadē diuidi, atq; in varias for-
 mas, ut aerē aut aquā, transmutari posse. Si dura

sint & solida, ab alijs corporibus excludētur, ne- *Angel. vii*
 que ubi hæc sunt ibi esse poterunt, nō in cœlorū *cor u an*
 aliquo corpore, neque intra cœlos: alioqui dicē- *duum. C*
 dū erit intra cœlos vacuū esse, neque vnum cœlū *solum.*

ab alio immediate cōtineri, ut Sphæram Lunæ à
 Sphæra Mercurij, Sphæram Mercurij à Sphæra Ve-
 neris, Sphæram Veneris à Sphæra Solis, & sic dein-
 ceptis: quod cura affirmetur, nulla est ratio. Præterea
 sequeretur Angelos qui in cœlo sunt nō posse ad
 nos descendere, nisi cœlos inferiores rūpant, nec
 nisi longo tēporis interuallo posse ad nos perueni-
 re. Quāuis enim Angelus velocissimo motu suo
 vna hora mille conficiat miliaria, nihilominus
 dum à cœlo octauo vsque in partem hanc ele-
 mentarem atque inferiorem deuenerit, sex an-
 nos & quinque menses in itinere hærebit, ob
 nimiam prædicti cœli à terra distantiam, ut Al-
 fraganius, Thebit alijque Arabes demonstra-
 runt, & nos suo loco dicemus. Alia multa quæ
 ex prædicta opinione sequuntur, ab omni rati-
 one & sano hominum iudicio aliena, omitto. Ad

Augustini auctoritatem quem potius responden- *Augustin*
 tem audiamus, quam ipsum? Spiritus enim cor- *an Ange-*
 pore-

los corpore-
os e e &
quomodo
crediderit.

Aug. lib.
De Spiritu
& Anima
cap. 18.

poreos dixit, nō quod corpore aut carne vestiti, sed quia loco sint circumscripti, ita vt quando in vno loco sunt, nō sint in alio; sicut etiā anima in loco esse dicitur, quia corporis humani mēbris est inclusa. Quare Spiritū corporeū appellat propter præsentiā & operationē, quam in corporib. exercet, non quod corpus habeat. Sic enim ait: *Omnis vero rationalis creatura corporea est. Angeli & omnes virtutes corporeae sunt, licet non carne subsistant: & ex eo intellectuales creaturas corporeas esse dicimus, quia loco circumscripti sunt, sicut & anima humana quae carne clauditur, quae ideo in loco & localis esse dicitur. In loco, quia heic alicubi præsens est; localis, quia quod alicubi præsens est totum, alibi non est. Non habet tamen corporalem dimensionem, nec corporalem circumscriptiorem; quoniam corporalis quantitatis expertus est: sed quia per præsentiā & operationem in loco includitur, localis & ipsa dicitur; verumtamen non sicut corpus, cui secundum locum, principium, medium & finis assignatur. Circumscriptum est, quod quum alicubi est totum, non potest simul esse alibi, quod de solis corporeis naturis cernitur: incircumscriptum vero est, quod simul est ubique totum, quod de solo Deo intelligitur: circumscriptum autem simul & incircumscriptum est, quod quum alicubi sit totum, potest simul alibi esse totum, non tamen ubique, quod de creatis Spiritibus cognoscitur. Ex quibus verbis patet quomodo à D. Augustino Spiritus corpore aut loco circumscriptus dicatur, quia scilicet quando in loco aliquo est, non potest eodem tempore esse in alio; incircūscriptus vero, quia quum pura mens sit & intel.*

intellectus, nullum occupat locum. Aristoteles expressis verbis affirmat, Intelligentias cœlorum motrices locum non requirere, nec proprie nec per accidens. Quamuis vero situm nonnūquam ipsis assignemus, ut quando dicimus eas esse in oriente, aut in circulo velocissimo; id tamen per metaphoram siue similitudinem atque eminentiam dictum intelligendum est, non quod in loco sint vel proprie, ut corpora physica, vel per accidens, ut interna rerum naturalium principia. Eodem modo Deus ab Aristotele ita in cœlo esse dicitur, ut non sit in terra: siquidem locus rei locatæ respondere debet; nec potest hoc alia ratione fieri, ut ipse affirmat lib. 1. De cœlo. Corpori vero ex vna parte respondere, & non ex altera, idem est atque esse in loco diffinitive, ut D. Thomas & Scotus interpretantur. Eam ob causam idem Scotus alijque magni nominis viri Intelligentias atque Angelos in loco diffinitive esse dicunt, in quantum scilicet per ipsorum essentiam corporibus coniunguntur. Scotus quidem vult, Angelos in loco esse per essentiam, non quod necessariò sint in loco, sed quod potentiam habeant passivam, per quam in loco esse possunt; non vero hoc vult, quærendam aliquam internam esse rationem, per quam necessariò sint in loco; quippe quæ nequaquam ipsis conveniat. Idem sensisse Averroes videtur, quando inquit: *Motor cœli est proximus mobili per essentiam*. Neque vero vlla est inter D. Thomæ & Scoti opinione discrepantia, nisi quod Scotus rationem tantum qua Angelus essentiam suam applicat, consideravit; quæ nihil aliud est

Intelligentie ad locum occupant.

Arist. 1. De cœlo, se. 22

Quomodo Spiritus in loco sint.

Scot. in 1. Sent. d. 37.

Tho. in 1. Sent. d. 37. in 1. par. q. 33. & in 1. Quod. ar. 4

quam virtus ad diffinitū aliquē situm, quæ ipsius
 essentiam in Mundo terminat. D. vero Thomas
 ad rationē magis propriam respexit, quæ est ope-
 ratio transiens; magis vero est propria, quia ex-
 tensionem includit. Ea quam Scotus adfert, per
 contactum scilicet essentia, prior est secundum
 ordinem naturæ; quæ vero à D. Thoma adfer-
 tur, per tactum operatiuū, prior est, quoad nos.
 Scoti illa, locatio est originalis; Thomæ vero, o-
 peratio est primam illam manifestans. Scoti
 illa sine altera esse potest (potest enim Ange-
 lus adesse, nec tamen se manifestare) illa ve-
 ro Thomæ, sine prima illa esse non potest;
 quum operatio essentiam denotet. Quamobrem
 etiam si Angelus creatura sit finita, eoque intra
 Mundum comprehensa, non tamen propterea lo-
 cum occupat, quum purus sit intellectus; in loco
 tamen esse intelligitur, modo scilicet supradicto,
 per contactum virtuale. Iam verò, vt ad con-
 traria quoque argumenta respondeamus, quod
 dictum fuit, omnem potentiam distantiam ha-
 bere terminatam, intelligendum est, quantum
 ad Angelum, quod quando in loco aliquo est, nō
 possit eodem temporis momento esse in alio, id
 est, quod ipsius virtus atque operatio vnita sit,
 nec idem possit in pluribus quam vno loco simul
 operari, non vero quod locum capiat aut occu-
 pet. Quod autem obiectum fuit, omne quod de
 loco ad locum mouetur primo spacium minus,
 deinde æquale, maius demum transire, in phy-
 sico tantum & naturali motu locum habet, non
 vero in motu Angeli qui non naturaliter aut mo-
 tu physico mouetur: quippe cuius motus nihil
 aliud

*Contrario-
 rum argu-
 mentorum
 solutio.*

aliud est quam contactus quidam & actio virtualis. Negari quidem non potest, Angelum etiam localiter posse moueri, spacium minus aut maius, ac interualla media transeundo; non tamen hoc fit aut de ipso dici potest, nisi siquando assumat corpus elementare: neque hic Angeli motus naturalis est, sed accidentalis. Angeli enim motus naturalis est ire aut conferre se quocumque voluerit, nec tamen intermedia pertransire. Et quamuis omnis locus sit diuisibilis, non tamen Angelus est diuisibilis, quia purus est intellectus, nec vllum occupat locum. Quod ad illa argumenta attinet quibus nonnulli ex hac opinione, Spiritus scilicet esse corporeos, infinitam Dei essentiam deducere ac probare conantur; sunt illa, non dicam falsa, sed ridicula. duobus enim fundamentis innituntur, quorum neutrum est verum. vnum est, omnem substantiam incorpoream esse infinitam; alterum, solum Deum esse incorporeum. Non quidem errauerit qui Spiritus atque animas nostras, tamquam creaturas, respectu illius simplicitatis quæ in Creatore ac Deo est, materiales cum Damasceno vocauerit, atque ita etiâ dici & possunt & debent, quum nequaquam conueniens sit vt natura creata cum purissima Creatoris essentia exæquetur. Quemadmodum etiam humana scientia ad Dei omniscientiam collata stultitia dicitur, non quod reuera stultitia sit & brutalitas qualis est belluarum: sed quia sapientia humana non vllam habet comparisonem ad immensam illam & incomprehensibilem rerum omnium fabricatoris perfectionem. Obtinuit tamen communis tam

Angeli motus proprius qualis.

Concil La-
teranense.

Ioan. ca. 4.

2. Cor. 2.

Luca 8.

Filij Dei in
Genesi qui
dicti.

Philosophorum quam Theologorum sententia, vt sine temeritatis nota dici vix possit, Angelos seu Spiritus, tam bonos quam malos, corpore præditos esse. In Concilio enim Lateranensi, quod sub Innocentio III. Pontifice est celebratum, aperte creatura spiritualis à corporali distinguitur, his verbis: *Deus omnium creator, visibilium & invisibilium, spiritualium & corporalium, qui simul ab initio temporis utramque condidit creaturam, spiritualem & corporalem, angelicam scilicet & mundanam, ac deinde humanam quasi communem, & spiritu & corpore constitutam.* Id ipsum vero sacra Scripturæ phrasi quoque confirmatur, quæ quotiescumque de *Spiritu* loquitur, substantiam corporis expertem intelligit. vt apud Ioannem: *Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.* Quibus verbis Christus Dominus noster id aperte innuit, quemadmodum Deus spiritus sit corpore carens; ita in hominibus quoque spiritum aliquem esse incorporeum, quo diuinam Maiestatem venerari atque adorare debeamus. Apud D. Paulum Apostolum idem legitur: *Nemo nouit, inquit, quæ sunt hominibus nisi spiritus hominis, qui in ipso est; ita & quæ Dei sunt nemo cognouit nisi spiritus Dei.* Præterea S. Lucas testatur, integram cacodæmonum legionem vnò in homine fuisse: quod incredibile sit, si dæmones corpora habeant, quum vna legio sex milia sexcentos sexaginta sex complectatur. Ad Platonem quod attinet, malè illum hac in re sensisse omnino fatendum est. Ad locum vero illum è Genesi allatum, iam olim à D. Thoma responsum est, per filios Dei non Angelos, sed filios Seth intelligi, in

gi, in quorum prosapia veri Dei cultus semper
 illibatus permanerat; per filios hominum verò,
 Caini posteros: atque hoc sensu Ecclesia, Augusti-
 nus aliique probati Theologi prædictum locum
 interpretantur. Iosephus quidem libro 1. Anti- *Ioseph. lib.*
 quitatum filios Dei Angelos fuisse testatur; ipsius *1. Antiq.*
 tamē testimonio fidē derogant rationes supra al-
 late. Quod ad Concilium Nicenū, nō illud quidē *Concil. Ni-*
 hoc decernit Angelos esse corporeos; sed tantum, *cen. decla-*
 posse eos depingi, quum ē S. scriptura constet, vi- *ratum.*
 sibiliter eos in assumtis corporibus apparuisse,
 qua de re infra: neque inde inferri potest, Ange-
 los loco esse circumscriptos; sed tantum à nobis
 per certas descriptiones, quas heic representabāt,
 intelligi posse. Qui verò ē Gregorio citatus est *Gregorij lo-*
 locus, ubi dicitur Angelos loco posse circumscri- *cus exposi-*
 bi, intelligendus est, non quoad Angelicæ substā- *tus.*
 tiæ magnitudinem, sed quantum ad determina-
 tionem virtutis ipsius ad operandum in loco de-
 terminato, ut supra iam est explicatum. Ignis de- *Ignis infer-*
 nique infernalis etsi vere ac re ipsa cacodæmoni- *nalis quo-*
 bus cruciatum adfert, non tamen id facit tam- *modocruci-*
 quam causā principalis, sed tamquam diui- *et cacodæ-*
 næ manus instrumentum, quæ supranaturaliter *monas.*
 operatur. Atque hinc est quod etiam corpus
 per Dei virtutem in Spiritum agere siue
 operari potest, veluti baptisma
 in animam humanam.

(. . .)

Quam.

*Quando, & ubi Spiritus à Deo creati
sint. & quomodo omnes boni fuerint:
simul impij Manichæi & Pri-
scilliani hæreticorum erro-
res confutantur.*

CAPVT VIII.

DE Spirituum creatione magnæ fue-
runt inter Patres & veteres Eccle-
siæ doctores dissensiones. Nónnulli
multis sæculis ante Mundû hunc a-
spectabilem à Deo creatos eos cen-
suerunt, ac diuinæ Maiestati inferuissè; alij absur-
dum, immo nefarium existimantes, in Dei opera
tam profunde atque vltèrius quam scire nobis
datur penetrare velle, vnà cum Mundo ex nihilo
factos, nec prius eos fuisse dixerunt. Prima opi-
nio B. Hieronymi fuit, vt ex eius Commentarijs

Ambros. in in epistolam Pauli ad Titum colligere licet, ite-
hexam. c. 5 que S. Ambrosij, nec non Gregorij Nazianzeni,
Nazian. in grauissimi & maximi Theologi, cuius scripta, D.
homel. de Thoma teste, ob solidam doctrinam nemo vnquã
nat. Dom. reprehendit aut erroris coarguit. Idem Dama-
Damasc. 2. scenus, Origenes, Basilii, Hilarius lib. 12. De Tri-
de fide or- nitate, Cassianus & alij sensere: qui omnes ad o-
tho. c. 3. pinionem hanc suam stabiliendam Mosis aucto-
Orig. lib. ritate vsi sunt, nullibi in Originum libro Angelo-
periarcho rum creationis mentionem facientis; itemque
Basil. hom. Pauli, qui in epistola ad Titum ait, Deum spem
1. Cass. coll. vitæ æternæ ante tempora huius sæculi promissi-
2. ca. 7. se, id

se, id est, ut illi interpretantur, ante Mundi creationem. Quare, inquiunt, si antequam Deus Optimus Maximus cœlum creauit & terram, hanc promissionem siue spem dedit, necesse est ut creaturæ fuerint spirituales, quibus illa promissio facta sit, & sic etiam sancti Angeli. Alteram opinionem doctissimus Augustinus amplexus est, affirmans, Angelos unâ cum cœlo empyreo à Deo creatos esse, neque prius fuisse. Locum vero è Pauli epistola allegatû sic interpretatur, Deum promissionem illam fecisse, id est, ab æterno beatam salutis spem in agno illo immaculato & vero Dei filio Iesu Christo Domino & Seruatore nostro hominibus prædestinasse. In hac opinione fuerunt Athanasius (alius ab eo qui Symbolum fecit) Epiphanius, Theodoretus, Gregorius; eademque recepta est tamquam melior à Concilio Lateranensi, & ab omnibus fere Theologis approbata, utpote quæ non tantum multis probabilibus rationibus, sed testimonijs etiam Sacræ Scripturæ innitur: veluti illa sententia quæ est in cap. 1. Ecclesiast. *Qui viuit in æternum creauit omnia simul;* & illa in Genesi. *Compleuit eus die septimo opus suum quod fecerat, & requieuit die septimo ab universo opere quod pararat;* ubi per *unuersum opus* tam spirituales quam elementares res intelliguntur. Qui contra sentiunt Angelos ante Mundi huius mentionem à Deo esse conditos, multis iisque difficilibus nodis se implicant. Fatendum enim illis fuerit Dei opus fuisse imperfectum, quum natura hæc visibilis & corporea cum intellegibili illa & cœlesti vtrum & perfectum ita demum Mundum constituent. Non parui momenti

*Angeli est
Mundo cre
ati.*

*Aug. lib. 1.
De ciuit.
Dei. cap. 8.
& 9.*

*Conc. Lat.
& sumitur.
de un. trim
& fin. cath*

Ecclesi. 1.

etiam hæc est ratio. Si angeli multo ante Mundum fuerunt, ij qui postea ob perfidiam & rebellionē cœlo expulsi sunt, oportet vt multis sæculis ante in obedientia & fide firmiter perfliterint, ac demum Mundo iam creato descuerint: id quod impossibile videtur, vt scilicet qui tam longo tempore durarint, ac plenum mutandi domini arbitrium ac deliberationem habuerint, postea demum æterni creatoris gratiam aspernari non dubitarint. Quod si concedatur, illud etiam concedendum erit, eos Angelos qui iam in cœlo sunt, etiamnum peccare posse, quamuis per tot annorum milia in Dei gratia confirmatos, vt & primos illos. Quod dici sane nec potest nec debet, nisi SS. Patrum & communem Ecclesiæ Catholi-

*Aug. Ench
c. 57. de fid.
ad Pet. ca.
32. tom. 3.*

cæ sententiam conuellere, & D. Augustini testimonium sine vlla causâ repudiare velimus, qui beatos Angelos iam porro malos fieri aut beatitudine excidere posse negat. Ex quo liquet quam periculosum sit & temerarium credere, Angelos ante Mundi huius effectiōnem esse creatos. Quando igitur Deus per verbū cœlum ac terram creauit, tum etiam in cœlo empyreo spiritus Angelicos, in orbibus cœlestibus Intelligentias motices, & in Mundo hoc elementari eos spiritus qui elementorum naturam gubernant & disponunt, produxit: quamuis Beatus Thomas aliter sentiat, ita tamen vt in vtramque partem probabiliter disputet: qua ratione etiam contrarium sustineri potest. Hos omnes spiritus, quum Dei opus sint, fatendum sane in principio bonos fuisse; siquidē à Deo nihil mali prouenire potest: idque ipsum præter iam dictam rationem S. Scripturæ quoque testi-

*Thom. q.
61. ar. 4.*

testimonio confirmatur, vbi dicitur: *Et vidit De-* *Gen. 1.*
us cuncta quae fecerat, & erant valde bona: tum e-
 tiam Concilij Lateranensis sub Innocentio III.
 Pontifice celebrati auctoritate, quod decreuit,
 Spiritus omnes bonos fuisse creatos, sed sua ipso-
 rum voluntate malos esse factos. Atque hoc est
 quod Christus D.N. ipse dicit, vbi de Lucifero lo-
 quitur: *In veritate non stetit, quia non est veritas in* *1. cor. 8.*
eo. Et alibi: *Vidi Satanam de caelo cadentem tam-*
quam fulgur. In caelo ergo primum fuit, splendi-
 dissima bonitatis luce exornatus, qua postea per
 peccatum extincta, ad aeternas tenebras & horri-
 bilem illam abyssum est damnatus. Atque hoc
 est quod Propheta Isaïas de rege Babylonio sub
 Luciferi figura dicit: *Quomodo cecidisti de caelo* *Isaï. 14. 4.*
Lucifer, qui mane oriebaris! Mane ortum eum di-
 cit, quia in principio quum creatus esset, incredi-
 bili luce fulsit. Eodem modo Ezechiel loquitur
 inquires: *Tu signaculum similitudinis plenus sapien-* *Ezech. 28.*
tia, & perfectus decore: in deliciis paradisi Dei fui-
sti. Et paulo post: *Tu Cherub extentus, & protegēs*
(Arcam Dei) & posui te in monte sancto Dei, in me-
dio lapidum ignitorum ambulasti. Perfectus à viis
tuis à die cōditionis tuae; donec inuēta est iniquitas in
te. Quocirca in Concilio Bracarense decretum est, *Conc. Bra-*
car. ca. 7.
decret.
 vbi quis dicere ausit, diabolum non fuisse Ange-
 lum à Deo factum, neque naturam eius Dei es-
 se opus, sed è tenebris progressum, neque vllum
 essentiae suae habere auctorem, sed per se principi-
 um esse & prauam substantiam, anathema sit &
 excommunicatus. Priscillianus enim & Manichæus *Priscilliani*
 hæresiarchæ eò infanitiæ progressi sunt, vt vniuer- *& Mani-*
 sã Naturæ, quod supra quoque attrigimus, duo *nichæi hæ-*
 prin- *reses.*

principia statuerint, vnum boni, alterum mali, vnum lucis, alterum tenebrarum auctorem, quæ à seipsis suam habeant essentiam, nec aliunde dependeant, Deum scilicet & Diabolum. Ab his duabus substantijs & naturis res omnes creatas boni & mali partem capere. Quamuis enim à bona Natura, id est, à Deo Mundum creatum esse faterentur; eum tamen boni & mali commistione constare aiebant, quæ quidem commistio ex duarum illarum Naturarum pugna & conflictu nata sit. Eam ob causam utrique horum principiorum quinque assignabant elementa: Mali quidem auctori Diabolo, fumum, tenebras, ignem, aquam & ventum. In fumo bipeda animalia, inter quæ etiam homo refertur; in tenebris serpentes; in igne quadrupeda, in aqua pisces; in vëto volucrum genus prognatum delirarunt. Quinque à Bona Natura producta illisque opposita elementa hæc esse; aerem fumo, lucem tenebris, ignem boni malo igni, aquam bonam malam aquam, ventum bonum malo vento aduersantem: Omnem vero beatitudinis consequendam difficultatem in separando Mali contagio à Boni substantia consistere, ijdem fabulatur. Quum enim Principum horum vterque potens sit, aduersa quoque semper velut acie inter se dimicare: atque hoc esse intestinum illud certamen inter spiritum & carnem, in quo qui succumbat, bonam eius naturam à mali corruptione non liberari, atque ita imperfectum eum manere, & beatitudinis exsortem. Quid cetera eorum non dicam nugacissima commenta, sed portenta opinionum commemorem? Aiunt id lumen quod a mali principij commistione separatum iam & purgatum sit, duabus nauibus è pura

*Quinque
elementa
secundum
Manichæos.*

*Beatitudo
in quo consistat, secundum Manichæos.*

PRIMAE PARTIS LIBER II. 211

& simplice Dei substantia fabricatisimponi, Soli
 scilicet & Lunæ, atque inde in Dei regnum, tam-^{Naves Ma-}
 quam propriam sedem & veram habitationem^{nichaorum}
 transferri. Etiam amplius aliquid? Inmò: aiunt^{celestes.}
 Adamum & Euam è Sacra fumi principe fuisse
 procreatos; qui Sacra omnibus sociorum partibus
 deuoratis, id omne quod in ipsis reperiēbatur^{Sacra quib-}
 diuinæ substantiæ aliquo modo particeps accep-
 tum, per carnalem copulam in uxorem transfu-
 derit. Aiunt præterea, Serpentem illum à quo pri-
 mi nostri parentes illuminati sint, Christum fu-^{Christus}
 isse, qui fructu arboris vesci eos iusserit, vnde ma-^{non assum-}
 li & boni scientiam sint adepti. Christum non ve-^{sit carnem,}
 rā carnem, sed corpus tantum phantasticum as-^{secundum}
 sumisse; nec venisse vt corpus, sed animam modo^{Manich-}
 liberaret: quum corpus & caro malæ omnino^{eos.}
 sint naturæ. Quid de execrabilibus & nefandis
 horum hominum superstitionibus dicam, quibus
 bonum à malo separare ac diuidere se posse iacta-
 bant? Sed quum cibum & potum de mala natura
 multum participarent; admirabiles purgandi e-
 ius rationes commenti sunt, ne ventrum ingredi-
 endo hominem nimis polluerēt: atq; ita quod in
 ipso diuini est numquam deinde purificari possit.
 Scribit Augustinus, eo vsque progressam eorum^{Manichæo-}
 impietatem, vt eucharistiæ sacramētum sectato-^{rum exse-}
 ribus suis (ò scelera, in vltimas terras, atque adeo^{crabillima-}
 in ipsum infernum deportanda) humano semi-^{puritas.}
 ne conspurcatum porrexerint, vt quod illud se-
 men à malo principio contagij haberet, diuinæ
 virtutis efficacia ab eo separaretur; & sub hoc fla-
 gitiosissimo ac nefario prætextu effrenatas suas
 libidines satiauerint, violatis multis simplicibus
 mulier-

mulierculis : idque compertum fuisse in puella quadam Margarita, & altera Eusebia nomine, quibus hoc modo virginitas erepta sit, quarumque confessione sceleratissimum hoc sacrilegium deinde fuerit diuulgatum. Ab esu carnis iidem abstinebant, dicentes, ab occisis animalibus quid quid diuinæ inerat substantiæ abscedere, nec quidquam nisi malum remanere, quod in corporibus electorum mundificari numquam possit. Idem de ouis esse & lacte. Vinum quoque non bibebant, asserentes virus id esse tenebrarum principis: vuis tamen vescebantur. Animas auditorum suorum (duos enim tantum gradus fecerant, vñ Auditorum, alterum Electorum) in electos aut eorum cibum conuerti existimabant, magna cum earum felicitate, quod in aliud corpus reuerti non cogerentur: reliquorum vero qui sectæ ipsorum non adhærebant animas, in quadrupeda vel plantas transire, Pythagoræ somnia sequuti, affirmabant. Vnde arbores etiam & plantas sensu præditas esse, & offendi ac dolere nugabantur: eamque ob causam agriculturæ studium damna- bant, ac vix sectatoribus suis permittebant vt tantum terræ colerent quantum alepdis ipsis sufficeret. Quid vero illo commento vanius, quod mali principij naturam à bono separatam, inque vnum globum, tamquam in carcerem, cuius tectum formatum sit ex ijs animabus quæ quidem è bona natura compositæ fuerint, malum tamen ab se segregare nequuerint, compactam, in æternum separatim victuram ac duraturam, amentes homines prodiderunt? Alia non minus portentosa prætereo: quæ à nobis alibi cum alijs hæreticis opinionibus confutata sunt.

*Manichæi
Pythagorici.*

*Finis Mū
di quæ sit,
secundum
Manichæ-
os.*

Quis

*Quis fuerit primus Angelus à Deo con-
ditus, quantaque splendoris excellen-
tia praeeditus: quomodo idem Deo re-
bellavit: & quod fuerit illud
inter Angelos praelium:
deque Luciferi
casu.*

CAPVT IX.

QVVM admirabilis ille & sapien-
tissimus architectus Vniuersi hui-
us opificium atque effectiōem
solius sui verbi virtute moliretur,
Angelorum choros primum crea-
re voluit, utpote quorum substantia nobilissima
est, spiritualis & sublimis. Inter hos primus fuit
Lucifer, qui ut primus inter omnes substantias in-
telligibiles conditus est, ita etiam omnibus ijsq; *Angelorum
quis pri-
mus à Deo
creatus.*
perfectissimis quas vlla creatura capere possit, à
Deo naturæ dotibus fuit exornatus, ut in eo tam-
quam primo Dei opere atque effecto, primæ illi-
us causæ splendor ac magnitudo conspiceretur.
Habuit hic tres stupendas illas sanctissimæ Trini-
tatis qualitates, granditatem scilicet, pulchritu-
dinem & sapientiam. Granditas enim siue ma-
gnitudo Filij & Spiritus sancti Pater est; Sapiētia
Patris & Spiritus sancti est filius; Patris & Filij
Pulchritudo siue Decor est Spiritus sanctus. Quā
ob causā Ezechiel Propheta Luciferū, *signaculū
similitudinis* (Dei) vocat. *Ezech. 28.* Et si vero aliorū quoque
Angelorum nobilitas in Sacris scripturis passim
depra-

- deprædicatur, vt Michaëlis qui apud Daniele
Dan. 10. vnus de primis Angelorum Principibus nomina-
 tur; vt Raphaelis, qui Tobia vnum se esse dixit ex
Tob. 12 septem illis Angelis qui adstant ante Dominum;
 vt Seraphini, qui pruna vatis Isaia labia tetigit;
Luc. 1. vt Gabrielis, quē Deus lætissima illa hominū ge-
 neri de Christo & Salvatore nostro nascituro lega-
 tione dignatus est: supra omnes tamē exaltatus &
Ezech. 28. celebratus fuit Lucifer, vt Ezechiel testatur, in qui
 ens: *Omnis lapis pretiosus operimentum tuum*, &c.
 & paullo post: *In medio lapidum ignitorum ambu-*
lasti; quo innuit, in Luciferum omnes omnium
 Angelorum dotes & ornamenta, tamquam in su-
 premum spirituum diuini amoris igne ardentium
Isai. 14. principem reposita & congesta fuisse. Eadem de
 mirabili Luciferi virtute Isaïas testatur: nemo ta-
 men disertioribus verbis huius Angeli pulchri-
 tudinem, sapientiam & robur nobis describit quā
Ezech. 31. Ezechiel quum inquit: *Ecce Assur quasi cedrus in*
Libano, pulcher amissis, & frondibus nemorosus, ex-
celsusque altitudine, & inter condensas frondes ele-
uatum est cacumen eius. Aqua nutrierunt illum, ab-
yssus exaltauit illum: flumina eius manabant in cir-
cuitur adicum eius. & riuos suos emisit ad vniuersa
Ezech. 28. *ligna regionis*: Et alibi: *Plenus sapientia, & perfe-*
ctus decore in delitiis paradisi Dei fuisti. Iterum in
Ezech. 31. citato capite: *Cedri non fuerunt altiores in paradiso*
Dei abietes non adæquauerunt summitatem eius,
& platani non fuerunt æque frondibus illius: omne
lignum paradisi Dei non est assimilatum illi & pul-
chritudini eius. Hanc tam præstantem tamq; no-
 bilem creaturam, cum omnibus cœlestis Hie-
 rarchiæ choris, postquam Deus formauit; cœlum
 deinceps,

deinceps, ut quidam Theologi volunt, & terram, solem, lunam, stellas, omnes denique vniuersi huius partes architectatus est, & immunerabilibus ornamentis condecorauit. Extremum omnium Dei operum in creatione fuit Homo, rationis quidem ille & intellectus particeps, Angelorum tamen natura multo inferior, qui cum Deo habitantes, laudes eius in æternum decantant. Homini huic animam & corpus tribuit: atque illa quidem, in qua est intellectus, memoria & voluntas, Dei quamdam similitudinem & imaginem ostendit; hoc vero etsi commune ipsi est cum brutis animantibus, figura tamen & membrorum conformatione differt. Nam ut poeta ait:

Pronaque quum spectent animalia cetera terram:

*Os homini sublime dedit, cælumque tueri
lussit, & erectos ad sidera tollere vultus.*

Idem homo quasi ligamen est & vinculum & nexus vniuersi. In eo enim consociantur inter se atque coniunguntur res incorporeæ cum corporeis, mortales cum immortalibus. Est enim inter rationalem atque irrationalem naturam intermedia, cum vtraque communia quædam habens: cum Angelis quidem vim intelligendi (quamquam plurimum differt quoad modum intelligendi, hominis intellectus ab intellectu Angelii, hic enim purus est; ille vero sensu ministerio seruendam cognitionē vitatur) cum brutis vero animantibus, corpus, quæque ei conseruando inserviunt appetitiones; ut scilicet se, vitam corpusque tueatur, & simile sibi procreet. hoc vero in primis habet homo præ ceteris animalibus

*Mundus
post Angelorum
creationem
editus.*

*Homini
creatio.*

*Homo quæ
ratione An-
gelis præ-
stantior.*

*Præceptum
Angelis
post creati-
onem datum.*

*Incarnatio
Christi An-
gelis reue-
lata.*

*Paulus
Ad Heb. i.*

malibus præcipiū, quod quum hæc ad ea tantum
quæ adsunt sensibus ferantur, homo animū à sen-
sibus abstrahere, & quū ad aliarū rerū, tū maxime
ad creatoris sui cōtemplationē applicare potest.
Etsi vero nō tātis quantis Lucifer humana natura
à Deo ornata fuerit donis; privilegiū tamen ea-
dē accepit, lōge omni Angelorū excellētia maius
& præstantius: dū scilicet Deus ab æterno decre-
uit vt Filius, æternū Patris verbū, per quē omnia
facta sunt, humanam assumeret naturam, non vt
diuinam maiestatem amitteret aut deprimeret,
sed humanam imbecillitatem exaltaret, secumq;
indissolubili vinculo coniungeret. Proinde Deus
antequam creatis Angelis & ad insolitum recen-
tis Mundi spectaculum adhuc stupentibus, para-
disi gloriam & æternam felicitatem largiretur,
præcepto eos prius adstringere voluit, per cuius
obedientiam se Dei creaturas esse cognoscerent
(quod & in homine fecit, dū pomi esu ipsi inter-
dixit) & beato diuinæ gloriæ aspectu in æternum
fruerentur: simulque ipsis reuelauit, velle se vt Fi-
lius suus vnigenitus humanam assumat naturam,
non tamen ostenso modo quo tantum mysteriū
perficiendum erat. Huic datam à se omnem po-
testatem in coelo atque terras; huic omnes obedi-
re, hunc omnes adorare tamquam verum Deum
iussit, per quem tamquam & humanæ & angelicæ
naturæ mediator em, vnusquisque à natura posset
ascendere ad gratiam; qui vero obedire detre-
rent, in æternas tenebras præcipitarentur. Ad
hoc postea angelici spiritus, tempore scilicet ab
æterno à Deo præfinito, cognouerunt, sicut Apo-
stolus multis locis testatur, præsertim i. ad Tim.
3. inquit.

3. inquit: *Manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, iustificatum in spiritu, apparuit angelis, pradicatum est gentibus, creditum est in mūdo, assumptum est in gloria.*

1. ad Ti. 2.

*Luciferi
casus vndo*

Lucifer vero superbia atque inuidia erga hominum genus, quos multis parasangis donorum numero ac nobilitate antecellebat, elatus, huic Dei voluntati opponere se ausus est, iniquum ratus, unigenitum Dei filium humanam carnem, non vero angelicam naturam multo illa excellentiorem ac sublimiorem assumere. Quare eò dementiæ deuenit, ut æternum hoc Dei decretum impediturum se, sibi imaginaretur. Tanto magis vero ambitio Luciferum incitabat, quod sciret multos homines à Deo creatum iri, qui non tantum æqualem sed & maiorem forte quam ipse & complices habituri sint gloriā; horum vnum pro Deo, alios vero qui longe infra se erant pro socijs habere vehementer dedignatus. Quare superbia, ut dixi, & inuidia stimulantibus, nefarium Deo bellum indixit, attractis in criminis societatem multis alijs Angelis, quibus misera ambitione seductis turpe videbatur inferioris imperium agnoscere. Tandem huius rebellionis antesignanus Lucifer Deum se ferre, ac pro tali, ac rerum omnium creatore Angelis adorandum se præbere non dubitavit, malitiose à Deo creatum se esse negans, uti apud Isaiam legitur: *In cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo.* Huic tantæ superbiæ coelestis hierarchiæ princeps Michael se opposuit, his ver-

Isaia 14.

*Michael
Archang.*

*Lucifero se
opposuit.*

bis: *Quis sicut Dominus Deus noster?* Nobis quidē
ô Lucifer, nullo modo vanis tuis cupiditatibus
obsequi certum est, quibus hoc vnum satis est
quod scimus, Deum ita velle, qui sane nihil po-
test velle nisi quod iustum & bonum est. Quocir-
ca aut nobiscum Deum hominem adorabitis, aut
dextra hac è cœlo deiiciemini. Itaque ergo inter
hos Spiritus terribilissimus cōflictus est editus, in
quo Michael Angelorum princeps insignem vi-
ctoriam reportauit, quam D. Apostolus Ioannes

Apo. 12.

his verbis describit: *Et factum est prælium mag-
num in cœlo. Michael & Angel eius prœliabantur
cum Dracone, & Draco pugnabat & Angeli eius,
& non valuerunt, neque locus eorum inuentus est
amplius in cœlo. Et proiectus est Draco ille magnus,
serpens antiquus, qui seducit vniuersum orbem, &
proiectus est in terram, & Angeli eius cum illo missi
sunt. Parata victoria, & Lucifero præcipitato, Mi-
chael Archangelus & ceteri epinicion Deogra-
tias agentes cecinerunt, quod ab eodem Aposto-
lo eodem in libro descriptum exstat, hunc in mo-*

Apo. 13.

dum: *Magna & mirabilia sunt opera tua, Domi-
ne Deus omnipotens: iusta & vera sunt via tua,
rex seculorum. Quis non timebit te, Domine, &
magnificabit nomen tuum? quia solus pius es: quia
omnes gentes venient, & adorabunt in conspectu
tuo, quoniam iudicia tua manifesta sunt.* Et alio lo-

Apo. 12.

co victores Angeli ita canunt: *Nunc facta est sa-
lus & virtus, & regnum Dei nostri, & potestas
Christi eius: quia proiectus est accusator fratrum
nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei
die ac nocte. Et ipsi vicerunt eum propter sangui-
nem agni, & propter verbum testimonii sui, & non dilo-*

dilexerunt animas suas usque ad mortem, propter
 realatamini cœli, & qui habitatis in eis. Sed qui-
 bus armis, inquis, prælium hoc fuit commissum?
 Nullis equidem lanceis aut gladijs, aut è qua-
 cumque materia factis armis Spiritus vsos cer-
 tum est, sed spiritualibus tantum : quæ nulla alia
 fuerunt quam affectus & consensus, qui in Lu-
 cifero & complicibus immoderati fuerunt &
 nefarii, in Michaelē Archangelo & ceteris bonis
 Angelis ad diuinę volūtatis normam directi. Pug-
 nauit Lucifer superbia & inuidia ; Michael humi-
 litate & reuerentia erga Deum ; quibus Draco-
 nem illum è paradiso eiecit. Bellum igitur inter
 hos Spiritus solius mentis ac voluntatis imperio
 gestum est ; quandoquidem non minus in ange-
 lo quam in homine duo illa, mens scilicet & vo-
 luntas, motus sunt principia ; cuius in homine
 res aliæ, vt membra, instrumenta tantum sunt,
 quibus non indigēt spiritus, vt Aristoteles & Auer-
 roes testantur. Iam, vt hoc quoque addamus, à
 creatione Luciferi, quod fuit à principio auroræ
 vsque ad lucis creationem, à creatione, inquam,
 Luciferi vsque ad eius casum, spacium sex
 dierum quibus Mundus à Deo creatus est, in-
 tercessit : in quo tempore Spiritus veluti stupo-
 re quodam defixi imperscrutabilem hanc cœlo-
 rum, stellarum, solis, lunæ, terræ, maris, anima-
 lium, hominis, adeoque totius vniuersi fabri-
 cam contemplabantur : quibus quum postea De-
 us filij sui incarnationem reuelasset, addito man-
 dato vt omnes eum creaturæ adorarent ; discor-
 dia illa inter Luciferum & Michaelē, inter re-
 belles atque obediētes Spiritus exorta, & eum
 quem

Quitus
 m. s. Ange-
 li confuxe-
 rint.

Auer. 12.
 Met. 17. 41
 Arist. 3. de
 anima, 43.

quem diximus exitum sortita est. Quod vero tantum inter creationem & casum Luciferi spacium intercesserit, è verbis Ezechielis conijci potest, qui de Lucifero inquit: *In medio lapidum ignitorum ambulasti, perfectus in vis tuis à die conditionis tuæ; donec inuenta est iniquitas in te.* Et paullo ante dixerat: *Foraminata tu* (id est naturales potentie intellectus & voluntatis tuæ) *in die qua conditus es preparata sunt posuisti in monte sancto Dei. In multitudine negotiationis tue repleta sunt interiora tua iniquitate, & peccasti, & eieci te de monte Dei.* Quæ verba innuere videntur, inter creationem & casum Luciferi aliquantulum interualli intercurrisse: quod ipsum tempus creationis fuit. Id ipsum ex apostrophe illa colligi potest, qua Isaias propheta orationem ad Luciferum conuertit his verbis: *Quomodo cecidisti de cælo, Lucifer, qui mane oriebaris!* quasi diceret: Quomodo tu, ô Lucifer, qui in paucis illis creationis diebus omni mane multo splendidior sole te ostendisti, è gratia Dei in æternas damnationis tenebras tam subito præcipitatus es! Licet autem perfidus hic Spiritus & rebellis Dei gratiam amiserit; non tamen dotes illas & vires naturales, quibus à Deo ornatus in principio fuerat, amisit; quas equidem non ad Dei laudem iam & obsequium, ad quem finem ei data fuerant, sed hominis exitium impendit, sedulo atque vnice id agens, vt in eiusdem rebellionis, & quæ hanc consequitur miseriæ societatem hominem pertrahat. Admirabile huius tam maligni Spiritus robur ac qualitates naturales Dei ipsius verbis prolixè apud Iesum describuntur, hoc modo:

*Lucifer an
perdidit
vires natu-
rales.*

*Diaboli
potentia.*

Ecce

od vero
eri spa-
conijci
apidum
die con-
te. Et
t natu-
ia) in
n mon-
uare-
& e-
entur,
tū in-
crea-
gi po-
cife-
sti de-
eret:
rea-
fo-
nati-
icet
gra-
na-
fue-
em
ue-
at-
&
ni-
us
o:
ce

PRIMAE PARTIS LIBER II. 221

Ecce Behemoth, quem feci tecum: sœnum quasi bos Iob 40²
comedet. Fortitudo eius in lumbis eius, & virtus il-
lius in umbilico ventris eius. Stringit caudam suam
quasi cedrum, nervi testiculorum eius perplexi sunt.
Ossa eius velut fistula aris: cartilago illius quasi la-
mina ferrea. Ipse est principium viarum Dei qui fe-
cit eum, applicabit gladium eius. Huic montes her-
bas ferunt: omnes bestia agri ludent ibi. Sub umbra
dormit in secreto calami, & in locis humentibus.
Protegent umbra umbram eius: circumdabunt eum
salices torrentis. Ecce absorbebit fluvium, & non
mirabitur: & habet fiduciam quod influat iorda-
nis in os eius. In oculis eius quasi hamo capiet eum,
& in sudibus perforabit nares eius. An extrahere po-
teris Leviathan hamo, & fune ligabis linguam eius?
Numquid pones circulum in naribus eius, aut ar-
milla perforabis maxillam eius? Numquid multipli-
cabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia? Num-
quid faciet tecum pactum, & accipies eum servum
sempiternum? Numquid illudes ei quasi aui, aut
ligabis eum ancillis tuis? Concident eum amici, di-
scident illum negotiatores? Numquid implebis sace-
das pelle eius, & gurgustium piscium capite illius.
Pone super eum manum tuam: memento belli, nec
ultra addas loqui. Ecce spes eius frustrabitur eum,
& videntibus cunctis præcipitabitur. Deinde capi-
te lequenti: Quis reuelabit faciem indumenti eius? Iob. 1.
medium oris eius quis intrabit? Portas vultus eius
quis aperiet? per gyrum dentium eius formido. Cor-
pus illius quasi scuta fœculia, compactum squamis se
pre-

prementibus. Vna vni coniungitur, & ne spiraculum quidem intercedit per eas. Vna alteri adheret, & tenentes se nequaquam separabuntur. Sternutatio eius splendor ignis, & oculi eius vt palpebra diluculi. De ore eius lampades procedunt, sicut tunda ignis accensa. De naribus eius procedit fumus sicut olla succensa atque feruentis. Halitus eius prunas ardere facit, & flamma de ore eius egreditur. In collo eius morabitur fortitudo, & faciem eius pracedit egestas. Membra carniū eius coherentia sibi: mittet contra eum flumina, & ad locum alium non ferentur. Cor eius indurabitur tanquam lapis, & stringetur quasi malleatoris incus. Cum sublatu fuerit, timebunt Angeli & territi purgabuntur (pugnabunt) Cum apprehenderit eum gladius (quum apprehenderit ipse gladiū) subsistere non poterit neq. hasta neq. thorax. Reputabit enim quasi paleas ferrum, & quasi lignum putridum as. Non fugabit eum vir sagittarius, in stipulam versi sunt ei lapides fundæ. Quasi stipulam aestimabit malleum, & deridebit vibrantem hastam. Sub ipso erunt radij solis, & sternat sibi aurum quasi lutum. Feruiscere faciet quasi ollam profundum mare, & ponet quasi cum vnguenta bulliunt. Post eum lucebit semita. aestimabit abyssum quasi senescentem. Non est super terram potestas quæ comparatur ei, qui factus est vt nullum timeret. Omne sublime videt: ipse est rex super vniuersos filios superbia. Hactenus Iob. Multis quoque alijs locis superbissimi huius Spiritus vires:

PRIMAE PARTIS LIBER II. 23

vires depinguntur quasi & commemorantur,
quæ fufius alibi à nobis explicabuntur.

*Quot Angeli de cælo ceciderint, quotq;
in eo remanserint: simul de numero eo-
rum in uniuersum, & præcipuis qua-
litatibus Doctorem quorum-
dam opiniones recen-
sentur.*

CAPVT X.

MULTO plures Angelos in coe-
lo & gratia remansisse quam ob ne-
fariam rebellionem præcipitati in-
de sint & deiecti, extra cōtrouersi-
am est, & vno ore ab omnibus sa-
pientibus comprobatum. Ratio naturalis quam
nonnulli hoc loco allegant, hæc est, quod Natu-
ra aut semper, aut certe vt plurimum finem su-
um cōsequitur; sicut vicissim quæ contra Naturæ
ordinem fiunt, rarè eueniunt, vt in monstris alijs-
que Naturæ operibus imperfectis videmus. Qua-
re quum peccatum naturali Angeli, tamquam
creaturæ bonæ & perfectæ, inclinationi aduerse-
tur: manifestum est multo minorem fuisse eo-
rum qui noxam commiserunt, seque ipsos perdi-
derunt numerum quam eorum qui naturæ ad
bonum ferentis ductum sequendo, Deique præ-
ceptis obediendo, æternam felicitatem sunt ad-
epti. Porro quando de numero quæritur eorum
Ange-

Thom. 9.
63. art. 2.

Apos. 12.

Angelorum
numerus.

Dan. 7.

Psalm. 67.

Albertus M.

de Angelo-
rum nume-
ro opinio.

Angelorum qui rebellauerant, respondent non-
nulli, vniuersam eorum multitudinē ex omnibus
choris detractam, chorum vnum æquare. D. Io-
annes Apostolus certe Draconem illum siue Sa-
thanam tertiam stellarum, id est, intelligentia-
rum siue spirituum partem secum traxisse dicit.
At exacte Angelorum numerum inire impossi-
bile profecto est: facile tamen intelligi licet
quemadmodum perfectione, ita quoque nume-
ro omnes animalium species eos superare: vt et-
iam hominum generi nullum creaturarum vi-
tam habentium numero par est. Daniel de Ange-
lis loquens, numerum ponit (vt quidem est in
septuaginta interpretum translatione) *mille
millenarium, & decies mille decem millenarium*:
ita vt millenarium bis ponat, ad numeri magni-
tudinem significandam: quando vero eundem
quasi in orbem retorques addit: *myrias myriades*,
innuit profecto numerum cum infinitum esse,
non aliter quam circulum, qui à se incipiens at-
que in se desinens, infinitus quodammodo est.
Quod vero in vulgata est translatione, *millia mil-
lium, & decies centena millia*, eandem vim ha-
bet. Et apud D. Ioannem in Apocalypsi ita legi-
tur: *Audiui vocem multorum Angelorum, & erat
numerus eorum millia nullum*. Et alia loco Sacra
scriptura dicit: *Carrus Dei multiplex, millia la-
tantium*. Iobus vero, *Numquid, inquit, est nume-
rus militum eius?* Albertus tamen Magnus litte-
ris proferre auius est, singulos Angelorum cho-
ros continere sexies mille sexcentas sexaginta
sex legiones; in singulis vero legionibus toti-
dem esse, videlicet sexies mille sexcentos sexa-
ginta

ginta sex Angelos, unde colligitur in singulis choris Angelorum esse quadraginta quatuor miliones quatercentum triginta quinque milia quingentos sexaginta sex: è quo numero per nouenarium multiplicato exeunt treceti nonaginta nouem miliones quatercentum & octoginta quatuor milia, quadringenti quadraginta octo. Sed his tantum quantum quisque vult fidei imperat: nos alia persequamur. Sunt vero Angelici illi spiritus multis præclaris dotibus à Deo exornati. Præterquam enim quod incorporei sunt, & non ex materia & forma compositi, quilibet Angelus per se constituit speciem, ita vt tot sint Angelorum quot ipsi sunt, species, quibus cœlum non aliter quam viridarium aliquod innumeris floribus, mirifice exornatur. Nec vero Theologorum tantum, qui multis eam rationibus probant, sed Aristotelis etiam hæc est sententia, in formis separatis indiuiduorum, quæ vocant, multitudinem reperiri negantis. Indiuidua enim nihil aliud sunt quam ea quorum vna est materia. atqui Intelligentiæ siue Angeli puræ sunt mentes, ab omni materia separatæ; quod nisi ita esset, cœlos vel orbes suos, vt eidem Aristoteli placet, mouere non possent. Præterea vt idem philosophus libro 11. De Anima, & libro 1. De ortu atque interitu scriptum reliquit, indiuidua siue singularia eum tantum in finem in Natura constituta sunt vt res quæ numero siue singulariter fluxæ sunt & caducæ, per indiuiduorum multipliciter & successionem, quoad speciem, conseruarentur. Intelligentiæ vero & Angeli numero siue singuli æterni sunt: ad quorū

*Aristot. 2.
Meta. 10.
12. & 8.
Phys. 2. De
anima, 34.
2. De orb.
Gen. 1. 39.*

Species conseruandas indiuiduis nihil est opus. Adde, quod ea quæ forma à se inuicem distinguuntur, differunt quoque specie, non numero, quum species nihil aliud sit quam forma. Quare Intelligentiæ siue Angeli quum formæ sint separata, necesse quoque est vt specie & non numero sint distinctæ: quandoquidem formæ rerum instar sunt numerorum, ita vt vnaquæque earum differentia speciem constituat indiuisibilem, quemadmodum omnis quoque numerus per se solum forma est, à seipso ab alijs numeris distincta atque indiuisibilis. Idem alio modo probat Aristoteles, quum ait, Coelos specie à se inuicem distingui; vnde libro 1. De Meteoris coelos inferiores superioribus impuriore etque imperfectiores esse affirmat. Ex quo infert, Intelligentias quoque, quæ orbibus suis conuenire ac respondere debent, specie à se inuicem distingui.

*Arist. 6.
Metaphys.
10x. 10.*

*2. De celo.
10x. 68.*

*Angu. De
cogn. ver.
vna. c. 6.*

Idem Augustinus sentire videtur, quum inquit: *Sicut enim luna stellas, sol lunam in claritate excellere cernitur; sic quilibet superior ordo Angelorum inferiorem ab Angelis vsque ad Seraphim gloria, dignitate, claritate præcellere creditur.* Præterea Angelus loco non continetur, sed locum ipse continet: quia ibi Angelus esse dicitur vbi virtus ipsius operatur, vt supra multis est declaratum. Illud vero dictum mirabile est, Angelum mouere se posse & ire quocumque velit, nec tamen vt medium interuallum pertranseat necesse habere. Vt, potest de coelo in terram venire, nec tamen ignis elementum aut aerem transire cogitur. Quod etsi humani ingenij captu maius atque incredibile videatur, verum tamen est, Angeli enim substantia.

*Angelimotus
qualis*

substantia loco non est subiecta, neque eo circumscripta aut contenta, sed longe superior, ita ut ipsa locum contineat, seque quocumque velit applicare possit, aut intermedia transeundo, aut non transeundo. Quod si Angelus de loco in locum, aut ab vno extremo ad aliud transferre se non posset nisi ea ratione ut intermedia attingeret ac pertransiret: illud sequeretur inconueniens, Angelum in instanti se mouere, aut à coelo altissimo in Mundum hunc materialem descendere, aut hinc in coelum ascendere non posse; quod tamen fieri supra demonstrauimus. tam enim mali quam boni Angeli in instanti de coelo descendere & breui temporis momento Vniuersum circumire possunt, quòd sane continuo motu fieri nequit. Dicunt enim mathematici, si lapis è coelo stellato vel sphaera octaua demittatur, ilque singulis horis centum miliaria transeat vel conficiat, sexaginta quinque & eo amplius annis in itinere quasi hæsurus donec terram attigerit, ob immensam eius à coelo distantiam, quæ complectitur, uti supra diximus, 170. miliones, 803. miliaria: quo numero interuallum a coelo a quo vel decimo, decies est maius. Est insuper aliud quidpiam in Angelis non minus admirabile, quod non tantum sine vlla ratiocinatione, vel quocumque alio medio, sed etiam quanto superiores sunt Deoque viciniore, per speciem magis vniuersalem quam reliqui inferiores omnia intelligunt, maiori scilicet facilitate & modo quodam excellentiori, eo scilicet ferè quo sensus communis, respectu sensuum externorum. Ut enim hi singuli per species particulares, oculus

*Distantia
celi octauæ
à terra.*

*Angelique
modo intelli-
gant.*

*Sensus com-
munis.*

*Angel. quo
modo seip-
sum intel-
ligat.*

*Angelus
quando al-
terum cog-
noscat.*

*Aug. 2. in
Genes. 6.9.*

per visionem, auris per auditionem, interior vero siue communis sensus omnia obiecta in quinque illos sensus incurrentia, per vnam speciem vniuersalem intelligit: ita intellectus per speciem multo magis vniuersalem quam sensus communis omnia percipit. Angelus insuper seipsum sua ipsius essentia cognoscit: quod secus est in homine. Ratio est: quia quum Angeli essentia sit immaterialis, sua etiam natura est intelligibilis, tantoque propius cum intellectu angeli vnitur: eoque omnis spiritus cœlestis seipsum per suam ipsius essentiam intelligit, nec specie intelligibili opus habet. Est enim species intelligibilis ad hoc necessaria vt re quæ intelligenda est actu faciat intelligibilem, obiectum cum potentia vniendo: quorum vtrumque quum in ipsius Angeli sit essentia, hæc ipsa ad seipsam cognoscendam satis erit. neque enim species intelligibiles vbi nullus earum vsus est, asseri debent. Quum igitur ipsa Angeli essentia intelligibilis speciei vicem expleat, frustra certe quis aliam ei speciem adiunxerit. Quod vero attinet ad illam scientiam qua Angelus Angelum aut ceteras res tam corporales quam spirituales cognoscit: acquiritur illa speciei intelligibilis, quam in suo habet intellectu, non vero essentiae ope. Atque hæc potentia qua spiritus angelicus non alios tantum spiritus, sed res omnes cognoscere potest, præpotente Dei mentibus his tributa est atque indita, vt Augustinus testatur, inquiens: *Vnicuique spiritualium creaturarum impressæ sunt à verbo Dei rationes rerum omnium.* Porro Deum Angelus cognoscit duplici

duplici modo, vno per species intelligibiles creaturarum omniumque quæ Deus molitus est operum. Quum enim homo è Theatri huius vniuersi & quæ in eo sunt diuinorum operum contemplatione Dei cognitionem aliquam haurire possit: quanto magis Angelus, quem nullius creaturæ cognitio fugit? Alter modus quo Deum Angelus cognoscit, est per suam naturalem essentiam, quæ ad eam cognitionem concurrat non tantum vt effectus causam, sed etiam vt similitudo & species intelligibilis archetypū repræsentans. Essentia enim angelica similitudo quædam & imago est Dei, & insuper forma intelligibilis acti cum intellectu Angeli loco speciei intelligibilis artissime vnita: eoquæ principium Dei cognoscendi esse potest. Quantum iam ad futuras res quæ plerumque euenire solent, vtrum eas Angeli cognoscant nec ne; B. Thomas hanc adfert distinctionem: Angelum eas res futuras quæ ex causis naturalibus necessarijs procedunt, cognoscere, vt, solem mane oriturum; eas vero quæ vt plurimum, non tamen necessario eueniunt, coniectura tantum assequi: quarum vtraque cognitio cum homine ei communis est, nisi quod vtroque quanto maior est angelicæ naturæ excellentia longiorque experientia, tanto perfectior eius est cognitio. Rerum vero quæ fortuito & casu quodam accidunt, Angelus nullā habet cognitionē. Quia enim Angeli natura intelligibilis est perfecta; ea tantum intelligit quæ causas cur futura sint, certas aut quasi certas habent: res vero fortuitas aut accidentales nemo nouit præter Deum, cui soli omnia tam

*Angelus
quemodo
Deum cog-
noscat.*

*Caiet. q.
36. art. 2.*

*Angeli an
futura sit-
ant.*

Isai. 41. 45.
46. Dan.
7. cap. 8.

*Angel. an.
hominu
cogitatio-
nes noma-
vunt.*

præterita quam futura sunt præsentia: ut multis locis sacrae paginae testantur. Idem de humani cordis cogitationibus dicere licet, in quarum adyta penetrare Angeli naturalis intelligentiæ vi non possunt. Naturalis enim illa intelligendi in angelico spiritu potentia eas tantum res complectitur quæ ad Naturæ ordinem pertinent, eique subiectæ sunt, atqui intima humani animi sensa & cogitationes, nisi modo aliquo ab homine ipso reuelentur, sunt extra ordinis Naturæ necessitatem, quo substantiæ tantum & ea accidentia in quibus coniunctio aliqua aut dependentia à rebus naturalibus inest, referuntur: hominis vero cogitationes tales non sunt, sed accidentia sunt à libera causa dependentia, & proptere non Naturæ sed alteri cuidam superiori, extra rerum naturalium euentum posito ordini subiectæ sunt, qui Deus est: quum causa naturalis habitum habeat determinatum, quemadmodum etiam Natura ad vnum determinata dicitur. Angelus denique quatuor rebus ab anima hominis differt. Anima enim corpori per Naturam vnitur tamquam forma; Angelus vero per accidens, tamquam motor rei mobili: anima rationalis est, Angelus intelligibilis (anima enim scientiam acquirit inuestigando & conferendo; Angelus contemplando) Angelus non patitur, superiorum respectu; anima vero, etiam inferiorum, quum à sensibilibus mutari possit: anima à bono ad malum auerti potest; non sic Angelus, qui in eo ad quod semel se conuertit firmus persistit. Sunt præterea multæ aliæ Angelorum notabiles qualitates, quarum aliquot in sequenti

quentibus, atque etiam alibi attingemus.

*De tribus hierarchiæ cœlestis ordinibus,
deque eorum gubernatione & officio tam
in cœlo quam in terra: de quatuor Ange-
lis ad quatuor cœli plagas & supra qua-
tuor ventos collocatis de cœlestium
orbium spiritibus: quas Intel-
ligentias philosophi
appellant.*

CAPVT XI.

SPIRITVS omnes angelici, qui,
vri diximus, substantiæ sunt intel-
ligentes, incorporeæ, semper mo-
biles, immortales, sensibiles, om-
nibus assistentes, Deo ministrantes *Angelim*
&c. intres hierarchias distinguuntur, quæ ternos *quos h. ros*
cōtinent choros. Prima hierarchia est in qua sunt *disiudantur*
Seraphim, Cherubim & Throni. Seraphim qui He-
braice sciunt, interpretantur incensores vel ca-
lescentes, suntque qui Dei potentiam iugiter
contemplantur. Cherubim scientiæ cognitionis-
que copiam, vel scientiæ infusionem denotant.
hi Dei bonitatem admirantur. Thronorum no-
men summam atque excelsam Sedem declarat:
suntque qui Dei iustitiam & æquitatē considerāt
& dilaudāt. In primo Choro Deus amat vt cha-
ritas; in secundo cognoscit, vt Veritas; in tertio
sedet vt AEquitas. Secundus ternio Dominatriones,
Virtutes & Potestates complectitur. Domina-
tiones, Angelorum regunt officia; Virtutum est
diuina

*Chori An-
gelici & eo-
rum officia*

*Isidor. lib.
De sã. bon.
Orig. in.
Num. ho-
mil. 71.*

diuina iussa exsequi; Potestates cacodæmonum vires & conatus refrænant. In Dominationibus Deus imperat vt maiestas; in Virtutibus operatur vt Virtus; in Potestatibus defendit vt Salus. Tertius hierarchiæ ordo continet Principatus, Archangelos & Angelos. Principatus principum populi curam gerunt, & miracula operantur; Archangeli res illustriores denunciant; Angelis humani generis custodia est commissa. In primo horum Deus regit vt princeps; in secundo reuelat tamquam lux; in tertio mandat vt inspirans. Primus hierarchiæ huius ternio ordinem diuinæ prouidentie contemplatur, alijsque exsequenda præscribit: secundus ad Mundi & cœlorum gubernationem concurret, & aliquando operatur: tertius ad inferiorum rerum curam descendit, prohibetque ea quæ diuinæ legis normam perturbare possent. Principatus res publicas, volut principes, magistratus, prouincias, regiones, curant, vt distinctis limitibus Archangelis rebus sacris vacant, cultum diuinum inter homines disponunt, precesque hominum & sacrificia Deo offerunt. Angeli rerum minorum curam suscipiunt, alijs herbam, alijs lapidum, alijs aliarum rerum virtutes aut tale aliquid homini commo- strantibus, alijs hominum custodiæ intentis. Est enim cuique hominum Angelus à Deo pro custode additus, vt Isidorus affirmat, iuquiens: *Singula gentes præpositos Angelos habere creduntur, omnes homines Angelos habere probantur.* Et Origenes, *Adest, inquit, unicuique nostrum, etiam minimis qui sunt in ecclesia Dei, Angelus bonus, Angelus Domini, qui regat, qui moneat, qui gubernet, quod*

quod actibus nostris corrigendis & miserationibus exposcendis quotidie videat faciem Patris qui in caelis est. Sed Angelorum virtutes atque operationes alibi prolixè descripsimus: heic tantum essentiam eorum, diuisionem & nomina breuiter explicaturi. Ait Dionysius Angelorum choros hoc modo esse concatenatos. Primum, quia amor rerum omnium primum est, ac primum à Deo influentiam recipit; propterea Seraphim primum tenent locum. Deinde quia ex Amore nascitur Sapientia, inque eo tamquam sua sede habitat; secundus locus Cherubim est assignatus. Iam quia ex Amore & Scientia vel Sapientia Iustum procedit; ideo tertius locus Thronis datus est. Sic ergo Seraphim Amorem, Cherubim Scientiam Throni Iudicium designant. Verum quoniam ut id fiat quod debet fieri, Imperium Iudicio subiectum esse oportet; ad Imperium vero virilis quaedam Virtus Imperij exsecutrix requiritur; Virtus autem hæc vix munus suum recte obire possit, si non Potestas quaedam esset, omnia obstacula remouens, & contrariam potestatem bonas actiones semper impedire conantem reprimens: in secundo choro positæ sunt Dominationes, Virtutes & Potestates. Porro quia Potestas sine eruditione & rerum ignotarum Reuelatione nihil valet; hæc vero instructio aut reuelatio duobus modis fit, aut opere aut verbis: tertius hierarchiæ ordo tributus est Principatibus, qui maxime insignia operum, & miracula etiā patrant; & Archangelis, qui præcipua diuinitatis mysteria ad salutem nostram pertinentia, aperiunt; & Angelis, quorum ministerium in crea-

turarum, hominum in primis actionibus rebusque minoribus versatur. Atque hæc est, secundum Dionysium, cœlestis hierarchiæ œconomia: Bernardus vero & Gregorius Principatus in secundo secundæ, Virtutes vero in primo tertiæ hierarchiæ ordine ponunt. Est ergo inter Spiritus hos beatos series quædã ita disposita, ut superior inferiori scientiam infundat; quæ quidem scientia in primo multo est illustrior & accuratior quam in secundo, & in hoc etiam, quã in tertio, sicque deinceps, donec ad vltimũ perueniatur, qui eã his nostratibus rebus cõmunicat. Hanc sententiam confirmant ea quæ apud Zachariã prophetam leguntur, qui Deo populũ Hebręum è captivitate Babylonica liberare volẽte, Angelum vidit cui à Deo id revelatum fuerat, quod ipse alijs inferioribus, hi deinde prophetæ indicarunt. Huc quoque pertinent illa paullo ante etiam

Zach. 1. & 2.

August. de cogn. ver. vii. cap. 6.

Apocal. 7. Quatuor Angeli plangis Mundi totidẽ præsidentes.

à nobis citata Augustini verba: *Sicut enim luna stellas, sol lunã in claritate excellere cernitur, sic qui libet superior ordo Angelorũ inferiore ab Angelis usque ad Seraphim gloria, dignitate, claritate præcellere creditur. Quatuor etiam Angeli quatuor cœli plãgis præpositi sunt, qui 4. vêtos principales moderantur, quique principes sunt reliquæ militiæ cœlestis. Orientem, unde Eurus flat, Michael; occidentem, unde Zephyrus, Raphael; septentriones, unde Boreas, Gabriel; meridiem, unde Auster Vriël tueri putatur. D. Ioannes Apostolus in divina quadam & stupenda quam VII. capite describit visione, ait se vidisse quatuor Angelos stantes super angulos terræ, tenentes quatuor ventos terræ ne flarent super terram, neque super mare, neque*

neque in ullam arborem. Eodem modo unicuique
 coelorum pro gubernatore & praeside Angelus
 est assignatus; quem Hebraei Cherubim, Aristote-
 les Intelligentiam vocat. Horum officia & nomi-
 na, si Rabbini quibusdam credimus, haec sunt. Pri-
 mo coelo, quod primum quoque mobile dicitur,
 praest Metatron, coelo stellato Ophaniel, Solis
 sphaerae Varcana, Lunae Arcana, Martis Lamach, Mer-
 curij Madar, Iovis Guth, Veneris Iurabatres, Sa-
 turni Maimon: quarum Intelligentiarum singulae
 aliorum inferiorum Spirituum opera ac ministe-
 rio, in circumagendis à Deo sibi commendatis
 orbibus, utuntur. Aristoteles quidem confessus
 est unicuique orbium coelestium Angelum siue In-
 telligentiam assistere; eam vero ita ei esse con-
 nexam ut ex nullo alio quam ex orbe suo & In-
 telligentia unumquodque coelum sit compo-
 situm. In eadem sententia est Franciscus Piccolo-
 mineus in eo quem de Philophia scripsit libro,
 nullam scilicet aliam in coelo esse compositio-
 nem, quam ex Intelligentia tamquam motrice,
 & orbe, tamquam corpore mobili: quod quidem
 ille corpus omnino simplex, neque ex materia &
 forma compositum esse dicit. Alexander Aphro-
 disiensis, Picus Mirandula, atque omnis Arabum
 schola singulis orbibus binas Intelligentias assi-
 gnarunt: Hebraeorum vero Rabbini statuerunt uni
 cuilibet orbium animam infusam, à qua ipse mouea-
 tur, eo modo quo homo ab anima; ita tamen ut ni-
 hilominus anima coeli orbem suum moueat ad mo-
 tum Intelligentiae, à Deo sibi praeposita. Spiritus hi
 à diuersis effectis diuersa nomina sortiuntur. Di-
 cuntur, n. Mentis, Animae, Prouidentia, Naturae,
 Intelligentiae; de quibus enucleatius alibi differemus.

*Intelligen-
 tia Plano-
 latum.*

Rabbinorum aliquot Hebræorum & Cabalistarum de septem Angelis in conspectu Dei stantibus & eorum officio: de duodecim Angelis zodiaci signa regentibus, deque quatuor elementorum presidibus, opiniones, sententia item Athanasij, & Romani Concilij Decretum commemorantur.

CAPVT XII.

*Tob. 6. 12.
apocal. 8.
Septem Angeli in conspectu Dei
Assidue stantes.*

VNT etiam, ex ipsius Sacrae scripturae testimonio, septem Angeli, qui assidue stant in conspectu Dei altissimi: quibus, ut Hebræorum magistris placet, omnis cœlestis & terrestris regni dispositio commissa est. Hi annos inter se, dies & horas partiuntur, ut & planetæ; hi omnes omnium stellarum & signorum influentias adunant, & per mundum inferiorem distribuunt. Primus horum Raphael dicitur, qui solem regit; secundus Gabriel, qui lunæ dominatur; tertius Chamael, Marti præpositus; quartus Michael, Mercurij præses; quintus Adahiel, rector Iouis; sextus Haniel, Veneris gubernator; septimus Zaphkiel, Saturni princeps. Horum mentionem D. Apostolus Ioannes facit in Apocalypsi, dicens: *Et vidi septem Angelos stantes in conspectu Dei, & data sunt illis septem tubæ. Et paullo post: Et septem Angeli qui habebant septem tubas præparati.*

Apocal. 8.

rauerunt se vt tuba canerent. Et primus angelus tuba cecinit, & facta est grando & ignis, mista in sanguine, & missum est in terram, & tertia pars terra combusta est, & tertia pars arborum concremata est, & omne fœnum viride combustum est. Et secundus angelus tuba cecinit, & tamquam mons magnus igne ardens missus est in mare, & facta est tertia pars maris sanguis: & mortua est tertia pars creaturæ eorum quæ habebant animas in mari, & tertia pars nauium interijt. Et tertius Angelus tuba cecinit, & cecidit de cælo stella magna, ardens tamquam facula, & cecidit in tertiam partem fluminum. & in fontes aquarum, & nomen stella dicitur Absinthium: & facta est tertia pars aquarum in absinthium: & multi hominum mortui sunt de aquis, quia amara facta sunt. Et quartus angelus tuba cecinit: & percussa est tertia pars solis, & tertia pars luna, & tertia pars stellarum, ita vt obscuraretur tertia pars dierum, & diei non luceret pars tertia, & noctis similiter. Et vidi & audiui vocem vnius aquila volantis per medium cœli, dicentis voce magna: Va, va, va, habitantibus in terra, de ceteris vocibus trium angelorum qui erant tuba canituri. Et quintus Angelus tuba cecinit. Et aperuit puteum abyssi, & vidi stellam de cælo cecidisse in terram: & data est ei clavis abyssi: & ascendit fumus putei sicut fumus fornacis magna: & obscuratus est sol, & aer de fumo putei. Et de fumo putei exierunt locustæ in terram, & data est illis potestas sicut habent potestatem scorpiones terra: & praeceptum est illis

Apoc. 8.

illis ne laderent fœnum terra, neque omne viride, neque omnem arborem, nisi tantum homines qui non habent signum Dei in frontibus suis Et datum est illis ne occiderent eos, sed vt cruciarentur mensibus quinque: & cruciatus eorū vt cruciatus scorpionis cum percutit hominem. Et in diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eam & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis. Et similitudines locustarum, similes equis paratis in prælium: & super capita earum tamquam corona similes auro: & facies earum tamquam facies hominum. Et habebant capillos sicut capillos mulierum: & dentes earum sicut leonum erant: & habebant loricas sicut loricas ferreas, & vox alarū earum sicut vox currumequorum multorum currentium in bellum, & habebant caudas similes scorpionū & aculei erant in caudis earū & potestas earū nocere hominibus mēsis quinque. Et habebat super se regem angelum abyssi, cui nomen Hebraice Abaddon, Grace autem Apollyon: Latine habens nomen Exterminans. Et sextus angelus tuba cecinit. Et audiui vocem vnā ex quatuor cornibus altaris aurei, quod est ante oculos Dei, dicentem sexto angelo qui habebat tubam: Solue quatuor angelos qui alligati sunt in flumine magno Euphrate. Et soluti sunt quatuor angeli, qui parati erant in horam, & diem, & mensem, & annum, vt occiderent tertiam partem hominum. Et inferius: Et septimus angelus tuba cecinit. & factæ sunt voces magnæ in cælo dicentes: Factum est regnum huius Mundi Domini nostri, & Christi eius, & regnabit in sæcula sæculorum

PRIMAE PARTIS LIBER II. 239

PM. Et paullo post: *Apertum est templum Dei in caelo, & visa est arca testamenti eius in templo eius, & facta sunt fulgura, & voces, & terramotus, & grando magna.* Hæc Apostolus: quibus po-
 itea proelium inter angelos commissum & Luci-
 feri casum subiungit, supra à nobis recitatum. Si-
 militer, vt ijdem Rabbini & Cabalistsæ fabulan-
 tur, duodecim sunt potentia, tres orientales, tres
 occidentales, tres septentrionales, & tres meri-
 dionales. Prima potentia orientalis Chaor dici-
 tur, cuius princeps Malthidiel Arietis signo præ-
 fidet. secunda Corona appellatur, cuius princeps
 Vorchiel est, & Leonis signum regit. tertia Her-
 mus vocatur, princeps vero eius Adnachiel, sub
 quo est Sagittarij signum. Prima potentia meri-
 dionalis Pantheon dicitur, eius vero princeps As-
 modes Tauri signo dominatur. secundam Fim ap-
 pellatur, cuius princeps est Hamabiel, virginis si-
 gnum moderans. tertia Haim vocatur, princeps
 eius Haniel, supra Capricorni signum constitu-
 tus. Prima potentia septentrionalis est Bethzan,
 princeps eius Manel, qui Cancræ signum regit. Se-
 cunda potentia Zothochtare appellatur, cuius
 princeps Barhiel Scorpionis signo præest. tertia
 Elian est, princeps Barchiel, Piscium tenens si-
 gnum. Prima potentia occidentalis Gelphor ap-
 pellatur, cuius princeps Ambriel Geminorum
 signo est præpositus. secunda Bleor dicitur, prin-
 cepts Zaniel, Libræ dominus. tertia Caphet voca-
 tur, princeps Gubiel, Aquarij signo præfidens.
 Omnes hi principes alios principes sub se habet,
 ac rursus ab alijs reguntur. Sunt etiam, vt ijdem
 volunt, quatuor Angeli elementorum præfides.

*Angeli suis
Intelligen-
tiæ si, nor
Zodiaci,*

*Angeli qua-
tuor elemē-
torū præfi-
des.*

Horum primus Seruph appellatur, ignis dominus: secundus Cherub, aeris præses; tertius Thar-
 sis, aquarum, quartus Ariel, terræ rector. Non ta-
 men existimandum est propria hæc esse Angelo-
 rum illorum nomina, quæ ab operationibus tan-
 tum, qualitatibus & cœlestium corporum influ-
 entijs desumpta sunt, vt sequenti operis huius par-
 te videbimus. neque enim in sacris scripturis ho-
 rum vlla expressa reperiuntur, præter Michaelé,
 Gabrielem, & Raphaelem: eamque ob causam in
 Concilio Romano, sub Zacharia Pontifice, Alde-
 bertus quidam & Clemens hæreseos damnati
 sunt, quod ille quidem in precatione nescio quos
 Angelos inuocasset: cuius precationis formula
 talis fuit: *Supplico vos Angelus Vriel, Angelus Ra-
 guel, Angelus Michael, Angelus Adimis, Angelus Tu-
 buas, Angelus Sabaoth, Angelus Simihel.* Qua scri-
 ptura in Concilio lecta, prædictus Aldebertus, vt
 dixi, hæreseos damnatus est. Sunt vero hæc Decre-
 ti eam in rem facti verba: *Octo enim nomina qua
 in oratione sua Aldebertus inuocauit, non Angelorū,
 præter Michaelis, sed magis Daemonum nomina sunt,
 quos ad præstandum sibi auxilium inuocauit. Nos
 autem, vt à vestro sancto Apostolatu edocemur, &
 diuina tradit auctoritas, non plus quā trium Angelo-
 rum nomina agnoscimus, id est, Michael, Gabriel,
 Raphael. Zacharias Papa dixit: Optime prouisum
 est à vestra sanctitate, vt co-scripta illius omnia ig-
 ne concrementur; sed opportunum est vt ad repro-
 bationem eius in scrinio nostro cōseruentur ad per-
 petuam confusionem. Vniuersum Concilium dixit
 Aldebertus, cuius nobis actus & nefaria commen-
 ta lecta sunt, & qui se Apostolum censuit nominari,*
 & qui

*Et quicapillos & ungulas suas populis pro sancti-
sacribuit, quique sub obtentu angelorū damones
in suum auxilium inuocat, sit ab omni officio sacer-
dotali alienus, &c.* Vnde patet, aliorum Angelorū
quam quorum nomina à Deo reuelata sunt, auxi-
lium inuocare rem periculosam esse & damna-
tam: nec profecto quisquam cogitare debet esse
hæc quæ modo posuimus nomina alicuius mo-
menti; quæ ab hominibus tantum inuenta, & à
rerum naturalium qualitatibus desumpta sint. Se-
raph enim si vim vocis spectes, nihil aliud est quā
ignis, Cherub aerem denotat, Tharsis aquam, A-
riel terram, vt quidem ipsi Rabbinī fatētur: quod
& de ceteris illis tam re quam nomine barbaris
nominibus est intelligendum.

*De conuenientia quam habēt nouem Cho-
ri angelici cum sphaeris cælestibus Et pri-
mum de similitudine quā Seraphim cum
primo mobili, Cherubim cum cælo octauo
sive stellato, Throni cum Saturno. Do-
minationes cum Ioue, virtutes
cum Marte habent.*

CAPVT XIII.

IE R I non potest quin homo vbi
admirabilem totius vniuersi fabri-
cam contemplatus fuerit, non stu-
pore quodam totus defigatur, &
ter optimum maximum atque om-
nipoten-

nipotentem illum architectum diuinis laudibus, quod & omnes res creatæ faciunt, exaltet, Quod si hæ res quas intellectus vi ægre percipimus, percipimus tamen, tantum habent admirationis: quid sentiendum est de illis, quas, vt Apostolus ait, nec oculus vidit, nec auris audiuit, quæque in nullius hominis cor descenderunt Et in Mundi quidem huius fabricatione tria Deus demooftrauit, infinitam potentiam in creando, incomprehensibilem sapientiam in ordinando, summam bonitatem in conseruando hoc Vniuerso. Primum illud & vltimum à quouis etiam non acutissimo cognosci possunt (quis enim nisi oculis atq; animo cæcus, Mundi huius magnitudinem, perpetuitatem & conseruationem non videat?) tertium vero non nisi ab intellectu bene purgato cernitur, nec nisi à mente subacta comprehenditur, nec nisi longo rerum humanarum & diuinarum studio acquiritur. vt summatim dicā, nihil aliud est hic Mundus quam ordo quidā, harmonia, correspondentia, & proportio quædā omniū rerum, quam i. libro quodāmodo adumbrauimus, præcedenti vero capite latius aliquāto declarare cœpimus, dum Angelorum ordinē & officia versus Deū & homines ostendimus. nunc breuiter similitudinē quā Angeli cū secūda huius Theatri parte habent, aperiemus. Dicimus ergo Seraphin cum primo mobili, Cherubin cum cœlo stellato, Thronos cum Saturno, Dominationes cum Ioue, Virtutes cū Marte, Potestates cum sole, Principatus cum Venere, Archangelos cum Mercurio, Angelos cum luna similitudinē quādam siue concordantiam habere. De Seraphin

*Angelorum
cum cœlis
cōueniētia*

qui

quidem Dionysius Areopagita hunc in modum
 scribit: Seraphinorum cognomen est mobile semper
 circa diuina, incessabile calidum, acutum, superfer-
 ridum, inflexibilis semper motionis suppositorum
 agminum reductiuum, actiuum exemplar, recale-
 faciens illa inferiora, reducens in similem calidita-
 tem calitus igneo illo vigore comparato, ea quae tam
 quam holocausta summa in incendijs expurgat,
 non circumvelatum existens, sed lucidum inex-
 tinguibile, semper illuminans, omnem tenebrosam
 obscuritatem expellens. Omnes hæc admirabiles
 qualitates primo mobili itidē impressæ reperi-
 untur. Quemadmodū enim Seraphini semper se
 exercitant & conuertunt versus Dei diuinitatē
 ita primū mobile semper in suo motu trāsfertur
 in primū motorē, à quo virtutes atque influen-
 tias quas in coelos inferiores transfundit, reci-
 pit. Et quemadmodum Seraphin, ita etiam pri-
 mum mobile perpetuum atque incessabilem ha-
 bet calorem, cuius beneficio omnes coelos se-
 cum rotat atque circumagit, tantæ machinæ mag-
 nitudine cursui eius minime obstante. Et quem-
 admodum Seraphini acuti sunt, ita quoque pri-
 mum mobile acutissimum sit necesse est, vt sci-
 licet acrimonia sua penetrare possit, & virtutem
 suam diffundere in orbes inferiores. Deinde
 quemadmodum Seraphini sunt feruentissimi; ita
 quoque primi mobilis ingens est feruor; cuius
 et omnes coelos rapit secumque circumagit. Et
 quemadmodum Seraphinorum motus est inflexi-
 bilis; ita quoque motus primi mobilis numquam
 effectitur aut vacillat, sed omnia hæc inferiora
 sub imperium suum cogit. Et quemadmodum

Dionys. A-
 reop. De
 celestibus
 hierarchia.

Seraphino-
 rum cum
 primo mo-
 bili simili-
 tudo.

Seraphini Angelorum turmas ipsis subiectas adu-
nant; ita primi mobilis motu & mensura cere-
rorum errantium quodammodo coelorum mo-
tus regitur atque vnitur. Seraphini actiua dicun-
tur exemplaria; quod idem nomen primo mo-
bili quoque competit, utpote quod coelos non
incitat tantum, sed præcedendo etiam secum ra-
pit. Et quemadmodum Seraphini amoris incen-
dio quasi inflammati sunt & combusti; ita igne-
us ille primi mobilis globus, celerrimo motu
ignescens, res omnes inflamat & calefacit, hoc
tamen discrimine ut illi virtutem suam imme-
diate à Deo recipiant; hic vero à duodecim reue-
lutionibus, ut ita purgati ad principium suum
reuertantur. Et quæadmodum Seraphini nullam
habent creaturam superiorem à qua regantur,
ita primus orbis superiorem non habet, sed ipse
coelo empyreo Deique habitationi, ut ita di-
cam, proximus est. Et quæadmodum Seraphini
uinæ claritatis, ob vicinitatem, fulgore ita illu-
minantur, ut numquam obscurari queant, ita
mille solibus sint illustriores; ita primus hic
orbis empyreo coelo proximus, luce fulget in-
dubili. Et quemadmodum Seraphinorum ardore
ritus illuminantur atque ita exardescunt ut
Deum contectantur; ita motus huius primi
mobilis celeritate atque inextinguibili claritate
omnes inferiores ita purgantur ac perficiuntur
ut resolutis ac consumtis omnibus facibus
primum principium cum dulci, quadam harmo-
nia resoluantur. Sunt & in hoc Seraphini primi
mobili similes, quod sicut hoc à solo primo
motore mouetur; ita illi Deo immediate sine alio

rum Angelorum opera ac ministerio adhibentur;
 ut ille Seraphin qui Isaïæ prophetæ labia tetigit
 ac purificauit: qui reuera vnus ex primo hoc An-
 gelorum ordine fuit. Atque hinc admirabilis
 magni illius architecti sollertia ac sapientia elu-
 cer, qui Angelos coelis, coelos elementis, elemen-
 ta coelis, Angelos hominibus, omnia denique
 sibi ipsi ita connexuit & concatenauit. Porro
 magnam habent Cherubini cum coelo stellifero
 similitudinem. Cherub enim in Chaldaica lin-
 gua picturam immaculatam denotat. Quæ vero
 spiam pulchrior aut purior adspici possit pictu-
 ra quam Firmamentum hoc coeleste, tot tamque
 varijs stellis vndique exornatum? quas equidem
 non Phrygia aliqua manus effinxit, sed diuina
 sapientia fabricata est, luminosas, claras, incor-
 ruptibiles, semper viuentes, infinita virtute ple-
 nas. Et sicut orbis hic pulcherrimis illis tot lu-
 cidorum siderum imaginibus mirifice est exor-
 natus; ita Cherubici spiritus varijs altissimarum
 scientiarum donis præditi sunt. Et quemadmo-
 dum idem hic orbis à primo mobili circumagi-
 tur; ita Cherubicorum spirituum ordo à primo
 Seraphinorum ordine mouetur atque excitatur.
 præterea inter Thronos & Saturni sphæram
 conuenientia quædam. Quemadmodum enim
 Throni nomen inde habent quod quasi sedes
 quædam sint Dei, supra res has inferiores ita ex-
 altati Deoque ita familiares, ut in eis omnia in-
 uentur: ita Saturnus planetarum septimus qua-
 si coelorum quædam sedes est, ita ut quod Deus
 primo die requieuisse, eumque diem populo
 Israelitico festum atq; ab omni opere immunem

*Cherubino
 rum & coeli
 stellati si-
 militudo.*

*Thronorum
 cum Saturni
 no conueni-
 entia.*

habere præcepisse legitur, mysterio non careat, quum Saturni vox in lingua Hebræa non minus quam Sabbathi, quietem significet. Et quemadmodum Throni ex amore & veritate coniuncti sunt, ita Saturnus, si Firmico credimus, homines reddit bene formatos, singulari iudicij dexteritate ac maturo silentio præditos, qui amoris alis eleuati res abditas atque abstrusas perscrutantur, atque ita quodammodo vnâ cum Thronis altissimi creatoris sedes fiunt. Et quemadmodum Throni Deiformes dicuntur, effusores & dispensatores diuinæ sapientiæ: ita Saturnus, ab antiquis Ianus bifrons appellatus, sapientiæ pater creditus fuit, sub quo aureum illud sæculum fuisse poetæ fabulantur, quando sponte sua tellus illaborata victum fundebat, fontes lacte manabant, agni cū lupis congregiebantur, nec ullū in hominibus aut animalib. odiū erat, inuidia, aut aliud vitij genus. Eam ob causā septimus dies Saturno est assignatus, quod septimus sit planeta, & septimo Angelorū ordini cōformis, in quo Throni sunt, Dei altissimi Sedes. Vnde in Leuitico præceptū fuit, vt septimo quoq; anno terrę quiescōcederetur, eāque ob causā Cabalistę dicūt septimo millenario elementarē hunc Mundū in antiquū chaos recasurū similiterq; coelos quadregesimo nonomillenario cōsumtū omnesq; Naturę operationes destructū iri: post id vero tempus, quod septies septē annorum milia complectitur, anni Iubilzi initium fore, quem Astrologi magnum vocant, vt supra dictum est. Præterea habet hoc Saturnus præ ceteris omnibus planetis peculiare, quod quum ceteri ipsi coniungantur, ipse numquam cum alijs

utpote omnium supremus, coniungitur. Eodem
 modo lex Mosaiica cum nullis alijs legibus copu-
 latur aut vnitur, sed à solo Deo dependet, è qua
 etiam aliæ leges ab Apolline, Ioue, Mercurio, Mi-
 nerua, AEgeria, Vesta atque alijs latae, quoad res
 bonas, non vero superstitiosas, deriuatae ac fur-
 tim transumptae sunt. Et hac quidem similitudi-
 ne omnes aliæ hierarchiæ coelestes cum Thronis
 in altissimis Dei iudicijs coniunguntur, ipsi ve-
 ro cum nullo alio Angelorum ordine coniungun-
 tur. Concurrit enim cum eis amor Seraphicus,
 qui zelus est iustitiæ atque veritatis: & interue-
 nit Cherubinorum scientia, qua gradus distri-
 buuntur, & præmia ac poenae constituuntur: as-
 sistunt Dominationes, quæ, vt Dionysius Areo-
 pagita vult, nihil sunt quam mentis libertas, vt
 scilicet iudicium ab omni animi perturbatione
 atque affectu liberum pronuncietur. Virtutes iu-
 dicibus supstant atque imperant, vt constanter
 & iuste sententias ferant. Potestates præsto sunt,
 vt idem ille Dionysius ait, ad reprimendam om-
 nem vim atque tyrannidem, & iudicia exsequen-
 da. Conueniunt cum eis Principatus, Angeli, &
 Archangeli, qui Principibus, prouincijs, & singu-
 lis hominibus præsunt, vt approbent & fauora-
 biles reddant sententias à iudicib. latas. At Thro-
 ni cum nullo alio coelestium Spirituum ordi-
 ne in exsequendis aliorum officijs coniungun-
 tur. Ex quibus omnibus rebus incomprehensibi-
 lis Dei sapientia elucet, qui gradus cum gradi-
 bus, figuras cum figuris comparauit, omnesque
 huius Theatri partes ita coagmentauit ac con-
 nexuit, vt aptius meliusque ordinatum & pul-
 chrius

*Dominati
onum cum
Ioue simili-
tudo.*

chrius fieri nihil queat. Similiter Dominationes cum Iouis stella similitudinem quamdam habet. Ut enim illæ decem prærogatiuis à Deo donatæ sunt; ita Iouis sidus decem notabiles habet qualitates. In quam sententiam ita scribit Dionysius: *Sanctarum Dominationum manifestatiuā nominationem existimo declarare absolutam quandam & pedestri minoratione liberam anagogen, in nullamque tyrannicarum dissimilitudinum ullo modo eam vniuersaliter inclinatam, liberaliter seueram dominationem omni minutua seruituti superpositam, superiorem omni subiectioni, & remotam ab omni dissimilitudine, & dominationis incessanter appetentem, & ad ipsiusmet naturaliter subsistentis virtutem similitudinem, quantum possibile est, & seipsam, & que post ipsam sunt optime & speciose conformantem, ad nullum vane videntium, sed ad propriè vniuersale conuersam, & Dominicæ semper Deiformitatis in participatione, secundum quod possibile est, ipsi factam.* Quibus verbis id Dionysius innuere voluit, primum, Dominationes coelestia semper appetere: secundo nulli tyrannicæ seruituti esse subiectas: tertio, liberum habere dominium, remotis omnibus quibus à Deo separari possent: quarto, affectibus esse liberas, nec mentem habere ulli vili subiectioni obnoxiam: quinto repellere à se omnia quæ dissimilitudinem aliquam inter ipsas & diuinam maiestatem causari possunt: sexto, alteri quam creatori suo non seruire: septimo, ad Deum sese applicare, eiusque voluntati omnibus in rebus morem gerere: octauo, omnibus viribus vnumquemlibet ad Deum perducere, cumque eo conformare: nono men-

te atque

te atque opere defixas diuinam lucem intueri:
 decimo, ad diuinam illam pulchritudinem per-
 fruendam non solum Deo se conformare, verum
 etiam vnum cum ipso fieri. Atque hæc quidem
 omnia, si Astrologis credimus, Iouis quoque be-
 nefico igni attribuuntur, vt in primis Iulio Ma-
 terno placet. Hic enim primum ad sanguinis no-
 bilitatem disponit: secundo animi nobilitatem, *Iouis opera*
 quæ in vna & sola virtute posita est, largitur: *atque effe-*
 tertio gubernandi prudētiam rerumque scientiam, *sta,*
 vnde etiam Iuppiter à quibusdam sana sapientia
 & intellectus dictus fuit: quarto Iuppiter in ho-
 roscopo constitutus hominibus magnarum rerū,
 in primis honorum atque imperij cupiditatem
 indit: quinto, vt Alcabitius & Firmicus aiunt, ad
 iustas ferendas leges & statuta eorumque obser-
 uationem disponit, vnde etiam Iuppiter ab He-
 bræis Zedec appellatur, id est, Iustus: septimo iu-
 stitiæ & bonitatis ope, ad res illustres & subli-
 mes excitat: septimo, iustitiæ influxu semper ad
 Deum dirigit: octauo, hominem non solum ad
 charitatis ac beneficentiæ opera exercenda im-
 pellit, verum etiam ad alios quoque excitandos
 aptum facit: nono Iouem dicunt, quod fidelis Deo
 sit, mirabili quadam virtute, qua à Deo præditus
 est, effectiones producere admirabiles: decimo,
 de eodem dicunt quod ad ea omnia quasi manu-
 ducat quæ homo bene institutus animo concipe-
 re potest: eoque Pythagoras planetam hunc ani-
 mi virtutem, Temperamentum, Sanitatem, om-
 nis denique boni largitorem appellauit, cuius
 adiumento & fauore res omnes persistant & du-
 rent. Iam Virtutes magnam habent cum Martis
 stella

*Virtutes cū
Marte quā
habeant si-
militudinē.*

stella similitudinem, quarum quidem, vt apud eundem est Dionysium, certa quādam atque incommutabilis est virilitas siue fortitudo. Atque hoc est quod S. Matthæus dicit, cœlorum virtutes motum iri, id est, in auxilium eis venturas quæ pro Deo bellum gerent. Ita bellicosa Martis stella belli est moderatrix, vt quidem philosophi autumant, eo quod semper amico igne ardeat: proptereaque à veteribus pro bellorum Deo ac præfide Mars cultus fuit & celebratus. Virtutes insuper tamquam Deiformes, vt omnes suas cœlestes operationes sumunt inde atque adimplent, vt & aliæ omnes hierarchiæ: ita hic quoque planeta Deum laudat, qui tam nobilem atque præstantem ipsum fecit: id quod etiam sol, luna & reliquæ stellæ omnes faciūt, vt apud regium est prophetam: *Laudate eum sol & luna, laudate eum omnes stella, & lumen.* Et vt virtutes impigræ sunt ad recipiendum diuinæ virtutis rorem, ne viribus deficient aut succumbant: in quo Moysis exemplum imitantur, qui interea dum Israelitæ cum Amalechitis manus conseruerunt, expansis in formam crucis brachijs, precibus victoriam à Deo impetrauit: ita Martis virtus tota ignea numquam deficit, sed incrementum & vigorem semper, pro materiæ modo, viresque à supraueniente influentia sumit. Virtutes Deum viuaci quodam robore imitantur, & ad eum omnes eas creaturas perducunt quæ Deo creatori militarunt, vt meritam recipiant coronam: Mars vero corpora generosa efficit, & ad palmam ac victoriam adiumenta præbet, vt Firmicus affirmat, dicens: *Si enim Mars sit bene dispositus in nona domo fauente Ioue, & domino ipsa*

Firmicus.

in ipsa, & horoscopali irradiatione felices facit.
 Quod dicit, *favente Ioue*, nihil aliud intelligit
 quam diuinam iustitiam & zelum, quibus sem-
 per armati esse, contraque hostes pugnare debe-
 mus. Virtutes numquā vllum ob defectum proe-
 lium deferunt; Mars propter igneam qualitatem
 numquam itidem lassescit aut debilitatur, sed
 fortis semper & robustus manet. Nam, secundum
 Ptolemæum, Hermetem, Firmicum & Alcabitium,
Ignæ vis indeficiens est. Virtutes semper ad
 supranaturalem illam virtutem anhelant cuius
 beneficio perfectam creatoris sui imaginem ac-
 quirere possint: Mars itidem quum ignæ sit na-
 turæ, semper ad res sublimes tendit: quemadmo-
 dum ignis etiam semper sursum fertur, seque pu-
 rificare ac regnum suum veluti amplificare stu-
 det, ut diuine Plotinus inquit: *Ignis usque ad cæ-
 lum perueniens quum torpere non possit, ad alia ten-
 dit amplificationem suam undique perquirens. Et
 quum ad inferiora ferri non possit, nam impugna-
 te ductu facilimus, tractuque naturali ab anima
 perducitur ad vitam, ut per communionem cum su-
 perioribus ab unica vita comparatam transitum
 faciat in suprema.* Præterea diuinæ virtutes in id
 vnice incumbunt, ut creaturæ quibus fauent, non
 ipsis tantum verum etiam Deo quodammodo as-
 similentur: atque ignis in altum tendens, non se-
 ipsum tantum verum etiam res eas omnes quas
 accendere potest, in naturam sublimiorem trans-
 mutare quærit. Idem Marti tributum est, Ptole-
 mæo teste, qui inquit: *Martis stella dissecat & com-
 burit, & eius calor igni assimilatur.* Non vero qui-
 quam existimet has nos Martiæ virtutis laudes
 inani

Ptolemæus
 1. Apoteles.

inani quodam figmento comminisci, vt ita cum Angelico hoc ordine similitudinem quamdam habere videatur. Quum enim effectus omnes hactenus à nobis enumerati boni sint; Astrologi contra Marti prouocationes ad bellum, rixas, discordias, tumultus, seditiones, adeoque ea quibus totus fere Mundus turbatur atque euertitur, assignant, ac malum esse planetam, pessimasque influentias ab eo descendere dicunt. Hęc enim taliaque secunda huius Theatri parte abunde partim declarauimus partim cōfutauius, vbi ostēdimus à cœlo mali aliquid venire non posse. Hęc

Trismegist. in sententiam apposite Trismegistus ait : *Omnes cœlestes influxus boni beneficique sunt, suscipientes tāummodo ipsum bonū, & hoc agētes intuitu æterno immutabiles sunt, quamuis in ipsa alterabilinatura operantes degenerent, perpetuo tamen ordine*

Bona influentia quomodo malū operentur. *semper benefici sunt.* Quibus verbis magnus hic philosophus asserit, omnes cœlorum influentias bonas esse: & si quando malus ab eis deriuetur effectus, non ipsas in caussa esse, sed materiam confusionis plenam, interim cœlorum vires omnes bonas atque sanas manere. Quamobrem qualitas illa quæ noxam rebus his terrenis infert, à cœlesti influētia diuersa est, quæ interim in seipsa manens, à Patre omniū bonorū descendit, & per cōsequens semper bona manet, vsq; dum in Mundū hūc inferiorē peruenierit, vbi in subiectum minus nobile incidens vitiatur: præterquam quod à diuersa quoque materiæ recipientis, natura diuersè recipitur, cuius passionēs in ipsam quoq; transfunduntur: siquidem ob rerum quæ in subiecto sunt varietatem, ex bona cœlestis influentiæ qua-

litate

licate variae quoque & diuersae res oriuntur,
 quemadmodum in sole videmus, cuius calor &
 fulgor etsi non nemini nocuum est, ad sa-
 lutem tamen necessarius est. Eodem modo om-
 nes coelestes influentiae bonae sua natura sunt, eti-
 am si propter subiecti prauitatem male recipian-
 tur, aut inferiorum harum rerum debilitas ad su-
 stinendam superiorum efficaciam non satis firma sit.
 Sic motus & harmonia huius universi etiam quoad
 minimas eius particulas, nihilominus constat,
 quamvis harum aliquae ab eodem motu destructae
 sint aut difficulter impressae: quemadmodum in
 choreis omnes ad harmoniam saltant, seque in-
 ter se ac cum universo saltatorum choro confor-
 mant, nihilominus interim digitum quis aut pe-
 dem offendit, & quod in solum ceciderit, pedibus
 conculcatur. Qua de re Mercurius Trismegistus:
Influxus igitur caelestes, inquit, dum vim contenti-
uam & Martis motricem extendunt, frequenter
obsunt per accidens, illa quando in materia frigidio-
ri suscipitur, haec autem quando in feruentiori: quod
omnino sit pro dispositione materiae. Sed enim quavis
calore & luce solis nonnullos offendere videatur, ne-
cessarius tamen est ad vitam. Similiter omnes caele-
stes influxus veniunt salutes; quamvis vel subie-
cti peruersitas, vel debilitas facile tolerare non pos-
sit efficaciam superiorum. Omnes motus conferunt
universis etiam minimis partibus eius: quum inte-
rim particula minima hoc vel illo motu leventur,
aut non facile illum suscipiant, sicut in chorea dum
anguli harmonice saltant congruuntque gestibus in-
ter

ter se, & toti choro, digitus tamen aut pes offendi-
tur & premitur, & si quid debile inceserit pessum-
datur.

*De similitudine & sympathia quam ha-
bent Potestates cum Sole, Principa-
tus cum Venere, Archangelicum
Mercurio, Angelicum
Luna.*

CAPVT XIV.

NUNC vt institutam disputationem
persequamur, quemadmodum in
quarto Angelorum ordine diuinæ
Potestates collocatæ sunt; ita quar-
tū cœlorum locū Sol obtinet, inter
quem & prædictas Potestates admirabilis quoq;
est sympathia & similitudo à Deo omnipotente
constituta. De Potestatum natura atque officio
hæc scribit Dionysius: *Ipsa um sanctarum Potesta-
tum equipotentem diuinarum Dominationum &
Virtutum bene ornatam, & inconfusam circa diui-
nas susceptiones ordinationem & ordinatum supra
mundana & intellectualis potestatis, nec tyranni-
ce in ea quæ inferiora sunt potestatiuis Virtutibus
precipitata, sed potenter in diuina post bene ordina-
ta reducta, & post eam Deiformiter & ad potenti-
ficam causualem potentiam quantum fas est, as-
similata, & eam, vt possibile est, Angelis reuelantes,
in bene ordinatis per ipsam ordinibus potestatiua
virtute.* Quorum verborum hic est sensus; habe-
re Pote-

PRIMAE PARTIS LIBER II. 299

se Potestates has id præcipuum, vt vna cum Virtutum robore & Dominationum iustitia diuinas operationes exsequantur: sicut etiam Sol vna cum Martis feruore & Iouis benignitate mirabiles & salutiferos influxus adfert. Potestates dæmoniorum legiones omnesque spiritus tenebricolos fugant: ita sol quoque obscuram noctis caliginem radijs suis ac luce dispellit. Vt Potestates hæ Spiritus sunt & mentes angelicæ mirabili ornatu fulgentes, & sine vlla confusione: ita sol tamquam in medio planetarum regali insidens solio, luce splendet incredibili ceterisque planetis omnibus decus & pulchritudinē largitur: vnde verum cœli ornamentum dicitur, vt pote quo ceteræ omnes stellæ disponuntur, eorumque motus reguntur, diuersa sortiti nomina, diurni, nocturni, oriētales, occidentales, septentrionales, meridionales. sunt insuper Potestates hac qualitate præditæ, vt primum à Deo modum & virtutem in res inferiores agendi accipiant: vt sol quoque lucem & virtutem suam non ab alijs planetis, sed à Deo ipso habet, quibus vniuersa quæ in Mundo sunt irradiat, calefacit, illustrat & viuificat. Potestates virtutē suā in res has inferiores sine vlla violentia aut tyrannide exercent: eodē modo sol tēperato suo calore & semper benefico, cum aëria Iouis natura amice cōiunctus, magnitudinem, claritatem & legitima imperia largitur, sine vlla tyrānide aut mala operatione. Sic enim Ptolemæus & Firmicus: *Disponunt (Sol & Iupiter) ad honorificentissimam hominum re-sōciliationē, fortitudinē animæ, & corporis, magnā victoriā omnium, summā respectuiorē, & quidquid*

*Potestates
cum sole
malitiam.*

ad regiam pompam pertinere videtur. Potestates omnē Angelorum inferiorum multitudinem ad Dei imitationem inuitāt: lucidissimum vero hoc solis sidus benigna sua natura homines allicie. Deo quodammodo similes efficiantur, maturis consilijs, sermonis grauitate, iustitiæ amore, religionis zelo, ac singulari morum probitate mirifice exornati. Potestates omnibus viribus primæ illius causæ potentissimæ similitudinem exprimere nituntur, à qua potestatem & virtutes suas acceperunt: ita sole in omnibus illis coelorum orbibus nullum illustrius est signum. Hinc

*Academici ad Dei naturam declarandam eius exemplo vsi sunt: quod quidem etiam cum Christiana religione & sanctissimæ Trinitatis mysterio cōsentit; siquidē solis essentia Patrem, splendor filium, spiritum sanctum calor demōstrat. Hinc Dominus & Saluator noster Christus, æterni Patris naturam demonstrare nobis volens in Sole eam nobis depinxit quum ait: *Perfecti estote quemadmodum Pater vester cœlestis, qui So-**

*Principatu
um & Ve
neris simi
tudo.*

lem suum super bonos & malos oriri facit, id est, qui dona sua & benignitatē tam in bonos quam in malos effundit. De Principatibus Dionysius Areopagita in hunc modum scribit: Manifestant quidem cœlestes Principatus illud principale Deiformiter eductiuum, & hoc cum ordine sacro & principalibus decentissimis Virtutibus, & ad superprincipale principium eas vniuersaliter conuertit, & alias hierarchice ducere ad illud ipsum quantum possibile est formari principium principum, manifestareq; superessentialem eius ordinationem ornatumque principalium virtutum. Quemadmo-

dum

PRIMAE PARTIS LIBER II. 127

Cum igitur Venus apud antiquos pulchritudinis
 Dea fuit inde credita, quod planeta hic omne de-
 cus, formæ ac morum venustatem, omnemque a-
 mabilitatem infundat; ita Dionysius ait princi-
 patus eos in quos potestatem habent, ad Deum
 ducere eique conformare, cuius portant imagi-
 nem. Et quia Dei imagine nihil est pulchrius, Or-
 pheo teste, qui in Testamento suo inquit: Omne
 pulchrum à diuina pulchritudine: Principatus
 quoque tamquam pulcherrimi, rebus omnibus
 decus & venustatem addunt. Et quemadmodum
 Amor Veneris nomine à Platoniceis designatus,
 causarum præcipua fuit cur Deus pulcherrimū
 hoc Mundi Theatrum fabricarit, cuius quidem
 ordo nihil aliud est quam venustas quædam &
 pulchritudo, sicut econtra confusione nihil est
 deformius acturpius: ita Principatus, vt Diony-
 sius, Hierotheus & Iamblichus volunt, regnorum
 sunt & prouinciarum custodes, pulchritudinem
 earum, ne à malis deturpetur Spiritibus aut pla-
 ne etiam perdat, conseruantes, omniaque dam-
 na restaurantes, & à malitia & machinationibus
 cacodæmonum expurgantes. Et quemadmodum
 Mathematici testantur Veneris influxus bonos ef-
 se, tantoque meliores, quanto magis alterius cu-
 iusdam planetæ radios habent propitios, Iouis
 præsertim, aut Solis: ita sacri hi Principatus tanto
 melius officium suum explent, & priori venusta-
 ti atque integritati res à cacodæmonibus corrup-
 tas restitunt, quanto maius ab Angelorum vir-
 tutibus ipsoque sempiterno Deo accipiunt adiu-
 mentum. Quando vero Dionysius ait Principatus
 hos primarios esse duces atque antesignanos in
 R diuino

diuino ministerio, hoc vult, etiā si ceteri quoque Angelorum ordines Duces appellentur, vt Dominationes & Potestates; Dominationes tamen ob magnitudinem, Potestates ob claritatē, Principatus ob pulchritudinem Duces vocari: quibus quidem Angelorum ordinibus Iuppiter, Sol & Venus comparantur; Iuppiter quod perfectissimi temperamenti auctor sit; sol quod luminis dux sit; Venus quod elegantiae ac venustatis sit domina, & suauissimae harmoniae moderatrix. Quem admodum denique Dionysius vltimis illis verbis inquit, Principatus hos summum pulchritudinis principium representare ac manifestare; ita Hesperii & formosae Matutae aspectus iucundissimus ad incredibilem coelorum contemplandam pulchritudinem allicit & incitat. Iam Archangeli magnam habent cum Mercurio similitudinem & conformationem, quam hoc modo Dionysius describit: *Archangelorum sanctus ordo in communicatio medio constitutus, communi quodam socialique iure extrema complectitur. altioribus namque Principatibus & sanctis Angelis communicat; illis quidem, quoniam ad supremum ipsum principatum praecipue intentus est, & ad eius, quantum fas est, formatur imaginem, & Angelos ordinatissimis & inuisibilibus ductibus vnit & iungit. ipsis vero Angelis inest propheticum officium, vt diuinas illuminationes hierarchice per primas virtutes suscipiant, & Angelis eas Deiformiter annuncient, & per Angelos nobis manifestent secundum sacram vniuersusque illuminatorum analogiam.* Hoc ergo vult Dionysius, Archangelos inter Principatus & Ange-
los

Archangelorum cum Mercurio similitudo.

Los intermedios esse, & à superioribus quidem ac-
 cipere, & rursus inferioribus huius communi-
 onis beneficio infundere diuina mysteria &
 secreta, ita ut occulta eorum atque admirabilis
 virtus non nisi per communionem ordinum an-
 gelicorum, quam superiores cum inferioribus
 habent, cognosci queat. Præterea Archangelos
 raro in Mundum hunc à Deo tamquam eius ad
 hominem legatos missos, sed ipsorum ordinatio-
 ne atque imperio ceteras Angelorum turmas di-
 uina exsequi mandata. Ad eundem modum Mer-
 curius Archangelis in hoc similis est, quod ad
 quemcumque planetarum aut aliud sidus coele-
 ste sese applicarit, vim eius ita imitatur, ut non ex
 propria natura sed aliena influentia eius atque o-
 perationes procedere videantur. Hanc ob caus-
 sam Hermes, id est, Deorum interpres olim di-
 xus fuit, siquidem, Ptolemæo teste, cum sole ex-
 scaccat, cum luna in frigidat, cum Saturno sapien-
 tiam largitur, cum Marte bonos & prudentes fa-
 cit bellatores, cum Venere hermaphroditos pro-
 ducit. Præterea idem planeta raro hominibus se
 communicat, & mortalium oculis difficulter se
 exponit. hinc apud poetas aliosque fabularum
 scriptores raro ad homines, sed fere semper ad a-
 los Deos ablegatus legitur, ut ad Somnum in an-
 trum Cimmerium, ut Morpheus triste nuncium
 de morte Ceycis mariti ad Halcyonē perferret.
 ad extremum, est etiam inter Angelos & Lunam
 quædam similitudo, de qua hæc habet Dionysius:
 Ipsi enim Angeli cōplectiue cōsummant omnes cale-
 stium animarum dispositiones, secundum quod consummā-
 tum est. In celestibus quippe essentius habentes ange-
 licam

Angelorum
 cum Luna
 similitudo.

licam proprietatem, & magis nobis propinqui An-
 geli aptius nominantur: quia priores quanto circa
 uidentiora versantur, & familiarius nobis diuina
 nuntiantes, nostra omnia ornare student. Ex quibus
 verbis intelligitur, primo Angelorum hunc ordi-
 nem ceteros omnes cōcludere ac finire, quum il-
 lorum respectu ultimus sit atq; infimus: secundo
 veras Angelorū siue Spirituū habere proprietate
 tertio Angelorum nomen recte ipsis tribui, quo
 multo sapius quam reliqui ad homines ablegen-
 tur, multoq; familiarius nobiscum conuersentur
 quarto negocia omnia mūdāna ab ipsis ordinari
 Has omnes conditiones mirabili etiam quodam
 modo Luna in se continet. Primo enim, quia infra
 omnes planetas est, eorum ordinem & quasi ar-
 men claudit: secundo vere vna est errantium ste-
 llarum: tertio, quin multo magis planeta appella-
 ri potest, quum quanto terræ est vicinior, tanto
 magis illius influxus atque operationes sentia-
 tur, quantoque maiorem habet varietatem, tanto
 crebriora eius sint effecta. Nam & ad Lunam na-
 uigantes respiciunt, ægri ac morbis debiles se-
 tiunt, agricolæ in ferendis fructibus, in cæden-
 lignis, ac omni fere rustico opere, astrologi
 notanda temporum varietate, medici in appo-
 candis medicamentis obseruant. & in ceteris
 quidem rebus omnibus, sed maxime in medic-
 mentis quanta vis Lunæ in hæc inferiora sit, co-
 nere licet: siquidem, vt Ptolemæus scribit, me-
 dicamenta tempore coniunctionis Lunæ cum Io-
 adhibita, nihil omnino operantur, quod quasi
 ui Luna cedat. Idem fieri aiunt quando Luna cum
 Venere coniungitur. Quarto similis est Luna An-

gelis, quod accepta à superioribus stellis influen-
 tia, partes omnes & membra humani corporis
 regat; in Ariete crura & genua, in Tauro crura, in
 Geminis pedes, in Cancro caput, in Leone collū,
 in Virgine humeros, in Libra pectus, in Scorpione
 cor, in Sagittario ventrē, in Capricorno inguina,
 in Aquario pudenda, in Piscibus coxendicem siue
 femora. Ex quibus omnibus liquet quam pulchre
 primi Angeli primis cœlis, medij medijs, extremi
 extremis respondeant. Vt enim primum cœlum
 siue supremum vno tantum motu cietur; ita primi
 quoque & supremi Angeli à solo Deo imperium
 accipiunt: utque cœli medij, quamuis vno eo-
 demque motu cum primo mobili circumagan-
 tur, à suis tamen Intelligentijs motu peculiari il-
 lique contrario torquentur; ita inter medij Ange-
 li etsi à Deo illuminantur, tamen ad officia sua
 exsequenda Deique voluntatem cognoscendam
 à superioribus Angelis reuelationes quasdam ac-
 ciipiunt. Quanto enim quidque sublimius est ac
 diuinæ maiestati proximius; tanto id numero
 quidem minus est, sed maioris virtutis: & vicif-
 sim quanto à Deo longius quidquam abest, tanto
 illud numero magis est multiplex, sed minori vir-
 tute atque efficacia præditum. Quam in senten-
 tiam ita scribit Auerroes: *Optimum habet suam
 perfectionem à se; quod autem propinquum isti, per
 causam vel unam operationem, & unum motum
 tantummodo; quod vero remotum est, per multas.*
 Atque heic fere eadem est quæ regnorum in hoc
 Mundo siue rerum publicarum regendarum ra-
 tio, vbi rex aliquis vel Princeps verbo vno exer-
 citus colligere, classem contrahere, ciuitates ex-

*Motus cœ-
 lorum cum
 Angelorum
 orationibus
 comparatur.*

pugnare atq; euertere, vitam donare aut adimere potest; ministri vero per multorum quasi manus transmissa imperia accipiunt atque exsequuntur: in quibus tamen omnibus rebus & singulis multæ operationes concurrunt. Hanc ob causam Seraphici spiritus, vt apud Daniele est, Deo adfistunt tamquam proximi atque intimi consiliarij, qui raro à Deo missi sunt; Spiritus vero inferiores Angeli sunt & dicuntur, id est, Nuncij atque Legati, quibus Deus ad homines sæpè vsus est. Et quemadmodum Angeli intermedij sapius quam primi, rarius vero quam vltimi ad eiusmodi legationis ministeria sunt adhibiti; sic quamuis multo velocior sit primorum coelorum motus, inferiores tamen & vltimi multo citius curricula sua absoluunt, Luna quidem spacio menstruo, siue viginti nouem diebus, Sol & Venus annuo, Saturnus annis triginta, coelum vero stellatum multis annorum milibus.

Putida Mahumetis de Angelis & celestibus Spiritibus in Alcorano descripta fabulæ & deliria, summaque eiusdem inscitia narrantur.

CAPVT XV.

OSTRO hoc sæculo, non tamen annumeratis idololatriis, tres potissimum inter homines religiones vigent, Iudaica scilicet, Christiana & Mahumetana: quarum singu-

singularum cultores, quænam earum optima es-
 set & verissima, continuo nõ rationibus tantum
 & argumentis sed armis etiam inter se pugna-
 runt. Iudæi quidem Christianis obijciunt, no-
 stram religionē è Mosaica lege à nobis approba-
 ta esse desumptam : neque ab vlla gente vnum &
 verum Deum maiori sinceritate ac simplicitate
 adorari & coli quā à se : neque plura & maiora
 vllibi miracula patrata quā quæ in Mosaicis libris
 descripta leguntur : neque vllā esse gentē Hebrææ
 antiquitate aut nobilitate comparandam, vtpote
 quæ à Deo à primo Mundi principio cõseruata, &
 tot Patriarchis, regibus & prophetis donata fue-
 rit. Et quāuis hodie amisso regno, immò cõuersa
 in seruitutem libertate, per vniuersam Mundum
 dispersi, incertis quasi sedibus vagentur : non ta-
 men calamitatem hanc eò sibi immissam quod
 Messias siue Saluator ab ipsis crucifixus, sed
 quod tot prophetæ ac diuinæ voluntatis inter-
 pretes à maioribus ipsorum crudeliter interfe-
 cti sint & excarnificati. Similiter Mahumetani
 Christianos calūniantur non vnū & verum Deum
 colere ac venerari, quem filium habere dicant;
 eoque futurum, si plures Dij sint, vt vnus contra
 alterum infestus insurgat. Esse enim supremam
 potestatem omnis consortis impatientem, nec
 sine discordia regnum à pluribus administrari
 posse. Præterea quum Deus ter maximus sit at-
 que omnipotens; non sine impio sacrilegio plu-
 res ei similes adiungi posse : neque Deum filio
 opus habere, sed à nobis Christo ea attribui quæ
 numquā sibi ipse vindicarit. Male quoque in eo
 facere Christianos quod statuas atque imagines
 adorent,

*Mahumetani cur
 Christianā
 religionem
 carpant.*

adorent, atque ita idololatriam committant. Cre-
pant deinde iactantque maximas victorias de
Christianis reportatas, quas pro diuini erga se,
qui melius de religione sentiant, amoris indicijs
atque argumentis interpretantur. Ieiunia etiam,
preces, diuini cultus simplicitatem, à cædibus,
à ludis, ab adulterijs, à blasphemijs abstinentiam
suam mirifice extolliunt. Miracula quorum nos
in Sanctis memoriam celebramus, quotidie præ-
sentia apud se cerni dicunt. esse enim qui multos
dies cibum vllum ne gustent quidem, alios vre-
re, alios ferro corpus scindere sine vlllo doloris
sensu: immo nonnullos è virginibus sine vlllo vi-
ri complexu nasci. Habent iidem Sanctos suos,
quorum auxilijs multum fidunt. Vnum Sedicha-
sim appellant, à quo in bellis victoriam petunt.
Ascichus matrimoniorum, Mirtschinus pe-
coris, Chidirelle peregrinantium curam ha-
bere creditur. & hunc quidem candido equo in-
sidentem Mecham religionis ergo proficiscen-
tes comitari ac bonis auibus deducere autumat.
Calceos insuper nescio cuius, qui iniusta senten-
tia ad mortem condemnatus, instar trium illo-
rum apud Daniele iuuenem, viuus è flammis
atque illæsus ereptus sit, religiose habent, & pro
re sancta commonstrant. vt iam ea omittam quæ
de Mirathbegio alijsque multis falsa circumfe-
runt miracula. Sed his omnibus, vt & Iudæorum
supersticiosi vanitatibus nos Christiani Veteris
Testamenti auctoritatem ac testimonia opponi-
mus, in quo Christi Dei & hominis persona &
officium, vita & mors ita depictæ sunt & descri-
ptæ, vt non multis sæculis ante prænunciata, sed

*Mahum-
etanorum
sancti.*

*Christiana
religionis
vritudo.*

postquam euenerunt descripta omnia videantur. Acqui toto illo libro nulla uspiam Mahumetis fientio. Eiusdem vero imposturas ac prodigia cum diuinis Christi D. N. miraculis, quibus & zgroto sanauit, & claudis pedum, coecis oculorum usum, immo mortuis vitam restituit, comparare uelle, impium plane sit. Saxa enim à nigris volucris deiici, in cauernis se abscondere, Mecha Hierosolymas in vna nocte transportari, in coelum ascendere, lunam diuidere, & quæ alia sunt in Alcorano Mahumetis nugamenta, aut ineræ fabulæ sunt & imposturæ, aut nihil miraculi habent. Qui enim saxa à volucris præcipitata audierit, rem quidem prodigiosam non tamen miraculosam esse fatebitur: ut uero luna diuisa appareat efficere, nec prodigium est nec miraculum: Mecha Hierosolymas tam breui temporis spacio aut in coelum transportari, ut miraculum esse fateamur, quo alio testimonio quam vanissimi ac mendacissimi impostoris Mahumetis confirmabitur? Præterea uita omnis nostri Saluatoris ac Domini, omniaque Christianæ doctrinæ præcepta, cum philosophia morali & naturali tam bene conuenientia, liquido creatorem cum esse atque vniuersæ Naturæ parentem testantur: à quibus quanto quisque longius defleuit, tanto à uirtute quoque & recta ratione longius discedit, & ad bestiarum naturam propius accedit, Mahumetana contra doctrinæ summa uanitas atque absurditas, in qua etiam homicidia imperantur, manifesto arguit, non à bono Deo spiritu, sed ab ipso Sathana esse inspiratam. At si autem has omnes ineptias atque impietates

alibi abunde refutauimus: ne tamen quidquam
omitteremus, quod vel ad animum erudiendum,
vel ad eruendam veritatem pertineret, pessimi
huius impostoris de Mundo supracœlesti & de
Spiritus atque Angelis sententiam heic quo-
que ponere volui, vt ita manifestum fiat non spi-
ritum tantum diabolicum, sed omnium etiam
artium, nisi mentiendi ac decipiendi, ignoran-
tem bestiam Mahumetem fuisse. Et quamuis eius
ignorantia tam crassa sit, & mendacia tam aper-
ta vt mirum sit quemquam reperiri qui ea non
videat & rideat: mirum tamen non est tam
facile ea fidem apud populum idololatriæ studio
totum immersum, ac sine lege, sine vllis litteris
& bonis artibus, vt ipse in Alcorano testatur, be-
stiarum magis quam hominum more viuentem,
inuenisse. De multiplici quidem idololatria eo-
rum populorum hæc leguntur, viguisse tum in
Arabia felice, in Arabia magna, in Persia, in Ar-
menia duodecim cultus idololatricos. Quidam
arborem adorabant & sacrificijs colebant, anni-
uersarium pascha in honorem eius celebrantes.
ei arbori nomen erat Detulanguar; prouinciæ
verò domino, Azamahinali. Alij in Armenia sta-
tuam è nigro metallo factam, & tres cubitos lon-
gam diuinis honoribus colebant. Statuæ nomen
Bohmm; gentis rectori, Alguazad. Alij solem
denique, alij res alias pro numine habebant at-
que adorabant, quæ alibi à nobis explicata hæc
transcribere nihil necesse videtur. Et profecto,
vt verum fateamur, res laude digna videtur vt
Christiani docti & intelligentes aliarum religio-
num doctrinas legant ac diligenter excutiant,
quo

*Idolola-
tria orien-
talium
tempore
Mahume-
tis*

quo & infirma ac putrida harum fundamenta,
 inanibus fabulis innixa, & Christianæ fidei solidum
 robur ac veritas apertius conspiciantur. Sed stultissimum
 pseudopropheta de rebus *Rerum creatio secundum Ma-*
 diuinis nugantem audiamus. Ait ergo, quatuor *humetem qua & quæ*
 in principio Mundi Deum ipsum suis manibus *lis.*
 creasse. Quæ illa sunt, inquis? Audi, & si potes,
 risum tene. Sunt enim tanto propheta digna.
 primum, calamum, quo res omnes quæ à
 principio Mundi fuerunt, quæque ad eius usque
 finem futuræ sunt, consignentur. secundum fuisse
 hominem, Adamum scilicet, quem Deus è pul-
 uere varij coloris in pugnum collecto fecerit:
 atque hinc esse eam inter homines varietatem,
 ut alius nigro, alius candido, alius ex utroque
 misto sit colore; qui simul malitiæ quædam & bo-
 nitatis habeat indicia. Tertio loco Thronum, suæ
 maiestatis sedem fabricatum esse; quarto atque
 ultimo Paradisum, beatorum domicilium. Sed
 his alibi multo ineptiora addit: Deum scilicet
 post hominis creationem tabulam & pennam,
 quibus ea quæ in cælo & terra fuerint ac futura
 sint, inscripta sint, effinxisse. Pennam è clarissi-
 ma luce esse factam, cuius quidem longitudo
 spacium quingentorum, latitudo octoginta an-
 norum complectatur. Dicit præterea cælum è
 fumo, hunc è maris vapore esse procreatum: vn-
 de philosophatur (scilicet) cælum, quod quin-
 ta quædam essentia est, subtilissima, nobilissima,
 & incorruptibilis substantia, è maris facibus,
 quod elementum maxime subiaceret mutationi,
 esse factum. Viridem colorem cælum à monte
 Caph habere, hunc à smaragdis in Paradiso: mō-

*Celi quot,
secundum
Mahumetum.*

temque illum tamquam circulum vniuersæ terræ circumpositum coelum sustinere. Quis alia omnia magis ridicula figmenta commemoret? Scribit enim in eodem Alcorano coelum portas habere aureas, easque clauibus referari: primum coelum ex aqua viridi, secundum ex aqua limpida, tertium è smaragdo, quartum ex auro purissimo, quintum ex hyacintho, sextum è nube lucidissima, septimum ex igne splendido esse factum: supra coelos mare esse viuificum, supra hoc mare nebulosum, & sic deinceps, inde mare æreum, supra hoc mare afflictionis, supra hoc mare tenebrosum, supra hoc mare solatiij, supra hoc lunam, supra hanc Solem, supra hunc Deum, supra hoc supplicationem, inde Gabrielem, tum rasam chartam pergamenam, rursus mare plenum, mox septuaginta lucis interualla, supra hæc septuaginta angelicarum turmarum milia, in quarum singulis quinque sint Angelorum Dei laudes assidue decantantium milia: supra hæc angelicæ dignitatis terminos, hos supra diuinæ gloriæ vexillum, inde margaritarum, inde gratiæ, inde potentiæ, inde Deitatis, inde dispensationis interualla, supra hæc scabellum, rursus supra hoc thronum Dei, ac tandem ipsum vniuersi rectorem. Iam quid illis putidius, & stultius? Angelos montem Caph in quo Dei sedes sit, portare; inque hac Dei sede portanda capita subtus ipsum, pedes vero sub throno habere. capita Angelorum tam grandia esse, vt auis mille annorum continuo volatu interuallum quod inter vtramque est aurem conficere vix possit; hisque cornua infixæ gerere: motum vero Angeli ta-

lon

Lem ac tantum esse ut a nemine quam à Deo com-
 prehendi queat. Paullo infra idem profundus
 Theologus, si dijs placet, subiungit, ante crea-
 tum Adamum terram à diabolis, postea ab An-
 gelis, demum ab Adamo & hominibus fuisse in-
 habitatam; temporis vero spacium inter diabo-
 los & Angelos septies milium, inter Angelos ve-
 ro & Adamum mille tantum annorum interces-
 sisse. Paradisum è smaragdis esse compositum,
 & hyacinthis distinctum, fructiferarum arborum,
 florum & herbarum odoratissimarum ple-
 nam, incredibili nitentem amœnitate, fontibus
 lacte alibi, alibi candido melle, alibi purissimo
 vino fluentibus, scaturientem. cultores eius ve-
 stibus omni colorum genere fulgentibus vsuros,
 nigro excepto, qui soli Banditori, siue (forsan)
 expulso, vitæ sanctitate priuilegium illud me-
 rito, permittatur. Omnes perfecta statura A-
 damum, forma Christum repræsentaturos, nul-
 lum corporis augmentum accepturos, nullum
 calorem, nullum frigus, nullam aliam pertur-
 bationem sensuros. In primo paradisi ingressu
 iecur piscis cuiusdam, Albehut nomine, præ-
 stantissimi saporis, deinde arborum fructus &
 aliaque quæ paradisus fert, apponi: Post hæc præ-
 sto omnia esse quæ votis expeti queunt. nulla ex
 hoc cibo nasci excrementa, sed sudorem optimi
 odoris emanare: indeque eos omni ciborum ge-
 nere ex carnibus, præterquam suillis, vesci. Cu-
 ius rei volens rationem reddere, ait eo tempore *Carysuilla*
 quo Arca Noë exstiterit, interdictum fuisse ne *caro inter-*
 caro suilla tam in terra quam in cœlo comede- *dist.*
 retur. Ad bellissimam fabulam, si dijs placet,
 quibus

quibus commodum est, aures arrigite. Christus, inquit, à discipulis rogatus vt Arcæ à Noa fabricatæ formam & magnitudinē, eorumque qui ad conseruandum hominum genus in ea remanserant, vitæ historiam exponeret, tacite precibus eorum auscultans, è terra formam quamdam effinxit, cui postea dixit: Surge in nomine patris mei. inde ergo hominem canum se leuasse. cui Christus: Quis es tu? Ego, inquit ille, Iaphet sum Noæ filius. cui Christus: An tu ita canus es mortuus? Non, inquit ille; sed hac ipsa hora metus extremi iudicij, ad quod excitari me credebam, ita canum me fecit. Mandauit ergo ei Iesus, vt omnem de Arca historiā discipulis narraret. Quod ille fecit: & sumto à primis rebus initio, eo tandem deuenit, Arcam stercoris seu excrementi in quodam eius angulo positi pondere grauata, in latus sese inclinasse. Quocirca vehementer perterritum Noam Dominum consuluisse quid sibi faciendum esset. Illum iussisse vt elephantem ad eum locum vbi Arca se inclinabat, duceret; qui vbi eò venisset, ventrem quoque statim exonerarit; è quo stercore ingens porcus fuerit natus: atque hanc esse causam cur ab tam immundi animalis esu in coelis quoque abstineatur. Porro suam hanc rostro stercus fodientem atque eruentem, tantum in Arca fetorem excitasse, vt ferre cum amplius non valens flatum emisisset, cum quo vna mus eiectus sit, qui tabulas atque asseres statim coeperit corrodere. Noam itaque nouo malo iterū remedium à Deo quæsisse, eiusque iussu leonis frontē, è qua mox feles profilierit, percussisse, &c. Quantum ad gaudia Mun-

PRIMAE PARTIS LIBER II. 271

dia Mundi illius supracœlestis attinet, etiam be-
stias (quarum ipse caput fuit & princeps) nullas
ibi voluptates, quando ubi & quoties voluerint,
defuturas. Eum quidem qui fideles in hoc mun-
do habuerit vxores, altero tanto plures concubi-
nas & innumerabiles meretricum greges in vi-
ta illa habiturum. Alibi dicit, paradisi incolas mu-
lieres habituros oculis clarissimis & oua magni-
tudine æquantibus, quos nusquā alio quam in ma-
ritos suos perperpetuo sint defixuri, pectore ela-
to, & duris mamillis. Alio loco inquit: Boni in
paradisi horto, aureo amictu vestiti puellas habe-
bunt oculis clarissimis, quorum albumen splēdi-
dissimum, pupillæ nigerrimæ sunt; & quos vo-
luerint fructus, utque voluerint comedent, atque
ad odoratos riuos lacte & melle scatentes, mor-
tem in æternum non gustabunt. Simile eiusdem
est commentum, bonos in paradiso communi o-
pera turrim ædificaturos; cum porta aperta, quæ
omnis voluptatis & quietis sedes futura sit. Alibi
nugatur quosdam duabus paradisis fruituros, &
nec æstum nec gelu sensuros, sed sub arborū um-
bra fructibus earū vescituros: iisdemque è vasis
aureis & vitreis dulcissimū liquorem ministratū
iri: iuenculorū vero & iuencularū ut gēme ni-
tentū, aliarumq; rerū copiā nō defuturā. E quib.
tam portentosis cōmentis duo illa quæ in Mahu-
mete præcipue fuerunt, facile intelligi possunt,
morū scilicet turpitudine, & bruta quædā ignoran-
tia. neque. n. vllā omnia eius sapiūt philosophiā,
utpote qui neque numerum, neque ordinem, aut
reliquas coelorum qualitates habuerit cognitatas.
nulla heic veterū sapientū, Chaldeorū Arabū, He-
breorū.

*Gaudia in
cœlis que,
secundum
Mahume-
tem.*

*Alcoran. l.
3. c. 19.*

*Alcor. 3. c.
27. & 4.*

*Alc 3. c. 29
32.*

*Ibid. c. 36
& 38.*

brorum, Græcorum, Latinorum mentio, nulla de Mundo eiusque partibus & natura disputatio; nulla aliorum, inprimis qui ex ipsius gente fuerunt, vt Auempacem, Adelandi, Auicenna, Ali Arabis, Mosi Aegyptij, Mercurij Trismegisti, & multorum aliorum sententia aut recensetur aut confutatur: quorum scripta si ille pertransennam inspexisset, non ita ridiculum se & turpem in omnibus philosophiæ partibus dedisset, neque tam longe à vero aberrasset. Sed vt ad propositum reuertamur, & quid de Spiritibus & Angelis Mahumetes senserit explicemus, ait ille diabolum à Deo ex igne malo & pestifero creatum esse; Angelorum alios binas, alios ternas, alios quaternas habere alas: quæ omnia sic recenset quasi præsens ipse creationi eorum interfuisset. Verum enimvero vt plane, lector, intelligas, quam ridiculè barbarus hic impostor de Angelis senserit; aliam accipe fabulam non minus superiore illa lepidam. Ait, duos Angelos, Haroth vnum, Maroth alterum nomine, à Deo in terram olim nescioquando missos, vt humani generis rectores essent atque doctores, cum hoc interdicto, ne cædem committerent, ne iniuste iudicarent, ne biberent vinum. Post longum satis temporis interuallum, quum ab omnibus iusti iudices haberentur, euenisse vt muliercula quædam forma & moribus pulcherrimis, actionem contra maritum instituerit, & quo iudicum illorum benevolentiam sibi conciliaret, ad epulum eos inuitarit, ad quod quum illi venissent opiparè apparatus, attutam feminam, ubi vinum immiscuisse, multaque comitate hospites ad manducan-

ducandum & bibendum inuitasse. Ita factum ut illi vino calentes concubitum mulierculę petierint, quem & impetrarint, hac conditione, ut illa verba edoceret quibus in cœlum euolare, ac rursus inde demittere se posset. annuisse Angelos: mulierem pronuntiatis verbis repete in cœlum eleuatam; visam vero à Deo, tota caussa cognita, in stellam non minus inter reliquas stellas, quam ipsa inter alias mulieres in terra fuerat, specie pulcherrimam conuersam esse. Angelis in iudicium vocatis à Deo permissum, ut sibi ipsi pœnam eligerent qua intra hoc & alterum illud futurum sæculum afficerentur. talem ab eis electam; ut catenis ferreis vincti, capitibus in puteum Bebil ad diem vsque iudicii demersis statuerentur. Vnam adhuc, ut assem, narratę fabulę olim mercedem, bene mereamur, addere libet. Mortis angelum, Adrielem nomine, idem inquit, extremo die iudicii omnes Spiritus atq; animas viuentes, deinde se ipsum quoque inter cœlum & infernum, Dei iussu occisurum, Mundum vero quadraginta annos vacuum & inanem permanfurum. Infinitę sunt quę apud eundem nefarię ac maledictę superstitionis auctorem exstant, de die iudicii ac Mundi fine, deque alijs eiusmodi nescio ridiculę magis an impię fabulę, ac miracula, non minus inepre à scelerato impostore cōficta quam stulte à dementi popello credita, quę alibi à nobis confutata sunt: nunc pauca hęc ad præsentem nostram materiam pertinentia delibasse nobis satis erit.

DE SPIRIT. ET INCANT.
 DE SPIRITIBVS
 ET INCANTATIONIBVS,
 PRIMAE PARTIS
 LIBER III.

De eminentia & diuersis gradibus Demoniorum . & primum de magno rege Lucifero, eiusque figura: de nominibus Principum aliquot infernalium: & quomodo & quatenus alter alteri imperare possit.

CAPVT I.

RDINES, nomina, & qualitates aliquot naturales eorum Spirituum qui in caelo beati perstiterunt, libro praecedenti satis prolixè descriptimus, de effectibus eorum & virtutibus alibi quantum satis videbitur, dicturi. Nunc eorum condiciones qui de caelo praecipitati sunt, omni Dei gratia orobati, explicemus. qui quum impio conatu ex sola male voluntatis obstinatione nefarium Deo creatori bellum indicere non dubitarint, quis non credat, eorundem omnes conatus iam ad diuini nominis contemptum & hominis perniciem atque exitium tendere? Quoniam vero maligni hi Spiritus

*Malorum
 Spirituum
 studia omnia mala.*

ritus cum antesignano suo Lucifero ex omnibus Angelorum choris ceciderunt, fatendum sane erit & ipsos ordinibus quibusdam esse distinctos; ut quemadmodum bonorum ac beatorum Angelorum alter altero superior est, idem quoque de malignis his recte dici possit. Nam & hi quamuis diuina gratia exciderint, vires tamen omnes naturales à Deo in creatione acceptas, sine vllò detrimento retinuerunt: id quod vno ore Patres omnes & ecclesiæ Doctores affirmant, Dionysius quidem Areopagita, D. Pauli Apostoli discipulus, nouem Angelorum ordines constituit, ut supra dictum est. Horum alij ad nunciandas res futuras, alij ad signa, ostenta & miracula patrandæ superne à Deo mittuntur: alij reliquis angelicis spiritibus præpositi sunt, quibus diuina mysteria ac iussa exsequantur. Quia maiestas attributa est, ita vni Angelorum exercitus subiectos habet. Alij diuina gratia ita pleni sunt, ut Deus sedem suam in ipsis habeat, suæque iudicia per ipsos manifesta faciat: alij tanto perfectiori scientia præditi sunt quanto propius diuinam lucem ac maiestatem contemplantur: alij ita cum Deo coniuncti sunt, ut inter ipsos & Deum nihil sit intermedium, tantoque maiori diuini amoris igne ardent quanto accuratius & subtilius diuinam bonitatem, iustitiam & sapientiam perspiciunt atque admirantur. Iam quemadmodum hi quos diximus eminentiæ gradus inter bonos Angelos reperiuntur: ita quoque inter cacodæmonas: quum suæ quique naturæ primas vires conseruarit. Sicut ergo Angelorum bonorum alij in alios imperium habent

Cacodæmones vires naturales retinuerunt.

Dionys. Areop. De celest. hierar.

Cacodæmonum gradus.

274 DE SPIRIT. ET INCANT.
DE SPIRITIBVS
 ET INCANTATIONIBVS,
 PRIMAE PARTIS
 LIBER III.

De eminentia & diuersis gradibus Demoniorum . & primum de magno rege Lucifero, eiusque figura: de nominibus Principum aliquot infernalium: & quomodo & quatenus alter al-
imperare possit.

*Interprete by the LXX.
 2. this, the cause whereof
 41. And every man, gaud
 ord, th' righteous Judge, wh
 st that were and
 And they gaue the
 that this was*

PVT I.

ORDINES, nomina, & qualitates aliquot naturales eorum Spirituum qui in caelo beati perstiterunt, libro praecedenti satis prolixè descriptimus, de effectibus eorum & virtutibus alibi quantum satis videbitur, dicturi. Nunc eorum conditiones qui de caelo praecipitati sunt, omni Dei gratia orobati, explicemus. qui quum impio conatu ex sola male volutatis obstinatione nefarium Deo creatori bellum indicere non dubitarint, quis non credat, eorumdem omnes conatus iam ad diuini nominis contemptum & hominis perniciem atque exitium tendere? Quoniam vero maligni hi Spiritus

*Malorum
 Spirituum
 studia omnia mala.*

ritus cum antesignano suo Lucifero ex omnibus Angelorum choris ceciderunt, fatendum sane erit & ipsos ordinibus quibusdam esse distinctos; ut quemadmodum bonorum ac beatorum Angelorum alter altero superior est, idem quoque de malignis his recte dici possit. Nam & hi quamuis diuina gratia exciderint, vires tamen omnes naturales à Deo in creatione acceptas, sine vllò detrimento retinuerunt: id quod vno ore Patres omnes & ecclesiae Doctores affirmant, Dionysius quidem Areopagita, D. Pauli Apostoli discipulus, nouem Angelorum ordines constituit, ut supra dictum est. Horum alij ad nunciandas res futuras, alij ad signa, ostenta & miracula patrandae superne à Deo mittuntur: alij reliquis angelicis spiritibus praepositi sunt, quibus imperant ut diuina mysteria ac iussa exsequantur: alijs latissima potestas attributa est, ita ut innumerabiles Angelorum exercitus subiectos habeant: alij diuina gratia ita pleni sunt, ut Deus sedem suam in ipsis habeat, suaeque iudicia per ipsos manifesta faciat: alij tanto perfectiori scientia praediti sunt quanto propius diuinam lucem ac maiestatem contemplantur: alij ita cum Deo coniuncti sunt, ut inter ipsos & Deum nihil sit intermedium, tantoque maiori diuini amoris igne ardent quanto accuratius & subtilius diuinam bonitatem, iustitiam & sapientiam perspiciunt atque admirantur. Iam quemadmodum hi quos diximus eminentiae gradus inter bonos Angelos reperiuntur: ita quoque inter cacodæmonas: quum suae quisque naturae primas vires conseruarit. Sicut ergo Angelorum bonorum alij in alios imperium ha-

Cacodæmones vires naturales retinuerunt.

Dionys. Areop. De celest. hierar.

Cacodæmonum gradus.

*Luciferi
descriptio.*

bent ac potestatem; ita inter malos superiores alij sunt, alij inferiores: immo quamdiu Mundus hic durauerit, Angelus in Angelum, cacodæmon in cacodæmonem, homo in hominem imperium tenebit. Damnatorum quidem spirituum supremus rex est Lucifer, cuius Luciferi tamquam principis, signa & ductum multi ex omnibus choris Angelicis sequuti sunt, quos ille omnes in ruinam & æternum secum exitium pertraxit. Et quemadmodum hic omnes reliquos Angelos specie prius & decore præcelluit; ita iam post casum nihil turpius, nihil deformius, nihil abominabilius eo fingi potest, utpote à quo omnia vitia procedunt. Hunc Dantes Italus inter paucos poetas eximius, in inferno sedentem his coloribus depingit:

L' Imperador del doloroso regno

Da mezzo'l petto vsciua della ghiaccia,

Et più ch' vn gigante io ti conuegno;

Che giganti non fan con le sue braccia:

Vedi hoggimai quant' esser dee quel tutto,

Ch' à così fatta parte si confaccia.

Se fu sì bello come è hora brutto,

E contro al suo fattore alzò le ciglia,

Ben dè da lui proceder ogni lutto.

O quanto paruc à me gran meraviglia,

Quando vidi tre faccie à la sua testa,

L' vna dinanzi, & quella era vermiglia.

De l' altre due, che s' aggiungeano à questa,

Sour esso al mezzo di ciascuna spalla,

E s' aggiungeano al sommo de la cresta.

La de-

La destra mi pare a trā bianca & gialla,

La sinistra al vedere era tal, quali

Vengon di là, onde 'l Nilo s' auuallo.

Sotto ciascuna vsciuan due grand' ali,

Quanto si conueniua à tanto vccello:

Vele di mar non vidi mai cot ali.

Non hauean penna, ma di vesperte lo

Era lor modo, & quelle in su alzaua,

Si che tre venti si mouean da ello.

Quindi Cocito tutto s' aggelaua:

Con sei occhi piangeua, & con tre menti

Gocciaua il pianto, & sanguinosa bava,

id est:

Vidit tenentem regna Luciferum Stygis

Lachrymosa, medio pectore exstantem lacu

E congelato non statura maximi

Gigantis vnum exaequet eius brachium:

Reliqui latentis pars aperta corporis

Modum arguebat. Quale, Dij, monstrum! omnia

Quam foeda erant? quam turpia atque informia?

Spiritus at olim hic pulchritudine ceteros

Longe anteibat. nunc ab illo qui fuit

Mutatus eheu vt repente totus est?

Hac illa merces: quam rebellare Domino

Accepit ausus. Triplicem faciem caput

Habebat. vnā pallidā, rubrā alterā,

At tertiā atrā. cristā summā vertebrā

Tegebat ingens. maximas sub singulis,

Binas, volucris competentes iam fere,

*Alas agebat flatus horrificus trium
 Ventorum: ad illas comparari non queant
 Quæ mare per altum vela inumbrant æquora.
 Glacie gemebant terga dura hinc Cocyti
 Adstricta: guttas sexque lumina sanguinis
 Atri exspuebant, menta fœdantes tria, &c.*

Qua quidem in descriptione Dantes locum primum indicat in quo Lucifer crucietur, quem dicit lacum esse congelatum; deinde eiusdē magnitudinem demonstrat, bis mille scilicet cubitorum, vt Landinus quidem Dantis interpres scribit. Crista capiti superimposita superbiam denotat & inuidiam. Tres facies, vt quidam volunt, tria vitia, iracundiam, auaritiam & acediam siue ignauiam designāt: rubicunda quidem iram, quæ bilis est feruor, & sanguinis inflammatio; pallida siue lurida auaritiam; atra acediam. Bini oculi cuiusque faciei binæ sunt, iræ, auaritiæ, & acediæ immoderata cupiditates; binæ alæ, binæ sunt iritamenta. Duæ iræ alæ sunt turbatio & furor, vnde ventus crudelitatis proflat; auaritiæ, rapacitas & tenacitas, quæ vento ingratitude aguntur; acediæ, tristitia & negligentia, vnde odij ventus. Tres ergo hi venti, crudelitas scilicet, ingratitude & odium, Cocyti stagnum congelant, & caritatem, pietatem ac conscientiam obturant & profligant. Alarum magnitudo animi elationem exprimit. Singulæ facies os habent & gulam; quo innuitur omnes his vitijs pollutos atque obnoxios quasi viuos à diabolo deglutiri. Lachrymæ pœnitentiam significant, post factum sero venientem. Sed de his iam satis.

tis: nunc ad alia redeamus. Habent maligni Spiritus vires maiores aut minores, prout scientia maiori aut minori sunt præditi. Vnde alij in provinciam, alij in ciuitatem, alij in arcem, alij in vnum tantum hominem, alij etiam in vnum tantum vicium dominium habent. Sicut enim à Deo vnicuique regno aut regioni custodiendæ ac protegendæ Angelus bonus, tamquam Princeps, datus est: ita à Lucifero spiritus malignus ijsdem singulis tamquam dominus est impositus, qui non minori studio & cura ad malas ac diabolicas actiones incitat, quam ille alter ad diuini numinis cultum, ad pacem, ad iustitiam & ceteras virtutes inflammat. Atque hæc quæ inter malignos spiritus est eminentia non nomine tantum sed re ipsa talis, coacta tamen est. Cacodæmonum enim alij alijs obediunt, ijs scilicet in quibus maiores vires & accuratiorem scientiam agnoscunt & admirantur: non quod ament eos aut magni faciant, sed eam tantum ob causam quod pluribus eos & validioribus rationibus ad nocendum homini, in Dei contemptum, quem capitali odio prosequuntur, instructos sciunt. Spiritus enim hi postquam à Deo descuerunt, omni impuritatis labe polluti sunt, humani generis hostes infestissimi, in omni iniquitate subtiles, cupiditate nocendi ardentes, inflati superbia, ad fraudem semper intenti. Iisdem hominum sensus mutant, inquinant affectus, vigilantibus obstrepunt, dormientes perturbant, immittunt morbos, excitant tempestates, in Angelos lucis se transformant, & diuinam sibi vindicant atque vsurpant potestatem. Quamuis vero capitalia inter ipsos vigeant odia; conspirans

*Vnicuique
regioni bonus
& malus
angelus
præst.*

nihilominus, & sub iisdem signis contra hostes suos apertos acerrime bellum gerunt; nec inferiores superioribus submittere se dubitant, tantum ut homini & ceteris creaturis tanto maiora adferre possint damna. Quare ordo hic superioritatis, ut ita dicere liceat, inter spiritus hos malignos, ordo est naturalis, quem à Deo in creatione acceperunt, quemque ipsi postea propria malitia ita deprauarunt ac corruperunt, ut nihil in Dei honorem, qui ultimus finis est rerum omnium, sed omnia in eius contemptum moliantur. In hac vero præminencia illi qui maioribus naturæ dotibus, ut potentia, fortitudine, scientia, atque alijs eiusmodi in principio à Deo ornati fuerunt, maius etiam atque atrocius commiserunt peccatum; utpote qui ardentiori conatu ac desiderio ad æquales diuino numini honores adspirarint, quique magis erga Deum fuerint ingrati. Idem rupto federe & diuinæ legis iugo excusso, multo iam maioribus viribus hominum genus infestât. At in beatis angelicis spiritibus ordo hic naturalis incorruptus atque incotaminatus viget, nec nisi ad bonum tēdit: ut S. Scriptura tradit de illo Angelo principe Iudææ protectore, qui diebus vno & viginti à bono itidem Angelo Persiæ præside impeditus fuit quo minus populum Israeliticum è seruitute potuerit liberare, donec tandem Michael princeps magnus consurrexit, & in auxilium ei venit. Et duo quidem hi Angeli alter alteri restiterunt, non odio aliquo aut ira incitati, quæ nequaquam in ipsis locum habent; sed quod alter existimaret melius esse populum Israeliticum quamprimum è seruitute educere, alter ve-

ro pu-

Dani. 10.

reputaret ad maiorem Dei honorem captiuita-
 tis illius exitum spectaturam, si quanto longior es-
 set, tanto longius ac latius Dei nomen inter ido-
 lolas illos diuulgaretur ac celebraretur, & illi
 Iudaeorum exemplo moniti vitam maturius e-
 menderent. Honestæ huic concertationi tum fi-
 nis fuit impositus, quando id quod diuinæ volun-
 tati magis congruum erat, per Michaelem à
 Deo ipsis fuit reuelatum. Non vero existiman-
 dum est, posse bonum Angelum à malo cogi
 aut impediri; sed contra potest malus angelus à
 bono impediri, vt in Apocalypsi bonus Angelus
 Sathanam ligasse traditur. Porro nonnulli ho-
 rum malignantium spirituum nouem constitu-
 unt ordines, totidem scilicet quot Angelorum
 bonorum sunt chori: hancque distinctionem ex
 eorū operationibus & effectis sumunt. In primo
 ordine ij sunt qui falsi Dij vocantur, quod scilicet
 vt Dij coli voluerint atque adorari; vt ille qui
 Delphis sub Apollinis nomine oracula reddidit;
 vt ille qui Pythiam vatem adflauit; vt illi qui ab
 AEgyptijs alijsque populis sub varijs idolis ac si-
 mulacris pro Dijs culti fuere: quorum princeps
 est Beelzebub. Secundus ordo mendaces com-
 plectitur, qui numquam verum, sed vnum sem-
 per pro altero respondent: quorum caput esse
 Python creditur. Qui in tertio sunt ordine Vasa
 iræ omniumque malorum inuectores dicuntur:
 in quos Belial, id est, contumax siue inobediens,
 imperium habet. Quartæ classis asseclas scele-
 rum vindices appellant: quibus præest Asmode-
 us. Quintum ordinem tenent deceptores &
 fraudulentī, qui magis & veneficiis inserviunt.

*Nonem so-
 curāum
 quosdam,
 cæcæ demo-
 nū ordines,*

his Sathan præest. Sextus ordo quos habet, Aë-
 rex potestates nominantur, quod in nubibus to-
 nitruis & fulguribus se immisceant. horum prin-
 cept Meresin dicitur. Sextam classē Furijs tri-
 buunt, quæ discordias, bella, rapinas, incendia
 inter homines spargunt. his præest Abaddon, id
 est, Exterminator. Octauo ordini qui accēsentur,
 exploratores sunt atque accusatores: quorum
 princeps est Astaroth. Qui in nono sunt denique
 ordine, tentatores & insidiatores appellantur;
 princeps vero eorum Maimon. Iam cacodæmo-
 num multa nomina in sacris litteris reperiuntur.
Diabolus dictus est, quæ Græca vox calumniato-
 rem significat; *Belial*, id est, sine iugo aut do-
 mino, vel exlex: *Damonium*, ob scientiam: *Beel-
 zebub*, id est, rex muscarum: *Sathanas*, quod est,
 Aduersarius: *Behemoth*, quod est, Bestia: *Leuia-
 than*, id est, Peccatorum conglutinatio. A Dante
 in poemate illo quo Infernum descripsit, *Alchi-
 no*, *Calchabrina*, *Cagnazzo*, *Barbariccia*, *Libic-
 coccho*, *Draghinazzo*, *Cirriato Sannuto*, *Graffi-
 cane*, *Farfarello*, *Rubicante* appellatur: quas voces
 nonnulli ita exponūt; Alchينو denotare ad vitia in-
 clinatū; Calchabrinam, diuinę gratię cōtemtorē;
 Cagnazzū malum canē & mordentē; Barbaricciā
 fraudulentū; Libicocchum, libidine accensum;
 Draginazzum, virulentū; Cirriatum Sannutum,
 porcum; Grafficanem, oppressorem; Farfarel-
 lum, nugatorem; Rubicantem, furibundum, in-
 censum & audacem. Sed decem hæc quæ apud
 eundem exstant nomina nos commodius alibi ad
 denos naturæ intelligibilis, cœlestis atque ele-
 mentaris gradus applicuimus. Cassianus & alij
 nonnul-

*Cacode-
 mum.
 nomina.*

nonnulli inquit, tot esse spirituum ordines quot hominum sunt studia & inclinationes. Illud quidem certum est ex ijs qui Pagani dicuntur magnum esse in extremis Septemtrionalium regionum oris, Noruegia, Biarmia, Scricfinnia & Lap-
pia numerum, qui frequentes in semitis ac tri-
uijs adstantes, etiamsi transeuntibus non noc-
eant, praestigijs tamen varijsque illusionibus im-
ponunt. Alij horum spirituum homines noctur-
no tempore infestant, in eosque irruunt: alij ita
ad furorem inclinati sunt, vt non tantum eos
quorum corpora Dei permissu occuparunt,
misere huc illuc agant & torqueant, verum etiam
in obuios quosque incitent atque impellant. hi
sunt de quibus D. Apostolus Matthaeus loquitur,
qui ait: *Et quum venisset (Iesus) et transfretum in regi-
onem Gerasenorum, occurrerunt ei duo habentes dae-
monia, de monumentis exeuntes, saui nimis, ita
vt nemo posset transire per viam illam.* Nunc age
naturam horum spirituum atque effecta latius
aliquanto explicemus.

*Alia de
monum di-
uisione.*

*De admirabili, quo daemones vtuntur, in-
telligendi modo; de eorum scientia; de
modo & materia corporum
qua interdum assu-
munt.*

CAPVT II.

VRANDVS, Henricus & alij
nonnulli in ea fuerunt opinione, *Quae sit in-
te homines*
quoad intelligendi vim & modum
nullam esse inter homines & an-
& angelos,
gelos

*quoad in-
telligendi
modum, dis-
ferentia.*

gelos discrepantiam, sed tam huius quam illius intelligentiam formari per præsentiam obiecti intelligibilis, vel in se ipso, vel in sua causa. Scotus vero & Beatus Thomas censuerunt longe aliam ac valde diuersam esse homini ab angelo intelligendi rationem. neque enim angelum siue spiritum species rerum creatarum & corporalium in intelligendo recipere; sed eas naturaliter cum intellectu suo in ipsa creatione habere vnitas. In hoc tamen dissentiunt, quod Scotus vult, angelos species naturales ad substantias spirituales & materiales generice & specificetantum intelligendum aptas habere, non vero eas quæ indiuidua repræsentent, aut res accidentales, vel quæ à libero hominis arbitrio dependent. Ait enim, Angelum species has non è sua natura, sed ex rebus intellectis sumere. Ad probandam suam sententiam subtilissimus magister has adfert rationes: quod si aliter statuamus, necesse sit fateri, species has naturales in Angelo esse infinitas, sicut & indiuidua rerum materialium numero infinita sunt & indeterminata. Deinde concedere oporteret, Angelum sua natura res fortuitas & contingentes, quæque adhuc futuræ sunt, intelligere: quarum tamen cognitio soli Deo, vt supra diximus, reseruata est. D. vero Thomæ, & plerisque omnibus Theologis impossibile videtur, vt Angeli natura simplex & incorporea intellectum recipere possit à rebus intellectis particularibus aut accidentalibus, quum res coporeæ propria virtute in Spiritum agere non possint, multo minus spiritualem aliquam producere qualitatem: vnde concludit nec speci-

speciem aliquam intelligibilem in angelico intellectu generare posse. Præterea Deus, ut supra attigimus, res omnes medijs quibusdā colligauit, ita ut ab vno extremo ad alterū transiri nequeat nisi per ipsa intermedia. Quare quum illud esse quod formam suam à pura habet materia, vnum sit extremum, & illud esse quod formam suam habet ab intellectu, alterum sit extremum, quorum medium est illa forma quæ esse suum habet à phantasia siue imaginatiua; nec vero Angelus formam hanc materialem talibus medijs producere queat, vtpote phantasia siue imaginatiua potentia destitutus: manifestū est Angelum intelligere per speciem suam naturalem, non vero per speciem aliunde receptam. Statuit igitur communis Theologorum schola, formas intelligibiles intellectui angelorum infusas esse, & naturales dici, vel quod angelicæ perfectioni velut debitæ sint, vel quod cum angelorum intellectu concretæ sint, non tamen ab essentia promanēt. nec fidē facit Augustinus, inquiens: *Vnicuique spiritualium creaturarum impressa sunt à verbo Dei omnes rationes rerum.* Sed quia disputatio hæc valde subtilis est, nec ab omnibus recte intellecta, misam eam faciemus. Illud tantū, ut ad Scoti argumenta respondeamus, dicimus, Angelos accidentia particularia intelligere non per formas particulares quas naturaliter possideant, sed per vniuersales, quæ in excellentia quadam res singulares repræsentant. Velut exempli gratia: Spiritus humanam speciem considerans & cognoscens, eadem specifica intelligentia ad omnium hominum qui iam sunt quique fuerunt, cognitionem descen-

Cap. 1. sem.
dist. 9. q. 2.

descendere. Dicit insuper non potest, per intellectum & speciem repræsentantem sequi, spiritum futura nosse: siquidem ut species actu secundo repræsentetur, requiritur ut res existentiam suam aut coexistentiā habeat aut saltē habuerit simul cum intellectu creato in cognitione intuitiva. Angelus naturæ intelligibilis est perfectus, ideoque eas res tantum cognoscit quæ esse suum certum habent aut quasi certum in suis causis,

*Vide supra
lib. 2. c. 10.*

nec naturalis ipsius potentia ulterius se extendit quam ad cognoscendum res eas quæ ad naturæ pertinent ordinem. atqui humani cordis cogitationes eò non referuntur, quia accidentia sunt, dependentia à causâ libera: eamque ob causam alijs cuidam ordini subiectæ sunt, extra omnem Naturæ necessitatem posito, qui solus est & vnus Deus. Licet ergo hinc concludere, spiritum tam malum quam bonum excellentiori quodam modo per naturalem suam virtutem intelligere, quam hominem. Homo enim scientiam suam siue intelligentiam habet à rebus sensibilibus, circa quas non facilis modo est error, verum etiam vix vlla certitudo. Spiritus autem intellectus sui ope cognoscens, numquam decipitur aut errat: eoque res omnes, scit, cognoscit & videt in illa ipsa vera & reali essentia qua sunt, & non aliter. Atque hoc intelligendum est de rebus naturalibus, & quarum Angelus tamquam creatura finita, capax esse potest. Earum enim quæ à diuina pendent voluntate, vel libero hominis arbitrio, nullam potest habere scientiam certam, nisi in quantum ipsi à Deo reuelatum fuerit.

*Spiritus in
intelligēdo
non errat.*

D. Thom.

in tract. 99

Quamobrem mali spiritus sæpe decipiuntur & ipsi,

ipsi, dum arroganter id intelligere de eoque iudicare volunt quod scire ipsis non est datum; & alios decipiunt, quibus falsa pro veris obtrudunt. Id videre est in antiquis illis responsis siue oraculis, quæ vel ita dubia atque intricata sunt ut quid sibi velint certo intelligi nequeat; aut omnino mendacia sunt & vana. Ut illud: *Aiote AEacida Romanos vincere posse.* & illud, quod Paullus Grilandus scribit Braccio Senensi, maximo incantatori, datum fuisse his verbis: *Ibis redibis non morieris in bello*: quæ verba prout interpuncta aut distincta fuerint, tam ad vnum quam ad alterum sensum detorqueri possunt. At boni Spiritus numquam errant: quia non temere iudicant, sed ad diuinæ voluntatis cynosuram siue normam vnice sese accommodant; nec res fortuitas aut accidentales scire præsumunt, nisi in quantum Deo placuerit ipsis reuelare. Nunc ut ad alia veniamus, Spirituum scientia in eo quoque multum ab hominum cognitione differt, quod illa non mentis aliquo discursu aut ratiocinatione, ab vniuersalibus ad particularia, à notioribus ad minus nota procedendo acquiritur; sed longe promptior est, immo tam admirabilis & stupenda, ut primo statim intuitu Angelus intellectu suo capiat res omnes quæ Naturæ gremio continentur, sine vlla ratiocinatione. Quocirca Spiritus in cognoscendis herbarum, lapidum, animalium & ceterarum rerum proprietatibus & viribus nullum ponunt laborem: sed ubi primum leonem aspexerint, statim qualitates eius omnes norunt, fortitudinem scilicet, feritatem, instinctus naturales; pellis, ossium, carnis pro-

16. q. de
dem p. 1.

q. 56.

Tert. Apol.
cap. 21.

Spiritus in-
telligunt
sine ratio-
cinatione.

proprietates, quidquid denique de specie leonina cognosci potest. Similiter hominem videntes, sine vlla ratiocinatione vel argumentis naturam eius omnem cognoscunt: esse videlicet animal non solum rationale, sed etiam visibile, disciplinæ ac scientiarum, & beatitudinis capax: & sic primo intuitu statim omnes alias eiusdem proprietates & conditiones perspiciunt, ac si perfectionem hanc videndi, cognoscendi atque intelligendi omnia eius particularia ex sua ipsorum natura immediate essent consequuti. Multo minus Spiritus componendo & diuidendo occupantur, ut hominis ingenium, quod ob imbecillitatem in prima rei intellecta cognitione non statim ea omnia apprehendere & intelligere potest quæ in re ista insunt, sed ad scientiam per viam compositionis & diuisionis peruenire necesse habet. Iccirco de hac partium numeratiuarum diuisione, tamquam necessario scientiæ acquirendæ instrumento, loquens Plato, eum hominem sapientissimum appellat, qui diuidere sciat & numerare. Spiritus vero, ut intelligant, nec diuisione nec compositione opus habent, propter excellentiam, quod in ipsis est, luminis naturalis. Tenent enim in Natura intelligibili eundem gradum quem corpora cœlestia. atqui corpora cœlestia, ut cœlum, stellæ, sol, luna, & reliqui omnes planetæ suam in seipsis habent perfectionem; sicut contra res terrestres motu perficiuntur. quare necesse est ut spiritus tam boni quam mali perfectionem suam habeant absque motu spiritali, id est, sine ratiocinatione, compositione & diuisione, aut numeratione: quemadmodum vicissim homo tamquam

*Plato in
Epinom.*

quam multo inferioris atque imbecillioris naturæ, non nisi per hanc viam ad scientiam sapientiamque grassari potest. Hinc est quod nonnulli Theologi affirmant dæmones Theologiæ, Philosophiæ, Mathematicæ, Astrologiæ, Arithmetices, Logicæ, Grammaticæ, Musices & Medicinæ esse peritos; quique inter ipsos infimus sit & vilissimus, longe quouis homine esse sapientiorē. Quia enim spiritus merus est intellectus, nec corpore granatur, aut rebus materiatis impeditur; rerum omnium à superficie terræ ad infimam usque abyssum vires habet cognitæ, lapidum, gemmarum, mineralium, vermium, animalium: marmoris, porphyritis, magnetis, corali, pumicis, silicis, iaspidis, adamantis, chrisolithi, pyropi, smaragdi, topazii, carbunculi, margaritarum; auri, argenti, ætis, plumbi, ferri, sulphuris, argenti viui, stanni. Nouit idem proprietates vermiculorum omnium, murium, testudinum, lutrarum, castorum: cognita habet genera omnia piscium tam fluuiatilium quam marinorum. Perspicit vires ac proprietates omnium animalium, leonis, tigridis, vrsi, elephantis, cameli, equi, bouis, asini, muli, bubali, canis, felis, ouis, lupi, vulpis, leporis, cuniculi, taxi, martis, gliris, simiæ, cercopithecii, &c. Nouit vires omnium herbarum, arborum, plantarum, fructuum, foliorum, radicum, seminum, succorum & liquorum, quos, quas & quæ terra vllibi producit. Quid de volucribus generibus dicam? quorum nullum, siue terrestre illud sit, siue aquatile, siue aereum, scientiam ipsius effugit: ut sunt meleagrides, gallinæ, pauones, anseres, anates, cynci, fulices, halcyones, grues, ciconiæ, mergi: lusciniæ,

Inscinix, merulx, cardueles, linarix, psittaci, picx, corui, cornices, columbæ, turtures, palumbes, coturnices, perdices, gallinæ montanæ, noctuæ, passerres, ficedulæ, accipitres, miluij, falcones, vespertiones, aquilæ, struthiones, & quam vnicam esse dicunt, phoenix. Quatuor insuper elementorum naturam & vires ijdem habent cognitissimas: tonitruum, fulguris, nubium, meteororum, chasmatū, traiectionum, pluuiarum, niuiū, tempestatumque causas idem optime nouit. Infallibili oculo adspicit veras solis, lunæ aliarumque stellarum tam fixarum, quam errantium, polorum, signorum Zodiaci, cœlorum denique omnium qualitates, cursus & in hæc inferiora vires atque effecta: omnes omnium spirituum tam bonorum quam maledictorum ordines, conditiones, qualitates & officia idem nouit: & vt verbo præcidam, nulla est res in hoc Mundo à Deo creata, quæ viuacissimum & perfectissimum angelorum intellectum latere queat. Quum igitur tanta sit tamque profunda spirituum scientia, mirum non est tot tantasque res visu admirabiles, opinione incredibiles ab ipsis patrari, & quidem rerū naturalium ope, quas multo melius intelligūt, multoque peritius suis locis & temporibus applicare possunt quam homo. Vnde sæpenumero perspecta habentes regum & principum consilia, eorumque potentiam considerantes, bellorum tam causas & principia quam exitus coniectura præcipiunt, alijsque miraculoso quodam modo prædicunt. Quare grauiter errat Bodinus, existimans humani cordis cogitationes à spiritibus assistentibus sciri posse. Quam in rem exempla adfert quædam

Bodin. lib.

4. Theat.

Nat.

quædam, primum veneficæ cuiusdam, quæ inter
 quæstiones & tormenta confessa sit, sibi quæcum-
 que interioribus animi sensibus conceperit, à dæ-
 monio statim aperiri: deinde magi cuiusdam La-
 scoti nomine, qui spiritu indice omnia in chartis
 lusorijs puncta, à circumstantibus animo concep-
 ta diuinare potuerit. Pro sententiæ suæ fundamē-
 to Bodinus verba illa Ecclesiastæ ponit: *In cogita-
 tione tua regine detrahas. & in secreto cubiculi tui
 ne maledixeris diuiti: quia & aues cœli: portabunt
 vocem tuam, & qui habet pennas, annuntiabit sen-
 tentiam.* Regem interpretatur Deus; aues cœli
 Angelos; pennatum, dæmonem, Rabbinorum de-
 liria sequutus. Sed hæc alibi à nobis sunt confuta-
 ta: spiritus vero res fortuitas, nedum humani ani-
 mi cogitationes, scire non posse, supra ubi de An-
 gelorum natura egimus, est ostentum. Nunc de
 corporibus Spirituum vt dicamus aliquid, locus
 admonere videtur. Et primum certum est, posse
 Spiritus corpus materiale atque elementare, eius
 potestatis quam in res materiales habent benefi-
 cio, assumere, quo quidem non opus habent pro-
 se, sed vt rerum à sensibus retrusarum notitiam
 homini communicent, aliaque ulimodi peragant.
 Ad vim contemplatiuam quidem, quæ in Angelis
 est, quaque Deo creatori rebellarunt, quod atti-
 net, nihil quidem illa corporis indiget velis; ve-
 rû ad vim exsequutiua quod spectat, quæ in iisdē
 est, vt pote diuinæ potestatis, vt à D. Paulo nomi-
 nantur, ministris: conueniens sane videtur vt cor-
 pore se vestiant, quo apparere nobis, atque id
 quod volunt exsequi possint. Cuius quidem rei in
 antiquis monumentis infinita fere leguntur ex-
 empla:

Eccles. 10.

*Spiritus
 corpora
 possint assu-
 mere.*

empla: vt in sacris scripturis de illo Angelo qui Balaamo apparuit, eumque ne populo Dei malediceret, absterruit: de duobus Angelis quos Abraham hospitio excepit: de eo qui Tobiam iter facientem duxit & reduxit, cibum potumque vnà capiens; de diabolo qui Christum in deserto tentauit, multisque alijs, quos breuitatis causa iam omitto. duos tantum è profanis historijs addo, Plotinū, qui geniū suum oculis adspexit; Brutū, cui & ipsi genius apparuit, & instantem vitæ exitum prædixit. S. quidem Antonius multis modis à diabolo tentatus scribitur, & in primis aliquando sub figura aureæ massæ. Ioannes Andreæ scribit, diabolum in formam Archiepiscopi Syluani se transformasse, vt sancto homini infamiam suis factis conciliaret: postea vero fraudem publice ad populum confessum, rem vti erat omnem enarrasse; atque ita Syluani innocentiam palam esse factam. Multa alia exempla de Angelis qui visibili forma apparuerunt, supra allata sunt, quorum plenæ sunt tam sacræ quam profanæ scripturæ. Ex quibus intelligi potest, falsam esse Rabbi Moysis aliorumque Hebræorum, qui apparitiones per Angelos factas, non in corpore visibili, sed intrinseca tantum mentis visione factas esse crediderūt, opinionē. Tertullianus existimauit, corporis ab Angelis assumpti eū esse modū quo filius humanam carnem assumpsit, vnione hypostatica: quod tamen dictū vel etiam cogitatu valde est absurdum. Est enim grande miraculum vno subiecto duas naturas terminari ac contineri. Præterea quando Angeli in forma humana vidēdos se præbuerunt, si eorum cum talibus corporibus

*Ioan. And.
in Hieron.
part. 2.*

*Tertul. in
lib. Decar.
Chri.*

*Error Ter-
tulliani.*

ribus

ribus vnio vere fuisset hypostatica, fatendum
 fuerit homines ipsos factos esse, aut monstra
 sub humana figura aliam quampiam naturam
 occultantia. Vnde liquet quantumà vero ab-
 sit Tertulliani sententia: ex qua hoc etiam se-
 queretur, filij Dei Incarnationem non ita pro
 magno miraculo habituros Angelos, si hanc con-
 iunctionem ipsi in seipsis essent experti. Corpus
 igitur in quo spiritus apparent, non est verum na-
 turale corpus, sed est tamquam instrumentum à
 Spiritu ad actiones ipsius fabricatum, & tam-
 quam signum vel indicium ad præsentiā signi-
 ficandā, & tamquam vestimentum ad ami-
 ciendum: quod quidem ille sibi facile comparare
 potest. Quum enim facere possit omnia quæ mo-
 tus beneficio fieri possunt, & apparitiones sub
 diuersis formis in corporis tantum humani, leo-
 nini, aut alterius cuiusdam animalis effictione
 consistant, hæcque ipsa effictio fiat per motum
 localem: dubium non est quin spiritus corpus si-
 bi, motus beneficio, effingere queat: quo quidem
 motu corpora omnia, applicatis rebus actiuis na-
 turalibus, aut condensantur, aut clarificantur: vt
 in picturis videmus, quæ motus beneficio additis
 coloribus, tandem egregij artificis manu ex voto
 ipsius perficiuntur. Hoc ipsum confessus est An-
 gustinus, inquiens, Spiritum applicare se figuræ,
 accomodare se coloribus, accedere sonis, suppo-
 nere se odoribus, & in saporibus se abscondere.
 Scotus de materia eorum corporum quæ Angeli
 assumunt, tractans, eorum reprehendit opinio-
 nem qui putant ex nihilo hæc ab Angelis, aut ma-
 teria cœlesti fieri. Ex nihilo enim aliquid facere

*Spirituum
 corpora
 quælibet.*

*Spiritus
 unde cor-
 pora su-
 mant.*

potentiæ esse infinitæ; nec finito cuicumque, sed immenso tantum & interminabili creatori tribui posse. Vt vero Angelus è coelesti materia corpus sibi effingat fieri non posse; quum coelum generationis & corruptionis sit expers. Vnde colligit, spirituum corpora nobis apparentium, ex aere esse imperfecte misto. Idem Gregorius affirmat, dicens : *Nunquam Abraham Angelos videre potuisset, nisi corpus ex aere assumisissent.* Cui Beda subtribuit, his verbis: *Angeli ad nos venientes corpus ex aere sumunt.* Causam vero cur ex aere potissimū Spiritus corpus sumant hanc addunt, quod elementum hoc præ ceteris ad spirituum functiones peragendas maxime sit commodum, utpote quod sua natura facile rarefiat, ac rursus etiam ubi vis quædam est quæ hoc facere possit, condensetur. Et quemadmodum frigore videmus aquam in crystallum aut glaciem conuerti; ita quoque aer occulta quadam vi, Angelis non ignota, secundum voluntatem spiritus mouentis magis aut minus crassescit. Beatus Thomas Aquinas censet, corpora hæc assumpta magis ad vaporum terrestrium quam alterius rei similitudinem accedere. Sanctus Bonaventura concludit, præter aeris elementum ad corpora illa ab Angelis assumpta requiri etiam vaporem terrestrem aut aquatilem, tam propter varietatem condensationis quam multitudinem colorū. Sic enim ait: *Sed adhuc quia hoc difficile est intelligere, quomodo ex aere sine alterius elementi commistione fiat corpus solidum, & diuersis coloribus coloratum, quum colores*

Bonavent.
in 3.2. Sent.
d. 8. q. 2.

colores producere non sit aptus, nisi mediante auxilio naturæ, ideo tertia via detur adhuc probabiliter, scilicet, quod corpus assumptum ab Angelo corpus pure elementare non est, non quia sit ex quatuor elementis, neque quia sit ex puro & simplici elemento formatum, sed quia principaliter formatur ex aere, cum aliqua admistione alterius. Sicuti videmus in nube, quæ non est corpus plene mistum; habet tamen in se naturas plurium elementorum. Per hunc modum & corpus ab angelo assumptum, principaliter ab aere intelligitur esse formatum, concurrente ad hoc natura alicuius vaporis terrei vel aquei; qui quidem faciat tam ad varietatem condensationis quam ad multiformitatem coloris. Hanc autem non oportet Angelo de longinquo mendicare, quoniam aer pro magna sui parte sit commistus vaporibus. Atque hæc quidem opinio longe veri est similior, cum corpore scilicet à spiritu assumpto coniunctum esse aliquid vaporis terrei vel aquei, ut scilicet tanto facilius formam quam vult spiritus exprimat: eius tamen perparum esse. Corpora enim eiusmodi facile & in vno momento evanescere, & mortalium oculis subtrahere se videmus. Quod si multum aquæ aut terræ in eis esset; præterquam quod difficulter eiusmodi corpora à spiritibus assumi possunt, quum elementa hæc solidiora sint ceteris; etiam in disparendo reliquæ aliquæ vel terræ vel aquæ remansuræ fuerint, ut in igne fieri solet, qui famillas & cineres relinquit. At Spiritus ita evanescent

scunt, vt nihil post se relinquant, nisi quando mortuorum corpora induunt; qua de re suo loco agemus.

*De Spiritibus Incubis & Succubis, deque
eorum cum viris & feminis carna-
li commissione & genera-
tione.*

CAPVT III.

IN CREDIBILE quidem, verum
tamen est, posse malos spiritus (de
bonis enim & sanctis absit vt quid-
quam tale cogitemus) corporibus
eiusmodi ex aere formatis indu-
tos, cum hominibus actus venereos exercere, at-
que etiam generare. Hoc spirituum genus In-
cubos & Succubos appellant. Incubos quidem
quod sub viri forma cum mulieribus commi-
sceatur: Succubos, quod mulierum specie corpo-
ra viris substernant. Luxuriæ hæc exercitatio mi-
nime ob voluptatis sensum, quo non titillantur,
à Spiritibus suscipitur: sed eam tantum ob causam
vt hominem in idem in quo ipsi sunt præcipiti-
um secum abripiant, in Dei indignationem sci-
licet & iram. Quamquam autem naturaliter per
se ipsi coire, & generare nequeant, quippe cor-
pore, ac proinde etiam semine vasisque sperma-
ticis, & in primis calore destituti (quæ omnia ad
generationem requiruntur) nihilominus tamen
natu-

*Incubi &
Succubi vn-
de dicti.*

*Spiritus
quomodo
possint
generare.*

naturalibus illi medijs vfi, primum se in mulie-
brem effigiem transformant, & viro subster-
nunt, receptoque ab eo in corpus assumtum se-
mine, momento temporis cum femina congre-
dientes illud in matricem transfundunt; vnde
nonnumquam fetus procreantur, in primis quan-
do semen prædictum eadeam qualitate & calo-
re naturali conseruatam, in conuenientem ma-
teriam, tempus ac locum inciderit. Scotus de
hac generatione loquens ait: Quantum ad gene-
rationem ab immundis factam spiritibus, dicen-
dum est fieri eam virtute seminis ex viro deci-
dentis, & in feminam transfusi, in quo, vt com-
muniter dicitur, virtus patris seruat. Et si dæ-
mon semen illud recipere possit, idque in natu-
rali sua qualitate ad generationem apta eo vsque
conseruare, donec illud queat transfundere; ni-
hil facit quam quod primum semen illud in cor-
pus assumtum recipit, & postea in mulierem cui
incumbit, transfundens, localiter mouet. quod
quidem semen si qualitatem suam & calorem na-
turalem prius non amiserit quam à muliere in
matricem sit receptum, non minus generatio-
nem caussari potest quam si ab ipso homine cu-
ius fuerat, esset transfusum. Augustinus eadem
de re verba faciens, Fama, inquit, vulgatum est,
& à multis approbatum, atque etiam acceptum
ab ijs de quorum fide dubitari non debet, Faunos
& animalia quædam syluestria à vulgo Incubi di-
cta, mulieribus ita molestos fuisse, vt concumbe-
re cum ipsis luxuriamque explere cupierint.
Aiunt quoque reperiri quoddam dæmoniorum
genus à Gallis Dusij dictum, quod continuo mu-

Scot. in 2.

Sent. d. 7.

q. 1.

Augu. li. 11.

De ciui. Dei

cap. 23. &

li. 1. Quæst.

sup. Gen. 41

*Bagæ con-
cumbere vi-
se cum da-
monibus.*

lieres eiusmodi immunditie tentare, nonnum-
quam etiam libidinem explere soleat, ita ut nega-
re hoc hominis sit imprudentis. Henricus Insti-
tor & Iacobus Sprangerus, qui à Papa Innocen-
tio VIII. cū ampla auctoritate ad magos & vene-
ficas per Germaniā extirpandas electi fuerunt,
affirmant, multas visas esse sagas in tergum pro-
stratas prono ventre, membra tamquam in actu
venereo mouentes, spiritusque illos suos incu-
bos visibiles esse persuasum habuisse; à circum-
stantibus vero nihil visum quam expleto actu va-
porem teterrimum, hominis magnitudine à ve-
nificæ corpore quasi euolantem. Quin etiam
tamquam verissimum referunt, maritos nonnul-
los, eiusmodi spirituum, quos homines existi-
mabant, cum vxoribus suis concubitum viden-
tes, arma arripuisse; sed disparentibus incubis,
ludibrio habitos, & à mulieribus acerbè irrisos
esse. Idem auctores sunt iuuenulam quamdam
monacham longo tempore cum incubo rem
habuisse; idque sociarum vni Christinæ no-
mine aperuisse. Iussisse Christinam ut bono ef-
set animo, ac cubitum se conferret: sperare, no-
ctem eam quietam habituram. velle enim in se
molestiam hanc recipere. Christinam ea nocte ab
incubo ita infestata, ut aliquoties ad vitandam
immundissimi spiritus petulantiam atque impor-
tunitatem è lectulo surgere coacta fuerit: deinde
quā ad preces se conuertisset, ab eodē tota nocte
ita vexatam & percussam, ut sequenti mane ob-
uiæ alteri illi monachæ dixerit: Molestiæ illi tuæ
quā in me receperam, renuncio; quandoqui-
dem maledicti spiritus tentationes ægre hac no-
cte,

*Monacha
ab incubo
tentata,*

ste, nec sine vitæ meæ periculo effugi. In vitis
 quoque Patrum mulier quædam, quæ tale cum
 pessimo diabolique sex continuis annis habuerat
 commercium, D. Bernardi precibus liberata legi-
 tur. Nec vero mirum est spiritus hos in viros ac
 mulieres talia patrare posse: quamvis multi in
 tam horrendum peccatum non consentiant. Om-
 nes enim eorum sensus Deo permittente, ita li-
 gantur atque obtundunt, ut tamquam stipites &
 trunci immobiles iaceant, ac nulla alia re vitam
 quam respiratione testentur. Apud Hæctorem
 Boethium, qui de rebus Scoticis scripsit, dæmo-
 nis succubi talis exstat historia. Carictæ (vel Ga-
 reothæ) regionis vico quatuor vix passuum mi-
 nibus ab Aberdonia, adolescens formosus coram
 Aberdonensi antistite questus est palam, sese à
 dæmone succubo (ut vocant) gratissima omni-
 um quas vidisset forma, multos ante menses in-
 festatum; eundemque occlusis foribus noctu ad
 se ingredi, blanditijsque in complexum pellice-
 re, immò compellere: dubia luce abire sine stre-
 pitu ferè. nullo se posse modo, quum plures ten-
 casset, à tanta actam turpi vesania liberari. Iu-
 pet continuo optimus Episcopus adolescentem
 aliò se conferre, & plus solito orationibus & ie-
 iunijs vacare: fore ut pijs operibus intento vi-
 ctus cacodæmon terga sit daturus. idque con-
 silium adolescenti religiose exsequuto salubri-
 ter euenisse. Scribit Cæsarius Colonienfis, sacer-
 dotis cuiusdam filiam à dæmone incubo ita in-
 festatam fuisse ut liberari diu nequiverit: tandem
 vero ultra Rhenum à patre ablegatam, immu-
 di Spiritus libidinem quidem effugisse, patrem
 vero

*Merlinus
incubi fili-
us.*

vero à dæmone sic exagitatum & percussum, ut intra triduum mortem obierit. Merlinum autem, maximum olim in Britannia incantatorem, talis incubi dæmonis fuisse filium. Hic, ut à quibusdam proditur, natus fuit è monacha quadam regis filia, vel in loco solitario degente: ad quam Spiritus formam iuuenis formosissimi generis, ventitare solebat, & cum ea in amorem pellecta, lasciuie concumbere, donec tandem ea grauida facta Merlinum peperisset: quem tamquam sapientissimum vatem Britanni diu coluerunt. Huius tempore in Britannia Vortigerius quidam regnabat, qui ob crudelitatem & tyrannidem subditis valde erat inuisus; adeo ut vitæ suæ metuens, arcem statuerit inexpugnabilem ædificare, ut quasi compedes subditis resnouare studentibus inijceret, & in omnibus periculis tutum asylum & perfugium haberet. Delecto igitur loco, conuocatisque architectis, operis iussit fieri initium: sed vix iacta fundamenta quanto altius exstruebantur, tanto profundius in terram subsidebant. Re iterum atque iterum tentata, quum frustra omnia fierent, artifices ab incepto desistendum monuerunt. Heic rex & voto se frustrari ægerrime ferens, & pro sinistro omne interpretatus, magos & hariolos siue vates conuocat causamque ab eis sciscitatur, & simul consilium petit: à quibus responsum fuit, numquam opus processurum, nisi saxa fundamenti eius sanguine qui sine virili complexu è matre natus esset, tingeretur. Missi ergo qui vndique perquirerent; & tandem Merlinus pro tali agnitus atque adductus. Is quum ad regem

gem venisset, causamque & hariolorum respon-
 sa cognouisset, vehementer obtestari coepit, ne
 rex vanissimis hominibus fidem haberet, qui ni-
 hil aliud quærent quam ut odium & inuidiam
 iniuste contra se conceptam explerent, & homi-
 nis innocentis sanguine regem polluerent. De-
 ductus inde in locum, eoque diligenter conside-
 rato, veram regi causam, cur ædificium stare nõ
 posset, indicauit, quod scilicet subtus ingens es-
 set lacus. Re ita comperta, Merlinus ingenio v-
 sus aquam aliò diuertit: atque ita castellum solo
 firmiori facile deinde fuit exædificatum. Post
 hoc factum Merlinus, ut Ioannes Poggius in Bri-
 tannica scribit historia, non tantum pro sapien-
 te, verum etiam insigni vate ab omnibus fuit ha-
 bitus; multaque deinde alia non minus admiran-
 da fecisse scribitur, adeo ut hodie quoque magna
 eius per Angliam sit fama. Eodem modo, ex incu-
 bis scilicet vel succubis, geniti videntur quos
 Mahumetani Neffesoglios vocant, & è spiritu
 sancto natos impiè credunt. hominum genus sce-
 leratum, quibus tamen Turcæ tantum tribuunt
 honorem, ut à quo illi beneficium receperint bea-
 tum se putet: quin etiam tangi ab eis singularis
 felicitatis loco habent. A.unt barbari capillos ho-
 rum tanta esse virtute atque efficacia, ut ægrotis
 superimpositi morbos continuo depellant. quæ
 causa Turcas impellit, ut ita natos esse credant:
 simul quod vitam illi agant ab hominum non
 consuetudine tantum verum etiam modo & mo-
 ribus valde alienam. Et quamuis hæc omnia me-
 ræ sint diaboli illusiones; nec vllum scelus ab his
 hominibus alienum: dici tamen non potest quam
 reli-

*Neffesogli
 apud Tur-
 cas quales.*

*Polycritus
incubus.*

religiose ab omnibus colantur atque obseruentur. Similiter spiritus incubus in Polycriti forma, Aetolorum princeps creatus esse, & iuuenulam Locrensem vxorem duxisse legitur; cum quatribus exactis maritali consuetudine noctibus, subito disparuit, grauidamque vxorem reliquit: quæ postea hermaphroditum, monstruosum valde partum edidit. Mulieris parentes attoniti monstrum in forum detulerunt, vbi conuocato senatu vocatisque aruspibus deliberatum fuit, quid monstro illo faciundum esset, consuluerunt alij vt partus flamma aboleretur; alij vt mater cum partu Aetolorum finibus exigeretur. Heic Polycritus nigro vestitu amictus repente apparuit, & precibus primum, deinde minis filium reposcit. Recusantibus Aetolis, in medium profiliit, & infantem apprehensum totum deglutiuit, capite excepto, statimq; disparuit. Aetolis ingenti stupore perculsis, & de legatis ad oraculum Delphicum mittendis consulentibus; infantis caput in medio foro iacens loqui coepit, & graui oratione magnam cædem prædixit: quæ non multo post sequuta est, prælio inter Aetolos & Acharnanenses commisso. Sabinus narrat, in Bauria nobilis cuiusdam vxorem mortuam, multisque lachrimis ab eo defletam, nocte quadam ei apparuisse, & dixisse, à Deo sibi in vitam redire permissum, ea lege vt matrimonium rursus celebraret; in quod tamē ipsa consentire nollit, nisi à conuicijs, quib. frequēter antea vti solebat, abstinere vellet. Quo promisso, mulierem ad maritū rediisse, multosque annos cum eo vixisse, colore tamen semper fuisse pallido, multos etiam filios genuisse.

*Mulier
mortua ad
maritum
reuerfa.*

genuisse. Tandē die quodam marito ancillā contumeliosis verbis incessente, evanuisse, vestimenta vero eius iuxta calathum, pomis, quæ marito apportatum ibat, plenum, iuuenta. Nobilis quidam Venetus, animo luxuriosis cogitationibus, ut credibile est, occupato, per urbem noctu ambulans, virginem (vel potius succubum eiusmodi spiritum) forma ac vestitu elegāter comtam atq; ornatam, forte fortuna ostio adstantem videt. accedit, rogat quid tam multa nocte in plateis negotij haberet. respondet illa, expectare ancillas, à quibus domum deduceretur. Offert se viq; comitem adolescens, modo gratū id haberet. Illa manu apprehensum ad domum vicinam deducit, vbi sibilo euocatae duæ ancillæ statim cum lychnis ardentibus præsto fuerunt, domoq; aperta herā, ut videbatur, cū comite intromiserūt. Erat vero domus pretiosa admodū supellectili & ceteris reb. mire exornata, in primis vero parietes corio inaurato, quod tum apud paucos erat in vſu, tecti. Vult abire iuuenis, ac mulieri valedicit. at illa blande inuitat ac rogat, eam secum noctem agere vellet. Instruitur coena, opipara scilicet: qua finita, iuuenis ad lectū cum muliere concessurus, oculos per totum cubiculum circumferens, nec vllibi sacram aliquam imaginē conspicatus, Suo, inquit, arbitrato Deus vbique præsens est, simulque se crucis imagine signat. Quibus verbis vix prolatis, domus, ancillæ & mulier disparuerunt; iuuenis vero in campo D. Paulli super ingenti cumulo quisquiliarum & sordium è proximis ædibus eò conuectarum solus fuit relictus.

Simile

Nobilis Venetus à suo cubo de scopis,

*Rusticus**Vicinus.*

Simile quid rustico cuidam in agro Vicetino accidisse narratur: qui domo illuni nocte egressus, & ad amicam iturus, in via spiritum eiusmodi succubum, os habitumque predictæ amicæ gerentem, obuiam habuit. Quare lætus iuuenis, & libidine incensus, statim in complexum eius ruit, post quem mulierculæ species velut ignea statim disparuit: iuuenis vero, totus attonitus, vbi ad se redijt, in fimeto putidissimo iacere se animaduertit. inde quum tristis admodum & dolore plenus domum reuertisset, statim grauius ægrotare coepit, ac paullo post, putrefactis membris genitalibus, vi morbi est extinctus. Franciscus Picus ait, notum sibi esse hominem Benedictum Bernam nomine, annos sexaginta quinque natum, qui per quadraginta annos Spiritus succubi consortio vltus sit. huic nomen Hermelinæ ab eo inditum, & passim in forum atque alia loca deductum: sermones etiam multos cum eo habitos, ita vt qui loquentem audiebant, nec tamē quemquam conspiciebant, insanire hominem putarent. Alius quoque fuit Pinetus nomine, qui tali dæmonio per triginta annos pro muliere abusus est. Iacobus Rufus feminam quamdam Constantiensem cum succubo rem habuisse, postea vero loco partus cum acerbissimis doloribus clauos, ligna, vitra, crines atque alia eiusmodi eiecisse, affirmat. Aliud multo admirabilius in Coloniensi dioecesi accidisse dicitur. Multis enim aliquando Principibus in magno & pulcherrimo ad Rhenum palatio congregatis, cymbam eo appulisse à cycno argentea catena attractam, exquæ ea ignotum militem in terrā egressum,

*Inuenio
mulierem
dusit.*

sum, qui muliere ibidem ducta, liberos procreavit. Post multos annos eandem cymbam rediisse, inque eam rursus ingressum militem inde discessisse, relictis vxoribus & liberis, nec amplius postea esse visum. Incubum hunc fuisse quis neget? In Brasilia è barbaræ mulieris cum incubo congressu horrendum monstrum progenitum fertur, & in sedecim palmorum altitudinem excreuisse; dorso lacertæ pelle contexto, turgidis mammis, brachijs leoninis, oculis rigentibus & instar ignis scintillantibus, ceterisque membris deformibus admodum & foedis aspectu. Alexander mulierem Alcippen nomine bello Marfico è spiritu incubo elephantem peperisse scribit. Stumpsius in Heluetia Anno MCCLXXVIII. à muliere leonem partu editum affirmat. Ticini Anno MCCC LXX. feles ex muliere nata est; Brixia ex alia, canis. Lycosthenes scribit Augustæ Vindelicorum feminam quæ cum incubo commercium habuerat, primum caput hominis pellibus vel membranis inuolutum, deinde serpentem duorum pedum, tertio porcum, vno partu edidisse. Apud Castagnedam, in Lusitanicis annalibus mira quidem, sed pro vera ac certa descripta incubi exstat historia. Accidit, inquit, vt mulier quædam naui imposita & in insulam quamdam desertam fuerit deportata: vbi dum veris lachrimis calamitatem suam deplorat, multi spiritus incubi simiarum specie accurrunt. Inter has vna ceteris grandior mulierculam manu apprehensam in antrum sub altissimo monte ducit, velpotius trahit. Deinde in casa quadâ magnam ei pomorum, nucum, castanearum, & alio-

Monstrum

Partus admirabilis.

Incubi sub figura simia mira hystor.

rum fructuū aceruū monstrat, nutu vt famē inde
expleret inuitans. Mox in saturam infilit, cumq; ea
se commiscet. Quæ pessimæ bestię cum misera
muliercula consuetudo vltra triennium durauit,
ita vt duo ex ea filij sint procreati. Interea na-
uis Lusitana ad eandem insulam appellit, &
classiarij in terram descendentes, ad fontes ca-
uernæ proximos aquandi gratia accedunt. Com-
modum tum simia aberat. quare audita hominū
voce muliercula ex antro prorepat, & re omni
narrata, vt ē tam acerba seruitute eriperetur per
omnia sacra obtestatur. Infelicis mulierculę for-
tunam commiserati nauitæ, ad nauim secum ab-
ducunt: qua vix conscensa, simia ad litus accurrit,
vidensque ad nauim accessum sibi non patere, lu-
gubre admodum & horrendum heulare & tristi
gestu quam grauiter mulierculę ferret absentia,
significare cœpit. Quib. rebus quum nihil moue-
ri illos cerneret, incredibili celeritate ad antrum
recurrit, vnum filiorum ad litus secum defert,
& eminus mulierculę tamquam commune pi-
gnus, ostentat, quo scilicet filij amore commota
rediret. verum vbi frustra se esse vidit, brachijs
arreptum infantem in mare proijcit & suffocat.
Mox inde ad antrum recurrit, & filiorum alterū
itidem eminus matri horribili cum gemitu mon-
strans, idem in illo quoque se facturum minatur.
Ne hoc quidquā proficiēte, & hunc abijcit: tandē
seipsū quoq; terribili rabie in mare præcipitans.
nuspā postea apparuit. Memorabilis inde hic ca-
sus per vniuersam Lusitaniā fuit diuulgatus: mu-
liercula autē à mortis sentētia, quæ Vlyssiponz
ante in eam lata fuerat, à rege libera pronūciata.

monasterioq; inclusa, vitā pie ibi ac deuote exegit. Saxo Grammaticus & alij scriptores affirmant Gothorum reges ē matre nobili & spiritu incubo vrsi formā gerente, ortū habuisse. Ioan. de Barros auctor est Pegusianos & Seianitas Indiarū populos à mulierib. demonū cōcubitu imprægnatis originē traxisse. In Flandria horū spirituū aliquis sub viri forma cū vacca rem habuisse fertur: ē quā natus infans, baptizatus, atq; educatus, in hominē piū ac Dei timētē euaserit. hūc amicis narrare solitum, sentire se in animo continuum desiderium per prata ambulandi, & graminē cum ceteris pecoribus vescendi. Sed profecto ineptum sit credere verum hunc fuisse vaccae partum, aut spiritum in ventrem eius humanum infudisse semen. Ex homine enim & vacca, vtpote diuersis speciebus, homo generari non potest: sed potius existimandum est, spiritum vaccam vtero eius inflato grauidam finxisse, postea improviso, quā est incredibili celeritate, infantem supposuisse, quem pro vaccae partu voluerit haberi. Illud quoque affirmare ausim fieri non posse vt spiritus in corpore assumpto ad instar mulieris partum in ventre alat, filiosque habeat. neque enim vllō modo naturæ hoc viribus effici possit, vltra quas ne Luciferi quidem potentia se extendit, vt supra est indicatum. Sed neque partus humanus seruari, multo minus generari possit nisi in vtero muliebri, aptis organis distincto: tum præterea continua requiritur animæ vegetatiuæ in nutriendo fetu actio; eum quibus omnibus & multi alij admirabiles effectus concurrunt, qui in demoniorum corporibus nequaquam inueniuntur. Quare fetus

è succubis procreati, vere in eorum corporibus generati non sunt; quum tamen in muliebri utero semine ab incubo infuso gigni possint. Ibi enim naturalium mediorum est defectus. Credibile ergo est succubi partum alijs matribus à spiritu furto esse surreptum, & ea qua dixi celeritate proprio suppositum. Philostratus scribit, Menippum pulcherrimæ formæ adolescentem, Demetrii Cyrenici discipulum, Corintho Cenchreas profecturum, in itinere in spiritum succubum bellissimæ puellæ specie tectum incidisse, & ab ea, amore illius ardere se fingente, in proximam casam pertractum, multosque ibi dies commoratum, non Veneris solum consuetudinem cum illa habuisse, verum etiam ita blanditijs atque illecebris captum, ut uxorem ducere statuerit. Quod consilium dum imprudens iuuenis agitat, Apollonium Tyaneum insignem magum forte fortuna eodem latum Menippo aperuisse, non esse hanc quam periret feminam, sed spiritum succubum, ex eorum genere qui Larvæ vel Lemures dicuntur: spiritum vero ubi se proditum animadverterit, subito disparuisse. Sozomenus refert monachum Apollonem nomine in monasterio quodam Aegyptiæ ne ocio torperet, nocte quadam in arte fabrilis exercuisse, & à succubo sub lasciviæ virginis habitu ad inhonestum amorem inuitatum; monachum vero petulantia hac offensum, ardentem fornicipem ex igniario abreptum in faciem puellæ incidisse, atque ita illam subito disparuisse. Apud Hieronymum est monachum quendam aliquando à diabolo sub specie pulcherrimæ virginis luxuriam fuisse tentatum: eumque quum turpi petitione con-

*Menippus
succubū du-
cturus de
fraude mo-
uetur.*

*Monachus
tentatus
vincit.*

*Monacho
tentatione
vict. delu-
ditur.*

confer-

consensisset, & iam iamque optato complexu
 frui sibi videretur, spurcissime foedatum à spiri-
 tu euanescente relictum. Vincentius libro III. hi-
 storiarum scriptum reliquit, Rogerio in Sicilia reg-
 num tenente, iuuenem quemdam natandi peri-
 tissimum, dum sero vespere in mari natat, à tergo
 sequentem aliquem animaduertisse, quem socium
 esse existimans, capillis arreptum in litus extra-
 xerit. verum ubi puellam eximia esse specie vi-
 dit, ac toto corpore pulcherrimo; pallio tectam,
 domum secum abduxisse, ac tamdiu consuetudi-
 ne eius usum donec filium ex ea suscepisset. Vna
 res erat quæ iuuenis animum valde angebat, quod
 tam bella forma mutavideretur. neque enim um-
 quam loquentem audierat. Quodam vero die à
 socio obiurgatus quod spectrum, & non verum
 mulierem domi haberet; iratus simul & territus
 manu ad gladij capulum admota, ut quæ vel cui-
 as esset continuo diceret, vehementer urgebat;
 ni faceret, filium ex ipsa natum interfecturum se-
 minatus. Heic spiritus tantum proloquutus bo-
 nam à iuvene amitti coniugem, eo quod loqui il-
 lam vellet, subito evanuit, relicto filio, qui post
 annos aliquot, cum sodalibus pueris in maris li-
 tore ludens, ab eodem spiritu in mare abreptus est
 & suffocatus. Rem non minus miram de incubo nar-
 rat Hector Boethius libro VIII. historiarum Scoti-
 cæ. In Marria, inquit, regione, uti ex his qui rem
 hanc conspexerunt accepimus, puella nobilis
 formosaque, auersata coniugium, inuenta est præ-
 gnans. Parentes quum stupratorem quærerent,
 facta est puella nocte dieque secum formosissi-
 mum cubare adolescentem, quem vnde veniret,

*Succubus è
 mari exstra-
 hus.*

*Incubimira
 historia.*

310 DE SPIRIT. ET INCANT.

non sciret. Illi tamen si parum fidei responso adhiberent, tertio die, indice ancilla, cognoscentes illum adesse, cum tedis ac facibus ardentibus subito ingrediuntur, referatis foribus; horrendumque monstrum & supra humanam fidem terribile in complexibus filiae conspicantur. Accurrunt ocyus vicini ad foedum spectaculum: atque inter illos sacerdos probatae vitae, nec sacrae paginae ignarus, Euangelium B. Ioannis quum recitaret, eoque peruenisset, *Et verbum caro factum est*, daemon asportans cubiculi lectum, incensa suppellectili, stridoreque horribili emisso, abiit. Femina post triduum peperit monstrum vndiquaque aspectu foedum, & quale in Scotia numquam visum est: quod obstetrices, ne in dedecus familiae seruatum esset, extructa pyra exusserunt. Aliud idem quod suo itidem tempore contigerit, subiungit. Anno M C C C C L X X X V I. quum naues quaedam mercatorum onerariae ex Forthae aestuario soluerent in Belgicam, tanta vis ventorum ac maris nauim quamdam afflixit, ut velis, malo, ceterisque quae ad nauis tutelam sunt fractis, sola imminens submersio exspectaretur. Exclamat nauta, daemonum hoc esse factum, quod praeter tempus sit; siquidem sub aestiuo solstitio, quando maxime ea Oceani pars est tranquilla. Quum diu sic questus esset, auditur vox mulierculae quae ex imo nauis accusat seipsam consuetudinis cum demone, iam multis annis, ac eo ipso tempore in nauis ab illo subactam se fatetur; ob idque rogat, ut ne perniciem afferret omnibus, sola in mare eiceretur. Ea quum lachrymans exponeret, aderat forte sacerdos, qui hortatus feminam ad penitudinem,

PRIMAE PARTIS LIBER III. 315

audinem, simul vt de Dei gratia non desperaret, admonuit. Sic illa lachrymis, suspirijs, animique dolore peccatum horrens, quum nubecula quædam è naui sentina exsiluisset, sono, flamma, fumo, foetore, prodidit dæmonem. cuius recessu pacata tempestas omnesque cum rebus suis, insperato salui in portum venere. Vxor cuiusdam mercatoris in Saxoniz oppido septem miliaribus à Vitemberga distante, inuenem adulterum, interea dum maritus negociandi causa abest, intra ædes admittere solebat. Nocte quadam post mutuos complexus, adulter quis esset, spiritus scilicet incubus, aperuit, & in picam conuersus, En, inquit, pulchrum tuum amasium. quo dicto, euauit, nec vñquam postea est reuersus. Non procul à Rotemburgo oppido mirabile quid accidisse memoratur, quod equidem facere non possum, quin adscribam. Vñus ex his spiritibus incubis, assumpta forma nobilis extranei, sumtuose admodum vestiti, duob. socijs comitatus, nobilis cuiusdam honesti, cui eximia pulchritudine nubilis erat filia, domum frequentare solebat, multumque auri ac gemmas ingenti precij ostentare; vñde mox de diuitijs eius & latifundijs quæ in longinqua nescio qua haberet regione, fama spargi coepit. Sequebatur eum magnus famulorum & pedisequorum splendido amictu insignium numerus. Vix vñllus dies aut nox abiit quin turbam musicam ad domum nobilis, in filiaz gratiam, quam vxorem ambire videri volebat, adduceret: quibus rebus animum filiaz non parum labefactauit.

Pater hominis, vt putabat, externam pompam

*Incubus sub
pica forma.*

*Incubus
procus.*

10 DE SPIRIT. ET INCANT.

non sciret. Illi tamen si parum fidei responso adhiberent, tertio die, indice anaila, cognoscentes illum adesse, cum tedis ac facibus ardentibus subito ingrediuntur, reſeratis foribus; horrendumque monstrum & supra humanam fidem terribile in complexibus filia conſpiciantur. Accurrunt ocyus vicini ad ſœdum ſpectaculum: atque inter illos ſacerdos probata vitæ, nec ſacræ pagina ignarus, Euangelium B. Ioannis quum reciraret, eoque perueniſſet, *Et verbum caro factum eſt,* dæmon aſportans cubiculi tectū, incenſa ſuppellectili, ſtridoreque horribili emiſſo, abiit. Femina poſt triduum peperit monstrum vndiquaque aſpectu ſœdum, & quale in Scoria numquam viſum eſt: quod obſtetrices, ne in dedecus familia ſeruatum eſſet, extructa pyra exuſſerūt. Aliud idem quod ſuo itidē tempore contigerit, ſubiungit, Anno M C C C C L X X V I, quum naues quedam mercatorum onerariæ è Forthæ æſtuario ſoluerent in Belgicam, tanta vis ventorum ac maris nauim quamdam afflixit, vt velis, malo, ceterisque quæ ad nauis tutelam ſunt fractis, ſola imminens ſubmerſio exſpectaretur. Exclamat nauta, dæmonum hoc eſſe factum, quod præter tempus ſit; ſiquidem ſub æſtiuo ſoliſtitio, quando maxime ea Oceani pars eſt tranquilla. Quum diu ſic queſtus eſſet, auditur vox mulierculæ quæ ex imo nauis accuſat ſeipſam conſuetudinis cum dæmone, iam multis annis, ac eo ipſo tempore in nauim ab illo ſubactam ſe fatetur; ob idque rogat, vt ne perniciem afferret omnibus, ſola in mare eijceretur. Ea quum lachrymans exponeret, aderat forte ſacerdos, qui hortatus feminam ad pœnitentiam,

PRIMAE PARTIS LIBER III. 311

audinem, simul ut de Dei gratia non desperaret, admonuit. Sic illa lachrymis, suspirijs, animique dolore peccatum horrens, quum nubecula quædam è navis sentina exsiluisset, sono, flamma, fumo, fœtore, prodidit dæmonem. cuius recessu pacata tempestas omnesque cum rebus suis, insperato salui in portum venere. Vxor cuiusdam mercatoris in Saxoniz oppido septem miliaribus à Viremberga distante, inuenem adulterum, interea dum maritus negociandi causa abest, intra ædes admittere solebat. Nocte quadam post mutuos complexus, adulter quis esset, spiritus scilicet incubus, aperuit, & in picam conuersus, En, inquit, pulchrum tuum amasium. quo dicto, euauit, nec umquam postea est reuersus. Non procul à Rotemburgo oppido mirabile quid accidisse memoratur, quod equidem facere non possum, quin adscribam. Vnus ex his spiritibus incubis, assumpta forma nobilis extranei, sumtuose admodum vestiti, duob. socijs comitatus, nobilis cuiusdam honesti, cui eximia pulchritudine nubilus erat filia, domum frequentare solebat, multumque auri ac gemmas ingenti precij ostentare; vnde mox de diuitijs eius & latifundijs quæ in longinqua nescio qua haberet regione, fama spargi coepit. Sequebatur eum magnus famulorum & pedisequorum splendido amictu insignium numerus. Vix vllus dies aut nox abibat quin turbam musicam ad domum nobilis, in filiaz gratiam, quam vxorem ambire videri volebat, adduceret: quibus rebus animum filiaz non parum labefactauit.

Pater hominis, ut putabat, externam pompam

*Incubus sub
pica forma.*

*Incubus
procus.*

pam conspicatus, omni in eum comitate & facilitate usus est, ac non semel domum ad epulas inuitauit: tandem vero concepta ex eius importunitate suspicione, hominem religiosum, integritatis, vnà ad prandium adduxit, qui varios de Deo ac rebus ad religionem pertinentibus sermones instituere cœpit. Grauius hos proci ferre, rogare vt quæ conuiuio digna essent, & ad animos exhilarandos facerent, potius promerentur: res enim sacras commodius alibi quam in mensis tractari. Heic pater quod erat suspicatus, quantum potest exclamat: Apage pessima turba infernalis, nihil vobis negotij mecum aut cum meis, qui in Dei nomine baptizati, & pretiosissimo filij Dei sanguine è vestra potestate redempti sumus, qui à vestris quoque insidijs saluos nos, sic precor, defender. Vix hæc verba finierat optimus senex, quum subito scelerati illi Spiritus disparuerunt, relictis in cœnaculo tribus eorum qui paucos ante dies in furcam acti fuerat, corporibus, cum incredibili fœ-

*Hunnorum
origo.*

*Bonf. lib. 2.
decad. 21.*

*Jordan.
Gothus.*

toꝛe. Bonfinius Hunnorum originem à Spiritibus eiusmodi incubis deducit. Ait enim Filimerum Gothorum regem è suo exercitu meretricibus omnes in loca solitaria profligasse, ne militum animos & corpora eneruarent. Ad has postea incubos spiritus accessisse, atque exeorundè concubitu gentem Hunnorum crudelissimam esse prognatam, quorū non mores tantum, verum etiam lingua ac sermo immane quantum ab omni humanitate degenerarunt. Suidas vult Appolonium Tyaneum incubi fuisse filium, ac patrem

*Apollonij
Tyaneusquis
pater.*

sæpe à matre eius visum, atque etiam quis esset, Prote-

Proteus scilicet Aegyptius, aperuisse. Anno MDXLV. mulier quædam Margarita Esslingensis (est vero Esslinga imperialis Sueviæ ciuitas) cum incubo rem habuit, vnde venter eius ita intumuit, vt caput ac pedes tegerentur, nec quidquæ præter ventrem ac rotundam quandam carnis massam conspiceretur: intra quam gallorum cantus, canum latratus, ouium balatus, bouum mugitus, equorum hinnitus, porcorum grunnitus, varij denique omnis generis animalium soni cum ingenti stupore à circumstantibus exaudiebantur. Quarum quidem rerum omnium auctor nemo alius fuit quam diabolus. Vnde facile potest intelligi, diabolum mille modis, sed in primis luxuria ac libidine hominem tentare, ad quod vitium hominis naturam ita propensam nouit, vt magnetem ad ferrum. Multa alia exempla commemorari possint; sed quia alibi adducta sunt, iam omitto.

*An spiritus corpora transferre possint:
vbi de eorum agitur velocitate, quæ
multis exemplis declaratur.*

CAPVT IV.

VPRA admirabilem illam spirituum qualitatem, quoad motum attigimus: qui sane multum à rebus corporalib. differt. Corporis enim motus loco mensuratur, quia corpus

*Spiritus nō
est in loco.*

*Quomodo
spiritus ho-
minis trās-
portare pos-
sit.*

*Spirituū
vires.*

pus in loco est: ac propterea quantum est corpus mobile, tanta quoque motus est continuatio. Quoniam vero spiritus in loco non est, nisi per tactum virtualemente quo locum ille tangit: motus quoque ipsius nihil aliud est quam diuersi contactus virtuales multorum locorum, successiue ab ipso contactorum. Eam ob causam spiritus quo vult ire potest, & contactus illos continuat, aut non, id est, ita ut medium interuallum non transeat, aut transeat, prout ipsi placuerit. Interim vero dum continuato motu transit, necesse est ut corpus materiale assumat: atque ita hic motus spirituum non naturalis sed accidentaliter esse intelligitur. Illud vero quomodo spiritus tam bonus quam malus, homines de loco in locum transportare possit, nō ita difficile est intellectu. Quia enim corpus assumere, & quocumque vult transferre potest; etiam omnem aliam substantiam naturalem, & consequenter animalium atque hominum corpora mouere potest, nisi à Deo prohibeatur. Neque hæc spirituum vis ita limitata est, ut certum aliquod tantum pondus, & nihil eo amplius mouere possint: quin potius tantum mouere possunt quantum voluerint aut nati fuerint. Quare vnus solus spiritus montem, aut urbem, immo integram regionem, Dei permissu, mouere atque euertere potest, quemadmodum postea de subterraneis spiritibus ostendemus, quorum vi nō exigua orbis pars vastata est, multæque vrbes funditus euersæ. Huius vero tantæ potentiae causa in abdito nō latet. Quanto enim substantia aliqua Deo propinquior, tanto quoque fortior est & velocior: & econtra quanto longius à Deo

à Deo quæque abest, tanto quoque debilior est &
 tardior. Sic aquam terra, aerem aqua, & validio-
 rem & celeriorē esse videmus: quorum omnium
 vires & velocitatem luna superat, huius rursus al-
 liud superius cœleste corpus, quovsq; ad primū
 mobile perueniatur, cuius tanta vis est vt omnia
 inferiora secum abripiat & circumducat; tanta
 velocitas vt plura quam decies centena miliaria
 quouis minuto vel scrupulo conficiat, vti supra
 est demonstratum. Quapropter vt Angeli quantū
 ad ordinem naturalem, propius ad Deum acce-
 dunt quam omnes cœli; ita quoque maiori ro-
 bore, velocitate & virtute quam in hæc
 inferiora exercent, præditi sunt. Quare
 nullo negotio sine vlla molestia aut defatigatio-
 ne non dicam animalia & homines, sed montes *Firm. ad*
 atque vrbes transferre possunt, non tamen inte- *Cypr. in opk.*
 grum aliquod elementum aut vniuersi huius or-
 dinem perdere: vt quidem omnes vno ore cōsen-
 tiunt Theologi atque Ecclesiæ doctores. Nec ve-
 ro rationibus tantum naturalibus, verum etiam
 multis exemplis atque ipsa experientia opinio
 hæc confirmatur, quid enim tam in sacris quam
 profanis scripturis ferè crebrius, quam homines
 corpore atque anima à spiritibus transportatos?
 Immo nonnulli existimāt Theologi ipsum Chri-
 stum è deserto super templi pinnaculum fuisse
 constitutum, atque inde rursus in altissimū mon-
 tem à diabolo translatum, Deo permittente.
 Apud Danielem certe Angelus Domini Habacuc *Dan. 14.*
 prophetam, cibos messoribus allaturum, in ver-
 tice apprehendisse, & capillo capitis sui è Iudæa
 Babylonē in impetu spiritus portasse, & Daniele
 cibis

Alex. li. 6.
Geni. uir.

Apollonius
Tyaneus.

Iamblich.
magus.

Nobilis In-
subri hist.

cibis reſecto, conſeſtim in loco ſuo reſtituiſſe le-
 gitur. Alexander captiuum ad loca infernalìa vi-
 uum abreptum, ac tribus ibi exactis diebus ſqua-
 lidum in carcerem quamuis diligenter obſeratu
 reportatum eſſe ſcribit. Multa ab eo poenarum
 genera quibus animæ damnatorum afficerentur,
 ibi viſa, & alijs poſtea commemorata, ſedulo mo-
 nente vt quiſque maiorem ſalutis curam gereret,
 & ne in tam miſerum locum detruderetur, caue-
 ret. Pythagoras, ſi Apollonio credimus, vno at-
 que eodem die Crotone & in Metaponto viſus
 fuit, à dæmone, ſine dubio, transportatus. Apollo-
 nius Tyaneus præſente Imperatore Domitiano
 colligatus, è conſpectu eius euauit, & Puteolos,
 vbi à ſocio exſpectabatur, eſt tranſlatus. Iambli-
 chus, inſignis Incantator ſiue magus, dæmoni ſa-
 crificans ab eodem decem cubitos è ſolo eleua-
 tus, & quaſi in aere ſuſpenſo ambulare gradu fer-
 tur, veſtimentis etiam vi incantationis mirum in
 modum tranſmutatis, vt Euanippus ſcribit. Simi-
 lis hiſtoria apud Bocatium eſt de nobili quodã
 Inſubro. Hic peregre abiturus annulum ſigillato-
 rium vxori cuſtodiendum reliquit, hac conditio-
 ne vt ſi intra triennium non reuerteretur, alteri i-
 pſa nubendi poteſtatem haberet; interim vero ſe
 abſente, caſtimoniam illibate ſeruaret. Maritus
 Hieroſolymas proficiſcens in itinere à prædoni-
 bus capitur, & in Aegyptum abducitur; tandem
 etiam ad ipſum Turcarum Imperatorem : à
 quo familiariter compellatus, eius ſe filium eſſe
 dicit, à quo Sultanus olim, diſſimulata perſona
 Europam peragrans, amice & humaniter domo
 fuerat receptus. Ea re lætus Imperator, hominẽ

non modo libertati restituit, sed etiam magnis honoribus & præmijs remuneratur: & non modo ob pristini beneficij memoriam, sed etiā singularis animi & corporis dotes suprema Veris Bassæ dignitate ornat. Iam tres illi anni vxori præfixi, ad finem labi incipiebant: vnde ægeremore maritus multa summa coloris signa præ se ferebat. Rogat causam Sultanus: qua intellecta magum accersit, & vt amicum arte sua iuuarer, imperat. Iubet magus hominem lecto preciosissime adornato imponi; Sultanus magnam pecuniam & gemmarum vim addit. Sic igitur addormiscens nobilis cum lecto Ticinum in patriam à spiritibus defertur, & in cæde cathedrali collocatur. Mane templum ingressus ædituus hominem & lectum conspicitur: vnde vehementer terrefactus statim se proripit, & obuijs quid viderit narrat. Redeunti obuiam fit nobilis, domum ad vxorem properans, quæ sequenti die nouo marito nuptura erat. Paullus Grillandus libro II. de Sortileg. q. VII. narrat anno M D X X I V. sibi vt inquisitori oblatam quandam Lucretiam; quæ dum ex congregatione ludorum deportaretur domum, & sub auroram matutinus campanæ pulsus, quo ad orandum populus vocatur, fuisset auditus, subito illam à dæmone à quo vehebatur prope fluuium in agro spinis obsito derelictam. forte iuuenis ei bene notus, illac transibat: eum ergo misera nomine proprio aduocat. iuuenis videns totam nudam, præter verenda femoralibus contexta, & passis erinibus, accedere formidabat. persistit illa

*Grillandus
li. de sortileg. 2. ca. 7.*

*Saga à dia-
bolo relicta*

illa blanditijs allicere. tandem appropinquauit, & quæfuit habitus & moræ eo loci caussam. illa primum alia omnia prætexere, & multa mentiri, donec iuuenis incredulus negauit se illi operaturum, nisi vera fateretur. illa fidem secreti stipulata, cōfiteretur quod sibi accidisset, & qua ex causa. Iuuenis eam secreto domū suam perduxit, & multis ab ea muneribus donatus fuit. sed tandem datæ fidei immemor rem vni atque alteri narrauit: sic paullatim sparso rumore, & mulier capta, & iuuenis testimonium veritati perhibere coactus hæc omnia Grillando narrauit. Subdit & aliud, his verbis: *Mulier quadam Sabinensis diœcesis hanc profitebatur diabolicam artem: de qua quum maritus suspicionem haberet, interrogauit eampluries, qua semper negauit. Maritus vero in suspicionem sua persistens, anxie veritatem perquirebat: qui adeo astute se gessit, quod vidit illam quadam nocte se vnguento quodam vnguentem; qua vnctione peracta, vidit illam celerrime, quasi auem, recedentem, & ex superiore domus solario ad inferiora descendentem. illam maritus sequens vt videret quo tenderet, amplius eam non vidit, & accedens ad portam domus, inuenit eam clausam. Qua res magnam illi præbuit admirationem. Die vero sequenti iterum maritus vxorem interrogat quod anxie scire cupiebat: & illa constanter, vt ante, se nescire dixit. Maritus vero, vt amplius negare mulier non posset, aperte ei dicit omnia, qua nocte præterit a illam fecisse viderat: deinde fustibus illam percutit gra-*

*Saga à dia-
bolo trans-
portata.*

miter, & duriora minatur verbera, nisi veritatem
 dixerit: quam si aperte exposueris, veniam se illi
 datum promissit. Mulier igitur se iam celare non
 posse intelligens, veritatem aperuit, & veniam à
 marito petijt: quam illi maritus hac conditione in-
 dulsit, ut illum ad tales congregationes adduce-
 ret, illa vero ut veniam impetraret, facile petita
 promissit, & promissum ex licentia Sathana imple-
 uit. Adductus igitur ille ad locum ubi lud. fiebant, lu-
 dum & choreas & cetera omnia contemplatus est,
 & tandem ad mensam cum reliquis, ut vesceretur,
 sedens, quum cibos insipidos iudicaret, petijt sibi da-
 ri sal, quod in mensa deerat: & quamuis ite-
 rum atque iterum petijisset, nunquam illi daba-
 tur. Tandem quum post importunam petitionem
 prolixamque expectationem sal illi daretur, di-
 xit: Laudetur Deus, quoniam iam venit sal. Qui-
 bus verbis prolatis, demones, quia laudes Dei au-
 dire refugiunt, statim recesserunt, & reliqui om-
 nes disparuerunt, luminaribusq; extinctis, mansit
 ille nudus solus, quousque mane facto vidit quos-
 dam pastores, quos interrogavit, quenam esset illa
 patria in qua erat. illi vero responderunt, agrum
 esse Beneuentanum in regno Neapolitano, qui locus
 distabat à patria viri per centum miliaria, ob quam
 causam licet dives esset, coactus fuit per viam mē-
 dicare, ut ad domū suā redire posset. ad quā postquā
 pervenit, uxore suā ob lamia crimē accusavit, & to-
 tam regestam, ut narrat aēst, coram iudicibus expo-
 suit: qui rem totā plene, ut oportebat, examinantes,

vera esse omnia qua diximus inuenerunt, qua etiam eiusdem mulieris confessione confirmata sunt.

*Ioannes ca-
nonic. Hal-
berstadiens*

annes Teutonicus Halberstadiensis canonicus quum alia multa incredibilia vi magica perpetrasset, tum eodem die, natali scilicet Domini, à dæmone nigri equi specie vectum, tribus in locis, Halberstadij, Moguntię & Coloniz missam celebrasse dicitur: inter quę loca ingēs sane est distantia atque interuallum. Antonius Turquemada Hispanus narrat iuuenem quemdam à venefico seductum, ad conuentum eiusmodi diabolicum fuisse delatum, vbi ingentem viderit sagarum numerum folio assistentium, in quo dæmon conuentus præses sederit, forma hirci terrificæ, accessisse singulas, & in signum homagij podicem ipsius deosculatas. heic iuuenem rei foeditatem auersatum, Dei nomen inuocasse, statim vero sagas omnes & dæmonem disparuisse, & iuuenem in latissimo quodam & solitario campo solum relictum, tã procul à patria, vt in itinere domum reuertens, tres integros annos consumserit. Plutarchus auctor est, victis Persis, Græcos sollempne sacrificium peragere constituisse, eamque ob causam Delphos ad consulendum oraculum legatos misissie. iussos ergo Ioui liberatori aram erigere, non tamen prius sacrificium offerre, quam omnis per vniuersam regionem ignis esset extinctus. Eum enim a barbaris pollutum esse: eoq; purum atq; incontaminatum ex insula Delphica esse petendum. Omnibus igitur per vniuersam eam prouinciā ignibus publico magistratus edicto extinctis, Eu-

*Iuuenis cō-
mentum sa-
garum vi-
dit.*

*Euchidas.
eiusque ve-
locitas.*

chidam quemdam Platæensem incredibili celeritate

ritate Delphos cucurrisse (qui locus à Platæarum ciuitate mille circiter stadia abest) & lotum inde ac lauro coronatum cum igne eodem die reuertisse: statim vero vt ciuibus ignem tradiderit, mortuum concidisse. Hinc populi iussu in Dianæ templo humatum, eiusque sepulcro tale epitaphium inscriptum: *Euchidas Delphos cucurrit, & die reuersus una est.* Berengarium quoque hæreticum Romæ atque in templo Turonensi eadem nocte visum, atque etiam cantantem auditum fuisse, aiunt. Memorabile quoque est quod apud Bartholomæum Spineum sacri Palatii magistrum exstat, exemplum. Quandam ait puellam, quæ cum matre Bergomi morabatur, inuentam fuisse noctu Venetijs in thalamo sui adfinis: quam mane repertam nudam, recognitamque, quia consobrina erat, quum interrogassent quomodo illuc venisset, aut ibi esset, & quare? plorans illa, postquam vestita ab eis fuit, hæc quæ subdo enarrauit, dicens: Hac nocte quum in lecto vigilaré, vidi matrem meam, quæ me dormire putabat, surgentem de lecto, & exlutam camisia se quodam vnguento, quod ex vasculo assumpsit desub lateribus extracto, perungentem corpus; & statim in assumpto quodam baculo ibi præparato, in modum equitantis ascendens extra fenestram deportata est, & à me nequaquam ex tunc ibi visa. quumque ipsa quoque de lecto surgens, meum, vt mater fecerat, perunxisssem corpus, extra fenestram eduçta, itatim in hunc locum deportata sum, vbi matrem puero in hoc lecto decumbenti insidiantem vidi. ex quo ego territa, quum matrem quoque ob meum aduentum

*Puella Venetias Bergomi strâs-
portata.*

tam comturbatam vidissem & comminantem,
nomen Domini I E S V & Beatæ Virginis inuoca-
ui, & extunc matrem non vidi, & ego heic nu-
da solaque remansi. His auditis è puella, scripsit
omnia hæc ad finis ille narrantis Patri inquisito-
ri Bergomenfi, à quo capta mulier & tormentis
subiecta, cuncta confessa est, & addidit, se à dz-
mone plus quam quinquagies deportatam, vt
puerum illum prædicti ad finis occideret, sed ta-
men præualuisse numquam, eo quod semper il-
lum inuenerit signo crucis & sanctis orationibus
à parentibus bene munitū. Subdit & aliud, quod
etiam exscribam. Quidam Antonius Leo carbo-
narius Ferrariæ habitator, de valle Tellina, nar-
rauit mihi hoc anno, se in parria sua ab eo cui in-
fra scripta contigerunt, cognouisse, quod quum
suspectam haberet ille vxorem suam ex relatio-
ne multorum, quod iret ad cursum (hoc est, cō-
uentum sagarum, quando ipse nocte dormiret,
finxit se quadam nocte profunde nimis dormi-
re. Quod vbi percepit vxor surgens de lecto, in-
unxit se vnguento ex vasculo prius abscondito,
& statim nusquam comparuit. stupens autem
vir suus, & quadam curiositate ductus, de lecto
surgens idem fecit quod vxor; & statim per ca-
minum, vt sibi videbatur, per quem etiam sibi
visum fuerat ascendisse vxorem, delatus, in quā-
dam cuiusdam nobilis Comitis cellam vinari-
am deportatus est: quo loci etiam vxorem suam
cum alijs pluribus reperit. Eo autem viso, vxor
eius statim cum alijs signo facto discessit, eodem
viro suo in illo loco relicto. qui mane à famulis
domus inuentus, & cum clamoribus quasi latro
captus

*Alia male-
fica histo-
ria.*

captus, & ante Comitem constitutus, accepto loquendi spacio cum rubore factum narrauit. Ex eo ab hoc accusata vxor illius apud inquisitorē, & tandem confessa, poenam dedit suis dignam sceleribus. Non minus exploratum aliud Balduinus Ronsæus quod suis temporibus in Hollâdia acciderat, ita narrat. Erat in pago Ostbronco, non procul à Traiecto mulier vidua, cui seruus conuixerat, ad obeunda, vt res postulabat, munia domestica. Is quum iam sapius, vt solent esse curiosuli serui, per transfennam animaduertisset heram nocte intempesta, statim ac quieti se tradidissent domestici, quotidie in stabulum ad certum praefixumq; locum venire, atque exporrectis manibus praesepi cōtignum fœnile apprehendere: admiratus tandem ille quidnam hoc negocij esset, statuit & ipse inscia hera idem semel experiri, atque eandem pertentare aleam. Igitur hera ex consuetudine ad solita veniente, atque sicuti videbatur, digressa, subsequitur & ipse, locum contemplatur, atque exemplo hera fœnile complectitur. Ibi ille ex tempore in aera aptus defertur in oppidum VVick, in abditum & subterraneum specum, vbi cœtum maleficarum de maleficijs conferentem inter sese reperit. Hera cū suis inopinam famuli sui praesentiam admirata, rogat quo astu aut qua tandem ratione momento temporis illuc appulisset. Respondet ille ordine, vt res tracta esset. Tum illa indignari primum atque excandescere cœpit, veritane nocturni atque clandestini illi conuentus hac ratione tandem eliminarentur. Cum consortibus igitur deliberandum censuit, quid

Ronsæ. op.
Medis. 50.

34 DE SPIRIT. ET INCANT.

in ambiguo hoc negotio faciendum suadeant. Conuenit tandem inter eas ut amice exciperetur, silentium stipularentur, atque arcana hac, quae illi praeter meritum atque opinionem videre cōtigisset, nulli communicaturum se aut reuelaturum, sancte derideret. Ille interim quiduis pollicetur, abblanditur, & ut mitius agant, simulat se omnibus votis hoc vnum petere, ut cum illarum gratia liceat post hac sortilegarum interesse collegio. Interim dum consultatur, labitur hora, & iam abundi tempus instat. In dubium iterum, instigante hera, iam vertitur, remittendusne domum sit totius cœtus periculo, an bono publico enecandus. Communitandem omnium consensu mitior placuit sententia, qua iuramento adactum domum deferendum decerneret. Suscipit eam prouinciam hera, atque fide data in humeros receptum, domum delaturam pollicetur. accinguntur operi, atque euro ocyus per aera feruntur. Sed ecce, emersis iam bonam partem itineris, conspicuum sese dedit lacus arundineti oblitus. Ibi malefica illa anus occasionem nacta, verita ne iuuenis pœnitentia ductus, quod furialibus istis feriis, quemadmodum simulabat, initiatus esset, visatandem eliminaret, prouolans à se disiecit adolescentem, sperans, ut suspicio est, eundem partim casus violetia enectum, partim lacus ipsius altitudine absorptum iri. Verum, ut est Deus misericors prorsus, non volens mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat, vesana illius menti metas constituit, neque passus est iuuenem in sortem submergi, sed aliquāto

aquio.

aequiori conditione permisit, ut in hunc usque diem
 vita protraheretur, dum forte fortuna in arundine-
 tum decidens, lethalem plagam ex casu non acce-
 pit, violentia impetuque casus per arundinetum quo-
 dammodo refractis. interim miser, qui solius iam
 linguae ministerio iam utebatur, dum illucesceret,
 mille distorquebatur cruciatibus, ac suspiria tra-
 hens tantisper ingemiscibat, dum praetercuntes in-
 solita lamentatione attoniti, facta indagine com-
 pererunt hominem prorsus elumbe, & cui utraque ex-
 cidisset coxa. Rogant unde sit, quomodo eò calamita-
 mitatis deuenierit. narrat ille ordine singula, defer-
 tur tandem curru Ultraiectum. Ibi nobilis vir Ioan-
 nes Culeburg. urbis praetor, rei nouitate quodam-
 modo percussus, admirabundus singula perquirat,
 atque indagine facta fascinatricem heram compre-
 hendi iubet, vinculisque constringi. Illa simul ac in
 manus praefecti venisset, nihil negare, singula fate-
 ri &c. In Germania inferiore nobilis quidam
 centurio magnae apud omnes ob singularem for-
 titudinem existimationis, dum nocte quadam
 paucis famulis comitatus syluam transit, mul-
 tos equites obuiam venientes vidit, qui omnes
 taciti sunt praeteruecti: tandem ex ultimo agmi-
 ne aliquis, coqui paucos ante dies mortui for-
 mam praefrens, prope herum consistit, equo
 infidens, & alium manu ducens. Rogat centurio
 ecquis esset: num coquus ille? Annuentem ulte-
 rius rogat, ecqui domini illi essent qui praeter-
 quirant: quo ipse tenderet, & quid sibi equus
 desultorius quem manu ducebat, vellet. Respon-

Mira spe-
 ctri histo-
 ria.

det coquus, omnes hos milites esse, editis singulorum nominibus; in terram sanctam iter habere; equum vero si vnâ Hierosolymas proficisci vellet, vsui ipsius paratum. Non ingratum sibi fore centurio ait, si tam graue iter conficere, & eorum locorum aspectu, tot votis sibi expetito, frui daretur. Statim ergo consenso equo Hierosolymas auectus, sequenti vero die in eundem locum, vbi eum famuli expectantes manserant, fuit reportatus. Idem coquus, vel dæmon in forma coqui eidem centurionimappulam salamandraz, vt dicebat, sanguine vel succo tinctam, & cultellum vagina inclusum, in grati animi signum dono dedit, monuitque vt strophium inquinatum igne perpurgaret, cultellum vero, cuius, vtpote veneno infecti, omnes ictus lethales essent, bene custodiret. Neque vero corporum ista tam velox translatio impossibilis videbitur ei qui spirituum & corporum etiam celestium summam celeritatem habeat exploratam: quorum illi quasi vno temporis momento vniuersum hunc orbem circumire & lustrare possunt, hæc vero ab intelligentijs tanta velocitate torquentur, quæ omnem plane captum humani ingenij fidemque superet. Quapropter magi, Deo permittente, celerime de rebus quæ toto orbe contingunt, à dæmonibus edocentur: cuius rei multa passim conscripta sunt exempla. Quo tempore Antonius contra Domitianum Imperatorem in Germania bellum gessit, dæmonum opera mors Antonij eodē die quo mortuus est Romæ diuulgata fuit; quamuis locus ille vbi proelium est commissum, mille & quingē-

*Spirituum
velocitas.*

eis fere miliaribus à Roma absit. Scribit Cedre-
 nus, Adrianum Patricium à Basilio Imperatore
 ad bellum contra Carthaginienses missum, quum
 adhuc in Peloponneso cum classis parte hereret,
 demonum auxilio Syracusas captas esse & igne
 vastatas, cognouisse. Bello inter Locrenses &
 Crotoniatas duo Spiritus sub forma iuuenum cā-
 dido vestitu amictorum apparuerant, qui victo-
 ria à Locrensisbus obtenta, disparuerunt; ac con-
 festim eodem momento illi iidem Athenis &
 Corinthi visi sunt, victoriæ nuncium perferen-
 tes: quamuis vtraque harum urbium Locris &
 Crotone circiter quinquaginta leucis absit. Paul-
 lus Diaconus & Nicephorus memoriæ prodide-
 runt à Calligrapho quodam Alexandrino me-
 dia nocte domum repetente voces statuarum è
 metallis factarū auditas esse, clamantium Mau-
 riciū Imperatorem cum liberis Constantino-
 poli crudeliter trucidari: idque Calligraphum
 statim alijs quibusdam indicasse. Nouem post
 dies nuncium Constantinopoli allatum de præ-
 dicti Imperatoris nece, ea ipsa hora illata qua
 statuarum loqui auditæ sunt. Pertharis Longobar-
 dorum regis filius, qui à Grimaldo regno fuerat
 exactus, in Angliam nauigans à Spiritu eiusmodi
 alta voce monitus fuit ut domum reuertere-
 tur, quod Grimaldus sanguine è brachio extra-
 cto, mortem obiisset. Reuersus adolescens, post
 tres menses paternum regnum recuperauit. Zo-
 naras & Cedrenus affirmant eodem die quo Cō-
 stantinus Imperator ab Andrea in balneum vna
 cum Imperatore iturum se simulante, Syracusis
 interfectus fuit, mortem eius à Spiritibus, vocibus

Cedrenus.

Fulgosus.

Paulus Di
aconus.

Nicephorus.

Platina in
Dono.

Zonaras.

*Xiphilinus
in Domit.
Fulgos. lib.
cap. 6.*

bus per aerem ita claro & distincto sono, vt ab omnibus intelligi possent, iactis, Romæ fuisse diuulgatam. Xiphilinus & Fulgosus tradunt, olim Apollonium illum Tyaneum Ephesi in publica schola cum philosophis disputantem, subito obmutuisse, & defixo in terram obtutu, immotum aliquamdiu perstitisse, non secus ac solent illi quorum mens deliquium passa nonnumquam ab ipsis discedere videtur: tandem vero ex improviso in hæc verba erupisse: Stephanus hominem iniustum ferit. vbi ad se penitus rediisset, eis qui aderant aperuisse, ea ipsa hora Domitianum Imperatorem à Stephano quodā occisum: idque postea ita compertum, Quis alius hæc atque talia quam Spiritus reuelauit? Olaus Magnus in Gothica historia scribit Gouarum Noruegiæ regem de eo quod nonnulli in Saxonia contra ipsum machinabantur, mature fuisse admonitum, quamuis ab eo loco ultra quingenta miliaria abesset. Multa alia exempla corradere vndique liceret: sed hæc ad id quod volumus demonstrandum satis sunt. nunc alias Spirituum vires inspiciamus.

*Olaus lib.
3. cap. 16.*

Dæmones nullam in cælos & stellas habere potestatem. de sex Spirituum generibus; & primum de ijs qui Ignei dicuntur, additis aliquot exemplis.

CAPVT V.

*Spiritus an
in cælos ali
quid possint*

EC in cælos, nec in stellas vllam habent mali Spiritus potestatem. Quum enim ob superbiam & impios conatus

pter-

æternis pœnis addicti sint: in cœlis equidem cō-
morari, aut quidquam ibi efficere non possunt,
quum cœlestia corpora simplicia sint, omnisque
alterationis expertia. Quare in mundum hunc
elementarem magis vilem & continuis passioni-
bus subiectum præcipitati sunt. Opinioni huic
D. Augustinus adstipulatur, in libro contra Ma-
nichæos, & in alio De agone Christi sic scri-
bens: *Hoc dixi ne quis existimet ibi habitare mala*
dæmonia, ubi Solem, & Lunam & stellas Deus or-
dinauit. Subiungit mox: *Non ergo arbitremur in*
summo cœlo habitare diabolum cum Angelis suis,
unde lapsum esse credimus. Sunt ergo in mūdum
hunc elementarem mali Spiritus tamquam in
carcerem detrusi, ut ad diem vsque iudicij in eo
crucientur; post quem diem in æternum illum
ignem conijcientur, ut Petrus innuit, dicens:
Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed carce-
ribus caliginis inferi detrudens, tradidit in iudi-
cio puniendos seruari. Quapropter dæmonum
vires ultra quatuor elementa se non extendunt,
nec ad superiores cœlos perueniunt. Vana ergo
sunt & superstitiosa quæ nonnulli magis adscri-
bunt, posse videlicet eos siderum motum siste-
re, cursus retroagere, stellas cœlo deripere, so-
lem & lunam obscurare: & quæ talia de se ipsa
magice gloriatur. ut illa apud Virgilium:

Carmina vel cœlo possunt deducere lunam:

Ecloga. 8.

Carminibus Circe socios mutauit Vlysis:

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Et rursus:

Has herbas atque hæc Ponto mihi lecta venena

X 5

ipsa

330 DE SPIRIT. ET INCANT.

*Ipsa dedit Mæris: nascuntur plurima Ponto.
His epo sape lupum fieri, & se condere syluis
Mærim, sape animas imis excire sepulchra,
Atque satas alio vidi traducere menses.*

Et alibi incantatricem ita describit:

Aenid. 4.

*Hac se carminibus promittit soluere mentes
Quas velit, ast alijs duras immittere curas:
Sistere aquam fluuijs, & vertere sidera retro;
Nocturnosque ciet manes, mugire videbis
Sub pedibus terræ, & descendere montibus ortus.*

Ouidius similia fere tradit, inquit:

libr. 14.

Metamor.

*Concipit illa preces, & verba precantia dixit,
Ignotosque Deos ignoto carmine adorat,
Quo solet & niueæ vultum confundere luna,
Et patrio capiti bibulas subtexere nubes,
Tunc quoque cantato densatur carmine cælum,
Et nebulas exhalat humus, &c.*

Et de Medea Circes nepte idem:

Epistol.

Hypsiph.

*Illam reluctantem cursu deducere lunam,
Nititur, & tenebris abdere solis equos.
Illam refrenat aquas, obliquaque fulmina sistit:
Illa loco sylvas viuaque saxa mouet:
Per tumulos errat sparsis distincta capillis,
Certaque de tepidis colligit ossa rogi:
Deuouet absentes, simulacraque cerea fingit,
Et miserum tenues in iecur vrget acus.*

Tibullus de saga venefica:

Lib. I. eleg.

• 2.

*Hanc ego de cælo ducentem sidera vidi, &c.
Et lyræ Latinæ princeps de sagis tribus famosis.
simis, de Folia;*

PRIMAE PARTIS LIBER III. 331

*Qua sidera excantata voce Theffala
Lunamque cælo deripit.*

Et ibidem Canidia sic canit:

*Maius parabo, maius infundam tibi
Fastidienti poculum:
Priusque cælum fidet inferius mari
Tellure porrecta super, &c.*

Et post eadem:

*Qua mouere cereas imagines
Vt ipse nosti curiosus, & polo
Deripere lunam vocibus possum meum,
Possum crematos excitare mortuos,
Desiderique temperare poculum.*

Tam multa, tam magna, inquit Delrius, sibi hæc vanitas vindicat: quædam falso, quædam vere. Falso quidem illa quibus Naturæ ordo perturbatur, in quem nihil immundis spiritibus iuris. Ad bonos vero Angelos quod attinet; possunt illi manum in cælorum, solis & lunæ cursum, atque isthæc talia immittere: quemadmodum Deus Iosue 10. suæ precibus motus per Angelum, uti credibile est, solis cursum integrum per diem quasi sufflaminauit & stetit, ut hostes populi Israelitici tanto facilius delerentur. Sic quoque quum Dominus noster & Sernator Iesus Christus cruce affixus penderet, sol atque luna obscurata leguntur; Angelo scilicet miraculose operante, & luctum quasi ob filij Dei mortem, creaturis indicente. Simile est quod tempore Ogygij regis accidisse Augustinus memorat, qui Veneris stellam ceteris fere omnibus lucidiorem, non colorem tantum, figuram & magnitudinem, tenui, obscu-
ra &

ra & caliginosa luce vix conspiciendam, verum etiam cursum mutasse scribit. Marcus quidem Varro, Adrastus Cyzicenus & Dion mathematicarum artium peritissimi, numquam ante nec postea quoque tale euenisse produnt. Etsi vero dæmones, vti diximus, in superiora illa corpora coelestia nullam habent potestatem, neque etiam Naturæ legem præter vnum qui fixit quisquæ refigere potest: magna tamen eorum in hæc inferiora vis est ac potentia, sic vt diabolus à Christo D. N. Mundi huius princeps dicatur; à Iobo vero potentia Luciferi in terra hac supra omnes creaturarum vires extollatur. Sunt ergo quatuor hæc elementorum loca spiritibus malignis plena: quos Marcus apud Psellum diuidit in sex genera; dæmones scilicet æthereos siue igneos, æreos, aqueos, terrestres, & subterraneos siue lucifugos. Primum quidem genus appellatur igneum, quod circa superiorem peruagatur aerem, qui ignis sphaeræ proximus est, immo in ipso igne demoratur. His nonnulli diuersas illas quæ in aere conspiciuntur impressiones atque ostenta adscribunt: quorum ingens numerus tam antiquis quam recentibus monumentis est consignatus. Darij Persarum regis tempore saxum ignitum in flumen Aegonem coelitus est delapsus. Iulianus Imperator pridie quam occideretur à Persis, quum nocte surrexisset ad sacrificium, ignem e coelo descendere vidit. Quando Ioannes xxii. Papa Ludouicum Bauarum Imperatorem excommunicauit, eo quod Petrum Corbariensem Antipapam ipsi opposuisset, tres coelo lunæ & ingens stella crinita apparuerunt, quarum hæc cō-

*Demonū
genera.*

*Ignis cælo
delapsus.*

Tres lunæ.

Cometa.

cinnuos

tinuos tres menses fulsit. Anno MDXIV. toto
 Mundo armis perstrepenste, spirituum horum o-
 pera tres soles terræ ostensi sunt, iuxtaque singu-
 los gladius sanguine veluti tinctus. Rotulæ in *Tres soles.*
 Germaniæ ad syluam Hercyniam oppido bis tres
 lunæ visæ sunt, sol vero ad spectu valde terribili,
 circulis siue halonibus diuersi coloris cinctus.
 Viennæ in Austria cum Iride trabs ignea magni- *Trabs ig-*
 tudine admirabili conspecta est. Paulli Iouij æta- *nea.*
 te cometes per quadraginta dies tristi luce fulsit,
 eo ipso tempore quo Ioannes Franciscus Picus *Ignea ali-*
 in omni scientiarum genere versatissimus nefa- *quot prod-*
 rie occisus, & insignis illa bibliotheca à Ioanne *gia.*
 Pico Mirandulano, qui ob raram eruditionem
 doctorum Phoenix appellatur, incredibili labo-
 re & sumtu congesta, flammis est absumpta. Anno
 MXII. quo Hierosolymarum vrbs ab infidelibus
 capta fuit, luna tota sanguinolenta apparuit; de-
 inde flamma turris ardentis similitudine cœlo
 decidit: magno cum vniuersæ Græciæ atque eti-
 am Italiæ terrore. Idem Constantinopoli Anno
 DCLIV. accidisse Paullus Diaconus memorat, ci-
 uitate cineris atque igni cœlestis vi pæne op-
 pressa. Anno MCCCL. Spirituum hoc genus ven-
 tos ita inflammavit, vt ædes passim & villæ inte-
 græ quacumque illi flabant, igne concepto cre-
 marentur: deinde in aere trabs ignita incredibili
 magnitudine apparuit, ac tandem in terram est
 delapsa. Similiter Anno MCCCLIII. inter Au-
 strum & occasum cœlestis flamma conspicien-
 dam se præbuit, quæ maiorem in modum se dila-
 tans, & horribile monstrans incendium, tandem
 & ipsa in terram decidit. Anno MCCCXLVII.
 Augusti

Augusti die XXVII. Spiritus hi ignei solis lumen mortalium oculis ita eripuerunt, ut in Gallijs, Germania, Anglia & Vngaria passim medio die densissimæ essent tenebræ, ac non modo alter alterum non videret, sed omnes extremum Mundi diem in foribus esse suspicarentur. Anno MCCCC LXXI. circa festum Agnetis horribilis cometa igneo colore rutilans, sed cauda prolixa admodum & nigricante, mortalibus terrori fuit. Mouebatur aliquando versus occidentem, principium sumens à signo Libræ; inde ad septentriones deflectens, vniuersum fere Zodiacum peragrauit, donec post octogesimum tandem diem euauit. Memorabile imprimis illud est prodigium quod Anno M C C L X I I. factum est. eo enim ipso die quo Urbanus I V. Pontifex ægrotare coepit, cometes apparuit, qui tres menses durauit, post quos eodem iterum die quo prædictus Pontifex, est extinctus. Referunt Hispani in Brasilia visum cometen mense Iulio, qui decē diebus tam interdiu quam noctu radijs emicuerit. Ait Cardanus igneos hos Spiritus nūquam impune apparere, sed clades semper & maxima mala prænūciare. Quare scribit sibi Anno M D L V I cometen visum, æqualem fere Lunæ dimidiatæ, cum crinibus non longis, nec constantibus, sed velut in incendio rutilantibus, quales sunt tedarum flammæ ventilatæ. Fuscum fuisse, rubentem ac turbidum. Quinto die Martij iuxta medium Libræ incessisse, tum quum primum fuerit conspectus: nono vero in ipso Mundi polo. Tum vero assidue pluuisse, & quum desijt pluuia, non apparuisse, A fine Martij subsequutam esse perpetuam se-

am serenitatem vsque ad xxvii. Aprilis, & tantos calores vt mense Iulio vix vmquam sint maiores. Ab igneis his spiritibus antiqui fulgurum ac fulminū sumserunt obseruationem, cuius exquisitā diligentiam Plinius eò processisse dicit, vt etiam numerum dierum Hetrusci prædicerent. cuius quidem superstitionis hoc apud eos est exemplū.

Antequam mortem Augustus obiret, decidens *Diuinatio
de fulmine.* fulmen è nomine CAESAR primam litteram sustulit, vt AESAR tantum relictum sit. Aruspices

consulti, intra centum dies Augustum moriturum prædixerunt. Hetrusca enim lingua AESAR Deum significabat: C. autem apud Romanos centum. Centesimo die deum dici debere Cæsarem, quod nulli viuentium conuenire poterat, argumentum clarissimum fuit eum illa die interiturum. Idem Cardanus affirmat arcem Mediolanensem xxviii. Iunij Anno MDXXI. de cœlo tactam fuisse, tanta vi vt centum & tredecim homines in ea perierint, portarum vectes maximi aut fracti aut flexi, homines etiam quingentis passibus distantes in terram prostrati sint, locus denique vniuersus mirum in modum deformatus. Paulo post, mense scilicet Octobri proximo

Gallos pulsos fuisse. Idem aliam de spectris eiusmodi igneis mirabilem narrat historiam; quam *Spectrum
igneum.* ipsius verbis recitabo. Redibat, inquit, amicus

quidam meus fide dignus Mediolano Gallaratum, & erat iam nox, sed cœlum atrum obscuriores tenebras faciebat, pluebatq; leniter, & ipse è regione oppidi alterius Busti quatuor milia passuum aberat adhuc
Galla-

Gallarato : quum visus est sensim videre splendorem vocesque bubulcorum à sinistro latere increbescere: ac breui quum seps intermedia esset, iam videretur totum flamma contextum. vox bubulcorum erat, *Caue, Caue*. quo ostento. territus calcaria equo addit, sed seu curreret, seu citato pede progredetur, semper illi è regione currus obuersari videbatur, ipse vero quum interim supplicationes ad Deum recitaret, tandem post hora ferme spacium peruenit ad ecclesiam seu sacram ad eam B Laurentij, quæ extra portam oppidi est, atq; ibi sub terra omnia mergi visa sunt, currus, boues, bubulci, flamma. Hec Cardanus : qui vbi de natura huius ignis aliquid disputauit, addit, Gallaratenfes non solum pestem, sed multa alia mala eo anno perpeffos. Oppidum est in Heluetia (è docti viri epistolis narrationem adscribo) nomine Sehiltach, quod iv. idus Aprilis Anno MDXXXIII. totum subito conflagrauit, eiusque incendij causfam, quantum illius loci municipes apud Friburgi magistratum (quæ vrbs illinc abest octo miliaribus Germanicis) renunciauerunt, talem fuisse rumor est. Dæmon sibilo signum dedit è quadam ædium parte. Caupo suspicans esse furem, ascendit, neminem reperit. mox signum rursus ex alto coenaculo redditum est. & hunc locum conicendit caupo, furem persequens. Quum nec illic quidquam appareret, sibilus auditus est è fastigio fumari. illico tetigit cauponis animum, esse dæmoniacum quiddam. iubet suos esse præfenti animo. accersiti sunt sacerdotes duo: adhibitus exorcismus. respondit se esse dæmonem. rogatus quid illic ageret, ait se velle eruere oppidum. Minitantibus sacrificiis

*Schiltachi
oppidi in-
censum.*

erificis respondit, se pro nihilo ducere minas illorum, quod alter esset scortator, vterque fur. aliquanto post mulierculā, quicum habuerat consuetudinem annis quatuordecim, quum interim illa quotannis confiteretur, & acciperet eucharistiā, sustulit in aerem imposuitque fumarij fastigio: tradidit ollā, iussit vt inuerteret; inuertit: & intra horā totum oppidum combustum est. Aliud non minus rei nouitate admirabile Anno MDXXXVI. die Martis XXI. in Sicilia contigisse fertur. Non procul ab oppido Taurominitano mercatori Siculo iter facienti decem, fabrorum habitu occurrerunt, ac paullo post alij decem; tandem vero vnus Vulcano similis. Rogati à mercatore quo tenderent, responderunt, Aetnam versus, ad fabrilem officinam. heic mercator, mirum sibi videri quomodo eo in monte quidquam fabricari possint, qui altissima niue esset obiectus. respondens Vulcanus, Ignoræ tibi, inquit, meæ sunt vires, quas non multo post cū alijs experieris: simul cum dicto euauit: vnde mercator totus horrore rigescens ægre in proximam domum correpsit, & sequenti die letho concessit. Sub vesperam Aetna mons tanto cum fragore moueri, ac cinerem & flammam euomere cœpit, vt Taurominitani vltimum Mundos finem instare rati, latibula vndique quærent, nec vilum satis tutum inuenirent: tandem vero indictis ad D. Agathæ supplicationibus, falsisque ad Deum precibus, tempestas præter omnem expectationem cito conquieuit. Ex hoc spirituum genere esse videntur qui circa sepulcra, bustuaria, patibula, & paludes nonnum-

Spiritus ignei in forma fabrum.

Igni spiritus malefici.

quam apparent. Ignis fatuos Latini vocant, quod sulphureo sint colore per aerem volantes faculae: Galli *des Adhis*, Germani, *Stalliechter* oder *Feldsiechtlein*. Mizaldus Ambulones appellat, quod praecedere aut subsequi viatorem vnaque ambulare videantur: item capras saltantes, quod instar caprarum ante homines vel equos saliant, saepe etiam auribus equorum infideant. Ignis hi fatui siue ambulones noxij admodum sunt & infidiosi, adeo ut vel solo sibilo prouocati hominem persequantur, & nonnumquam etiam occidant. Etenim experientia compertum est, saepe spectra eiusmodi per fenestram a prospicientibus visa, & sibilo vel fistulando prouocata, continuo aduolasse, sic ut nisi quamprimum fenestra fuissent clausae, homines illos male acceptura viderentur. Iidem ignes viatores in stagnorum fluuiorumque voragines & praecipitia pelliciunt. Qui tutos se ab his seruare volunt, Dei nomen alta voce inuocant, & prona facie prostrati, diuinam opem implorent. neque enim tum cuiquam possunt nocere, sed precum vi abacti quam longissime aufugiunt. Interdum etiam iidem ignes fatui aut caprae saltantes non aliter quam tediae piceae ardentes aqua adpersae crepitant, & inconditos quosdam sonos emittunt humanis vocibus non absimiles: vnde quibusdam persuasum est animas defunctorum his ignibus circumdatas expurgari. Talis etiam albus ille ignis, qui post tempestatem nautis apparet super malum nauiumque armaimenta fidens. si vnicus sit, Helena a nautis dicitur, infaustique ominis creditur; si geminus, Dioscuri olim, siue

Castor & Pollux.

Castor

Castor & Pollux, nunc S. Elmus vocatur, & pro bono augurio habetur. Ab hoc spirituū genere illud superstitiosę diuinationis gen', quod *ὄνυμαν-τέαν* siue *ὄνυχοναυτέαν* veteres appellarūt, descendisse videtur. In hoc oleo ac fuligine impol-
 luti pueri vnguem illinebant, & vngue solem *Onycha-
 mania.*
 versus obuerso, certum quid submurmurantes, videbant quæ cupierant. Scribit Delrius, Queue-
*Mart. Del-
 ri. Disq.
 mag. lib. 4.
 ca. 2. q. 6.*
 dum quemdam veteranum militem Hispanum senouisse, qui quo tempore Dux Medinæ Coeli ex Gallæcia soluebat, Belgium petens, Bruxellis non vni in vngue suo classem e portu Corunnæ soluentem, & paullo post procellis vehementer affictam, velut in speculo clare ostenderit. Huc alia quoque superstitio referenda videtur, quam *Pyroman-
 tia.*
πυρομαντέαν siue *πυροσκοπαν* veteres dixe-
 re. In hac aliquādo pix trita in ignē spargebatur, horū dēmonū inuocatis nominibus: aliquādo tedarū pice illitæ accendebantur, & certis characteribus signabantur. si flamma tedarum in vnum coibat, prosperum; si lambens & diuisa comparabat, infelicem; si tricuspis assurgebat, gloriosum euentum, si varie dispersa, in agro mortem, in sano morbum; si crepitans, infortunium; si subito extincta, ingens periculum ominabantur. Aliquando hostiam in ignem conijciebant, & dumtaxat considerabatur flamma ignis victimarū, vtrum in vnā coiret pyramidem, quod prosperum; an vero diuideretur, quod aduersum: quis ignis color, splendor, ascensus, strepitus; an cito victimam comprehenderet, an extinguere-
*Lituani
 magis de-
 dii.*
 tur, & similia. vti hodie magiæ hac specie Lituanos ferunt. nam agris si vmbra, corpore igni

opposito, aduersa cadat, certam spem recuperandæ valitudinis concipiunt; sin aduersa ceciderit, conclamant, & pro deposito ægrum habent. Glycas docet magos olim igneis his spiritibus filios suos sacrificasse. Iosephus tradit Achazum quemdam suorum filiorum Baali solido sacrificio concremasse. Theodoretus aliter sentiens, *Arbitror*, inquit, *his verbis significari speciem quandam erroris, qui ad nostra usque tempora durauit. Videmus enim semel in anno rogos accendi, quibus iniiciantur pueri quidam & viri. Quinetiam infantes ab ipsis matribus per flammam transportantur: quæ res videtur esse quasi quadam uerruncatio & lustratio.* Hæc ex Theodoro Glycas. Est etiam quæ huc quoque pertinere videtur

*Glycas p. 2.
Annal.*

Capnomantia.

καπνομαντεία fumi obseruatrix: eaque duplex. nam vel grana sesami vel papaueris nigri in ardentibus prunas iaciebant, & inde surgentem fumum notabant: vel sine huiusmodi granis solum obseruabant sacrificij fumum, & interdum fumum rogi. Vfos etiam Capnomantia Iudæos, & considerasse an fumus qui ex victimarum sacrificio ascēdebat, rectus ascēderet, an in obliquum vergeret, Theophylactus docet. Pictorius quoque lib. De Magia ca. xi. quosdam Papinij versus huc retulit. Non alia forte species, sed genus quoddam ipsius Capnomantia Thurifumia fuit: illa in qua ex fumo thuris adoliti diuinabāt. Libanomantia huic nomen: quam tamen longe aliam Delrius putat. Eam proponit Dion Cassius agens de Nymphæo prope Apolloniam: *ibi & oracula*, inquit, *editur, idque hoc modo. Thure accepto, precibusq. eius rei ergo quam volunt factis, ipsi thur*, ut se

*Theophyl.
in Ose c. 4.*

Thurifumia

Libanomantia.

ut secum eas preces deferat, ad ignem proiciunt: cum firatum sit futurum votum, ab igni thus & vestigio corripitur: at si thus extra ignem forte ceciderit, accurrens ignis id abripit & consumit: sin irritum erit votum, neque accipitur ab igni thus. & si in ipsam flammam conijciatur, recedit ab ea atque effugit: ita in utramque partem ignis futura praedicat, morte nupti sive exceptis. de his enim non licet cuiquam oraculum illud consulere.

*De spiritibus aereis, eorumque prodigijs:
ubi multa exempla.*

CAPVT VI.

AEREI spiritus inde dicuntur, quod in aere nobis propinquo commorantur, superbi, audaces, invidi, ambitiosi. Hi subtile aeris & leue elementum saepius permittente Deo, perturbant, tonitrua & tempestates concitant, aliaeque quibus homini ceterisque rebus ad commodum eius creatis nocere se posse putant, immittunt; prodigijs etiam varijsque portentis hominum genus perterrefacere voluptati habent. S. Ambrosij tempore apud Atrebatenses lana coelo delapsa est. Anno DCCCCXXI. pars salutis in Gallia species duorum exercituum in aere concurrentium visa est. Hugone Capeto idem regnum armis sibi vindicante, aer piscibus & frumentorum granis pluit. Sansouinus scribit ingentem aliquid quando coruorum & cornicum (Spiritus hos

*Spiritus
aereorum
effecta.*

*Lana plu-
uia.*

*Pisces plu-
uij.*

fuisse non inepte quis forte crediderit) circum-
Saxum ex uolitantium multitudinem ingentem terrorem
lo delapsū. tam uiris quam mulieribus passim incussisse. En-

Dolia mi-
ra.

Iob. 1.

Exod 99.

Apoc. 7.

*Finni &
 Lappones
 magi*

*Olaus lib.
 9. cap. 6.*

hæmi in Alsatia oppido, ingens saxum è sereno
 aere decidit. In Germania Anno MDXXXVIII. ad
 Monasterium Vestphaliae urbem tribus continuis
 diebus sanguine pluit. Philostratus scribit A-
 pollonium apud Brachmanas duo dolia uidisse,
 quibus apertis, imbres & venti erumpebant, clau-
 sis, serenitas & tranquillitas aeris redibat. Sopa-
 ter quoque philosophus, si Eunapio & Suida
 credimus, affectus ultimo supplicio fuit, quod
 accusaretur carmine magicò vêtos vinxisse ne an-
 nona Byzantium inueheretur. In sacris quoque
 historijs Satanas facit ignem de cœlo decidere,
 & absumere seruos ac pecua Iobi; excitat ventū
 vehementem, qui filios ac filias conuiuentes rui-
 na oppressit. Grandinem qua Aegyptij puniti, ex-
 presse sacra scriptura dicit per malos angelos
 immissam. In Apocalypsi offerunt se quatuor an-
 geli stantes super terræ angulos, ventorum flatus
 impedituri, & sic damna viuentibus illaturi ma-
 xima. A magis horum spirituum ope vêtos com-
 pressos & tempestates sedatas tempore Xerxis,
 testis est Herodotus. De Finnis & Lapponibus
 affirmat Olaus, olim ventos venales mercatori-
 bus exhibuisse, tres nodos magica arte sacratos
 offerentes, quorum primo soluto placidos ven-
 tos, secundo vehementiores, tertio vehementis-
 simos sint habituri. Remigius historiam refert,
 quæ apud Delrium itidem est descripta. In ditio-
 ne Treuirensi rusticus fuit qui cum filia sua octē-
 ni caules plantabat in horto. pater forte filiam
 collau-

collaudat, quod scite munus hoc obiret. illa sexu garrula & ætate imprudens, se nosse alia *Puella pluuiam excitat.* facere, magis stupenda, iactat. pater quid id foret sciscitatur. secede paululum, inquit, & in quam voles horti partem subitum imbrem dabo. miratus ille, age secedam ait. eo digresso, puella scrobem fodit: in eam aquam suam fundit, eamque bacillo turbat, nescio quid submurmurans. Ecce tibi heic subito pluuiam de nubibus in condictū locum. Marcus Venetus scribit tantam esse Tartarorum cum his dæmonibus aereis familiaritatem, vt quoties & quandocumque velint aerem *Tartari tæpestates cō-* crassissima caligine obducant; idque frequenter eos facere vt viatores deprædentur, quod quidem ipse, ægre è manibus eorum delapsus, expertus sit. In Concilio Basiliensi doctis quibusdam viris *Spiritus in forma luscinie.* per syluam iter vna facientibus, horum spirituum vnus in forma luscinie liquidissimos cantus fundebat, ita vt omnes obstupefacti consisterent. tandem vnus eorum auiculam in Iesu Christi nomine adiurauit, vt quis esset, aperiret. illa respondit, animam se esse damnati alicuius, atque ibi loci ad diem vsque extremi illius iudicij sibi manendum. quo dicto, horribili edito stridore auolauit: qui vero eam audierant, in morbum inde, ac paullo post in mortem inciderunt. Fincelius lib. i. De miraculis, refert, Brunsvici Anno MDLV. *Spectra armatarum.* multos eiusmodi spiritus equitum cataphractorum habitu plurimis omnibus eius loci incolis palam esse conspectos. Sub Traiano Imperatore vnus horum spirituum Cornicis formam gerens, Græca hæc verba prolocutus est: *Cornix loquens.* ἑαί πάντα καλῶς, id est, omnia bene se habebunt.

bunt. Erfordiensis quidam ciuis Coruum in deli-
cijs habuisse dicitur, quem spiritum eiusmodi fu-
isse, quod sequitur euincit. Quum enim quodam
die tacitum & tristem videret, quid tu, inquit io-
cabundus, mi corue, ita mœtus es, quidve
cogitas? heic ex improviso coruus è psalmo

Coruum.

*Arnulphus
magus.*

Pythagor.

*Nauta in-
cantator.*

*Pyt hago-
ras.*

*Ericus rex
Suecia.*

LXXVI. versiculum illum ingeminat: *Cogitavi di-
es antiquos, & annos aeternos in mente habui*: sta-
timque ex oculis heri disparuit. In bello quod
Romani cum Quadis gesserunt, Arnulphus ma-
gus horum spirituum ope tum quum maxime
ferueret proelium tantum imbrẽ excitauit, vt atto-
niti Quadi terga verterint, & victoriã Romanis
reliquerint. Pythagoras quas sanguine speculo in-
scripsit literas, in luna legẽdas exhibuisse fertur.
Nicolaus Venetus in historia sua Indica testatur,
nautam magum vel hariolum, cessante vento,
spirituum horum aliquem, Mutianum ab eo ap-
pellatum, inuocasse. confestim eum in Arabem
quemdam ingressum: Arabem furibundum vociferari,
ac discurrere cœpisse; mox è mensa ad ma-
lum nauiis eum in finem positos carbones arrep-
tos deglutijse, inde galli gallinacei iam iam oc-
cisi sanguine epoto, nautam quid peteret rogasse:
nautam zephyros optasse. eos intra triduum spi-
raturus Arabem respondisse. Finita incantatione,
& Arabe ad se reuerso, nec quidquam amplius
eorum quæ antetriduum acciderant recordan-
te, promissum ventum flare cœpisse, magna cum
omnium admiratione. Pythagoras aquilam, vel
potius talem spiritum carmine cicurauit, cum
qua frequẽs colloquebatur. Ericus rex Gothorũ
quocũque verteret pileũ, inde prosperũ ventum
elicio-

eliciebat. Simili arte signifer quidā Tartarorum memorabilē gentibus suis de Polonis victoriam cōciliauit, quam Cromerus describit his verbis: Poloni Tartaros Anno Christi MCCXL. ad Legniciam commisso praelio grauiter vrgebant, & fugientibus instabant. Erat in extremo Tartarorū agmine inter alia signa vexillum insigne, cuius pictura X. littera figuram praeferebat; in cuspide vero figura erat tetragnathus capitis humani barbati. Id vexillum quum signifer vehementius quateret, fumum atque nebulam densissimam & foetissimam exhalabat. Eanebula non modo aspectum barbarorū Polonis admebat, verum etiam odore tetragnathos eos enecabat. Incantationibus id quibusdam Tartari effecerant, quibus iuxtaquē hariolationibus diuinationibusq; ceteris quum alias tum in bello plurimum vtuntur, ex humanis etiam extis de futuris euentibus coniectare soliti. Barbari vbi Polonos trepidare senserunt, cohortati sese inuicem, impressionem in eos faciunt, perturbatisq; ordinibus magnam caedem ediderunt. Tantus eo praelio intersectorū Christianorum numerus fuit, vt singulis singula auricula à Tartaris praecisa, nouē ingentes saccos explorint. Ab his iisdem Spiritibus Cianitæ Indiæ populi pluuiam superstitioso & ridiculo ritu sic petunt, vt in epistolis Peruanis à Gaspare Spitallo collectis narratur. Quando pluuiā indigēt, magnus quispiam magna vocis contentione & acceleratione clamat vt omnes ad montem concedant; quo postquam peruenerunt, vt quilibet consuetō more à cibis abstineat. Est autem eorum

*Cianita
quomodo
pluuias
excitant.*

rum hoc ieiunium, vt à sale, pipere, cibis coctis contineant: quod vbi factum est, voce intensa & clamore summo stellas inuocāt, aquamque precantur, & ad terras castellumque paganum sese vertunt, potionē quādam manibus tenent; quā vbi nobilis alicuius adolescentulæ manu porrectam ebiberint, ita à sensibus abducuntur mentisque impotes fiunt vt mortui videantur: sed vbi in se redierint, mel aqua & maizo miscent, quibus permistis nubes aspergunt. Die sequenti nobilem aliquem, aut conspicuum & venerandum quempiam senem in lectum deponunt, subiecto lento igne, atque vbi sudare coeperit, sudorem vase excipit magus, anserino sanguini admiscet, atq; ex radice expressæ aquæ, rursus in aera iactat, nubes vt tingat, rogat per sudorem, sanguinem & aquam, vt desideratam pluuiam largiantur. Quod si casu eo die quò superstitioni vacant pluat, gratias agunt stellis, magumque multis muneribus ornatum efferunt. Refert Hieronymus Mengus, magum quemdam suis præstigijs Ioanni Bentiuolo & Roberto Sanseuerinati celeberrimis militiæ ductoribus, in area arcis Bononiensis ingentis confictus spectaculum exhibuisse, in quo & tympanorum strepitus, & clangor tubarum, & clamor virum, & hinnitus equorum, & armorum fragor tantus sit exauditus, vt circumstantibus coelum terræ misceri videretur: extra locum illum vero omnia pacata fuisse & tranquilla. Nec vero difficile hoc est dæmoni, aut sensibus illudēti, aut aerem varijs modis, prout voluerit, restringenti. In Lybia circa Syrtes, Diodoro Siculo teste, Spiritus

*Confictus
imagina
rius.*

tus in aere varijs animalium figuris cernuntur.
 Mouere se alij, alij consistere, alij currere, alij aliud facere videntur. Illud vero permirum est, quod homines pone nonnumquam sequuntur, atque etiam insiliunt, ita ut membra quoque eorum quantis glacie frigidiora sentiantur. In regionibus septemtrionalibus, ut Olaus Magnus scriptum reliquit, Spiritus hi aerei vêtum Circium ita exasperant & concitant, ut omnia secum abripiant, vel conquassent & euertant. In Islandia Insula, quæ Danorum regis hodie imperio paret, portus est Vestrabord nomine. non longe ab eo litore homines quidam à Spiritibus huiusmodi ventorum turbine inuoluti, ac per aerem instar palearum abrepti sunt. Idem Spiritus in partibus maritimis Noruegiæ occidentalioribus noxio suo contactu efficiunt, ut nullæ ibi arbores nec gramina germinant & virescant. Similiter in litore Bothniæ occidentali eorundem violentia domorum tecta abripiuntur, ac longe lateque hinc inde disijciuntur. Idem in agris Beneuentano & Narbonensi accidere Cato & Procopius scribunt, quibus in locis magnus est magorum & veneficarum numerus. nam & homines armatos, & currus quantumvis onustos, & obuia quæque in sublime rapi, & non secus quam plummam circumgyrari, ac tandem in terram cõfracta & comminuta deiici. Solent nonnumquam hi iidem Spiritus turbinibus sese & procellis immiscere, & puluerem instar columnæ euehere. Et ut breuibus dicam, maxima profecto damna, ab hoc Spirituum genere hominibus inferuntur. nam & tecta, uti diximus, abripiunt, & de-

*procella &
 tempestates.*

& domos diruunt, & muros ac turres deiiciunt, & arbores eruunt, & in quæcumque inciderint prosterunt. Vincentius ait à Spiritibus his non domos tantum & villas, sed integras etiam vrbes è sedibus suis ac fundamentis conuulsas, & ruinis ac fragmentis campos longe lateque conspersos esse. Narrat Diodorus Siculus in Noruegiæ quadam regione (Vichiam appellat) Spiritus hos ex ingentibus piscium vento ante locupletum ædes expositorum aceruis, magnum sæpe numerum tollere, & ad pauperum casas asportare atque abijcere: neque hos repetendi cuiquam ius esse, quod hæc Dei voluntate, cui repugnare nefas, fieri arbitrentur. Zoroaster, quem nonnulli primum magices auctorem faciunt, in turbine ab his Spiritibus asportatus, neque vñquam postea visus est. Ad hoc Spirituum genus pertinet illa superstitiosæ diuinationis species quam ἀερομαντεία vocant, quæ ex aere coniurato dabat oracula. Huius Aristophanes in *Nubibus* mētione facere videtur. sed ista si tonitru fulmen, & alia similia considerat, ad igneos spiritus; si oscines, ad auguralem pertinet disciplinam vel potius superstitionem; si aereorum spectrorum insolita visa, vt equitum, armorum, &c. ad τερατοσκοπία referenda est. Est etiam quædam ὀνειρομαντεία sortitaria, quam ita describunt. in capsula abaculi forma constructa quædam aliæ auiculas: ad has venire qui consilium quærunt, & obolum offerre: auiculam stipem accipere, inque capsulam inferre rostro: deinde regredi, & responsum in chartula referre consultori.

Æromantia.

*De Spiritibus Aquaticis ; de Fatus siue
Feis & fatalibus sororibus, Sibyllis &
Nymphis albis, Dominabus bonis &
nocturnis, alijsque: & eorum
effectis.*

CAPVT VI.

VARTVM genus dæmonum nominatur aquaticum : suntque qui aquas conturbant, ex ijs crassos & pestiferos vapores emittunt, concitant tempestates, demergunt navigia, homines, infantes praesertim in profundum trahunt, alijsque multis modis hominum generi insidiantur. hi nonnumquam, noctu praesertim, lacubus & fluuijs inambulantes cernuntur, aut ad fontes Nympharum & Sirenum specie nocturnis puellarum pudicitiae insidiatoribus se ostentant. Itali *Fatas* vocant, Galli *Fees*, quae nomina à *Parcarum* siue *fatalium sororum* appellatione non multum abluunt. Dicuntur item *Sibylla* seu *Nympha alba*, *Domina nocturna*, *Domina Bona*, & earum regina *Habundia*: quarum aduentu multum prosperitatis & rerum omnium copiam putarunt superstitiosae anus domibus contingere, quas frequenter intus; & ideo domi suae illis epulas instruxere, escarijs lancibus & vasis vinarijs omnibus apertis ac discooperitis, ne quid illis ad sumendum morae obijceretur : qualis praeparati illis conuiuij in vita D. Germa-

Germani Episcopi mentio habetur. Scribit Plutarchus, & ex eo Sabellicus, Numam Pompili-
Numa Pō um, quum nihil domi obsoniorum haberet,
pili cœna. præcipuis dignitate Romanis equitibus ad se in-
 uitatis opiparæ cœnæ apparatus exhibuisse:
 hincque cum AEgeria Nympha (quæ si quid fuit,
 Spiritus eiusmodi fuit aquaticus) cōsuetudinem
Scottus habere creditum esse. Idem Scottus Parmensis
Parmensis. superioribus annis factitare solebat, cuius tamē
 conuiuia phantastica tantum siue imaginaria
 fuisse inde potest intelligi, quod ex epulis saturi,
 vt sibi videbantur, conuiuæ, mox vera fame cru-
Conuiuia ciarentur. Talibus conuiujs à Brachmanis A-
imaginaris pollonium Tyaneum exceptū Philostratus scri-
 bit, & talia sine dubio fuerunt Petri Abani, &
 Pasetis apud Suidam. Quod si quandoque ex ve-
 ris cibis eiusmodi epulas struunt dæmones; aut
 morticina sunt, mali gustus & odoris tæritum
 sal vt plurimum deest, & panis; raro permitten-
 te Deo vt suaues cibos apponant, ne gumijs hæc
 sit ad inescandum efficax illecebra. In septem-
Olaus li. 3. trionalibus vero oris Spirituum eiusmodi fre-
 quentes esse illusiones, Olaus Magnus testatur;
 apud quem inter ceteras hæc historia perscripta
 legitur. Hotherus rex Suetiæ & Daciæ, inter ve-
Hotherus
quæ rex
Nymphas
vider. nandam errore ob densissimam nebulam ab ijs
 qui retia seruabant longissime auulsus, in quod-
 dam syluestrium virginum conclaue incidit, à
 quibus proprio nomine salutatus, quænam es-
 sent perquirat. Illæ suis ductibus auspicijsque
 maxime bellorum fortunam gubernari testan-
 tur. sæpè enim se nemini conspicuas prælijs in-
 teresse, clandestinisque subsidijs optatos amicus
 præ-

præbere successus: quippe conciliare prospera,
 aduersa infligere posse pro libito memorabant,
 hortatæ eum ne Balderum arcano superûm se-
 mine procreatum, armis lacefferet. Quo acce-
 pto, Hotherus labentis hospitij tegmine defe-
 ctus, sub dio se relictum, totiusque expertem
 umbraculi medijs repente campis expositum
 conspicatur. præcipue tamen præpetem puella-
 rum fugam, locique versilem situm, & fallacem
 ædis imaginem mirabatur. Deinde aliquot euo-
 lutis annis, idem Hotherus acerrimis contri-
 tus bellis, extrema locorum deuia peruagatus,
 insuetumque mortalibus nemus emensus, alium
 ignotis virginibus habitatum forte reperit spe-
 cum. Eisdem esse constabat, quæ eum infecabi-
 li veste quondam donauerant. A quibus cur eo
 locorum venerit interrogatus, infauos belli
 declarat euentus. itaque fide earum damnata,
 gestarum infelicitè rerum fortunam tristesque
 casus defflere cœpit; secus sibi celsisse questus,
 quam ab ipsis acceperat promissum. At nym-
 phæ eum, quamquam raro victor exstiterit, æ-
 quam tamen hostibus cladem intulisse dicebāt,
 nec minoris stragis auctorem fuisse quam com-
 plicem. ceterum adfuturam victoriam, si edu-
 lium augēdis inimici viribus excogitatum præ-
 ripere posset. Sic enim omnia ad votum & nu-
 tum prospere ipsi successura. Hoc modo dimis-
 sus, vires reparat, militiamque conscribit in ho-
 stem. cuius castra dum peruigil obseruat, videt
 excessisse tres nymphas arcanae dapis gerulas,
 quas cursim insequens (nam earum fugam rosci-
 da prodidere vestigia) tandem tecta quibus assue-
 uerant.

uerant subit, citharæque, cuius peritissimus erat, dulcissimo ministerio accurati nitoris cingulum potentemque victoriæ zonam ab eis obtinuit; atque itinere quo venerat repetito, hostem obuium ilico lethifero vulnere fudit. Erant præterea, vt idem auctor affirmat, in aquilonaribus terris nonnulla templa Dianæ & Cerei consecrata, ædesque fatalium sororum absque humana ope præstigioso quodam artificio extructæ, quas antiqui super futuris liberorum euentibus Parcarum oracula consulturi, nuncupatis solenniter votis precabundi accedere cōsueuerunt, vbi introspecto sacello, quandoque ternas, quandoque plures sedes totidem nymphis occupari cognouere: quarum aliæ liberalem pueris formam, vberemque humani fauoris copiam erogabant, aliæ vero liberalitatis aut aliarum virtutum excellentiam condonabant; demum aliæ proteruioris ingenij, reliquorum donis officere cupientes, futuris puerorum moribus auaritiæ, luxuriæ aut aliud vitium admiscebant, nec solum pueris, verum etiam ætate profectis, & quandoque regibus huiusmodi præstigiosarum artium cō-

*Machabæi
seu Mac-
bethi, &
Bancko
nis Stuart
admirabi-
lis historia.*

mentis impositum fuisse comperitur. Hactenus Olaus. Similis fere apud Hectorem Boethium existat historia. Erant simul, inquit, Machabæus amittinus regis Scotiæ Duncani, & Bancko Stuart Forres vir strenuus, per sylvas proficiscentes ad regem. heic obuiam tres habuere mulieres insolita facie, quarum vna inquit, Salue Machabæ Thane Glammis. Hoc nomen erat dignitatis quam nuper acceperat. Altera vero inquit: Salue Caldariæ Thame. tertia vero: Salue Machabæ olim

PRIMAE PARTIS LIBER III. 353

Jim rex future. Tum Bancko, Et vos, inquit, quæ-
 cumque estis, parum mihi propitiæ videmini,
 quæ huic præter opimos magistratus etiam reg-
 num desertis, nec mihi quidquam. Ad ea quæ pri-
 ma fuerat, respondit: Immo tibi maiora quam
 huic nunciamus. nam hic quidem regnabit; verû
 infausito exitu, neminem post se ex suis posteris
 regem relicturus: at tu longa nepotum serie, quæ
 regnum obrinebit (licet tu rex futurus non sis)
 relicta decedes. His dictis è conspectu eorum hæ
 se proripuerunt. Vana itaque primo visa sunt
 hæc, adeo ut alter regem saluaret per iocum, al-
 ter multorum regum parentem. Sed ubi Macha-
 bzus Caldarius (id nomen dignitatis apud Sco-
 tos) inde rex factus est præter spem, occiso rege
 Duncano, cui erant filij duo; memor ostenti, co-
 natus est Banckonem & vnicum eius filium Fle-
 anchum ad coenam inuitatos occidere; sed occi-
 so patre, tenebrarum suffragio filius euasit. Tan-
 dem à Malcolm Duncan filio Machabzo occi-
 so, post multas stirpes, quemadmodû prædixerat
 fatidica, regnum in familiam Banckonis Stuart,
 apud cuius stirpis regem Iacobum v I. nuper
 adiuncto Angliæ regno, adhuc manet, translatum
 est. Porro hi spiritus sunt qui vndosum mare per-
 turbant, vectores è nauibus detrahunt, quod Pa-
 linuro ABenez Troiani nauclero accidisse fertur;
 naues scopulis afflictas submergunt, aut in breuia
 destituunt: quin etiam Dei quandoque permissu
 marinas vndas vltra terminos suos & litora ita
 propellant, ut magna pars terræ aquis obruatur.
 Id factum sub Damasi Pontificatu legimus, quã-
 do multa Siciliæ ciuitates vndis haustæ & deleræ
 sunt. Idem Alexandro VI. Pontifice contigit, bo-

*Aquaticorum spir.
 effectus.*

*Diluvium in
 Italia.*

uerant subit, citharæque, cuius peritissimus erat, dulcissimo ministerio accurati nitoris cingulum potentemque victoriæ zonam ab eis obtinuit; atque itinere quo venerat repetito, hostem obuium ilico lethifero vulnere fudit. Erant præterea, vt idem auctor affirmat, in aquilonaribus terris nonnulla templa Dianæ & Cerei consecrata, ædesque fatalium sororum absque humana ope præstigioso quodam artificio extructæ, quas antiqui super futuris liberorum euentibus Parcarum oracula consulturi, nuncupatis solenniter votis precabundi accedere cōsueuerunt, vbi introspecto sacello, quandoque ternas, quandoque plures sedes totidem nymphis occupari cognouere: quarum aliæ liberalem pueris formam, vberemque humani fauoris copiam erogabant, aliæ vero liberalitatis aut aliarum virtutum excellentiam condonabant; demum aliæ proteruioris ingenij, reliquorum donis officere cupientes, futuris puerorum moribus avaritiæ, luxuriæ aut aliud vitium admiscebant, nec solum pueris, verum etiam ætate profectis, & quandoque regibus huiusmodi præstigiosarum artium cō-

*Machabæi
seu Mac-
bethi, &
Bancko
Stuart
admirabi-
lis historia.*

mentis impositum fuisse comperitur. Hactenus Olaus. Similis fere apud Hectorem Boethium existat historia. Erant simul, inquit, Machabæus amittinus regis Scotiæ Duncani, & Bancko Stuart Forres vir strenuus, per sylvas proficiscentes ad regem. heic obuiam tres habuere mulieres insolita facie, quarum vna inquit, Sol e Machabæ Thane Giammis. Hoc nomen erat dignitatis quam nuper acceperat. Altera vero inquit: Salue Caldariæ Thame. tertia vero: Salue Machabæ Olim

PRIMAE PARTIS LIBER III. 353

Im rex future. Tum Bancko, Et vos, inquit, quæcumque estis, parum mihi propitiæ videmini, quæ huic præter opimos magistratus etiam regnum defertis, nec mihi quidquam. Ad ea quæ prima fuerat, respondit: Immo tibi maiora quam huic nunciamus. nam hic quidem regnabit; verû infauſto exitu, neminem poſt ſe ex ſuis poſteris regem relicturus: at tu longa nepotum ſerie, quæ regnum obrinebit (licet tu rex futurus non ſis) relicta decedes. His dictis è conſpectu eorum hæ ſe proripuerunt. Vana itaque primo viſa ſunt hæc, adeo vt alter regem ſalutaret per iocum, alter multorum regum parentem. Sed vbi Machabæus Caldarius (id nomen dignitatis apud Scotos) inde rex factus eſt præter ſpem, occiſo rege Duncano, cui erant filij duo; memor oſtenti, conatus eſt Banckonem & vnicum eius filium Fleanchum ad coenam inuitatos occidere; ſed occiſo patre, tenebrarum ſuffragio filius euasiſit. Tandem à Malcolmò Duncani filio Machabæo occiſo, poſt multas ſtirpes, quemadmodû prædixerat fatidica, regnum in familiam Banckonis Stuart, apud cuius ſtirpis regem Iacobum v I. nuper adiuncto Angliæ regno, adhuc manet, tranſlatum eſt. Porro hi ſpiritus ſunt qui vndosum mare perturbant, vectores è nauibus detrahunt, quod Palinuro AEnææ Troiani nauclero accidiſſe fertur; naues ſcopulis afflictas ſubmergunt, aut in breuia deſtituunt: quin etiam Dei quandoque permiſſu marinas vndas ultra terminos ſuos & litora ita propellunt, vt magna pars terræ aquis obruatur. Id factum ſub Damasi Pontificatu legimus, quando multæ Siciliæ ciuitates vndis hauſtæ & deleæ ſunt. Idem Alexandro vi. Pontifice contigit, bo-

*Aquaticorum
ſpir.
effecta.*

*Diluvia in
Italia.*

34 DE SPIRIT. ET INCANT.

na Italiae parte, inprimis agro Bergomati & Veronensi, aquis restagnante. Anno MDXV, tristissimum diluuium complures Europae regiones ita inundauit, ut ad quingenta milia hominum misere suffocata dicantur. Carolo V. Imperatore, Hollandia & Selandia florentissimae insulae, maris ac fluminum eluuiione paene totae obrutae, certe non exigua parte truncatae sunt: quae calamitate non minorem Frisia, parem fere tum Flandriae ora maritima sensit. A simili clade quamuis minus Oceano absita non immunis fuit Polonia, fluminibus ita turgescantibus supraque alueum egressis ut non domus tantum & pagi abriperentur, verum etiam vix ullus omnino pons, quamquam omnes è viuo saxo facti, in Cracouiensi praesertim & Casimiriensi territorio remanserit. Atque haec quidem Deo permittente aquaticorum eiusmodi & maledictorum spirituum operationes fuisse, ad quorum furorē placandū, Amilcar contra Agrigentinos bellum gerens, sacerdotum turbā mari submersā sacrificauit, ut Diodorus Siculus testatur. Ad hos Andronicus Imperator, quū multiplicibus propter crudele edictū odijs ac malis se videret obsessum, ad futura noscenda se conuertit: *seque totum*, inquit Choniates, *permisit ijs qui futura ex aquis quasi per caliginem coniciunt, & imagines futurarum rerum, velut ex umbra solarium radiorum conspectantur.* ergo daemones percunctantur, quis post Andronicum sit imperaturus. Malus genius in aquis litterā Sigma primum, deinde Iota exhibuit: unde nata suspicio Andronico Ilaacium Comnenum, qui ab Isauria veniens Cyprum occupauerat, significari. Secunda igitur interrogatione facta, quando id futurum esset,

*Hollandia
& Selandia.*

Polonia.

*Andronicus hydro-
mantia de
septius.*

PRIMAE PARTIS LIBER III. 359

esset, responsum fuit, intra exaltationem crucis. quare Andronicus, non ignarus Comnenum longius abesse quam ut intra illud tempus venire posset, oraculum contemnere coepit. atqui intra illud tempus iussu Isaacij Angeli, quem tamquam mollem & effeminatum haecenus semper contemserat, occisus fuit Ollerus magus Suecus horum spirituum ope incantato osse, tamquam nauigio, vastissima maria superabat. Alius Othinus nomine Hadingum Danorum regem equo impositum per mare in patriam deuehi curauit, atque ita praesentissimo vitæ periculo subtraxit. De Oddone Danico pirata Saxo Grammaticus scribit; absque carina altum pererrantem hostilia saepe nauigia concitatis carmine procellis euertisse. sed & hunc tandem fortior magus eorundem spirituum vi euertit, & undis submersit. Pertinax, teste Sabellico, paullo ante mortem spectrum eiusmodi in piscina vidit, nudo gladio ictus intentantem. Ex hoc genere credibile est fuisse apud illum, qui Isaaco Comneno prope Neapolim ad venationem proficiscenti occurrit, statimque magno cum impetu in mare se praecipitauit, Imperatore paene exanimi relicto. In Finlandia quoque Suecorum regis imperio subiacet, arx est Rupes noua nomine, quam maximum flumen alluit, immensae profunditatis. aqua nigro est colore, ut & pisces; optimo nihilominus sapore. In hoc flumine multa spectra apparere dicuntur, quae plerumque mortem vel arcis gubernatori vel militum alicui denunciant: ut plurimum autem sub persona citharoedi suauiter canentis, & sub vna da ludentis. In territorio Cracouiensi lacus est, ab eiusmodi

Ollerus

magus.

Othinus

magus.

Oddo ma-

gus.

Sabell. li. 2.

Zonaras.

356 DE SPIRIT. ET INCANT.

*Piscis mon-
strosus.*

*Monachus
à Spiritu in
flumen con-
iectus.*

*Antonius
Lauorerio
u exorci-
sta à de-
mone illu-
sus.*

eiusmodi Spiritibus circa annum MCCLXX.
VIII. vehemēter infestatus, sacerdotis cuiusdam
precibus atque exorcismis tandem profligatis.
In hoc piscatores aliquando piscem retibus ex-
traxerunt, caprino capite cum cornibus, & ocu-
lis instar flammæ micantibus: cuius aspectu ter-
riti, atque etiam scetidissimo spiritu afflati pi-
scatores trepide aufugerūt, monstrum vero toto
commoto lacu, horribili cum ululatu disparuit.
Alexander ab Alexandro Thomæ cuiusdam mo-
nachi facit mentionem, qui vespere quodam e-
quum quæritans, quum ad vadum fluminis venis-
set, rusticum vidit ultro se baiulum offerentem.
Inscendit in humeros monachus, progrediuntur
in flumen: ibi forte deiectis oculis videt mona-
chus crura non humanis sed caprinis similia. Ra-
tus ergo quod erat, dæmonem hunc esse aqati-
cum, qui suffocare ipsum cupiat, precibus se Deo
commendans, mox ab eodem euanescente me-
dio in flumine deponitur, vnde bene vuidus, ac
metu pane exanimatus ægre ad alteram ripā e-
repsit. Idem Antonio Lauorerio Archipresbyte-
ro Barbarano, quod oppidū est agri Vicetini, in-
ter omnes non Insubriæ tantum, sed etiam totius
prope Italiæ exorcistas celeberrimo, superiori-
bus annis accidit. Erat mulier quædam à dæmo-
ne obsessa, quem prædictus archipresbyter mul-
tis exorcismis iam diu exagitarat. Factum est vt
is aliquando peregre profectus, quum iam iam
in flumen quod transeundum erat, equum adige-
re veller, vocem audierit admonentis: Ne tu, ne
progrediaris, nisi madeseris velis. Antonius respi-
ciens, vbi neminem adesse animaduertit, ratus
vocem

vocem eam angeli esse custodis de periculo com-
monefacētis, crucis signaculo se munit, & utro-
que pede ex stapedibus expedito, flumini se com-
mittit. Medium iam flumen, & quidem vadofum
transierat: quum subito equus quamvis validus,
ac vadi quod sapissime traiecerat, bene gnarus,
sublatis vi fluminis vel potius dēmonis, pedibus,
fessorem medijs in aquis destituit; qui totus ma-
didus in ripā aduersam eluctatus, equum ibi in-
uentum rursus conscendit, & domum quam cita-
to poterat, progreditur gradu. Mox vestimentis
mutatis, & arreptis stola & libro, ad dēmonia-
cam se confert, & dēmonem exorcismis fatiga-
re incipit, nulla tamen eius quod acciderat facta
mentionē. Ibi ultro spiritus malus quid eo die fe-
cisset gloriari: Ah proditor, inquit, qui tanto
pere me torques; equidem volui te hodie in tor-
rente illo suffocare, nec tamen potui. atqui, spero
alio tempore meas non effugies manus. Tempo-
re Iulij Cæsaris in ripa fluminis Rubiconis aqua-
ticus eiusmodi spiritus in forma hominis, sed hu-
mana statura longe maior tibia canere auditus
est; qua spoliatus a milite quodam Cæsaris, mox
in aduersa ripa tubam horrifico sono inflauit:
quod victoriæ augurium Cēsār est interpretatus.
Ab his spiritibus fecundissimum imposturis
sumtum est diuinationis genus, ὕδροματία di-
ctum. Fiebat vero per annulum de filo suspen-
sum in aqua, & verbis quibusdam demurmuratis
vasculi latera cōstitutis ictibus pulsantē. Alia spe-
cies hydromatīæ est, quæ fiebat coniectis in aquā
statiuam tribus lapillis, & obseruatis gyris, qui
circa lapillos diffundebantur. Maris etiam motū

Sabel. li. v.

*Hydromā-
tia eiusque
varij mo-
di.*

*Orientalium
mare bapti-
zantium
superstitio.*

*Venetorum
ritus mare
sibi despon-
santium,
& unde.*

atque agitationem, vt olim Siculi & Eubœenses, hodie multi nautæ, notant. Hinc apud Christianos quosdam Orientales superstitio inualuit, vt mare, tamquam animatum baptizent. Longe autem aliò id pertinet, quod Dux Venetus quotannis in festo Ascensionis Christi Bucentauro extra duo illa quæ ad ingressum sinus sunt sibi inuicem opposita castella prouectus, annulum in mare iacit, neque enim magiæ argumentum, sed dominationis est indicium, quam hac arra senatus Venetus sibi desponder: origo huius cæremoniæ talis est. Alexandrum III. Pontificem M. Otho Frederici Ahenobarbi filius armis ita persequutus est vt Venetias profugere coactus fuerit, vbi in monasterio Charitatis quum aliquamdiu ignotus latitasset, tandem agnitus & honorifice inde eductus, Venetorum arma pro se atque Ecclesia prompta ac parata inuenit. Gesto bello, Otho à Venetis nauali proelio victus, & caprius Pontifici est oblatus. Tunc duci venetorum Sebastiano Ziano Pontifex annulum de manu sua detractum obtulit, dicens: *Auctoritate mea hoc annulo fretus Oceanum tibi subicies, & quot annis tibi posterisque eodie quo hanc victoriam pro Ecclesia defensione obtinuisti, despondebis mare; vti sciant omnes maris tibi dominium concessum, quia sedis Apostolicæ tuendæ curam & studium fideliter suscepisti. Sit hoc tibi quasi pignus benedictionis, & secundæ sortis futurum.* Narrat hæc Villamontius lib. I. Peregrinat. suæ, cap. xxxiv. & prior illo Sabellicus Decad. I. lib. vii. Aliud quoque est hydromantie genus, quo ex aquæ colore & imaginibus in ea apparentibus res latentes & futuræ eruebantur. sic tradit

tradit Varro belli Mithridatici euentum à puero
 quinquaginta versibus præsignificatum esse. hoc
 etiam credibile est Andronicum Imperatorē, de
 quo supra, vsum. Alius modus fuit, quo statueba-
 tur cyathus aqua plenus, & verbis immurmura-
 ris obseruabatur, nū aqua sponte efferuescens ef-
 funderetur. Alij, Afri inprimis Fessani (de quibus
 Leolib. III. descript. Africa) aquam in phialam
 vitream effundebant, eique olei guttulam admi-
 scebant: deinde in aqua tamquam in speculo, mi-
 ra se cernere opinabantur. pro oleo nonnulli ad
 eundem vsum plumbum liquefactum iniiciebāt.
 Non aliena ab hydromantia est illa qua aliqui e-
 tiam ad furtorum auctores detegendos ho-
 dieque vtuntur ratio, trium suspectorum nomi-
 nibus pilulæ inscriptis, & cum magicis quibus-
 dam carminibus in peluim aqua plenam conie-
 ctis. Hydromantiam proxime subsequitur *πηγομαν-
 ταντιζ*: quæ in aqua fit fontana. Erant enim olim
 particulares quidā fontes spiritibus aquaticis de-
 dicati. Tales fuerūt crateres illi Paliciad Symetū
 fluuium in Sicilia, quorum mentionem facit Ma-
 crobius. De cisterna quadam in Aegypto in tem-
 plo Amphaceno, mira commemorat Zosimus in
 vita Aureliani; vt iam nihil dicam de Iunonis pa-
 lude apud Laconia Epidamnum, de Thyrxeo A-
 pollinis oraculo ad Lycum, alijsque. Pegomantiæ
 huius vestigia D. Bernardini Senensis tempori-
 bus superfuisse, testatur qui vitam eius descripsit,
 his verbis: *Extra mœnia urbis eius* (de Aretio lo-
 quitur) *mons antiquus fuit, iam olim temporibus*
illis quibus idololatria regnabat, impuris demoni-
bus dicatus. Solebant eò ciues Aretini, & alij, circū-
factum.

*Pegomanti-
a.*

*Fontes fa-
cri vel in-
cantati.*

Bernardin

Senensis

zelus &

factum.

quaque vicini, tamquam ad oraculum Apollinis confluere, responsa petentes ad occultas quaestiones suas, & morborum curationes. Id vero animaduertens Bernardinus, verus religionis Christianae cultor & amator, aduersus hunc demonum cultum fortissime sese erexit. & primo quidem concione ad populum habita & absoluta, magnopere omnium confirmatis animis, hortatus est eos, sequi se, ad demolendam impurissimorum demonum habitationem, prorsusq; abolendam. Mox vero arrepta securi vel malleo, cum populo egressus est ad fontem, quumque ad fanum demonis peruenisset, primus ipse ictibus coepit contundere, euertitque aram, & fontem lapidibus penitus obturauit. Aliud quoque est hydromantiae affine manganis genus, λεχανομαντεία Græcis dicta: cuius mentio est apud Glycam, Psellum & Cedrenum. In peluim aqua plenam lapides pretiosi, auri & argenti laminæ diuersique characteres iniiciuntur: inde responsum de rebus interrogatis ex peluis fundo auditur. Turcæ hodie plurimum vtuntur. Gastromantia simile est superstitiosæ diuinationis genus. In hoc phialis utebantur vitreis ventricosis, similiter aqua plenis; quas puer impollutus vel prægnans mulier inspectabat. Responsi loco certæ figuræ & imagines à dæmonibus expressæ cernebantur. Alterius generis Pausanias meminit in Achaia ad fontem qui ante Cereris erat ædem, vsurpati. Speculum, inquit, tenui suspensum funiculo demittūt, ita librātes vt in fonte omnino non mergatur; sed imo ambitu summam aquā contingat. Exinde vbi odores adoleuerint

Lecanomania.

Gastromantia.

rint, & rite Deam precati fuerint, inspiciunt in speculum, & ex eius imaginibus diuinant. Alio quoque modo Turcæ Lecanomantiam exercent, dum scilicet ceram liquefactam in aquam infundunt, & figuras ibi expressas diligenter observant. Sed de his multi scripserunt, quos consulere poterit qui plura scire cupit. Nunc reliqua Spirituum genera prosequamur.

De terrestribus Spiritibus, quæque ad eos pertinent: & primum de Genijs, Laribus, aut Dijs domesticis, quos profana antiquitas olim vocavit.

CAPVT VII.

ETSI omne cacodæmonum genus hominibus & nocere vult & potest: frequentiora tamen sunt damna quæ ab ijs quos terrestres *Spiritus* vocant, quod cōmune quasi in *terrestres* terra cum homine habeant domicilium, patiun- *maxime* tur. Sunt hi diuersorum generum, ab operatio- *noxij.* nibus scilicet quæ de ipsis leguntur: omnes tamē ad vnum eundemque scopum feruntur, vt scilicet Dei nomen ignominia afficiāt, & hominem in exitium rapiant sempiternum. Tanto ergo maior cautio nobis est adhibenda, vt pedicas ipsorum effugiamus. Primo autem sunt quidam dicti *Genij, Lares, aut Diij domestici:* alij *Spectra, Alostores, & Dæmonia meridiana* appellantur sunt

sunt etiam *Fauni, Syluani, Satyri, Folletti*, vt Itali appellant, credo quasi *Fatuelli, Paredrij* siue spiritus familiares; alij denique, quorum omnium nomina longum esset recensere. Genios quidem Athenæus, Maximus, Philostratus, Eunapius, & in vniuersum omnis Platoniorum schola censuit mortuorum esse animas, quæ si bene in hoc mundo vixerint, post mortem posterorum suorum curam sortiantur, & pacato quietoque numine domum possidere, vocarique *Lareis familiaris*; sin male & scelerate vitam egerint, nullis bonorum sedibus recipi, sed in terra veluti proscriptas vagari, longoque exsilio puniri, & inania terculamenta bonis hominibus, noxia malis *Lauas* dici, vel *Lemures*, secundum Augustinum, perhiberi. Seruius Honoratus & Sabinus, ab anima separant *Vmbra* & *Simulacrum*. Falso enim persuasum habebant, hominem constare anima, vmbra & corpore: post mortem animam in cælum euolare, corpus in terra remanere, vmbra ad inferos descendere: esse vero vmbra non verum corpus, sed speciem quandam corpoream quæ tangi nequeat, instar venti; tam vero hanc quam animam viuus interdum apparere; animam Genium, vmbra larua siue vmbra inferalem dici. Sunt vero Genij, terrestres maligni spiritus, qui etiam si pro salute hominis excubare simulent, omnia tamen in perniciem eius moluntur. vt ille quem Plotino Isidis sacerdos spectandum exhibuit. Plotini enim animum vehementer tumefecit superbiaque extulit, quod intellexerat Deum se pro Genio habere. Constantinus Imperator Antiochia Tarsum proficiscens Genium

Genij quid.

Vmbra quid.

Genij visibiles apparent.

suum saepe vidisse, atque etiā cum eo varios sermones habuisse falsus est: quin etiam quū squalidum eum atque horridum totum, quem auctorem ac custodem suae salutis ante appellare solebat, aliquando conspexisset, valde indoluisse fertur. In peninsula quadam maris glacialis populi esse dicuntur, Pilapij nomine, qui continuo cum defunctorum vmbri edunt, bibunt, ac familiariter non secus quam cum viuis conuersantur. In Socratis historia Ecclesiastica vnus ex horū spirituum numero sub figura Mosi integrum per annum in Creta insula ostentasse se legitur, ac Iudæis persuasisse, velle se eos iterum vltra mare sicco pede traducere. Quum ad conditum diem ingens Iudæorū turba conuenisset; personatus ille Moses altam eis crepidinem litoris commonstrans, natatu eò traicere iubet: inde se tutum illis iter per mare aperturum pollicitus. Tantum valuit perfidi spiritus fraus, vt multi confestim in mare insilirent, qui magna ex parte fluctibus abrepti, piscibus esca fuere, pauci piscatorum lintribus excepti, ægre semiuiui ad litus reportati sunt. Interim bonus ille Moses Hegemonius nuspiam comparet. Ephesi diu cacodæmon eiusmodi mendici habitu obambulare visus fuit: quo tempore horribilis pestilentiae lues per urbem grassabatur. Cuius causam quum Apollonius Tyaneus ciuibz aperuisset, suasic vt pessimum illum mendicum è medio tollerent. sic enim breui pestem desæuituram. Parent ciues, & personatum medicum lapidibus obruūt, ingenti cumulo super mortui, vt putabatur, cadauere exstructo:

*Pilapij cū
Genijs con-
uersantur.*

*Moses ficti-
tius.*

*Spiritus
sub mendici
habitu.*

quo

quo reſecto, at nullibi reperto cadauere, ingens proſiliit canis, quem Apollonius vnū ex eorum Spirituum numero eſſe ciuibus perſuaſit, à quibus ciuitas peſte fuiſſet afflicta. Quid multa? Ab his Genijs vel idolis vniuerſus Mundus ante Chriſtum natum idololatria fuit infectus: qui aduētū ſuo eoſdem regno, quod tamdiu tranquille poſſederant, deiecit & proſtigauit. Atque

Plut. in li.

cur orac.

def.

Idolaveterum.

Exe. 8. 4.

Reg. 11. 4.

Reg. 3. 2.

17. 24.

Hier. 49.

Num. 21.

3. Reg. 13.

4. Reg. 1.

hec vna cauſſa eſt cur oracula eo fere tēpore quo Chriſtus natus eſt, cōticuerint: quod factū Plutarchus fatetur, ſed cauſſas fruſtra alibi quaerit.

Horum dæmonum inſtinctu populus Hebræus vitulum aureum diuino nomine & cultu eſt dignatus. Iſdē apud alios populos ſub diuerſis Deorum nominibus ſe venditarunt: vt ſub Adonidis apud Syrios, Adramelech apud Capharnaïtas, Aſimæ apud Emathitas, Aſtartes apud Sidonios, Aſtaroth apud Palæſtinos, Dagonis apud Philifti-
os, Tartari apud Heuæos, Melchonis apud Ammonitas, Nergalis apud Cuthæos, Chamos apud Moabitas, Beli apud Babylonios, Beelzebub apud Accaronitas, Baalis apud Sidonios, Samaritanos,

Lud Rom.

lib. 5. ca. 2.

Demus idolum.

& Moabitas. Ludouicus Romanus libro V. Nauigationis ſux mentionem facit idoli cuiuſdam, Demus nomine, quod in inſula Tamerana diuinis honoribus colatur. AEgyptij idolum Ofiridis, quod Theodorus Serapidem, alij Apim etiā appellant, pro Deo habebant: quem eundem Porphirius caput & principem omnium malignorum ſpirituum appellat. Hi ſub forma Apol-

Apollo, Iupiter, Diana.

ter, Diana.

linis Delphis, ſub forma Iouis Capitolini Romæ, ſub forma Dianæ Ephēſi, ſub forma Palladis Ilij adorati fuerunt. Hinc exiſtimant nonnulli eſſe

hos

hos spiritus ex primo ordine eorum qui vna cum
 Lucifero coelo sunt ob superbiam depulsi. Nihil
 enim his elatius, nihil arrogantius: vtpote qui id
 vnice agunt vt honorem Deo ab hominibus de-
 bitum, interuertant ac sibi vindicent. Quo vno
 nihil est quo Deus magis offendatur. neque enim
 quidquam magis nefarium vel cogitatione fingi
 possit, quam creaturam nō modo creatorem sur-
 um non velle agnoscere, sed etiam æquales ipsi
 honores affectare. D. N. Iesus Christus à diabo-
 lo in deserto tentatus, non prius tentatorē incre-
 puit quam quum à supplice adorari veller. Ait e-
 nim: *Dominum Deum tuum solum adorabis eique*
soli seruias. Ab his spiritibus Lycurgus in olympi-
 corum ludorum spectaculo forte sedens, iussus
 est festum illud cum omnibus suis ciuibus singu-
 lari cum reuerentia obire. Quod ille pro diuino
 monitu accipiens; cum Iphito se coniunxit, &
 multo maiori cum pompa ludos Olympicos quā
 vmquam ante eum diem celebrauit. Iisdem ad-
 scribendum videtur quod Pelopidæ Thebano-
 rum duci contigisse legitur: cui Scedasis fili-
 orum, in Leuctricis campis sepulcorum, vmbra
 quum sæpius apparuissent, tandem aliquis Sceda-
 sis patris formam referens, è sepulcro prodijt,
 ac si Thebani contra Lacedæmonios victoriam
 obtinere vellent, filiorum manibus flauicomam
 virginem immolari iussit. Id quum inhumanum
 nimis & crudele Peopidæ videretur, eamque ob
 causam diuersas in partes animum versaret: ecce
 equa iuuenula flauī coloris ei offertur, quam
 vbi primum Theocritus hariolus aspexit, Pello-
 pidammonuit, nullam aliam hostiam vltra ex-
 spectan-

*Quod ma-
 ximū pe-
 catum.*

Matth. 4

*Lycurgus à
 demonibus
 deceptus.*

Pelopidas.

*Echelei
genius.*

*Serpens ab
Eleis pro
genio cul-
tus.*

spectandam; hâc enim eam esse quam manes ex-
peterent. Ita ergo equa coronis redimita, & ad
Scedasis filiorum sepulcra immolata fuit. Scribit
Pausanias in pugna Atheniensium qua Perlas in-
câpis Marathonijs ingenti clade fuderunt, con-
spectum esse aliquem forma hominis, qui aratro
plurimos è barbarorû exercitu interfecerit. Ro-
gatum quis esset, Echelei genium se esse respôdi-
se, statimque disparuisse: atque inde Atheniêses
diuinos ei fieri honores iussisse. Geminum huic
plane est quod Plutarchus in vita Thesei de Me-
dis itidem à Spiritu eiusmodi occisis, & diuinis
honoribus ab Atheniêsisbus eidem decretis, scri-
ptum reliquit. Aliud est apud Pausaniam: Eleis
scilicet genium sub pueri forma datum fuisse qui
res ipsorum contra Arcades adiutaret. In pugna
puerum nudû ante signa statutum, mox in serpē-
tem mutatum; inde victoria Eleis parta, in spe-
cum subterraneum correpsisse. At beneficij me-
mores Eleos templum ei loco, Sosipolidi patriz
Genio dedicatû, inædificasse. Franciscus Petrar-
cha pueri mentionem facit, ab aratore in agro
inuenti, ac sapienter multa supra pueri captum
cû eo sermocinatis ad cuius rei famâ mox vniuer-
sa accurrerit Hetruria: addens, sermones huius
exceptos, & litterarum monumentis signatos, è
quibus postea haruspiciû profluxerit disciplinâ,
Eusebius testatur, oraculum Iouis Antiocheni
quum aliquâdiu consiluiisset, tandem Theotegni
cuiusdam incâtationibus & vi magica loqui ite-
rum coepisse, eum in finem vt Maximini furor
contra Christianos tanto magis accenderetur: at
fraude detecta, ipsum incantatorem graues &
iustas Licinio pœnas dedisse. Horum Spirituum

PRIMAE PARTIS LIBER III. 367

Unus assumpta Apollonij Tyanei forma, Aureliano Imperatori Tyane vrbi ob rebellionē excidiū meditati, visibilis apparuit, his verbis eum alloquutus: Ne tu Aureliane, si vincere porro hostes tuos velis, ne tu ciues meos perdere coneris. Ego enim huius vrbis & regionis sum genius, cui facile tuam quantacumque est potentiam & vires refranare. Narrat Herodotus, Spiritum eius modi ad decipiendum Proconnesios fullonis officinam sub poetæ Aristæi persona ingressum, repente ibi velut mortuum cōcidisse: qua re vehementer perterritum tabernarium, occlusa officina propere vt rem omnem renūciaret, ad mortui parentes abiisse. Diuulgata iam per totam urbem de morte Aristæi fama, quēdam Cyzico (quæ fuit Propontidis ciuitas) aduenisse, qui Aristæum non vidisse ibi tantum, sed etiam alloquutum interposito iureiurando affirmarit. Dubios parētes, quantū poterāt ad fullonis ædes prope trasse, quibus referatis, ac diligēter omnibus angulis excussis, Aristæum nuspiā nec viuū nec mortuū esse inuentū. Post septē annos eūdem Spiritū Aristæi iterum figura Proconnesijs apparuisse, ac versus etiā eos, qui Arimaſpij à Græcis dicuntur, fecisse; ac tandē disparuisse. Eum dē Aristæum trecentis & quadraginta annis post Metapontinis in Italia visū, eiusq; iussu arā Apollinis exstructā, & Aristæo Proconnesio dicatā, ipsi Metapontini factetur. Apollonius Tyaneus Roma Cōstantinopolim proficiſcēs, teste Cedreno, horū Spirituum vnus ope scorpiones omnes & culices, quibus antea vehementer infestabatur, ab vrbe Cōstantinopolitana abegit. Idē Antiochię ab eo factū. Scorpionem, proculdubio incātatū, & a dēmonē infest-

Apollonij
Tyanei
genius.

Demon in
forma A-
ristæi.

Apollonius
scorpiones
& culices
fugiat.

*Demetrius
Spartanus
magus.*

*Spectra in
agro Brun-
svicensi.*

infessum, marmoreq; colūne superimposuit, & ab omnibus adorari iussit, vniuerso populo inter tubas & cymbala acclamante: Hic Deus est, qui scorpiones & culices omnes à nostra vrbe fugauit. Huic tam turpi atq; nefario idolo ab iisdem deinde etiam sacrificiorū cultus fuit exhibitus. Adriano VI. Pontifice, pestilenti lue multa hominum milia Romæ depascente, Demetrius quidam Spartanus populo sospitatē promittere ausus est, si in capitolio sibi Genio eius loci & protectori sacrificare liceret. Quo concesso, quod populus, dummodo morbi contagione liberaretur, nihil pēsi haberet: prædictus incantator tantum ferocissimum, dextro cornu decusso apprehēdit, & magicis quibusdam carminibus in aurem immurmuratis, momēto tēporis tam cicurem ac mansuetum reddidit, vt tenui filo ad alterum cornu ligato per totam urbem circumductum, tandē in Amphitheatro immolārit. Paulo post morbus remittere cœpit: ac vix contineri populus poterat quin apertum committeret idololatriæ crimen. Sed Prælati alijsque ecclesiasticis, qui hætenus abfuerant, in urbem reuersis, magus captus, sed mox furorē vulgī carcere liberatus; liber vero incantationum pro eo, qui fuga iam sibi prospexerat, crematus fuit. Fincelius libro i. De miraculis rem notatu dignā recenset. Anno MDLV. ciuis quidam Geranus (est vero is agri Brunsvicensis pagus) cum curru in syluam ad ligna conuehenda profectus, turmas aliquot nigrorum valde equitum ante syluam in acie stantium conspicatur. Territus, domum quicelerrime currit: rem narrat. Effunditur cum eo ad in-

ad insolitum spectaculum vniuersa plebs rustica. Vident duas acies ex aduerso dispositas: mox cō-
 cursum & conflictum. Quo finito, vtrimque duo
 equites immani statura ac truci aspectu prode-
 unt, & ex equis desilientes, copias quasi vterque
 suas recenset. Inde rursus conscensis equis, vni-
 uersus exercitus se ductoribus coniungit, & fu-
 mo citius ex oculis euanescit. Hæc recentia fere;
 illa vetera. Quum apud lacum Regillum, inquit
 Valerius Maximus, A. Postumius dictator, & Tu-
 sculanorum dux Mamilius Octauus magnis viri-
 bus inter se concurrerent, ac neutra acies aliquā-
 diu pedem referret; Castor ac Pollux (qui alij hi-
 quam dæmones genij?) Romanarum partium
 propugnatores visi, hostiles copias penitus fude-
 runt. Similiter, vt apud eundem est, Castor &
 Pollux illo tempore pro imperio populi Roma-
 ni excubantes visi sunt quo ad lacum Iuturnæ su-
 um equorumque sudorem abluerunt, iun-
 ctæque fonti ædes eorum nullius hominum ma-
 nu referata patuit. Porro ad dæmonum hoc genus
 referēda videtur, primo ἀξινομάντεια, qua secu-
 rim rotundo infigebant palo, & ex eius motu fu-
 rem deprehendebant. Quando autem futuri ali-
 cuius successus diuinaratio petebatur, tunc gaga-
 tem lapidem securi imponebant: de quo Plinius
 lib. xxxvi. cap. xix. Huc quoque pertinet κεφαλο-
 μάντεια, qua asini caput prunis impositum assa-
 bant; priscis Germanis, vt nonnulli volunt, visita-
 ta. Longobardos postea pro Arcadico pecore
 caprino capite vsos aiunt. Iudæos eidem su-
 perstitioni deditos fuisse, illud suspicionem
 facit, quod Apion Grammaticus & reliqui AE-
 gyptij,

Castor
visi.

Axino-
mantia.

Cephalo-
mantia.

*Coscino-
mantia.*

*Clidomā-
tia.*

*Hierosco-
pia vel Ha-
ruspicina.*

*Extispici-
na.*

gyptij, & hos sequutus Tacitus eos asininum ca-
put pro Deo habuisse calumniantur. Est & aliud
non minus vanum huc spectans diuinandi genus,
quod *κοσκινομαντεία* Græci appellant. Fiebat
autem cribro, cui forcipem imponebant, deinde
duobus digitis comprehendebant, & præmissis
verbis conceptis, subdebant nomina eorum quos
de crimine aliquo suspectos habebant; reum ve-
ro iudicabant illum, quo nominato, cribrum tre-
mebat, nutabat, aut conuertebatur. Scelerata
hæc, sed longe sceleratior *κλειδομάντεια*, in Dei
cōtemtum & mortalium perniciem, & quod pel-
simum, ab ipsis Christianis excogitata. Clauem
sumunt, cui chartulam circumdant suspecti no-
mine inscriptam: deinde clauem alligant. Scrip-
turæ codici, quem virgo teneat; & verbis quibus-
dam demurmuratis, chartulæ ad nomen rei mo-
tum obseruant. Quid? quod etiam nonnulli ab
ijsdem dæmonibus instigati, sanctissimis sacra-
mentis ad res nefarias abuti non verentur? In eū
enim omnia omnium dæmoniorum directæ sunt
finem consilia & actiones, vt Christi lex euerta-
tur, præcepta eneruentur, verus Dei cultus peni-
tus aboleatur. Quod vt rectius facere possint; dia-
bolicas illas artes rebus sacris quantum possunt
palliant, admiscendo preces, aquam lustralem, a-
liasque res similes. Ab ijsdem alia Magiæ species
inuenta est, quam *ιεροσκοπία* veteres appella-
runt. Consistebat hæc in victimæ adhuc viuæ ob-
seruatione, dum producebatur, dum ad aram fi-
stebatur, dum vinum ei infundebatur, dum ma-
ctabatur. Eiusdem postea (quæ extispicina dicta
fuit) singula membra rimabantur, exta scilicet,
cor, &c.

PRIMAE PARTIS LIBER III. 371

cor, & inprimis iecur: è quorum dispositione & habitu vel prosperos vel aduersos euentus prædicebant. Fuerunt præterea antiquis in vſu Critomantia, Aleuromantia, & Alphetomantia, Critomāt. quæ in sacrificijs molas & libamenta, triticum, Aleuromā hordeum, far, & ex eo toſto freſoquæ factam tia. Alphi- farinam obſeruabant. Eorumdem Spirituum in- tomantia. uentum fuit Lithomantia, cuius Iamblichus & Lithoman Orpheus, de Siderite lapide agentes, memine- tia. runt. Sed huius ritus doctiores nondum ſibi ſat cognitos fatentur. Erat tamen Lithomantia quædam ſpecies feminis in vſu: quæ in lapide quadrato ac bene expolito, deinde magicis artibus incantato, quæ ſcire vellent videre ſe profitebatur. Eſt præterea ραβδομαντία, qua magicis ver- Rابدمان- bis efficiebant, vt virgula recta in circulum co- tia. iret, iunctis extremitatibus. hanc collo appen- ſam, quartanæ feбри remedio eſſe aliqui nugan- tur. Huc alia quoque Magiæ ſpecies poſſunt re- ferri, vt παρθενομαντία, qua virginitatem pu- Partheno- ellæ explorant. λαμπαδομαντία, quando can- mantia. delas nōnulli ante ſancti alicuius ſtatuum, vt S. Lampado- Antonij aut S. Danielis, accendunt, ac precibus mania. quibuſdam demurmurtis, res perditas inuen- turos, aut quos amant, in caſſes pellecturos ſe confi- dent. παλομαντία, πεττιμαντία, ἀστρογα- Paloman- γαλομαντία, quibus bacilli, oſcilla, pilulæ, tia. Petti- aut tabellæ inſcriptæ in altum vel in urnam con- mania. ijciebantur, atque inde diuinationo fiebat: item- Aſtrogalo- que κυβομαντία, ſeu aleatoria, cui valde dediti mania. Auguſtinus & Tiberius Cæſares: etiam Græci ali- Cuboman- quibus in locis, Pauſania teſte. Rabdoman- tia. tiæ ſpe- cies illa fuiſſe videtur, qua Tacitus Germanos o- lim

*Tacit. De
meritis.
German.*

lim vſos prodidit. Adſcribam ipſius verba: *Sor-
tium conſuetudo ſimplex, ait. Virginem fructifera
arbori deciſam in ſurculos amputant, eoſque notis
quibuſdam diſcretos ſuper candidam veſtem teme-
re ac foriuito ſpargunt. mox ſi publice conſulatur,
ſacerdos ciuitatis. ſin priuatim, ipſe paterfamilia
precatus Deos, cœlumque ſi ſpiciens ter ſingulos tol-
lit, ſublatoſ ſecundum impreſſam ante notam inter-
pretatur.* In ſacris quoque litteris nonnullæ in-
ueniuntur, huc pertinentes, vt illa de qua Eze-

Ezechi. 21. chiel: Stetit enim rex Babylonius in biuiu in capite
duarum viarum diuinitatem querens commiſcens
ſagittas: interrogauit idola, exta conſuluit. ad dex-
teram eius facta eſt diuinationo ſuper Hieruſalẽ. Et illa

Oſee 4. apud Oream. Populus meus in ligno interrogauit,
& baculus eius annunciauit ei. Quem locum Iheo-
phylaëtus hiſ verbis interpretatur: Virgas duas
ſtatuentes carmina & incantationes quasdam ſub-
murmurabant: deinde virgis de morum operatione
aut effectu cadetibus, conſiderabāt quonā vtraque
earum cadet, an retroſumne an retroſum, ad dexte-
ram vel ſiniſtram ſcque tandem reſponſa dabant
inſipientibus, virgarum caſu pro ſignis uſi. Eum-
dem ad modum Nabuchodonosor vaticinabatur;
&c. D. Hieronymus quidem vtrumque aperte
de Rabbomantia vel Belomantia accipiendum

monet: ſed Rabbi Moſes Samſonis F. alium
commemorat ritum. Nos ad reliqua
diſputationis noſtræ progre-
diamur.

*De admirandis Geniorum, Larium & sim-
ilium spirituum effectis, quibus
diuinos sibi honores conciliare
studuerunt.*

CAPVT VIII.

HIC non potest quam impotenti
ardore in homines dominium, &
diuinos cultus maligni spiritus af-
fectent. Quare vt hominem à ve-
ro Deo auertant, & in suas partes
pertrahant, nihil omnino intentatum relinquūt:
quin etiam ea, Deo iustis de causis permittente,
efficiunt, quæ magnam merito tam apud vulgus
quam sapientes habent admirationem, immò
quæ sine stupore cogitari vix possunt: cuius rei
exempla quædam prodigiosa hoc capite propone-
mus. Primum penates illi Dij (si dijs placet) quos
Æneas tanto cum labore & periculo è patriæ in-
cendio eripuit, Lauinium ab eodem, deinde ab
Ascanio Albam transportati, etsi non minus quàm
equus ille Troianus, qui excidij causa, duratei, id
est lignei erant; nihilominus tamen velut post-
liminio ad primam Lauinij stationem redie-
runt. Fugitiuorum absentiam admiratus Ascani-
us, vbi eos in Latio esse accepit, furto subtractos
existimans, Albam reportari iussit. At boni illi pena-
tes, ne parum dij viderentur, secundum ad pri-
mum locum reuolarunt. Et sane eam ob causam
multo deinceps in maiori habiti sunt veneratio-
ne. Quid Isidis ab Ægyptijs cultæ simulacrum?

*Penates
Ascanij La-
uinium re-
uersum sunt.*

374 DE SPIRIT. ET INCANT.

Aug. li. 10.

De Ciuit.

Dei. ca. 6.

Isidis simulacrum,

et mira.

*Æsculapij
miraculorum
et mira.*

nonne, Diodoro Siculo teste, & ægris sanitatem & cæcis luminis vsum restituisse, aliaque mira, ad decipiendum hominum genus, patrassè visum est? Non minus mira sunt quæ de Æsculapij Epidaurensis simulacro, Romam postea aduecto, apud Pausaniã & alios scriptores leguntur, sed & locuples satis testis est antiqua tabula Romæ in templo Æsculapij inuenta, quæ hodieque in Massæorum ædibus seruatur, cum Græca inscriptione, quæ in hanc sententiam, vt apud Hieronymum Mercurialem medicum doctissimum & variæ lectionis videre est, Latinis verbis est expressa:

Hisce diebus Cato cuidam cæco oraculum reddidit: veniret ad sacrum altare, & genua flecteret, à parte dextra veniret ad leuam, & poneret quinque digitos super altare, & eleuaret manum, & poneret super proprios oculos. Et recte vidit populo prasente & gratulante, quod miracula grandia fierent sub Imperatore nostro Antonino.

Sanguinem reuoment iuliano desperato ab omnibus hominibus, ex oraculo respondit Deus, veniret, & ex ara sumeret nucleos pini & comederet vnà cum mele per tres dies: & conualuit, & viuens publice gratias egit prasente populo.

VALERIO AFRO militi cæco oraculum reddidit Deus, veniret, & acciperet sanguinem ex gallo albo, admiscens mel, & collyrium conficeret, & tribus diebus vteretur supra oculos:

lor: & venit, & vidit, & gratias egit publice Deo.

LVCI O, affecto lateris dolore, & desperato à cunctis hominibus, oraculum reddidit Deus, veniret, & ex ara tolleretur cinerem, & una cum urnione misceret, & poneret supra latus: & publice gratias egit Deo, & populus congratulatus est illi.

Admirandi hi quidem sunt effectus, non tamen vera miracula, sed illusiones diaboli & imposturae, cui facile est pro ea quam habet tam potentia quam scientia, sensus decipere, aut corpus aliquod inter visum & rem visilem interponendo, aut visus organa perturbando, ut qui homo est, asinus, equus, lupus, aut aliud animal videatur. Nec vero exteriores tantum, sed interiores etiam sensus pervertit, dum scilicet rem aliter exhibet quam reuera se habet, ut quando sanum pro ægro obtrudit, aut videntem pro coeco; aut altantium oculos ita fascinat ut quis equos & currum deglutire videatur. Neque vero in alijs tantum sed etiam in seipsis recte diiudicandis hominum sensus aliquando aberrant. Exemplo est asinus ille Apuleianus, qui sibi asinus esse cumque reliquis pecoribus pascere videbatur: multique alij ex veracioribus historijs, de quibus paullo post. Id vero inde accidit quod externi sensus ab internis ludificatur atque oppressi tenentur. Species enim sensibiles quæ in memoriæ scrinio custodiuntur (loquor autem non de memoria intelligibili, sed de ea quæ in occipitio sedem habet) ad sensum communem & phantasiam extrinsecus promanant, at-

*Dæmones
nulla faci-
unt mira-
cula.*

*Quomodo
sensibus il-
ludat
mon.*

*Imaginatio
nis vis: &
quomodo
peruertatur.*

*Violentia
phantasie
corruptrix*

que ita penitus ei imprimuntur, ut quemadmodum educta dæmonis aut præstigiatoris vi è memoriz sinu specie aliqua vel similitudine, utputa cæci, loripedis, hominis, leonis, elephanti, &c. imaginatiua vis necessario eâ apprehendit; ita quoq; non possit nõ oculus sibi videri cernere eius animalis vel rei formam: quæ tamen re ipsa longe est diuersa. Neque vero mirum dæmonis hoc artibus posse effici quod etiam naturaliter nõ raro fieri solet, ut in phreneticis, aut atrabile laborantibus, vel etiam vino oppressis est manifestum: qui ea sibi audire aut videre fingunt, quæ nec audiunt nec vident. De violentis elegans est apud Coelium Rhodiginum ex Athenæo transcriptum exemplum. Agrigeti domus fuit, inquit, cui cognomen, *Tritemis*, ab euentuali. Adolecentes aliquot (*Taurominitani*) illuc conuiuium hilarius agitabant. Mox uti assolet, quum incaluisent vehementius, ita decussi mente sunt, itaque externati, ut in tritemi se opinarentur constitutos, marique altius undabundo, hyemem ingruere atrocem. Proinde, velut naufragium veriti, tamquam egestis quæ intus forent, nauigium facturi leuius, vasa omnia & quidquid mero feruidis occurrebat, in viam, ceu in mare, festinatius iactare adorti sunt, accurrentibus hinc inde qui proiecta diriperet. Insequenti die ubi adfuere magistratus, factum arguentes, quum illi necdum satis edormissent, respondere, se metu mortis præoptasse quæ in naui forent disperdere, quæ fluctibus deuorari. Admirantibus mentis stuporem vniuersis, qui inter eos videbatur natu grandior: Ego, ô viri Tritones, inquit, præ formidine

infra

infra thalamos me conijciens, in imo iacui. Quū-
 que amplius delirare animaduenterentur, dimit-
 tuntur ab ignoscēte magistratu, commoniti mo-
 do grauius, cauerent in reliquum inuitationem
 eiulmodi brutalem. At illi velut gratiam fatētes:
 Si, inquiunt, seruati ex tam procellosis vndis por-
 tum fuerimus assequuti, inter marinos Deos vo-
 bis, o Tritones, vt seruatoribus in patria statuas
 surrigemus. Tantum vinum potuit: nec minus
 acribilis & mania in his qui sequuntur. Fuit qui *Nasus phan-*
 nasum tam grandem habere sibi persuaderet, vt *tastici,*
 cubilis fores ad efferendum eum nimis angustæ
 viderentur. Increpitus & irrisus, quum à senten-
 tia dimoueri non posset; accersitur chirurgus, ho-
 mo versatilis, & omnium, quod dici solet, hora-
 rum. Assidet, condolet, consolatur: depromto
 scalpro, remediū sibi in parato esse dicit, sine do-
 lore. Præbete nasū melancholico, chirurgus fru-
 sta pulmonis bubuli, cultro admoto, manu oc-
 cultata, quasi recēs abscissa ante pedes ipsius abij-
 cit: quibus visis, paullatim cū phantasia nasus ille
 pregrandis, ita decorticatus, ex ægri quoque ocu-
 lis euanescere coepit. Mortuum alius se existima- *Mortuus*
 uit, atque ita existimauit, vt nec cibum nec potū *phantasti-*
 capere vellet. Periisset inedia homo, nisi pari in- *cus, & eius*
 dustria vitæ eius esset succursum. Apponitur ei *cura.*
 alius, itidem mortuum se simulans. Hic paullo
 post surgit, cibosque eum in vsum allatos mandu-
 care incipit. Miratus alter, Heus tu, inquit, quid i-
 ta tuburcinaris? An etiam mortui comedūt? Ne-
 scin' tu hoc? inquit ille. immo suus quoq; vmbris
 est cibus. Atque en tibi, si placet, gusta. Enimuero,
 inquit alter, numquam hoc putaram: sed quoni-

*Alius mor-
tuum secre-
dens, quo-
modo sana-
ens.*

am ita est, age conuiuia tuus esse non recuso. Ita discussa cibi ac vini calore mentis nubecula, homo ad se redijt. In alio eadem imaginationis vis, sed aliquanto vehemētior fuit. Nam & hic mortuum se omnino persuasum habebat, neque tantum à cibo & potu abstinebat, sed etiam importune parentes atque amicos urgebat vt antequam totus computresceret, ac foetore omnibus grauis esset, sepulcro conderetur. Ex medicorum consilio imponitur sandapile, effertur. Interim in via quidam subornati, cuius funus id esset, rogant. Audito nomine, Euge, inquit, benefactum, quod homo nequam totque sceleribus coopertus tandem viuendi simul & flagitia designandi finem fecit. His auditis, commoto animo, & capite aliquantum eleuato, Oh bipedum, inquit, nequissimi: equidem si tam viuerem quam mortuus sum, melius vos de homine innocente loqui docturus eram. nunc impune id facitis, quia à mortuis nihil periculi vobis esse scitis. Heic illi multo procaciora dicta iactant: nec cum viuis tantum, sed etiam cum mortuis decernere paratos. Quod phreneticus efferuescente bile ferre amplius nequiens, è sandapila profilijt, & conuitia non dictis sed pugnis refellere incœpit, donec totus lac fus, alteratis corporis humoribus velut è longo somno euigilauit, & domum reductus, ac cibo & potu refocillatus, pristinam tam corporis quam animi sanitatem recuperauit. Non multos ante annos Ticini presbyter fuit, in quo tâta fuit imaginationis vesania vt Cardinalem Borromæum se esse putaret. Die quadam quum in ecclesiastica thedrali tabulatum esset erectum, & in eo sella,

*Presbyter
Cardinalē
Borromæū
se esse cre-
dit.*

ad Car-

ad Cardinalis vsum collocata : bonus noster sacerdos lutosi calceis & pallio bene sordidato magnifice se inferens, in paratam sibi, vt putabat, sedem se confert, se Cardinalem Borromæum esse dictitans : & quamuis circumstantes monere non desisterent vt loco cederet, abigi tamen prius non potuit, quam pugnis probe contusus, & vnde est abstractus. Sed hæc minus mira præ illis, quod quidam gallus gallinaceus, alius melo, alius milij granum, alius denique aliud sibi esse visus est. Possunt igitur dæmones omnia quæ natura potest, actiua passiuæ immensa velocitate applicando, efficere; non tamen vllam rerum mutationem, cuius naturales non sint causæ: qualia illa sunt, cæco nato luminis vsum restituere, hominē in veram bestiam transformare, mortuos in vitam reuocare, & similia multa. Vnde apparet qui supra ab AEsculapio sanati dicuntur, vere cæcos aut loripedes non fuisse, sed tantum ita visos esse. Eodem modo credibile est Ilo, quod Palladium coelitus (ita credebant) demissum ē templo Minervæ incenso abripere conatus esset, ab impuris spiritibus glaucoma aliquod ob oculos obiectū, vt cæcus videretur; at eidē postea quum Palladiū restituisset, depulso glaucomate, oculorum vsum integrū fuisse. Pheronē Sesostris filiū lumine priuatū, Herodotus scribit ab oraculo iussū Helio- politanorū Deū placare; deinde mulierē quæ-
 re, quæ nullū aliū virū nouisset quā maritū, cuius lotiosi oculos abluisset, visū esset recuperaturus. Longe lateque facta per vniuersum Aegypti regnū indagine, diu nullā illibatæ pudicitie inuentā, præter vnā olitoris cuiusdā vxorē: cuius aqua ablutis regis oculis, confestim caliginē ab eis depulsa
 atque

*Illi cecitas,
 & eius
 causa, &
 cura.*

*Item Phe-
 ronis.*

atque ex eo recte oculis regē uti rursus cœpisset sed mulierū impudicitia Pherona iratum, omnes pro remedio ante conquisitas, atque hoc experimento adulterij conuictas, in pyram conijci & comburi iussisse; illam vero per quam sanatus fuerat, vxorem duxisse. Post hæc Deo, vel potius dæmoni Heliopolitano sacrificasse, in eiusque honorem è saxo viuo duos obeliscos octonū cubitorum latitudine, & centenū longitudine extruxisse. Alterius cuiusdam sacrificij mentionem facit Diodorus Siculus, Geryoni & Iolao à pueris apud Leontinos fieri soliti: quod qui neglexerant, cæcitate, membrorum contractione alijsque morbis percutiebantur; sed sacrificio rite peracto, sani rursus & validi inde discebant. In Castabali, si Strabo fidem meretur, templum fuit Dianæ Persicæ, cui dicatæ virgines super prunis ardentibus illasæ ambulabant. Idem ait ad radicem montis Soraëtis oppidum esse, Feroniam nomine, ac templum eiusdem nominis Deæ consecratū, multisque cæremonijs augustū, inter alia & hoc esse, quod omnes sacræ ibi virgines impune carbones ardentes calcent. Alia multa Genij hi siue dij domestici apud antiquos mirabilia effecisse perhibentur; omnia eum in finē ut pro dijs haberentur & colerentur. Nam & vera multis responderunt, & fidentes sibi in rebus aduersis adiutarunt, & contemtores suorum simulacrorum vlti sunt. Ab his Aristides Smyrnesium prætor instante grauissimo terræ motu, sub AEsculapij figura admonitus fuit ut in montem Atim concederet, ad sacrum ibi faciundum. Vix abierat Aristides: quum ecce terra ita tremere ac concuti

*Diod. Sic.
lib. 5.
Geryonis
sacrificium*

Diana Persica.

Dea Feronia.

*Aristides
terra motus
periculum effugit*

concuti coepit, vt ne vna quidem domus tota illa regione integra manferit, solus vero mons Atis ab illa calamitate fuerit immunis. Expugnatis Veijs, Camillus, vt Plutarchus & Liuius scribunt, conuocatis multis artificibus Iunonis simulacrum sacro prius facto, precatus est, vt populo Romano propitia esse, secumque Romam ad inhabitandum concedere, & huius suae voluntatis signum aliquod dare vellet. Tum simulacrū non modo Camillum brachijs circumplexum, verum etiam his verbis alloquutum esse: Romam veniam, teque lubens volens sequar. Pana Athenienses diuinis honoribus coluerunt, quod ipso- rum legato Philippi de in Parthenia sylua occurrens, in pugna Marathonia Atheniensium res se adiuturum dixisset. Mithridate Cyzicum obsidente, die festo Proserpinæ vacca nigra, quæ cum alijs Cyzicenorū armētis in vltiori maris litore pascebatur, in hostiam prædictæ Proserpinæ destinata, relicto grege sola in aduersum litus enatauit, atque ea ipsa hora qua Deus sacrum fieri debebat, commodum se obtulit. Id pro indubitato fausti exitus omine ciues acceperunt: nec spes eos fefellit, Mithridate non multo post cum exercitu fame plusquam dimidia parte mutilato, re infecta, in Bithyniam reuerso. Cleomene Spartanorum rege Iunoni sacrificante, ac de futuræ cōtra Argiuos expeditionis euentu sciscitante, è petore simulachri flamma emicuisse dicitur: quod haruspices ita interpretati sunt, non voto suo integre potiturum Cleomenem, sed urbem tantū capturum atque incensurum, non vero arcem, quæ caput erat. Narrat Turpinus Rhemenfis, in litore

*Iuno Ven-
entana.*

*Pancur ad
Athenien-
sibus cul-
tus.*

*Cyziceni
obliuione
liberati.*

*Cleomenes
Spartanus.*

litore maris ad Gades saxum fuisse antiquissimum, subtili opere incisum, subtus latum & quadratū, fastigio vero in pyramidis modū acuminato, cui græca statua hominis magnitudine fuerit superimposita, vultu ad Austrum conuerso, manuque dextra clauem prægrandem tenente. Hanc Saracenos dixisse à Mahumete ibi esse collocatam, ei que custodiæ causâ integram Genitorum siue Larium legionem adiunctam; addito vaticinio, eo anno clauem ex idoli manibus casuram quo in Gallia rex natus fuerit qui totam subiugaturus sit Hispaniam. Delapsa clauī, ac humi innenta, Saracenos statim defossis interram thesauris, fugam arripuisse: atque inde idolum illud tamquam futurorum præscium venerabile semper Saracenis mansisse. Idem demones Romæ sub Vestæ nomine adorati sunt: & quo additiōres cultui idololatrīco haberent Romanos, effecerunt ut Tuccia Vestalis, ad diluendum cuius accusabatur crimē, aquam cibro hauritam in Vestæ ædem pertulerit: & Claudia de eadem societate virgo, debili zona nauim, quæ Matrem Idæam siue Cybelem vehēbat, sine vlla alia humana ope aduerso Tiberi in urbem pertraxerit. Hercules, ut Pausanias refert, quum ab Eleis muscarum examina, quæ totam illam regionem infederant, depellere non valeret, victimam demonum alicui immolauit: quo remedio abactis muscis, templum in honorem maledicti demonis, quem lingua Elea Apomion, id est, musciperā nominauit, crexit, cui deinde quotannis Elei lacrum solēne fecerunt. Annibal atque Amil-

Tuccia Vestalis.

Claudia Vestalis.

Paus. lib. 5.

Apomion.

PRIMAE PARTIS LIBER III. 383

eo Atheniensium duces Agrigentum obsidentes, milites sepulcra omnia demoliri, & ex eorum ruderibus congestis propugnacula sibi aduersus muros ciuitatis facere iusserant. Id quum impigre milites exsequerentur, & iam pulcherrimi operis Mausoleo in quo Theron conditus erat, manus admouerent: ecce sepulcrum de caelo tangitur, sine dubio eorum qui in illo erant geniorum siue dæmonum operatione: vnde perterriti milites, præpropere aufugerunt. Nec his contenti dæmones, pestilentissimam luem castris immiserunt, qua & magna exercitus pars consumpta, & ipse Annibal est extinctus.. Quare anxius Amilcar, ad placandam iram dæmonum Saturno infantem immolauit, Neptuno vero propitiando sacerdotes aliquamultos in mare demergi iussit, abominabili, sed spiritibus hominum osoribus grato sacrificio usus. Et quid non pessimi cacodæmones, quâ vi, quâ fraude, moliti sunt, vt vero Dei cultu abolito, se adorandos hominibus præberent? Longum sit omnia prodigia, ostenta, minas, falsa miracula, calamitates & innumera mala referre, quibus Dei permissu, ad horribiles stabiliendas idololatrias, homines terruerunt atque afflixerunt. Pegaso imagines Dionysi ex Eleutheris Boeotiae ciuitate in Atticam regionem portante, Athenienses Deum (si Dijs placet) neglexerunt, neque, vt mos erat, cum pompa acceperunt. Quare Deus indignatus morbo longe omnium grauissimo inguina eorum infestauit. Consulto oraculo quo pacto liberari possent; Deo, scilicet, à Pegaso apportato

*Sepulcrorum
deiectio pu-
nita.*

*Natalis
Comes li. 5.
cap. 13.*

tem-

templum ædificare, & sacra facere iussi sunt: qui cultus idololatricus per multa sæcula inde du-

Athen. lib. rauit. Refert Athenæus, quum Iapitarum duces

12. cap. 7. Deos domesticos è templis sustulissent, districtio addito, potentioribus loco cedendum; ignem coelitus delapsum ita eos perterruisse, vt nõ modo signa ablata reposuerint, sed etiam maiori quam vmquam antea honore sint venerati. Epidaurij quum sterilem terram diu essent experti,

hero lib. 5. de remedio oraculum consuluerunt. responsum est à Pythia, Damia & Auxesia simulacra, non ex ære aut lapido, sed è ligno oleagino erigenda. Rogabant igitur Epidaurij Athenienses vt sibi liceret oleam in terra ipsorum incidere. Id concessum, hac tamen lege, vt quotannis sacra Minervæ urbanæ & Erechtheo offerrent. Paulo post ea simulacra Epidaurijs ab Aeginetis erepta sunt: vnde Epidaurij quod pacti erant postea Atheniensibus soluere recusarunt. Moniti, ab Aeginetis qui statuas illas haberent, quod conuentum erat repetere Athenienses iubent. Aeginetæ nihil sibi cum Atheniensibus rei esse, dicere. Quum tamen ad publicâ res ea videretur pertinere iniuriâ: missam ab Atheniensibus triremem aiunt cum ciuibus quibusdâ: qui Aeginam quum venissent, simulacra tamquam è suis lignis facta, conati sint sedibus suis emoliri, vt absportarent: quumque eo pacto auferre nequirent, circumdatis funibus trahere tentasse. Sed dum trahunt, tonitrum, & cum tonitruo terræ motum exitisse; eaque de re illos remiges qui trahebant simulacra, in amentiam esse conuersos; & ex hoc morbo sese tamquam hostes mutuo trucidasse, donec

donec vnus tantum ex omnibus relictus sit. Ad-
dunt, simulacra illa dum traherentur, in genua
procubuisse, atque ex eo tempore semper genu
nixa mansisse. Artabazum Persarum ducem, eo
quod Neptuni statuam contumeliose habuisset,
maris insolito tumescentis fluctibus cum suis
fere omnibus absorptum; idem Herodotus te-
statur. Quid acer numinis sui, scilicet, vindex
Apollo? qui Carthagine à Romanis oppressa &
direpta, veste aurea nudatus, id egit vt manus
eius qui eam abripuerat, inter fragmenta abscis-
sae inuenirentur. Nec impune Q. Fuluius Flac-
cus malos hos Spiritus laceffuit, quum tegulas
marmoreas ex Iunonis Laciniæ tēplo in ædem
Fortunæ equestris transtulit. Negatur enim, in-
quit Valerius Maximus, post hoc factum mente
constitisse: quin etiam per summam ægritudi-
nem animi exspirauit, quum ex duobus filiis in
Illyrico militantibus, alterum decessisse, alte-
rum grauiter audisset affectum. Cuius casu mo-
tus senatus, ilico tegulas reportandas curauit.
Sic quoque Milesia Ceres, ex hac Geniorum si-
ue Larium classe dæmon, Melito ab Alexandro
capta, milites qui spoliaturi templum irrupe-
rant, flamma obiecta priuauit oculis. Sibaritæ,
vt apud Pausaniam est, occiso ad Iunonis aram,
qui salutis causa eo confugerat, citharædo,
paullo post riuulum sanguinis è templo proflu-
entem conspexerunt. Vnde vehementer conster-
nati, Apollinem Delphicum super hac re consu-
luerunt, qui in hunc modum respondit:

*Cede meis mensis. manibus nam sanguis adherēs
Destillansq; recens, prohibet tibi limina templi.*

Bb

Non

*Herod. li. 2**Val. Max.**lib. 1. cap. 1.**Val. Max.**lib. 1. cap. 2**Pausanias.*

386 DE SPIRIT. ET INCANT.

Non tibi fata canam: magna Iunonis ad aram
Musarum innocuum strauisti cade ministrum.
Non immortales hoc Dii patientur inultum.
Si quis enim prudens scelerata è mente profectum
Committat facinus, grauis hunc pone pena se-
quetur:

Non exorabit, nec si genus ab Ioue summo
Duceret ipse suo collo collisque nepotum

Hoc luet, & generi cumulatim damna sequetur.

Nec vanæ fuerunt hæ minæ. Non enim modo
post Sibaritæ cum Crotoniatibus bellum geren-
tes, victi & ad internecionem fere cæsi sunt;
sed eorum etiam ciuitas funditus est euerfa. In
monte Halefo prope Mantinæam templum fuit
Neptuni Equestris, à cuius ingressu funiculus è
lana per transuerfium extentus omnes arcebat.
Eum quum Epitus Arcadiæ rex contemptu quodã
rupisset, atque in templum esset ingressus: subita
aquæ marinæ scaturigine oppressus fuit atque
extinctus. Id delubrum quum postea Adrianus
Imperator restauraret, architectis custodiã ap-
posuit, quæ prohiberet ne quisquam in vetus
templum oculos inferret, aut vel minimum
faxum loco moueret. Simile quid de Iouis Ly-
cei fano in Arcadia legitur, neminem scilicet qui
inuito & contempto illo idolo eò ingressus sit, an-
num superuixisse. Aliud in Achaia Eumenidum
fuisse templum perhibetur, quod si quis scelera-
tus pedem intulisset, statim ab ipsis furijs infer-
nalibus obfessus fuerit & cruciatus. Suidas genij
cuiusdã Anagirasij nomine meminit, à loco quo-
dam Atticæ regionis ita dicti: aitque senem fuisse
qui lucum huic consecratum, cæcis quibusdam
lignis

Neptunus
Equester.

Iupiter
Lyceus.

lignis, violauerit, sed graues eo nomine persoluerit poenas. Iratus enim dæmon concubinam senis instigauit, vt filium eius vnum vnicum stupri sibi intentati accusaret. Cuius rei indignitate commotus senex, filium de fenestra præcipitauit; ipse dein ex arbore se suspendit, meretricula vero in furorem versa, in puteum se præcipitauit. Ita miserabili trium interitu dæmon nomini suo honorem quæsiuit & venerationem. Numa Pompilio regnante grauis pestilētia Romam valde afflixerat. Eam occasionem superstitionis amplificandę arripieus cacodæmon, Pompilio magicæ artis, vt supra quoque diximus, gnaro, ancile æneū quasi cœlitus demittit: quod ille tamquam ab AEgeria Nympha ceterisque Camoenis, ad salutem vrbs sibi missum, in templo suspendit, AEgeriæ dedicatum, additis vndecim simili forma alijs, ita vt dignosci non possent, ne cœleste illud, scilicet, ab improbo aliquo surriperetur. vt vero congressibus suis, quos cum AEgeria & ceteris Nymphis habere se simulabat, colorem quæreret, templum illud in loco pratis viridantibus vndique cincto, exstruxit. Remittente dein morbo, dici non potest quantum incrementi sumserit supersticio. In Halicarnasso quoties Ioui Ascræo sacrum fiebat, caprarum grex vltro adueniens conspiciebatur: è quibus vna, finitis cæremonijs, nemine ducente ad aram se sistens, à sacerdotibus immolabatur. In Bœotia ijdē mali genij alia versutia diuinitatis titulum affectarunt. Erat in templo Cereris Herculis simulacrū: ad cuius pedes omnium fructuum primitiæ abiectæ, per totum annum virides at-

*Ancilium**Iupiter Ascræus.**Herculis simulacrū*

que incorruptæ seruabantur. Quam rem diuinitatis certissimum esse indicium, stulta credit gentilitas; ac propterea Herculem diuinis honoribus est prosequuta. Cælius ait, in Daulia templum fuisse Mineræ, in quo canes (dæmones potius dixeris) Græcis Minervam adorantibus blanditi fuerint, e contra barbaros cultum illum aspernantes, allatarint. Cuiusnam opera illud effectum dicemus, quod templum Herculis in foro Boario Romæ positum nec canes, nec muscas tulit; ut & Achillis ad Borysthenem nulum volucrium genus Persas, quos in Græciam Xerxes adduxerat, quum ad Mineræ aram, quæ ante Apollinis Delphici erat adem, propius accessissent, fulmine percussos, & duorum iugorum è Parnaso abruptorum ruina oppressos Herodotus testatur; etiâ sibilos è templo & horribiles ululatus perceptos, quibus hostes territi & in fugam acti, deinde ab incolis oppressi, & magno numero occisi fuerint, ijs qui superfuerant agrè in Bæotiæ interiora se recipientibus. Hi deinde duos sibi heroas maximis equis insidentes visos narrarunt, Philæona scilicet & Autonoum, hastas manibus tenentes, & fugientibus instantes: quorum narratio mirum est quantum superstitionem auxerit. Quum bello Sabino Romani portâ, quæ sub radicibus collis Viminalis erat, quæ postea ab euentu Ianualis vocata est, claudere festinarent, quia in ipsam hostes iruebant; postquam est clausa, mox sponte patefacta est: quumque iterum ac tertio idem contigisset, & Romanis aduersi proelija suis commissi cerrore fugientibus Sabini instarent: fertur ex

*Hercul
num in fo
ro boario.*

*Miretia
Persas per
cutit.*

Herod. li. 8

*Phila &
Autonou
genij.*

*Porta Ianu
alis Ma.
cr. b. lib. 1
Iasur. c. 9.*

ad elani per eam portam magnam vim torren-
tium undis scatentibus erupisse, multasque per-
duellum cateruas aut exaltas feruenti aqua, aut
deuoratas rapida voragine deperiisse. In Dio-
medea insula, quæ non procul à Gargano Apu-
liæ monte abest, Augustinus affirmat in Diome-
dis templo aues esse, vel demones potius in for-
ma autum, quæ oblongo rostro templum oran-
di caussu ingressuros aqua aspergant; sed easdem
ubi barbarum aliquem eius superstitionis con-
tentorem aspexerint, continuo horribilem stri-
dorem edere, atque in caput & oculos inuolare,
etiam occidere nonnumquam. In Russia orien-
tali messis tempore sub ipsam meridiem malum
quemdam genium viduæ lugentis habitu per a-
gros obambulantem conspectum esse, & ab eo-
dem eis qui non statim proni ac supplices vene-
rarentur, brachia & crura confracta esse, ferunt.
Sed quid multa? Nihil profecto his Spiritibus de
quibus loquimur, impurius, nihil scelestius, ni-
hil humano generi infestius. Continuum enim
bellum cum Deo gerunt, dum quod illi soli de-
betur, sibi vindicant, eiusque loco adorari vo-
lunt: non quod ignorent æquum esse ut creatura
creatori seruiat & subiecta sit: sed quod tãquam
rebelles, in æternum à diuina gratia exclusi, ho-
minem in idem crimen atque exitium pertrahe-
re nitantur. Sed quanto maior est ac semper fuit
horum cacodæmonum astutia ac crudelitas;
tanto magis conspicua in ijs per patriarchas
& prophetas refrænandis ac destruendis Dei
semper fuit misericordia erga homines & be-
nignitas. Et quamquam populus Israeliticus

*Aues Ma-
gicæ.*

Aug. l. 13.

De ciuit.

Dei, ca. 16.

*Spectrum
meridiani*

*Salomō ad
idola con-
uersus.*

3. Reg. 12.

*Ochozias
idololatra
6. Reg. 25.*

Num. 25.

multis peccatis Deum subinde offenderit, nullū
tamen grauius fuit ex omnibus quam idolola-
tria, quod & acerbissimis pœnis vindicauit. Sa-
lomon rex postquam iam senex ad Deos alienos
se conuertit, & Astarten deam Sidoniorum, &
Chamos deum Moabitarum, & Moloch idolum
Ammonitarum coluit, eisque fana & aras ex-
struxit, scissum est regnum eius, & datum seruo
eius, vnica tribu penes Roboamum filium reli-
cta: sed neque hæc pars ei mansisset, nisi Deus hoc
precib. animæ Dauidis, carissimi serui sui dedis-
set. Similiter Ochozias rex Samarię quū idolola-
tria se polluisset, morbo à Deo percussus est: sed
quū ne sic ad verum cultū rediret, immo etiā ad
Beelzebub Accaronitarum idolum legatos misit,
qui de morbi euentu sciscitarentur: Elias à
Deo missus est qui mortem ipsi denuncicaret his
verbis: *Hæc dicit Dominus. Quia misisti nuncios ad
consulendū Beelzebub Deum Accaron, quasi non es-
set Deus in Israel, à quo posses interrogare sermones:
ideo de lectulo super quem ascendisti non descendes,
sed morte morieris, &c.* atque ita factum est. Sic
quum populus Israeliticus Moabitarum deos à-
dorasset, Dei ira iustissima ita exarsit, vt ad vigin-
ti quatuor hominum milia occisi sint. Et quem-
admodum nulla Deo maior gloria dari potest
quam si solus adoretur & diuinis laudibus cele-
bretur; ita nihil in eundem fieri potest contume-
liosius quam si qui soli ipsi debetur honos, ma-
lignis his spiritibus attribuitur. Hinc omni-
bus sanctis qui post Christum ecclesiam Dei in
terris plantarunt, præcipua illa cura fuit, vt ido-
la illa quæ miseros populos sub Deorum dome-
sticorum

ficorum aut tutelarium nomine oppressos tenebant, destruerent ac proculcarent. Sic Iacobus Apostolus magnam eiusmodi cacodæmonum multitudinem ab Hermogene ad se missam colligasse atque exarmasse legitur. Sic Bartholomæus Apostolus idolum Astaroth in India, ubi diuini verbi sementem faciebat, destruxit; idque omne, quod hactenus ἀλσιζήλαρον idolum id creditum fuisset, merum esse figmentum ostendit. Sic Philippus Apostolus virtute Spiritus sancti effecit vt Tartari ipsi solis statuam, in qua dæmones adorabantur, deiecerint. Effecit enim vt horribilis inde draco egressus, filium pontificis, qui ignem ad sacrificium adolendum portabat, cumque eo duos tribunos prouinciæ rectores occiderit, ac vniuersum fere reliquum populum in templo presentem pestifero infecerit afflatu. Quare detecta idoli turpitudine, populus ab errore reuocatus, simulacrum ipse euertit; & in vitam à D. Philippo reuocatis ijs qui à dracone occisi erant, Christianam religionem suscepit. Sic Simo & Iudas Apostoli Varadæ summi à Xerxe militiæ præfecti idola ita constrinxerunt, vt plane obmutuerint. Concessa deinde rursus eis loquendi potestate; facile fraus & vanitas patuit. Sciscitante enim Varada de belli exitu, ab idolis responsum fuit, in longum id ductum iri, & vtrique parti fore calamitosum. e contra Apostoli, irrita idoli vanitate, Indorum legatos in via iam esse dixerunt, terram omnem à se occupatam restituere, ac quibus Varadas vellet conditionibus pacem facere paratos. Quod quum ita euenisset, Varadas

S. Iacobus.

Bartholomæus.

Philippus
idolum e-
uertit.Et
Simon &
Iudas.

*Summanum
idolum pro
culcatum.*

das omnia idola in ignem conijci & concremari iussit, idem centum & viginti sacerdotibus facturus,, nisi Apostolorum precibus eos condonasset. In territorio Vicerino mons est altissimus, Sumanus olim & nunc etiam appellatus, in quo Apostolorum temporibus itidem idolum fuit eiusdem nominis, ad quod ex vniuersa Italia ingens hominum erat concursus, tam ob responsa quæ ibi dabantur, quam præstigias quæ quotidie fiebant. At S. Prosdocimus, primus Patauij episcopus, prædictum simulacrum deiecit, inque locum eius ecclesiam B. Mariæ sempervirginis honori dedicauit; quam hodieque vniuersa Insubria frequens adit, & religiose veneratur. Sed iam hac de re satis, credo, multa diximus. Si enim omnia conquirere velimus quæ tam in sacris quam in profanis libris de his Spiritibus eorumque operationibus perscripta sunt: equidem caput hoc ipso libro prolixius futurum erat. Quare his contenti, ad alia properamus.

*De ijs terrestribus spiritibus qui Spectra,
Alastores, demonia meridiana, &c.
dicuntur: ubi iterum varia
exempla.*

CAPVT IX.

Spectra.

PECTRA maligni sunt & truculenti admodum spiritus, eis quibus apparêt nihil ferè nisi ruinam, stragem, excidium, mortem atque exitium apportantes, Hinc Alastores dicuntur.

dicuntur, & ab Origene contra Celsum *Azazel*,
 à Zoroastre *Carnifices*. *Αλάγορας* quidam dictos
 volunt, quod nihil eos scelerum lateat, 'εσ'ε'κ
 ε'ε' λαθεῖν : alij, quia nihil eos fugit aut latet eo-
 rum quæ Deus permittit perdere ac destruere,
 Credibile est id genus esse spirituum, quod in A-
 pocalypsi *Exterminans*, Græce ἀπολλύων, He-
 braice *Abaddon* nominatur: quibus trium lingua-
 rum vocibus significatur dæmon cuncta corrū-
 pens ac destruens. *Hecaten* antiqui finxerunt tri-
 uiorum & quadriuiorum præsidem, triplici fa-
 cie, dextra equi, sinistra camis, media feminæ.
 hanc censebant spectrorum immittere terricula-
 menta, illaque aduentante, & solum tremebat, &
 tedarum fulgur cernebatur, & canum quibusvn-
 dique cincta erat, terribiles vlulatus & latratus
 audiebantur. Pausanias nobis describit dæmonē
 quemdam, *Eurynomium* nomine, longis & promi-
 nulis dentibus, & corpore liuido ac cadaueroso
 formidabilem, pelle vulpina vestitum, cadaueri-
 bus mortuorum vesci solitum, eaque ad ossa vsq;
 deuorantem. Sacra scriptura meminit etiam *da-
 monij meridiani*: quod scilicet latenter & palam,
 vt Chaldaeus Paraphrastes & Origenes volunt,
 sed noctis potissimum & meridiei tempore ho-
 mines assiliat ac perdere nitatur. Sic enim Ori-
 genes: Sicut enim in noctis tenebris, sic similiter
 in medio meridie pluriores horum dæmonum
 tentationes se demonstrant quam ceteris tempo-
 ribus. Id antiqui è filiorum Iobi exemplo mani-
 festum esse dixere; qui tempore meridiano, sub
 ipsam horam prandij scilicet, domus ruina à dia-

*Hecate.**Euryno-
mum.**Dæmon me-
ridianus.*

Empusa.

*Spectrum
monachū
ofilius.*

bolo oppressi sint. Alij hoc, vt Nicetas & Theodoretus, ad tentationes spirituales, luxuriam potissimum & acediam transferunt, quod duo hæc peccata maxime vrgeant hominem plenum ac cibis distentum. *Empusam* cum dæmonio meridiano Aristophanis interpret confundit, quæ in omnes formas se vertebat. fiebat enim, vt Epicharmus ait, planta, bos, vipera, lapis, mulca, femina. Memorabile exemplum eiusmodi transformationis à Gaguino Francicarum rerum scriptore est proditum; Philippo Bello rege quendam laicum siue conuersum (vt vocant) monasterij vallis Sarnarię, nomine Adamum, paullo ante Natalicia festa summo mane ad monasterij negocia peragenda vnà cum famulo se in viam dedisse equitē. ei se in via offert arbor ingens gelu & pruinis obfita, ad ipsum properans, quasi conferre gradum & corpus cupida. equus pauefactus caput retrorsum flectit, & viam remetiri quam peregerat conatur. Adamus ingenti labore iumentum retinet, & calcaribus porrò cogit. propinquior vt arbori fuit, illa confestim euauit ex oculis, odore tætro ac sulphureo relicto. Argumentum inde ducit Adamus, dæmonicum esse spectrum, seque Deo precibus commendare satagit, nec inter intermittit. Paullo post respiciens, nigrum quemdam videt virum equo insidentem spadici, se subsequi. Cui sub iratus, Quomodo, inquit, infelix & damnate, audes me his technis aggrediri an nescis fratres meos qui domi sunt, pro me saluteque mea supplices ad Deum preces fundere? abi quantum potes. nulla tibi mei curatio, nihil in me possides. Abit malus: sed ecce mox redit, similis

ilis viro gracile & protensum habenti collum.
 damus, tot molestias pertæsus, gladium qui ad
 hippium ligatus, stringit, & ense ter quaterque
 aerem vibrato, aereque propter celerem di-
 fisionem sibili sonum edente, conatur abigere
 spectrum, hoc vero subito personam mutat, & si-
 cit se statura mediocris viri, cui caput cappa, &
 capulario monachi corpus indutum, oculi scin-
 illantes instar chalybis vel æris radijs solaribus
 ppositi. Adam punctim aliquoties hostē petit,
 ed irritis & cæsis ictibus, aere cedente. Tum ma-
 ore despectu & irrisione dæmon induit formam
 fini. Perterritus famulus, hero suadet gladio cir-
 lum in terra ducere, & in circuli medio domi-
 icam crucem efformare. Adamus consilium exe-
 quitur: verum veterator non desinit. Mutat auri-
 culas a fini in cornua, & sic minabundus in circu-
 lum irrumpere se velle simulat. Denique lusus
 am satur, in rotam se vertit, & se ipsum voluens,
 monachum inuadit, superque illum continua la-
 tus rotatione (sic videbatur) transit circulum, &
 monacho prorsus illæso, conspectum fugit. Fidē
 rei fecere longa famuli, terrorem consequuta æ-
 gritudo, & diuturnus foetor vestium Adami, &
 raucedo eiusdem atq; difficilis respiratio, à qui-
 bus egre conualuit; equi denique subita mutatio,
 qui ex mansueto & cicure, post visionem hanc
 ferox, sternax, & calcitrosus esse cœpit. Porro
 spectrorum apparitionem plerumque futurę ali-
 cuius cladis prænunciam esse, non scriptores tan-
 tum, sed experientia quoque testatur. Iustiniano
 imperium moderante spiritus palam conspecti
 sunt humana forma hominibus se applicantes.

Sequ-

Spectrorum
 apparitio
 ominosa.

Sequuta est pestilentia vehementissima, quæ quotquot ab illis tacti fuerant, interierunt. Constantinopoli Anno DCI. IV. quo contagiosa lues vrbs illa pæne euacuata fuit, singulis noctibus Paulo Diacono teste, populus spiritum eiusmodi diuidit media nocte cum angelo plateatim atque etiam ostiatim circumeuntem: aitque idem scriptor, quot ictus unicuique ostio spectrum illud iubente angelo inflixerit, tot homines ea nocte ea in domo exspirasse. Nec vero in vniuersum omnibus tantum, sed singulis etiam calamitates, mortes, aliaque tristitia, spectra eiusmodi denuntiabant. Quale est illud quod de Alexandro Scotorege, eius nominis tertio ex Boethio scribit Cardanus. Is Ioannam Henrici III. Anglorum regis sororem in matrimonio habuit: qua sine filijs defuncta, Margaritam eiusdem regis filiam vxorem duxit, ex qua Alexandrum, Davidem & Margaritam suscepit: quibus omnibus morte sublati, relictæ non abiecta penitus hæredis successoris spe, Ioannam filiam Comitissæ Draconensis, (alij Campaniæ Comitessam faciunt) tertio sibi despondit. Dum igitur noctu festum celebratur, videtur skeleton, vel mortuum carnis exutum in fine choreæ saltantem. Quod ubi à rege ceterisque est animaduersum, attoniti primum substitere: dein de omen auersari, non tunc solum, sed in posterum etiam nuptiales iocos dimiserunt. Eodem anno rex equo excussus, periit: post cuius mortem graues sunt seditiones exortæ. Aliud idem Cardanus recitat. Familia est, inquit, nobilis, ac inter primas Parmæ, Torellorum nomine. His castellum est, & in eo aula, in qua iam centum annis sub camino

*Paul. Dia.
lib. 19 Rer
Rom. & Si-
gub. in
Chron.*

*Spectrum
mortis sal-
tans.*

*Carn. De
rer. var.
lib. 16.*

*Torellorū
familia spe-
ctro de mu-
ricuris mo-
nita.*

, quod ninoanus videri solet, quoties è familia aliquis
 e. Conobiturus est. Referebat illustris & honoratissima
 la lustratona Patricia Barbiana, quæ ex ea familia erat,
 tribu quendam puellam ægrotasse, visam anum, exi-
 tulmo timasse omnes illam morituram. at contra acci-
 n arq. lit. seruata enim est, sed alius incolumis è fami-
 m ser. lia repentina morte sublatus. Paulo ante mor-
 illu. tem Henrici VII. Imperatoris Mediolani in arce
 nob. Mathæi Vicecomitis immensi magnitudine e-
 erfun. quus armatus medio die apparuit. Post triduum
 rates. eodem loco atque eadem hora duo equites ar-
 muci. mati conspecti sunt, & vnius horæ amplius con-
 otori. fluctu edito, tandem magno spectantium pauore
 Car. manuerunt. Cassio Parmensi in lectulo iacenti
 egia. spectrum apparuit, humana forma, ingenti statu-
 de. ra, squallida barba, & horrentibus capillis. roga-
 tem. tus quis esset, Malus, inquit, sum genius. Territus
 ari. Cassius, famulos inclamat, quærit ecquem vide-
 rer. rint, intrantem atque exeuntem. Quum illi nega-
 lo. rent; iterum in lectum se confert, adeit rursus spe-
 m. ctum, visu multo terribiliori quam antea. Iterum
 it. familiam vocat, & lumen poscit; reliquum no-
 e. ctis inter curas & sollicitudines exigens. Vix di-
 luxerat; quum ecce adsunt à Cæsare ad interficiend-
 dum Cassium missi lictores. Idem Bruto conti-
 gisse, Plutarchus & alij testantur. Dion Syracusa-
 nus, dum medio die porticum transit, & magno
 audito strepitu, respicit, in aduersa atrij parte
 mulierem videt, infernali furie similem, ædes
 scopis verrentem. Pauesfactus, amicos aliquot ad-
 uocat, visum narrat, rogans vt sequenti nocte ma-
 nere secum vellent, ne spectro iterum terreretur.
 Eadem nocte filius Dionis calu è fenestra exani-
 matus;

*Spectrum
 in arce vica
 diolaniensi.*

*Cassii ma-
 lus genius.*

*Bruti.
 Dion spe-
 ctro terri-
 tus.*

& Drusus.

*Spectrū a-
mico accu-
bare cona-
tur.*

*Spectrum
monachorū
piscatorib.
apparet.*

matus; ipse vero paullo post à Calippo occisus fuit. Druso consuli, in Germania bellum gerenti mulier humana specie augustior occurrisse dicitur, eumque his verbis compellasse: Quo vadis infatiabilis Druse? Quin tu quantocyus reuerteris. Nam & gloriæ tuæ & vitæ finis heic erit. Nefefellit euentus, Druso paucos post dies vi morbi extincto. Alexander ab Alexandro mirabilis quid, ab homine fide digno acceptum, narrat. Amicus huic fuerat & contubernalis, non ita pridem elatus. Hic Romā proficiscitur: ex itinere in cauponā diuertens, sumpta cœna, in lectū se confert. Adhuc vigilanti, mortui amici species apparet, pallida tota ac horrida. Tremula voce quis esset, aut quid sibi vellet, roganti, nihil spectrū respondet: sed vestes subito exsuēs, quasi in lectum recubiturū se componit. Cōsternatus ille alter, & metu pænè exanimis in extremam spondā recedit, & iam iam accubantem pede imperit. Indignabundum spectrum è lecto defilit, & distortis oculis iacentem aspiciens, vestes resumit, ac rursus abit. Ille post hæc diuturno & graui oppressus morbo, parum à mortis periculo absuit. Anno MDXX. Iulij die XVIII. tres piscatores in Rhenum piscandi causâ prouecti, quū sine vlla captura ad mediā usque noctē frustra laborassēt, tandem lotis retibus, & in litus deductis linterib. somnū capturi se prosternunt. vix cōdormierāt, quū vnus à monacho, vel spectro potius sub habitu monachi, excitatur, rogante vt trajcere se vellet. Piscator satis facere monacho cupiens, linterē religat, & cum sex alijs qui interea superuenerant, in aduersam ripam exponit. Qui quamprimum

num in terram descenderunt, nauicula statim
 velut turbine quodam quam velocissime ad alre-
 ram ripam est delata, vbi rursus alij ex eodem
 genere præstolabantur: quos quum itidē piscator
 traieciisset, ad stationē suā reuersus confestim in
 grauissimū incidit morbū. Sequenti nocte alter
 piscatorū etiam à monacho fuit expergefactus,
 cū quo dum orā legit, duodecim alios videt mo-
 nachos, partim nigris partim albis cucullis in-
 dutos, alios oblongis nasīs, alios aduncis, omnes
 truci ac formidabili aspectu. Piscator excusare
 se, nauiculā tantæ turbæ non esse capacem: vrgeret
 monachi, propelleret tantū nauē, facilē fore trā-
 iectum. Et fuit quidem: sed piscatori naulū, gra-
 uis itidē morbus. Tertiā nocte tertio piscatori
 simile spectrū offertur. cuius nauicula quum ni-
 mis esset angusta, visus ille sibi est in loca aspera,
 & mōtibz ac scopulis impedita delatus: vbi no-
 ua inuēta cymba, multos eiusmodi Spirituū tra-
 iecit. Quo factō, nauicula piscatoria aduerso flu-
 mine sponte subuecta, & ad pagum Kleebachum
 nō procul à Spira in ripā est exposita. Piscator to-
 tus mēte alienatus, domū fuit deductus, vbi pau-
 cos post dies diem extremum clausit. Spectrum
 hoc, quamquam paullum immutatis circūstan-
 tijs, eleganti carmine, grauioribus studijs hos
 ingenij lusus miscens, homo doctus descripsit:
 quod huc itidem ad lectoris animum recrean-
 dum, apponere visum est. Sic ergo canit:

Vrbs antiqua iacet celebri contermina Reno:

Vangionum longe non ea distat humo.

Nescio qui Nemetes hanc incoluisse ferantur,

Sunt ibi Francorum busta quaterna Ducum.

Casa

Casareis sedes fuit illa cohortibus olim,
 Nomen ob id Graium, Spira vocata, tenet.
 Hic humili modicis à stirpe parentibus ortus
 Exigua quidam nauit a puppis erat:
 Qui calamo pisces, linoq; madente solebat
 Fallere, iam radios sole tegente suos.
 Is dum forte leues hamos, ac retia tractat
 Non procul à ripa, lubrice Rhene, tua:
 Ecce per obscura tenebrosa crepuscula noctis
 Obtulit ignoti se noua forma viri.
 Atro tectus erat Monachum simulante cucullo,
 Vtque solent, raso vertice tonsus erat.
 Naut a propinquantem consueto more salutans,
 Ecquid agis sera tempore noctis? ait.
 Ille sub hac, adsum longinquis missus ab oris
 Nuncius, ipse tuo me rogo lintre vehas:
 Vt cito transmissso contingam flumine ripam.
 Dixerat, assumptum nauit a lintre tulit.
 Iamque serè medios cursus nox atratenebat,
 Flexaque lenta pigri plausira Bootis erant:
 Cum procul in viridi venientes margine ripa,
 Quinque cuculligeros rursus adesse videt.
 Exoptatque illis piscator vt ante salutem,
 Quoque velint media pergere nocte? rogat:
 Equibus vnus ait: Nos magna pericula cogunt
 Obscuratutas carpere nocte vias.
 Omnibus inuasi sumus, intentatq; nefandam
 Sacrificis nobis turba profana necem.
 At te si quis amor tangit, si cura priorum
 Transuehe nauigio corpora nostratuo:

Vt tumidas lati supremus fluminis vndas,
 Neue moraturis impediamur aquis.
 Sic optata tuis fortuna laboribus assit,
 In tua sic multus retia piscis eat.
 Annuit, & remo propellens nauit a cimbam,
 Mox iubet adducta scandere puppe ratem.
 Sed mihi quis, dixit, soluet mercede laborem?
 Alter ad hæc: nullas scis quod habemus opes.
 Raraque percipimus discordi munera vulgo,
 Non tamen ingratos nos habiturus eris.
 Si nos in solido rursus fortuna locabit,
 Præmia pro tali digna labore feres.
 Soluerat extremo piscator margine nauem,
 Iamque fere medias illa secabat aquas.
 Sidereas remouent subeuntia nubila stellæ
 Præcipiti fertur puppis, & icta Notæ.
 Incipiunt nigris horrescere fluctibus vnde,
 Sauaque tempestas imbris orta furit.
 Ipse repentino fassus pallore timorem
 Nauta. Quid hæc, inquit, vult noua causa malæ?
 Nulla tamen pluuia ventura signa notabam,
 Sol ubi flagrantæ aquore merfit equos.
 Nulla lacus vsquam circumuolitabat hirundo,
 Vlla nec est oculis ardea visa meis.
 Tum neq; luna nigro surgebat Pallida vultu,
 Clarus & occiduo lumine Fœbus erat.
 Talia iactanti disturbant verba procellæ,
 Impediuntq; graues ora loquentis aqua.
 Penè procellosi subuersaq; turbinis ictu,
 Nauis, & insanis fluctibus hausta fuit.

Ardua sublatas tendens ad sidera palmas,
 A superis orans nauit a poscit opem.
 Quid facis? è Monachis ait vnus, & improbe dixit,
 Desine voce tua sollicitare Deum.
 Moxq; graui tollens immanem pondere contum,
 Naut a parum felix, quo prius vsus erat;
 Illius hoc humeros, pulsataq; terga fatigat,
 Casus ad extremam dum fuit vsq; necem.
 Proditus est tandem peruersi Damonis astus,
 Detectusq; fuit fraude patente dolus.
 Vanarecesserunt in inanes corpore ventos,
 Mansit, & ingratus naue relictus odor.
 Mox quoq; purgato fugerunt nubila calo,
 Et redijt pulsas aura serena Notis.
 Territus hoc monstro gelidum sine sanguine corpus,
 Tollit & ad ripam nauit a puppe redit.
 Isthic in viridi procumbit languidus herba,
 Donec ab Eois sol fuit ortus aquis.
 Mane sub Oceanum pulsas Hyperione stellis,
 Ducitur à puero prater eunte domum:
 Omnia commemorans presentibus ager amicis,
 Clausit adhuc illo fata suprema de.
 Postera cum croceis fulgens Aurora quadrigis,
 Protulerat roseas ore nitente genas,
 Accidit, & si nilis diuerso tempore casus,
 Acta sed euentu res meliore fuit.
 Summa procul radijs feriente cacumina Phoebus,
 Carpebat solus mane viator iter,
 Qui Nemetum postquam digressus finibus esset,
 Primus vbi positus distat ob vrbe lapis:

Aduen-

Aduentare nigrum tecto velamine currum

Conspicit, hic monachis currus onustus erat.

Ordine quem iuncti septem traxere iugales,

Quarta sed ablato defuit axe rota.

Quique manu flexas auriga tenebat habenas

Terribili naso conspiciendus erat.

Attonitus curru stat prater eunte viator,

Nec monachos illos, spectra sed esse videt.

Euolat extemplo sublatu ad aethera currus,

Mixtaq; cum fumo flamma secuta fuit.

Tristis & infausum belli mortalibus omen

Horrida per nubes arma dedere sonum.

Ille statim rediens, quæ viderat, indicat vrbi,

Est ea res certa cognita vera fide,

Hac igitur vobis, alius quos sustinet orbis,

Carminibus duxi significanda meis.

Expositurus eram si res interprete egeret,

Spectra quid infesti Daemonis illa velint.

Effera Germanos agit at discordia Reges,

Proq; impia bella parant.

Hac ea tempestas, hic impar ordo rotarum,

Hac, & cum fumo lucida flamma fuit.

Sed Deus est nobis orandus ut arma quiescant.

Ille precaturis mitia fata dabit.

In Belgio spectrum eiusmodi, hominis statura sed canis forma diu vagatū esse legitur, & quoscumque afflauerit, eo anno obijisse. Iacobus Donatus patritius Venetus, (ut Cardanus refert, cui hoc ab ipso Donato est narratum) quum nocte quadam cum vxore dormiēs, cereum accen-

sum haberet, atque in lectulo inferiori cubarent
duæ nutrices cum infante qui nondum annum
expleuerat: vidit ostium cubiculi sensim aperi-
ri, inde hominem nescio quem caput intromit-
tere. viderant autem & nutrices; sed nemo fa-
ciem agnouit. Territus Donatus, vt par erat, sur-
rexit, arripuit enssem clypeumque rotundum, nu-
trices singulæ cereos magnos. it in aulam quæ
contermina erat cubiculo. ibi clausa omnia. re-
uertitur magna cum admiratione, nemine inue-
to. Sequenti die infantulus, qui ea nocte adhuc
incolumis fuerat, mortuus est. At sunt spectra
quædam, quæ quum apparent non modo futuras
calamitates & mala denunciant, sed ipsa etiam
(Deo id ob enormia peccata, & occulto quodam
indicio, permittente) homines multis modis of-
fendunt, atque etiam occidunt, immo corpus
atque animâ in barathrum infernale abripiunt.

*Moguntia
à Spectro
vexata.*

Sic Iobi filijs ac filiabus momento temporis vi-
tam eripuerunt. Ludouico Imperatore malignus
quidam Spiritus totos tres annos Moguntiam ci-
uitatem & agrum circumiacentem non pauori-
bus tantum & terriculamentis, sed incendijs et-
iam ita vexauit atque afflixit, vt multi relictis

*Paricidiū
cogitans pe-
riclitatur.*

dibus alio commigrarint. Adolescens quidam
Romanus perditæ vitæ quum patrem sapissime
cormiter offensum iratum haberet, eamque ob
caussam domo paterna aliquam diu secessisset,
diabolo instigante patris occidendi consiliū capit.
Romam rediens in itinere adolescentē obuiū ha-
bet, qui itidem cum patre sibi similitudine interce-
dere, eodemque animo Romam proficisci se simu-
labat. Romā quum venissent, vterque in cōmune
hospiti-

hospitium diuertunt, & post cœnā in vnū lectum cubitū concedūt. Dormienti iuueni cacodæmon iugulum inuadit: ille excitus, Deo & Virgini matri se commendatis, diuinum auxilium implorat. Dæmon vero ingenti cum strepitu & furore cubiculi ac tecti partem secum absportans, euauit. Hoc periculo doctus adolescens, vita repente mutata, & pietatem erga parentes ac Deum singulari dein studio coluit. Artifex quidam Mediolanensis dum hora noctis tertia domum redit, spectrum videt instar vmbræ se subsequi. Territus, gradum accelerat quantum potest: sed præuentus, à spectro apprehēditur, sternitur humi, & quamuis acriter reluctaretur, prehūsa gula fere suffocatur. Paullo post à transeūtibz illac inuētus, domū semianimis deportatur, & totus cōtusus, intra octiduum expirat. Hispanus quidam nobilis noctu obambulās, spectrum itidem obuiam habuit, quod sub AEthiopis forma gigantem nudo gladio armatum mentiebatur. Affilit gigas, Hispanus magno animo & ipse gladium stringit, ictus repellit, intentat, sed vanos, cum vmbris scilicet pugnans. Tandem totus lassus & afflictus, in terram, animi impos, cadit. Vicini audito strepitu egressi, hominem tollunt, & domum comportant, vbi multis mēsis æger decumbens, vix tandem conualuit. Ex eadem gente homo Salamancam studiorum causa profectus, stimulante libidine nocte quadam lupanar adit. Ei in atrio ante cubiculum fennex occurrit, barba oblonga & capillis calami-stratis, ferula siue scutica quam manu ferebat, verbera minans. Scholaris gladio & parmula

*Artifex
Mediola-
nensis.*

*Hispanus
nobilis.*

*Hispanus
studiosus.*

armatus athletice ad pugnam se componit, multique illatis ictibus, iam brachium, iam crus furibundo seni (ita videbatur) amputat: at è vestigio membris iterum coeuntibus, truncus redintegrabatur. Iratus nihilominus ictus ingeminat: sed quoties spectrū feriebat, velut mortui cadauer humeris impositum sentiens, tādē pondere victus in terram cōcidit; sed resurgēs, celeri quantum poterat fuga domum se recipit, & secundo aut tertio die post, omnibus exhaustus viribus è vita abit. Aliud multo tristius Senecus Sulpitius recenset. Habebat quidam filium monachum in monasterio: quem inuisurus, securim in manus sumit, vt reuertens, in sylua lignorum fascem cēderet, ac domum portaret. Hic pessimus dæmon angeli assumpta forma monacho apparet, dæmonem ait, patris habitu aduentare cum securi, vt vitam ipsi eriperet. caueret ergo sibi, & præueniret potius sceleratum spiritum homicidam, quam præueniretur. Monachus fidem dictis habens, vbi primum patrem vidit appropinquantem, personatum dæmonem esse existimans, erepta securi, ô te pessimum, inquit, impostorem? equidem iam ante noui quis sis. simul cum dicto securi ceruicibus inflicta, non dæmonem, sed verum patrem prosternit atque occidit: at diabolus clarum cachinans, misero monacho è vestigio gulam icidem frangit. Fulgosus scribit, Theodoricum Gothorum regem, postquam Symmachum & Boetium iussisset interfici, ei que in coena piscis prægrandis esset appositus, in capite piscis caput Symmachi veluti labra mordentis ac minabūdi

*Paricidij
caussa scelerum.*

Theodoricus Gothorum rex.

alpo.

asperisse: vnde rex perterrefactus, subito in mor-
 bum incidit, & idem spectrum ob oculos sibi cō-
 tinuo obuersari grauitè est conquestus. Auen-
 tinus auctor est, Brunonem Herbipolitanum e- *Bruno epi-*
 piscopum, cum Henrico III. Imperatore in Da- *scopus Her-*
 mbio nauigantem, quum non procul ab eo loco *bipolitanus*
 quem deu Strudel, id est, vorticosum gurgitem,
 e regione Grinonis Austriæ castelli, abessent,
 vocem audisse Spiritus inclamantis: Heus, heus
 Bruno episcope, quo te agis? Vade quocumque
 lubet: mihi præda fias oportet. Qua voce per-
 cepta, Episcopus vehementer, vt facile credi po-
 test, obstupescens, sanctissimo crucis signo se
 munijt, vt & ceteri omnes ministri: sed paucos
 post dies in arce quadam Comitissæ Eberspergē-
 sis cum Imperatore coenans, trabis ruina op-
 pressus fuit & extinctus. Apud eundem & Sige- *Spectrū ad*
 bertum chronicographū flebilis exstat cacoda- *Bingium*
 monis historia, qui in pago Camontio non pro- *oppidum.*
 cul à Binga Germaniæ oppido, primum saxa in
 prætereuntes passim spargere, & ostia pulsando,
 e somno homines excitare, mox furta detegere,
 homines infamare, rixas accendere, & ad cæ-
 dem homines impellere coepit. Tandem indies
 crudelior factus, domos ac horrea succendit,
 fruges in agris corruptit, & quæcumque alia po-
 tuit mala inuexit; sic vt populus Moguntini Ar-
 chiepiscopi opem implorarit, à quo missi eò sa-
 cerdotes sunt, qui precibus, ieiunijs & exorcis-
 mis maleficum spiritum depellerent. Anno *Spectrum*
 MDLXVII. Trautenauix, quod est Bohemiæ *mortui cu-*
 oppidum, cuius quidam mortuus est, Stephanus *ius Tante*
 Hubnerus nomine, qui immensas diuitias nescio *nauiensis.*
 qui-

*Spectrū ad
Eltram in
Clinia.*

*Spectra in
forma ex-
ercitus.*

quibus artibus accumulauit, & ædes ac palatia
superbissima exstruxit, cunctis mirantibus vn-
denam homini tantæ opes suppeterent. Paucis
post mortem diebus, spectrum siue umbra eius
in oppido obambulare visa est, occurrentes ami-
cos veluti salutandi caussa amplectēs, sed profe-
cto parū fausta illa fuit salutatio, quæ nonnullis
mortem, omnibus fere grauē morbum attulit. In
Cliuensi Ducatu apud Eltenum oppidulum spe-
ctrum eiusmodi viatores inuadere, equites de-
ijcere, currusque euertere solitum fuit, inter-
dum etiam non neminem occidere. Fuit Heidel-
bergæ Theologus quidam, cui famulus Belga.
Is parentibus & amicis visitatis, è patria ad he-
rum rediturus, in itinere equitem habuit obui-
um, inusitatæ magnitudinis equo insidentem: à
quo arreptus, & equi clunibus impositus, mox
per aerem volare se sensit. Quare metuens ne
decideret, equitum ante se sedentem manibus
complecti voluit: sed eo disparente, illus, ab
equo nihilominus per intervallum satis longum
deportatus fuit, ac tandem super pontem deie-
ctus, ubi fractis omnibus fere membris, ita æger
in domum heri delatus est, totum semestre cum
morbo conflictatus. In finibus regni Bohemiz,
nocturno tempore versus vallem quamdam au-
ditus fuit clamor veluti concurrentis exercitus,
& armorum fragor; viri etiam coloribus varijs
induti sæpius sunt visi. Fuerunt tunc duo (ver-
ba Niderij ex libro ultimo Formicarij ponam)
armigeri audaces satis in castro non multum di-
stanti à loco monstrorum; qui omnino scire vo-
lentes, quid veritatis sibi visa portenderent, no-
te

Aequadam versus vallem, vbi solita videri con-
 spexerant, iter arripiunt. Antequam autem ijs
 appropinquare auderent, compunctus vnus dixit
 alteri: Sufficiat nobis ista vidisse, ego ijs non
 approximabo. dictum est veterum: Cum talibus
 nullum debere iocari. Quem alter velut pau-
 dum increpans, equum pupugit, & cum eo con-
 gressu omnib. vnus antedictis exercitibus appro-
 pinquauit; de quibus egrediens, caput illi am-
 putauit, & ad suos redijt: quo viso, ille qui timi-
 dus substiterat, fugam iniijt, & funesta noua nun-
 ciauit. In crastino autem truncatus reperitur,
 & caput quidem in valle, vbi acies visæ fuerant,
 nullius autem hominis vel equi vestigium reper-
 tum est, sed tantummodo in lutosi locis, signa
 quædam & vestigia auium visa sunt. Spirituum
 horum commentum est nefandum superstitio-
 nis diuinationis genus ἀνθρώπων μαυτείαν appel-
 larunt: quæ hominum mactatorum viscera ac
 fibras rimabatur. vsus ea Heliogabalus, mon-
 strum, non homo: vsus etiam Iulianus Apostata,
 qui viuos fetus grauidarum aluis dissectis extra-
 here solitus, vt Cedrenus & Theodoretus scri-
 bunt. vsus etiam, teste Ammiano, Pollentianus
 quidam: nec non Scythicæ aliquot gentes à qui-
 bus eam Tartari acceperunt. Ad hanc videtur re-
 ferendum sacrificiorum filiorum in Topheth,
 vbi igne absumebantur in honorem Molachi, de
 quo Sacra scriptura. *Hi autem qui erant de Se-
 pharnaim, comburebant filios suos igni Adrame-
 loch, & Anameloch diis Sepharuaim, & alibi: Serui
 eruntque Baal, & consecrauerunt filios suos, & filias
 suas per ignem: & diuinationibus inserviebant, &*

*Anthropo-
mantia.*

*Cedr. in
Annal.
Theod. li. 3.
cap. 21.
Cromer. li.
s. hist. Pol.*

4. Reg. c. 17.

410 DE SPIRIT. ET INCANT.

auguriis, & tradiderunt se ut facerent malum contra Dominum, & irritarent eum. Sed hanc Magiæ speciem nonnulli ad igneos Spiritus existimant pertinere. Huc quoque non incommode reduci possit Hieroscopia, siue Extispicina, qua animalium intestina ante ipsas aras, oraculi exquirendi causa, perscrutabantur. Sed de hac supra.

De Syluanis, Satyris, Faunis, Folettis, siue Fatuellis, Paredris, alijsque Spiritibus familiaribus: ubi multa iterum exempla.

CAPVT X.

Spiritus familiares.

Omnes mali ligni Spiritus hominum osiores.

QVOS Syluanos, Faunos, Satyros, Spiritus familiares Latini, πνεύματα Græci, Itali Folettos & Farellos appellant, quamuis in magicis incantationibus frequentissimi sint, parum tamen nocere hominibus vulgo creduntur: quin etiam iocos dare, atque auxilium ferre quandoque videntur. Sciendum tamen est, spiritus omnes malignos, ut apud Athanasium B. dicit Antonius, quanta possunt mala & damna vniuerso hominum generi, sed maxime Christianis, & inter hos præcipue religiosis viris & Deo dicatis virginibus inferendi cupidos esse; vnum tamen magis, alterum minus, pro differentibus eorum naturis, & diuini permisus ratione. Nec vero vquam vllus magus pactum cum spiritibus his fecit, vnde non plus detrimenti

menti acceperit quam utilitatis, ut suo loco di-
 cemus. ut iam nihil dicam de animæ iactura, cu-
 ius tantum tamque inæstimabile est precium, ut
 aurum sint ad eam omnes vniuersi huius thesau-
 ri, immo ipsi cœli ac stellæ totius firmamenti.
 Quamuis ergo Spirituum hoc genus amicū ho-
 mini, beneuolum atque utibile videatur, neq; e-
 videnter ei noceat: omnia tamen eorum consilia
 & facta ad malum finem diriguntur, ut scilicet in-
 fectos homines in fraudem atque periculū tam
 corporis quam animæ inducant. Ad quod perfi-
 cendum, dici nō potest quam varijs quāque ver-
 titis artibus utantur. Primum enim, corpus indu-
 ctes, visibili specie cum hominibus familiariter
 versantur, vñ comedentes ac compotātes, atque
 etiam colloquentes, humano more & modo. Af-
 firmat Macrobius in Parnaso monte Bacchanalia
 æternis annis agi, vbi & Satyrorum frequēs cer-
 tatur cœtus, & plerumque voces propriæ exau-
 dantur, itemque cymbalorum crepitus ad aures
 spe hominum perueniat. Olaus testatur ad ra-
 ces montis Heclæ in Islandia, qui instar Aetnæ
 testino semper estuat incēdio, & flāmas eructat,
 huiusmodi Spiritus frequentes apparere eorū for-
 ta quī vel naufragio vel alia morte violenta pe-
 erunt, tamque familiariter cū amicis quos in-
 ita habuerint, cōuersari, ut & dextras eorū pre-
 endāt, salutent, consistant, adeoq; plane pro ho-
 minibus fallant, quoad euauerint, nec verò vlla
 ere regio magorum est feracior, ut qui etiā eo-
 um qui longe absunt Principum facta nōrint.
 Addam his Ioannis cognomento Teutonici, cu-
 ius supra quoque mentionem fecimus, non ille-
 pidum,

*Parnasus
 & ideo Sa-
 tyrorū cœ-
 tus.*

*Mac. lib. 1.
 Satur. c. 18*

*Mōs Hecla.
 Olaus li. 2.
 ca. 3.*

*Ioānis Teu-
 tonici fac-
 tū lepidum*

pidum, & Thraſonum nihil niſi fumofas maiorum imagines crepantium ſuperbiæ retundendæ idoneum factum. Scribunt ergo eum licet nothum, eruditionis tamen titulo clarum, ac Halberſtadenſem canonicatû euectû, qui nō nī nobilibus concedi ſolitus. commune nobilitatiſ malum, ſuperbia faciebat eum contemptum collegiſ. moleſtum id ei: tandemque mederi malo vel potius vlciſci contumeliā ſtatuit, collegiſ inuitat ad conuiuium, & lautiffime excipit. inter ceteras conuiuiales feſtiuitates inijcit mentionem Acroamatiſ magici, & quærit, num ſuiſ ſinguli parentes adſpicere cupiant. Illi ardere ſtudio videndi, Tandem elicit iſte malo carmine umbras deformes coqui, ſtabularij, morionis, ruſtici perſona; quorum facies in paternis ædibus illi aliquando vidiffe ſe fatebantur. ſuum deinde quoque patrem produxit habitu canonici, pinguiſ aqualiculo. Dimiſſis umbris: Eia, inquit, dicite bona fide, ecceuius patrem nobiliorem iudicariſ metu perterriti, & pudore ſuffuſi illi ſuam quiſq; domum repetiere, nec vltra Ioanni vitium ſanguinis exprobrauere. In Sileſia nobiliſ quidam quum inuiſſet conuiuias, & hora conuiuij iam inſtante, & apparatu facto, ſpe fruſtratus eſſet, excuſantibus ſe conuiuiſ cur non comparerent, prorupit iratus in hæc verba: Veniant igitur oēs dæmoneſ, ſi nulluſ hominū mecuſ eſſe poteſt. Hiſ dictiſ domo egreditur in templum vbi paſtor eccleſiæ concionem habebat; & vt iracundiam interim concoquat, auſcultat aliquam diu, dum vero in templo moratur, veniunt equiteſ in ariam domuſ, magni & nigri, & iubent ſeruum domuſ vt de-

*Inconſultè
diſſipauit.*

maior dominum suum aduocet, eiq; significet, adesse
 hospites. Seruus cōsternatus abit in templū & in-
 dicat hęc domino suo, qui animi dubius pastorē
 cōsultat. Pastor abrūpens concionē, hoc consilium
 dat, vt tota familia domo exeat. Quod dū fieret,
 & famuli atque ancillæ properarent, forte obliti
 infantem in cunis iacentē & dormientem secum
 non auferunt. Dæmones incipiunt comessari &
 vociferari, prospicereque per fenestras formis
 virorum, luporum, felium, hominum & mon-
 strare pocula vino repleta, assaturas & pisces.
 Hęc vicini, nobilis, pastor, & alij quum viderēt,
 Ah, inquit pater, vbi infans meus, vix quum hęc
 dixisset, vnus ex dæmonibus infantem ad fene-
 stras gestat, monstraturus parentibus. Nobilis
 prorsus consternatus & sollicitus de incolumi-
 tate infantis, fidum habens seruum interrogat,
 Quæso tu dic, quid agam? Seruus, here, inquit,
 commendabo & committam vitam meam Deo
 meo, & in nomine Domini ingrediar, & vt in-
 fantem auferam auxilio & beneficio Dei vide-
 bo. Bene, inquit nobilis, Deus tecum sit, & iu-
 uet te, animumque tibi confirmet. Seruus acce-
 pit benedictione, ingreditur, & ante conclaue,
 in quo erant dæmones congregati, procidit in
 genua, & se Deo commendat, & hoc animo ape-
 riens ianuam, videt dæmones horribili specie
 sedentes, stantes, obambulantes, serpentes, &
 vno ineptu accurrentes ad se & vociferantes:
 Hui, Hui, tu quid heic tibi? Ille sudans & tamen
 diuinitus confirmatus, alloquitur dæmonem
 qui infantem gestabat: Tu, inquit, infantem mi-
 hi trade. Nequaquam, respondet iste: iam meus
 est in-

414 DE SPIRIT. ET INCANT.

est infans. dic domino tuo, vt veniat, & accipiat infan-
tem. Cui seruus: Ego fungor iam officii me-
mez vocationis, in quam me Deus collocauit
& scio quidquid in hoc facio, id Deo gratum esse.
Quare ratione mei officij, & auxilio, nomine
& virtute Iesu Christi aufero abs te infan-
tem, patri eius restituo. atque ita ipse apprehendit in-
fantem & brachijs suis amplexus est. isti nihil aliud
respondet, nisi vociferantes: Hui nebulo, hui
nebulo, relinque infan-tem, relinque; alioquin te
discerpemus. Ille nihil curans minas diabo-
licas, abiit incolumis, & incolumem infan-
tem patri nobili reddidit. Dæmones postea, ali-
quot diebus elapsis, euanuerunt, vt in ædes de-
nuo migrare cum familia nobilis potuerit. En
familiares Spiritus familiariter inuitati, quã fa-
miliariter conuersantur? De Syluanis tale est apud
Alexandrum ab Alexandro exemplum. Grodianus,
inquit, amicus meus, spectare fidei homo, mihi
retulit, quum Aretiũ ipse & familiaris iter vnũ
intenderent, & à semita, vt fit, longe deuia-
ssent, loco infami & deuio, vbi ne vestigiũ quidem appa-
rebat humanum, per ardua & prope inuia diuer-
sis tramitibus aberrare cœpisse: ibique quum nec
oppida, nec vicos, neq; aliquid culti viderent, sed
nemora tantum saltusque inuios & inaccessos,
omniaque vasta, muta & deserta ab humano cul-
tu peragrarent, in quibus ipsa solitudo terrebat
animos, vergente iam ad occasum die, fessos la-
bore ac via consedis-
se. Quumq; hominis vocem
audire procul visi fuissent, ad illã propius acces-
sisse, homines obuios, quos de via interrogarent,
dari sibi arbitrati. Nec mora in proximo ingo-
trium

*Spectrum
hylæstre.*

trium hominum imagines immanes & formidabiles ultra humanum modū, nigris & demissis tunicis, in veste lugubri funestaq; , barba capilloque summisso, horribili facie cōspexisse: qui quū voce gestuque ipsos ad se aduocarent, ac iā propere esset ut illuc accederent, illōs interim ingēti mole corporis longe humana maiores apparuisse: atque alium specie non absimili nudum & nullo amictū vestitu, mirificos edentem saltus gestusq; indecoros cōspexisse. Quo timore consternati, propere fugam cepere, viamque arduā & precipitem emensi, vix rustici cuiusdā vile hospitium ubi reciperentur, inuenere. In Thuringia ad Her- *Venatio*
selbergam montē iuuenes quidam venatum pro- *ridicula*
fecti, sub noctem octo lepores retibus impeditosprehendunt. Felices praeda, domū eunt, capturam, ut solet ex alto suspendunt: mane totidē capira equina inueniūt, intolerabili foetore totam domum replentia. Syluaticorum Spirituum astū fuisse quis neget? Munsterus ait in vastis provin- *Solitudines*
ciæ Tangutanę solitudinibus frequentes eiusino- *Tangutanę*
di Spirituū audiri voces; quibus decepti sæpe viatores in auia pertrahantur: immo nonnūquam dulcissimū musices edi, tāquam Sirenum, cōcentum, inprimis vero tympani percipi strepitum. Multa ridicula dæmonum horum ope præstigmatores efficere, experiētia testatur. Crucenaci Anno MCCLXXII, quidam fuisse legitur, qui medio in foro, inspectante populo, ceruices famulo amputare, & paullo post capite ad truncū rursus apposito, quasi mortuū in vitā reuocare visus est. Idem per aerem cū latrantibus canibus venantis specie volauit: currū vino aut ligno onustū cum equis

*Præstigia-
tor Crucenacensis.*

equis deglutiuit (sic videbatur) aliaq; multa eiusmodi nescio ridicula magis an admiranda spectacula exhibuit. Nō procul à Torgauic Saxonie oppido nobilis quidā habitauit, magnā partē ex rapto viuēs. Equitanti obuiā fit Spiritus eiusmodi, equisonis persona, adit, salutat, seruitorē se offert. Iubet eum sequi se nobilis; equos ei commēdat, inprimis vero vnum generosum, carum valde. Hic diligens admodum nihil prātermittit. Quodam die, nobili peregrē profecto, bonus equiso equum illum tantopere sibi commendatum in editissima ædium parte collocat. Domum reuerso nobili equus per fenestram prospiciens, hinnire incipit. Circumspicit nobilis; & vbi equum in alto vidit, seruū inlclamat. Heus tu, inquit, ecquis equum eo subduxit? Ego, inquit seruus, sic enim vestra iusta exsequuturum me, & equum ne ab alijs ei noceretur, optime custoditurum me arbitrabar. Nobilis, quī cum res sibi esset intelligens, conticuit, & conuocatis domesticis & vicinis, maximo labore equum funibus illigatum ex alto dimisit. Nec vero risum tantū & voluptatē, verum etiam emolumentum quandoque & salutē hominibus dēmones isti familiares afferre videntur, vt tanto magis alliciant credulos & inescant. Sic is de quo modo diximus nobilis serui sui personati opera insequētium hostium manus effugit. Soleas enim pa-nurges ille ferreas ex equorem vngulis clam detraxit, vnde in cursum admissi claudicare mox omnes cœperunt. Eidem in vincula coniecto seruus idem liberationem promisit, illud tātum stipulatus, vt à crucis signaculo abstineret, neque

*Nobilis familiaris
Spiritus opera libera-
tus.*

que Dei nomen inuocaret. Accepta conditione, Spiritus hic nobilem vnà cum compedibus & carenis quibus vinctus erat, abripit, & per aerem asportat. Territus nobilis, quantum potest exclamat: Deus bone quò abripior? Vix hæc proloquutus, à Spiritu dimittitur, & in subiectam paludem siue arundinetum præcipitat. Seruus domum abiens, vxori rem nunciat, quæ missis ad commonstratum locum famulis, martum inde extrahi curauit. Aliud in Mediolanensium historia scriptum exstat. Quum duo locupletes mercatores, non ignobiles, per Taurinos saltus in Galliam proficiscerentur, ampliorem humana specie virum obuium habuere, & ab illo mādatum in hæc verba accepere: Ludouicum Sfortiam fratrem meum alloquimini, hæcque illi litteras nomine meo date. Obstupentibus illis, & pertuncatibus quisnam esset: sese Galeatium Sfortiam esse respondit, & mox ab oculis eorum euauit. Illi Mediolanum propere redierunt, inde Vigleuanum, vbi Maurus degebat. Litteras Duci offerunt, quarum hoc erat argumentum: O, ô, ô Ludouice, caue tibi: quoniam Veneti Gallicque tuam in perniciem coituri sunt, tuamque à stirpe rem euerfuri. Verum si mihi tria aureorum milia dederis, dabo operam, vt conciliatis Spiritibus, sinistra fata auertantur; idque consequuturum spero, si mihi non aduersatus annueris. Vale. Subscriptio erat: Galeatij fratris tui Spiritus. Illud ipsum licet alij vt commētum irriderent, tamen non multo post Princeps à Ludouico XII. Gallorum rege principatu deiectus & captiuus abductus est. Hæc oculatus testis

*Galeatij
Sfortia ap-
pasio.
Arum. scilicet
1. Hister. d
Mediolan.*

Sabellicus
lib. 1. ca. 4.

Bernardus Arlunus: quod sequitur, Sabellicus memoriae prodidit. Ludouici Alodisij pater, Imola dominus, haud diu postquam decesserat, homini à secretis, quem Ludouicus Ferrariam miserat, in itinere venanti similis, equo insidens & accipitrem manu gerens apparuit, eique ut filium in hunc ipsum locum postera die venire iuberet, praecepit, quoniam magni momenti res ei praedicturus erat. Ea re audita, Ludouicus, tum quia non credebat, tum quod infidias verebatur, alium pro se misit. Ei illa ipsa umbra quae ante apparuerat obuiam facta, vehementer indoluit, quod filius non venisset: longe enim plura ei dicturam se fuisse affirmabat. Sed tunc illud tantum referre iussit, quod transacto xxii. anno, ac praeterea vno mense, die quoque specificè addito, urbis imperium quod obtinebat, esset amissurus. ut tempus quod umbra praedixit, aduenit, adhibita magna cura, ea ipsa nocte quam patris manes suspectam fecerant, Ducis Philippi Mediolanensis confederati milites ad muros penetrarunt, adhibitisque scalis, glacie magna strictis fossis, urbem cum ipso Principe ceperunt. Fincelius affirmat Anno MDxxxii. rusticum quemdam à nobili iussum, ut eximia magnitudinis quercum è sylua domum adueheret, grauissimis additis minis, nisi ante noctem mandatum exsequeretur. Rusticus anxius valde, in syluam cum curru proficiscitur; quumque rem impossibilem mandatam sibi videret, sollicitè admodum & dolenter fortunam suam deplorat. Heic mox adest Spiritus quidam, hominis forma, consolat, & opem etiam promittit. Latus rusti-

Quercum à
demone à
sportata.

cus,

eis, gratias agit. Spiritus quercum, ita utie-
 rit cum omnibus ramis arreptam, non secus
 quam arbusculā aut exiguum lignorum fascem,
 ad arcem nobilis apportat, & transuersam por-
 te ita impingit, ut nec vi inde amoueri, nec igne
 cremari, neque securibus umquam findi potue-
 rit. Quare obstructa illa porta, nobilis alia par-
 te nouam aperiri iussit. Sequens exemplum Gil-
 bertus Cognatus VI II, libro Narrationum me-
 moriæ commendauit. Puer quidam Lotharin-
 gus, è nobili quidem familia, sed educationis li-
 centia, ac deinde sodalitio deprauatus, caupo-
 nam sæpe in scio præceptore, adire, & cum sode-
 libus alijsque comessari solebat. Quodam die ex-
 haustis oculis, pecuniæ parandæ rationes ani-
 mo voluenti Spiritus hominis figura occurrit;
 & tristitiæ causa cognita, modum paucis verbis
 quotiescumque opus haberet pecuniæ acquiren-
 dæ, ostensurum se promittit, modo id quod
 eo libro, quem simul proferebat, contineretur,
 omne credere vellet, neque cum umquam aper-
 truum se aut alijs demonstraturum, iusiurā-
 dum daret. Accipit conditionē adolescens. Spiri-
 tus vero libellum sinistra manu tenens, & redu-
 ctis manus dextræ duobus digitis, indice scilicet
 & medio, verba hæc lingua Gallica profert: *Na-
 tet as, suliāt aurum*: atque è vestigio sexaginta
 coronatos depromit. Libro deinde tradito idem
 adolescentem tentare iubet: quod quum itidem
 successisset, adolescens lætus domum se confert,
 libellum secum asportans. Paucos post dies cu-
 riositate instigante, mirificum libellum inspicit,
 eo consilio, ut eo forte amisso, nouum sibi exa-

*Scholaris
 librum mā-
 gicum à da-
 mone acci-
 pit. Et in
 quē vsum.*

rare posset, heic turpia videt mysteria, & infames characteres. Circulus in medio erat descriptus, duabus lineis rectis decussatim crucis modo diuisus: suprà, caput tamquam dæmonis, horribili aspectu depictum erat. A parte dextra duæ aliæ cruces erant, similiter coniunctæ. A læua conspiciebatur muliebre pudendum, & è regione inguen virile. Dum singula admirabundus contemplatur adolescens, sentit mox caliginem ob oculos oboriri, cerebrum vacillare, & caput vertigine corripì, tum humeris quasi sequentem aliquem incumbere. Hanc subitâ inde mutationem animaduertens præceptor, causam exquirìt, & tandem exprimit, iubet vt sceleratum libellum quam primum Vulcano tradat. Morem gerit adolescens; à quo libellus in ignem coniectus, etsi totus erat chartaceus, ægre tamen flammam concepit, ac non nisi post mediam horam in cinerem est redactus. Eorumdem spirituum

Bulgari & Hunni magice ope vires.

auxilio, vt Cuspinianus affirmat, Bulgari Romanos sub Anastasio Imperatore, in fugam egerunt, & magnam partem conciderunt. Eodem modo Hunni Sigebertum Francorum regem, profligato exercitu, cepisse dicuntur. Ex hoc genere quoque illos fuisse credibile est, qui duorum iuuenum habitu Simonidem apud Scopam coenantem euocarunt: quo egresso, repente coenaculum concidit, & conuiuas omnes obtriuuit. Socratis quoque dæmonium, à quo semper instantis mali admonitus, & à periculo reuocatus fuit, vtì supra diximus, ex hac classe fuisse nonnulli volunt. Quinetiam Spiritus eiusmodi puerorum & puellarum amoribus teneri,

& affi-

assidue eos infestare, ac grauissime nonnumquam offendere, experientia compertum est.

Narrat Mengius in Compêdio Mantuę iuuenem *Iuuenis à Spiritu a-*
fuisse, sexdecim circiter annorum, monachi *matu.*
Franciscani è suo conuentu fratrem, quem spiritus eiusmodi ita assidue persequutus sit, vt vix momento ab eo abesset, iam famuli, aut baiuli, iam pædagogi, iam patrisfamilias assumpta persona. neque vero à iuvene tantum, quem multum amare se fingeat, sed etiam ab alijs domesticis frequenter conspectum: quin etiam ab eodem iuvene per eundem spiritum monacho cuidam pisces dono missos; ab eodem etiam sæpe elare salutatum esse. Idem Mengius eodem libro testatur, anno MDLXXIX. Bononię in viri cuiusdā nobilis domo talē spiritum se ostēdisse, *Ancilla Bo-*
qui ancillæ iuuentulæ amore, vt videbatur, cap- *noniensis à*
tus, continuus ei quocumque pedem ferret, *Spiritu ad-*
comes adhæserit; & si quando vel herus vel he- *amata.*
ra eam iurgio aut conuicijs excepissent, statim multis eam iniuriam damnis vltus sit. Idem iuuentulæ aliquando iratus, vestem qua induta erat à capite ad calcem discidit: quod quum illa ægerrime ferret, idem spiritus vestem momento temporis ita resarciuit, vt nulla scissurę indicia apparerent. Alio tempore ancillæ vinum è dolio promenti, idem Spiritus subito candelam è manibus abreptam, saxorum cumulo procul inde imposuit, atq; ita vinū effudit, iram suā aduersus patrēfamilias à quo offēsus erat sic vltus. Nec vero vllis exorcismis abigi inde diu potuit: tandē iubetur ancilla, dum cloacę ad purgādum ventrem insidet, comedere; cuius facti spurcitie

*Spiritus do-
mesticus.*

offensus spiritus, datis prius quæ poterat dam-
nis, ædes & ancillam reliquit. Similis casus qui
eodem fere tempore, Anno MDLXX. eadem
in vrbe contigerit, apud eundem descriptus ex-
stat. Paredrus aliquis puellæ quindecim circiter
annos natæ amore incensus, sæpenumero multa
ioculariter, multa etiam damnose ijs in ædibus
in quibus puella versabatur, faciebat. Nam &
vasa multa fictilia frangebat, & mirificos stre-
pitus edebat, deiectis per scalas ingentibus sa-
xis, tanto cum frangore, vt tectum ruere vide-
retur; minores vero per ædes acutissimo sibilo
passim, nec sine damno, spargebat, nunc his nūc
illis supellectilibus confractis. Et quamuis nul-
lius vmquam vitæ nocuisset; domestici tamen
omnes vehementer trepidabant. Idem nō ligneæ
tantum & ærea vasa, sed feles etiam in puteum
quandoque præcipitabat, diuque multa ridicu-
le faciebat. Neque heic quidquam exorcismi aut
alia remedia valuerunt, donec puella in alias æ-
des concessit. Ad hos Spiritus illud superstitio-
sæ diuinationis genus referendum videtur, quod

Onomastia ὀνομαστία vulgo appellatur. Petitur ex nomi-
ne consulentis per elementa nominis diuersimo-
de collocata, & quasi per anagrammatismum
faustum quid vel contrarium indicantia. Huius
efficacia ab Apollonio Tyaneo Romæ puellam,
quæ nuptiarum die mortua, suscitaram, Philo-
stratus nugatur, more suo. Quum enim hoc su-
pra omnes non hominum tantum sed naturæ et-
iam sit vires; soli profecto Deo, non dæmoni ad-
scribi potest & debet. Est & aliud genus, quod

Philos. li. 4

*Aristhman-
tia.*

ἀριθμαντία dicitur; quæ fuit duplex. vna Græco-
rum,

PRIMAE PARTIS LIBER III. 423

eorum, valorem litterarum considerantiū, & futurum victorem eum augurantium cuius nomen maiores numeros contineret. Sic Hectorem ab Achille superatum, fabulantur. Altera fuit Chaldeorum, qui alphabetum distribuunt in tres decades, quibusdam litteris repetitis, & nomina resoluta commutant in numeros, & singulos numeros suis planeris attribuunt: vt iam de Platoniorum commētis nihil dicamus. Cognata huic est *Γοργιομάντηα*, qua aperto libro primus qui obuius inspicienti fit versus consideratur, & inde rerum futurarum euentus coniectatur. Sic Socratem mortis suæ diem præcepisse aiūt; sic Gordianus, Claudius Macrinus alijque Imperatores tempus regni vel vitæ. Fuit præterea ridicula Iudeorum diuinitio per *Iedum* siue *Iedua*, quam Rabbi Moses Samsonis F. & alij tamquam à Mose quoque vsurpatam obtrudit. Volunt enim esse animal quoddam *Iedua* nomine, humana forma, cuius ex vmbilico medio funiculus propendeat, quo instar cucurbitæ, humo adhærescat, & quantum funiculi longitudo patitur, circumcirca omnem terræ fructum depascatur. Capi à venatoribus non posse, nisi sagitta funis præscindatur: tunc statim expirare. per eius ossa certo ritu in ore gestata, vaticinandi donum nancisci homines; indeque hariolos dictos *Iddegonim*. Alias non minus vanas superstitiones, vt Geomantiam, & similes huc pertinentes, omitto: quod alibi à nobis fuisse explicatæ sint & refutatæ.

Stoichomania.

Iednim.

*De Spiritibus subterraneis & lucifugis;
ubi quaestio, utrum ij thesauros homi-
nibus commonstrent, aut pecuniam sup-
peditent, discutitur, & ex-
emplis illustratur.*

CAPVT XI.

*Spiritus
subterra-
nei qui,*

SPIRITVS subterranei indeno-
men habent, quod in speluncis &
cauernis, puteis, fossis, & terre co-
cavitatibus demorentur. Et isti de-
mones, inquit Trithemius, affecti-
one sunt pessimi, eosque inuadunt maxime qui
puteos & metalla fodiunt, & qui thesauros in
terra latentes quærun; vel lumina extinguendo,
vel suffocando nonnumquam, vel pestilenti af-
flatu à mentis sede & statu deturbando. Tale il-
lud Trophonij fuit antrum; tale etiam in Nica-
raguz, quæ Indiæ occidentalis est prouincia, ar-
gentifodinis hodieque esse perhibetur. Olau-
Magnus ait frequens esse hoc genus in locis se-
ptemtrionalibus, & in humana effigie ministe-
rijs hominum se accommodare, nocturnis ho-
ris laborando, equosque & iumenta curando.
Germani, vt & Græci, sedatos *Cobalos* appellât;
quod hominum sint imitatores. Alij *virunculos*
montanos vocant, quia plerumque apparent na-
ni, tres dodrantes tantum longi, senecionum
specie. Opus facere impigre videntur, saxa ex-
scindere, metallorum venas scrutari, materiam
conge-

Coball,

congerere, rotas circumagere, funes aliaque instrumenta adaptare. Interdum quasi lætitia gestientes rident, sibilant, multisque alijs præstigijs metallicidis illudunt. Etsi vero homines iuare interdum atque oblectare velle videntur, frequentissime tamen ad eorum perniciem ministeria illa omnia quæ simulant, conuertunt. Nam & columnas aliquando siue tibicines, quibus meatus subterranei contra ruinam fulciuntur, prosternunt, & ingentia saxa deuoluunt, quibus scalæ franguntur, & homines quandoque obteruntur; pestilentes afflatus, & fetores emittunt, funes rumpunt: & vt neminem occidant, operarios tamen laceßere, & ad blasphemandum Dei nomen impellere voluptati habent, vt scilicet tanto eos arctioribus vinculis constringant. Et hi quidem Spiritus in ijs metallicis fodinis quarum venæ auro & argento diuites scatent, sunt frequentissimi: quam ob causam etiã multæ desertæ & relictæ sunt. Olaus sex horum subterraneorum genera recenset, ceteris magis noxia, à quibus operarij non terreantur tantum atque offendantur, sed & quandoque interficiantur. Munsterus in Cosmographia affirmat, in Germaniæ fodinis metallicis spiritus eiusmodi frequentes conspici, discursantes, eaque fere omnia quæ operarij solent, facientes, quum interim nihil efficiant: alios vero metallicidis vehementer inimicos esse atque infestos. Talis fuit *Annebergius* dæmon, qui operarios amplius duodecim flatu interfecit, in specu qui *corona rosea* appellatur; quæ fodina quantumuis argento diues, cam ob causam deserta est. Flatum

*Olaus lib.
6. cap. 10.*

vero emittebat ex rictu, quum equi specie procerum habentis collum & truces oculos apparet. Eiusmodi etiam fuit *Snebergius*, nigro cucullo vestitus, qui in fodina Georgiana operarium è terra sublatum, in superiore loco maximæ illius concavitatis argenti quoddam feracissimæ collocavit, non sine corporis attritu. Idem immisso in terræ cauernas vento, horribiles ter-

Terræmotus aliquot horribiles. ramotus efficiunt, quibus sæpe non domus modo & turres, sed etiam integræ ciuitates atque insulæ haustæ sunt. Talis fuit is qui Alphonso Aragoniæ regnum moderante, multas arces & oppida in Apulia, Brutijs, & Campania foedissime lacerauit. Sub Baiazethe Turcarum tyranno similis terræ tremor urbem Constantinopolitanam, euerso regio palatio, & tredecim hominum milibus interfectis, vehementissime concussit. Felicis Pontificis tempore Dyrrhachium funditus terræ motu est euersum, & Roma per tres continuos dies tremuit, sicut omnia iam iam interitura viderentur. Non minor fuit calamitas quam Anno CCC LXI. totus oriens ex eadem causa sensit. Terribilis quoque ille fuit terræmotus quo Antiochena vrbs, Hadriano imperante, terræ voragine est absumta. Sed omnium fere maximus, qui temporibus Valentiniani & Valentis Imperatorum contigit, in quo illud insigne fuit, quod disiectis aquis, patuerunt abdita maris, sic vt quæ numquam antea solem viderant, valles montesque tunc illustrarentur. eodem impetu translatae naues etiam super recta Alexandriæ. Simili fato Anno MCCCXC VII. Pannonia, Illyricum, & Dal-

& Dalmatia functæ sunt. Terræmotus hic, vt A-
 uentinus scribit, per quadraginta dies durauit, in
 Morauia & Bauaria superiore circiter viginti sex
 oppida & castella deiecit, templa, muros, vil-
 las atque ædes cum habitatoribus hausit, mon-
 tes duos altissimos, coniunctos antea diffidit,
 homines atque animalia in solum medijs in
 campis prostrauit: & quod omnem superat ad-
 mirationem, vltra quinquaginta tam homi-
 num quam animalium extinctorum cadauera
 tum in salis statuas conuersa sunt, quas Conra-
 dus Medemburgensis philosophus & mathema-
 ticus, à quo memoriæ hoc proditum est, nec
 non Austriæ Archiducum Cancellarius, oculis
 aspexerūt. Spirituum horum, vt quidem Platoni
 placet, natura valde timida est, ita vt minas etiā
 barbaris & inusitatis verbis conceptas maximo-
 pere vereantur, præsertim si quis in abyssum,
 lacum sulphureum, & cæci Auerni tenebras
 præcipitaturum se eos minetur, aut sanctorum
 angelorum & cœlestis militiæ nomina & opem
 inclamet. Id euenire ipsis aiunt ob intellectus
 crassitiem & stuporem; tam vero timidos esse,
 vt infantis ploratu aut miseræ alicuius vetulæ
 vocibus fugentur, immo vilissimis rebus, plum-
 bo, ceræ, annulis, vnguibus, capillis, illigari se
 patiantur. Solent autem & lapides iacere, quam-
 uis irritis ictibus, & strepitus per ædes passim
 excitare, vt si non noceant homini, ad iracun-
 diam tamen & maledicta prouocent. Posse vero
 dæmonas hos, si velint, & Deus permittat, the-
 sauros hominibus commonstrare, & pecunias
 suppeditare, prope certū videtur. Argēti enim &
 auri

*Spiritus
 subterra-
 nei timidi.*

*Andamōes
 hominibus
 largiri pecu-
 nias possint*

auri venas omnes habent cognitissimas, & thesauros omnes in terræ visceribus absconditos, vnionum ac geminarum latibula norunt: quin etiam materiam numismatis, aurum vel argētum, possunt producere, applicando actiua passiuis, per modum naturalis & artificiosæ productionis. Quare quod Piellus scribit, *nihil eorum quæ diabolus promittit ex se illum præstare posse, sed visutantum inania cultoribus suis præbere*; si de eo quod facere solet, loquatur, verum; si de eo quod potest, falsum est. Raro enim Deus permittit vt cultoribus suis veras diuitias & thesauros dæmones largiantur; varias ob causas. Pertinet enim hoc ad diuinam prouidentiam, & probam mûdi atque ecclesiæ militantis guberationē, quæ in nimis euidentem eam ob causam discrimen deduceretur. Quot allicerentur in exitium veris diuitijs, quum innumeri falsis alliciantur! Quod si diabolus posset arbitrato suo quos vellet ditare, valde metuendum foret, quæ est omnium fere mortalium auri sacra fames & habendi dira cupido, ne ad dæmonolatricam homines prope cunctos adigeret. impijs etiā diabolus hac ratione thesauros suppeditaturus fuerit, vt bonos opprimeret ac deleret. Laurentius Ananias causam reddit aliam: malos genios natura auarissimos esse, & thesauros ac pecunias huiusmodi asseruare Antichristo, filio perditionis, vt ei ad sumtum sufficiant; idque dæmonem hario-lo cuidam respondisse: quamuis dæmoni, vt mendaci, minime credendum. Cur tamen Deus hoc tam raro permittat, præcipua causa est illa quam diximus, quod hac vna ratione diabolus vniuersum

*Dæmones
thesauros
Antichristo
asseruant.*

sum fere mundum facile imperio suo subiectu-
 rus & in exitium pertracturus foret. Quapropter
 si quando pecunias suis largitur, ea aut fictæ sunt
 acque imaginariæ, aut si veræ, paucæ: vt Treui-
 ris Doctori Vlatio. Memorabile est quod apud
 Stumpfiû in Heluetico Chronico scriptû legitur.

Circa annum MDXX. Basilea quidam sartor ingenio
 simplex, voce balbus, incertum qua arte cryptam il-
 lam quæ Augusta Rauracorum patet, ingressus, &
 vterius quam vlli alij vniquam potuerant, progres-
 sus, miranda quadam spectrare ferebat. Cereo con-
 secrato accenso in cryptam descendens, primò per
 ferream portam se transiisse aiebat; inde ex vna
 concameratione in aliam, atque etiam in hortos pul-
 cherrime virentes deuenisse. In medio aulam mag-
 nifice ornatam spectari, & virginem formosissimam
 pubetenus, aureo diademate caput cinctam, crinibus
 solutis, inferne in horridum serpentem desinentem, à
 quam manu ad scrinium ferreum ductus fuerit. scrinio
 duos molossos nigros incubare, & terribili latratu
 accedentes arcere: at virginem minabunda similem
 eos compescere. Tum clauium fasce, quem collo alli-
 gatum gestaret, soluto, arcam recludere, & omnis
 generis numismata aurea, argentea, ærea depromere;
 quorum non paucæ liberalitate virginis ex ipsa cryp-
 taretulisse se ostendebat. Addebat virginem narrare
 solitam, diris imprecationibus sese, quum regio esset
 orta stemmate, iam olim deuotam, in tale monstrum
 mutatam fuisse: neque aliam recuperanda salutis
 rationem superesse, quam si ab illibati pudoris mole-

Sartor Sp̃s
 ritum sub-
 terraneum
 thesauro
 incubanti
 vides.

cente ter deosculata fuisset. tunc enim pristinam formam sibi restitutum iri, & dotis nomine thesaurum omnem, qui ibi loci lateret, liberatori cessurum. Affirmabat etiam bis sese virginem deosculatum: bis tamen horribiles gestus in ea pro gaudio sperata liberationis obseruasse, ut sibi ne uiuus ab ea discerperetur, metuendum fuerit. A quibusdam nepotibus in ganeum deductus, numquam postea aditum ad cryptam inuenire potuit, nedum ingredi. Post annos aliquot alius ciuis Basileensis eandem cryptam ingressus, ut familiæ suæ paupertatem leuaret, nihil præter cadauerum humanorum ossa inuenit: unde subito correptus horrore festinus egressus, intemperij actus fuit, donec tertio post die misere interiret. Paucos ante annos quidam Prior Margulinæ cum duobus socijs fossam quamdam in spelunca regis Salai prope Puteolos thesaurorum causa ingressus, misere interijt, nec amplius visus est, ut narrat Villamontius libro I. Itinerarij sui, cap. XXIII. Faustum & Agrippam magos, fama fert quum iter facerent, numos ad oculum sinceros in diuersorijs numerare solitos; quosqui receperant, post pauculos dies cornuum frustra vel scruta vilissima reperiiebant. Sic idem diabolus cuidam infauitæ matronæ Mosellanæ, quæ ob crimen sortiarium post flammis tradita fuit, fiscellâ dederat plenam scutatis, ut apparebat, illa reposuit in arcam: verum quum uti uoluit, loco numismatum, simum reperit equinum. Et ostendit quidem nonnumquam thesauros dæmones, non tamen hominibus eos largiantur, quam ut nanciscendi cupidos, in corporis atque animæ periculum trahant

*Basileensis
ciuis the-
saurū que-
rens perit.*

*Prior Margu-
lina.*

*Numi à
diabolo da-
ti, falsi*

trahant. Apollonium arte sua thesauros quæ-
 situm aiunt; sed nec Lucianus nec Philostratus
 testatur umquam eum consequutum quid-
 quam unde olusculum paullo vnctius cœnaret.
 Agrippam quidem, thesaurorum per artem ma-
 gicam spem offerentem, Carolus V. fortissimus
 & religiosissimus Imperator aula & regnis suis
 exulare iussit. Andreas Theuetus narrat ab o-
 culato teste acceptum, de Græculo quodâ Ma-
 crano, eum dum in Paro insula thesaurum quæ-
 reret, à terra absorptum. Cabades rex Persarum,
 ut Cedrenus & Glycas testantur, quum accepis-
 set in confinibus Persiæ & Indiæ in munitissima
 rupe Zudaderensi pretiosissimorum lapidum,
 auri & argenti thesaurum maximum à dæmoni-
 bus afferuari, qui mortales omnes aditu arce-
 rent; eò cum exercitu profectus, castrumque vi-
 conatus occupare, fortiter propugnantibus dæ-
 monibus, repulsi fuit. Confugit ergo ad Iu-
 dæorum & magorum artes, quæ & ipsæ irritæ
 fuerunt. Ergo quum ei persuasum fuisset, Chri-
 stianorum ad Deum precibus hoc potiri posse;
 auxilium à quodam Christianorū in Perside de-
 gentium episcopo petijt. Is indicto Christianis
 ieiunio, precibus & synaxi, diuina peregit my-
 steria, & ad locum accedens, coniuratos dæmo-
 nes ibi degentès exegit, castrumque Cabadæ nul-
 lo labore potiendum tradidit. Pasethem incan-
 torem res emere & pretium numerare so-
 litum ferunt; verum mox numos à venditore
 ad emptorem clam omnes rediisse. Antonius La-
 uorerius, Barbarani archipresbyter & exorcista
 celeberrimus, mihi narrauit, nouisse se familia-
 riter

*Agrippa à
 Carolo V.
 proscriptus
 & cur.*

*Cabadis
 cum dæmo-
 nibus cer-
 tamen.*

*Virgula di-
mine, vel
potius ma-
gica, ad in-
ueniendos
thesauros.*

riter monachum quemdam, AEGidium nomi-
ne, qui hanc thesauros inueniendi artem habere
se, atque etiam Ferrariæ Ducis auspicijs reperis-
se vnum gloriatus sit, asportare tamen non po-
tuisse, quod inuidi & maligni Spiritus lumina
extinxissent, funes rupissent, aliosque terrores
& impedimenta obiecissent. Addebat, eiusdem
facinus mirificissimum, vt ille ait, se vidisse. Iu-
ferat enim Antonium quocumque vellet loco
monetam auream vel argenteam abscondere,
eam se arte sua magica nullo negotio reperturū
affirmans. Facit id nescio AEGidio Antonius, &
quodam horti loco numum aureum, alio argen-
teum condit. Iubet AEGidius quatuor oleæ be-
nedictæ ramulos conquiri; paullum decortica-
tis quatuor nomina inscribit, hæc scilicet: Im-
manuel, Sabaoth, Adonai: quartum memoria
excidisse sibi Antonius aiebat. E ramulis illis
duos AEGidius Antonio porrigit, duos ipse ma-
nu tenens, extremitatus cum ijs quos Antonius
tenebat, coniungit, inde nescio quam coniurati-
onem exorditur: qua finita, Psalmum I. I. *Mise-
rere mei Deus*, &c. legere incipit. Quum ad illa
verba venisset: *Ecce enim veritatem dilexisti, &
incerta & occulta sapientia tua manifestasti mihi*,
&c. sensit Antonius vi quadā inuisibili rapi se, &
versus horti ostiū perducī. Iubet AEGidius eam
in partem procedere in quam agi se Antonius a-
nimaduertet. Ita tandem in hortum perducitur
vterque. Vbi ventum ad eum locum in quo numi
erant absconditi; cuspides virgularum quas An-
tonius gerebat, tanto imperu subsilierunt, vt ma-
nu alterius distractæ viderentur. Territus Anto-
nius,

nus, virgulis abiectis, quantum potest, fugere
 incipit, dæmonis iam iam assulturi impetum ve-
 ritus. Tolosa domus fuerat, subterraneis spe-
 cibus infamis. Conducit eam vili precio medi-
 cus quidam Ogerius Ferrerius. Perstrepende dæ- *Ogerius*
 mone, & Ferrerio somnum turbare pergente, *Ferrerius*
 magum consulit, qui respondet, thesaurum in *pericula-*
 cella vinaria prope columnam latere. Fodit me- *sur.*
 dicus, thesaurum conspicatur, sed vt omnia fa-
 ceret, tamquam coruus hians delusus, inanis
 semper discedit: quin etiam dæmon perrupto
 muro, tantum ruinam traxit, vt parum abfuerit
 quin ea medicus oppressus periret. Norimbergæ
 quidam cum thesaurum magica arte reperisset,
 iamque cistæ aperiendæ manns admoueret, ædi-
 um casu subito cum socijs est exanimatus. Nec *Malaparia*
 vero thesauros tantum subterraneos dæmones *sub dæmo-*
 hi incubones custodiunt, verum etiam iniuste *num custo-*
 partsæpe sibi vindicant, & quandoque consu- *dia & po-*
 munt. Polydorus Virgilius narrat, ab Eduardo *robas.*
 Angliæ rege dæmonem circa pecuniæ ex iniustis
 vectigalibus & acerbis exactionibus collectæ cu-
 mulos saltantem conspectum. Inde vehementer
 regem pauefactum pecuniâ illam omnem sub-
 dictis restitui iussisse. Simile est, quamuis fabulæ
 propius, quod alibi scriptum exstat. Religioso
 cuidam frater erat cauponariâ exercens, sed ma-
 lis artibus hospites defraudans. Accedit caupo-
 nem frater, hæreditatem cum eo creturus. Ro-
 gat caupo, ne iam molestus sibi hoc nomine ef-
 se vellet, cum paupertate plus quam satis ante
 luctanti. simul conqueritur, quamuis lucrum
 vndique, etiam per fas & nefas capter, rem tamē
 suam

suam familiarem non modo non augeri, sed minui indies. Religiosus verum id fatetur, neque causæ se nescium. eam se ipsi quoque commonstraturum. simul, in penurarium deducto, prægrandem & sagina ita distentam ut ambulare vix posset, belluam ostendit, inquit: Ecce facultatum tuarum decoctorem & helluonem. Caupo obstupescens, remedium à fratre petit. Iubet hic bonis artibus post hac rem quærere, & ab omni fraude ac malis artibus abstinere. Sicenim Deum minime permissurum ut bellua hæc vel Spiritus rebus ipsius vllum inferat detrimentum. Utitur consilio caupo: post quadriennium reuertitur frater, & lætus, rem familiarem auctam deprehendit. Rursus ergo in penu fratrem ducit; ubi eandem belluam macilentam supra modum ac fame quasi enectam adspiciunt. Ineptum profecto sit heic cogitare, Spiritus cibo pinguescere, aut macie deformari: certum tamen est diuitias male partas sæpe occultis modis ab his Spiritibus, Deo permittente, consumi. Quod si horum quid factum est; voluit Deus per religiosum illum cauponem iniustum in viam & ad vitæ emendationem reuocare. *Lucifugi* demones hi appellantur, quod lucem maxime oderint ac detestentur, tenebras econtra & densissimorum nemorum horridas vmbas ament ac sequantur, ijs maxime locis ubi aer humidus est & crassus, ut in Germaniæ quibusdam alijsque ad septemtriones regionibus, in quibus obuij sæpe hominibus occurrere, amplecti, atque etiam incredibili frigore, & contactu aut flatu interficere nonnullos dicuntur. Scribit Ioannes Me-

*Lucifugi
Spiritus.*

lecius,

Atius, in Sarmatia coli spiritus quosdam visibi-
 les, qui lingua Ruthenica *Koltri*, Germanica *Ro-*
boldi dicantur, quos credunt habitare in occu- *Coltri vel*
Roboldi.
 tis adium locis, vel in congerie lignorum; nu-
 triuntque eos laute omni ciborum genere, eo
 quod adferre soleant nutritoribus suis frumen-
 tum, ex alienis horreis furto sublatum. Quam
 vero alicubi illi spiritus habitare & nutriri cu-
 piunt, hoc modo suam erga patremfamilias vo-
 luntatem declarant. In domum congerunt no-
 ctu segmenta lignorum, & mulctris imponunt
 lacte plenis varia stercora animalium: quod ubi
 paterfamilias animaduernerit, nec dissipauerit
 segmenta, nec stercora è mulctris eiecerit, sed
 de inquinato lacte cum omni familia sua come-
 derit, tunc illi apparere & permanere ibi dicun-
 tur. Et quia tenebrarum hi dæmones cultores
 sunt, non immerito ea prodigia quæ de tenebris
 à Tartarorum quodam signifero subito indu-
 ctis, atque alia eiusdem generis commemoravi-
 mus, adscribi eis posse videntur. Hi iidem sunt *Spectra de-*
mentis.
 qui nocturnis temporibus & locis plerumque
 solitarijs, nonnumquam etiam in magna dome-
 sticorum frequentia solent tumultus & varias
 vexationes exhibere, per cœmiteria, bustuaria,
 loca supplicijs aut cædibus infamia oberrare.
 Nota sunt exempla, vt de illa domo Atheniensi,
 cuius mentionem in epistolis Plinius facit; de
 illa Romæ, in qua interfecto Caligula, diu ne-
 mo habitare potuit, quoad incendio periit, vt
 Suetonius Tranquillus affirmat. D. Augustinus
 Tribunitium quemdam Hesperium in Fusalensi
 Africæ territorio prædium habuisse dicit, in quo
 mali-

*Spectrae
pulonum.*

*Datus da
mones quo
modo abe
goris.*

*Cristallo
mania.*

maligni hi spiritus mirum in modum tam fami-
liam quam animalia infestant, adeo ut ad sa-
cerdotum opem confugere necesse haberet: qui
exorcismis & Missæ sacrificio vix illos inde ab-
egerunt. Narrat Fincelius Halberstadij do-
mum fuisse, spectris eiusmodi & strepitu no-
cturno post mortem patrisfamilias, hominis lo-
cupletissimi, valde infamem. Visos noctu dæ-
mones heri atque amicorum persona mensæ ex-
quisitissimis epulis instructæ assidentes, & co-
messantes; longo ministrorum ordine epulas ar-
genteis lancibus inferente, & vinum aureis po-
culis ministrante. De Datio Mediolanensi epi-
scopo Gregorius Turonensis scribit, eum ob sin-
ceræ fidei confessionem in exilium eiectum,
dum Constantinopolim iter intendit, Corin-
thum appulisse; & hospitij inopia coactum, in
ædes dæmonibus infestas diuertisse. Multa iam
nocte, adsunt magno numero dæmones, rugit
vnus, alter rudir, alius grunnit, alius alium ter-
ribilem edit sonum. Surgens Datus, O immun-
di, inquit, & maledicti Spiritus, qui quum in
cœlo essetis, sedem vestram in aquilone collo-
castis, Deoque similes esse voluistis. ecce super-
biæ culpa leonibus, asinis, porcis, alijsque bru-
tis animantibus similes facti estis, dum scilicet
Deo obedire noluistis. Quibus verbis confusi
dæmones aufugerunt, neque vnquam postea eo
reuersi sunt. Ad genus hoc dæmoniorum refe-
renda est *χρυσάλομαντεια*, catopromantiæ
non valde dissimilis, nisi quod hæc in cristalli
frustis fiat annulo inclusis, vel vasculo alteri, vel
etiam nudis, & in cylindrum aut obelum con-
forma-

formatis: quibus etiam dæmon fingit se inhabi-
tare. Quemdam Norimbergæ anno MDXXX.
ferunt in cristallo thesauros vidisse à dæmone
ostentatos: quos quum postea quodam ante vr-
bem loco effosso quæreret, adhibito familiari
vno spectatore, & iam in specu arcam vidissent,
atque ad eam cubantem atrium canem, magus
specum ingreditur, arcam aperturus canemque
abacturus, sed Cerberi offam secum non attule-
rat. itaque ille cacumen speluncæ quassavit, &
miserum ruina obtrivit, qua & specus terra op-
pleta. Atque hæc de sex dæmonum generibus
non ex tripode dicta, sed ex aliorum opinionibus
disputata sunt. Nunc pacta eorum & mi-
rabilia effecta, quibus homines sibi deuin-
ctos, cum æterno animæ & corporis di-
spendio, decipiunt, videa-
mus.

Ec 3

DE

DE SPIRITIBVS
ET INCANTATIONIBVSPRIMAE PARTIS
LIBER IV.

*De pacto demonum cum magis & sagis.
& primum de pacto implicito siue taci-
to: ubi multa iterum ex-
empla.*

CAPVT I.

*Damō mul-
tis modis
homines
deciperet-
natur.*

*Cypr. de
dupl. mart.
Aug. lib. 2.
De doct.
Christ. c. 23*

VLTI S ac diuersis modis Spiritus maligni omnes, sed inprimis qui familiares dicuntur, hominum genus decipere & ludificari querunt. Primus modus est, dum varijs formis hominibus apparentes, amicos se & iuuandi cupidos ostendunt: de quo supra dictum est. Alter modus est, per pacta cum magis inita; quibus omnes operationes magicæ innituntur. Probatur hoc & D. Cypriani, & D. Augustini auctoritate; quorum ille magos fedus cum damone habere dicit; hic, Omnes, inquit, artes huiusmodi vel nugatoria vel noxia superstitionis ex quadam pestifera societate hominum & demonum, quasi pacto infidelis & dolosa amicitia, constituta. Idem ciuilis iuris auctorita-
te &

et sanctione Imperatoria stabilitur. Multi magis artibus usi, inquit Imperator, elementa turbare, vitam infantium labefactare non dubitant, & Manibus accitis audent ventilare ut quisquis suos conficiat malis artibus inimicos. Hos, quoniam naturae peregrini sunt, feralis pestis absumat. In eandem sententiam schola Parisiensis articulum fecit. Quod apud Isaïam scriptum est: Percussimus fedus cum morte, & cum inferno fecimus pactum, probabili interpretatione B. Thomas ad magos accommodat. Et vero in pacta hæc libenter consentiunt mali; nec minus prompte quam astute dæmon se offert, magnarum & admirabilium rerum spe animarum periculum velās. Sic ipsi quoque Christo Domino ausus est pacti conditionem offerre, *Hæc omnia*, inquit, *tibi dabo si procidens adoraueris me.* Quod vero talia pacta cum hominibus faciat dæmon, consentiunt Spineus, Sprangerus, Nauarra, Grillandus, Remigius, Sibylla, Mengius, omnes denique Theologi tam veteres quam recētiores. Lucanus quoque homo ethnicus tale pactum agnouit, in eo tantum deceptus, quod dæmones ab hominibus cogi posse putat. Sic enim canit:

*l. multi. C.
de malef.
& math.*

Artic. 3.

Isa. ca. 28.

Matth. 4.

*Lucanus
lib. 6.*

*Quis labor hic superis cantus herbasq; sequendi,
Spernendique timor? cuius commercia pacti
Obstrictos habuere Deos? parere necesse est,
An iuuat? ignota tantum pietate merentur,
An tacitis valere minis? hoc iuris in omnes
Est illis superos, an habent hæc carmina certum
Imperiosa Deum, qui Mundum cogere quicquid
Cogitur ipse, potest?*

*Pañum in
otū quid.*

Pañum tacitum duobus modis fit. Primo, quando quis sciens volens superstitiosis vtitur signis, apud magos vfitatis, quæ quidem ex libris eorum aut sermonibus acceperit. Altero, quando quis magicis vtitur signis & characteribus, ignorans ea mala esse aut à dæmone inuenta, quod ijs solet accidere qui imprudēter libros quosvis legunt, & sepe probitatis aut sapientiæ opinione, quam de malis & sceleratis habent, decipiūtur. Pañum vero tum intercedere existimatur, vbi in factō aliquo mirabili & inusitato nec miraculi, nec naturæ vis, nec artificis sollertia inuenitur. Præterea, si adhibeantur verba ignota, falsa, obscura, aut sacra, sed profano modo vsurpata, aut ad sensus alienos derorta. item si adhibeantur certi characteres & signa; aut certi dies & horæ, certus stellarum situs obseruetur, cum certis imaginibus, granis, numeris, vocibus, instrumentis insolitis, & ad id quod agitur parum natura accommodatis: quando etiam sanctissimum crucis signum non rectè vsurpatur, vel vbi nō oportet positum, vel superflue certis locis ac numero iteratum, certo quoque addito candelarum numero: quando sacramentis alijsque rebus sacris quis abutitur: quando quis signa vel effigies efformat, & aquis coquenda iniicit: quando quis certos numeros, aut notas incognitus in tali charta, talis coloris aut figuræ inscribit: quando quis certum numum aut laminam ex auro, argēto aut alio metallo, incognitis characteribus inscriptam, sub certo siderum positu effingit; qualis fuit ille Pasethis, de quo Suidas & Apion, numus, qui quoties erogatus fuerat, toties ad do-

minum

minum redibat: quando superstitiosæ & super-
 stitiosæ ceremoniæ adhibentur: vt ad expellendum
 demonem si pili radantur, si quis induatur tela
 numquam lota, si operetur vno pede nudo, dis-
 cinctus, passo capillo, si virgam de tali ligno ma-
 nu teneat, & iam ad orientem iam ad austrum i-
 ctus intenet: quando denique mortuorum ossa,
 sepulcrorum puluis, atque alia quæ nullum à
 natura ad effectum producendum vim habent
 aut proportionem, vsurpantur. Porro ad tacitum
 hoc pactum ij fere inducuntur, qui bona fide li-
 bros legunt superstitiosos, quales sunt quos im-
 pij magi Adæ, Abeli, Enoch, Abrahæ, Paulo, Cy-
 priano, Honorio, Alberto Magno, & alijs ad-
 scribunt, & blasphemæ mentientes dicunt, quæ
 his libris continentur, ea fuisse tradita ab Ada-
 mi custode angelo Raziele, & à Tobix comite
 Raphaele reuelata. Salomonis etiam auctorita-
 tem prætexunt, cuius librum *Clauiculam*, & aliud
 ingens volumen in septem partes tributum, ple-
 num sacrificijs & incantationibus demonum, in-
 cautis obtrudere non verentur. His profecto qui
 vtuntur, cum diabolo tacite pactum ineunt, ani-
 mamque ei dant in nexum; præcipue quando ista
 concurrunt, scilicet vbi res non est proportiona-
 ta ad effectum producendum; item quando ipse
 effectus non potest prouenire nisi à causa intel-
 lectu prædita. Talis fuit Rabdomantia veterum,
 qui certis quibusdam verbis virgulæ extremita-
 tes coire faciebant, deinde bina ex hac frustula
 decisa, & ad collum appensa, quartanæ reme-
 dium afferre persuasum habebant. In his enim
 & talibus facile intelligi licet, non nisi à malo

*Libri magi
 ci, pijs ad-
 scripti.*

*Rabdo-
 mantia.*

*Circacha
racteres su-
persticio.*

*Nota Ephe-
sa.*

*Pythago-
ras.*

*Homeri
manes ex-
cisi.*

*Vestis Ger-
manorū su-
perstitiosa.*

spiritu, immediate assistente, effectum sperari posse, qui incantatoribus lubenter obsequitur, ex vi pacti, quod cum primo incantatore, quem magicos illos ritus edocuerat, fecit. Huic enim recepit, omnibus qui tales characteres & sigilla formauerint, aut talibus ritibus operati fuerint, sese in eo quod voluerint, vel amore, vel odio, vel aliquo alio effectum eliciendo, obsecundaturum. Ex hoc genere notula illæ & voces magicæ apud Ephesios fuere, quibus vtētes, in omni certamine victores euaserunt: de quibus adagiographus Diogenianus. Et Suidas adiungit, Milesum quemdam cum Ephesio in Olympijs palastra depugnasse, neque in conflictu vim eius sustinere potuisse, quod Ephesius in talo patrios illos characteres, è Dianæ pedibus, cingulo & corona, quibus instar ænigmati insculpi erant, transcriptos haberet: quod simulac animaduersum, ademptas litteras, & Ephesium, qui iam triginta defatigarat, succubuisse. Magicis characteribus Pythagoram quoque usum, iisque multa stupenda effecisse, in primis vero aquilam, de qua supra, cicurasse, Ammonius & alij testantur. Plinius auctor est Apionem Grammaticum herbe cynocephalæ, ad incantationes efficacissimæ, sed cuius effossio multis sæpe præsentaneam adferat mortem, tum magicorum characterum & susurrorum virtute Homeri umbram ab inferis euocasse, de quæ patria & parentibus interrogasse, eius tamen responsa alijs referre noluisse. Apud Germanos olim vestis militaris in usu fuisse legitur, quæ sine dubio ad pactum hoc implicitum pertinebat. hoc vero modo erat confecta. Ea nocte quæ diem natalem D. N. Iesu Christi

præcedit virgines quædam fila è certa lana, inuo-
 caris nescio quibus spiritibus ducebant, ex ijs-
 dem mox telam pertexebant, ex hac deinde ea-
 dem nocte interulas oblongas consuebant. Pe-
 ctori bina capita appingebant, vnum à dextris,
 alterum à sinistris. Quod dextram obtinebat par-
 tem, barbam habebat oblongam, & galea erat
 rectum; quod læuam, formidabili erat instar dæ-
 monis, aspectu, coronatum. Vtrinque crebræ
 erant adfute cruces. verba quibus ista peragebā-
 tur omittere consultius videtur. Hac veste qui
 indutus esset, contra omne telorum genus, quod-
 cumque illud esset, etiam bombardas, tutum se
 arbitrabatur, ac plus quam vllis armis, ea confi-
 debat. Pelops, vt Pausanias scribit, magicis qui- *Pelops.*
 busdam characteribus, quos ab Amphione acce-
 perat, in terram defossis, ludis Olympicis omnes
 equos ad locum eum delatos ita exterruit, vt vl-
 tra non tenderent, sed quam celerrime retroage-
 rentur. Et sane vix vllus alius est modus quo fa-
 cilis hominibus dæmon imponit, quā quod an-
 nulis incantatis, characterib. magicis, & planeta-
 ri, quæ vocant, sigillis tantā vim inesse persuadet.
 Et ad hoc quidem validissimū illi telum est hoc a-
 xioma, *Res inferiores à cælestibus corporibus regi,*
sive, vt Ptolemæus loquitur, vultus inferiores
celo, subiectos vultibus cælestibus: quo iacto fun-
 damento, facile ceterarum superstitionum laby-
 rinthum superstruit, fore scilicet, vt si quis sub *Annuli*
 tali positu siderum annulum sibi faciat, aut ima- *magici.*
 ginem vel sigillum talis vel talis figure efformet,
 principum fauorem, dona, thesauros, dignita-
 tes, & alia similia consequatur. Et hac quidem
 ratio.

*Charactē
res an vim
habeant.*

ratione dæmon omnibus magis illufit. Pſellus inquit: *Magicæ vero rationes conſtituunt à ſum-
mis poteſtariis, & à terrenis materiebus. Compati-
ant ſupera inferis, & præſertim ſublunaria.* Credebant enim, quæ characteribus illis, figuris
& numeris efficiantur, è virtute quadam partici-
pata, & à ſignis cœleſtibus per ſympathiam &
occultam quamdam conuenientiam inſuſa pro-
manare: quod tamen à vero atque ipſa philoſo-
phia valde eſt alienum. Non enim figura inter
primas qualitates numeratur, ac proinde nulla
ei actio adſcribi poteſt, præſertim in rebus vita
carentibus, puta auro, argento, plumbo, atque
alijs eiufmodi: quū operatio ei quod vitam habet
tantū tribuatur. Præterea, quum annulli illi, ſigil-
la & characteres artificialia ſint, non poſſunt na-
turales producere effectus: niſi illud quoque ad-
mittere velimus, poſſe aratrum ab artifice fieri
quod ſua ſponte agrum proſcindat, aut gladium,
qui ultro homines occidat, & ſi quid magis eſt ri-
diculū. Ex quo luce clarius eſt, omne hoc annu-
lorum, ſigillorum & characterum inuētum, dia-
boli eſſe technam, & meram impoſturam. Qui
enim magis indicauit, characteres illos aut pla-
netarum ſigilla, quæ ſcorpionum caudis, aut gal-
linarum ſcarificationibus propiores ſunt quam
litteris vel Aegyptijs, vel Chaldaicis, vel Hebrai-
cis, aut Arabicis, ſignorum cœleſtium aut plane-
tarum præferre imaginem, quum in his nulla niſi
rotunda figura conſpiciatur? Conticeſcat igitur
impium os Petri Abani, qui figuras has non qui-
dem à nobis, ſed ab Indis ſphæræ nonz inſculp-
tus videri ait. Illud credo voluit dicere, illis qui
cre-

credere hoc noluerint, in Indiam abeundum, & in veritatem explorandam: quo potius ipse cum omnibus suis nugis est relegandus. Quod si tamē eiusmodi sigilla in India conspiciuntur; à quo quæso illud acceperunt, hoc Saturni esse, illud Iovis, alterum Mercurij, & sic deinceps? Quamvis ergo tota hæc ratio vanissima sit, & superstitutionis plenissima, tamen ut nugacitas horum astrologorum, imò dæmonis astus in decipiendis hominibus deprehendatur, ex eorum commentis heic nonnulla decerpam. Primum igitur unicuique planetarum certum aliquod metallum, soli aurum, lunę argentum, Saturno plumbum nigrum, Iovi æs utrumque, Marti ferrum & chalybem, Veneri plumbum album, Mercurio electrum assignarunt. Idem in gemmis & lapidibus præciosis factum. Soli enim carbunculum vel hyacinthum, Lunæ adamantem & cristallum, Saturno chrysolithum & onychem perspicuum, Iovi saphyrum & amethystum, Marti iaspidem & magnetem, Veneri smaragdum & sardam, Mercurio achatem & topazium attribuerūt. Hinc sigilla efformaturi, ea ijs lapidibus aut metallis quæ signorum illorum erant, incidebant. Arietis sigillum fiebat ex auro puro, dum sol initium illius signi ingrederetur, luna vero in Cancro esset vel leone, libera malefico aspectu, ipsa meridiei hora. Conferre existimabatur diuitijs, existimationi, morbis omnibus capitis ac sensuum defectibus; item ad navigationes & aduersus tempestates. Tauri sigillum formabatur, dum itidem sol illud signum ingrederetur, & luna in cancro esset vel leone, à maleficis libera. Fiebat vero figura ho-

*Planetis
quæ metalla
sacra.*

Quæ gēma

*Sigillum
Arietis.*

Tauri.

- Geminorum* ra hominis studentis: & ad opus quoduis diligentem reddere credebatur. Geminorum sigillum fiebat sole dictum signum ingrediente, & in meridie vel ortu, quod de omnibus etiam reliquis est intelligendum: sicut & hoc, ut luna à maleficis sit libera, sed tum sit in leone, libra, vel cancro. Prodest hoc, si astrologis credimus, morbis brachiorum, atque in primis comitiali. Eadem ratione sole cancrum ingrediente, & luna in libra vel leone constituta, sigillum corallio aut iaspide incidebatur, quod aduersus tussim, sanguinis sputum, pleuritidem, vlcera exedentia, validum remedium credebant. Leonis sigillum, eodem modo quando sol illud signum ingreditur, factum, nephriticis prodesse, cordisque palpitationibus, febribus acutis, solis ardoribus mederi, atque hominem etiam fortem & bonum (ò superstitio?) reddere putabatur. Figura eius, homo triumphans. Virginis sigillum fiebat sole signum ingrediente, luna in libra vel sagittario. Aiebant conferre omnibus viscerum doloribus, & horrore ac febrium paroxysmis. Sigillum libræ fiebat quum sol signum illud ingrediebatur, luna vero in capricorno erat vel aquario. Hoc qui gestabant, eos pios, misericordes, mansuetos, prudentes fieri mugabantur: ad coniugum etiam concordiam, ad lucra, ad nauigationes & contra hæmorrhoidarum cruciatum non parum conferre, persuasum habebant. Figura erat, hominis sedentis & cogitandi. Scorpionis sigillum fiebat, sole scorpionem ingrediente, luna vero in aquario vel piscibus versante. Contra quartanam, phthisin, vesicæ morbos, dolores ex ictu scorpionum, pro

pro remedio habebatur : homine n etiam perti-
 nacem & inuictum reddere putabatur. Sigillum *Sagittarij*
 sagittarij fiebat quum luna esset in piscibus vel
 ariete. comitialibus, dæmoniacis, insanientibus,
 ischiæ dolori, febribus mistis ex bile & pituita
 vel sanguine, si dijs placet, medebatur. Sigillum *Capricorni*
 capricorni, luna in ariete, vel tauro: ad artuum
 dolorem, & contra canes etiam rabidos. Sigillum *Aquarij*.
 aquarij, luna in tauro vel geminis: credebant visui
 prodesse atque oculis, crurium doloribus, studio-
 sos facere & prudentes, atque imprimis reptili-
 um noxis mederi. Piscium sigillum efformaba- *Piscium*.
 tur, sole signum ingrediente, & luna in cancro
 aut geminis existente. Remedium erat supersti-
 tionis contra podagram, mala vlcera, elephantia-
 sim, & similes morbos. His planetarum sigilla *Sigilla plan-*
 multo nobiliora credebant, ad quæ effigianda *netarum*.
 quoque maiori erat opus obseruatione. Com-
 munia erant, ut significator sit in angulo, luna fe-
 lix ipsum respiciens, & sol illi fauens, scilicet vt
 primum à radijs eius liberetur, nec malefica sig-
 nificatori obstat, aut super ipsum eleuetur, & vt
 in proprio metallo fiat vel gemma: pro sole in au-
 ro vel carbūculo, pro Marte in iaspide vel ferro,
 pro Ioue in ære, pro Saturno in plumbo, pro luna
 in argento aut cristallo, pro Venere in plumbo
 aut smaragdo, pro Mercurio in electro vel topa-
 zio. Solis sigillum existimabant hominem facere *Solis*.
 sapientem, grauem, fortem, victorem hostium,
 pudicum, potentem, felicem, sed cogitabundum.
 Lunæ vero, in itineribus, in mercatura, in diuitijs *Lunæ*.
 acquirendis fortunatū, versatili ingenio, lepidū,
 apud mulieres gratiosum. Iouis, ad honores, ma- *Iouis*.
 gistra-

gistratus, gratia in principum, diuitias, mansuetudinem, bonos mores, animi tranquillitatem, continentiam, amicitias, sacerdotia, & in foro iudiciario victoriam: ad hæreditates etiam consequendas, si Saturnus illi faueat. Martis sigillum, ad victoriam, fortitudinem, ad lucrum, ex ludo quoque, si Mercurium habeat fauentem. Veneris, ad dona consequenda, ad gratiam Principum, & inprimis mulierum; ad sacerdotia etiam, sed magis ad connubia, ad salutem morborum desperatorum, ad lætitiā & hilaritatem, ad obliuionem curarum & moeroris, ad amicitias, ad comitatem atque affabilitatem. Mercurij, facit sollicitum, promptum, elegantem, diuitem, facundum, astutum, ad disciplinas & artes discendas aptum, in foro felicem. Saturni, tenacem, diuitibus charum, mille modis lucro insidiatē, mulierum contemptorem, thesauris inueniendis felicem. Atque hæc sunt veterum ac recentiorum etiam magicæ nimium tribuentium de planetarum sigillis deliria, quæ supersticio inuenit, hominum ignorātia credibilia fecit. Quis enim vel mediocriter in naturæ obscuritate versatus nescit tam rapidum esse, uti supra quoque demonstrauimus, cœlorum motum, ut tam cito nulla imago aut sigillum effingi possit, quin mutatus sit stellarum situs? nec posse figurā artificiosam auro, argento aut alij metallo insculptam, nihil omnino commune cum stellis aut cœlis habentem, nouam aliquam inducere qualitatem, quæ materiæ eas addat vires ut quod non poterat ante, efficere possit? Atque hæc est communis omnium Theologorum sententia, Tertulliani inprimis,

*Anvima
beant pla
netarum si
gilla natu
ralem.*

*D. Thō. 2.
2. q. 96. ar.
2. lib. 4. cō
tra gent. c.
104. & 105.
Gibi Ferr.
Tert. in li.
de idolola.*

mis, qui superstitionem hanc magicā esse aperte *Bonauent.*
 affirmat. S. Bonaventura in Centiloquio, *in Centilo.*
uatio hac, inquit, est à Deo maledicta, & ab Ec-
clesia interdicta, & quae per astra procurantur, da-
monum illusiones atq; deceptiones sunt. Eandem
 superstitionem Schola Parisiensis damnauit his
 verbis: *Quod imagines ex metallo, vel cera, vel* *Artic. Pa-*
lia materia ad certas constellationes fabricata, *ris. 21.*
vel certo caractere aut figura efformata, aut etiam
baptizata, exorcizata, aut consecrata, seu potius
execrata, secundum praedictas artes, & sub certis
diebus, habeant virtutes mirabiles, quae in libris
huiusmodi superstitiosis recitantur, error est in fide,
& philosophia naturali, & astronomia vera. Py- *Pythagor.*
 thagoras tamen Augustino quoque teste, cha- *tas chara-*
 racteribus, numeris ac litteris multum vsus *terib. ma-*
 est, ijsque res miras & vix credibiles effecit, in- *gicis vsus.*
 primis vero lunam diligentissime obseruasse
 dicitur. Vtrum vero cum dæmone aliquo ipse
 pactum fecerit visibiliter, an per pactum impli-
 citum ab alio traditas magicas artes acceperit,
 scriptores dissentiūt. Præter alia supra comme-
 morata, idem immani magnitudine vrsū cicu-
 rasse, diuque secum retinuisse, tandem vero hac
 conditione dimisisse fertur, ne cui vñquam ho-
 minum noceret: vrsūque in syluas & solitudi-
 nes reuersum, diligenter fidem seruasse. Idem
 prope Tarentum boue fabas depascente, armen-
 tarium inclamasse dicitur, abigeret bouem, ac
 moneret ne fabis vesceretur. Bubulcum cum ri-
 su respondisse, correctionis eiusmodi se ignarū:
 melius id facturum Pythagoram, qui discipulos *Celins. B.*
 in scholis monere esset solitus. Mox depromptis *9. ca. 7.*

Plut. in vi quibusdam characteribus, & magicis carminibus à Pythagora susurratis, bouem non tantum à fabarum esu refugisse, sed etiam Tarentum ad præsepe reuersum, sub iugum cogi nūquam potestea quiuiss, immo tamquam canē domesticum, placide & velut humano more cibum ex hominum manibus sumpsisse. Libanius & Iamblichus,

Valens Imper. à magis deceptus. quærente de successore Valente Imperatore, eodem pacto tacito vsi sunt, tali superstitione. Pulueri vigintiquatuor alphabeti Græci literas inscripserūt, collocato ad vnāquamque litteram hordei grano. Inde demurmuratis quibusdam carminibus, gallum gallinaceum admiserunt: & quia gallinaceus absumserat grana notata literis Θ. Ε. Ω. Δ. omnes Theodoros, Theodosios, Theodatos, & Theodulos Valens occidi iussit: cui nihilominus Magnus ille Theodosius in imperio successit. Alij hoc per alectryomantiam, alij per oraculum ex tripodis machina laurea, alij alio modo factum volunt. Quidquid sit, credibile est, per diabolum, Deo reuelante, hæc ita detecta. Nam & illi ipsi consulti harioli, siue Libanius & Iamblichus, siue alij fuerint, interrogati num quæfissent quid ipsismet impederet, versus quosdam respondisse dicuntur, quibus & ipsis capitalis sententia, & Principi exustio denūciabatur: quæ sic euenerit. Nam & Theodosius, uti diximus, successit; & hi capite mulctati; & Valens viuus à Gotthis igne est absumtus. Sub hoc quoque genere comprehenditur forsan illa magica superstitione quæ apud Lapponas, Bothnienfes & Finnonas est in vsu. Cubiculum ingreditur magus, cū vxore, & vno solo comite. Ibi ranam vel serpentem

Olaus li 3.

li. 5. c. 17

tem æneum incudi impositum, malleo aliquo-
 tes ferit: mox demurmuratis magicis versibus,
 quasi extra se raptus concidit. Iacentem, exani-
 mi similem, diligenter socius custodit, ne à pu-
 lice, musca aut alio animalculo infestetur. Tan-
 dem ad se reuersus, de quo quæsitum erat, respõ-
 det. Idem dici potest de ea superstitione qua Ian-
 nem magum Theophili Imperatoris præcepto-
 rem vsum, Cedrenus testatur. Quum enim tres
 aliquando barbarorum duces cum magnis co-
 pijs imminerent, Imperatori de belli euentu
 valde anxio Iannes hoc modo futura prædixit.
 Tres malleos ferreos iusserat fabricari; hos de-
 inde tribus robustis viris in manus dedit, & me-
 dia nocte, peractis incantationibus, statuae trici-
 pitis singula capita singulos quantis posset vi-
 ribus percutere iussit. A duobus duo capita prò-
 te à trunco decussa; tertium à tertio læsum tan-
 tum & con fractum. Hinc Iannes Imperatori vi-
 ctoriæ spem fecit. Et belli quidem is fuit euentus,
 ut è ducibus illis duo perierint; tertius vero gra-
 uiter saucius ægre cum exercitus reliquijs do-
 mum sit reuersus. Magiæ huic valde deditam fu-
 isse Euphrosynam Alexij Angeli Imperatoris
 Constantinopolitani vxorem, Nicetas affirmat.
 Nam & aprum Calydonium ex ære factum, &
 Herculis, pulcherrimi operis statuam, à Lyfima-
 cho sculptam, eum in vsum adhibuisse, & ex mul-
 tis alijs statuis eidem fini membra decussisse, ait.
 Eodem pacto is adolescens se obligauit, de quo
 Hieronymus in vita Hilarionis. Hic puellæ cu-
 iusdam Deo dicatæ ardens amore, quum bonis
 artibus nihil impetrare se posse videret, Mèphim

*Iannes ma-
 gus Theo-
 phili Imp.
 præceptor.*

Cedrenus.

*Euphrosy-
 na Impera-
 trix magiæ
 dedita.*

*Hieron. in
 vita Hila-
 rionis.*

*Fascinatio
amatoria.*

*Comes ve-
strauensis
fascino le-
gatus.
Meug. in
Compend
Exorc.*

abit, & ab AEsculapij sacerdotib. consiliū petit. postquam amator magicis artibus instructus ab AEsculapij sacerdotibus redijt, & subter limen domus puellae tormenta quadam verborum & portentosas figuras, sculptas in aris Cyprij lamina, defodit, ilico amore insanire virgo, & amictu capitis abiectoretare crimeis, stridere dentibus, inclamare nomen adolescentis: magnitudo quippe amoris eam in furorem verterat. Perducta à parentibus ad monasterium, seni Hilarioni traditur, vlulante statim & confitente damone: Vini sustinui inuitus adductus sum. Quam bene Memphi somnijs homines deludebam! & cruces, ó tormenta quae patior! Exire me cogis, & subter limen ligatus teneor? Non ex eo, nisi me adolescens qui tenet, dimiserit. Tunc senex Hilarion, Grandis, ait, fortitudo tua, qui licio & lamina cōstrictus teneris. Dic, cur ausus es ingredi puellam Dei? Vt seruarem, inquit, eam virginem. Tu seruares, proditor castitatis? Cur nō potius in eum qui te mittebat, es ingressus? vt quid, respondit, intrarem in eum qui habebat collegam meum, Amoris demonem? &c. Ita vir sanctus, nondum etiam remoto maleficio, demonem expulit. In dioecesi Argentoratēsi Comes Vestraviensis à concubina, qua ante legitimas cum alia nuptias abusus erat, simili arte fuit maleficiatus. Hæc ex vetula cuiusdā sagæ consilio ollam incantatam in puteum, qui in Comitum palatio, iniecit: vnde statim is ad actū coniugij ita inidoneus est redditus, vt iam post triennij experientiam nullos omnino heredes speraret. Forte fortuna quum in prædictam concubi-

abinam incidisset, & post salutem ab ea roga-
 retur, ecquid suauiter cum vxore viueret, quot
 filios haberet; Comes de industria dissimulans,
 tres sibi esse ait perquam scitos, quartum vero
 ab vxore grauida adhuc vtero ferri. Heic indig-
 nabunda muliercula, Hoccine ego credam, ait.
 Male sit pessimæ illi vetulæ, quæ persuasit mihi
 artibus suis effecturam se ne vnquam liberi ex te
 nascantur. Subridens Comes, Quin tu quidquid
 huius est mihi pandis, inquit. Illa rem omnem
 narrat: qua percepta; Comes domum reuersus
 ollam in puteo quæri atque extrahi, & mox igne
 cremari iubet. Ita maleficio amoto, Comiti pri-
 stinæ vires redierunt, ac multi filij ex eodem ma-
 trimonio nati sunt. Similis fere, sed maioris ma-
 lefici exemplum Niderius ponit. In oppido Bol-
 tingen, inquit, Lausannensis diœcesis, quidam di-
 ctus Stadelein, grandis maleficus, captus fatebatur
 se in domo quadam, vbi vir & vxor simul manebāt, fascino in-
 maleficijs suis successiue in vtero vxoris præfata se-
 ptem circiter infantes, ita vt semper abortam face-
 ret, multis annis necasse. Simile fecit in eadem domo
 omnibus pecoribus fetosis, quorum nullum viuū par-
 tum edidit eisdem annis. Maleficio vero talis fuerat
 vsus. Subter limen ostij domus se lacertam posuisse
 dixit, quæ si amoueretur fecunditas inhabitantibus
 restitutum iri. Quæsito, nec inuento serpente, quia in
 puluerem fortasse redactus erat, pulueres seu ter-
 ram abstulerunt, & in eodem anno vxori & om-
 nibus iumentis domus fecunditas restituta est. Imago co-
 Oeniponte malefica quædam, efficta circa ima-

Niderius in
 Formica
 rio Familia
 sterilitas
 ducta.

*Fascini de-
prehendendi
ratio vidi-
mole.*

*Differētia
inter pactū
tacitū &
expressum.*

gine, acubus vndique perforata, & subter limen
defossa, vicinam doloribus ita vexauit, vt con-
tinuas acum punctiones sentiret. Sed maleficio
inuento & combusto, paullatim misera mulier
conualuit. Imaginibus his alijsque rebus malefi-
cos vti tamquam signo & condito, siue pacto, cū
dæmone, nemo, opinor, negabit. Fascini vero de-
prehendendi rationem à saga in oppido Nouen-
tano usurpatam, hanc se vidisse Antonius Lauo-
rerius narrauit. Sumebat funiculū, aut strophio-
lum, vel quid aliud ægroti, idque manu dimeti-
ens, aut maxima aut minima magnitudine osten-
debat, quod si fieret, mortem ægro ominabatur;
sin ad iustam rediret magnitudinem, sanitatem
pollicebatur. Quodam die idem Antonius, quo
vtrum ea mulier è strigum numero esset, expe-
riretur, suum ei dat strophion, ægrota cuius-
dam virginis esse dicens. Sumit mulier, metitur,
primum decima parte solito grandius, mox pal-
mam vix latum, tandem æque vt prius magnum
reddit, Antonij illud esse nihil subodorata, vel
quod noluerit illud ei dæmon, vel non potuerit,
quod Antonius exorcista esset, reuelare. Infinita
sunt quæ huc apposite à nobis cōgeri possint mi-
raculose dæmonum ministerio effecta, quæ bre-
uitatis causa omittimus, ab alijs narrata. Illud
tantum conclusionis loco addimus, omnem ho-
minem qui ad extraordinariam aliquam opera-
tionem eliciendam ad effectum minime propor-
tionatis rebus, superstitioso ritu, siue ex libris
magorum siue ex sermonibus accepto vtatur, in-
telligi tacitum habere pactum cum diabolo; at
si superstitionem illam ab ipso dæmone, vel eius
vica-

ncario, aut tertio aliquo in nomine dæmonis
acceperit, pactū cum eodem habere expressum,
animamque ei suam & corpus oppignorasse.

*De Magia demoniaca, an aliqua sit: de
Magia diuisione, quam nonnulli afferunt,
in Magiam albam siue Theurgiam, &
Magiam nigram, vel potius Necromanti-
am aut Goetiam: de q̃ modo quo magi
antiquitus vsi, multis addi-
tis exemplis.*

CAPVT II.

DÆMONIACAM esse Magiam,
cuius adminiculo siue industria
aut artificio hominum, nec natu- *An sit Ma-*
ralibus causis, sed immateriali *gia demo-*
quapiam, spiritali & separata vir- *niaca.*
tute mirabiles effectus atque operationes pro-
ducantur, tam manifestum est, vt probare illud
velle hominis videatur ocio suo abutentis. Neq;
enim hoc scripturæ tantum testimonijs, sed om-
nium etiam ætatum memoria atque experimen-
tis est compertum. Ita senserunt ex antiquis phi-
losophis plerique: Trismegistus, Pythagoræ;
Plato, Psellus, Plotinus, Iamblichus, Proclus,
Chalcidius, Apuleius; ex peripateticis Theopha-
stus, Ammonius, Philoponus, Auicenna, Alga-
zel, alij. Ante diluuium eam inuentam, & à dia-
bolo gigantibus traditam, D. Clemens testatur:

*Magia quæ
inuentor.
Clemens li.
4. Recogni.*

ab his deinde ea Chamū imbutū. Sic enim scribit:
Docuerunt homines quod damones artibus quibus-
dam obedire mortalibus, id est, magicis incantatio-
nibus possent; ac velut ex fornace quadam & officina
malitia totum mundum, subtracto pietatis lumi-
ne, impietatis fumo repleuerunt. Pro his & alijs nō-
nullis causis diluuium mundo introductum est, &
omnes qui erant super terras deleti sunt, excepta
Noæ familia, qui cum tribus filiis eorumq; vxoribus
superfuit: ex quibus vnus Cham nomine, cuiusdam ex
filijs suis, qui Mezraim appellabatur, à quo Aegyptio-
rum, Babyloniorum & Persarum ducitur genus,
male compertam Magicam tradidit disciplinā, hunc

Zoroaster. gentes quæ tunc erant, Zoroastrem appellauerunt,
admirantes primum magica artis auctorem, cuius
nomine etiam libri plurimi super hoc habentur,
&c. Hæc Clemens. Porro Zoroastrem hunc cē-
tum milibus versuum vniuersam hanc artem di-
abolicam comprehendisse, ac tandem in turbine
quodam è medio discipulorum à dēmonē viuū

*Perse Ma-
gia studiosi
Plut. in lib.
De Isid. &
Osr.* asportatum fuisse, apud Suidam legitur. Persis
Apuleius duplicis Magiæ inuentionem adscribit.
Hi enim duos credidere Deos, auctores rerum
& dominos: alterum bonum, Oromasdam, quē
solem censebant; malum alterum, Arimanem, si-
ue Plutonem. Ab his duplicem Magiam deduxe-
runt: vnā quæ tota in superstitionibus & falso-
rum Deorum cultu erat posita; alteram, rerū oc-
cultarum & naturę obscuritatis inuestigatricem.

Hinc etiam hodieque nōnulli Magiam diuidunt,
in Theurgiam, siue Magiam albam, & in Goetiā,
siue Magiam nigram aut Necromātiā: & illius
qui-

*Magia
diuiso.*

*Theurgia
an & quid.*

quidem effectus bonis, huius malis angelis ad-
tribunt, illamque licitam esse, hanc illicitam
esse, dicunt. Sic iactare solebat suasque im-
posturas venditare superioribus annis Scot-
tus ille Parmensis: fuitque hic peruetus siue er-
ror siue impostura magorum, Platoniorum ma-
xime, Iamblichi, Porphyrij, Plotini, Procli, &
Iuliani Apocatae. Verum commentitiam hanc
esse & illicitam atque impiam Theurgiam, ipsius
Cornelij Agrippae verbis, qui inter omnes magos
facile familiam ducit, euinci potest. Sic. n. scribit:
*Theurgia hac sapis: me sub nominibus Dei & ange-
lorum malis demonum fallacis obstringitur: & li-
cet caeremoniarum eius pars maxima munditiam
animi, corporis & rerum externarum utensiliumq;
ostendet; immunditamen Spiritus & deceptrices
potestates hanc exquirunt, ut adorentur pro diis.*
Addit, huius speciem esse *artem Almadel, artem
notoriam, artem Paullinam, artem Reuelationum,
& huiusmodi superstitionum plura, quae eo ipso, in-
quit, sunt perniciosiora, quo apparent imperitis di-
uina.* Ceterum Theurgiam hanc merum esse
diaboli commentum atque imposturam, ratio-
nibus quoque probari potest. Aut enim effectus
eius immediate Deo per magos operanti, aut
Deo per angelos bonos eiusmodi perficienti tri-
buendi sunt. Et quamuis nonnulli prius illud de-
fendant, dicentes, esse gratias quasdam gratis
datas, ut sunt dona linguarum, & prophetiae, quae
non raro etiam impijs a Deo concedantur, ut Ba-
laamo: neutro tamen modo Theurgiae huius au-
ctorem Deum dici posse manifestum est. Et pri-
mo quidem impie in eo errant quod magicas artes

*Inter dona
gratuita et
magicos
effectus
discrimen.*

458 DE SPIRIT. ET INCANT.

cum gratijs his gratuitis comparare audent; inter quas ingens sane est discrimen. Dona enim illa gratis à Deo data vera sunt miracula, nō prestigia, nec adstringuntur certis, ridiculis ac superstitiosis, quoad modum, tempus, locum, aliaque obseruationibus, vt magicę illę operationes; in quibus si vel minimum aliquid horum desit, frustra omnis est magorum conatus. Multo minus dona illa Dei gratuita per doctrinę aut disciplinę modum tradi possunt, quod magi faciunt, qui & magistros habent & auditores, ita vt discipuli per pręcepta à magistris tradita idem quo illi operentur. Neque credi debet in his operationibus Deum alio modo concurrere quā in ceteris rebus omnibus creatis, videlicet tāquam causam vniuersalem. Sed & hoc erroneū est & blasphemum dicere, angelorū bonorum ministerio Deum in magicis operationibus vti. Fatendum enim fuerit posse Deum ad conditionem aliquam adstringi. Hinc illud Parisiensis

Paris. Art. 9. 19. 23. scholę decretum siue articulus: *Quod Deus per artes magicas, & maleficia inducatur compellere angelos suis incantationibus obedire, Error. Quod boni angeli includantur in lapidibus, & consecrent imagines, vel vestimenta, aut alia faciant quę in istis artibus continentur, Error.* Ecqua vero rati-

Spiritus boni nolunt adorari. one Spiritus hi quorum opera magi vtuntur, boni dici queant, quum tamquam Deos adorari se, & sacrificia sibi fieri iubeant? quo crimine læsę diuinę maiestatis nihil est à puris illis mentibus alienius. Quid, quod hę artes non tam ad iuandum quam inferendum alijs per furta, adulteria, cædes, &c. damnum atque exitium diriguntur?

Arbo-

At boni illi angeli tam hæc detestantur, quam maligni illi amant. Suis rebus admiscunt magi multa mendacia & deceptiones. nihil horum in bonos angelos cadit, in bono iam confirmatos. Quid vero absurdius, quam quod magi in spiritus vti imperio & coactione, immo & minis rerum impossibilibus & plane absurdarum, gloriatur? nihil horum bonis angelis potest conuenire, qui liberrimi sunt spiritus, nullius quam Dei imperio subiecti. Est igitur tam Theurgia quam Necromantia, tam alba quam nigra Magia nihil aliud quam malignorum spirituum operatio, ad hominum perniciem vnice directâ; in qua nec Deus nec boni angeli vllas partes aut agunt aut habent. Eadem *Goeia* Græcis dicitur, id est, *impostura*, ob præstigias quæ in hoc frequentes. Neque tamen semper præstigiæ, sed quandoque mirabiles effectus, mali omnes; certe ad malum finem, à malo. Nam carminibus magicis, Deo permittente, mediante dæmone, & homines occiduntur, & mortui resuscitari, & futura prædicti, & abscondita erui videntur. Et quis omnia recedere possit? De hac leges Canonice ita loquitur: *Magi sunt qui permissu Dei elementa concutunt, turbant mentes hominum minus confidentium in Deo, ac sine vlllo veneni haustu, violentia tantum carminis, interimunt. Vnde Lucanus: Mens hausti nulla sanie polluta veneni incantata perit. Dæmonibus enim accitis, audent ventilare, vt quoscunque suos perimant malis artibus inimicos. Ii etiam sanguine vtuntur, & victimis saepe contingunt mortuorum corpora. Necromantici sunt quorum præcantæ*

*Magia
quid.*

Goeia,

*C. nec mi-
ra. 26. q. 5.*

stionæ

Cap. seq.

tionibus videntur resuscitari mortui, diuinare, & ad interrogata respondere. vex ip̄s enim Græcè, Latine mortuus, *μαρτὴς* diuinatio nuncupatur, ad quos suscitandos cadaueri sanguis adijcitur. nam amare sanguine *dæmones* dicuntur. Ideo quotiescunque Necromantia fit, cruor aqua miscetur, vt colare sanguinis facilius pronocetur. Et paulo inferius additur: His ergo portentis per diabolorum fallaciam illuditur curiositas humana, quoniam id impudenter appetunt scire, quod nulla ratione rui comperit inuestigare. Hac potestas immundis spiritibus ideo datur, vt peruersos sibi aptent, hoc est prauos homines seducant, illos scilicet, qui spernunt veritatem, & credunt mendacio, iuxta Pauli sententiam: Sanam doctrinam non ferent, sed ad sua desideria coacernabunt sibi magistros, prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur, cnerati peccatis, ducuntur variis desideriis, semper discentes, & nunquam ad scientia veritatem peruenientes. Agrippa archimagus in duas eam species distinguit. vnā cuius cultores dicit se dæmoni submittere, ei sacrificare, & eum adorare: alteram in qua nullū ipse dicit intercedere pactum cum diabolo homini, sed hunc illi vel inuito imperare, & verborum quorundam ac coniurationum virtute spiritus elicere atque aduocare, & ad mandatā peragēda cogere. priorem illam fatetur legibus esse vetitam, nefandissimam & cunctis ignibus plectendam: posteriorem diuinam quamdam artē omnique laude dignissimam esse asserit, sed tamen mani-

manifestis periculis atq; illusionibus nō carere:
 quod quidem ipsa testatur experientia. Apuleius
 magiam hanc, vel potius incantationes quibus
 magi vtuntur, *Versus sepulcrales* nominat; cēsens
 fortasse, qui multorum quoque fuit error, Ma- *Necroman-*
 gicos effectus per animas defunctorū fieri. olim *tia seu Ne-*
 velut diluuium quoddam vniuersum terrarum *cyomansia*
 orbem inundauit, cuius hodieque non riuulos
 tantum, sed flumina quoque & maria reliqua vi-
 demus. In primis vero illæ mundi partes infam-
 es fuerunt, in quibus ad inferos aditus quidam
 esse sunt crediti, vt litus Franciæ occidentale,
 Tarentum, Auernus, antra Cimmeria, Heraclæa,
 alia loca. Denique scimus auorum memoria Sal-
 manticæ, & in Italia ad lacum Nursinum, & in
 spelæo Visigniano huius Goetiæ celebres scho-
 las fuisse. De ritibus eius sic Horatius:

Carminibus qua versant atq; venenis
Humanos animos. has nullo perdere possum
Nec prohibere modo, simulac vaga Luna decorum
Protulit os, quin ossa legant herbasq; nocentes.
Vidi egomet nigra succinctam vadere palla
Canidiam pedibus nudis, passq; capillo,
Cum Sagana maiore vlulante (pallor vtrascq;
Fecerat horrendas aspectu) scalpere terram
Vnguibus. & pullam diuellere mordicus agnam
Cœperunt, Cruor infossam diffusus, vt inde
Maneis elicerent animas responsa daturas.
Lanea, & effigies erat, alterea cerea. maior
Lanea, qua pœnis compesteret inferiorem.
Cerea suppliciter stabat seruilibus, vtq;

*Iam peritur a modis. Hecatem vocat altera seuam
Altera Tisiphonem.*

Antiquis quidem vnam tantum Magiæ speciem, Necromantiam vel Necyomantiam scilicet, cognitam, certe frequentissime exercitam fuisse, multis è scriptorum, maxime poetarum locis, non inepte quis conieceret. In hoc varijs utebantur sacrificijs ac cæremonijs, mûdationibus, suffumigationibus, dæmonum inuocationibus & coniurationibus, horribilium verborû & minarum plenis. Sic Tiresias apud Senecam Thebarum regis manes ex inferno euocat, Describit vero poeta primum lucum horridum & umbratum, eiusmodi incantationibus aptum. postea subiungit:

*Huc ut sacerdos intulit senior gradum,
Haud est moratus, præstitit noctem locus.
Tunc fossit tellus, & super rapti rogis
Iaciuntur ignes. ipse funesto integit
Vates amictu corpus, & frontem quatit,
Lugubris imos palla perfundit pedes,
Squalente vultu maslus ingreditur senex:
Mortifera canam taxus astringit comam,
Nigro bibentes vellere, atq; atra boues
Reirò trahuntur: flamma prædatur dapes,
Viuumq; trepidat igne ferali pecus.
Vocat inde Maneis, teq; qui Maneis regis,
Et obsidentem claustra lethalis lacus:
Carmenq; magicum voluit, & rapido minax
Decantat ore quidquid aut placat leues,
Aut cogit umbras. Irrigat sanguis focos,*

Solidasq; pecudes vrit, & multo specum
 saturat cruore: libat & n.ueum insuper
 Lactis liquorem, fundit & Bacchum manu
 Lena, canit quæ rursus, & terram intuens
 Grauiore Manes voce, & attonita ciet.

Statius quoque eandem rem non minus graphi-
 ce depingit. Facit enim Tiresiam lotionem & suffu-
 migationem prius se purificantem, postea bimorū
 pecorum viscera, sulphur, gramen recens atque
 alia aris adolentem, vt eo fumo quasi consecra-
 tus rex, à spiritibus non offendatur. Inde syluam
 describit obscuram & horridam, Hecataë sacram,
 umbris infernalibus, laruis & dæmonibus fre-
 quentem. Subiungit deinde victimas, sacrificia,
 carminas, altaria, vestes, ac reliquum appara-
 tum: tandem addit preces, inuocationes, coniura-
 tiones terribiles, & carmina à mago vsurpata. Si
 vero canit:

Hic senior vates

*Velleris obscuri pecudes armenta q; sisti
 Atra monet.*

*Tum fera cæruleis intexit cornua fertis
 Ipse manu tractans: notaq; in limine silua
 Principio largos nouies tellure cauata
 Inclinat Bacchi latices, & munera verni
 Lactis, & Actæos imbres suadumq; cruorem.
 Manibus aggeritur quantum bibit arida tellus.
 Trunca dehinc nemora aduoluit, mastusq; sacerdos
 Tres Hecataë, totidemq; satis Acheronte nefastis
 Virginibus iubet esse focos tibi Rector Auerni
 Quæquâ infossus humo, super at tam agger in auras
 Pincus*

*Pineus hunc iuxta cumulo minor ara profunda
 Erigitur Cereri, frondes, atque omne cupressus
 Intexit plorata latus. Iamq³, ardua ferro
 Signati capita, & frugum libamine puro
 In vulnus cecidere greges. Tunc innuba Manto
 Exceptum pateris praelibat sanguine, & omnes
 Per circum act³ pyras sacri de more parentis,
 Semineces fibras, & adhuc spirantia reddit
 Viscera, nec rapidas moratur frondibus atris
 Subiectare faces,*

*Verba vero incantationis hæc ponit:
 Tartarea sedes, & formidabile regnum
 Mortis inexpleta, tuq³, ò sauisime fratrum,
 Cui seruire dati Manes, æternaq³, sontum
 Supplicia, atque imi famulatur regia mundi;
 Soluite pulsanti loca muta, & inane seuera
 Persephones, vulgusq³, caua sub nocte repositum
 Elicite, & plena redeat styge portitor alno.
 Ferte simul gressus, nec simplex Manibus esto
 In lucem remeare modus. tu separe cœtu
 Elysios Perseia pios virgaq³ue potenti
 Nubilus Arcas agat, contra per crimina functis,
 Qui plures Erebo, pluresq³, è sanguine Cadmi,
 Angue ter excusso, & flagranti praua taxo
 Tisiphone dux pande diem, nec lucis egentes
 Cerberus occursum capitum detorqueat umbras.
 Atque hic Tiresias nondum aduentantibus umbris,
 Testor, ait, Dinos, quibus hunc sacrauius ignem,
 Lauaq³, conuulsa dedimus carthesia terra,
 Iam nequeo tolerare moram. Cassusne sacerdos*

Audior? an rabido iubeat si Thessala cantu
 ibitis? an Scythicis quoties armata venenis
 Colchis agit, trepido pallebunt Tartara motu?
 Nostri cura minor? si non attollere bustis
 Corpora, nec plenas antiquis ossibus urnas
 Egerere, & mixtos Calique, Erebiq̃ue sub vnum
 Tunestare Deos libet, aut exanguia ferro
 Ora sequi: aut aegras functorum carpere fibras,
 Ne tennes annos nubemq; hanc frontis opaca
 Spernite, ne moneo. Et nobis scire facultas.
 Scimus enim, & quidquid dici, fieriq; timeris,
 Et turbare Hecatem, ni te Thymbræe vererer,
 Et triplicis mundi summum, quem scire nefastū est.
 Illud: sed taceo: prohibet tranquilla senectus.
 Iamque ego vos auide.

Ip̃dem fere cæremonijs eodemque apparatu
 Vlyssē Homerus vsum scribit. Primum enim
 in Cimmeriam insulam abit, quæ nullos umquā
 solis vidit radios. Cum socijs ibi facta exscensi-
 one, fossam facit, in eamque ad excitandas um-
 bras infernales, multa inijcit atque infundit. pri-
 mo aquam mulso mistam, deinde vinum dulce,
 tandem aquam puram: addit libamina è polline
 albissimo: incipit deinde coniurationem, pro-
 mittens se vbi in Ithacam appulsus fuerit, dijs
 Manibus bouem præpinguem, Tiresiæ vero seor-
 sim nigrum arietem immolaturum. His peractis
 precibus, multas victimas cædit, earūque sangui-
 ne illā ipsam fossam irrigat, ipse adstās, & nudum
 gladium, quasi manes ne sanguinē biberēt abactu-
 rus, manu tenens. In hanc autem sententiam ca-
 nit poetarum pater:

Hic vero Cimmeriorum erat virorum populusq;
ciuitasque

Qui caligine, & nubibus tecti sunt, neque vnquam eos
Sol lucidus aspicit radijs,

Neque quum conuertitur ad cælum stelliferum,

Neque quum in terra de cælo desertur.

Sed nox perniciofa contegit miseros illos mortales.

Hic sacra quidem Perimedes, Eurylochusque

Gestabant, ego autem gladio acuto extracto à fe-
more,

Scrobem fodi cubitalem quoquo versus,

Circa eam autem libamina fudimus omnibus Ma-
nibus,

Primum mulso, postea vero dulci vino,

Tertium vero aqua, insuper farinam albam com-
miscui.

Multum autem precatus sum mortuorum infirmo-
capita,

Dicens: vbi venerim ad Ithacam sterilem, bouem op-
timam

Sacrificaturū esse me in adibus, pyramq; impleturū

Tiresia vero seorsim arietem sacrificaturum soli

Totum nigrum, qui inter pecora excellat nostra.

Hos postquā votis, precibusq; nationes mortuorum

Exorau, pecora vbi cepissem iugulaui,

Super fossam fluebat sanguis niger: ipsa congrega-
bantur

Anima ex Erebo manium defunctorum,

Puellaq; iuuenesque, & multa passi senes,

Virginesq; tenella nouo luctu affectum animum ha-
bentes:

plures

Plures autem vulnerati hastis ferreis
 Viri bellicosi cruenta arma habentes,
 Qui plures circa fossam obambulabant aliunde alium
 Immenso clamore, me vero pallidus timor cepit.
 Certe tum deinde socios adhortatus, iussi
 Pecora quae utique mactata iacebant seu ferro
 Excoriata adolere, & vota facere Dijs
 Fortiq; Plutoni, & graui Proserpinae.
 Caterum ego gladio acuto, stricto à femore
 Sedebam, neque sinebam mortuorum inania capita
 Ad sanguinem prope accedere.

Falso enim antiquis persuasum fuit, posse defunctorum animas carminibus magicis elici, & viuentibus conspiciendas dari: quæ quidem meræ erant dæmonum præstigiæ atque illusiones. Nam si naturæ vim atque ordinem consideremus; concedendum sane est mortuorum animas loco ad quem à Deo deputati sunt, non excedere: neque sane ad hominem vlllo modo naturaliter pertinet substantiarum à corpore separatarum conuersatio. Hinc D. Thomas apparitionem animarum mirabilem esse proficitur, & inter diuina miracula computandam. At tamen si ad diuinam dispensationem respiciamus; possunt ac solent mortuorum animæ nonnumquam diuina potentia atque virtute viuentibus apparere, quum sanctorum, ad iuuandos afflictos, quemadmodum Felix martyr Nolanis, teste Augustino, apparuit; quum damnatorum, ad terrendos & instruendos malos, ut de Benedicto & alijs quum Gregorius tum alij scribunt. Sed hæc quaestio alterius est loci. Neque heic veterum

*Sacrificia
nefaria.*

stetit supersticio, sed ulterius progressa, ad victimas, sanguinem, rogos, aras, res longe atrocissimas & nefandas adiunxerūt, ossa scilicet cadauerum, mulierum menstrua, embryones, monstra, rabiosorum canum spumā, lyncium viscera, ceruorum serpētibus pastorum medullam, draconum oculos, alia denique multa, quorum vel commemoratio horrorem incutere possit. Inuocabant cerberum tricipitem, Parcas, Charontā, Stygiam paludem, Plutonem, Proserpinam siue Hecatē, Furias, aliaque à se excogitata Deorum infernallium nomina. Formam huiusmodi incantationum eleganter describit Torquatus Tassus poeta Italus, qui Ismenū magum in sylua quadā obscurissima, & nocturnis strygū ac dæmoniorum coetibus infami, his ritibus operatum scribit. sic ait:

*Torquatus
Tassus*

Sorge non lungi à le christiane tende

Tra solitarie valli alta foresta

Foltissima di piante antiche, horrende

Che spargon d' ogn' intorno ombra funesta,

Qui nel hora che 'l sol più chiaro splende,

E luce incerta, e scolorita, e mesta

Qual in núbilo Ciel dubia si vede,

Se 'l di à la notte, o s' ella a lui succede.

Ma quando parte il Sol, qui tosto adombra

Notte, nube, caligine, & horrore,

Cher assembra infernal, che gl'occhi ingombra

Di cecità, ch'empie di tema il core;

Ne qui greggi, od armenti a paschi, a l'ombra

Guida bisfolco mai, guida pastore:

Ne v'entra Peregrin se non smarrito.

Ma

Malunge passa, e la dimostra a dito.

Qui s' adunan le streghe, & il suo vago
 Con ciascuna di lor notturno vienne
 Vien soursa i nembi, e chi d' un fero drago,
 E chi forma d' un Hirco informe tiene,
 (Concilio infame) che fallace imago
 Suol allettar di desiato bene
 Acelebrar con pompe immonde, e sozze
 I profani conuitti, e l' empie nozze.

Così credea si, & habitante alcuno
 Dal fero bosco mai ramo non suelse,
 Ma i Franchi il violar perche sol vno
 Sommini: straua lor machine eccelse.
 Hor qui se n venne il Mago, el opportuno
 Alto silentio de la notte scelse,
 De la notte, che prosima successe,
 E l' suo cerchio formouì, e i segni impresse,

Esinto, e nudo un piè nel cerchio accolto
 Mormorò potentissime parole,
 Girò tre uolte a l' Oriente il volto,
 Tre volte a i Regni, oue dechina il Sole,
 E tre scosse la verga, ond' huom sepolto
 Trar delatomba, e dargli il moto suole,
 E tre co' piede scalzo il suol percosse,
 Poi con terribil grido il parlar mosse.

Vdite, vdite ò voi, che da le stelle
 Precipitar giù i folgori sonanti,
 Si voi, che le tempeste, e le procelle
 Mouete habitator de l' aria erranti,
 Come voi, ch' à le inique anime felle

Ministri sete de gl' eterni pianti:

Cittadini d' Auerno, hor qui u' inuoco,

Et te Signor de Regni empi del foco.

Facta hac cōiuratione, magus spiritus infernales
sylvā illā ita custodire iubet, ne irripere eò & ma-
teriam ad fabricāda militaria opera idoneam cæ-
dere Gothofredi exercitus possit. Mox subiūgit:

Aquel parlar le faci, onde, s' adorna

Il sereno de la notte, egli scolora,

E la Luna si turba, e le sue corna

Di nube reuolge, e non appar più fora,

Irato gridi a raddoppiar ei torna.

Spiriti inuocati hor non venite ancora

Onde tanto indugiar? forse attendete

Voci ancor più potenti, o più secrete?

Per lungo disusar già non si scorda

Del' arti crude il più effi ace aiuto.

E sò con lingua anch'io di sangue lorda

Quel nome proferir grande, e temuto,

Ac cui ne Dite mai retrosa, e sorda,

Ne trascurato in vbidir fù Pluto.

Che si? che si? volea più dir, ma intanto

Conobbe, che finito erol' incanto.

Id est: A Christianis non procul regionibus

Valles opacas niter, vmbrosum nemus

Sur it, vel axe Phæbus vbi medio diem

Findit, per umbras arborum lux discolor

Et mœsta, Phæbi qualis abeuntis, cadit.

At vbi Amphitrites merferit se gurgite

Phæbus, caligo horrenda, nox, tenebra omnia

Tam spissa opacant, vt manu tangi queant.

Metus imago plurima vndique se ingerit.
 Non vllus vñquam pastor armentarius
 Nemus ingredi ausus; non viator, sed procul
 Stans, sacra digito monstrat extenso loca.
 Heic congregari cœtus infamis solet
 Triueneficarum, Thessalas tenentium
 Artes, magorum & sidera excantantium
 Sibola. nuptiales heic ioci, & conuiuia
 Agitantur, hirci prasidente damone
 Forma, aut draconis, impijs strepit orgijs
 Nemus. accolarum non securim huc intulit
 Quisquam, aut reuulsit ramulum à trunco mana.
 At fabricandis machinis idonea
 Materia Francis inde quia petenda erat,
 Violare lucum ausis: profectus huc magus
 Silente nocte, circulos ducit notis
 Mire exaratos, altero nudus pede
 Stans medius, & distinctus, horrenda incipit
 Proferre verba, terq; ad orientem plagam
 Vultu retorto, terque ad occidentem plagam,
 Virgam inde quatiens ter manu, virgam infimo
 Qua animæ euocantur Tartaro, terram ferit
 Discalceato ter pede: dehinc intonat
 Carmen tremendum: Audite, regionem aeris
 Quotquot habitatis Spiritus, qui fulgura,
 Et fulmina, & stellas cadentes mittitis
 Hominibus, animos vnde terrificat pauor:
 Tum vos A uerni ô incolæ, qui sentibus
 Numquam irremissa supplicia atque perpetem
 Luctum irrogatis, tuque Auernum qui regis,
 Adeste, adeste, &c.

Id est:

*Vix carmen atque hæc verba finierat senex:
 Quum noctis illud profugit toto polo
 Quod erat serenum. Luna vultum nubibus
 Tegit: at mora pertæsus, Ergo, inquit, diu in
 Cassum sacerdos audior? cunctamini
 Venire? forsân carmine hæc valido magis
 Res est agenda. scimus hoc quoque spernere
 Quod Dis nec ausit, &c.*

Atque hæc de veterum Necromantia, & Manium
 euocatione.

Anno MDLVIII. in pago quodam Thuringiæ
 non procul ab Iena oppido magus quidam cap-
 tus, in quaestione confessus est, se malam hanc
 artem à vetula quadam Hercyniæ sylvæ accola
 edoctum; eiusque opera & sæpius cum dæmoni-
 bus colloquia habuisse, & multarum herbarum
 vires ad diuersos morbos sanandos cognouisse.
 Artesius quidem ita de Magia loquitur, ut inter
 naturalem, albam & nigram nullū faciat discrimen;
 tum innumeras accumulât superstitiones.
 Primo characteres Planetarum, annulos & sigilla,
 eaque conficiendi rationem proponit. secundo quæ
 ad auguralem pertinent disciplinam, in primis auium
 volatum, tradit. tertio, animalium voces quomodo
 intelligi debeant monet, addita sortium à Proclo
 vſitatarū ratione. quarto, herbarum vires indicat.
 quinto, quæ ad lapidum philosophorum. sexto, quomodo
 tam præterita & futura quam præsentia cognosci possint.
 septimo, quibus ritibus ars magica exerceri
 debeat. octauo, qua ratione vitæ longitudinis
 consuli

consuli debeat: vbi fabula de mille & viginti quin-
 que annorum ætate. Quarum rerum à nobis fa-
 cta est mentio, non quod eiusmodi commentis
 & delirijs quidquam tribuamus, sed vt diaboli
 technas, quibus miseris hominibus tam variè il-
 lusit, ostendamus. Porro Magiæ exercendæ Arte-
 ficius hunc modum hasque cærimonias præscribit.
 Præterea ait locum esse eligendum montosum, syl-
 vesticum, & ab omni hominum consuetudine pro-
 cul remotum. Deinde tria vasa sumenda monet,
 vitreum vnum, secundum fictile siue argillaceum,
 tertium æreum. In terreo siue fictili conspici ait
 res præteritas, in eo quod est ex ære, præsentis
 in vitreo autem, futuras. Terreum aqua implere
 iubet (pro quo tamē argenteum vino plenum sub-
 stitui possit) æreum oleo, vitreum aqua. Si quis
 autem præteritum aliquid cognoscere quærat,
 dicit primo loco vas æreum mensæ imponendum,
 inde vitreum, post argenteum. si præsens, primo
 loco vitreum, secundo argenteum, tertio æreum;
 si futurum, primam stationem argenteo, secun-
 dam vitreo, tertiam æreotribuendam. Addit de-
 inde ritus atque alia, quæ malumus lector ex ip-
 sius verbis cognoscat. Sic vero scribit: Deinde ob-
 seruabis vt discus sit viridi colore pictus, & gladius
 sit vt illi, quibus vites putant: & in fundo vasis vitrei
 sit limbus ex vitro claro, & in fundo argentei lapis
 onychinus, & in æreo limbus ex viridi vitro, & in ter-
 reo myrrha in fundo vasis, & vasa sint valde munda,
 & vitreus sit coopertus panno lineo albo mundo, &
 quando operaris cum terreo non operaberis cum ar-
 genteo, nec è contra. Itaque debent esse tantum tria

vasa, & sit in loco aprico, & tempus sit valde serenum, & fuerit iam per tres dies ante: & in die operare cum sole, & in nocte cum Luna, vel cum claritate siderum, & sit ibi silentium magnum: & operator totus candido vestitus, faciem autem, & caput rubeo serico, vel lino totus velatus, ut tantum oculi appareant, & sic omnia splendeant, in nocte cum rubedine, & in die cum candore. Et si tempus etiam sit verum, spargantur flores candidissimi diuersarum specierum, & in die operamur etiam cum vase ligneo loco terrei, & liquores sint limpidi, & mundi, & ponitur liquor vini, quod si non habeatur vini liquor, ponatur aqua, quae pluit sine tonitru, & scias quod nulla vasa debent esse plena, minus tamen vitreum quod debet esse tantum plenum medium aqua, ut res etiam in vacuo appareat, & in vitreum vas aspicias à latere, quia coopertum est, & in reliqua à superioribus. Et si vasa terrea & area essent perforata, ut melius possent lumen excipere, non esset malum: & talia vasa debent esse lato orificio: vitreum autem non refert. In aqua autem videtur umbræ rei, in oleo figura, in vino res ipsa, &c. Subiungit demum tredecim incantationum formulas, cum multis ridiculis & superstitiosis cæremoniis, quas lubenter suo relinquimus auctori. Quæ vero hactenus dicta à nobis sunt, eo pertinent ut intelligatur, quamuis multi malis suis artibus bono nescio cuius Magiæ albæ aut Theurgiæ titulo colorem quæsierint, eam tamen omnem meram esse imposturam, & diabolum habere auctorem.

*De fundamento Magiae daemoniacae, pa-
 scilicet cum daemonibus expresso: de
 charactere siue signo quo magi insigniun-
 tur: de malis spiritibus, qui annulis,
 vitris, alijsque rebus inclusos
 se simulant.*

CAPVT III.

X ijs quæ hætenus à nobis de va-
 rijs magorû cæremonijs, dæmonû
 inuocationibus, adiurationibus, vel
 potius execrationibus, alijsq; pro-
 fanis ritibus disputata sunt, facile
 elucescit vnâ tantum Magiâ esse, Goetiam sci-
 licet seu nigram, cuius basis & fundamentum est
 pactum cum diabolo, siue tacitû siue expressum.
 Huius pacti vi miserrimi homines animam suam
 dæmoni quasi pignori obligant; ipse vicissim vl-
 tro se eis submittit, vocatus adest, interrogatus
 respōdet, iussus exsequitur, nulla quidē coactus
 necessitate, sed vt fortius clientes suos & arctius
 impedicet, vinciat, & perdat citius celeriusque.
 Ita, n. fit vt maleficus dæmoni cōfidat, cui se putat
 imperare, & dæmon simulet se imperiû agnosce-
 re. Et huic quidem opinioni omnis tã veterû quã
 recētiû Theologorû schola subscribit, præcipue
 vero D. Thomas, Gulielmus Parisiensis, Scotus,
 Gerson, Abulēsis, Victoria, Valētia, Spineus, Sprā
 gerus, Nauarra, Grillandus, Remigius, alij. Quid
 mirû vero diabolû hominib; hoc modo insidiari,
 quum

quum eodem D.N. Iesum Christum tentarit? cui ausus mentiri, quum dixit: *Hac omnia dabo tibi, si procedens adoraueris me.* Eadem ratione panurgus ille astutissimus ad quæ hominum naturam procliuem nouit, offerre solet, dignitates, diuitias, voluptates, vindictam de inimicis, & quæ talia, sub illa cōditione vt se dominum agnoscāt. Et pactum hoc quidem varijs cæremonijs & solēnitatibus peragitur, in ipsius præsētia dēmonis, sub varijs formis apparentis: quin nōnumquam etiam sanguine paciscētis cum dæmone obsignatur. Patet hoc ex historia Theophili cuiusdam Oeconomi, ab Eutychemo patriarcha Constantinopolitano, oculato teste descripta, hoc modo: Quum Cæsar Iustinianus rerū potiretur, Theophilus quidam in oppido Ciliciæ Adana Oeconomus ecclesiæ fuit, multis quidem illegratus, & episcopali munere, quod tamen constāter detrectauit, dignus existimatus. Qui ab æmulis immerito accusatus, & de officio oeconomiæ deiectus, in eam animi impotentiam adeoque impietatem deuenit, vt hortatori mago Iudæo morem gerens, Christum Dei filium ac matrem eius Mariam data syngrapha turpissime abnegaret, seq̃ totum imperio Sathanæ, qui se videndum obtulerat, traderet atque manciparet. Quid heic faceret miser? Totus animo perturbātus, vt nusquam fere posset consistere, quum irato Deo, se dæmonis esse mancipium cogitaret, mutato consilio, tandem ad sanctissimam Dei matrem confugiendum duxit, ac templum ei sacrum petijt: in quo suas preces ac supplicationes, cum multa ieiunatione coniunctas, noctes ac dies indefesse con-

Theophilus

consumsit, magnumque veræ poenitentiae specimen edere coepit. Quadraginta dies in hoc templo perdurans, nullumque orandi & plorandi lamentandique finem faciens (tantus in illo fervor erat poenitentiae) denique opitulante sacra Virgine, suam scriptam & consignatam diabolo syngrapham, qua Christianismum abiurauerat (mirabile dictu) recepit, & in Dei gratiam redijt. Porro alia non minus abominationis ac terroris plena intercurrent. Primo enim magus vel magus a dæmone familiari vel alia saga aut sortilegi ante tribunal Satanæ adducitur, qui in forma regis infidet solio maiestatis, cinctus vndiq; aliorum diabolorum, tamquam principum & baronum preciosissime vestitorum, corona. Aula tota marmorea videtur, parietes aulaeis ac conchyliatis peristromatis nitet, omnia denique regalem luxum præ se ferunt. Satanæ ipse est sublimi solio, tamquam aures benignas omnibus præbiturus, oculos circumfert. Mox venerabundus accedit vel dæmon vel quis alius perductor, atque in hunc modum infit: Hunc ego hominem, o potentissime noster domine, atq; vniuersi huius patrone, in cuius manu oēs diuitiæ sunt, & omnia huius mundi bona, ad thronum tuum adduco, signa tua sequi, & sub tui nominis auspicijs militare, ac præter te, neminem rerum omnium creatorem & deum agnoscere, paratissimum. Cuius voluntatis testificanda, seque in clientelam tuam permittendi causa, ipse se præsentem heic sistere voluit. Tuum erit, o clementissime domine, hominem hunc benigno vultu suscipere, tuaque gratia dignari. Ad hæc verba Satanæ graui & sonora oratione ita respondet:

*Hom. regis
diabolicæ.*

det: Amicum hunc tuū non possum non laudare
 quod tam cordate in nostram cliētelam se dedere
 decreuit: quem etiā tamquam clientem nostrum
 acceptamus, & tam in hac quam illa altera vita
 omnibus bonis ac felicitate remuneraturos pol-
 licemur. His ita dictis, iubetur miserrimus fidē &
 Christū abnegare, baptismo renunciare, Dei obe-
 diētiā eiurare, B. Mariæ Virginis patrocinium
 repudiare, & cōiitijs insuper incessere, statuas &
 imagines sanctorum vbicūque oblatas cōspuere
 & cōfringere, eucharistiā, sanctorum reliquias
 pedibus conculcare, Luciferum tāquam dominū
 & deum adorare, & varijs exsecrādis sacrificijs,
 inprimis vero strigatorum à se & occisorū infan-
 tium, colere, statis diebus ad conuētus aduolare,
 & quæ illic peraguntur, non segniter obire, quod
 poterit, dēmonis seruitio adiungere, signo crucis,
 aqua lustrali, sale benedicto, cereis, & reliquis ab
 ecclesia benedictis cōsecratisve, se abstinere, ani-
 mā denique & corpus suum diabolo in nexū da-
 re. Vicissim diabolus, vti diximus, pollicetur, se
 illis semper præsto futurū; se in hoc mundo votis
 eorū satisfacturum, & post mortē eos beatorum.
 Post hæc profertur ingens liber & nigerrimus, in-
 cognitis characteribus & notis conscriptus; quo
 tacto, infelix diabolo homagium præstat, & per-
 petuā obedientiam execrabili iure iurādo vel po-
 tius periurio promittit, syngrapha quoque inter-
 dū, vt paullo ante de Theophilo diximus, sinistri
 pollicis sāguine cōscripta, tradita. Dein corporis
 alicuius parti, fronti, humeris, supercilijs, narib.
 alijs deniq; partibus, frequentius vero latētibus,
 stigma vel characterē suū, pedis leporini, catelli
 nigri

nigri, manus bufonię, testudinis, aut alia forma, diabolus imprimit, velut fugitiuis mȃcipijs de lapide emtis. Tali insignitus fuit Ioannes de Vaux, Stabulęsis, in quo illud singulare Petrus Oranus quęsitor negocij obseruauit. si acu vel graphio profundius adacto perforares, nullũ sensũ doloris reus percipiebat, nec quidquā querebatur: si vero à tergo, ita vt videre ipse nequiret, eminus signo illius catelli minareris digito erecto, tamquā si acriter torqueretur, quiritabatur. Triscalinus quidē Cenomanęsis, famosissimus incātator, cui à Francię rege vitę gratia facta est vt cōplices eiusmodi pacti proderet, multos quamuis initio pręfractę negantes, tali signoreuelato, delicti cōuicisse fertur. Solere autem dæmonē suos signare in fronte, indicat Tertullianus, sic scribēs: *Adiabo-
lo scilicet, cuius sunt partes interuertendi verita-
tem, qui ipsas quoque res sacramentorũ diuinorum
in idolorũ mysterijs æmulatur. Tingit & ipse quosdā,
vtique credentes & fideles suos: expiationem deli-
ctorum de lauacro repromittit, & sic adhuc initiat
Mithrę: signat adhuc in frontibus milites suos. Ire-
næus quoq; quũ tradidisset Carpocratianos artes
magicas & incātationes operari, philtro quoq; &
charitesia prębere, & paredros, atq; oniropōpos
habere, de signo inusto subdit his verbis: Alii ve-
ro ex ipsis signant cauteriātes suos discipulos in po-
sterioribus partibus exstantia dextra auris. Horum
stigmatum mentionem quoque faciunt Re-
migius, Niderius, Sprangerus, Bodinus, Men-
gius, & alij qui vidisse se testantur. Hoc vero dæ-
monem facere aiunt, quod nequissimus Spiri-
tus, in quibus potest, Deum imitari amat; qui in
veteri*

Veteri Testamento suos signo circumcisionis, in nouo autem crucis signo signat, quod circumcisionis successisse signo volunt Hieronymus & Nazianzenus. Quemadmodum vero diabolus omnibus in rebus Deo aduersari studet; ita diuersis quoque cæremonijs & ritibus vult coli. Quocirca quando ad eum adorandi gratia accedunt magi & sagæ, faciunt id plerumque obuerso tergo stantes, interdum etiam cruribus in altum iactis, nec capite in anteriorem partem prono, sed resupinato, adeo vt mentum ad cœlum feratur. Illud vero omnium absurdissimum ac foedissimum, quod ei podicem deosculantur. Petrus Burgotus & Michael Verdunus sortilegi in quæstione confessi sunt, se post abnegatum Christianismum, & diabolo præstitum obsequij iuramentum, duabus arreptis è cera viridi candelis, flammam nigram vomentibus, in platea oppidi Carlonij dæmonio saltantes ac miro modo gesticulantes, sacrum fecisse. Ait Grillandus, facto homagio, ab ipso principe dæmone constitui statim vnum ad custodiam noui clientis, quem Magistellum, aut magistrum Martinettum vel Martinellum vocant. hunc semper ei in omnibus præsto esse, nonnumquam etiam visibili canis, æthiopis, famuli, aut alia forma. Sic Magdalena Crucia satellitem eiusmodi siue asseclam habuit, æthiopis forma. Sic Simonem magum Glycas scribit canem habuisse, allegatum catenæ in domus limine, deuorantem eos quotquot iniussi ad Simonem adire conarentur. Eundem vero Petrum intrare iussisse, & humana voce Petrum adesse nūciasse. Vmbas etiam eundem magum præcedere solitas, quas ille

ille mortuorum esse animas dicebat. Simile de
 saga quadam Francisca Senensi idem modo no- *Francisca*
 bis laudatus prodit Grillandus, quæ canem iti- *Senensis.*
 dem circumduxerit, post nescio quas peractas
 preces, humana loqui voce solitum: cuius nefar-
 iæ hypocrisies otandem illa Pontificis iussu cõ-
 prehensa, & flammis vlttricibus combusta, gra-
 ues, sed iustas dedit pœnas. De asino quoq; Cay-
 in AEGypto à se viso, mira narrat Bellonius, *Asinus mi-*
 grauis auctor. Is & omnia à mago dicta intelli- *rificus.*
 gebat, & voce humana respondebat. Iussus in
 mulierum coetu forma cœteris præcellentem
 querere, sine vlllo id faciebat errore. Cibum ve-
 nerabundus, & apportanti quasi gratias agens,
 accipiebat; tam denique multa supra bestia cap-
 tum faciebat vt ad spectaculum vniuersa concur-
 reret ciuitas. Hæc oculatus testis Bellonius; ad-
 dens, numquam se nisi suis ipse vidisset oculis,
 res tam miras fuisse crediturum. Seruiunt præ-
 terea paredrij alia ratione incantatoribus, *Paredrij*
 inclusi scilicet annulis, ampullis, cistellis, at- *annulares*
 que alijs eiusmodi rebus: non quod instrumen- *vel cistel-*
 tis his illigati vel inuiti detineantur, quum spi- *lares.*
 ritus materie corporea vinciri nequaquam pos-
 sint; sed sponte hoc faciunt, vel ex vi pacti cum
 mago initi, vel superioris alicuius demonis iussu
 atque imperio. Ioannes Leo scribit, spiritus eius-
 modi apud Africanos caueis inclusos teneri, aui- *Aues hario*
 um figura, quibus de rebus futuris cõsulêtes nu- *latrices.*
 mû obijcere soleant: quo illæ accepto, scedulam,
 cui respõsum inscriptû, rostro apportant. Burdi-
 galæ, teste Martino Antonio Delrio, de societate
 Iesu, accuratæ eruditionis & profundi ingenij

*Aduoca-
tus Bur-
digalensis.*

viro, aduocatus quidam paredrium habebat in phiala vitrea, eo mortuo, heredes nec phialam retinere volebant, nec frangere audebant. Confilium petituri, adiere collegium societatis IESU. Patres iussere phialam deferri ad secretorum ipsius se terræ illis furos. Attulere: sed orarunt, ne coram ipsis frangeretur, immania se metuere visa. Recedentibus ergo illis, in accensum, tum forte clibanum magna vi phialam coniecere, & nihil aliud quam ex vtriusque elementi conflictu stridor audiuere. Testatur ille idem Delrius, sibi

*Radix mæ-
dragora.*

Anno MDLXXV III. quum adhuc iudicis ministerium obiret, inter rei cuiusdam annocatus fisco chartas, præter libellum magicis plenum characteribus, oblatam simul capsulam, sandæ pilæ more efformatam, & in ea virunculum mandragoreum, atrum & situ pædoreque obstitum, largo capillitio, sed imberbem: quem vulgo putant ad diuinationes, lucra & alia mulæmire efficacem. accepisse se librum capsulam & fictitium cadauer: hoc etiam primum lacerasse, abruptis auulsisque brachijs. qui aderam dictitasse, magnum sibi domuique periculū imminere; sed his cum risu facessere iussis, in focum omnia coniecisse, nec aliud quam vstæ radicis percepisse nidorem. Apolloniū Tyaneū familiariter istis spiritibus vsum, Philostratus auctor est: & ex eo Alexander Neapolitanus affirmat, annulos eum ab Iarcha Gymnosophistarū principis dono datos instar numinis habuisse, ita ut singulis diebus per vices variatis, maximorum secretorum particeps fieret. Paredrium eiusmodi annulo inclusum habuit Ioannes Iodocus Rosafa, ciuis

*Apollonij
Tyanei an-
nuli.*

sa, cuius Cortracensis : cum quo ad minimum quinto quoque die familiariter colloquia miscbat, ad quaecunque vellet prompto eius seruitio vsus, ita vt non ea tantum quæ passim locorum eueniebant, cognita haberet, sed eiusdem opera morbos quoque grauissimos sanaret. Tandem eo sortilegij Arnhemij in Geldria accusato, & proscripto, Cancellarius publico in foro Anno MDXLVIII. die Iunii xiv. annulum illum magicum incudi impositum, malleo confregit. De patre suo Facio Hieronymus Cardanus scribit, eum per annos duodetriginta spiritum eiusmodi siue pythonem domi habuisse, cumque eo varijs de rebus quotiescunque vellet colloqui solitum. In oppido quodam Venetę ditionis (quod Mengius ait à quodam ordinis sui socio sibi narratum) pythonicus ad concionatorem venit, indicat habere se domi spiritus duos familiares, annulo illi ligatos. eis se hæctenus familiariter vsus, & quoties vellet colloquutum, iam vero pertæsum liberari eis cupere. ad hoc auxiliũ religiosi implorabat. nõ potuit adduci concionator vt in colloquiũ cum dæmonib. descenderet: sed suaserit quã primum annulos illos incantatos comminueret atque abijceret. heic plangere illi spiritus, vim deprecari. rogare concionatorem ne fieri id pateretur. reciperet ipse annulum; effecturos se vt inter omnes diuini verbi præcones nomen celebratissimum obtineret. Intellexit fraudem mystes, statimque exorcizatos dæmonas caussam cur ipsi subijcere se vellent, fateri cogit. Mentiuntur multa: tandem aiunt, magi illius conscientia se nuper dum concionem audiret, pupugisse, eũ

*Rosa Cortracensis
cuius-*

*Facij Cardani pater
drus.*

*Diabolus
concionator
in insidias
struit.*

*Gygis an-
nulus.*

*Cancella-
rius Medi-
olanensis.*

*Princeps
annulo de-
ceptus.*

in finem ut à mago relictis, à concionatore sus-
ciperentur, de quo non dubitarent quin breui
superbia inflatus in hæresim, atque inde in æ-
ternum exitium esset præcipitandus. Iratus
concionator, annulum mallei ictu comminu-
it, & dæmonibus ut ad gehennam aut aliò, quò
Deus vellet, propere facerent, in nomine
Dei mandavit. Talis procul dubio fuit annu-
lus Gygis, quo, teste Herodoto, fretus Can-
daulem interemit. Tales duo illi Phocensium
tyranni, de quo Clemens Stromateus; qui so-
nitu sponte edito eum commonebant de com-
modo rerum gerendarum tempore: qui ta-
men insidias conspirantium sic euadere ne-
quiuit. Talem annulum habuit quoque Hiero-
nymus quidam Cancellarius Mediolanensis,
qui ei exitio fuit, ut & alteri cuidam. Quum
enim, mente fortassis non bona, annulum in
ignem coniecisset: statim à dæmone correptus
& in furorem actus fuit. Principem quem-
dam hoc quoque annulum eiusmodi aureis vi-
ginti à nescio quo circulatore emisse, Delirius
testatur. promiserat venditor semper, dum ge-
staret, alex & chartarum lusum ipsi fore lu-
crosum. It, ludit. primo cedit non infelicitè.
redit ad fritillum, sed frequenter damnoſis sub-
siliens canibus, magna cum numorum ia-
ctura. Sic se delusum videns, quem emi
non oportuerat, annulum con-
fringi iussit.

DE

*De nocturnis magorum sagarumque cœ-
libus, quos obeunt à demonibus abspor-
tati: de spurcissimis voluptatibus quibus
à diabolo deluduntur: de modo
unguenti magici faci-
endi.*

CAPVT IV.

PIRITVS familiares, quos Magi *Demonēs*
stellos vel Martinettos appellant, *cur homini-*
veluti custodes aut pædagogi sagis, *bis vident-*
& quicumque sceleratissimæ soci- *tur obed-*
etati nomina dederunt, additi, nū- *re.*
quam ab eis recedunt, sed ad omnia obsequia,
cui à Lucifero iussi, paratissimos, immo miseris
hominibus obnoxios se & subiectos fingunt. Ab
his ubi tempus celebrandi conuentus indicatum
fuerit, tam viri quam feminæ ad noctem illam,
quæ ut plurimum diem Martis vel Veneris subse-
quitur, se comparant. Ac primum constituto tē- *Sagarum*
pore operam dant ut quam occultissime possunt *conueniunt*
ab ijs quibuscum tum sunt se subducant. Ad quā *qualiter ce-*
rem vnguento corpus nudum illinunt. Sic inun- *lebrantur.*
cti baculo, furcæ, vel colo, vel cremathræ imposi-
to vno pede, vel scopis, aut arundini, vel tauro,
sui, cani, aut frequentissime hirco (quorum om-
nium figura diabolus se præsentem sistit) inequi-
tantes, per caminum, fenestras, aut ianuam, ac
tum per aerem ad locum conuentus deferuntur.
Ibi magnum inueniunt eidem sacrilegæ impieta-
ti operantium tam virorum quam feminarum

*Salratio.**Libidines.**Saga quæ à
damone ca-
stigentur.*

numerum. Sedit alto in throno regis habitu Sa-
thanas: quem omnes adorandi gratia accedunt.
Sacris nefarijs factis, mensæ opipare instructæ
incipiunt assidere, & conuiuari de cibis quos de-
mon suppeditat; nec interim deest Musicorum
instrumentorum concentus. Mensis sublati, dæ-
mon quisque suam quam custodit discipulam
manu prehendit, & ut omnia fiant ritu quam ab-
surdissimo, dorsis inuicem obuersis, & in orbem
iunctis manibus capita fanaticorum more iæ-
ctantes tripudiant. Peracta saltatione, extinctis
luminibus cum suo quisque amasio fœdissime
commiscentur. Appropinquante aurora singuli
suos iterum Martinellos in varias animalium vel
aliarum rerum species muratos conscendunt, ap-
plicatisque fortiter ad collum aut crines mani-
bus, ne effundantur, domum quam velocissime
reuehantur, ita ut pauxillo tempore interdum
ultra quingenta miliaria conficiant, uti ex supe-
riorib. patet exemplis. Abituri ad cœtum à Mar-
tinello monentur, ne vlllo modo signum crucis
faciant, aut Dei ac Beatæ virginis nomen incla-
ment: quod qui fecerint, præsentissimum vitæ pe-
riculum sibi accersunt, & ab ipso dæmone graui-
ter castigantur. Sæpe à Sathana iussi, suo ab vlti-
mo conuentu facinora singuli narrant; quæ quo
grauiora & magis execranda fuerint, eo collau-
dantur vberius; si nulla sint, vel non satis atrocias,
verberantur segnes atrocissime à dæmone vel à
malefico quopiam seniore. Tandem indicto cui-
que scelerum penso, & pronunciato pseudothei
dæmonis decreto: **VLCISCIMINI VOS,**
ALIOQVI MORIEMINI, conuentus
dimittit.

mittitur, & suas quisque domos si prope sint, edibus, sin distantiores, eo quo diximus modo conuerti repetunt. Conuentus vt plurimum in- *Tempus*
 tur vel noctis media silentio, quando viget *conuentus*
 testas tenebrarum, vel interdiu ipso meridie; *sagorum.*
 no tempore magi, vt Cardanus scribit, suas in-
 antationes expedire solent. Narrauit mihi li-
 rarius quidam amicus meus, non semel se dum
 Germaniam proficisceretur, coetus eiusmodi
 montium radices vidisse in orbem saltanti-
 tum virorum tum mulierum : vbi vero ipse
 intra lapidis iactū accesserat, subito omnes eua-
 misse. Ad Castellum nouum Vicetini agri in cō-
 septo quodam Franciscinorum Comitum, sub
 alta castanea nō procul à syluula, hisce ego ocu-
 lis vidi orbem graminei impressum, tam perfecta *Orbis falsa*
 rotunditate vt circino ductus videri possit. Equi- *torius sa-*
 dem existimo ibi loci conuentus eiusmodi coe- *garum.*
 tusque diabolicos celebrari, illumque saltatori-
 um esse orbem à sagis versatum. Illud vero mi-
 rum est, quod quum reliquæ prati partes omnes
 tam extra quam intra circulum, graminea ver-
 nent viriditate, ipse tamen circulus totus squal-
 leat, neque quidquam vmquam habeat viroris.
 Vnde suspicatus ego murum forte aut quid ali-
 ud subtus latere, quod graminis herbarumque
 prouentum impediatur; terram effodi iussi; sed a-
 liud nihil inuentum quam eiusdem bonitatis
 gleba, siue solum, cuius reliquus ager vicinus.
 Niderius affirmat, in Anglia An. MCCCCXLV.
 visam sagam nigerrimo equo insilientem, & ad *Olaus*
 conuentus illōs nocturnos auolantem. *Magnus.*
 Magnus testatur apud populos Aquilonares frē-

quenter coetus eiusmodi dæmonum à viatoribus noctu iter facientibus, atque armentorum custodibus conspici. Choream describit Saxo Sialandicus siue Grammaticus, & omnigenum ponit dæmonum nomina, his versibus:

Varia dæmonum nomina. *Trux Lemurum chorus aduehitur, praecepsque per auras*

Cursitat, & vastos edit ad astra sonos.

*Accedunt Fauni Satyris, Pannumque caterna
Manibus admista militat ore fero.*

Sylvanis coeunt Aquili, Larumque nocentes

Cum Lamiis callem participare student.

Saltu librantur Furia, glomerantur iisdem

Larum, quas Simis Fantua iuncta premit.

Chorea & sonitus in locis solitariis.

Ultra Atlantem montem, Pomponio Mela testat, noctu frequenter & ignes siue lumina videntur, & musicorum instrumentorum soni audiuntur; postera vero die nullum omnino apparet vestigium. De choreis & sonitu idem Solinus testatur, & Plinius, qui dæmones hos Aegyptios vocant. pinguntur caprinis pedibus, ut & Satyri, de quibus vide quæ iidem scripsere. Atque hæc fortassis est illa apud septentrionales

Eluarum chorea.

Eluarum chorea, de qua Olaus Magnus supra citato loco scribit, quandoque saltum earum adeo profunde in terram imprimi, ut locus insigni ardore orbiculariter peresus, non pariat arenti rediuium cespitem graminis: de quibus eam habent populi illi opinionem, quod animi eorum hominum qui se corporeis voluptatibus dedunt, earumque quasi ministros præbent, impulsivæque libidinum obediunt, ac diuina & humana iura violant, corporibus elapsi, circum terram

ipsam

ipsam volutentur. E quorum numero eos quoque esse credunt, qui se adhuc nostro quoque seculo in effigie humana accommodare solent ministerijs hominum, nocturnis horis laborando, equosque & iumenta curando. Hinc quoque illa scelestarum quarumdam mulierum nata videtur superstitio, qui se cum Diana siue Herodiade equitare, & ad conuentus illos nocturnos proficisci persuasum habuerunt; de quibus Canon ita loquitur: *Illud etiam non est omittendum, quod quaedam sceleratae mulieres retro post Satanam conuersae demonum illusionibus & phantasmatibus seductae credunt se & profitentur cum Diana nocturnis horis, dea paganorum, vel cum Herodiade, vel cum innumera multitudine mulierum equitare super quasdam bestias, & multarum terrarum spacia intempestae noctis silentio pertransire, eiusque iussionibus obedire velut dominae, & certis noctibus ad eius seruitium euocari. Sed vtrinam haec sola in perfidia sua perissent, & non multos secum ad infidelitatis interitum traxissent. Nam & innumera multitudo hac falsa opinione decepta, haec vera esse credunt, & credendo à recta fide deuiant, & errore paganorum inuoluntur, quum aliquid diuinitatis aut numinis extra unum Deum arbitrantur. Porro de his corporum translationibus supra quum de Spirituum velocitate egimus, aliquot exempla sunt posita, in primis rusticæ cuiusdam, item Lucretiæ, mulieris Sabinensis, atque aliorum vtriusque sexus. Etsi enim nec vlla sit Diana dea, vel superstes Striges an numen, nec Herodias vlla saltatrix vllibi in terris equitet, in inferno cruciata: ex prædictis*

*Diana siue
Herodias.*

Canon.

tamen exemplis patet, solere dæmones certa sibi loca deligere ad cœtus suos & conuenticula malefica; deinde non ipsas modo maleficas ferri per aera, sed & auxilio dæmonis alios humeris eo deferre posse. Negantibus haut suaserim in rem præsentem veniant, aut experimento se committant. Periculosum enim hoc, ut ex hoc, quod ex Cumano addo, manifestum est exemplo. In Mendrisio, inquit, oppido Comensi, contigit iam fere annis quinquaginta elapsis, ut quum ibi quidam inquisitor nomine Magister Bartholomæus de Homate, D. Laurentius de Concoretio Potestas, & Ioannēs de Fossato Notarius, contra has striges procederent, una die ipse Potestas quadam curiositate ductus, volens experiri, an vere & corporaliter strigia irent ad ludum, facta conuentione, accesserit quadam die Iouis sero cū notario suo, & quodam alio, extra oppidum ad quemdam locum, sicut illi strigia prædixerat: & dum ibi prope essent illitres, viderunt ibi plures personas congregatas coram quodam, qui erat diabolus in forma hirci, ad modum cuiusdam magni domini sedente, & ecce subito omnes illa persona ibidem congregata, iussu diaboli adeo illum officialem & omnes eius socios, Deo ob eorum curiositatem permittente, baculis percusserunt, quod ex talibus percussionebus ille officialis & notarius & tertius ille alius infra quindecim dies mortui sunt. Sed exemplorū satis: nunc reliqua exsequamur inter quæ illud quoque est, quod præter cetera abominanda sacrificia quæ in conuentibus illis Sathanæ fiunt, Missæ quoque sacrificiū aliquando per

sacrificia
magica.

do per summum scelus æmulantur, & aquæ lu-
 tralis, & similitum rituum à Catholicis vsurpa-
 torum. Nihil enim magis cupit diabolus quam
 Deum in omnibus æmulari, instigante scilicet su-
 perbia, quæ ut cœlo quondam eum detruxit, ita
 occupatum iam tenet, ut nihil aliud agere aut
 moliri possit. Hinc etiam charissimos eos habet
 qui pactum expressum cum ipso fecerunt; qui-
 bus etiam multa valde mira efficiendi, Dei per-
 missu, largiri videtur potestatem. Qua de re sic
 scribit Grillandus: Isti vero qui expressam profes-
 sionem fecerunt, reddunt etiam expressum cultum
 adorationis demoni per solemnia sacrificia, quæ ipsi
 faciunt diabolo, imitantes in omnibus diuinum cul-
 tum cum paramentis, luminaribus, ac alijs huius-
 modi, ac precibus quibusdam & orationibus, quibus
 instructi sunt, ipsum adorant, & collaudant conti-
 nue, sicut nos verum Creatorem adoramus. Et hoc
 procedit, quia diabolus summopere desiderat ab
 homine adorari, & Deum ipsum in hac adoratione
 imitari. Et paullo inferius: Sathanas ad hoc valde
 nititur ut adoretur quasi Deus: & propterea il-
 li qui interueniunt in dictis sacrificiis, & ex-
 presse ipsum Sathanam adorant, ipsi sunt sibi cete-
 ris pradilectiores, & nihil petunt quin exaudi-
 antur ab eo ex his quæ ipse facere potest: & si
 petuntur ea quæ ipse facere non potest, fingit illa
 facere posse, & per multas illusiones decipit suos
 professos. Et dicunt quidam, quod sortilegia &
 maleficia quæ fiunt per istos, sunt ceteris atrociora
 & grauiora: quippe quia diabolus summopere cupit
 istis complacere à quibus maius premium recipit.

Quam

26. quæ e.
 contra ido-
 lora. Glos.
 in c. accu-
 satus & sa-
 ne de har.
 lib.

*Vnguentum
magicum.*

*Sagi infan
ticida.*

Quamuis autem dæmon discipulos suos & se-
cetrices transferre possit sine vnguenti vsu, id-
que faciat nonnumquam; vnguento tamen ve-
plurimum magi ac saggæ tartareum concilium
adituri, vtuntur. Apud Niderium hæc vnus de
lamiarum initiatione scripta exstat confessio:
Infantibus nondum baptizatis insidiamur, vel et-
iam baptizatis, præsertim si signo crucis non mu-
niantur, & orationibus. hos in cunabulis, vel ad
latera iacentes parentum, caerimoniis nostris oc-
cidimus, quos postquam putantur oppressi esse vel
aliunde mortui, de tumulis clam furto recipimus,
in caldario decoquimus, quousque euulsis ossibus
tota fere caro efficiatur sorbilis & potabilis. De
solidiore huius materia vnguentum facimus no-
stris voluntatibus & artibus ac transmutationi-
bus accommodatum; de liquidiori vero hu-
more flascum aut utrem replemus, de quo is qui
potatus fuerit, additis paucis caerimoniis, a-
tim conscius efficitur, & magister nostræ sectæ.
Confessione huic mulieris alia viri subiungitur,
conformis plane, additis etiam alijs scelestæ ini-
tiationis mysterijs & ritualibus. Ordo, inquit, ta-
lis est, quo etiam seductus sum. Oportet primò eum
dominica die antequàm aqua benedicta consecratur,
ecclesiã introire mox futurũ discipulũ cum magi-
stris, & ibidem abnegare coram eis Christum, eiu-
fidem, baptisma, & vniuersalem ecclesiam: deinde
homagium præstare Magistello siue Martinetto (ita
enim vocant dæmonem & non aliter) postremo de
ut্রে bibit supraddicto. quo facto, statim se in interio-
ribus sentit imaginem nostræ artis concipere & reti-
nere, ac principaliter risum huius sectæ. In hunc mo-
dum

dam se ductus sum, & uxor mea, &c. Berlini qui-
 de Anno MDLIII. captæ sunt duæ feminæ vene-
 ricæ, inquit Manlius, quæ glaciem ad perdendas
 fruges perficere conatæ sunt: eæque mulieres ra-
 uerunt furto alterius vicinæ mulieris infantu-
 lum, & in frustra dissectum, ollæque impositum
 coxerunt. Factum est diuinitus, ut mater quærens
 infantem interueniret, ibique ollam & imposita
 amissi infantis membra videret. Captis itaque
 mulieribus, & in tortura examinatis, dixerunt, si
 processisset coctio, ingēs futurū fuisse gelu & gla-
 ciē, ita ut omnes fruges perderentur. Quid quod
 maledictæ veneficæ ac striges quū proprios infā-
 tes, tum quoscumque nancisci possunt, antequam
 occidunt, dæmoni sæpe offerre solent? Quibus
 vero id & quam nefarijs cærominijs faciant in-
 dicare operæprecium non est, nisi quantum ex
 hoc quod Mengius in Compendio artis exorci-
 sticæ ponit, exemplo intelligi potest. Mulier quæ-
 dam parturiens, neminem præter filiam, in cubi-
 culum admittere voluit, quæ obstetricis munere
 fungeretur. Sinistri aliquid hinc suspicans mari-
 tus, clam quæ agerent, obseruare statuit. Accedit
 fores, per rimam introspicit. videt infantulum
 in camino sine vlla humana ope in aere circa ca-
 tenam se librantem: videt scelestissimas feminas
 multis nefariis ritibus, inuocandis dæmonibus,
 & adiurationibus faciendis, occupatas. Plenus
 curarum, tacet tamen, sed infantem quamprimū
 ad sanctum lauacrum deferri curat. Defert filia,
 comitatibus vicinis aliquot mulieribus, & patre
 cum duobus amicis. templum omnes petunt. Iam
 ventum erat ad pontem, flumini impositum, val-
 de an-

*inguenti
 vjus ad
 tēpestates.*

*Malefica
 diabolo in-
 fantes offe-
 runt.*

de angustum. Heic pater filiam iubet infantulum deponere, & manu ad gladij capulum admota. Heustu, inquit, feminarum scelestissima, iam heic mihi artis tuæ, quam ego nuper vidi, specimen edas oportet. Quapropter vt in cubiculo ad focum diabolicis vestris artibus effecistis vt miser infans liber in aere suspensus quasi volaret ita iam volo vt ad ripam aduersam sine vel tua vel alterius cuiusquam hominis ope deferatur. Heic inopinato casu perculsa trepidare mulier, eiusmodi artium imperitam se dicere. At patre vehementius instante, & mortem etiam minitante, inuocato dæmone, inoffensum infantem inuisibili modo ad alteram ripam deferri curat. Baptizato infante, & domum saluo reportato, maritus vxorem & filiam accusat: quæ conuictæ, & in pyram viuę iniectæ, dignas tanto sceleris poenas dederunt. Cur vero vnguento maleficæ ex dæmonis præscripto vtantur, hanc fere causam assignant Theologi, facere scilicet id Sathanam, vt sacrosancta à Deo cõstituta sacramenta (vt in omnibus simia est Dei) mimice adumbret, & per has cõrimonias suis orgijs reuerentię aliquid & venerationis conciliet; vt quemadmodum illis Christianorum animi in fide confirmantur & stabiliuntur, ita suorum ipse animos hoc pacto illaqueet atque excēcet. Neque vero existimandum est, quidquam ad translationem aut alios effectus conferre vim vnguenti, sed spiritualiter operatur diabolus in animæ potentijs, earum rerum quas persuadere ipsis vult, species imprimens. Psellus refert nouisse se hominem, quem Aletus quidam Liuius in montem celsissimum deduxit.

*Vnguento
cur sage
vianditur.*

deduxerit, ibique quæſita atque inuenta nescio qua herba, postquam ter ori eius inspuisset, vnguento magico oculos eius inunxerit. Statim ibi hominem ingentes dæmonum turbas circum circa saltantes vidisse, imprimis autem coruum circa caput aliquoties gyro facto, tandem per os velut ingredi conspectum: è vestigio hominem hariolari ac vaticinari cœpisse, idque non infelicitè longo tempore præstitisse, exceptis duobus diebus, feria scilicet sexta ante pascha qua D. N. Iesus Christus passus est, atque die paschatis, quo è mortuis resurrexit. Sed pepo profecto sit, non homo, qui vnguenti efficacia verè ista facta credat, quæ diaboli virtute facta sunt, Deo permitte. Quia verò diabolus omnia sua maleficia ad diuini nominis ignominiam, & animarum detrimentum solet dirigere; iubet sagas vnguentum ex infantibus nondum baptizatis componere, vt ita corpore eos atque anima perdat, & gloria paradisi priuet: præterquam quod sic maleficos quoque longe grauiori scelere atque impietate obstringit. In Germania superiore Comes quidam octo veneficas, quæ centum quadraginta interfecerant infantes, Vulcano tradidit. Narrat Sprengerus duas in Episcopatibus Basileensi & Argentinensi concrematas obstetrices, quod vna earum quadraginta, altera innumerabiles pueros recens in lucem editos, necauissent, inditis clam in eorum capita prægrandibus aciculis. Alijs quoque de causis nonnulli dæmonem vnguentum maleficis conficiendum præscribere aiunt. Nam & earum rerum quæ adhibentur efficacia, sagorum sagarumque,

Cur infantibus non baptizatis diabolus insidietur.

Infanticidarum exempla.

rumque, si teneriores sint ad horribilem illum
Satanæ in corpore assumpto contactum ferendū,
membra obstupefieri, sensumque omnem amitte-
tere; & si timidiore sint, animam odore atque
occulta virtute vnguenti quodāmodo excitari,
& contra noctis horrorem aliaque terribilamē-
ta mirum in modum armari.

*An dæmones corpora hominum in alias
species transformare, ac sexum mu-
tare queant.*

CAPVT V.

*Demon
corpora ex
una in a-
liam spe-
ciem tras-
formare
nequit.*

Gen. I.

NEC dæmonum opera, nec vlla na-
turæ vi corpus hominis vere ac re-
aliter, aut vlla animalium species
in aliam cōmutari potest. Quum
enim Deus vniuersam hanc molē
ē nihilo condidisset, iussit terram animalia & vo-
lucres, aquam pisces, campos arbores ac herbas
producere, tali ordine vt hæc ceteraque omnia
specie manerent distincta, ac singula animalia su-
am haberent animam, aptam corporis cuiusque
informatricem Germinet, inquit Deus, terra her-
bam virentem, & facientem semen, & lignum po-
miferum faciens fructum iuxta genus suum, cuius
semen in semetipso sit super terram. Et factum est
ita: & protulit terra herbam virentem, facientem
semen iuxta genus suum, lignumque faciens fructū,
& habens vnumquodque sementem secundum spe-
ciem suam. Et paullo inferius: dixit quoque Deus,
produ-

producat terra animam viuentem in genere suo, iu-
 menta & reptilia, & bestias terra secundum speci-
 es suas. factumque est ita. Et fecit Deus bestias terra
 iuxta species suas, & iumenta, & omne reptile ter-
 ra in genere suo. Quum ergo supra naturæ vires sit
 hominis aut cuiuscumq; alterius speciei anima-
 lium in alia transformatio; liquet sane nec dia-
 bolum id efficere posse, vtpote cuius vires ultra
 naturam non extenduntur. Quare *metempsychosis*
 ridere sane licet, inane Pythagoræ commen- *Pythagora*
 tum. Is enim animas ex vno corpore in aliud, *Me. empsy*
 etiam diuersæ speciei, transmigrare statuit, aiens *chosis.*
 iam olim quo tempore Troia obseffa fuit, in mū-
 do se fuisse, & Euphorbum dictum; scutū etiam
 quo eo in bello usus sit, à se reduce in templū Iu-
 nonis ex voto suspensum. Nec vero marem tan-
 tum, sed feminam etiam, immo vnum ex reliquo
 rum quadrupedum atque volatiliū numero fu-
 isse, antequam Pythagoras factus esset. Hinc idē
 non tantum ipse ab omnium animalium, & vita
 ac sanguine prædatorum esu abstinuit, sed suis
 quoque discipulis interdixit, veritus scilicet, ne
 parentum, fratrum, vxorum, filiorum aut amico-
 rum in animalia commutatorum, carne ac mem-
 bris quis vesceretur. Hinc natæ sunt Ouidij, Par-
 thenij & aliorum Metamorphoses, fabulosæ illæ
 quidem, quarum tamen inuolucris veterum gen- *Metamor-*
 tilium theologia magna ex parte continetur. Sed *phoses.*
 Pythagoræ illa transformatio tam à Stoicis quā
 à Platonicis explosa, inprimis vero à Peripateti-
 cis valide refutata est, hac potissimum ratione,
 quod anima humana nequeat informare corpus
 belluuum, nec vicissim anima cuiuscumque bel-
 lux,

luz, humanum, vel etiam quodcunque diuersi
speciei. Etenim quælibet forma substantialis, v
suum esse tribuat informando, requirit peculi
rem sibi que congruam membrorum totius cor
poris dispositionem atque organizationem. Vnde
de anima definitur, *Actus primus corporis natu
lis organici*: quod quidem corpus aptum esse de
bet ad recipiendam ab anima formam: non secu
ac sigillum ceræ aut alij materiæ idoneæ nullam
aliam formam imprimere potest quam suam
quam habet peculiarem, neque illa materia ali
am figuram quam impressam repræsentare po
test. vnde si in sigillo forma sit leonis, in materi
profecto non aquilæ aut alterius animalis, sed
leonis tantum forma conspicietur. Eodem mo
do nec ferina anima humanum corpus, nec hu
mana ferinum potest informare: sed necesse est
vt vnaquæque corpus suum peculiare organi
zatum, & secundum formam suam effigiatum
non vero alterius speciei informet. Quod si ergo
hominis anima lupi forma, & vicissim, lupi ani
ma hominis forma esse nequit: multo minus po
terit simul cum corpore anima immutari, ita
verè ex homine lupus aut aliud animal fiat. Quo
re grauiterrant Bodinus, Spondanus, alij, qui
veram introducere volunt metamorphosin: qui
duobus è sacra scriptura exemplis probare con
nantur, de Nabuchodonosore scilicet in bouem,
& Lothixorè in salis statuam mutata. Sed quum
vtrumque horum speciali Dei dispositione, vir
tute & voluntate factum sit, nihil sane ad diabo
licas has conuersiones stabiliendas momenti ha
bent. Neque enim sacrae litteræ hoc dicunt, Na
bucodonosor.

*Nabucodonosor
transfor
matio.*

buchodonosoris speciem in bouis speciem ac formam esse cōmutatam; sed duntaxat sic mente abalienatum fuisse, vt se bouē esse crederet, ideoque inter armenta pasceretur. Sic enim verba sonant. *Eadem hora sermo completus est super Nabuchodonosor, & ex hominibus abiectus est, & fœnum vt bos comedit, & rore cœli corpus eius infectū est, donec capilli eius in similitudinem aquilarum crescerent, & ungues eius quasi auium.* Ex quibus verbis liquet, milerum regem ob stultam arrogantiam ac superbiam ita à Deo punitum fuisse, vt sensus internos acceperit similes internis brutorum sensibus: vnde factum vt pecudum more quadrupes incederet, & fœno vesceretur, & homines fugeret, & sub dio degeret. Præterea in bouem non esse vere mutatum illa verba aperte ostendunt, quibus capilli eius cum pennis aquilinis, & ungues cum auium vnguibus comparantur: quorum nihil simile boues habēt. Illud ergo tantum vult Sacra scriptura, infelicem regem, vltice Dei tactum manu, ē superbi ssimo ita repente immutatum, vt omni sui abiecta cura, nihil quæ hominis propriè sunt meditaretur aut ageret, sed instar hominis syluestris vel potius bestię, oberret. Et sic transformationē hanc multi è Theologis exponunt. Sed quid multis opus est, quū Pontificū decretis ac canonibus eorum damnetur opinio, qui specierum hanc in alias transmutationem introducunt. *Quisquis ergo (verba sunt Canonis) credit posse fieri aliquam creaturam, aut in melius aut in deterius immutari, aut transformari in aliam speciem, vel in aliam similitudinem, nisi ab ipso creatore, qui omnia fecit, & per quem omnia facta sunt,*

*Ita sunt, procul dubio infidelis est, & pagano deterior. Quocirca magorum illarum & sagarum transformationes omnes veræ nequaquam sunt, sed illusoriæ & præstigiatrices, diaboli opera, varijs modis effictæ. Aliquando enim magis dæmon ex pacto aeream circumdat effigiem belluarum, & membra membris, quoad patitur similitudo, circumponens, caput capiti, ventrem ventri, pedem pedi, &c. accommodat, ita ut lupi, canes, feles, simiæ, nocturæ, cornices, &c. qui homines reuera sunt, videantur. Deinde etiam, permittente Deo, phantasiam ac sensus internos suorum ita corrumpit, atque excæcat, ut in animalia conuersos se credant, ac plane formam eorum gerere sibi videantur. Quin etiam fieri potest, ut ex humorum vitio atræque bilis excessu affectus quidam lupini, & odiū in greges atque homines, desideriumque eos inuadendi & lacerandi vorandique mentem hominis occupent: quem morbum *λυκανισμὸν* Græci, Latini *melancholiam*, vel *insaniam lupinam* vocant. Neque vero mirum est dæmonum operale quid fieri posse, quum in naturæ quoque sit viribus; ut in atrabilarijs videre licet, qui audire sibi quæ non audiunt, videre quæ non vident, esse quod non sunt, & timere quæ minus timenda sunt, videntur. Nam & metuunt ne cælum ruat, & terram sub pedibus tremere ac hiscere sibi fingunt, & immisos percussores clamitant, & se leones, canes vel alias bestias putant. Cuius quidem rei nulla alia causa est quam atræ bilis copia; de cuius effectibus ita Auicenna: *quum autem confirmata est melancholia, signa sunt timor & malitia existimationis, & angustia, & sollicitudo, & aliena-**

Incantropia.

alienatio sermonis & fastidium, propter multitudinem ventositatis, & species timoris ex eis qua non timentur secundum consuetudinem. Et species quidem ista sunt indefinita. Quidam enim eorum timent casum cœli super se, quidam eorum timent quod terra absorbeat eos, & demonium, & quidam timent regem, & quidam timent latrones, & quidam timent ne lupo ad eos ingrediatur. Et quandoque res propria habent in hoc impressionem. Et cum hoc quandoque imaginantur res coram oculis suis, qua non sunt sane. Et quandoque imaginantur seipsos factos reges, aut lupos, aut damones, aut aues, aut instrumenta artificialia. Illud quidem verum est, existimasse medicos melancholiam à diabolo sæpe esse, qui hac ratione hominis naturam siue complexionem, quam vocant, alterare possit, ut & ipsa natura, quando ex humore superabundanti varij morbi existunt. Sic enim idem Arabs: Et quibusdam medicorum visum est quod melancholia contingat à demonio sed nos non curamus, quum physicam docemus, si siud contingat à demonio, vel non contingat, postquam dicimus, quoniam si contingat à demonio, sufficit nobis ut conuertat complexionem ad choleram nigram, & sit causa eius propinqua cholera nigra. Sed inter hæc duo hoc est discriminē, quod in morbis illis naturalibus solus infirmus decipitur, qui bestia sibi aut aliud quid, alijs tamen, ut est, homo videtur, in præstigijs vero diabolicis spectantium quoque sensus fascinantur, ut se videre putent quod non vident. Qua de re sic D. Augustinus: Nec sane damones, inquit, naturas creant, si aliquid tale faciunt, de qualibus factis vertitur ista questio, sed specietenus qua à vero

*Deo sunt creata commutant, ut videantur esse quod
Vlyssis socij non sunt. Talis, præstigiola scilicet & phantastica
à Circe mu fuit illa sociorum Vlyssis à Circe mutatio & re-
tati, stitutio; de qua Horatius:*

*Setosa duris exsuere pellibus
Laboriosi remiges Vlysssei,
Volente Circe membra tunc mens & sonus
Relapsus, atque notus in vultus honor.*

Petrus Bur- Talis quoque sociorum Diomedis in aues fuit
gotus & transformatio, de qua supra. Petrus quidem Bur-
Michael gotus, & Michael Viridunus, magi famosissimi,
Viridunus. vnguento à diabolo dato corpus illinentes quo-
ries volebant lupinam formam & feritatem as-
sumeant: immo carnaliter quoque cum lupis
commiscebantur. Ille quidem puerum septennē
vnguibus & dentibus lacerasse se confessus est,
quem deuoraturus quoque fuerat, si non rusticis
quibusdam superuenientibus fuisset impeditus;
hic vero puellam à se interfectam in horto pisā
legentem. In Flandria quidam venationi inten-
tus lupum vidit occurrentem: quem collimato i-
ctu petit, & in latere ferit. Saucius lycanthropus,
ad pristinam formam reuersus, domum recurrit,
& accersito chirurgo vulnus ostendit: ita extra-
hitur telum siue sagitta; cuius à venatore agnitæ
indicio magus fuit proditus. Patauij Fincelius
scribit lycanthropum captum, & pedibus muti-
latum: statimque hominem manibus ac pedibus
truncatum apparuisse. Ad Vernoniam sage fuisse
leguntur, quæ feliū forma vicinos vim intentātes
aggressæ, vno occiso, multos ex reliquis vulnera-
rint; ita tamen ut ipsæ quoque non pauca accepe-
rint vulnera: ad quæ curanda vocati medici, rem
certis

**Lycanthro-
pi.**

**Sage in fe-
les.**

certis indicijs detexerunt. Petrus Marmorius suis
se oculis in Sabaudia magos quosdam in lupo-
rum formam commutatos vidisse affirmat. Simi-
le de lycanthropo quodam Constantiensi conui-
cto & punito Vlricus Molitor testatur. Anno
MDXLI. Solimanno apud Turcas regnante,
tanta lycanthroporum circa Constantinopolim
multitudo exstitisse legitur, vt Imperator contra
eos non exiguam equitum turmam educere con-
stituerit. visi centum quinquaginta, qui mox om-
nes magno cum praesentium stupore, repente ex
oculis disparuerunt. In Liuonia, magorum saga-
rumque feracissima regione tantam esse aiunt
lycanthroporum frequentiam, vt cateruatim quo-
tannis coeant, & transmissio quodam fluuio ar-
menta & greges inuadant, magno cum incolarum
damno; post duodecim vero dies, eodem fluuio
iterum traiecto, ad humanam redeant figuram.

*Liuioni ly-
canthropi.*

Baianus Bulgariae rex se quoties volebat, in lu-
pum, vel in cuiuslibet alterius bestiae formam
mutare cernebatur; interdum vero faciebat vt à
nullo videretur: vt est apud Trithemium in Chro-
nico Hirsaugiensi. E Marco Varrone Agrippa re-
fert Demænetum quendam Parrhasium, deuora-
tis infantis Ioui Lyceo immolati intestinis, in lu-
pum esse conuersum. De Lycaone nota est fabu-
la. Aliud longe mirabilius à Sprangero Inquisito-
re est perscriptum. In Cyprum iusulam quum na-
uis Anglica appulisset, & epibatę in terram essent
egressi; iuuenis quidam Anglus ab anu venefica
diabolicis artibus in asinum ita fuit transforma-
tus, vt quum nauim repetere veller, à socijs tam-
quam verum Arcadicum pecus eiectus, & fusti-

*Baianus
magus.*

*Demænet.
Parrhasius*

*Iuuenis An-
glus in as-
inum.*

bus probe depexus sit. Ad anum miser reuerfus, totum triennium in misera seruitute exegit. Forte die quodam apertum templum dum sacrum fit, præteriens, hostiamque eleuatam conspicatus, in posteriores pedes subsidet, & anterioribus erectis, hostiam adorat. Id quum mercatores quidam Genuenses vidissent, iudicem adeunt, & ut tam asinus quam anus apprehenderetur monent. Subiecta quæstioni venefica rem omnem fatetur, pollicita iudici, si domum redire sibi liceret, suis artibus iuuenem pristinae formæ restitutam. Hac impetrata licentia, planissime quæ promiserat fecit; ignis tamen supplicium, Famagustæ publico in foro cremata, non effugit. Aiunt iuuenē hunc narrare solitum, non quidem ita sibi intellectum fuisse obfuscatum, ut hominem se esse ignorarit; ita tamen fuisse delusum, ut pro asino ab omnibus haberi se crederet atque etiam sentiret. Illud vnum solatio sibi fuisse, quod à magis atque veneficis & pro vero homine haberetur, & humano modo cum ipsis conuersaretur, nisi quod loquēdi facultatem nullam haberet, impeditis à diabolo & ligatis sermonis instrumētis. In territorio Argentinensi tres feminae nobiles, sed magicarum artium peritæ, in felium forma rusticū ligna cēdentem assilierunt, qui defendens se grauiter feminas illas vulnerauit. Quam ob causam quum in carcerē duceretur, non cum feminis sed cū tribus felibus sibi certamen fuisse dixit. ab his ita se impetitum, ut parum abfuerit quin vitam amiserit. Hinc præstigiæ diabolicæ à iudice deprehensæ. Quamuis autem demon efficere possit, ut humanum corpus vel sub maioris vel sub

Saga infels.

mino.

minoris animalis figura appareat; non tamen estimandum est posse eum quidquam ad staturam addere vel detrahere; si quidem non plus potest quam natura. Quid ergo? Oculos quidem ita faciat ut quæ grandia parua, & quæ parua grandia videantur. Sensum enim oculorum atque instrumenta intrinseca deludit; sicut etiam nonnumquam ex naturalibus causis visus ita decipitur, ut una res gemina, vel longe alia, tam quoad quantitatem quam quo ad quantitatem, quam reuera se habet, videatur. Id ipsum quoque extrinsecus facit, interponendo inter oculum & rem visibilem tale aliquod corpus quod aptum sit ad effectum, quem vult, producendum. Sic per cristallina illa perspicilia res gratiores apparent, quam reuera sunt. Idem in alijs corporib. diaphanis siue translucetibus, ut in aere vel aqua contingit, cui numus vel quid aliud iniectum multo maius apparret quam reuera est. Hinc mathematici aiunt solē quando oritur, multo grandiorē videri quam si paullo altius supra horizontem ascenderit, vel in ipso meridie. Causa est, quod aer terre vicinus & crassus corporis oculis obiecti imaginem multo ampliorem ostendit; quod non facit aer sublimis, qui quanto coelo est propior, tanto est purior. Eandem ob causam lumina nocturna quanto sunt remotiora, tanto maiora apparent; e contra stellæ quo longius à nobis absunt, tanto minores videntur. Sed ad metamorphoses nostras redeo. In Germania cauponariæ quædam veneficæ hospitibus nescio quos cibos præbuisse scribuntur, quos qui comederant, statim in animalium tam magnorum quam paruorum figuras transibant. Venit in cauponam histrio, & vespertilio appositus.

*Quomodo
diabolus
efficiat ut
quid maius
vel minus
appareat.*

*Sol oriens
cur maior
videatur.*

*Histrio in**act. 17. 1477. 1734**1411.**Apuleij asinus autem**D. August. lib. 10. De ciuit. Dei, cap. 18.**Stabularia venesica.**Petrus Scñ. suus magnus.*

tis. Statim sibi atque alijs asinus videtur; sed qui multum è pristino viuendi more leporis adhuc retineret. Accedit emtor, licitatur; emit care: sed à veneficis monetur, si iumentum perdere noller, à flumine prohiberet. Quod quum emtor neglexisset, & bonum asinum in piscinam aquatum dixisset: videt repente è quadrupede hominem factum, ingenti cum omnium admiratione. Eodem modo Apuleius, nisi mera sit fabula, à Larissæ illa maga in asinum conuersus credi potest; qui diu olim clitellas gestasse dicitur, humanis quidem viribus maiores, faciles tamen, dæmone adiutore. Sic enim Augustinus: *Phatascicum autem illud velut corporatum in alicuius animalis effigie appareat sensibus alienis, talisque etiam sibi homo esse videatur, sicut talis sibi videri posset in somnis portare onera, quæ onera si vera sūt corpora, portātur à demonibus, ut illudatur hominib. partim vera corpora onerū, partim iumentorū falsa cernentibus.* Idem Augustinus eodē libro in Italia stabularias fuisse ait, quæ caseo viatoribus ad vescendū dato, in iumenta eos, maxime asinos, conuerterint: quorum opera aliquamdiu in portandis oneribus vsq; ad pristinam deinde eos reduxerint formam. Bedburgi, Vbiorum oppidulo, Petrus quidam Stumfius vltimo supplicio non multos ante annos affectus fuit, eò quod cum dæmone succuba plus quatuor lustris cōsuesset, ab hac donatus fuit lata quadam zona, qua quū cingebatur, & sibi & alijs in lupum verti videbatur. Hoc schemate ter quinq; pueros iugularat, eorūque comederat cerebellum: duas nurus suas deuorare conatus fuerat; propriam filiam & commatrem suam

am vxorum habuerat loco, aliaque horrenda
 perpetrarat, vt ex Actis iudicialijs cōstat. De his
 transformationibus mira sunt quæ Olaus Mag. *Olaus Mag.*
 in memoriæ prodita reliquit: in Liuania scilicet *non lib. 18.*
 Russia, & Lituania maiora damna iumentis ac *cap. 45.*
 rectoribus à lycanthropis quam à veris lupis in-
 iri. In festo Natiuitatis Christi sub noctem, in-
 nit, statuto in loco, quem inter se determinatum
 bent, magna luporum ex hominibus diuersis
 locis habitantibus conuersorum copia congre-
 tur, quæ postea eadem nocte mira ferocia quæ
 genus humanum, tum in cetera animalia quæ
 ram naturam non habent, sœuit, vt maius detri-
 centum ab his regionis inhabitatores quam vni-
 quam à veris & naturalibus accipiant lupis. Nam
 & adificia hominum in syluis habitantium mira
 cum atrocitate oppugnant, ipsasque fores effrin-
 gere conantur, quo tam homines quam reliqua
 animantia ibidem manentia consumant. Cellas
 cereuissiarum ingrediuntur, ac illic aliquot cere-
 uissæ aut mulsi dolia epotant, ipsaque vasa vacua
 in medio cellarum, vnum super aliud eleuando
 collocant: in quo à natiuis aut genuinis lupis dis-
 crepant. Locum vero vbi forsân illa nocte quie-
 uerunt, earum terrarum incolæ fatidicum arbi-
 trantur: quia si alicui in eo quid aduersi contige-
 rit, veluti si vehiculum euertatur, & vector in ni-
 uem effundatur, plane sibi persuasum habent, eū
 isto anno moriturum, quemadmodum id à mul-
 tis annis per experientiam explorarunt. Intra Li-
 tuaniam, Samogitiam & Curoniam est paries qui-
 dam ex quodam castello diruto reliquus. ad hunc
 certo anni tempore aliquot milia eorum conue-
 niunt,

Lycanthro-
porum septē
trionaliū
insolentia.

*Modus ly-
canthropie
apud septē-
trionales.*

*Exempla
lycanthro-
porum.*

niunt, ut vniuscuiusque agilitatem in saltando
plorent. qui hunc parietem transilire nequiverunt
ut obestioribus fere evenit, flagellis ab eorum
præfectis ceduntur. Denique constanter affe-
tur, inter hanc multitudinem etiam istius ter-
magnates atque ex prima nobilitate viros ver-
ri. Hæc Olaus, addens hanc metamorphoseos r-
tionem, ipsi naturæ maxime contrariam, à qua
dam veneficii huius perito per poculum cerevisiæ
propinando (dummodo is qui huic illicito con-
sortio nomen dare vult, illud accepter) certis ven-
bis adhibitis dari: illum postea quando & quoties
es consultum videatur, hominis ideam, in cellam
aut abditam sylvam se conferendo, in lupi for-
mam transformare, denique hanc iuxta placitum
post aliquot tempus rursus deponere, ac pri-
stinam formam reassumere posse. Cuius rei quæ-
dam subiungit exempla. Ac primum, quum nobilis
quidam, inquit, longam per sylvam iter face-
ret, aliquot servilis conditionis rusticos, hu-
ius veneficii haud ignaros (quales plerumque in-
stis in oris reperiuntur) secum ducebat, dies ad-
vesperam tendebat; tum etiam in sylva pernoctā-
dum erat, quia in proximo nullum hospitium,
denique fame ac penuria premebantur. Tandem
vnus eorum è re nata proponit consilium. iubet
ceteros quietos se continere, neque vllum tumultum,
si quid viderent, excitare. se à longinquo gregem
ouium pascentem conspiceret: curaturum, ut
absque magnis laboribus vnā ex his ad coenam
haberent, affandam. Statim deinde in opacam syl-
vam, ne ab aliquo cerneretur, se confert, ibique for-
mā hominis in lūpū transfigurat. Postea in ouium
gregem

gē magno impetu irruit, & vnā ex eis abripit:
 aliquanto post in lupi forma ad currum de-
 Socij autē huius prēdę conscij talē grato ani-
 suscipiunt, & in curru clā abscondunt; qui vero
 upū se transformauerat, ad syluam reuertitur
 manamque formam rursus assumit. Aliud de-
 subiungit: In Liuania, inquit, contigit
 nobilis cuiusdā coniugem atque seruū, vt al-
 tarētur, homines in lupos mutari haud posse.
 gabat mulier; tū seruus prorūpit; extēplo se e-
 rei velle exemplū ostendere, dūmodo sibi per-
 aliceret. Quā permittente, cellā solus ingredi-
 vnde paulo post lupi forma egrediēs, à canib.
 agrum ad syluam fugatur, qui ei oculum, etsi
 acriter se defendebat, eruerunt: postera autē
 vno oculus ad dominā redit. Dux Prussię deni-
 tali veneficio parum fidei adhibēs, quendam
 expertum vinculis constrictum coegit, vt in
 pū se transformeret: quod ita factum est, hunc
 men, ne tanta impietas maneret impunita, igne
 itea cōburi mandauit. Scribit Plinius ex Euarto
 co scriptore non ignobili, in Arcadia quotā-
 vnum ex Antei familia ad lacū aliquem ab in-
 lis deduci: qui, appensis ad quercum vestibus,
 ex lacum prādictū traijciat, & in loca solitaria
 cōferat, vbi statim in lupū transformatus cum
 teris lupis per syluas vagetur, abstineat tamē ab
 mana carne. Post nouē annos, transmissio iterū
 tu, pristina hominis reassumta forma, domū re-
 tri. Petrus Damianus auctor est, in via publ. qua
 omā itur duas vetulas tabernarias habitasse, quę
 scio quo liquore in potū dato, viatores in lupos
 aq; animalia cōuerterint. S. Anton. Florentinus
 Archie-

*Arcades
 lycāthropi.*

*Puella in
equam con-
uer, a.*

Archiepiscopus de præstigatoria hac metam-
phosi loquens, exemplum puellæ cuiusdam, q
in honeste amantis cupiditati consentire nolu
Iudæi cuiusdam magi artibus, sic petente iuue
in equam fuerit transformata. At non potuit d
bolus imponere B. Macario, qui puellam ad se
ductam ita uti erat in hominis forma non equ
ut ceteri, conspexit, & fascino liberauit, id inde
accidisse dicens, quod etsi corpore puella ca
esset, diuinarum tamen rerum non eam quam
est, curam habuisset. Quod si omnia quæ pasc
apud fide dignos auctores reperiuntur, exem
huc congerere liberet, multas equidem pagin
implere possem. Nunc illud aperiamus, quid d
bolus in transformationibus eiusmodi spectat
& quibus præstigijs utatur. Et primum, quia, m
Synesius, *calamitates mortalium conuiuia s
malorum demonum*, præterquam quod mag
hac ratione sæpe quoad corpus atq; animam pe
dunt, etiam ceteris damna per eos dare stude
occisis scilicet non gregibus tantum & armenta
sed hominibus quoque, infantibus & seruis. Lo
vero potissimum forma illis placet, quia Stry
ipsi sunt lupi, animarumque deuoratores; & qu
animal hoc agno, in quo Christus figuratus, in
stissimum. Nec vero præstigatorio tantum qu
dam modo humana corpora in varias animaliu
formas transmutare dæmones videntur, sed se
sus quorūdam interdum etiam tam alto vetera

*Cur diabo-
lus & magi
lupi forma
uiantur.*

*Vulnera
animalib.
illata, qu
modo homi
n. inferatur*

oppressos tenent, ac phantasiā ita fascinant;
Vere sibi in animalia transformati, eaque quæ lo
leut illa portandis oneribus, aliaque eiusmodi
peragere sibi videantur. At solet tunc diabolus a
liu

aliud corpus substituere, & illis absentibus, & alibi in loco abdito soporatis, ipse assumpto equi, asini aut lupi corpore, vel ex aere formato, & sibi circumdato, ista gerit, quæ putant homines ab illo misero absente & dormiente patrata. Nec vero mirum, si postea, etiâ si verum corpus absuit, vere illi inueniantur faucij illis membris humanis quæ in ferino corpore ictum exceperant. Diabolus enim in absentium corpore eam partem consauciat, quam scit in ferino corpore sauciata fuisse: quod facile ei, ob immensam, supra ostensam velocitatem. Notabile est quod apud D. Augustinum libro XVIII. De ciuit. Dei scriptum extat exemplum. *Quidam*. inquit, *nomine Præstantius patri suo contigisse indicabat, ut venenum illud per caseum in domo sua sumeret, & iaceret in ecto suo quasi dormiens, qui tamen nullo modo poterat excitari. Post aliquot autem dies eum velut euigilasse dicebat, & quasi somnia enarrasse quæ passus est, caballum scilicet se factum, annonam inter alia iumenta baiulasse militibus. Quod ita ut narrauit factum fuisse compertum est, quæ tamen ei sua somnia videbantur.* Volunt nonnulli aliquando diabolum hominibus ferarum huiusmodi veras exuias aptissime circumdare, ita ut vera animalia videantur, non ficta: sed verius mihi videtur hanc omnem illusionem fieri ex aeris dispositione, condensatione scilicet vel restrictione, eodem plane modo quo idem diabolus hominibus sub varijs figuris spectandum se nonnunquam exhibet, sensibus nostris variè illudens. Quin etiam sepelignum aliquod aut stirpem, aut tale aliquid inanimatum ita vestit, atque ita huc illuc moxet,

*August. li.
18. De ciuit.
Dei, cap. 18.*

*Diabolus
exuias fe-
rarum ho-
minibus
circumdat.*

DE SPIRIT. ET INCANT.

virium animal videatur. Sic famosus ille magus
Neburgensis nobili cuidam equum magni admo-
dum vendidit, monens, ne in flumen aut aquam
ageret. Emptor aliquid mirum subesse ratus, spre-
to consilio, cum equo proximum flumen ingreditur;
tum statim non equo sed foeni fasciculo infi-
dere se non sine periculo animaduertit. Ita alius
quis porcos vendere solebat, quibus in flumen ac-
tis, non porci, sed lignorum aut graminis fascies
fluitantes conspiciebantur. Sed de his metamor-
phosis satis: nunc illud disquiramus an magi-
cis artibus opera dæmonum sexus mutari queat.
De hac transmutatione multa apud veteres scrip-
ta reperiuntur, rara atque admiranda: apud quos
eadem semper portento atque ostentui habita fu-
it. Sic enim Plinius: *Ex feminis*, inquit, *mutari in*
mares non est fabulosum. Inuenimus in *Annalibus*,
P. Licinio Crasso, C. Cassio Longino Coss. Cassini pue-
rum factum ex virgine sub parentibus, iussuque ha-
ruspicum deportatum in insulam desertam. Licinius
Mutianus prodidit visum à se Argis Arescontem, cui
nomen Arescusa fuisset. nupsisse etiam: mox barbam
& virilitatem prouenisse, uxoremque duxisse. Eius-
dem sortis & Smyrna puerum à se visum. Ipse in A-
frica vidi mutatum in marem nuptiarum die L. Cos-
sitium ciuem Tisdritanum, viuebatque quum prode-
rem hac. Hæc ille, quæ A. Gellius non citat tantum,
sed etiam confirmat. Phlegon tradit, virginem
Smyrnæ natam Philotim nomine, quum matura
viro nuptum tradita esset à parentibus, masculino
enato membro in virum abiisse. Quin etiam Lao-
diceæ, quæ est in Syria, mulierem Aeretam nomi-
ne, etiamnum cum marito degentem, è femina vi-

*De sexus
mutatione*

*Plin. lib. 7.
Nat. hist.
cap. 4.*

*Li. 9. Noct.
Att. cap. 4.
Phlegon li.
2. De mira-
bilibus &
longæ u.*

rum

rum extitisse, cui nomen Acteto, dāinde fuerit, præside Athenis Macrino; Romæ L. Lania, & Aeliano Vetere Coss. Fulgosius simili de re hæc scribit: Neapoli regnante Ferdinando primo, quum Ludovicus Guarna Salernitanus cuius quinque filias suscepisset, quarum natu maioribus duabus alteri Francisca, Carole alteri erat nomen, posteaquam ad quintum decimū annū peruenerunt, ambabus genitalia membra in marium morem eruperunt; mutatoque habitu pro maribus habiti sunt, Franciscus & Carolus nuncupati. Item Ebuli sub eodem rege puella, quæ iam quatuor annos viro promissa sponsa habuerat nomen, qua nocte primum viro tradita cum eo cubuit, siue ex confricatione, siue ob aliam causam, quæ ignota sit, effractis membranis, quæ ut mulier videretur efficiebant, virilia membra prodierunt. domumque reuersa dotem in iudicio repetiuit, in virorum numero postea habitæ. Amatus Lusitanus testatur, in oppido Ezqueyra Lusitanix, distante à Conimbrica nouem leucis, vixisse quendam virum nobilem, cui filia erat nomine Maria Pacheca: quæ quum eius iam ætatis esse inciperet qua feminis menstrui fluores inchoantur, loco liquidi humoris, erupit ei è locis (si intus absconditum latuerat) vel aliter natum foras prodijt virile membrum; sicque ex puella subito adolescens ephebus apparuit. cum sexu vestitum virilem & nomen quoque assumpsit Manuelis Pacheci: nauim conscendit, in Indiam profectus, rebus fortiter gestis strenui militis existimationem opesque magnas comparauit. in patriam reuersus, vxorem nobilem duxit. liberorū apud Amatam nulla est mentio, sed ait, illum imberbem permanfisse, facie in

Francisc
& Carola
Guarna in
viros.
Fulgos. lib.
1 Exemp.
cap. 6.

Amatus
Lus. Cons.
2. cur. 39.

Manuel
Pachecus
vir è femi-
na.

DE SPIRIT. ET INCANT.

virium animal videatur. Sic famosus ille magus
Neburgensis nobili cuidam equum magni admo-
dum vendidit, monens, ne in flumen aut aquam
ageret. Emtor aliquid mirum subesse ratus, spre-
to consilio, cum equo proximum flumen ingredi-
tur, tum statim non equo sed fœni fasciculo infi-
dere se non sine periculo animaduertit. Ita ali-
quis porcos vendere solebat, quibus in flumen ac-
tâs, non porci, sed lignorum aut graminis fasces
fluitantes conspiciebantur. Sed de his metamor-
phosis satis: nunc illud disquiramus an magi-
cis artibus opera dæmonum sexus mutari queat.
De hac transmutatione multa apud veteres scrip-
ta reperiuntur, rara atque admiranda: apud quos
eadem semper portento atque ostentui habita-
uit. Sic enim Plinius: *Ex feminis, inquit, mutantur
mares non est fabulosum. Inuenimus in Annalibus
P. Licinio Crasso, C. Cassio Longino Coss. Cassi pa-
trum factum ex virgine sub parentibus, iussuque he-
ruspicum deportatum in insulam desertam. Licinius
Mutianus prodidit visum à se Argi Arescontem, sui
nomen Arescusa fuisse. nupsisse etiam: mox barbam
& virilitatem prouenisse, uxoremque duxisse. Eius-
dem sortis & Smyrna puerum à se visum. Ipse in A-
frica vidi mutatum in marem nuptiarum die L. Cossi-
tium ciuem Tisdritanum, viuebatque quum prodo-*
rem hac. Hæc ille, quæ A. Gellus non citat tantum,
sed etiam confirmat. Phlegon tradit, virginem
Smyrnæ natam Philotim nomine, quum matura
viro nuptum tradita esset à parentibus, masculino
enato membro in virum abiisse. Quin etiam Lao-
diceæ, quæ est in Syria, mulierem Aetæam nomi-
ne, etiamnum cum marito degentem, è femina vi-

*De sexus
mutatione*

*Plin. lib. 7.
Nat. hist.
cap. 4.*

*Li. 9. Noë.
Att. cap. 4.
Phlegon li.
3. De mira-
bilibus &
longæu.*

ruos

PRIMÆ PARTIS LIBER IV. *fig*

rum extitisse, cui nomen Aeteto, dainde fuerit, præfide Athenis Macrino, Romæ L. Lamia, & AELIANO Vetere Coss. Fulgosius simili de re hæc scribit: Neapoli regnante Ferdinando primo, quum Ludovicus Guarna Salernitanus cuius quinque filias suscepisset, quarum natu maioribus duabus alteri Franciscæ, Carola alteri erat nomen, posteaquam ad quintum tecirnu annu peruenerunt, ambabus genitalia membra in marium morem eruperunt; mutatoque habitu pro maribus habiti sunt, Franciscus & Carolus nuncupati. Item Ebuli sub eodem rege puella, quæ iam quatuor annos viro promissa sponsa habuerat nomen, qua nocte primum viro tradita cum eo cubuit, siue ex confricatione, siue ob aliam causam, quæ ignota sit, effractis membranis, quæ ut mulier videretur efficiebant, virilia membra prodierunt; domumque reuersa dotem in iudicio repetiuit, in virorum numero postea habita. Amatus Lusitanus testatur, in oppido Ezgueyra Lusitanix, distante à Conimbrica nouem leucis, vixisse quendam virum nobilem, cui filia erat nomine Maria Pacheca: quæ quum eius iam ætatis esse inciperet qua feminis menstrui fluores inchoantur, loco liquidi humoris, erupit ei è locis (si intus absconditum latuerat) vel aliter natum foras prodijt virile membrum; sicque ex puella subito adolescens ephebus apparuit. cum sexu vestitum virilem & nomen quoque assum sit Manuelis Pacheci: nauim conscendit, in Indiam profectus, rebus fortiter gestis strennui militis existimationem opesque magnas comparauit. in patriam reuersus, vxorem nobilem duxit. liberorû apud Amatam nulla est mentio, sed ait, illum imberbem permanfisse, facie in

Franciscus & Carola Guarna in viros.
Fulgos. lib. 1. Exemp. cap. 6.

Amatus Lus. Cent. 2. cur. 39.

Manuel Pachecus vir è femina.

Torquemada Dial.

Rustica in virum.

*An femina in virum
mutari possit*

cie in femineam declinante. Antonius Torquemada ait, se ab amico viro magnæ auctoritatis & fidei pleno accepisse, non procul ab vrbe Beneuentana Hispaniæ, vxorem rustici cuiusdam fortunæ mediæ, quæ quod sterilis esset, minus à marito benigne habebatur, pertesam malæ tractationis, quædam nocte aufugisse, sumto vestitu famuli domestici. sic ornata, virumque mentita varijs in locis opera seruili vitam sustentauit. post aliquod tempus, siue quod calor in ea naturalis tam efficax fuerit, siue quod imaginatio, nata & confirmata continuo habitu & ministerio virili, eam efficacitatē nacta sit; certe ipsa se in virum mutatam apprehendit. Statuit ergo quæ diu fuerat vxor, maritum agere. feminam sibi matrimonio copulat. diu res latuit, illo non audente cuiquam rem narrare; donec quidam ei prius optime notus, cernens tam similem esse facie vxori profugæ rustici illius, interrogauit num forte frater esset talis mulieris: cui rem omnem, vti cōtigerat, narrauit. Complura alia huiusmodi exempla apud historicos existant plena admirationis. Etsi vero causæ huius commutationis in occulto latent; ex medicis tamen multi naturalem eam fatentur. Naturā enim semper moliri quod perfectius est, mulierem vero imperfectum esse virum. menstruis retentis diutius, vocem fieri robustiorem, cutem pilo vestiri, reliquum corporis habitum roborari; nec aliud ad hanc transmutationem deesse, quam vt quæ sunt intus vasa seminaria, foris appareant, & id quod myrtos siue nymphea dicitur, sumto incremento, & pingui velamine, cui inuoluitur, effracto, protrudatur in id cui persimile antea, sed inuolutum fuerat.

PRIMAE PARTIS LIBER IV.

515

fuerat. Hippocrates testatur, Abderis Phaetura
 uxorem Pithei, aliquot mensibus cessante
 fluxu menstruorum, cunctis in membris mag-
 nos perpeffam dolores, corporis habitu in vi-
 rum mutatam: idemque apud Thasios accidisse
 Anamiffæ uxori Gorgippi. Titus Liuius de
 Spoletana muliere idem refert, belli Punici II.
 tempore. Vero tamen similius est non tam has
 ex feminis ita viros factas vt feminæ esse de-
 cerint, quam ad femineum sexum masculinum
 accessisse, vt androgyni efficerentur, sexu ta-
 men hoc posteriore præualente, pro viris ha-
 bitas. Argumento illud est, quod de liberis
 eiusmodi hominum altum fere apud omnes au-
 ctiores est silentium, quodque, iisdem testibus,
 plerique omnes & vultum femineum retine-
 runt, & imberbes permanserunt: quæ indicia
 sunt non perfectæ virilitatis. Quod si tamen
 vera eiusmodi atque integra metamorphosis fa-
 cta est, non quidem negandum videtur naturæ
 illam factam, potest tamen eandem quoque
 efficere vaferrimus ille panurgus. Nam præsti-
 tijs suis diabolus virilitatem hominum ita te-
 gere atque abscondere potest, vt plane ablata vi-
 deatur: idque facit interdum, apposita aut super-
 inducra carnea massa, aut manifesto sensibus
 tactus & visus illudit, quod ei perfacile, nec
 in externos tantum, sed internos quoque sensus,
 ita vt quod visibile, existimetur inuisibile, fri-
 gidum calidum, tenerum durum, dulce a-
 marum; & sic in ceteris. Narrant Henri-
 cus Institor & Iacobus Sprangerus Inquisito-
 res, Rauenspurgi iuuenem aliquamdiu iuuen-

Hippoc. li.

6. pa. 8.

*Phaetusa
vir factus.*

Anamiffa.

*Demon
quomodo
virilitatē
auferat.*

*Inuenio vi-
rilibus pri-
uatus.*

culam veneficijs operam dantem adamasse, tandem vero reliquisse. Dolens illa, iuuenem virilibus (vti videbatur) priuat. nec enim quidquam aliud ibi loci quam informis massa carnea apparebat. Fors in œnopolio quodam mulieres aliquot notas nactus iuuenis, calamitatem suam eis exponit, & consilium petit. Statim omnes maleficum esse diabolicum aiunt, suadentque vt puellam illam vi ad soluendum ligamen cogat. Iuuenis noctu domum maleficæ se confert, ac puellam primum rogat vt maleficio remedium ostendere velit. Neganti quidquã sibi de causa constare, remediumque neganti iuuenis collum inuadit, statimque suffocaturum se eam minatur; nisi quam primum maleficio, cuius ipsa architectatrix, remedium depromeret. Ita territa muliercula, vitamque stipulata, partes maleficiatas solo manus contactu sanauit. Sic alius quidam, vt iisdem scribitur Vormatiæ diu cum venefica conuersatus, digressus inde virilia sibi ablata putauit. Socius cui hoc conquestus fuerat, suasisit vt Vormatiam rediret, & blanditijs ac precibus ab amasia venefica virilitatem, vel potius ligaminis solutionem impetrare. Eo profectus iuuenis, voti compos est factus, maleficioque liberatus. Atque hæc quidem femina in virum metamorphosis multis non impossibilis videtur, vt tamen de viro femina fiat, fieri non posse existimant: quamuis non pauca eius quod rei apud scriptores existent exempla, ipso quoque D. Augustino libro III. De ciuitate Dei, teste. Longe enim alia heic est ratio, vt Ludouicus Viues Commētarijs, super prædictum Augustini librum scribit in hæc verba: *Et profecto consideranti mihi*

*Maleficiũ
amatoriũ.*

*An de viro
femina
possit fieri.*

rationem sexuum, difficile videtur ex mare fieri feminam contra fieri, non item. Nam retrahere naturam virile membrum intrinsecus, facereque ex eo locos femineos, difficillimum est. expellere vero locos foras. penisque in modum efformare, et virarum, fieri tamen potest facilius quam credatur. Quare Tirefiſ illa, ob duos serpentes coniunctos baculo percussos in feminam mutati, fabula potius est quam historia. Aufonij quoque epigramma, quo ex puella puellam, & ex pauo pauam factam ait, parum ab eadem vanitate abesse videtur. Quod sic se habet:

Tirefiſ metamorphosis ficta.

*Femineam in speciem conuertit masculus ales,
Pauaque de pauo constitit ante oculos.
Nec satis antiquum, quod Campano in Beneuento
Vnus epheborum virgo repente fuit.*

*Auson. lib.
1. Epigr.*

Neroni quidem in emasculando atque in feminam transformando Sporo conatus irritus fuit. Idem quum Heliogabalus conuocatis medicis in seipso tentasset, vt Venerem vtramque experiretur, sic ab eis tractatus fuit, vt nec mas amplius nec femina esset, dignam scilicet tam turpi ac diabolico conatu mercedem consequutus.

Sporus.

Heliogabalus.

*An magi artibus suis efficere possint, ut
bestia vel res inanimata loquantur; item
ut homo non sentiat, vel ut longissimo
tempore dormiat, aut inedi-
am perferat.*

CAPVT VI.

*Deus quo-
modo per
animalia
& inani-
mata lo-
quatur.*

AGNVS ille Naturæ parens atque
Vniuersitatis auctor facit nonnum-
quam, ut quibus loquēdi vis natu-
ralis inest nulla, ea tamen loquan-
tur. Quin Deus id efficere possit,
dubitandum non est: quum ipse omnia quæ ad lo-
quelam requiruntur, dentes, linguam, fauces, pa-
latum, spiritum, aliaque instrumenta fabricatus
sit. Et ut ceteris animantibus idem sonum inarti-
culatū, garritum auibus, mugitum bubus, hinni-
tum equis, latratum canibus, ululatum lupis,
largitus est; ita soli homini ut rationis, ita orati-
onis articulatae & distinctæ vsum concessit. Et
Deus quidem ipse diuersis modis homines est al-
loquutus, per rubum, per ignem, per nubem, per
sibilum, per turbinem, è propitiatorio, è coelo,
per Vrim & Thummim, aliisque modis. Idem
turrim Babylonicam ædificantium linguas con-
fudit: idem Apostolis ad deprædicanda sua ma-
gnalia, variarum linguarum donum misit: idem
etiam asinæ Balaami os aperuit. quo pacto
autem

Exod. 25.

Nu. 7. &

14.

Exod. 40.

2. Esdr. 9.

Exod. 3.

Deut. 4. 5.

Exo. 19. 20.

3. Reg. 19.

Nume. 22.

Genes. 11.

Ab.

autem id Deus efficiat, ipse nouit: exempla certe non desunt. In persecutione Vandalica martyres etiam radicitus abscissis linguis loquutos Iustinianus Imperator testatur inquit: *Vidimus venerabiles viros, qui abscissis radicitus linguis, pœ* l. 1. C. de offi. nas suas miserabiliter loquebantur. Mirabile est in *Præf. Af.* primis quod Bonfinius scribit. *Annocirciter tertio,* inquit *post cladem ad Nicopolim Sigismundo Imp.* Bonfinius li. 3. Hung. hi. dec ad. 3. *à Turcis acceptam, quum multi in eum campum descendere, emissam inter ossa vocem subinde audierunt Iesu Christi saluatoris & Mariae virginis nomina intonantem; loquaxque inter cadauera caput inuentum: quod ubi homines sibi adesse nouit, Quid tam, inquit, stupidi heic statis viri? Christianus ego sum. in expiatus, in confessus in hoc bello occubi. Maria mater me aeterni supplicij reum esse non patitur. hac me adhuc lingua compotem seruauit, ut delicta fateri; & animum sacris Apostolicis lustrare queam, proinde sacerdotem qui confessionem audiat, & me expiatum reddat, accersite quaeso. Rogatus quo tantum à Virgine beneficium promeruisset, respondit, sibi peculiarem fuisse in eam in vita deuotionem, & septena eius festa quotannis reuerendissime celebrasse, religiosisque ieiunijs, pane duntaxat & aqua, decorasse. Quare accersito è pago proximo sacerdote, confessionem rite transegit, & impetrata errorum omnium remissione, acceptaque nouissima lustratione, repente conticuit perpetuoque quieuit. Hæc Bonfinius. Simia quidem Dei diabolus similia Dei permissu, idemque sæpe conatus est, & adhuc fortasse conatur, ad diuinam vindictam, prouidentiamque manifestandam.*

*Diabolus
dei simia.*

*Motiquib.
Spiritus lo-
quuntur.*

Sic in primis adhuc mūdi incunabulis per serpen-
tem primam nostram matrem alloquutus atque
exhortatus est, vt fructibus arboris scientiæ boni
ac mali vesceretur. Quod quidem miraculum nō
fuit, sed vis quædam maligni spiritus miraculosa.
Theologi duobus modis diabolum cum homini-
bus loqui posse tradunt. Vno quidem modo sine
voce, quæ lingua aut alijs sermonis instrumentis
exprimatur: altero, cum voce, & in corpore asū-
to. Primo modo sine voce scilicet & corpore no-
biscum loquuntur angeli, applicantes se ad phan-
tasiam nostram, cui quod volunt, vtpote incorpo-
rei, inamittunt, ibique voces eas effingunt quæ ad
iram, luxuriam, superbiam, aut aliud vitium inci-
tent, ita tamen vt foris nullus sonus percipiatur:
eodem fere modo quo nos longe distantes alta
voce inclamamus, propinquis vero in aurem ali-
quid insusurramus quod etiam proxime adstans
percipere non possit. Quod si is qui in aurem ali-
quid alteri immurmurat phantasie eiusdem aut
spiritui vnire se posset; nulla equidem voce opus
haberet, sed sensa solis verbis conceptis & in ani-
mo formatis communicare posset. Atque hoc mo-
do spiritus illi & beatæ mentes solius intellectus
beneficio, intrinseco vtūtur discursu. Altero mo-
do nobiscum interdum loquitur spiritus, voce ar-
ticulata & distincta. Quamuis enim dentibus, la-
bijs, pulmonibus alijsque sermonis instrumentis
careat; potest tamen aerem ita percutere vt sonū
edat, quem articulate prout vult distinctum, au-
ribus immittit eius quicum loquitur. Et quamuis
proprie loquendo hæc vox non sit, sonus tamen
est voci similis, & facilis intellectu. Est enim vox

nihil

Vox quid.

nihil aliud quam sonus aeris percussus, aptis in-
 strumentis efformatus, & rationis arbitrio distin-
 ctus. Aerem quidem virga aut scutica percussum
 varios audimus edere sonos, graves, acutos, pro
 instrumenti quo percussio fit, modulo, & violentia
 percutientis. Sonus hic in aere receptus speci-
 es suas multiplicat, usque dum ad aurem sentien-
 tis perveniat: qui si à mente rationali certa pro-
 portione in grauem, acutum, vehementem, pla-
 num, tardum & velocem distinguatur, à voce hu-
 mana non multum discrepabit. Hoc quidem modo
 diabolus in corpore assumpto, & specie visibili
 cum hominibus loqui solet. Sic Orphei caput, *Orphei ca-*
 si Philostrato credimus, Cyro Persarum regi præ-
 dixit, eum quoque à muliere necandum: sic caput
 sacerdotis cuiusdam Iouialis, teste Aristotele,
 Cercydam homicidam indicavit. Phlegon Tra-
 lianus scribit, quo tempore Acilius Glabrio con-
 sul vicit Antiochum regem Asiae, deterritos Ro-
 manos oraculis ne amplius inuaderent Asiam, &
 Publij ducis Romanorum caput, relictum à lupo
 qui corpus deuorauerat, ut ipse prædixerat, furo-
 re diuino ut putatur percitus, cecinisse longo ser-
 mone aduenturam cladem Romanis. Simili arte
 daemonis simulatae fuerunt voces, quas geminae
 columbae Dodones loquaces, item quercus Do-
 donea edebant, ut Sophocles & Lucianus testar-
 tur. Apollonium Tyaneum ab ulmo Gymnoso-
 phistarum salutatum, Philostratus scribit. Pytha-
 goram à Caulo fluuio his verbis compellatum,
Salve Pythagora, Porphyrius auctor est. Valerio
 Poplicola Cos. bellum cum Veientibus & Hetrus-
 cis gerente, ingens repente vox, ambiguo adhuc

*put.**Caput Pub.
Acily.*

*Dodonea
 columba
 & quercus.
 Ulmas &
 fluuius lo-
 quuti.*

*Val. Max.
 lib. 1. cap. 3.*

*Memnonis
simulacrū.*

*Bruta an
ratione &
discursu
prædita.*

proelij euentu, è proxima sylua Arfia, ore sylua
ni in hunc pænè modum missa traditur, Vno plu
Hetrusci cadent: Romanus exercitus victor ab
bit. Miram dicti fidem digesta numero cadaue
ra exhibuere: vt Valerius Maximus affirmat. Si
mili modo Fortunæ muliebris statuā in via Lati
na; infantē semestrē in foro boario, quin etiam
bouem Romæ locutum esse, idem Valerius testis
est. Memnonis simulacrum, solis orientis radiis
percussum, humanas voces edere solitum, vete
res historici prodiderunt. Voce humana Sime
nis Magi canis vsus est. vt ex Clemente & Gly
ca patet. Atque hæc quidem è plurimis exemplis
sufficiant: ex quibus illud intelligitur, tam per
animantia quam inanima Spiritus nōnumquam
loquutos. Inde alia quæstio dependet, vtrum be
stia aliqua ratione sint prædita: quod quidem è
veteribus non pauci affirmarunt, moti credo a
animalium quorundam sollertia, vt vigilantia
galli, vulpis astutia, diligentia formicæ, apium
obedientia, multisque aliis quæ sine vsu rationis
& prudentia fieri non posse videntur. Empedo
cles dixit, omnia animantia & plantas mentem
& prouidentiam habere. Plutarchus duobus ex
professo libris idem adstruere conatus est, vno:
Quod bruta utantur ratione: altero; *Vtra animan
tia plus rationis habeant, aquatilia an terrestria*.
Idem senserunt Democritus, Leucippus, Parme
nides, Porphyrius: quorum hic scribit sua ætate
de Apollonio Tyaneo dici solitum, illum quum
audisset hirundinem (Eunapius melius, passe
rem) cum multis vociferantem, sodalibus suis
quos secum habebat exposuisse, indicare eam
ceteris

ceteris, asellum onustum frumento ante urbem cecidisse, frumentumque effusum. Sed profecto hæc non ridicula tantum sunt, sed etiam incredibilia. Illud quidem verum est, quoad affectus illos corporis & motiones belluini appetitus, bestias se inuicem intelligere, horumque notitiam posse diuturna obseruatione ab hominibus apprehendi. Et forsan posset ea dæmon, qui hæc habet perspicitissima, magos quoque docere: falsum tamen est, animalia ratione & discursu uti. Si enim ratione ducerentur, ex electione operarentur: si electionē adhiberēt, nō semper omnia eiusdem speciei animalia vbique eodem modo, uti faciunt, operarentur. Nec discursu prædita dici possunt; nisi ea & axiomata vniuersalia scire, & virtutes consequi, adeoque peccare & mereri posse dicere velimus. Quare etsi in brutis quiddam solertiæ sit quod rationem & prudentiam discursumque imitetur; recte tamen cum Theologorum schola concludimus, Brutis rationem discursum, prouidentiam (proprie dictam) vel sapientiam tribuere, & rectæ philosophiæ & fidei repugnare. Hæc est sententia D. Thomæ, Gregorij, Arnobij, Gersonis, Alberti Magni, Toleti; quam etiam multi è philosophis tenuerunt, imprimis Aristoteles, qui nihil plus illis tribuit quàm vestigia animi humani & prudentiæ imaginem. Alia est quæstio, an possint dæmones facere, ut homo non sentiat, aut longissimo tempore dormiat: id quod non raro in tortura & quæstionibus contigisse & adhuc contingere certum est atque indubitatum. Et ad hoc quidem alij vtuntur inunctionibus & pharmacis naturalibus,

*De is qui
non sentiūt
aut diutissi-
me dormi-
unt.*

con-

confectis ex opio, solano, & similibus, quibus humores turbantur, sopor profundus inducitur, nervorum origines obstruuntur, sensus stupescit, sensatioque impeditur. Alij vim hanc habent ex pacto diabolico, videntes per aptis ex oscillis, vel cineribus, aut vngvine infantulorum ante baptismum necatorum; vel de glurito apum rege, vel corpori alligatis membranis certo characterum genere insignitis, aut etiam malo demurmurato carmine: quorum omnium exempla suppeditant qui de reorum tortura & quaestionibus scripserunt, in primis Grillandus, Paris de Puteo, Hippolytus de Marsilij, alij. Ex Augustino supra de Præstantij patre exemplum recitauimus: itemque de ecstasi Finorum è longinquis regionibus noua nunciantium ex Olao Magno. Talis somnus fuit illius rustici, qui, vt Lilius testatur, in Germania totum autumnum & hyemem dormiendo emensus est. Epimenides Cretensis auiculam quærens, & meridiano æstu speluncam ingressus, sopore graui victus, septuaginta septem, iuxta Pausaniam, vel quadraginta septem iuxta Eudemum, quieuit annos, & experrectus postea, ratus parumper tantum se indulsisse somno, ouiculam quærere perrexit. Quamquam autem narcoticis pharmacis, aliisque causis naturalibus somnus valde diuturnus conciliari posset: hic tamen Epimenideus dæmoni potius adscribendus videtur. A meliori manu, per miraculum scilicet à Deo immissus, fuit septem illorum fratrum Ephesinorum, qui septem Dormientes appellati sunt, & sub Decio Imperatore An. CCCCXLVII. acerbissima tormenta

Epimenides.

• *Septem dormientes.*

quimenta ob Christianæ religionis professionem
 pertulerunt. Horum nomina fuerunt, Malchus,
 Maximilianus, Martinianus, Dionysius, Ioan-
 nes, Serapion, Constantinus: qui post quæstio-
 nes & tormenta in speluncam inclusi sunt, vbi
 precibus ad Deum fufis, ad quietem se compo-
 fuerunt, & ducentos annos dormiendo exege-
 runt. Quibus finitis, diuino nutu ac voluntate
 ostium prædictæ speluncæ, Decij iussu olim ac-
 curate obstructum, apertum fuit, septemque il-
 li excitati, & egressi, nouamque rerum faciem
 mirati, tandem ad Theodosium Imperatorem ad-
 ducti sunt, in cuius conspectu mortuorum resur-
 rectioni, quæ tum à malis quibusdam Christia-
 nis in dubium vocata fuerat, validissimum testi-
 monium perhibuere. Simile quid scribit Paullus
 Diaconus, esse scilicet in extremis Germaniæ A-
 quilonaris confinibus ad maris litus sub excelsa
 rupe cauernam, in qua quinque homines dormi-
 entes conspiciantur, corporibus ac vestimentis
 omni ex parte integris atque incorruptis. Ex for-
 ma habitus pro Romanis haberi, putareque ac-
 colas fore vt quandoque è somno excitentur.
 Quemdam sceleratum olim spoliandis illis ma-
 nus iniecisse; sed aridas retulisse. Olaus Mag-
 nus arbitratur eum in finem ibi eos à Deo qui-
 escere iussos, vt experrecti olim, homines ad ca-
 tholicam fidem reducant. Restat illud, de inedia
 diu perferenda: de quo dubium non est quin dia-
 bolus efficere possit, vt quis longo tempore sine
 cibo & potu vitam conseruet. Potest enim id na-
 turaliter contingere. Hippocrates quidem negat
 ultra septimum diem naturaliter hominem cibo
 & po-

*Inedia an
homo diu
perferre
possit.*

& potu carere posse; sed loquitur de ijs quibus ventriculus & ieiunum intestinum humore chiloſo vacant, in quem calor naturalis poſſit agere. Tum enim concreſcere ſolet illud inteſtinum: unde fit vt homines emoriantur. Verum ſi è morbo aut aliqua alia cauſſa in corpore reſiduus fit humor phlegmaticus, crudus, lentus & viſcoſus; vtitur calor naturalis illo pro alimento, atque ita vitam conſeruat donec totus humor ſit abſumptus. Id affirmat de puella quadam Spirenſi Gerardus Bucoldianus, medicus, vnus ex puellæ obſeruatoribus à Ferdinādo Imperatore cōſtitutis: quæ quidē puella vltra quadriēnium ex graui morbo ieiunā perſtitit, corpore inter ſatis valido, ſano, nec macilento, ſcabie tantum phlegmatica obſito. Alterius puellæ Anglicanæ, quæ viginti annos inedia atque inbibefiam (vt Plautus loquitur) pertulerit, Rogerius Baconus mentionem facit. Tempore Nicolai V. Pontificis Gallus quidam ſacerdos bienio toto à cibo & potu abſtinuit. Quod ſi hæc naturaliter fiunt; opera dæmonis quoque fieri poſſe quis neget? cui & humores alterare, & clam cibum ſubminiſtrare ac corpori indere non eſt difficile. Ab hoc ſine dubio proficiſcuntur Neſſefogliorum apud Turcas ieiunia, quos multis diebus ieiunos perſtare, & ſuperſtitionibus ſuis vacare aiunt. Quod ſi verum eſt, diaboli ſane ope efficitur. Sed cauendum ne tam Saluatoris noſtri quā ſanctorum hominum ieiunia vel ad hanc claſſem reſeramus, vel naturalibus cauſſis aſſignemus, quæ a ſolius Dei omnipotente virtute proſecta ſunt.

*Andamones possint homini vitam pro-
longare, & senibus inuentam redde-
re, aut mortuos resusci-
tare.*

CAPVT VII.

T qui defecta iam & decrepita
grauatur ætate vires resumat &
habitum nitoremque iuuenilem,
cani tingantur alio colore, frigus
in calorem, torpor in agilitatem,
ceteraque redeant quæ senium abstulerat, an dæ-
mon efficere possit, difficilis est quæstio, in qua
illa mihi iudiciorum formulæ tendum arbitror,
Non liquere. Neque enim vlla vñquam herba,
lapis aut medicina hactenus inuenta est quæ hoc
efficere possit. Artesiū quidē Cardanus & alij af-
firmāt vixisse mille & viginti quinq; annos; & de
Bacchi nutricib; reiuuenescētibus scripsit Aeschyl-
lus; de AEsone patre à Medea recocto præter alios
Transformationū auctor Naso: sed narratiōes hæc
fabulosæ omnino mihi vidētur. Aliquid tamē, si-
ue animal id sit, siue lapis, siue herba, siue minera-
le, siue gēma, siue succus aliquis salutaris, à Deo
creatū esse, quo humidū radicale restaurari, calor
innatus refocillari, nimia illa senectutis ariditas
tēperari, & in vniuersū natura hominis siue com-
plexio, vt vocāt, ad pristinū vigorē aliquo modo
reduci, & in eo ad tēpus aliquod cōseruari possit,
ratio nulla est cur negemus. Priscos illos multas
annorum cēturias vixisse legimus. Adamū quidē
nongentos & triginta, Seth nongentos & duode-
cim, Enos nōgentos & quinq; Cainum nongētos
& de-

Artesiū.

*Bacchi nu-
trices.*

Æson.

*Vigor æta-
tis resti-
tui potest.*

*Vita termini
numquam
quantum.* & decem, Malaleel octingentos nonaginta quinque, Jared nongentos sexaginta duos, Enoc antequam viuus in cœlum transportatus est, trecentos sexaginta quinque, Methusalem nongentos sexaginta nouem, Lamech Noë pater septingentos septuaginta septem. At obijciat quidpiam, fuisse quidem longauos primos illos homines, prima illa & vegeta adhuc mundi iuuentas; at post diluuium certam humanæ vitæ à Deo periodum definitam, quæ ultra centum & viginti annos prorogari nequeat, vt probatur De

Gen. 6.

Deut. 32.

*Vita non
prorogari
possit.*

verbis: *Dixitque Deus, non permanebit Spiritus meus in homine in æternum, quia caro est: eruntque dies illius centum viginti annorum.* eamque ob causam Moſen dixiſſe: *centum viginti annorum ſum hodie: non poſſum ultra ingredi & egredi.* Sed obiectio hæc facile diluitur. Non enim ibi Deus de omnibus omnis æui hominibus loquutus eſt, ſed de iis tantum qui corruptiſſimo illo ante diluuium ſæculo vixerunt, quibus hunc poenitentia terminum præſiniuit. Ita locum hunc Chryſoſtomus & Hieronymus intelligunt, ſimiliterque Auguſtinus libro xv. De ciuitate Dei. Nec Moſes hoc dicit, vltius ſe viuere non poſſe; ſed tantum ætatis vitio imparem eſſe tantæ multitudinis gubernationi. Et vero conſtat hunc ipſum terminum multos poſt diluuium ſuperaiſſe. Abraham enim centeſimum ſexageſimum quintum ætatis annum exceſſit, Iſmael centeſimum trigeeſimum ſeptimum, Iſaac centeſimum octuageſimum: alijque complures. Et poſſe vtiſſima naturali creaturæ vitam non æternari quidem, ſed prolóngari, patet ex illo quod de arbore ſiue ligno
vitz

PRIMAE PARTIS LIBER IV. 529

vitæ in sacris litteris scriptum est; quod quidem lignum vitam esu suo in multarum etiam longissimarum nunc vitarum tempus, ad aliquot annorum milia producturum fuerat. Quare eiectis protoplastis, Deus paradysum munijt, ne Adam rursus ingrederetur, & de ligno vitæ sumens viueret in æternum. Sic enim textus loquitur: *Dixitque Deus, Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonum & malum. Nunc ergo ne forte mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum; emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, vt operaretur terram de qua sumtus est. Eiecitque Adam, & collocauit ante paradysum voluptatis Cherubin, & flammeum gladium, atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitæ.* Quod autem Galenus ac ceteri medici docent, ipsaque etiam testatur experientia, vitam humanam humido radicali conseruari; hoc autem annorum multitudine consumi, atque etiam ipsa alimenti nutritione atteri, nec vlla arte aut natura refici posse, partim verum est, partim falsum. Humido enim vitam conseruari, ipsum etiam atteri indies concedendum sane est: at non sequitur, si medicis ratio humidum illud radicale restaurandi incognita sit, dæmoni quoque ignotam esse aut impossibilem. quam si nouit, potest quoque, nisi à Deo prohibeatur, in praxim deducere, & hac scientia uti. Aquilæ iuuentus renouatur; serpentes cum tenui sua leberide senectutem exuunt, & iuuentam induunt: cur ergo naturalia quædam remedia nequeant inueniri, quæ idem in homine præstare possint? Non tamen quisquam existimare debet, vt longæuam, ita

*Exempla
vniuersi
centenarii.*

æternam fieri posse hominis vitam. Omnino tandem enim futurum est, vt post aliquot annorum cēturias hominis natura ita flaccescat ac fatiscat, vt ad eam nullum satis efficax ad collabascens corporeæ molis & naturæ prostratæ restauratiōnem, inueniri queat remedium. Sed iam vt exemplis hanc quam defendimus iuuentæ renouationem vel virium reparationem confirmemus, ordo postulat. Scribit Torquemada, An. M D X X I. Tarenti fuisse centenarium senem capularem, qui canis in meliorem colorem mutatis, dentibus renatis, rugis absterfis, oculorum atque aurium ceterisque sensibus renouatis, è senē iuuenis prodierit, & quinquaginta post annos superuixerit. Simile quid in Castella vniuerso populo notissimū obrigisse, idque à regionis præfecto diligenter exploratum. Indicarum rerum scriptor Petrus Maffei longæ & certa narratione commemorat, cuidam Indo nobili trecentorum illorum & quadraginta, quibus vixit, annorum spacio, iuuentæ florem ter exaruisse, & ter reffloruisse. Cardanus & Langius affirmant, in nouo illo mundo insulam repertam, Bonicam nomine, & in ea fontem, cuius aqua, nectare sane preciosior, pota senium in iuuentam mutet. Monuedrum regni Valentini oppidum est : olim Saguntus. heic sua ætate scribit Valescus Tarentasius, fuisse monialium Abbatissam, cui iam silicernio, subito menstruis fluoribus renouatis, dentes renati, comæ denigratæ, rugæ & sulci cutis adæquati, mammæ pendulæ atque pannosæ ad instar virgunculæ rursus sororiarint. Nō quidem ignoro quam incredibilia hæc plerisque videantur, sed illi hoc cogitent, rebus eiusmodi

*Bonica
insula.*

PRIMAE PARTIS LIBER IV. 331

eo tantum quod numquam ipse videris (et si à re-
ctæ philosophiæ ratione non abhorreant) fidem
detrahere, singularis esse impudentiæ atque temer-
ritatis. Quin Deus potius laudandus est in ope-
ribus suis, quæ tam multa sunt tamque mirabilia,
ut eorû rationes nullius hominis mēs perscrutari
aut numerum inire possit. Nec vero tantum vitæ
longæuitatem nobis promisit Deus, sed eius quo-
que conseruationi studere nos iussit. Honora me-
dicum, inquit Scriptura, propter necessitatem:
quia altissimus creauit eum. Quid, quod ipse D.
N. Iesus Christus ait, sanos medico opus non ha-
bere, sed infirmos? Vnde intelligitur, posse medi-
cos virtute rerum à Deo eum in finem creatarum
& profligare morbos, & vitam homini, non ta-
men ultra terminum à Deo definitum, prolonga-
re. Et quemadmodum nouis quibusdam morbis,
qui incurabiles putabantur, noua reperta sunt re-
media; ita posset quoque Deus rationem vitæ in
longissimum producendæ manifestare, sed an fa-
cere id velit, merito ambigere licet. De mortuis
vero, eos Dæmonum opera resuscitari non posse,
certum est. Dei enim ordinatione in rebus creatis
à perfecta priuatione ad habitum naturalem non
datur regressus; neque potest verus homo alia ra-
tione formari quam per viam generationis è ma-
tre & femina in vase idoneo. Quare anima semel à
corpore separata numquā illud rursus subire aut
tum eo coniungi potest, nisi vnius Dei iussu & po-
tentia supernaturali. E quo liquet quam longe a
vero deularit Bodinus & alij, qui magorum ani-
mas reuera à corporibus separari, eaque relinque-
re, postea vero reduci ac restitui aiunt. Neque e-

*Mortui aut
à dæmone
resuscitari
possunt.*

32 DE SPIRIT. ET INCANT.

*Ecstasies
magorum
quales.*

*Eren Ar-
menius.*

*Hermoti-
mus Clazo-
menius.*

*Acilius
Aniola.
Val. Max.
lib. 1. ca. 8.*

nim in magorum illa, cuius fidem nobis inter ceteros facit Olaus Magnus, ecstasi anima à corpore vere abest, sed tantum obstructis atque impeditis organis, officio suo fungi nequit: tumque interni sensus, phantasia maxime, à prestigiatore varijs modis deluditur & fascinator. Quod si quandoq; anima in corpus defuncti rediisse visa est; fuit hoc ludibrium dæmonis, ad id institutum, ut de animæ migratione hunc errorem mentibus imprimeret. Fabula igitur est Platonis illa narratio, Eren Armenium genere Pamphylium, quum inter cæsos in prælio decem diebus iacuisset mortuus, domum relatum; secundo post diem, quum esset imponendus rogo, reuixisse, ac prodigiosa quadam narrasse quæ illo tempore apud inferos vidisset. Similis fabula fuit de Hermotimo Clazomenio, & illa de Aristæa Proconneio, quâ nariât Plinius & Plutarchus ex Herodoto, sæpe mortuum in vitam sæpe rediisse, & animam quoties vellet resumere potuisse, ita ut afflêtes animâ, cerui effigie, ex ore euolantē videret. Idem sentiendum de militis dormientis ore egressa & iterum ingressa mustela alba: in quibus omnibus præstigias diabolicas intrecessisse credi debet. Naturali etiam ex causa fieri potest, ut anima in occulto quasi lateat; accedente dein calore rursus excitetur. Sic forsan cum Acilio Aniola res se habuit, qui & à medicis & à domesticis mortuus creditus, quum aliquandiu humi iacuisset, elatus, postquam ignis corpus eius corripuit, viuere se proclamauit auxiliumque pædagogi, qui solus ibi remanserat, inuocauit sed iam flammis circumdatus, fato subtrahi non potuit. Quod vero diximus, animas, mortuorum in cor-
pus

pus vlla vi naturali reuocari non posse, non de
 hominis tantum anima, sed de brutorum quoque
 animabus intelligendum est. Ratio est; quia quum
 brutorum anima è materie potentia educantur,
 etiam vna cum corporibus statim extinguuntur.
 Nugantur ergo apud Laertium magi, qui herba-
 rum aliquot genera reperiri aiunt, quibus mor-
 tui resuscitentur. Iuba mentionem facit herbae
 cuiusdam Arabicae, cuius vi mortuus in vitam sit
 reuocatus. Xathus historicus herba Babi dicta Th-
 loni nescio cui defuncto vitam redditam ait. Mo-
 re quoque suo agit Cornelius Agrippa, affirmans
 in vitam animalia reuocari posse, exemplo an-
 guillarum, quae ob aquae defectum mortuae, si in-
 tegrae in vas aceto plenum ponantur, & vulturis
 sanguine inspergantur, postea in limum defodi-
 tur, intra paucos dies reuiuiscant: itemque exem-
 plo pellicani, qui pullis extinctis, effosso sibi
 pectore, & sanguine emisso, vitam reddat: & le-
 uncularum, quos quidam rugitu & halitu pa-
 rentum vitam recipere tradunt: & apum, quae
 succo herbae nepetae (Dioscorides calaminthani
 secundae speciei, Plinius & Columella pulegium
 agreste nominant) in vitam reuocentur: & mus-
 carum, quae suffocatae aut frigore enectae, dein
 cineribus suppositae, mox vitam cum calore re-
 sumant. Quae quidem omnia etsi magnos viros
 habent auctores atque astipulatores, fabulosa ta-
 men sunt, immo perspicue falsa, si de vere mor-
 tuis intelligantur. In hoc casu memini puerum me-
 quondam in muscis suffocatis, ac postea calido
 cineri appositis, experimentum fecisse, quae qui-
 dem calore refocillatae auolauerunt, sed ex quae

*An herbis
 mortui re-
 suscitantur*

*Muscae quo
 moderati-
 uiscant.*

*Demonica
causa in-
dita.*

*Philinnii
& Macha-
tes.*

frigore tantum quasi stupebant, quæque hume-
ctæ tantum erant; quæ autem vere erant mor-
tue, diuque aquis immersæ, ita uti erant, mortuæ
manebant. Aliquando dæmones cadauer assu-
munt humanum vel ferinum, & illud mouent at-
que impellunt motu locali, non vitali. Hac arte
Simon Magus mortui cadauer præsentem S. Petro,
resuscitare voluit, sed non potuit; at illud S. Pe-
trus diuino inuocato auxilio, potententiaque ve-
ri Dei fretus, confuso Mago, resuscitauit. Sic alibi
dæmon mortui cuiusdam corpus integro prius-
quam sepeliretur anno gestauit, & ita rexit ut vi-
uum videretur; deinde excedens, corpus exsan-
gue reliquit. Fabulæ propius quam rei gestæ vide-
tur quod Phlegon Hadriani libertus oculata fide
se cognouisse testatur. Rem sic narrat. Philinni-
um Demonstrati & Charitus filia Machatem ho-
spitem amare cœpit, indigne id ferentibus paren-
tibus, mœrore mortua & publice fuit funerata.
Sexto post obitum mense quum eò reuertisset Ma-
chates, ingressa ad illum Philinnium hospiti se
post longa colloquia commiscuit non semel illo
vesperi, quo & cum eo cœnam sumsit, & annu-
lum ferreum & poculum inauratum à Machate
dono accepit, ipsi vicissim annulum aureum &
fasciam pectoralam dedit. Nutrix dum pergit se-
dula ne quid hospiti desit satagere, videt cum eo
in lectulo iacentem alumnam. Læta parentibus id
indicat. Illi stupentes accurrunt. & altero die v-
trumque deprehendunt, & cum heuiatu, dormi-
entem cum hospite filiam amplectuntur. Sed tor-
uum in eas intuens Philinnium: O vos crudeles,
ait, in filiam parentes. ergone vos inuidisse mihi

meo

meo Machata paterna in domo vel triduū solidū
 frui? Magno vobis dolore hæc siue duritia siue cu-
 riositas stabit. renouabitis dolores præteritos, &
 filiā iteratō sepelietis. His dictis, expalluit, & cōci-
 dit cadauer mortuo iterum simile, seu potius, vt
 erat, mortuum. Concidere simul oppressi mœro-
 re parens vterque. Re intellecta, populus & ma-
 gistratus iubent sepulcrum aperiri: vacuum id
 corpore repertum. Erant in eo duntaxat annulus
 ferreus & scyphus auratus, dona Machatæ: sed
 in cubiculo & lectulo inuentū cadauer Philinnij,
 & Hilli cuiusdam auguris consilio, vt prodigium,
 eiectum extravrbis limites, auibz ac feris deuo-
 randū. Ipse Machates à spectro vidēs se delusum,
 sibi paullo post manus, ignominiam non ferens,
 consciuit. Possunt etiam magi ex pacto per supe-
 riores dæmones cogere inferiores, vt cadauer in-
 gressi illud gestent, moueant, ceteraque ad tem-
 pus faciant quibus videantur viuere: vt factum
 Louanij à Cornelio Agrippa. Is commensalem
 habebat nimis curiosum. semel profectus aliquod
 Agrippa, vxori clauēs musæi sui tradidit, addito
 interdicto, ne quem ingredi permetteret. Incon-
 sultus ille adolescens non destitit mulierculam
 opportune atque importune deprecari, sibi vt
 copiam ingrediendi faceret, donec impetrauit.
 Musæum ingressus, incidit in libellum coniura-
 tionum. legit. en pulsatio ad ianuam. turbatur: sed
 pergit legere. pulsat iterum nescio quis; & nihil
 respondente rudi harum rerum iuvene, dæmon
 ingreditur, quærit, cur vocatus? quid fieri velit?
 isti metus vocem intercludit, fauces dæmon. sic
 miser poenam luit stultæ & nefariæ curiositatis.

*Curiosus
 magici li-
 bri in pa-
 stor ene-
 ans.*

Redit interea domum archimagus : videt exsul-
 tantes super eam dæmones. vtitur solitis artibus.
 adsunt : vocati narrant rem, vti gesta. ille homi-
 cidæ mandat cadauer ingredi, & per forum, vbi
 ceteri studiosi solebant frequentius conuenire,
 aliquoties obambulare, tandemque corpus dese-
 rere. Spacium ille vnum & alterum per forum fe-
 cit; tum corpus concidit, diffugiente eo qui rege-
 bat. Creditum diu hunc subitanea correptū mor-
 te concidisse; sed indicia suffocationis initio rem
 suspectam fecere; postea tempus omnia diuulga-
 uit, & Agrippa quod pectore occuluerat venenū
 in Lotharingiam profugus, cœpit euomere ac dis-
 seminare. Ranulphus narrat Comitem Richar-
 dum quadam nocte solum, orationis gratia, in-
 gressum in templum, inuenisse ibi sandapilam,
 in qua mortui cadauer erat repositum. Dum au-
 tem Comes oraret, subito mortuus ille magno
 cum strepitu è feretro exsiliit, & extensis brachijs
 quasi in amplexum eius ruiturus, ad Comitem
 accelsit. Quem quum Comes signum crucis fron-
 ti suæ imprimens frustra intensius vt recederet
 adiuraret, stricto gladio illū dissecuit, & exinde
 statuit per totā terrā circa funera vigilias celebra-
 ri. Mirum quoque illud Plutarchi, apud quem E-
 narchus à medicis pro mortuo habitus & relictus
 non multo post visus est ad vitam redire. se di-
 cebat vere resurrexisse, illosque dæmones qui
 eum vitā eduxerant, grauiter ab ipsorum princi-
 pe increpitos fuisse, quod eum pro Nicauda cori-
 zario, rapuissent, qui eodem die & hora febre cor-
 reptus, quum in lecto iaceret, eo morbo decessit.
 Neque hac re contentus, ad testandam resurrecti-
 onem

Ranulp. li.
 3. cap. 7.
 Mortuus
 erigit se.

Enarchus.

onem suam, Plutarcho qui tunc morbo laborabat, breui incolumem eum fore prædixit: quod & ita contigit. Hoc si verum est; voluit dæmon hanc fabulam ita agere, ut se vitæ ac mortis dominum ostendiret. Admirabilius est quod Guagninus in descriptione Moscouiæ recenset. Populos scribit in Lucumoria regione Russiæ, habitantes, quotannis vicesima septima mensis Nouembris die, ut solent hirundines & ranæ, sic & ipsos præ frigoris brumalis magnitudine mori; postea redeunte vere, vigesima quarta Aprilis die denuo reuiuiscere. Addit, hos quum sibi mortem imminere sentiunt, merces suas certis in locis deponere, quas Grustensij & Serponouutzij vicini populi, suis mercibus interim æquiualeantibus eodem loco relictis, auferunt. Illi reuiuiscences eas merces, si iustæ videantur, pro suis accipiunt; sin minus, easdem repetunt. Vnde lites & bella sæpissime inter eos oriri dicuntur. Quod licet pro fabula idem scribens Herberstenius habeat, & omnibus habendum videatur; si quis tamen verum esse contendat, huic dicemus præstigias esse diabolicas, aut hos glirum fratres esse qui ternos menses quotannis somno transigunt perpetuo, tamque alto ut à mortuis nihil differant. Neque enim vel incidentium murorum ruina; vel plagis excitari possunt; tantum ubi in aquam frigidam coniecti fuerint, sese rursus mouent, ac diffugiunt. Neque vsque adeo mirum est, posse hoc animalculum tamdiu sine cibo vitam ac spiritum retinere: siquidem pinguedo illius in meatu vitæ à frigore includitur ac coarctatur; præterquam quod in animalibus quanto minus ea

*Lucumoria-
gii.*

*Glirum
sominus.*

mouentur, tanto minus: humor naturalis consumitur ac dissipatur; & somnus etiam famem adificim natura sua quodammodo extinguat. Hinc tritum illud de glire:

*Tota mihi dormitur hyems; & pinguior illo
Tempore sum, quo me nil nisi somnus alit.*

*Capitis praecisi
hystoria.*

Apud Apuleium legitur, Socrati cuidam caput praecisum ab incantatrice, supposita spongia, trunco rursus appositum, addita prohibitione ne ex illo umquam flumine biberet. Quod praecceptum quum ille insuper habuisset, & inclinato corpori riuulo os bibiturum applicaret; ecce subito caput à trunco in flumen decidit; ille vero mortuus iacens inuentus est. Quis heic quoque (si quid tam veri insit) diaboli in cadauere illo ambulantis praestigias non agnoscat? In Germania magnus quidam nobilis in diuersorio publico hospitis famulum, ita petentibus reliquis conuiuiis, decolauit, quum autem rursus caput ei imponere vellet, animaduertit alium magum adesse, qui eum in hoc proposito impediret. Rogat hic eum ne faceret. Verum quum admonitioni repetita alter non pareret; praestigiator in mensa lilium crescere fecit, cui quum caput & flores amputasset, concidit statim absque capite de mensa magus ille qui alterum impediuerat, & praestigiator absque ullo impedimento famulo caput imposuit è vestigio, & ex hospitio vrbeque, ne à magistratu propter commissum homicidium apprehenderetur, aufugit. Vere caput famulo huic praecisum fuisse, stulticia sit asserere. Fascinatio tantum diaboli fuit. Quod vero ille alter vere occisus, inde est

est, quod fortiori spiritui minor cessit, & sic miserum suum mancipium deseruit. Refert Eunapius, magum Aegyptium carminibus suis quem produxisse, qui Apollinem mentiretur. Iamblichum, & ipsum magiae non imperitum, spectatores monuisse ne crederent hunc esse Apollinem, sed cadauer esse gladiatoris, qui ante biduum in pugnae & ludorum commissione fuerat interfectus. Dein susurratis quibusdam carminibus magicis effecisse, ut aufugiente qui regebat spiritum, cadauer gladiatoris fetidum in terram concideret. Idem quod huic gladori, Bonnicæ cuidam accidisse fertur, cuius corporis exuias spiritus malus totum biennium circumtulit, ita ut nemo mortuam eam suspicari posset. nam & loquebatur, & comedebat, quāquam parū, tamquā viuā; solo pallore mortem testante. Tandem quum in virginum coetu magus quidam eam vidisset, Quid vos, inquit, viuam hanc creditis quæ iamdudum mortua fuit? simul accedens, carmen siue incantationem magicam brachio subligatam aufert. qua remota, corpus ex sanguine iamdudum atque inanime humi fusum est. Atque hæc sunt mirabiles vasserrimi illius panurgi artes atque operationes, quibus homines supplantare atque in errorem inducere conatur: quas in lucem proferre non inconsultum fortasse fuerit, ut tanto melius agnoscere eas & vitare discamus.

*Cadauera
vivos
mā-
sientia,*

De

De alijs quibusdam effectis mirabilibus
ac ridiculis, quibus maligni spiritus homi-
nes ad malas artes atque incantationes
allicere student: deque malo & tri-
sti magorum exitu &
fine.

CAPVT VIII.

*Ridicula
spectacula
magorum,
& eorum
finis.*

HIC non potest, quam varias artes
modosque ad impediendos re-
bus suis homines damnati spiritus
comminiscantur. Quia vero ut oc-
cidant homines non semper Deus
permittit, thesauros vero ipsi ac diuitias, ut pon-
capitales hostes, hominibus inuident: solent il-
lud operam dare ut ridiculis & gratis in speciem
spectaculis curiosorum animos illiciant atque im-
pediant: qui tantulam voluptatem (si modo vo-
luptas dicenda est quæ è meris prestigijs percipi-
tur) æterno animæ ac corporis detrimento, male
profecto emunt. Testis sit ipse magorum corypha-
us Agrippa, qui inter alia quæ de Magia scripsit,
hæc ponit verba: *Libri magici aperte sese produnt
non nisi meras nugas ac imposturas demonum conti-
nere, ac posterioribus temporibus perditissimis æper-
ditionum artificibus esse conflatos ex profanis qui-
busdam obseruationibus, nostra religionis ceremoniis
permixtis, insitisque ignotis multis nominibus demoni-
orum & signaculis, ut perterreant rudes & simpli-
ces, & stupori sint insensatis & his qui nesciunt bo-
nas litteras. Vnde idem ait maiorem esse sagarum
quam*

quam sagorum numerum; quandoquidem feminae, utpote magis fragiles, curiosae atque ignorantes, demonum fraudibus, quas non intelligunt, facilius decipiuntur. Ex veteribus quidem nobiles fuerunt, Circe, Medea, Canidia, aliaeque complures. Inter viros facile primum locum tenuit Simo ille cognomento Magus, qui demonum ope multa prodigia fecit, supra enumerata: quae licet alijs mirabilia ac plane diuina viderentur, adeo ut Romani eum non colerent tantum atque obseruarent, sed diuinos etiam honores ei haberent, erecta ara, cum inscriptione, *Simoni Sancto Deo*: ipse tamen meras esse quae faciebat demonum praestigias atque illusiones non ignorauit. Quapropter quum videret Apostolos vera miracula Dei virtute patrantem; magnam eis pecuniam obtulit ut Spiritu sancto donaretur, quo similia facere posset, stulte existimans Apostolorum illa miracula alicuius sua melioris magiae scientia inniti. Praeter illas quas supra diximus, alias quoque ipsius praestigias addit Nicenus, Statuas, inquit, faciebat ambulare, & in igne volutatus non vrebatur, & in aere volabat, & ex lapidibus panes faciebat; serpens fiebat, & in aliquas alias bestias transformabatur, duas habebat facies, in aurum conuertebatur, conuiuijs exhibebat spectra omnis generis, vasa quae erant in edibus, faciebat videri tamquam quae sua sponte mouerentur ad ministerium, ijs qui portabant non visis, &c. Tandem per aera volans, S. Petri oratione ac precibus in terram confractis omnibus ossibus, atque in aeternum barathrum est praecipitatus. Ludos vero ac iocos (quorum tamen finis tristis est admodum) exhibere spectatoribus

Simon Magus.

*Zyto præ-
stigator.*

*Catillo
& Gilbert.*

*Certamen
duorum
magorum.*

ribus magos, ut ita suas artes pessimas vendi-
tent, multa testantur exempla. De Zytone Bohe-
mo mirifico præstigiatore sic scribit Ioannes Du-
brauius: *Venceslaus Imperator & Bohemorum rex
affinitatem cum Principe Bauaria Ioanne in i. ducta
in uxorem filia eius Sophia. Socr ubi generum ludi-
cris spectaculis & magicis præstigijs delectari cogn-
uit plenum ludionum & præstigatorum plastrum se-
cum Pragam vexit. Ibi dum præstantissimus artifex
ludibria artis ad permulcendos oculos explicat, ad-
est inter spectatores Zyto Venceslai magus, ore usq;
ad aures dehiscente, accedensq; propius, artificem
illum Bauari cum apparatu protenus deuorat, solor-
duntaxat calceos, quia luto obsiti videbantur, expr-
ens secessumque inde petens, ventrem insolita esca-
grauem, in solium aqua plenum exonerat, præstigiat-
remq; adhuc mad. dum spectatoribus restituit, passim
deridendum adeo, ut ceteri quoque eius socij a ludo
desisterent. Ridiculum hoc, sed merum potentioris
dæmonis fuit præstigium; nec Bauarus ille per al-
uum vere egestus est, sed in solium aquæ iniectus
à dæmone, alioque interea abreptus. Apud Olauum
Magnum magus quidam Gilbertus cum Catillo
præceptore de artis præstantia contendens, quum
exiguum bacillum characterib. Gotthicis vel Ru-
thenicis inscriptum, à præceptore proiectum, ma-
nibus apprehendisset, statim obriguit, & in insula
latus Veter dicti, apud Ostrogothos in cauerna
subterranea fertur ligatus. Hoc atrocius, itemque
quod sequitur. Concurrerant in aula Anglicana
duo magi, iucundum exhibituri spectaculum. pa-
ciscuntur singularem vna in re sibi inuicem paren-
di necessitatem. prior iubet alterum per fenestram
deipicere:*

endi respicere: quod quum faceret, enatis subito cerui-
 bus ex capite cornibus, cunctorum fannis & ludi-
 cibus diu fuit appetitus. Quare quam impotens in-
 currit tam cupiens vindictæ atrocioris, pingit car-
 ne humanam in pariete effigiem; tum priori ma-
 gico imperat subire effigiem illam, parietem cessu-
 rum ingredienti, mortem sibi cernens præsentem
 horrere hic & deprecari; vrgere alter conuenta.
 Subit ergo coactus, & visus corpori paries locum
 dare ingredienti: sed ingressus, nusquam postea
 comparuit. Scilicet superior dæmon eum occide-
 rat, & corpus in desertum vel speluncam alicubi
 abdiderat: nec inuiti dæmones alter alteri præ-
 dam relinquunt. Mitiores fuere zedechiz lu-*Zedechias*
 dæi præstigiæ & ludificationes; qui fuit tem-*Iudam.*
 pore Ludouici Pii. Is & hominem in aera ia-
 ctabat, & membra discernebat, & ea recollecta
 adunabat, currum etiam onustum fœno cum e-
 quis & auriga, & integros homines armatos
 toram toto populo deglutiebat. Tandem quum
 Carolum Caluum Regem toxico infecisset, qua-
 tuor equis & ipse membratim distractus est, ani-
 ma pignore dæmoni relicta. Quædam è Comi-*Comitissa*
 tum Andegauensium, è qua Henricus II. Angliæ *Andegauis.*
 rex ortus, familia incantratrix, vt Polydorus
 refert, templum aliquando ad eucharistiam ad-
 orandam ingressa, à diabolo magistro viua per
 fenestram absportata fuit, neque vnuquam am-
 plius deinde visa. Iamblichus, cuius ob magi-*Iamblichus*
 carum artium peritiam magna fuit apud om-*finis.*
 nes populos existimatio, tandem, vt Eunapi-
 us scribit, seipsum veneno interfecit, & ad
 inferos atque æternos cruciatus descendit.

Empe-

14: DE SPIRIT. ET INCANT.

Empedo-
clis magi
Exitus.

Empedoclis Agrigentini magnum quoque olim
ob easdem artes, Suida teste, fuit nomen. Hic
resijs aliquando vehementer flantibus, adeo
fruges corrumpere, excoriari asinos iussit, fa-
ctisque vtribus, eos collibus & montium verti-
cibus admoueri ad compellendos flatus, cessanti-
busque ventis, Ventorum coactor dictus est. De
se valde iactabundus hæc canit:

*Pharmaca, queis pellas morbos tristemque sen-
ctam*

Percipies, quæ cuncta tibi communico soli:

Compescesque truces ventorum rite procellas,

Exorti insanis qui vastant flatibus agros,

Sursum, si libeat, mox flumina pigra ciebis,

Et media induces ex tempestate serenum,

Induces media pluuias æstate salubres,

Et flatus sicca qui perscint omnia messe,

Exstinctumque hominem nigro reuocabis ab orca.

Ioan. Fau-
sti magi
exitus.

Quis finis fuit tantæ iactantiæ atque existimatio-
nis malis artibus comparatæ? Hic scilicet quod in
flammis Aetnæ miserabiliter vitam finijt. De Fau-
sto mira sunt quæ circumferuntur, magna tamen
ex parte conficta. Quidquid sit, certum est exper-
tum eum magum fuisse, multaque dæmonis ope
præstigiatorie effecisse. Exitu eius quis non cho-
horrescat? Oppido enim egressus in pago quodam
dum pernoctat, ab hospite inter coenam rogatus,
quid ita tristis eisset, monuit ne strepitu, si quem
ea nocte audiret, moueretur. Ea nocte diabolus
tanto fragore ad eum venit, ut domus è fundamē-
tis euerti videretur; magnus vero mane gula fracta
misereque discerptus inuentus est. Alius quidam
in Ger-

In Germania magus, cui inter alias illusiones solemne in magna populi corona in aere subuolare, *Circulator Germanus*
 ut & pedes eius tenens mulier, & huic etiam annexus infans, atque ita sublimes se satis diu populo ostentare, ob scelera tandem comprehensus, flammis combustus, tum quando maxime auxilio opus haberet, à dæmone desertus, immo eius opera in rete est cōpulsus. Matisconensem Comitem magia *Comes Matisconensis.*
 ac sacrilegijs infamem, quum aliquando in templo confedisset, à diabolo viuum abreptum attoniti ministri conspexerunt, omnibus lamentabilem eius vocem, Succurrite ciues, Succurrite ciues, audientibus. De ridiculis Michaelis Sidicitæ præstigijs *Michael Sidicitæ.*
 hæc Nicetas: Quum ex editiore palatii Constantino-
 politani parte nauiculam vidisset, qua olla & patina vehebantur, carmine magico effecit, ut nauta exurgeret, & vasa non prius ferire desisteret quam in puluerem rede-gisset. At paullo post barba prehensa lamentari, amotaque caligine, se ut ira numinis agitatum deplorare. Rogatus cur merces suas ita tractasset, cum dolore narrabat, se remis intentum, horribilem serpentem super vasa porrectum, oculis inconniuentibus in se conuersum, instar deuoraturi, vidisse, qui prius volutari non destiterit quam fictilia confracta essent, inde subito ex oculis euanuisse. Et huius exitus infelix fuit, in aqua suffocati. Eunus Anglus hæreticus & *Eunus magus & hæreticus.*
 magus, ut Gulielmus Neubrigensis testatur, similibus ludificationibus diu vsus est, nam & spectantiū oculos ita fascinabat, ut magnam principum, baronum ac pedisequorum catervam circum se habere videretur: coenasque extemporarias, assistentibus ad mensas exquisitissimis epulis instructas, pulcherrima specie nymphis, & longo ministrorum

ordine circumstante, abacis multo auro atque argento oneratis, hortos etiam amœnissimos & viridaria floribus atque herbis mirifice picta atque exornata, vel media hyeme exhibebat. In fine damnatus à Concilio Rhemenfi, frustra inuocato promisso dæmonum auxilio, quam Deo reddere debuit animam diabolo reddidit. Iuris quidam candidatus & Baccalaureus, membranula magicis characteribus consignata fretus, quum aliquoties andacter se iurgiis & pugnis immiscuisset, sæpe ictus numquam faucius, tandem Romæ Anno MDLXXIII. in symposio, minimo vulnere fuit interemptus. Sic scilicet suos dæmon solet deludere; sicut & Scafius insignem magum delusit. Is in territorio Bernensi primus maleficiorum auctor publice gloriari solebat, posse sese quandocumque vellet muris specie inimicorum suorum oculis ostendere, atque ita è manibus eorum elabi. Sed quum terminum malitię eius diuina iustitia ponere voluit, in hypocausto quodam ad fenestram sedens ab inimicis obseruatus est. quo in loco nullas insidias veritus, per fenestram gladijs & hastis inopinato transfixus est, miserabiliterque mortuus. Eodem modo Neuburgensis ille magus, quem supra foeni fasciculum proequo vendidisse diximus, bis apprehensus, bis dæmonis opera è carcere euasit. Tertiùm vero in custodiam datus, à diabolo desertus est, & morti additus. De muliere quadam Angla venefica tristis est & horrenda apud Olaum & Vincentium narratio. Hęc die quodam inter prandendum à dæmone quo familiariter vsa fuerat, in cornicis forma, nouum nuncium accepit, quo audito terroris atque

*Quirinus
quidam.*

*Scafius
Bernensis.*

*Magus
Neuburgensis.*

PRIMAE PARTIS LIBER IV. 547

atque anxietatis plenę cultellus è manibus elabi-
tur, totaque expallescens cum planctu verba hæc
aliquoties ingeminat: Hodie extremum ego exa-
rabo sulcum O triste damnum quod hodie passu-
ra sum. Vix hæc dixerat, quum ecce nuncius
ad fores, filij ac totius familiæ interitum
indicans. Mulier dolore oppressa in lectulum se
componit, liberosque superstites, qui tum à fami-
lia absentes (monachus enim alter erat, altera mo-
nialis) ad se vocatos ita alloquitur: Nescio ego
quo miserabili fato malis dæmonibus hætenus
tota addicta, omniumque vitiorum turpis quædã
sentina & cloaca, numquam in me vllam spem,
sed in vestra tantum religione habui. Quia ergo
scio propediem, vel etiam intra paucas horas à
malis spiritibus, quibus me mæcipaui, quibusq; ad
omnia scelera magistris vsa sum, abreptum me iri,
vt condignas pœnas exsoluam; rogo vos per ma-
terna hæc viscera, vt quoniam sententiam de mei
damnatione iam latam reuocari non posse suspi-
cor, pœnarum saltim & tormentorum, quæ me
manent, acerbiter lenire vestra opera iam stu-
deatis. Quare corpus meum ceruinæ pelli insui-
te, & in tumbam marmoream condite, eamque
vel ferro vel plumbo probe obserate, tribus insu-
per crassis catenis ferreis reuinctam ac circumli-
gatam. Quod si per triduum tuta eo in loco iacu-
ero; tertio die in terram me sepelite: quamuis du-
bitem an terra obenormia flagitia ad se me recep-
tura sit. Singulis noctibus facite vt ad funus meũ
quingenta religiosi psalmos & defunctorum
exsequias decantent, totidemque missas pro ani-
mæ meæ salute celebrent. Iussa matris exequun-

*Saga à dia-
bolo vna
absortata*

tur liberi. Primis duabus noctibus dū psalmi decantantur ad tumbam, infernalium diabolorū turba per templi portam quamuis & ipsam diligenter obstructam, introrumpunt, & ingenti cum strepitu duas catenas quibus tumba reuincta erat, confringunt, media integra relicta, quæ maiori artificio erat confecta. Tertia nocte maiori numero diaboli rursus adfunt, tanto cum strepitu ac fragore, ut monasterium sedibus moueri videretur. Ibi quispiam maior reliquis statura & terribior, vno ictu confRACTA porta, toruum intuens, ad tumbam accedit, & mulierem nominatim euocat. Respondet illa miserabili voce, non posse se exire, quod ligata esset. Tum diabolus, Ergo, inquit, soluam te, magno cum tuo malo. statimque tertia illa catena in frustra dissiliit. Dein pede tumbæ operculum decutiens, mulierem ad templi ostium deportat, vbi niger equus stabat, è cuius toto corpore ferrei vinci vndique prominebant. Ei superbissime hinnienti imposita mulier, per aurās auecta est, miserabilem edens clamorem, qui per longissimum locorum interuallum diu fuit exauditus. En tibi breuissimæ voluptatis vel potius curiositatis fructum acerbissimum? en finem magicarum artium luctuosum. Et vero quomodo alium expectare possunt qui cum diabolo tam infido spiritu, contraxerunt, quam vana promissa, noxiam curiositatem, animi anxietatem perpetuam, iacturam temporis, honoris, vitæ, animæque exitium sempiternum? Id ipsum magi ipsi nō ignorant, ut Cornelius Agrippa, qui quum in hac illicita arte oleum atque operam, quod dicitur, perdi-

perdidisset, hæc scribere non dubitauit: *Prodierunt Magi propter questum, & inanem gloriam, mentes per diabolos aduersus Deum, utilitatem nullam, neque beneficia hominibus praestantes, sed decipientes, in perniciem & in errorem mittentes, & qui credunt illis confundentur in iudicio Dei. Verum de magicis scripsi ego iuuenis adhuc libros tres amplius satis volumine, quos de occulta philosophia nuncupavi, in quibus quicquid per curiosam adolescentiam erratum est, nunc cautior hac palinodia recantatum volo: permultum enim temporis, & rerum in his vanitatibus olim contriui. Tandem hoc profeci, quod sciam quibus rationibus oporteat alios ab hac perniciæ dehortari. Quicumque enim in elusione demonum, secundum operationem malorum spirituum, diuinare, & prophetare praesumunt, & per vanitates magicas, exorcismos, incantationes, amatoria, agogima, & cetera opera demoniaca, & idololatriæ fraudes exercētes, praestigias, & phantasmata ostentantes, mox cessantia miracula sese operari iactant: omnes hi cum Iamne, & Mambre & Simone Mago aeternis ignibus cruciandi destinabuntur. Hæc miser ille, qui videns meliora, deterioribus ad finem usque vitæ adhæsit, maledicti spiritus illecebris ut antea inductus, ita semper retentus: à quo accepta pollicitatione sua opera in vitam semper restitutum iri, ceruices sibi abscindi iussit, sed deceptus miser non in vitam rediit, sed ad inextinguibilem abiit gehennam. Ac profecto nullum atrocius est ex omnibus peccatum quam magia, qua Deus extreme contemnitur, qua federe cum Deo inito rescisso, nouū cum diabolo initur, qua nefarium denique bellum*

*Cornelii
Agrippæ
finis.*

*Magia legi-
bus diuinis
exsecrabi-
lia.*

Deo indicitur. Hinc tam frequens Dei in sacris litteris interdictum, omnibus nefarium hoc demonum confortium non vitantibus, extremum exitium interminantis. *Non declinetis*, inquit Deus Leuitici 19. *ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini, vt polluamini per eos.* Ego Dominus Deus vester. Et alibi: *Nec inueniatur inte qui lustrat filium suum aut filiam, ducens per ignem, aut qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia atque auguria: nec sit maleficus, nec incantator, neque qui pythones consu!at, aut diuinos, & quærat à mortuis veritatem.* Omnia enim hæc abominatur dominus, & propter huiusmodi scelera delebit eos in introitu tuo. Sed & tam canonicæ quam ciuiles leges eos qui à Deo desciscentes nefariæ huic diabolorum societati & commercio nomen dederint, exsecrantur, & è Christiana republica exterminari iubent.

De modo discernendi apparitiones, vtrum à bonis aut malis sint spiritibus.

CAPVT IX.

ON minus vtile quam difficile est posse bonorum spirituum apparitiones à malignorum illusionibus & tendiculis discernere. Est enim tam intelligentis quam sentientis animi nostri magna imbecillitas; diaboli vero astu-

astutia tanta vt facile se in Angelum lucis transformare possit. Quocirca nihil procliuius est, quam vt heic incauti ac creduli decipiantur: immo D. Paullus Apostolus scientiam discernendi spiritus inter gratias gratis sine vllō nostro merito datas annumerat. Ac profecto omnibus sæculis donum hoc in paucis insigne fuit. Optimus modus ac tutissimus is est, qui per diuinam fit reuelationem; quo excelluerunt S. Antonius, & S. Martinus Turonensis. Multis quidem aliis indiciis malignos spiritus deprehendere licet; sed in bonorum cognitione multum est difficultatis. In eo tam boni quam mali conueniunt, quod vtrique corpus formare sibi, aut assumere, homini in eo conspiciendos se præbere, rursusque quando volunt depositis exuviis euanescere possunt: multum tamen quoad figuram, operationes, loquelam, atque inprimis finem, & alia nonnulla differunt. Boni quidem spiritus nulla fere alia forma quam humana apparuerunt; dæmones vero non hanc tantum, sed bestiarum etiam, vt luporum, vrsorum, leonum, serpentum, cattorum, canum, simiarum, vespertilionum, coruorum, multasque alias figuras, vt in suprapositis exemplis patet, induere, frequentissime vero sub canum, serpentum, hircorum, coruorum ac cornicum specie se monstrare solent. Agni quidem aut columbæ speciem eos abusus, nuspiam legitur; vel Dei voluntate, non permittentis, vt duas has creaturas, quarum vna Dei filius Dominus & Saluator noster Iesus Christus, altera Spiritus sanctus adumbratur, pessimi Spiritus æmulentur; vel ipsorum

*Spiritus
quomodo
dignoscendi.*

*Dæmones
animalium
formas as-
sumunt.*

rum voluntate atque electione, tantopere à Deo abhorrentium, ut in quocumque aliqua eius cernitur nota & similitudo, refugiant atque auerſentur. Theodoro cuidam, ut S. Gregorius testatur, dæmon horrendi draconis forma apparuit, manibus eius pedibusque cauda artissime implexis. D. Antonio, teste Athanasio in eius vita, non vna sed varijs reptilium, leonis, lupi, aspidis, scorpionis, vrsi, &c. formis occurrit. At protoplastas Adamum atque Euam idem serpentis specie in paradiso decepit. Defunctorum quidem cadauera boni spiritus numquam assument. A corporibus enim sceleratorum abhorrent; sanctorum vero & beatorum reliquias siue exuvias venerantur. Malignos vero spiritus hominum sceleratorum corpora nonnumquam subintrare, credibile videtur. Hinc pie antiquitus ordinatum ut mortuorum corpora in locis consecratis, cum cereis & orationibus sepeliantur, & aqua lustrali sepulcra conspergantur, tum thure aliisque suffumigationibus adoleantur, quo à dæmonum fraudibus atque iniuriis sint tutiora. Ad Beatorum vero corpora iidem mirum est, quam trepident, quam fugiant: ut videre est in obsessis siue dæmoniacis, quorum multi ad sanctorum tumbas adducti sola præsentia sunt liberati, ut videre est ad reliquias S. Antonij Paduani, quæ multis eiusmodi remedio fuerunt. Affirmat Chrysostomus arreptitios siue dæmoniacos olim ad S. Protasij sepulcrum appropinquantes, ingentes vociferationes & rugitus edidisse, & celeri fuga inde se proripuisse, vniuerso populo Mediolanensi audiente & spectante. Operati-
onibus

onibus etiam siue actionibus maligni spiritus à bonis distinguuntur. Bonorum enim omnes ad Dei laudem hominumque vtilitatem directæ sunt; at cacodæmones hoc vnum spectant atque agunt, vt diuino derogent honori, vtque quæ possunt humano generi mala inferant & damna.

Quare omnes apparitiones, quarum finis est blasphemia, superstitio, mendacium, homicidium, luxuria, vel quod aliud peccatum, à dæmone sunt. Similiter qui vel adorare cupit, vel

Apparitiones quæ vere quæ fabulæ.

parum necessaria & curiosa, quæque sciri non possunt, reuelat, aut qui virtute alicuius herbæ, lapidis, ligni, animalis, aut similis alicuius rei homini subijcere se fingit, spiritus, dæmon est. Dæmones quoque sunt, qui sub certo aliquo fiderum positu frequentius se conspiciendos præbent. hinc enim eorum errorem qui diuinitatem stellis tribuunt, confirmare nituntur. In summa omnes illæ operationes, de quibus supra, conuentus scilicet & choreæ nocturnæ, maleficia, damna, inhonestæ voluptates, aliaque eiusmodi, diabolus arguunt auctorem. Sæpenumero etiam Sathan in angelum lucis transformare se solet, atque in speciem bona operari: quo sane pacto difficile est malos spiritus à veris distinguere. Hinc D. Ioannes Apostolus monens ne credulitate nimia decipi nos sinamus, Nolite, inquit, mni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sunt. Neque enim illud tantum considerandum est vtrum bonum quid sit, sed & hoc, vtrum ad bonum finem dirigatur. Sanant quoque morbos cacodæmones, consolantur, iuuant, remota indicant, aliaque faciunt; sed quo finer

354 DE SPIRIT. ET INCANT.

*Luxu ten-
tantur re-
ligiosi.*

ad hominis scilicet perditionem, & inprimis
ad animarum exitium. Qua de re talis in Fra-
trum Minorum chronico descripta exstat hi-
storia. In Auernia quum modo dicti fratres in
ea paupertate animique tranquillitate viuerent,
in qua S. Franciscus eos reliquerat; cacodæmon
indigne ferens, nouo quodam modo quum sin-
gulos non posset, omnes in periculum adducere
sategit. Hominis igitur formam mentitus, pro
famulo siue ministro à nobili quodam diuite
susceptus est: cui quidem tam bonam tamque fi-
delem operam præstare visus est, vt omnes suas
facultates administrandas nobilis ei concesserit.
Præparcus is erat, neque antehac vmquam reli-
giosos illos fratres eleemosyna iuuerat: quo-
rum quum forte fortuna incidisset mentio, mi-
sericors hic magnopere illorum sanctitatem vi-
tæque asperitatem laudare cœpit, multisque
verbis hero persuasit nō posse ipsum gratius Deo
opus animæque conducilibus facere, quam si
his religiosis eleemosynam liberali impertiret
manu. Sic persuasus nobilis carnes, pisces, pa-
nem, vinum, fructus aliaque ad corpus alendum
necessaria abundanter quotidie fere misit, ita vt
boni nostri Fratres iam vnctiuscule cœnare, ad-
eoque cuticulam curare inciperent. Quod è
senioribus quidam animaduertens, & discipli-
nam luxatam ægre ferens, obuiam ire malo con-
stituit. Assumpto igitur comite, nobilis ædes
adit, à quo comiter exceptus, post varios ser-
mones querere cœpit, ecqua caussa motus tam
copioso ac lauto cibatu Fratres iam aleret, qui
antea tam parcus in ipsos fuisset, Respondet
nobis

PRIMAE PARTIS LIBER IV. 559

nobilis, esse sibi charum ac fidum ministrum,
 ius verbis & rationibus inductus tam libera-
 ter cum Fratribus agere decreuerit, Ibi Fra-
 nobilem rogat, vt eius conspiciendi atque
 loquendi faciat potestatem. Cui morem ge-
 re cupiens nobilis, famulum accersi iubet:
 diu tergiuersatus, quum tandem in conspe-
 um religiosorum venisset, statim pro dæmo-
 gnitus, subito disparuit. Ita detecta frau-
 e magno cum nobilis stupore, bonus hic
 ater cum socio in monasterium reuersus, rem
 mnam narrauit, atque exinde disciplinam
 xui collapsam restaurauit. Simile quiddam in
 onasterio Lusitanix Alenquera nomine, acci-
 sse fertur. Huc dæmon hominis religiosi ha-
 itu ingressus, medicinam facere cœpit, tanta
 am diligentia & laude, vt alter AEsculapius
 ideretur. Idem in diuinis officiis obeundis
 am erat assiduus ac deuotus, vt desiderari ni-
 il in eo posset. Vna res erat quæ Fratribus dif-
 ficebat, quod quotiescumque Fratres ad Eu-
 charistix communionem accederent, bonus
 ic medicus semper aliquid, vel morbum, vel
 egotium, causaretur, atque ita numquã quam-
 iu in monasterio fuerat, hostiam sacratam
 erciperet. Fama huius medici in vulgus sparsa,
 mirum est quantus populi consilium expeten-
 is ad monasterium factus sit concursus: quæ
 es non parum molestiæ Fratribus afferebat.
 Tandem Guardianus, vt vocant, mali ali-
 quid suspicatus, indicta supplicatione, factis-
 que sacris & precibus, diabolicam fraudem de-
 exit, & laruam cacodæmoni detraxit: quo fu-

*Dæmon
 medicus.*

gate

gato, mores Fratrum ad pristinam austeritatem
 à qua ob frequentem populi concursum, & pu
 uiam liberalitatē non parum deflexerant, res
 xit. Quapropter non tam ipsæ bonæ vel malæ
 rituum operationes, quam finis considerand
 est. Sæpe enim à bonis angelis ea efficiunt
 quæ mala videntur, sed ad bonum finem; e
 tra multa dæmonum opera boni speciem habent
 sed ad malum finem. Alio etiam signo boni
 nij à malis discerni possunt. Boni enim prim
 congressu semper formidinem aliquam & turb
 tionem animo adferunt, cui mox succedit ga
 dium & tranquillitas; mali vero initio lætitan
 postea horrorem & desolationem incutiunt. Ex
 emplo est S. Propheta Daniel, qui viso angelo
 non cohorrui tantum, sed & emarcuit, adeo
 nec verbum loqui potuerit, donec ab angelo con
 fortatus fuit, & bono esse animo iussus. Sed
 beatissima Virgo, visitante eam Gabriele Arch
 gelo, non parum extimuit; postea vero lætissim
 nuncio est exhilarata. Complura alia similia
 empla licet proferre: sed hæc satis sunt. Contra
 fit in ijs quæ à dæmone sunt apparitionibus: qu
 initio iucundæ ac hilares, tandem tristes ac do
 lentes destituunt. Id primæ nostræ matri Eva
 contigit, quæ diaboli blanditiis ac dulcissimis
 persuasionibus illecta quam moeruit, quam acer
 ba passa est! Strepitu etiam & fetore, quem te
 trum & virulentum post se relinquunt, mali spi
 ritus dignoscuntur. boni enim, ac beatorum
 nimè suauissimi odoris fragrantiam apportant
 siquidem vult Deus hac ratione earum creatur
 rum quæ Deo aduersantur foeditatem; e contra
 earum

Genes. 3.

ritate quæ ipsum amant, quæque ab ipso aman-
 , & puritatem ac pulcritudinem ostendere. A-
 , reliquoque signum nonnulli ponunt, quod ma-
 alæ spiritus hominum forma apparentes, semper
 erant, membrum aliquod mutilum aut deforme, cor-
 ciunt, scilicet, pedes caprinos, ungues, nasum ob-
 ; eorum & terribilem, oculos flammantes, pilo-
 habent manus, rictum patulum, dentes prominu-
 onig, ac liuidos, & si quid tale est, habere dicun-
 prim. Sunt etiam alia nonnulla indicia; ut si sig-
 turbum crucis, nomen Iesu, & B. Virginis Mariæ, vel
 t galorum sanctorum eorumve reliquias, agni Dei
 itianeam effigiem, lustralem aquam, panem, salem
 nt. Eorumve benedictum aut alia huiusmodi fugi-
 nge, & detestentur. Has enim res dæmones nullo
 eo modo ferre possunt: quin etiam earum præsentia
 o tormentissime torquentur. *Signo crucis*, in-
 ed ait Athanasius, *omnia magica compescuntur, ve-*
 rba *in efficacia fiunt, uniuersa idola destruuntur.*
 fim alibi: *Solo signo crucis homo utens, dolos à se da-*
monum propellit. Lactantius auctor est, Impera- *Lact. li. 4.*
 tricuidam ab idolis responsum negatum, præ- *diu. insti.*
 quante vno tantum Christiano qui signo crucis se- *cap. 27.*
 do munierat. Iulianus Imperator Christianæ re-
 ligionis transfuga, à mago quodam ad videndam
 miris speciem adductus, territus à dæmonibus cir-
 ceram circa saltitantibus, crucis signo se signauit,
 teque ita manus eorum euasit. Hilarion eremi-
 pite, teste Hieronymo, crucis signo se muniens, dæ-
 mones fugauit, nocturna ipsi terculamenta,
 terorum heulatum, mulierum planctum, ba-
 tum ouium, leonum rugitum, bouum mugi-
 tum, concurrentium acierum atque armorum
 frago-

*Reliquie
demoni
innise.*

fragorem imitando, obijcientes. Non minus san-
ctorum reliquias demones oderunt & auerſant
Quam in ſententiam Chryſoſtomus inquit:
*enim ea ſanctorum poteſtas, ut illorum ſuperſtitio-
ne umbras quidem & veſtes ferre poſſint demoni-
bus, vita autem ſanctorum & loculos quoque reformi-
dent.* S. Auguſtinus teſtatur ſpectrum in Africa
ex Heſperij cuiuſdam fundo, allata eſſe terra Hieru-
ſolymitana gleba, proſtigatum: quæ gleba poſtea
inter ſacras reliquias fuit aſſeruata. Plurimum
facit ad hæc quod ex Antonio Lauoreſio
cuius ſupra non ſemel facta eſt mentio, audiunt
Huic dæmoniacam ex orcifanti, ſpiritus malignus
comminatus eſt, ea ſe nocte negocium ipſi
faceſſiturum. Reſpondit exorcista, atque etiam
vltro increpuit, ſi non quod minatus erat face-
ret, pro vili & abiectiſſimo ſpiritu habiturum
eum ſe dicens. Ea nocte Antonius cubiculi oſti-
um ter pulſari audiuit; ſtatimque dæmonem eſſe
ſuſpicatus crucis ſe ſigno munijt, ſequæ Deo com-
mendauit. Paulo poſt ſtrepitum audit in ſuperiori
ædium tabulato tanquam lapidum de tecto
in lectum deiectorum; reliqua nocte per ſilentium
transacta. Sequenti die dæmoniacam iterum
exorcifans Antonius dæmoni exprobrauit, quod
ea nocte non, uti promiſerat, veniſſet. Aiebat
ille, ad fuiſſe ſe quidem, oſtium pulſaſſe, atque
etiam lapides quosdam ſupra lectum ieciſſe; ce-
terum intrare non potuiſſe, tot ſacris inde rebus
abactum: immo ſi quantum in inferno eſt diabo-
lorum veniat, neminem eò penetrare auſurum.
Transferret lectum ſuum aliò, experturum cum
an promiſſis ſatiſfacturus eſſet. Certum igitur
eſt at-

est atque indubitatum, diuini nominis inuocationem, & benedicta illa Catholicae religionis, crucis scilicet signaculum, reliquias, atque alia symbola eiusmodi, certissima contra diabolicas fraudes esse amuleta: quibus homo munitus vniuersae Acheronticae turbæ facile resistere, cum certa spe victoriæ, potest. Sunt alia etiam indicia quibus boni spiritus à malignis & damnatorum animis discernuntur: de quibus alio loco.

De incertudine humana scientia, & sacrosanctæ scripturæ veritate.

CAPVT X.

Anta homini à natura innata est discendi veritatisque cupiditas, ut in ea inuestiganda alijsque tradenda præstantissima quæque ingenia à primo sæculo mirifice semper defudarint. Verum enimvero quemadmodum Ixion in fabulis nubem pro Iunone, ita plerique omnes pro veritate mendacium, pro certitudine fallaciam, pro scientia ignorantiam amplexi sunt. Causa est, quod solo intellectu duce & ingenij vi expiscari veritatem conati sunt; quo confisi, etiam humanis diuina, finito infinitum capere, ac de tenebris lucem accendere præsumserunt. Hinc tot philosophantium apud antiquos sectæ & scholæ, Academicorum, Scepticorum, Pyrrhonicorum, Peripateticorum, Platoniorum, Stoicorum, Epicureorum, Pythagoreorum, Elea-

Eleaticorum, & aliarum complures: qui omnes ut nominibus inter se, ita etiam dogmatum & sententiarum diuersitate plurimum diffidebant. Horum alij opinionis suae de primis rerum principiis, fundamentum terram, alij aquam, alij aerem, alij ignem, alij omnia quatuor elementa, alij coelos, alij stellas, alij atomos, alij numeros, alij concentum musicum, alij vacuum, alij plenum, alij denique aliud posuerunt. Inde fit ut nihil solidum, nihil constans atque immortu in horum omnium doctrinis reperiatur, sed omnia mirabiliter inter se & cum aliis pugnent; neque quid verum quid falsum sit, sciri possit. Eam ob causam Deus solum, in diuina consilia curiosius inquirentem, ita increpat: *Quis est iste inuoluens sententias sermonibus imperitis?* Accinge sicut vir lumbos tuos, interrogabo te & responde mihi. Vbi eras quando ponebam fundamenta terrae, indica mihi si habes intelligentiam. Quis posuit mensuras eius, si nosti? vel quis tetendit super eam lineam? Super quo bases illius solidatae sunt, aut quis demisit lapidem angularem eius? Quum me laudarent simul astra matutina, & iubilarent omnes filii Dei. Quis conclusit ostiis mare, quando erumpebat quasi de vulua procedens? Quum ponerem nubem vestimentum eius, & caligine illud quasi pannis infantiae obuoluerem. Circumdedit illud terminis meis, & posui vectem & ostia. Et dixi, usque huc venies, & non procedes amplius, & heic confringes tumentes fluctus tuos. Numquid post ortum tuum praecipisti diluculo, & ostendisti aurorae locum suum? Et tenuisti concutiens extrema terrae, & exculsisti impios ab ea? Restitue-

Iac. ca. 38.

hucur ut latum signaculū, & stabit sicut vesti-
 mētum, &c. Postea de niuib, tempestatibus, lu-
 ce, rore, Pleiadibus, Aestino, Lucifero, Hespero
 &c. differens Deus, illud indicat, humanam sciē-
 tiam diuino lumine destitutam *meram* esse igno-
 rantiam. Audiamus Augustinum exclamantem:
Quid patimur? quid est hoc quod audisti? Surgunt in-
docti & cælum rapiunt, & nos cum doctrinis nostris
sine corde, ecce ubi volutamur in carne & sangui-
ne? Quid Paulus? Nemo, inquit, se seducat: si quis
videtur inter vos sapiens esse in hoc saculo, stultus
fiat ut sis sapiens. Scriptum est enim, comprehendam
sapientes in astutia eorum. Idem deinde cum Ilaia
 in hanc vocem erumpit: *Perdam sapientiam sapiē-*
tum, & prudentiam prudentium reprobabo. Vbi sa-
piens? ubi scriba? ubi inquisitor huius saculi? Nonne
stultam fecit Deus sapientiam huius mundi? Quid
Socrati Sapientis cognomen conciliauit, quam
illud quod omnibus in disciplinis diu multumq;
versatus, hoc unum scire se quod nihil sciret, profes-
sus est? Eandem in sententiam Ecclesiastes, Intel-
lexi, inquit, quod omnium operum Dei nullam possit
homo inuenire rationem eorum quasiunt sub sole. Et
quanto plus laborauerit ad quarendum, tanto minus
inueniat, etiam si dixerit sapiens se nosse, non poterit
reperire. Apud gentiles philosophos magna fuit
Academicorū auctoritas, qui nihil affirmare au-
debant. Sic & Pyrrhonici omnibus de rebus du-
bitabant. Et profectò, si verum dicere volumus,
qui humanæ scientiæ innititur, fundamentum a-
liud nullum habet quam humani ingenij opinio-
nem; nec vlla habet principia quæ certis & indu-
bitatis rationibus probari possint: quibus nega-
tis, & ipsa doctrina corrui. Hinc illud Academi-

Aug. Gen.
lib. 8.

1. Cor. 3.

Eccles. 2.

Eleaticorum, & aliarum complures: qui omnes ut nominibus inter se, ita etiam dogmatum & sententiarum diuersitate plurimum diffidebant. Horum alij opinionis suae de primis rerum principiis, fundamentum terram, alij aquam, alij aerem, alij ignem, alij omnia quatuor elementa, alij coelos, alij stellas, alij atomos, alij numeros, alij concentum musicum, alij vacuum, alij plenum, alij denique aliud posuerunt. Inde fit ut nihil solidum, nihil constans atque immotum in horum omnium doctrinis reperiatur, sed omnia mirabiliter inter se & cum aliis pugnent; neque quid verum quid falsum sit, sciri possit. Eam ob causam Deus Iobum, in diuina consilia curiosus inquerentem, ita increpat: *Quis est iste inuoluens sententias sermonibus imperitis?* Accinge sicut vir lumbos tuos, interrogabo te & responde mihi. Videras quando ponebam fundamenta terrae, indica mihi si habes intelligentiam. Quis posuit mensuras eius, si nosti? vel quis tetendit super eam lineam? Super quo bases illius solidatae sunt, aut quis demisit lapidem angularem eius? Quum melaudarent simul astra matutina, & iubilarent omnes filii Dei. Quis conclusit ostiis mare, quando erumpebat quasi de vulua procedens? Quum ponerem nubem vestimentum eius, & caligine illud quasi pannis infantiae obuoluerem. Circumdedit illud terminis meis, & posui vectem & ostia. Et dixi, usque huc venies, & non procedes amplius, & heic confringes tumentes fluctus tuos. Numquid post ortum tuum praecipisti diluculo, & ostendisti aurorae locum suum? Et tenuisti concutientem extrema terrae, & excussisti impios ab ea? Responde-

struetur ut latum signaculū, & stabit sicut vesti-
mentum, &c. Postea de niuibus, tempestatibus, lu-
ce, rore, Pleiadibus, Aestiuo, Lucifero, Hespero
&c. differens Deus, illud indicat, humanam sciē-
tiam diuino lumine destitutam *meram* esse igno-
rantiam. Audiamus Augustinum exclamantem:
Quid patimur? quid est hoc quod audisti? Surgunt in-
docti & cælum rapiunt, & nos cum doctrinis nostris
sine corde, ecce ubi volutamur in carne & sangui-
ne? Quid Paulus? Nemo, inquit, se seducat: si quis
videtur inter vos sapiens esse in hoc saculo, stultus
sit ut sit sapiens. Scriptum est enim, *comprehendam*
sapientes in astutia eorum. Idem deinde cum Isaia
in hanc vocem erumpit: *Perdam sapientiam sapiē-*
tum, & prudentiam prudentium reprobabo. Vbi sa-
piens? ubi scriba? ubi inquisitor huius saculi? Nonne
stultam fecit Deus sapientiam huius mundi? Quid
Socrati Sapientis cognomen conciliauit, quam
illud quod omnibus in disciplinis diu multumq;
versatus, hoc unum scire se quod nihil sciret, profes-
sus est? Eandem in sententiam Ecclesiastes, Intel-
lexi, inquit, *quod omnium operum Dei nullam possit*
homo inuenire rationem eorum quæ sunt sub sole. Et
quanto plus laborauerit ad querendum, tanto minus
inueniat, etiam si dixerit sapiens se nosse, non poterit
reperire. Apud gentiles philolophos magna fuit
Academicorū auctoritas, qui nihil affirmare au-
debant. Sic & Pyrrhonici omnibus de rebus du-
bitabant. Et profectò, si verum dicere volumus,
qui humanæ scientiæ ianitur, fundamentum a-
liud nullum habet quam humani ingenij opinio-
nem; nec vlla habet principia quæ certis & indu-
bitatis rationibus probari possint: quibus nega-
tis, & ipsa doctrina corrumpit. Hinc illud Academi-

Aug. Com.
lib. 3.

1. Cor. 8.

Ecclesi. 3.

corum decretum, Contra negantem principia nō esse disputandum. Ad horum iudicem & magistrū non rationem, sed sensum constituerunt: quo, nihil incertius est, nihil fallacius: qui ut à corpore hac mole dependet, ita cum eadem extinguitur. Quum enim corpus corruptibile sit, è contrariis quippe compositum, passionibus miserijsque obnoxium; sensus profectò ab eodem contagione trahat necesse est. Oculorum quidem sensus facillimè decipitur, aut defectu & alteratione apticorum nervorum, aliorumque videndi instrumentorum, aut alterius corporis interpositione; aut etiam ipsius rei visibilis vitio: ut in ebrijs videmus, quibus umbræ profundi, hiatus, montesque moveri videntur, & duplices, ut ille inquit, Thebæ se ostendunt. Ait Aristoteles fuisse aliquem cui tamquam in speculo sua ipsius imago semper fuerit obuersata. Experimentum capere licet à sole, quem qui fixis oculis intruetur, ei deinde aliò conuertenti oculos flava omnia, inde rubra, nigra demum apparent, quoad tandem oculorum illa cesset alteratio. Per viride vitrum insipienti omnia viridia apparent; quod & in alijs omnibus contingit coloribus, atque etiam res, vel potius rerum imagines maiores vel minores videntur, prout diaphani scilicet natura. Gustum quidem & odoratum facillimè decipi medici fatentur, inprimis verò à catharris, qui dulcia & amara, benevolentia fecida, sapida, insipida reddunt, pro qualitate humoris corrupti. Est quidem sensuum omnium exquisitissimus & acerrimus tactus præ cæteris animalibus in homine; sed nec hic ab errore est immu-

Sensus fallaces.

Visus.

Gustus & odoratus.

Tactus.

is. Aegrotis enim frigida calida, mollia aspera sentiuntur. Nota est Iacobi pro Esau se supponentis, ars siue impostura. Auditus quidem tanta est incertitudo, ut saepenumero audire nobis videamur quae non audimus; & e contra quae audire debebant, aures praeterlabantur. Pythagorae mirificum à coelestibus orbibus edicentum, sed continuo usu ab homine non percipi, dixere. Sic à caufidicis fori strepitus, à fabris incudum gemitus, à militibus tormentorum fragor & armorum strepitus minus sentitur. Theophyli cuiusdam medici Galenus meminit, febre laborantis, qui continuè tibias aliaque instrumenta musica audire sibi visus sit; & sanus etiam id verè ita fuisse affirmavit. Quod si ergo tanta est sensuum imbecillitas & fallacia; ecquae humanae scientiae, quae sua illis principia debet, possit esse certitudo? *Omne quod corporeus*, inquit sanctus Augustinus lib. de Civitate 83 99. *sensus attingit, quod & sensibile dicitur, sine vlla intermissione temporis commutatur; velut quum capilli capitis nostri crescunt, vel corpus vergit in senectutem, aut in iuventa efflorescit, perpetuè id sit, nec omnino intermittit fieri. Quod autem non manet, percipi non potest. Illud enim percipitur quod scientia comprehenditur. Comprehendi autem non potest quod sine intermissione mutatur. Non est igitur expectanda sinceritas veritatis à sensibus corporis. Hinc tot philosophorum inter se digladiantium altercationes opinionum ac contentiones, quibus infiniti ferè libri repleti sunt.*

*Audiam**Gal. lib. de
diff. symp.
cap. 3.*

*De Diophi-
losophorum
discrepantes
opinionas.*

De anima.

discrepantes de Deo, de spiritibus, de Mundi origine, è sensuum iudicio philosophantiū fuerint sententię, supra ostensum est. Deū esse Diagoras Mileſius & Theodorus Cyrenęus impię & stolidę negarunt. Esse Deum, Epicurus quidem faſſus est, sed rerū humanarum nullam habere curā. Vtrum Deus sit vel non sit, ſciri non poſſe Protagoras dixit. Aliorum ſententias ſupra l. libro recensitas, heic omitto. Quis non rideat tot antiquorum deideis, atomis, materia, forma, vacuo, infinito, æternitate, Fato, quinta eſſentia, ac ſimilibus rebus cōmenta, vel potius portenta? De anima, Deus bone, quas illi nobis quāque inſanas opiniones prodiderunt? Animam non eſſe, ſed corpus naturaliter moueri; Crates Thebanus dixit. Animam ſpiritum eſſe feruentem & ex igne compoſitū, Hipparchus & Leucippus delirarunt, Anaxagoras, Anaxmenos & Diogenes aerem; Hippias aqueum, Heſiodus terreum honorem; Epicurus & Boetius ſpiritum ex aere & igne compoſitum; Aſclepiades carnem ſensuum exercitatione præditum; Zeno & Diarchus quatuor elementorum completionem; Antipater, Cleanthes & Galemus calorem, vel calidam quandam naturam; Chryſippus, Archelaus & Heraclitus lucem; Thales, naturam inquietam, ſui ipſius motricem; Xenocrates & Aegyptij numerum ſeiſum mouentem. Ariſoteles nouam architectatus eſt animę definitionē: eſſe ſcilicet Entelechiam, id eſt, perfectionē corporis naturalis organi, apti ad viuendū, cui illa intelligendi, ſentiendi & mouendi principia largitur. Platoni Anima eſt eſſentia intellectu prædita, ſeiſpſā mouēs. Zoroaſter, Hermes, Orpheus, Pythagoras, Amonius, Plutarchus, Timæus, Locēſis,

Porphyrius Animā dixerūt esse diuinā quandā
 constantiam, indiuisibilem, totum corpus infor-
 mantem. Prudentius Cicero & Seneca, Animae
 naturam perfecte explorari posse negantes. Iam
 de sede animae iidem statuerunt, quam varia
 est, quam vana & ridicula. Hierophilus & Hip-
 ocrates in cerebri ventriculum, Erasistratus mē-
 tēnam epicranij, Epicurus totum pectus, Dioge-
 nes ventriculum cordis arteriatum, Chrysippus
 in Stoicis cor, & qui in eo sunt spiritus, Empe-
 docles & Pythagoras sanguinem animae esse do-
 micilium & sedem, Plato verò, Aristoteles & alij
 animam in toto esse corpore statuerunt. Non mi-
 nus varie illa inter philosophos agitata fuit qua-
 estio, vtrum anima mortalis sit vel immortalis.
 Mortalium esse Democritus & Epicurus, immor-
 talem, Pythagoras & Plato crediderunt. Stoici,
 malorum animas extinguere, bonorū ad sublimio-
 res illas substantias aggregari & perpetuo viuere,
 arbitrati sunt. Aristoteles ita suspensio in hac dis-
 putatione incedit gradu, vt quid vere senserit,
 nulla satis certe appareāt vestigia. Et, vt verbo di-
 cā, scientiae hominū ingenijs inuentae magis pelle-
 chameliontis magis sunt variae, magis discordes
 elementis, mari magis infidae, ventis leuiiores, in-
 tricatiores Labyrintho, Luna instabiliiores, tene-
 bris obscuriores, femina instabiliiores. Qui ergo
 veritatem reperire cupit, ne eam ab hominibus
 sed à Deo, non à tenebris sed à luce, non ab eo qui
 nihil sed qui omnia scit, petendam sibi extimet.
 Hanc Dei nobis verbum, nō humani ingenij acri-
 monia demonstrat. Hæc vt olim in veteri Testa-
 mento populo Israelitico diuinitus tradita fuit,
 & inter tot exilia, strages ac desolationes in-

*De sede an-
 ima.*

*De anima
 immortalis.*

*Veritas
 sacris liti-
 ris petenda.*

corrupte, vt Philo & Iosephus testantur, per
nos bis mille conseruata; ita in Novo per ip
sum Dei filium B. N. & saluatorem Iesum Chri
stum patefacta est. Ego, inquit Christus, *sum
via, veritas, & vita*. Et alibi ad hoc in mun
dum venisse sedicit, vt veritati testimonium
perhiberet. Quid mirum igitur, philosophos
qui tam longe Deo abfuere, à veritate quo
que, quam ita studiosè inuestigare videbantur,
quam longissime aberrasse. Neque vero in philo
sophiæ contemptum hæc à me dicta accipi ve
lim (non enim hæc mihi mens aut scopus) sed
in sacrarum literarum commendationem, è qui
bus certissima veritatis cognitio hauriri potest.
Sed & hoc deprecandum mihi video, ne curio
satis crimen mihi quisquam impingat, quod
tum multas Stoicorum, Platoniorum, Perip
reticorum, Chaldæorum, Aegyptiorum, Cabb
listarum, Mahumetanorum, & aliorumque opi
niones congefferim: nullo certe alio fine quam
vt ex diuini verbi collatione veritatis vis tanto
melius percipiatur. Aquæ bonitatem quomodo
quis deprehendat nisi qui fontes omnes degusta
rit? turbidi riuuli, amari, insipidi, putidi, pleni
sordium & immunditiæ fontem in salubrem ar
guunt; limpidi vero, instar speculi pellucidi, &
sapidi aquæ præstantiam ostendunt. At quis fons
illo clarior & salubrior, cuius venas Deus in no
ui & veteris Testamenti libris nobis aperuit &
reuelauit? in quibus nulla est contrarietas, nihil
dubium, nihil obscurum inter Theologos. Ipse
noster Saluator per hanc limpidissimam a
quam se manifestauit, inquit: *Ego sum fons
vita, &c.* Et ad Samaritanam, *Qui biberis,*
inquit,

*Excusatio
auctoris.*

U. m. 4.

inquit, ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet
 eternum; sed aqua quam ego dabo ei fiet in eo
 aqua salientis in vitam eternam. Quod si quā-
 non idem sentire videntur Doctores: fit id
 tantum ijs in rebus quarum veritas à Spiritu S. &
 ecclesia, quæ errare non potest, nondum est deci-
 a. Et ut S. Scripturæ infallibilis est auctoritas, ita
 Doctorum libris tantum quatenus cum ea con-
 veniunt, fides est adhibenda. Sic enim Augustinus
 ad Fortunatum: *Nec quorumlibet disputationes,*
quamvis Catholicorum laudatorum hominum, velut
scripturas Canonicas habere debemus, ut nobis non li-
ceat salua honorificentia, qua illis debetur hominibus, a-
liquid in eorum scriptis improbare aut respuere. Et in li-
 bro de Vnico Baptismo: *Quis nescit Canonicam san-*
ctam scripturam Veteris, & Novi Testamenti certis
 suis terminis contineri, eamque posterioribus omnibus Epif-
 coporum literis ita præponi, ut de illa omnino dubitari
 non possit, utrum verum aut ratum sit, quicquid in ea
 scriptum constitit esse. Episcoporum autem literas, qua
 post confirmatum Canonem scripta sunt vel scribuntur,
 vel per sermonem forte sapientioris cuiuslibet, & per alio-
 rum Episcoporum grauiorem auctoritatem, doctiorumque
 prudentiam, & per Concilia licere reprehendo, si quid in
 eis forte est à veritate deuiatum. D. Hieron. in Epistola
 quadam ad S. August. libros eius succensuram reuo-
 cari posse aperte ostendit. *Nec mireris, inquit, si in tuis*
 libris, & maxime in scripturarum expositione, qua vel
 obscurissima sunt, quadam à recta linea discrepare vido-
 antur, & hoc dico, non quod in operibus tuis quadam re-
 prehendenda iam censeam, neque enim lectioni horum un-
 quam operam dedi, nec horum exemplariorum apud nos
 copia est, præter soliloquiorum libros, & quosdam com-
 mentarios in psalmis: quos si vellem discutere, non dicam à
 me, qui nihil sum sed à veterum Græcorum docerem in-
 terpretationibus discrepare. Eadē in causa August. ad
 Hiero-

Hicronymum ita describit: Ego enim fateor, etiam
 eius solius scriptura libris, quae iam Canones appellantur,
 dici hanc timorem honoremque deferre, ut nullum horum
 auctorum scribendo errasse firmissime credam. Et paulo
 inferius: Aliorum autem scripturas ita lego, ut quantum
 libet sanctitate, et doctrina polleant, non ideo verum puto
 tem, quia ipsi senserint, sed quia vel per alios locos sacra
 scriptura, vel probabili, id est, evidenti ratione quae
 vero non abhorreat, persuadere potuerunt: nos te, fratrem
 mi, arbitror sic libros tuos legi velle, tanquam Prophetarum,
 et Apostolorum, de quarum scriptis, quod omni-
 versis careant, dubitare nefandum est: absit hoc à pia
 militate, et veraci de temet ipso cogitatione. Ex quibus
 omnibus patet ultra eam quae in diuinis libris perfec-
 pta est scientiam perfectam nullam requiri: ac tem-
 re, immò impie facere illos qui humani ingenij in-
 gine Dei arcana rimantur. Longe vero gratissimum
 Deo eorum est humilitas, qui omnem hanc ponunt
 curiositatem. Sic Deus ipse inquit, Arcana coelestium
 sapientibus abscondita, infantibus autem reuelata
 sunt. Ad me quod attinet, equidem malim vere corrigi
 & reprehendi quam falso laudari. Qui errantem lau-
 dat, inquit Augustinus, errorem confirmat, et qui ad-
 laetur, ad errorem allicit, &c. Quod si quis in hoc opere
 obrepsit error, eum meae imperfectioni ascribi; cetera
 omnia Deo omnium bonorum auctori adscribi vo-
 lim. Et ut finem imponam, & me & omnia mea scrip-
 ta sanctae catholicae Romanae Ecclesiae, & probatis
 omnibus & sinceris Theologis submitto: à cu-
 ius decretis si quid discrepabit, iam hoc
 ipso renovo & pro indistincto
 haberi volo.

F I N I S

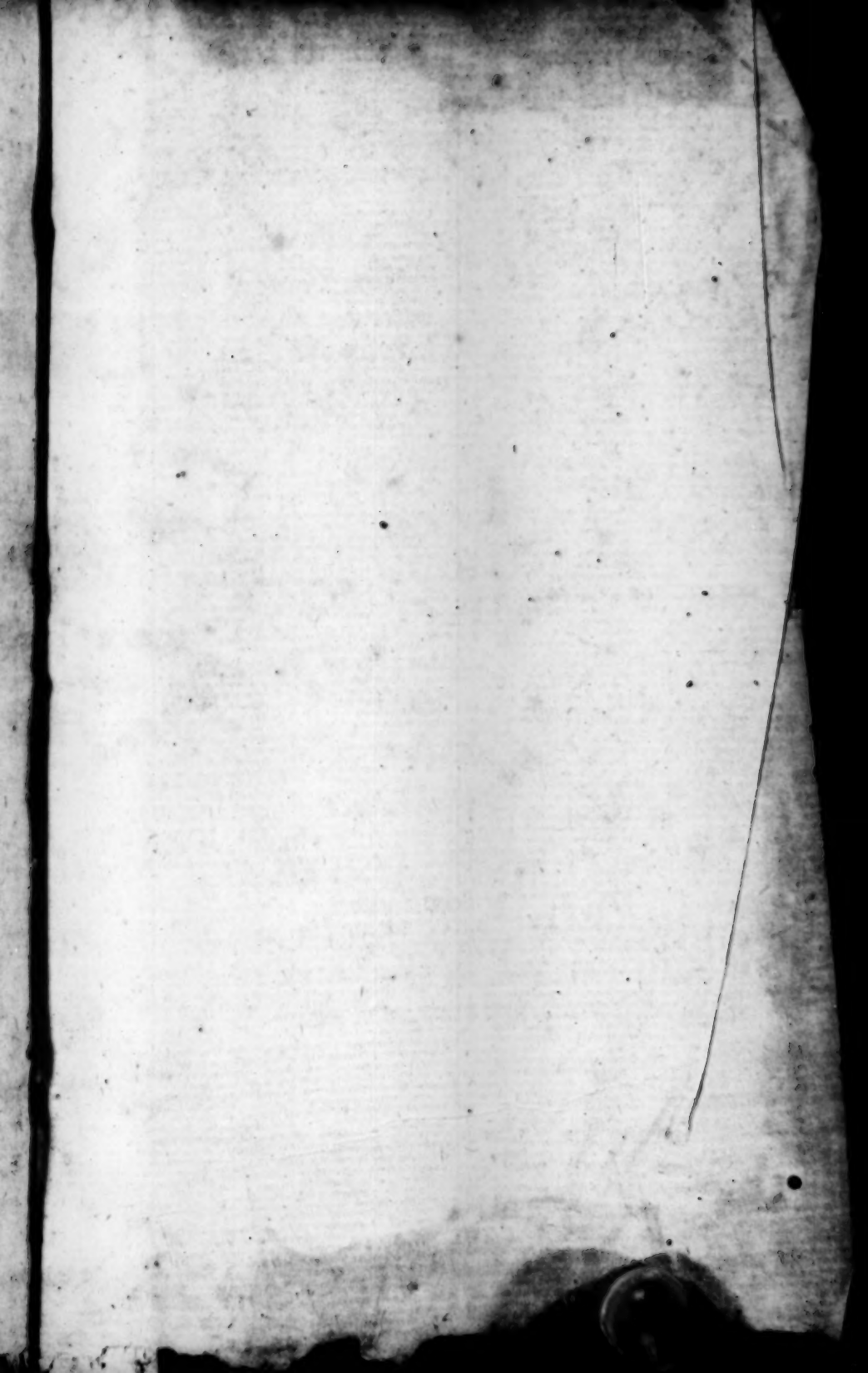
vit
ur,
ora
au
ni
p
fac
ma
an
st
i
h
b
c
r
e
n
l
e
p
g

Hicronymum ita rescribit: Ego enim futor, chemi
 tua solis scriptura libris, qua iam Canones appellantur,
 dici hanc timorem honoremq; deferre, ut nullum horu
 auctorem scribendo errasse firmissime credam. Et pau
 inferius: Aliorum autem scripturas ita lego, ut quanti
 libet sanctitate, & doctrina polleant, non ideo verum p
 tem, quia ipso senserint, sed quia vel per alios locos sac
 scriptura, vel probabili, id est, evidenti ratione quoe
 vero non abhorreat, persuadere potuerunt: nec te, fra
 mi, arbitror sic libros tuos legi velle, tanquam Prophe
 tum, & Apostolorum, de quorum scriptis, quod omni
 vere careant, dubitare nefandum est: absit hoc à pia
 militate, & veraci de temet ipso cogitatione. Ex quib
 omnibus patet ultra eam quæ in diuinis libris perfec
 pta est scientiam perfectam nullam requiri: actem
 re, immò impie facere illos qui humani ingenij ine
 gine Dei arcana rimantur. Longe vero gratissim
 Deo eorum est humilitas, qui omnem heic ponu
 curiositatem. Sic Deus ipse inquit, Arcana cœlesti
 sapientibus abscondita, infantibus autem reuelata
 se. Ad me quod attinet, equidem malim vere corripi
 & reprehendi quam falso laudari. *Qui errantem lau
 dat, inquit Augustinus, errorem confirmat, & qui ad
 latur, ad errorem allicit, &c.* Quod si quis in hoc op
 obrepit error, eum meæ imperfectioni ascribi, ceter
 omnia Deo omnium bonorum auctori adscribi vo
 lim Et ut finem imponam, & me & omnia mea scrip
 ta sanctæ catholicæ Romanæ Ecclesiæ, & probat
 omnibus & sinceris Theologis submitto: à ca
 ius decretis si quid discrepabit, iam hos
 ipso reuoco & pro indistis,
 haberi volo.

F I N I S

mit
ur,
ber
pau
am
m p
fac
nos
frat
luti
ni a
a la
uib
tse
em
ne
fin
om
ch
a
rin
la
da
oc
to
ve
rip
ain

0776

10-10-10

43 And he
 that were thin
 things which
 44 For his
 name should
 and value to
 great favour
 was an holy
 reconciled
 eered from
 1 Thes 2

9480

8
 10
 12
 14
 16
 18
 20
 22
 24
 26
 28
 30
 32
 34
 36
 38
 40
 42
 44
 46
 48
 50
 52
 54
 56
 58
 60
 62
 64
 66
 68
 70
 72
 74
 76
 78
 80
 82
 84
 86
 88
 90
 92
 94
 96
 98
 100

people which as they saw
things which came to passe
that were done,
49 And having made a
company, went to Jerusalem
drachmes of silver, to offer a
very well and honestly, that
44 For if he had not hoped
45 And therefore he
great favour laid up for
was an holy and good tho
conciliation for the dead
CHAV
1 The coming of E

